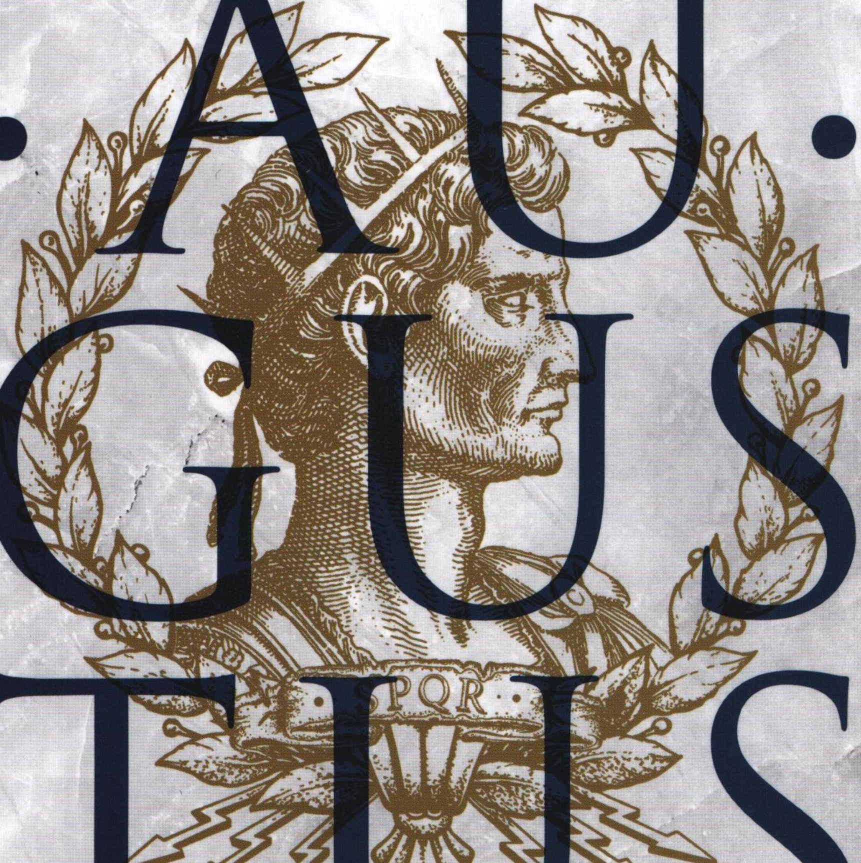
ADRIAN GOLDSWORTHY

·AU· GUS TUS



ROMA'NIN İLK İMPARATORU

ÇEVİRİ: SAMET ÖZGÜLER

Kronik

AUGUSTUS
Roma'nın İlk İmparatoru

—

ADRIAN GOLDSWORTHY

KRONİK KİTAP: 161
Antik Çağ Dizisi: 4

YAYIN YÖNETMENİ
Adem Koçal

ÇEVİRİ
Samet Özgüler

EDİTÖR
Can Uyar

DÜZELTİ
Arzu Akgün

KAPAK TASARIMI
Kutan Ural

MİZANPAJ
Kronik Kitap

1. Baskı, Eylül 2020, İstanbul

ISBN
978-605-7635-68-6

KRONİK KİTAP
Şakayıklı Sk. N°8, Levent
İstanbul - 34330 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkitap.com

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 34569

www.kronikkitap.com
kronikkitap

BASKI VE CİLT
Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
34295 K. Çekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

ADRIAN GOLDSWORTHY

·AU· GUS TUS

ROMA'NIN İLK İMPARATORU

ÇEVİRİ: SAMET ÖZGÜLER

Kronik

ADRIAN GOLDSWORTHY

1969 yılında doğan İngiliz tarihçi St. John College ve Oxford Üniversitesi mezunudur. Özellikle Roma ordusu üzerine uzman olan Goldsworthy, Cardiff Üniversitesi, King's College London ve Notre Dame Üniversitesi gibi kurumlarda çalıştı. Roma tarihi uzmanı olması yanı sıra II. Dünya Savaşı askerî tarihinde de uzmanlaştı. Özellikle *Caesar* ve *Augustus* biyografileriyle ün kazanan Goldsworthy Güney Galler'de yaşıyor.

SAMET ÖZGÜLER

1994 yılı Ankara doğumlu Samet Özgüler 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Latin Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olup Eski Çağ Tarihi bölümünde yüksek lisansa başladı. Klasik Filoloji ve Eski Çağ Tarihi gibi alanlardaki çalışmalarına devam eden Özgüler'in antik yazarlardan çevirileri var.

İÇİNDEKİLER

IV. KISIM: Imperator Caesar Augustus, *Divi Filius* MÖ 27 - 2

V. KISIM: Imperator Caesar Augustus, *Divi Filius*, *Pater Patriae* MÖ 2 - MS 14

HARİTALAR

KISALTMALAR

Ampelius, *Lib. mem* = Lucius Ampellius, *Liber memorialis*
Appian, BC = Appian, *Civil Wars*
Appian, *Bell. Hisp.* = Appian, *Spanish Wars*
Broughton, *MRR* 2 = Broughton, T., & Patterson, M. (1951), *The Magistrates of the Roman Republic* Vol. 2
Caesar, *BC* = Caesar, *The Civil Wars*
Caesar, *BG* = Caesar, *The Gallic Wars*
CAH^2 IX = Crook, J., Lintott, A., & Rawson, E. (eds), *The Cambridge Ancient History* 2nd edn Vol. IX: *The Last Age of the Roman Republic, 146–43* BC.
CAH^2 X = Bowman, A., Champlin, E., & Lintott, A. (eds), *The Cambridge Ancient History* 2nd edn Vol. X: *The Augustan Empire, 43* BC–AD *69*.
Cicero, *ad Att.* = Cicero, *Letters to Atticus*
Cicero, *ad Fam.* = Cicero, *Letters to his Friends*
Cicero, *ad Quintum Fratrem* = Cicero, *Letters to his Brother Quintus*
Cicero, *Agr.* = Cicero, *Orationes de Lege Agraria*
Cicero, *Cat.* = Cicero, *Catilinarian Orations*
Cicero, *de reg. Alex F.* = Cicero, fragment from the *Oration Concerning the King of Alexandria*
Cicero, *Verrines* = Cicero, *Verrine Orations*
CIG = *Corpus Inscriptionum Graecarum*
CIL = *Corpus Inscriptionum Latinarum*
Comp. Nic. = Fragment of Nicolaus of Damascus, *History*
De vir. Ill. = the anonymous *de viris illustribus*
Dio = Cassius Dio, *Roman History*

* Burada yazar antik kaynakların bazılarının orijinal ismini bazılarının da çevirilerini verdiği ayrıca hangi edisyonları kullandığını belirtmediği için müdahalede bulunmadık.

Galen, *Comm. In Hipp. Epid., CMG* = Kühn, C., *Galenus Medicus* (1821–33), supplemented by Diels, H. *et alii* (1918–)
Gellius, *NA* = Aulus Gellius, *Attic Nights*
ILLRP = Degrassi, A. (ed.) (1963–5), *Inscriptiones Latinae Liberae Rei Republicae*
ILS = Dessau, H. (1892–1916), *Incriptiones Latinae Selectae*
Josephus, *AJ* = Josephus, *Jewish Antiquities*
Josephus, *BJ* = Josephus, *The Jewish War*
JRA = *Journal of Roman Archaeology*
JRS = *Journal of Roman Studies*
Justin = Justinus, *Epitome*
Livy, *Pers.* = Livy, *Roman History. Periochae.*
OGIS = Dittenberger, W., *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae* (1903–5).
Pliny the Elder, *NH* = Pliny the Elder, *Natural History*
Pliny the Younger, *Epistulae* = Pliny the Younger, *Letters*
Quintilian = Quintilian, *Training in Oratory*
Sallust, *Bell. Cat.* = Sallust, *The Catilinarian War*
Sallust, *Bell. Jug.* = Sallust, *The Jugurthine War*
Sallust, *Hist.* = Sallust, *Histories*
SEG. = Roussel, P., Tod, M., Ziebarth, E. & Hondius, J. (eds), *Supplementum Epigraphicum Graecum* (1923–)
Serv. = Servius
Strabo, *Geog.* = Strabo, *Geography*
Tacitus, *Ann.* = Tacitus, *Annals*
Valerius Maximus = Valerius Maximus, *Memorable Doings and Sayings*
Velleius Paterculus = Velleius Paterculus, *Roman History*

TEŞEKKÜRLER

Bu kitaptaki fikirlerin çoğu yıllar içerisinde gelişti. 1988'de Oxford'daki ilk senemin sonunda Augustus Dönemi Roma'sı üzerine bir ders aldım. Bu dersi, danışmanım Nicholas Purcell harika bir şekilde işlemişti. Beni Platner ve Ashby'nin *A Topographical Dictionary of Ancient Rome* (1929) adlı etkileyici eseri ile tanıştırdı. Takip eden yıllarda Alan Bowman, Miriam Griffin, Fergus Millar, Barbara Levick, Andrew Lintott ve David Stockton'un konuşmaları, seminerleri ve dersleri oldu. Bu kişilerin hepsi antik dünyaya, Augustus'a ve onun çağına dair anlayışımı şekillendirmeme yardımcı oldu. Bu kitaptaki dipnotlarda bütün bu yazarların çalışmalarını bulacaksınız. Ayrıca, kitaplarına ve makalelerine başvurduğum birçok başka araştırmacıya da minnettar olduğumu söylemeliyim.

Daha da önemlisi, bu biyografinin yazımı esnasında yardımcı olan kişilere teşekkür etmem gerekiyor. Philip Matyszak, Oxford'daki yıllarımda edindiğim bir dostumdur. Onun, Roma Senatosu'nun işleyişine dair fikirleri daima ilham verici olmuştur. Bu eseri okuyarak ve çok sayıda faydalı yorumda bulunarak bir kez daha kendi işlerinden bana vakit ayırdı. Aynı şekilde Ian Hughes da bu kitabın büyük bir kısmını gözden geçirdi ve tarih anlayışını bir editörün bakış açısıyla harmanlayan yorumlarda bulundu. Kevin Powell, her zamanki detaycı bakışı ve büyük resmi göz önünde tutabilme kabiliyetiyle bütün kitabı okudu. Bir başka dostum Doroth King ise ortaya atılan fikirlerin çoğunu dinleyerek, feraseti ve zekâsıyla sürekli olarak yorumlarda bulundu, ayrıca bazı görselleri sağlama konusunda da yardımcı oldu. Tashih yetenekleri için anneme ve kitabın bazı bölümlerine baktığı için de karıma

teşekkür borçluyum. Onlar, ailemdeki diğer kişiler ve dostlarım, son birkaç yıl içinde hayatlarını Augustus ile beraber yaşamak zorunda kaldı. Hepsinin destekleri için de minnettarım.

Her zamanki gibi, acentam Georgina Capel'a, bu kitabı düzgün bir şekilde yazabilmek için bana zaman sağladığı, gerekli koşulları yarattığı ve bu projeye dair bitmek tükenmek bilmeyen bir şevke sahip olduğu için teşekkür etmeliyim. Ayrıca, Birleşik Krallıktaki editörüm Alan Samson'a, Birleşik Devletler'deki editörüm Christopher Rogers'a ve böyle güzel bir kitap ortaya çıkardıkları için de ekiplerine şükranlarımı iletmeliyim.

Son olarak, bu kitapta aile ağaçlarını oluşturduğu için David Breeze'e minnettarım. Kendisi, M. Cooley (ed.), *The Age of Augustus. Lactor 17* (2003) içerisindeki tablolardan esinlenerek, farklı bölümlerdeki ailelere bakmak suretiyle daha detaylı tablolar yapma fikrini önermekle kalmadı, ayrıca bu tabloları benim için yapma konusunda da büyük zahmete girdi. Augustus'un akrabaları ve çağdaşlarına dair aile bağları son derece karışıktır fakat söz konusu grafikler bunu oldukça basit şekilde aktaracaktır.

GİRİŞ

"O günlerde, Caesar Augustus bütün dünyadan vergi alınması gerektiğine dair bir karar çıkarmıştı. (Cyrenius, Suriye valisi yapıldığı zaman bu vergi ilk kez toplanmış oldu.) Bütün herkes, kendi şehrinde vergilendirilecekti." *Luka İncili, MS 1. yüzyılın sonları.*[1]

Noel hikâyesinin bu küçük kısmı, Augustus'a dair duyduğum ilk şeydi. Bu türden eski anıların tam olarak zamanını bilmek zor olsa da oldukça küçük olmalıydım. Bu cümleleri duyan veya okuyan birçok insan gibi ben de üzerinde çok fazla durduğumdan şüpheliyim. Çok daha sonraları tarih sevgim arttı ve Antik Roma'ya dair her şeye özel bir ilgi duymaya başladım. Augustus ve onun mirasıyla karşılaşmadan Roma tarihi çalışamazsınız. O ilk imparatordu, neredeyse beş asır boyunca ayakta kalmış olan Cumhuriyet'i üstü örtülü bir monarşiyle değiştiren kişiydi. Yaratmış olduğu sistem, imparatorluğa yaklaşık 250 yıllık bir istikrar sağladı. Roma bu dönemde, herhangi bir zamandakinden çok daha büyük ve zengindi. MS 3. yüzyılda imparatorluk on yıllar süren krizlerle mücadele etmiş ve ancak geniş kapsamlı bir reformun ardından hayatta kalabilmiştir fakat o zamandan sonra bile 15. yüzyıla kadar Konstantinopolis'i yönetmiş olan "Romalı" imparatorlar kendilerinin, gücü ve yetkisi bakımından Augustus'un meşru halefleri olduğunu düşünmüştür.

Augustus'un hiç şüphesiz önemli olan hikâyesi aynı zamanda son derece dramatiktir. Öğrencilerime Augustus dersleri verirken, Roma'nın aşırı derecede şiddetli siyasi ortamına atıldığında 19 yaşında bile olmadığını -yani sınıftaki herkesten genç olduğunu- onlara hatırlatmak için

1 Luka 2: 1-3.

hep durdum. İç savaşın hâkim olduğu o yıllarda, değişken müttefiklikler arasından maharetli ve kurnaz bir şekilde kendi yolunu çizmek suretiyle yaptıklarını anlatırken bunu anımsamak genelde zordur. O, katledilen Iulius Caesar'ın büyük yeğeni olarak Caesar'ın vasiyetinde esas varisi yapılmıştı ve kendisine Caesar'ın ismi verilmişti, bu ismi onun tarafından evlat edinildiğini hatırlatmak için kullanmıştır. Roma'da güç mirasla alınmazdı, fakat bu isimle donanan Augustus, merhum diktatörün destekçilerini yanında toplamış ve babasının bütün yetkilerini ve statüsünü üstlenme niyeti olduğunu ilan etmiştir. Bütün tersliklere ve çok daha deneyimli rakiplerinden gördüğü muhalefete rağmen bunu başarmıştır. Bu rakiplerin sonuncusu Marcus Antonius'tu. O da MÖ 30 itibarıyla yenilmiş ve öldürülmüştür. İç savaşların genç, eli kanlı savaş beyi bundan sonra devletin biricik muhafızı olarak kendine yeni bir yol çizmiş, dinî anlamları olan Augustus ismini almış ve nihayetinde de "Vatanın Babası" unvanına layık görülmüştür. Bu, ayrılık yaratan bir figürden ziyade birleştirici bir figürdü. Augustus, 43 yıl boyunca mutlak güce sahip oldu; bu, herhangi bir hükümdarın iktidar süresinden daha fazladır. İleri bir yaştayken öldüğünde, daha önceden belirlenmiş olan bir halefinin onun ardından geleceği konusunda hiç şüphe yoktu.

Ne var ki dikkat çekici hikâyesine ve batı dünyasının kültürünü şekillendiren imparatorluk tarihindeki derin etkisine rağmen Caesar Augustus çoğu kişinin zihninden silinmiştir. Çoğu insan için o, Noel törenlerinde veya okullardaki yerel oyunlarda anılan bir isimdir, daha fazlası değil. Çok az kimse Temmuz ayının Iulius Caesar'ın isminden geldiğini bilir, ancak Ağustos ayının da Augustus'tan geldiğini daha da az kişi biliyordur kanımca. Iulius Caesar, Antonius ve Kleopatra, Nero, Büyük İskender, Hannibal, belki de Hadrianus ve birkaç filozof ünlüdür fakat Augustus değil. Bunun nedenlerinden biri Shakespeare'in onun hakkında hiç oyun yazmamış olmasıdır, belki de oldukça uzun bir süre yaşayıp yatağında ölmüş bir adamın hayatında çok fazla trajedi olmamasıdır. Kendisi, *Julius Caesar* oyununda Octavianus, *Antonius ve Kleopatra* oyununda da Caesar adıyla belirir. Lakin her iki oyunda da karakteri Brutus, Antonius veya belki de Enobarbus gibi diğer önemsiz karakterler kadar özellikle çekici değildir. Rolündeki yazgısında zayıf hatta korkak biri olarak Antonius'a köstek olmak, Antonius'un cesur, son derece doğal, basit ve tutkulu olduğu yerlerde de soğuk ve manipülatif olmak

vardır. Bu tezat, hâlihazırdaki antik kaynaklarda bile vardı. Buna sebep olan şey, dönemin iç savaşında yapılan propagandadadır. Bu hikâyenin modern uyarlamalarında bile söz konusu durum daha çok belirtilmiştir. Mesela, 1963 yapımı ünlü *Kleopatra* filminde Roddy McDowall'ın bazı sadist özelliklerle canlandırdığı soğuk karakteri düşünün.[2]

Her şeyi hesaplayan, sinsi ve son derece acımasız olan böylesi bir Augustus okuyucu ve izleyici kitleyi Antonius ve Kleopatra'ya karşı sempati duymaya teşvik eder. Böylece sonunda bu ikisinin ölümü daha da trajik olur, zira en nihayetinde bu hikâyeler onlarla ilgilidir. Augustus ile alâkalı hiçbir oyun, film veya roman içtenlikle popüler hayal gücünü etkilememiştir. Robert Graves'in romanı *Ben, Claudius*'ta -ve en azından şimdilerde bilinen harika BBC oyunlarında- Augustus bir kez daha, yardımcı oyuncular arasında öne çıkan bir karakterden fazlası değildir. Bu muamele çok daha sempatiktir ve Augustus, çıkarcı ve tehlikeli karısı Livia'nın etkisine kapılmış basit, duygusal -ve zaman zaman tehditkâr- yaşlı bir adam olarak farklı bir rol oynar. Bu tür hikâyeler ilgili ve eğlencelidir fakat Augustus'un neden çok önemli biri olduğuna dair hakiki bir anlayış sunmazlar; kurnaz genç karakteri, yaşlı ve genelde zekâsıyla üstün gelmiş olan imparatorla bağdaştırmayı daha da zorlaştırırlar.

Augustus'un hayatında bundan çok daha fazlası vardır ve bu büyük hikâye sıkıcı olmaktan çok uzaktır. Buradaki büyük tehlikelerden biri, siyaset konusundaki dehası sayesinde olsun Roma'da monarşinin kurulmasının an meselesi olduğuna dair daha yaygın olan görüşler sayesinde olsun -bu daha eski bir görüştür- Augustus'un başarısının kaçınılmaz olacağını farz etmektir. Augustus'un uzun süre yaşaması ve özellikle de erken dönemlerindeki başarıları herkesi şaşkına çevirmiştir. Onda çoğunlukla, dikkatli ve planlı bir kişiden ziyade bariz şekilde bir kumarbaz havası vardır. Augustus, özellikle de iç savaş döneminde riskler almıştır ve bütün riskler de karşılığını vermemiştir. Onda Iulius Caesar'dan çok esinti vardı; zaman zaman kabul edildiğinden çok daha fazlası, karşılaştığı zorluklardan kurtulma yeteneğinden çok daha fazlası... Ayrıca, yeni yönetim sistemini uzun zamandır planladığına

2 Çok daha yeni olan HBO'nun *Rome* dizisi (2006-07) genç Octavius'u, daha soğuk ve hesaplayıcı bir adam olmaya başlayan eski karakterin yerini başka bir aktör almasına karşın biraz daha sempatik bir karakter olarak sunar. Augustus, yeni karısı Livia'yla seviştikleri zaman kadına zarar vermenin kendisine zevk vereceğini söylediğinde sadizmi de iyice ortaya çıkar.

dair gerçek bir kanıt yoktur. Görünen o ki bu hususta doğaçlama ve deneyimleme söz konusuydu; yeni rejimi deneme yanılma yöntemiyle kurmuştu. Tesadüfi olaylar, neredeyse kasıtlı olanlar kadar büyük bir rol oynamıştı. Tutkularını ve hiddetini dizginlemek için mücadele eden ve genelde başarısız olan bir adama baktığımızda, soğuk manipülatör karakterinin de hızla ortadan kalktığını görürüz. Söz konusu Augustus, evli ve hamile olan, kocasını kendisini boşamaya ve doğum yaptıktan hemen sonraki günlerde de düğününe katılmaya zorlayan Livia ile birlikteliği olan Augustus'tur. Bu, daha çok Marcus Antonius'tan veya belki de, onun ve Augustus'un kız kardeşinin torununun torunu olan Nero'dan bekleyeceğiniz bir hadisedir.

Tutkuyla birlikte büyük bir vahşet de gelmişti. Augustus, Antonius ve triumvir mevkidaşları Lepidus, meşhur kara liste uygulamaları esnasında yaşanan kitlesel katliamlardan sorumluydu. Shakespeare'in uyarlamasında bu uygulamalar "Öyleyse, burada isimleri belirtilen birçok kişi ölecek" sözleriyle anılır. Bu dönemdeki diğer savaş beylerinin nadiren biraz daha iyi davranması onları bu tür bir zalimlikten temize çıkarmaz. Hayatının sonraki dönemlerindeki ılımlılığına karşın genç Augustus'a sempati duymak genelde zordur. Apaçık ortada olan bu iki farklı adamı bağdaştırmaya çalışma mücadelesi de modern biyografi yazarlarının çoğuna zorluklar çıkarmıştır. Bu konuda çözüm genellikle, Augustus'un hayatını belirgin bir şekilde iki kısma bölmektir. Muharebeler ve entrikalarla, ayrıca Cicero, Brutus, Sextus Pompeius ve Kleopatra gibi iyi bilinen karakterlerle dolu bir dönem olan, Actium'daki zafere kadar ilk yükseliş dönemi anlatıma kolayca yardımcı olur. Bundan sonra çok sayıda biyografi yazarı Augustus'un sonraki dönemlerine atlar ve kendisine bir halef seçme konusundaki entrikalara geçer. Bu iki farklı hikâyenin, Shakespeare ve Graves tarafından seçilen temaları yansıtması bir tesadüf değildir. Özellikle de akademik dünyadaki diğer yazarlar da anlatılarını genelde MÖ 30 yılında bitirirler ve Augustus'un hayatının kalan kısmı için daha farklı konuları ele alırlar. Mesela "Augustus ve senato", "Augustus ve eyaletler", "Augustus ve din" gibi.[3]

Sıradan okuyucular için oldukça cazip olmasına karşın -ya da özellikle bu sebepten- akademik dünyada biyografi konusunda birkaç ünlü karakter vardır. Iulius Caesar biyografimi, onun hakkındaki yeni

---

3 Shakespeare, *Julius Caesar*, 4. I. I.

kitapların hiçbiri tam olarak tatmin edici olmadığı için yazdım. Bu yeni kitaplarda ya detay yoktu ya da onun hayatını yalnızca tek bir açıdan ele alıyorlardı. Her biri ya siyasi ya da askerî kariyerine bakıyordu fakat hiçbiri ikisini birden ele almıyordu. Bu, muhtemelen Romalıları şaşkına çeviren bir farklılıktı. Tam da Caesar'ın kitabı üzerinde çalışırken, bir gün benzer bir boyutta Augustus hakkında bir kitap yazmam gerekeceğini biliyordum çünkü henüz hiç kimse Augustus'un hak ettiği bir kitap yazmamıştı. Hayatının bazı yönlerini iyi ele alan, bazıları da harika değerlendirmeler olan iyi çalışmalar var fakat Augustus'un bütün hayatını gerçekten detaylı bir şekilde işleyen hiçbir çalışma yoktur. Burada, tematik yaklaşımlar konusundaki büyük zayıflıklar insanların siyaset, fikirler veya rejimin benimsediği imgeler tartışmasında kaybolmaya meyilli olmasındadır. Genç Augustus'tan yaşlı Augustus'a sıçrayış, bir kişinin başka bir kişiye nasıl dönüştüğünü atlayınca çok daha kopuk hâle gelir. *Caesar* biyografimde olduğu gibi, yazmaktaki amacım bu kişi sanki modern çağda yaşamış bir devlet adamıymış gibi, kaynaklarımız cevaplandırmayı ne kadar zorlaştırsa da aynı soruları sormak ve gerçek Augustus'u mümkün olduğu kadar anlamaktır.[4]

BİR İMPARATORUN DEĞİŞEN YÜZÜ

Gerçek Augustus'u tam olarak açıklamak oldukça zordur, özellikle de ömrü boyunca kendisini yeniden oluşturmaya büyük özen gösterdiği için. MS 4. yüzyılın ortalarında İmparator Iulianus -kendisi, dönemindeki imparatorluk sistemi uyarınca Caesar unvanıyla ast imparator olarak birkaç yılından sonra son dönemlerinde zorla üst imparatorluk unvanı Augustus'u ele geçirmişti- tanrıların Roma'nın tanrısallaştırılan imparatorlarını ağırladığı bir ziyafet tasvir eden bir satir yazmıştır. Augustus da buradadır fakat tıpkı bir bukalemun gibi etrafındakileri etkilemek için sürekli renk değiştiren garip, yapay bir figür olarak

4 Augustus ve dönemine dair en yeni çalışmalar arasında en iyileri şunlardır: D. Shotter, *Augustus Caesar* (2. ed, 1991), W. Eck, *The Age of Augustus* (2003), K. Galinsky, *Augustus. Introduction to the Life of an Emperor* (2012), J. Richardson, *Augustan Rome 44 BC to AD 14. The Restoration of the Republic and the Establishment of the Empire* (2012); daha popüler olan çalışmalarda, R. Holland, *Augustus. Godfather of Europe* (2004) büyük oranda Actium'a kadarki döneme odaklanırken, A. Everitt, *Augustus: The Life of Rome's First Emperor* (2006) bu dönemi ve sonrasında tahta kimin geçeceği konusundaki mücadeleyi anlatır.

betimlenir. Yalnızca felsefî konular geldiğinde iyi ve bilge bir hükümdara dönüşür.[5]

Augustus siyasi imajının farkındaydı, fakat o zaman bütün Romalı siyasetçiler her fırsatta, şahıslarına ve ailelerine ait erdemlerin ve başarıların reklamını yapardı. Marcus Antonius'un hâlen, gerçek askerî deneyimi ve yeteneklerinden ziyade propagandasıyla ön plana çıkan deneyimli ve becerikli bir komutan olarak ünü vardır. Augustus'la arasındaki belirgin fark ise onun, gelişmek ve mesajını yaymak için daha büyük olması ve herhangi bir kişiden çok daha fazla kaynaklara sahip olmasıydı. Augustus'a dair antik dünyadaki herhangi bir insandan çok daha fazla imge günümüze kalmıştır. Özellikle de Actium'dan sonra onun asıl yüzünü görmek ve gerçek kişiliğini anlamak daha da zordur. Bu durumda bile evdeki hayatı ve alışkanlıklarına dair birçok hikâyemiz vardır; günlük olaylara dair anekdotlar ve hatta kendisinin söylediği veya itibarına zarar vermek için söylenen şakalar bile vardır. Bu konuda Augustus hakkında Iulius Caesar'dan veya Roma tarihindeki herhangi bir önemli karakterden çok daha fazla belge bulunuyor fakat biz yine de dikkatli olmalıyız, zira bu tür "doğal" anlar aynı zamanda rol yapmak için bir fırsattı ve Roma'da kamu hayatı oldukça teatraldi. Romalı siyasetçiler hayatlarını halkın arasında yaşardı. Augustus da özellikle kişisel hayatında ve ayrıca resmî görevlerini yerine getirirken düzgün davranışları olan bir model olarak görülmek istemişti. Onun hakkında tam olarak dolambaçsız olan çok az şey vardır.

Belki de ona ne dememiz gerektiği sorusuyla başlamalıyız. Shakespeare bile her oyununda ona farklı isimlerle hitap eder. Gaius Octavius olarak doğduktan sonra, Iulius Caesar'ın halefi olunca onun ismini aldı ve Gaius Iulius Caesar oldu. Bu isme, gerçek -aslında belirsiz- ailesini belirtecek Octavianus ismini de ekleyebilirdi. Fakat bunu bilerek yapmadı, yalnızca düşmanları ona Octavianus dedi. Yıllar geçtikçe isminde bazı değişiklikler de yaptı; ilk ismi olan Gaius'u düşürerek bunun yerine son derece alışılmadık Imperator -muzaffer komutan veya başkomutan- ismini koydu. Iulius Caesar tanrısallaştırıldıktan sonra kendisi de tanrısal Iulius'un oğlu oldu. Nihayetinde MÖ 27 yılında senato ve Roma halkı ona Augustus isminin verilmesini kararlaştırdı: Hiç şüphesiz bu ismin onu memnun edeceğini biliyorlardı.

---

5 Julian, *Caesars 309* B-C; kısa bir tartışma için bkz. K. Galinsky, *Augustan Culture* (1996), s. 373.

İşte böylece, hayatının farklı dönemlerinde üç farklı isme sahip olan bir adam karşımızda duruyor. Bunlarda bile biçim ve detay bakımından bazı farklılıklar vardır. Günümüzdeki eğilim ise ona MÖ 27'ye kadar Octavainus, ondan sonra da Augustus demek yönündedir. Bu şekilde, Caesar isminden ve Iulius Caesar ile karıştırılma riskinden tamamen kaçınılır. Açık olmasına karşın öte yandan oldukça yanıltıcıdır ve eli kana bulanmış triumvir ile seçkin devlet adamı ve hükümdar arasındaki yanlış ayrımı desteklemeye yardımcı olur. Roma dünyasında isimler son derece önemliydi. Günümüzde de bu böyledir, zira biz güç unvanı olarak yalnızca Caesar [Sezar] Kaiser ve Tsar [Çar] isimlerinin kalıcılığını aklımızda tutarız. Marcus Antonius, genç Augustus'u "Her şeyi bir isme borçlu olan bir oğlan" olarak adlandırır. Çünkü sırf Caesar olarak anılmak bu delikanlıya, başka türlü elde edemeyeceği bir önem yüklüyordu. İşte bu yüzden Augustus kendisine hiçbir zaman Octavianus demedi. Eğer biz de ona Caesar yerine Octavianus dersek bu, dönemindeki olayları anlamayı çok daha zor hâle getirir. Hayatının her döneminde kendisine ne dediğini bilmek çok önemlidir. Bu yüzden kitaptaki bölümlerde ona her zaman bu şekilde hitap edeceğim. Kitabı da bu doğrultuda bölümlere ayırdım. Diktatör ismi daima Iulius Caesar için söylenecektir. Metnimde yalnızca Caesar ismi geçiyorsa bu hep Augustus'tur.

Sorun teşkil eden tek şey Augustus'un ismi değildir. *Imperator*, bizim bugün kullandığımız imparator kelimesinin Latinceden gelen hâlidir fakat bu terim, Augustus'un zamanında bildiğimiz anlama sahip değildi. Augustus kendisi için, "birinci" veya "önde gelen" vatandaş anlamına gelen *princeps* terimini kullandı. Diğer Romalılar da ona böyle hitap ediyordu. Eğer ona imparator dersek, rejimine de farklı bir konsept yüklemiş oluruz. Bu rejim, Roma'nın yüzyıllar boyunca bir monarşi olacağı anlayışı ve bilgisiyle şekillenmiştir. İşte bu yüzden, Giriş ve Sonuç kısımları haricinde ona, halefleri için zaman zaman böyle demiş olsam da asla imparator olarak hitap etmeyeceğim. Benzer şekilde oluşturduğu rejime de imparatorluk değil -çünkü Cumhuriyet hâlihazırda deniz aşırı topraklara sahip bir imparatorluktu- Principatus diyeceğim. Bu terim akademisyenler için bilinse de akademik dünyanın dışında nadiren kullanılır.

Latince kökenli başka bir zorlu kelime de cumhuriyettir. Bu, "kamu işi" veya "millet" anlamına gelen *res publica* teriminden gelir. Romalılar devletine bu şekilde hitap ederdi fakat bu, bizim bugünkü

kullandığımız spesifik kurumsal "cumhuriyet" anlamına sahip değildi. Bundan kaçınmak da oldukça faydalıdır. Peki, MÖ 1. yüzyılda bozulduğu zamana kadar Roma'yı çok uzun bir süre boyunca yönetmiş olan idarî sisteme başka ne diyeceğiz? Günümüzde, Iulius Caesar'ın ve triumvirlerin rakiplerinin Cumhuriyetçiler olarak anılması yönünde geçerli olan temayülden kaçınmaya çalıştım. Zira bu, gerçekte geniş aralıklarda fikirleri ve hedefleri olan farklı hiziplere yanlış bir tutum yükler. Bu terim ayrıca, birçoğunun hak etmediği bir meşruiyet anlamı verir, tıpkı Octavianus ismini kullanmanın Marcus Antonius'a ölümünden sonra bir zafer atfetmesi gibi. (Kesinlik konusunu sorgulamanın bazı sınırları vardır. Temmuz ve Ağustos terimlerini bile bu isimler tanıtılmadan önce kullandım. Çünkü çok az kişi, Quinctilis ve Sextilis aylarını bilir.)[6]

Tartışma boyunca bağımsız olmaya mücadele edeceğim. 2.000 yıllık anlaşmazlıkları ve tartışmaları ele alıyorken bunu söylemek garip bir şey gibi gözükebilir. Fakat tarih duyguları kolaylıkla uyandıran bir şeydir, hatta araştırmacıların en ölçülü ve ciddi olanları bile buna karşı bağışık değildir. Iulius Caesar genellikle üzerine pohpohlayıcı bir dalkavukluk veya acı bir nefret çekmiştir. Aynı şey Augustus için de geçerlidir. 19. yüzyıl ve sonrası boyunca Augustus, Cumhuriyet'in sorunlarını düzelttiği, cömert bir hükümdar olarak Romalılara barış, istikrar ve refah sağladığı için büyük oranda övülmüştür. Kralların ve imparatorlukların hâlen Avrupa'ya ve dünyanın büyük kısmına hâkim olduğu bir çağda böylesi bir anlayış kolaylıkla ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda dünya sarsıntılar geçirip eski kesinlikler ortadan kalkınca bu durum değişecekti: Augustus'un etkileyici bir şekilde ele alındığı ilk çalışma, Sir Romald Syme'ın 2. Dünya Savaşından hemen önce yayımlanan başucu kitabı *The Roman Revolution* olmuştur. Augustus'un yükselişinin iyi bir şey olduğunu kasıtlı bir şekilde iddia etmemek isteyen ve yenilikçi bir şekilde prosopografi -aristokrasi içindeki ailelerin ve ilişkilerin çalışılması- alanını geliştiren bu kitap söz konusu çağı, bir liderin yükselişi ve onun hizbinin de eski elit kesimin yerini alışı olarak niteler. Bütün bu anlayışın ardında, söz konusu dönemdeki diktatörlerin hortlağı vardı -bunların arasında en önemlisi de, *dux* Augustus'u

6 Roma takviminde Iulius ve Augustus ay isimleri verilmeden önce bu aylara Quinctilis (Beşinci) ve Sextilis (Altıncı) deniyordu. [ç.n.]

kasıtlı bir şekilde taklit ederek kendisine *Il Duce*, destekçilerine de faşistler diyen Mussolini'ydi. Faşist ismi de, bir Roma devlet görevlisinin gücünü simgeleyen, bir baltanın etrafındaki çubuk demetleri olan *fasces* isminden geliyordu. Bugün, kitabı okuyacak olan okuyucu bu yükselişi kuvvetle muhtemel, çok daha şeytani Alman Nasyonel Sosyalizminin veya Stalin'in totaliter idaresinin yükselişi olarak düşünecektir.[7]

Modern dünya, hangi siyasi renge sahip olursa olsun diktatörlerden son derece şüphelenir olmuştur ve Augustus'un ölümcül doğasını, en sonunda yaratmış olduğu barış ortamıyla haklı görerek affetme konusunda da daha az isteklidir. Ancak biz, geçmişi basit gölgeler üzerinde betimlememe veya bütün diktatörlerin veya imparatorlukların ve aynı şekilde devletlerin hepsinin aynı olduğunu otomatik olarak farz etmemeye dikkat etmeliyiz. Augustus birçok insan öldürmüştür, fakat dünyaya bir Hitler ya da Stalin gibi bir sefalet yüklememiştir. Ayrıca, her zaman olduğu gibi onun hareketlerini kendi çağının şartlarına göre değerlendirmeliyiz. Düşmanlarını öldürme konusundaki isteğinde kendi çağında görülen diğer savaş beylerinden daha iyi veya daha kötü değildi. Iulius Caesar farklıydı; Brutus'u, Cassius'u ve daha sonra kendisini hançerleyen bir miktar başka kişileri de bağışlamıştı. Bu, Augustus, Antonius ve Lepidus'un, düşmanlarının ölüm listelerini astığında bildiği bir husustu.

Hitler kadar kötü olmamak güç bela tasvip edilen bir şey olsa da birinin rakiplerinden daha kötü olmadığını söylemek de çok da iyi bir şey değildir; fakat başarılı bir liderin kusurlu olduğunun bilincinde olmak bizi, onun rakiplerinin zayıflıklarına karşı kör olmaya sevk etmemeli. Syme, Antonius hakkındaki görüşlerinde son derece cömert olmasına ve özellikle de yerleşik aristokrasi dışından gelen çoğunluk olmak üzere Augustus'un destekçileri hakkındaki yorumlarında kasıtlı bir şekilde sert olmasına karşın bu konuda tuzağa düşmeyecek kadar iyi bir araştırmacıydı. Ayrıca Roma'nın elit kesimindeki aile bağlarının karmaşık olduğunun farkındaydı ve hızlı bir şekilde değişebilen veya birçok farklı duruma bağlı olan müttefiklikleri dikte etmediklerini de biliyordu. Neredeyse 75 yıllık bir eser olsa da *The Roman Revolution* -Syme'ın çalışmasının büyük bir kısmı ve diğerleri üzerindeki etkisiyle

7 Tarihçilerin Augustus'a karşı tutumuna dair başarılı bir kaynak için bkz. Z. Yavetz, 'The *Res Gestae* and Augustus' public image', F. Millar & E. Segal (ed.), *Caesar Augustus. Seven Aspects* (1990), s. 1–36, özellikle. s. 22–6, ayrıca J. Edmondson (ed.) *Augustus* (2009), s. 14–26.

beraber- özellikle de İngilizce konuşulan akademi dünyasında Augustus ve çağına dair tartışmaların çoğunun tonunu belirlemeye devam eder. Bazı yeni yaklaşımlar ve vurgu değişiklikleri olmuştur fakat bunlar bütüne bakıldığında belirli temalar veya detaylar olarak gözükür. Söz konusu döneme dair buna benzer etkisi olan başka bir kapsayıcı çalışma olmamıştır. Bu yüzden bu dönem birçok açıdan -bir öğrenci olarak çalıştığım ve daha sonra da öğretmen olarak öğrettiğim üzere- 20. yüzyılın ortalarındaki algılarla şekillenmiş bir dönem olarak kalmıştır.

Resmî öğretimde kaçınılmaz olan yapılanma daima geçmişi saptırma riski barındırır. Geç Cumhuriyet Dönemi üzerine olan dersler genelde Iulius Caesar ile biter. Augustus Dönemi ise Actium ile başlayıp ya bu noktadan ayrılır ya da Principatus Dönemi'ne girer. Öte yandan MÖ 44 ile 31 arasındaki triumvirlik yılları çok az dikkat çeker. Bu da Octavianus ile Augustus arasındaki ayrımı desteklemeye yardımcı olur. Augustus ve onun kariyerinin, Cumhuriyet'in bir devamı olarak görülmesi çok nadirdir. Bunun yerine bariz farklılıklara dikkat çekilir. Augustus, yüzyıllar boyunca hayatta kalacak olan yeni bir sistem yarattığını bilmiyordu. Konuda bu şekilde çalışma yapmak, Cumhuriyet ile hiç şüphesiz o zamanlar daha az belirgin olan Principatus arasındaki değişimi abartır. Bu ayrıca cumhuriyet ve cumhuriyetçilik gibi modern terim kullanımlarını destekler ve iddia edildiği üzere Augustus'u, gücünü cumhuriyetçi bir görünüş arkasına gizlemek zorunda bırakan senatör muhalefeti portresine kadar genişleyebilir.

Iulius Caesar hakkındaki düşünceler de onun halefine dair olan algılarımızı şekillendirir. Diktatör, kalıcı bir şekilde mutlak güce sahip olduğu için öldürülmüştü. Öte yandan Augustus bunu elde etmiş ve yaşlılık dönemlerine kadar muhafaza etmiştir. Bu yüzden, birçok araştırmacı için geçerli olan mantıklı sebep Augustus'un, Caesar bunu bariz bir şekilde kullanıyorken kendisi gücünü yumuşatıp gizleyerek, "babasına" kıyasla temelde daha farklı davranmış olduğudur. Altta yatan bu varsayım, Augustus'u modern çalışmalar içinde Caesar ismiyle anma konusundaki isteksizliği de açıklar. İleride göreceğimiz gibi çok sayıda araştırmacı Syme'ı takip eder ve Augustus'un, Antonius'u yenip devletin yöneticisi olduğu zaman kasıtlı bir şekilde kendisini Iulius Caesar'dan -tanrısal Iulius'un karşıtı- uzakta tuttuğunu ileri sürerek bunu daha da ileri bir noktaya götürür.

Bu görüş makuldür, bir bakışta bu ikisinin farklı talihlerini açıklıyor gibi görünür ve sürekli bir şekilde tekrarlanır, bunu destekleyecek hiçbir kanıt olmaması da durumu talihsiz kılar. Kıyaslama daha ilk noktadan kusurludur çünkü kaçınılmaz bir şekilde Iulius Caesar'ın MÖ 45 sonlarındaki koşullarına ve Actium'dan sonraki Augustus'a çekilir. Görünüşe göre hiç kimse Caesar'ın zorlu bir iç savaşın ardından henüz zaferi yeni elde ettiği hayatının son beş yılında Roma'da çok az vakit geçirdiğini fark etmemektedir. Egemenliğinin böylesine kısa ve sık sık kesintiye uğramış bir döneminde Iulius Caesar'ın bütün enerjisiyle elde edebileceği şeylerin sayısı sınırlıydı. Bunun tersine Augustus, Antonius'u yendiği zaman on yıldan uzun bir süredir bir triumvir olarak kısıtlanmamış bir güce sahipti. Ayrıca bu dönemin büyük bir kısmında hiçbir mevkidaşı olmadan Roma'da ve İtalya'daydı. Actium ile başlamak kendisine sadık adamlarının gücünün ve gelişiminin birleşimiyle kontrolünü güçlendirdiği o uzun yılları görmezden gelmek demektir. Bu yıllar ayrıca eski aristokrat ailelerin sayısını da oldukça azaltmıştı. Brutus ve Cassius'un başarısızlığı da onların izinden gitme konusunda neredeyse hiç kimseye esin kaynağı olmadı. Böylece Iulius Caesar'ın senatörlerin geleneksel fikirlerinin sert direnişiyle karşılaştığı -ve bunu yatıştırmayı başaramadığı- için Augustus'un da benzer bir muhalefetle karşılaşıp buna üstünlük kurmuş olması gerektiği iddiası asılsızdır. Bu ikisinin koşulları birçok açıdan oldukça farklıydı. Çok sayıda modern dönem araştırmacısı için biricik olan Augustus'a karşı senatör muhalefetinin olduğuna dair gerçekten ikna edici bir kanıt yoktur. Gerçekten de akademisyenler cumhuriyet sistemine, Roma'daki aristokrasinin her zaman göstermiş olduğundan çok daha derin bir sadakat göstermiştir. Biraz daha yakından bakınca Iulius Caesar ile Caesar Augustus arasında çok daha az fark olduğu ortaya çıkar.

Augustus'un hikâyesini baştan anlatma çabası içinde, nesiller boyu birikmiş akademik tartışmalardan bir adım geri atıp bakmaya fazlasıyla değer. Bu bir çağın tarihi değildir, bir biyografidir. Bu yüzden her ne kadar olaylar geniş kapsamda incelense de dikkatimiz bizzat Augustus üzerine yoğunlaşmıştır. Hayatının her döneminde nerede olduğunu -ve mümkünse ne yapmakta olduğunu- bilmek önemlidir. Bunun ortaya koyduğu şeylerden biri, İtalya'da veya eyaletlerde yolculuk yaparak harcadığı zamandır. MS 2. yüzyılda Hadrianus'a kadar çok az halefi böyle

bir şey yapmayı tercih edecekti. Bu ayrıca, yaşlı bir adam olarak dahi sürdürdüğü ağır iş yükünü ortaya koyar. Augustus'un kariyeri reformlara ve kanunlara dayanıyordu. Ayrıca detaylardaki dikkate ve yaptığı ve başardığı şeylerin hızlı bir şekilde soruşturulması sonucu hemen kaybedilebilecek günlük tutumlarına bağlıydı. Roma'nın ve artık daha da büyük olan imparatorluğun geçirdiği kurumsal, sosyal, ekonomik veya fiziksel değişimler, eğer bunların gerçekleştiği dönemdeki gerçek sıralamasını kavrayabilirsek gerçek önemlerini ortaya koyacaktır.

Bu uzun bir kitaptır, fakat kolaylıkla iki veya üç katı kadar uzun da olabilirdi. Augustus'un İtalya ve daha büyük bir imparatorluk üzerindeki etkilerinin kısa bir değerlendirmesini yansıtmaya çalıştım ki yalnızca Roma'daki aristokrat ailelerin talihlerine bakmış olmayalım. Ne var ki zaman çok daha fazla detayın olmasını engelliyor. Bütün kitaplar bu konu hakkında yazılabilir, diğer bütün konular da buna az da olsa değinebilirdi. Vergilius'un *Aeneis* eserini birkaç sayfada özetlemek ve Ovidius ve diğer şairler hakkında çok az konuşma şansına sahip olmak bayağı bir sinir bozucu aslında. Bu kitabı yazma konusundaki en büyük keyiflerden biri de çağının şiirlerini ve diğer edebî eserlerini yeniden okuma şansı elde etmekti, bunların birçoğunu öğrencilik yıllarımdan beri ilk kez okudum. Merkezdeki Augustus figüründen dikkati koparmadan bu tür konularda bazı bilgiler vermek için elimden geleni yaptım. Çünkü bu kitap, onunla ilgilidir. Augustus'a ve çağına ilgi duyan kişiler için dipnotlar ve konu üzerindeki engin kaynakları içeren uzun bir bibliyografya bulunuyor.

HİKÂYEYİ ANLATMAK: AUGUSTUS'UN YAŞAMINA DAİR KAYNAKLAR

Edebî kaynakların, resmî belgelerin ve şahsi mektupların yalnızca küçük bir kısmı Roma dünyasından günümüze kadar gelebilmiştir. Bu, matbaanın olmadığı, her şeyin elle kopyalanmak zorunda olduğu bir dönemdi. Bu durum zahmetli olmak bir yana masraflı da bir işti. Çok sayıda hata yapma riski de bulunuyordu. Sırf hiç kimse yeteri kadar kopya yapma işine girmediği için birçok eser kaybolmuştur. Çok daha fazlası, Roma İmparatorluğu'nun çöküşü ve dünyanın, edebiyatın daha az yaygın olduğu, kitapların kopyalanmasının teşvik edilmesi için gereken zenginliğin de iyice azaldığı bir yere dönüşmesiyle yok

olmuştur. Orta Çağ'da Kilise bazı antik metinleri muhafaza etmiş olsa da kitap konusunda seçiciydi. Bu yüzden çok sayıda önemli kitap yakılmış, kazalara ve umursamazlıklara kurban gitmiştir. Bu her zaman, antik dünyaya dair bilemeyeceğimiz birçok şey olduğu anlamına gelir. Her aşamada taraflı ve genelde çelişkili olan kaynakların olasılıklarını değerlendirmek durumundayız.

Kitaba konu olan yılların tam anlatıları, olaylardan sonraki dönemlerde yazılmıştır. Appianos, Sextus Pompeius'un MÖ 36'daki yenilgisine kadarki dönemi kapsayan kitabı *İç Savaş*'ı MS 2. yüzyılın erken dönemlerinde yazmıştır. Tarih kitabı bütün dönemi son derece detaylı bir şekilde kapsayan ve Augustus'un hayatına dair yalnızca birkaç kayıp fragmanı olan Cassius Dio ise 3. yüzyılın başlarında yazmıştı. Her ikisi de Yunandı -her ne kadar Dio ayrıca bir Roma senatörü ve kıdemli devlet görevlisi olsa da- ve kendi dillerinde yazmışlardı. Bu durum bazen, kullandıkları Latince terimler konusunda emin olmayı güç kılar. Her ikisi de Principatus'un sağlam bir şekilde kurulu ve imparatorların saltanatının değersiz olduğu bir dönemde yazmıştır. Bu iki yazar da kendi çağlarındaki düşünceleri geçmiş dönemlere aktarma eğilimindedir. Velleius Paterculus, resmî kariyerine Augustus'un döneminde başlamıştı. Yazdığı kısa kitabın olaylara daha yakın bir dönemde kaleme alınmış olması gibi bir avantajı olsa da İmparator Tiberius'a kasıtlı bir şekilde hayranlık duyduğundan bazı sorunları vardır. Bu üçü elimizdeki en tam tarih anlatılarıdır ve her olayı kapsamazlar. Bu yüzden zaman zaman, özellikle de eyaletler ve sınırlar konusunda Florus ve Orosius gibi daha geç dönem yazarlarından bilgi almak gereklidir. Bu hiç yoktan iyi olsa da böyle kaynakları son derece dikkatli bir şekilde kullanmak gerek. Tarihçi Livius da olayların çağdaşıydı fakat MÖ 9 yılına kadar giden kitaplarındaki anlatım, çok daha sonraki dönemlerde derlenmiş olan kısa özetler şeklindedir.

Augustus, Antonius ve Lepidus'un emirleri doğrultusunda idam edildiği MÖ 43 yılına kadar Cicero'nun mektupları ve söylevleri bize doğrudan ve son derece detaylı -kendisi de açık bir şekilde bir partizan olsa da- bilgiler verir. Bu belgeler, kendisine başkaları tarafından yazılmış mektupları ve bu umutsuz dönemlerdeki etrafta dolanan, bazı kişilerin eylemlerinde hakikat kadar çok tesiri olabilen asılsız dedikoduları içerdiği için daha da etkileyicidir. Maalesef ki Cicero'nun yazılarının

da ancak bazılarına sahibiz. Ayrıca Cicero ile Augustus arasındaki yazışmaların bulunduğunu bildiğimiz daha başka eserleri olduğunu da biliyoruz. Bunlar antik yazarların ulaşabileceği durumdaydı ancak o dönemden beri kayıplardır.

Augustus'un otobiyografisi de MÖ 25'e kadarki olayları kapsıyordu ancak bu eser, çağdaşı Damascuslu Nikolaos tarafından yazılmış kısa biyografide bir kısmı korunmuş olsa da günümüze ulaşmamıştır. Elimizde Augustus'un icraatlarının yazıldığı *Res Gestae* eseri bulunuyor. Bu metin, imparatorun hayatının son yıllarında hazırlanmış ve ölümünden sonra mozolesinin dışına yazılmış, başka yerlerde de kopyalanmıştı. Bu metin büyük ölçüde imparatorun başarılarını ve aldığı onurları listeler. Bu yüzden bize kendi resmî kariyerinin nasıl olmasını istediğini aktarır. Bundan daha detaylı ve çok daha kişisel bir metin olan Suetonius'un biyografisi MS 1. yüzyılın sonları ile 2. yüzyılın başlarında kaleme alınmıştır. Açık bir şekilde, bazıları imparatorun büyük muhalifi olan ve kuvvetle muhtemel MÖ 44-30 yılları arasındaki propaganda savaşları döneminde yazılmış bir miktar kaynaktan derlenen bu biyografi zengin bilgiler sunar. Özellikle de bazı aile üyelerine yazılmış olan şahsi mektuplardan gelen bilgiler ilginçtir. Bunların bazıları Suetonius'un Tiberius ve Claudius biyografilerinde de görülebilir. Daha moral bozucu olan şey ise herhangi bir belirli tarihin veya birçok olay için başka referans noktalarının olmayışıdır.

Bunların dışındaki kaynaklar kıyaslama yapılabilir küçük bilgiler sunar. Plutarkhos'un Brutus, Cicero, Marcus Antonius biyografilerinde ve diğer büyük eserlerinin bazılarında bunlardan bazıları vardır. Plutarkhos da Suetonius ve Appianos ile neredeyse aynı dönemlerde yazmıştı. Tacitus da bu yazarların çağdaşıydı ve üst düzey bir Roma senatörüydü, fakat tarih kitabında Augustus'un dönemi yer almaz, onunla ilgili ancak dolaylı bilgiler verir. MS 1. yüzyılda yazmış olan Senecalar ise bazı büyüleyici detaylar verirler. Çok daha geç bir dönemde yazmış fakat açık bir şekilde erken dönem yazarlarından yararlanmış olan MS erken 5. yüzyıl yazarı Macrobius'ta ise Augustus'a dair daha önce bahsettiğimiz şakaların olduğu bir koleksiyon vardır. Bütün bu eserlerde genellikle yazarların bilgileri nereden bulduğunu bilemeyiz. Bu, verilen bilgileri doğrulamayı imkânsız kılar. Fakat belki de en öne çıkan özellik, Augustus'un şahsına dair çok sayıda anekdotun

bulunmasıdır. Bunlar bize insanların imparator hakkında ne düşündüğü, imparatorun da nasıl görülmek istediği hakkında biraz bilgi verir.[8]

Taşlara veya sikkelerdeki sloganlara kazınmış olan yazıtlar da söz konusu dönem için oldukça kasıtlı açıklamalar sunar. Zira imgeler ve heykeller kasti mesajlar taşırlar. Bunların çoğu, özellikle de tarihleme kesin olduğunda doğrudan bilgi kaynakları olma avantajına sahiptir ve geniş kapsamlı mesajlar kadar kısa vadeli öncelikleri de yansıtabilirler. Bina ve diğer yapıların kazımı da bazı değişken öncelikleri ortaya koyabilir. Ancak kazılarda ortaya çıkan kalıntılar dikkatli bir şekilde yorumlanmayı gerektirmesi ve bu yorumu kesinlikle doğru kılabilmek için eksiksiz veya tam olarak anlaşılabilenlerinin nadir olması nedeniyle bu noktada çok daha dikkatli olmak gereklidir. İçerik, bu tür fiziksel kanıtlar için iyi bilgiler taşır fakat hiçbir zaman istediğimiz kadar açık değildir. Ayrıca eski yıllardaki kazılar yenilerine göre genelde daha dikkatsiz ve inceliksiz şekilde yapılmıştır. Özellikle de sanat ve mimarî eserlerinde nesnel olmanın çok zor olduğunu görürüz, dahası küçük detaylara çok fazla takılmak veya takılmamak arasında didinip dururuz. Romalılar, kullandıkları paraların üzerindeki görseller ve sloganlar üzerinde gerçekten ne kadar durmuşlardır? Öte yandan edebî kaynakların tersine sürmekte olan çalışmalar Augustus'un çağı için fiziksel kaynakları artırmaya devam etmektedir. Bu, onun dünyasına dair anlayışımıza çok şey katar.

Augustus'u anlamak kolay değildir. Her kaynak türünü değerlendirirken dikkatli olmak gerekiyor. Ayrıca, kaynaklarımızın sınırlı olması konusunda açık olmak da önemlidir. Basit bir şekilde bilemediğimiz ve muhtemelen bilemeyeceğimiz bazı şeyler vardır. Ayrıca tahmine mahkûm kaldığımız daha da çok şey vardır, yine aynı şekilde bu tür tahminlerde açık olmalıyız. Hiçbir şey muhtemel değilken asla kesinlikten bahsetmemeliyiz. Mutlak doğruyu bulmak hiç kolay değildir, hatta belki de imkânsızdır. Ancak bu, mümkün olduğunca doğruya yaklaşmak için elimizden geleni yapmayacağız anlamına gelmiyor. Augustus'a dair çok şey söyleyebiliriz. Onu ve dünyasını anlamaya çalıştıkça her türden delili de enine boyuna düşünmeliyiz.

---

8 Konuyla ilgili temel kaynakların değerlendirilmesi için bkz. F. Millar, *A Study of Cassius Dio* (1964), A. Wallace-Hadrill, *Suetonius* (2. basım, 1995), C. Pelling, *Plutarch and History* (2002), C. Smith & A. Powell (ed.), *The Lost Memoirs of Augustus and the Development of Roman Autobiography* (2009), R. Syme, *Tacitus* (2. Bölüm, 1958) ve R. Mellor, *Tacitus* (1993).

I. KISIM

GAIUS OCTAVIUS (THURINUS)
MÖ 63-44

"Çocukluğunda ona Thurinus *cognomen*'i verildi. Ya atalarının anısına ya da babası Octavius, onun doğumundan çok kısa bir süre sonra Thurina'da firari kölelere karşı bir zafer kazandığı için bu isim verilmişti... Kendisine Marcus Antonius'un mektuplarında bir aşağılama olarak genelde Thurinus diye hitap edilir. O buna, eski isminin kendisini aşağılamak için kullanılmasına şaşırdığını söyleyerek cevap vermiştir." Suetonius, *Augustus* 7.1.

I

"VATANININ BABASI"

"Doğduğu gün senato, Catilina komplosu meselesini tartışıyordu. Octavius, karısı daha yeni doğum yaptığı için oturuma geç kalmıştı. Sürekli anlatılan bir hikâyeye göre Octavius'un neden geç kaldığını ve doğum saatini öğrenmiş olan Publius Nigidius, o zaman bütün dünyanın efendisinin doğduğunu belirtmiştir."
Suetonius, MS 2. yüzyıl başları.[1]

MÖ 63 yılında Roma, bilinen dünyada açık ara en büyük şehirdi. Nüfusu en az 750.000 kişiydi ve bu yüzyılın sonlarına doğru neredeyse bir milyondan fazla olacaktı. Çoğu insan pislik içerisindeki aşırı kalabalık apartmanlarda veya *insula*'larda (tam olarak anlamı "adalar") yaşıyordu. Bu binalar, yangına ve salgınlara oldukça yatkındı. Tek bir bölgede çok fazla insan olunca kaçınılmaz bir şekilde her gün birçok doğum ve ölüm oluyordu. Bu yüzden, Atia adındaki bir kadının gebeliğinin başlaması ve 23 Eylül günü kocasına bir oğlan vermesinde özellikle kayda değer bir şey yoktu.

Atia, birçok anneden çok daha şanslıydı. Çünkü kendisi bir aristokrattı, kocası Gaius Octavius da Palatinus Tepesi'nin doğu tarafında rahat bir evle birlikte mümkün olan en iyi bakıma gücü yetebilen bir senatördü. Kadının doğum yapma vakti geldiğinde kendisine ailenin kadın üyeleri, köleler ve azatlı kadınlar ile deneyimli bir ebe eşlik etti. Geleneklere göre erkekler doğum yapılacak odaya giremezdi. Ayrıca her ne kadar böyle durumlarda yapabileceği çok az şey olsa da erkek

1 Suetonius, *Augustus* 94. 5.

bir doktor yalnızca işler kötüye giderse odaya çağrılırdı. Atia yaşayacağı şeyi biliyordu, çünkü birkaç yıl önce kocasına bir de kız vermişti.

Ne sahip olduğu deneyimi ne rahatlığı veya bakımı Atia'yı rahatlattı. Doğum hem anne hem de çocuk için tehlikeli bir şeydi. Doğum günü çocukların birçoğu ölü doğabiliyor veya doğum sonrası günlerde ölebiliyordu, tıpkı çok sayıda anne gibi. Dokuz yıl sonra Atia'nın ilk kuzeni olan Iulia doğum esnasında ölecekti, bundan birkaç gün sonra da bebeği. Bu, kocası o zamanlar Roma'daki en zengin ve güçlü adam olmasına rağmen yaşanmıştı. Çocuk doğurma yılları bir kadının hayatındaki muhtemelen en tehlikeli dönemdi.

Atia için işler iyi gitti. Kadın bir zarar görmedi, oğlu da sağlıklı bir şekilde doğdu. Ebe, kadını muayene etmek için yere yatırdığında sakatlık veya başka bir sorun belirtisi yoktu. Bundan sonra çocuk, babasına götürüldü. Gelenekler Romalı bir babaya, yani *paterfamilias*'a [aile reisi] bütün ev halkının yaşamında ve ölümünde söz sahibi olma yetkisi veriyordu. Öte yandan bu dönemde böylesine katı bir yetki kötü koşullar altında nadiren dayatılırdı. Böyle olsa da, yeni çocuğu aileye kabul edip etmemek Gaius Octavius'a bağlıydı. Octavius çocuğu seve seve kabul etti. Kendisiyle birlikte beklemek için toplanan veya doğum haberi gelir gelmez ziyarete gelen akrabalarına ve dostlarına oğlunu gösterdi. Gaius Octavius'un iki kızı vardı, büyük kızı daha önceki başka bir evliliğinden doğmuştu. Kız çocuklar hırslı adamlar için faydalı bir şeydi, zira evlilik yoluyla yapılan müttefiklikler siyasi dostlukları kazanmaya ve elde tutmaya yardımcı olurdu. Fakat yalnızca bir oğlanın kamu hayatında kariyeri olabilir, babasıyla eşit veya ondan üstün olarak aile isminin şanını artırabilirdi.

Evdeki sunaklarda ateş yakıldı, hane ve yuva tanrıları olan *lares* ve *penates* ile ailenin özellikle tapındığı diğer tanrılar için de adaklar adandı. Misafirler kendi evlerine döndüklerinde onlar da aynı ritüeli uyguladılar. Bu ziyaretçilerden biri şüphesiz, kendi adını çoktandır duyurmuş hırslı bir senatör olan Atia'nın 37 yaşındaki dayısı Gaius Iulius Caesar'dı. Kendisi kısa süre önce, Roma'nın en üst düzey ve en prestijli rahibi olan *pontifex maximus* olabilmek için oldukça rekabetçi bir seçimden galip ayrılmıştı. Bu makam esasında siyasi bir makamdı, ayrıca Iulius Caesar öyle çok dinî inançları olan bir adam değildi. Yine de tıpkı diğer Romalılar gibi o da geleneksel ritüellere çok önem verirdi. Dinî ritüeller bütün

Romalı aristokratları hayatları boyunca çevrelerdi, başarılı bir doğum da bir senatör ailesi ve akrabaları için mutlu bir durumdu.[2]

Bunun haricinde çok daha geniş kitlelerin bu duruma dikkat göstermesi için bir sebep yoktu, çünkü Gaius Octavius oldukça küçük çaplı bir senatördü. Ancak çok sonraları, bu çocuk büyüyüp de Augustus olduğu zamanlar kehanetler ve çocuğun gelecekteki büyüklüğüne dair açık öngörülerle dolu hikâyeler ortalıkta dolanmaya başlayacaktı. Suetonius, çoğu pek muhtemel olmayan ve aşikâr bir şekilde absürt olan bu tür hikâyelerden oldukça sık bahseder. Bunların arasından bir kehanete göre Roma'nın kralının doğuşu öngörülüyordu ki bu durum senatoyu, belirli tarihlerde doğan hiçbir oğlanın yaşamasına izin vermeme kararı almaya zorlamıştır. Söylendiğine göre bu yasa, karıları hamile olan bir grup senatör tarafından en ince detaylarına kadar engellenmişti. Bu yalnızca, yasama işinin Cumhuriyet Dönemi'nde nasıl çalıştığına dair bir örnek değildi, ayrıca Cicero böylesi gaddarca ve tartışmalı bir önlemden bahsetmemiş olsaydı şaşırtıcı olurdu. Bu durum, romantik bir buluş olarak kolayca göz ardı edilebilir. Aynı durum, Büyük İskender ve kendileri için fani bir babanın yetersiz hissedildiği diğer kahramanların etrafındaki mitlerden gelen hikâyeler için de doğrudur. Bu doğrultuda Atia'nın Apollo Tapınağı'nda bir gece ritüeline katıldığı ve oradaki tahtırevanda uyuyakaldığı rivayet edilmiştir. Bir yılan belirmiş ve sürünerek yanına gitmiş, kadının kalçasında da yılan derisine benzer bir iz bırakmış. Atia uyanmış, sanki yeni cinsel ilişkiye girmiş gibi kendisini temizleme ihtiyacı duymuş. Çünkü ancak bedenlerini arıtmış kişiler tanrıların kutsal bölgesine girebilirdi. Derisindeki izi silemeyince Atia artık halk hamamlarına gitmeyi bırakmış. Dokuz ay sonra da oğlunu doğurmuş.[3]

2 Doğum tarihi için bkz. Suetonius, *Augustus* 5. 1; bu karışık görüntü ve genel olarak çocuk doğumu için bkz. B. Rawson, *Children and Childhood in Roman Italy* (2003), *passim*, özellikle s. 99-113, S. Dixon, *The Roman Mother* (1988), s. 106-8, 237-40. Ayrıca B. Rawson (ed.), *Marriage, Divorce and Children in Ancient Rome* (1991) içindeki makalelere de bkz. Iulius Caesar ve *pontifex maximus* seçilişi içi bkz. A. Goldsworthy, *Caesar*, s. 124-6; dinî düşünceleri için Suetonius, *Caesar* 59. Augustus'un doğumuna dair astrolojik sorular ve daha sonraki evlatlık edinilmesine dair Oğlak işaretleri için bkz. "Augustus and Capricorn: Astrological polyvalency and imperial rhetoric", *JRS* 85 (1995), s. 33-51.

3 Suetonius, *Augustus* 94. 1-12. Kehanetler için özellikle 94. 3-4; Dio da (45. 1. 2-3) muhtemelen Suetonius'u doğrudan veya ortak bir kaynak olarak kullanarak yılan hikâyesini anlatır.

Gaius Octavius, mutlu hissetmek için bu tür mistik deneyimlere ihtiyaç duyan bir adam değildi. Roma kültüründe doğum günleri önemliydi ve bireyin hayatı boyunca kutlanırdı. Eylül ayı, Roma'nın 10 aylık ay takvimindeki yedinci aydı. Çünkü eski zamanlarda yıl, savaş tanrısı Mars'ın ayı olan Mart ayı ile başlardı, bu ayda lejyonlar sefere çıkardı. 23 Eylül günü Romalılar için Ekim ayının Kalendae gününden dokuz gün önceydi. Romalılar, bir ayda üç tane kutlanan festivallerden önceki veya sonraki günlere göre düzenlenen bir takvim kullanırdı. Buna göre Kalendae ayın 1., Nones 7., Ides de aya göre 13. veya 15. günüydü. Sıfır sayısı olmadığı için Kalendae bir olarak hesaplanıyordu, bu yüzden 23 Eylül günü de dahil olarak toplamda arada dokuz gün vardı.

Romalılar için o yıl, şehrin Romulus tarafından kuruluşunun (*ab urbe condita*) 691. yılıydı. Daha da önemlisi o yıl, Marcus Tullius Cicero ve Gaius Antonius'un konsül olduğu yıldı. Bir yıllığına aynı yetkilerle aynı görevi ifa eden iki konsül Roma'nın en üst düzey devlet görevlisiydi. Cumhuriyet sistemi tek bir adamın mutlak veya kalıcı gücü elde etmesini engelleyecek şekilde düzenlenmişti. Böylece hiç kimse, bir on yıl geçmeden tekrar konsül seçilemiyordu. Konsüller çok büyük oranda, tıpkı Antoniuslar gibi az sayıdaki eski aileden geliyordu. Cicero bir istisnaydı çünkü ailesinden Roma siyasetine atılan ilk kişiydi ve ondan başka hiçbir "yeni adam" (*novus homo*) bir nesilden uzun süredir konsüllüğe kadar yükselememişti. Gaius Octavius da bir yeni adamdı ve şüphesiz Cicero'nun başarısını taklit etmeyi umuyordu. [4]

Konsüller arasında kıdem her ay değişirdi. 23 Eylül günü gerçekleşen senato oturumuna başkanlık yapan Cicero idi. Suetonius, Gaius Octavius'un oğlunun doğumundan ötürü oturuma geç geldiğini iddia eder. Bu, "yerkürenin hükümdarının" doğuşunun kehanetine dair başka bir hikâyeye malzeme sağlasa da dikkatli olmalıyız. Gaius Octavius'un geç gelişinde veya senatörlerin, kendilerinden biri olan Lucius Sergius Catilina'ya dair komplo dedikodularını tartışması iddiasında esasında öyle hiçbir gariplik olmasa da bu hikâye belki de tamamen uydurmadır. Etrafta bir devrim dedikodusu dolanıyordu ve çoğu kişi, yaz seçimlerinde bir sonraki yıl için konsüllüğü kazanamayan Catilina'ya odaklanmıştı. Eğer senato bu meseleyi gerçekten görüşmüşse o zaman

4 Konsüller ve diğer üst düzey devlet görevlileriyle alâkalı detaylı bir tartışma için bkz. A. Lintott, *The Constitution of the Roman Republic* (1999), s. 94-120, özellikle 104-9.

şimdilik hiçbir karar alınmamıştı. Olayların yaşanacağı zamana kadar aradan bir süre geçecekti.[5]

Bu sırada normal hayat devam etti. 30 Eylül gecesi Gaius Octavius ve Atia evlerinde gece ibadetini yerine getirdiler. Ritüeller gerçekleştirildi, kurbanlar kesildi. Ekim ayının Kalendae gününe, yani oğullarının doğumundan dokuz gün sonraya denk gelen ertesi günde de arınma seremonisi yerine getirildi. Amaç bebeği kötü ruhlardan veya doğum süreci esnasında bebeğin içine girebilmiş olan doğaüstü etkilerden kurtarmaktı. Çocuğa, artık bir yetişkin olana dek genelde altından olan ve boyna takılan bir muska veya *bulla* takıldı. Sonrasında, çocuğun geleceğine dair bazı kanılara sahip olabilmek için, *augur* olarak bilinen rahiplerden biri kuşların uçuşunu gözlemledi. Karı kocaya muhtemelen belirtilerin iyi olduğu söylenmişti.[6]

Oğlan ancak şimdi resmen ismini almıştı, vakti gelince de vatandaş listelerine kaydı yapıldı. Bu durumda babasının adını aldı ve Gaius'un oğlu Gaius Octavius oldu. Her ne kadar en güçlü aristokrat ailelerin bazıları söz konusu yıllarda bu geleneği bozmaya başlamış ve kendilerini senatör sınıfından ayrı bir yere koyuyor olsa da aileler genelde nesiller boyunca aynı ismi kullanırdı. Aile ismi ya da *nomen* -bu durumda Octavius- kendiliğinden gelirdi, tercih yalnızca ilk isim ya da *praenomen*'de yapılırdı. En önemli kişiler üç isme, yani *tria nomina*'ya sahip olurdu. Atia'nın dayısı Gaius Iulius Caesar'ın ismi bu şekildeydi. Iuliuslar büyük bir klandı, üçüncü isim yani *cognomen* ancak bu belirli aile kolu tarafından kullanılıyordu. Bu sistem büyük aileler arasında bile evrensel değildi çünkü bazı durumlarda bu aileler özellikle fazla değildi veya tanınırlıklarından eminlerdi. Octaviuslar ailelerinde henüz belirli bir kol ayrımı yapma ihtiyacı duymamıştı.

Romalılar kadınları bu şekilde kesin olarak tanımlama gereği hissetmezdi çünkü kadınlar seçme veya seçilme hakkına sahip değildi. Atia'nın, babası Marcus Atius Balbus'un *nomen*'inin dişil hâli olan tek bir ismi vardı. Önemli olan şey babasının tanınması ve ailesiyle olan

5 Suetonius, *Augustus* 94. 5'de ünlü din uzmanı ve mistik Publius Nigidius Figulus'un kehaneti yer alır. Cicero ve Quintus Lutatius Catulus'un yer aldığı diğer hikâyeler muhtemelen, bu hikâyeleri daha güvenilir yapma amaçlı girişimlerdir. Catilina konusundaki görüşmelerin kronoloji sorunuyla ilgili faydalı bir tartışma için bkz. D. Stockton, *Cicero, A Political Biography* (1971) s. 336-9, özellikle 337.

6 Genel olarak bkz. Rawson (2003), s. 105-12.

bağıydı. Romalı kadınlar hayatları boyunca isimlerini taşırdı ve bu isim evlilikte değişmezdi. Atia'nın kızının ve kocasının daha önceki evliliğinden olan üvey kızının adı Octavia'ydı. Başka kızlar olsaydı onlara da Octavia ismi verilirdi. Bazı durumlarda aileler, kızlarını resmî amaçlar için yetiştirirdi.[7]

Bebekler büyük ilgi isterdi fakat bu hususta Atia'nın rolü kuvvetle muhtemel, mesafeli bir gözetim gibi bir şeydi. Kadının evi yönetmek ve kocasına kariyerinde destek olmak konusunda yapacağı çok şeyi vardı. Bazı fikirlere göre bir anne çocuğunu emzirirdi, fakat pratikte bu nadir bir şeydi. Bunun yerine bir köle süt anne bu işi yapardı. Bu kadın veya bir başka köle çocuğun süt annesi olarak hizmet ederdi. (Bazı filozofların bir annenin kendi çocuklarını emzirmesi gerektiğine dair tartışmalarının sebeplerinden biri, öbür türlü olursa çocukların emdikleri sütle birlikte kölelerin karakterini içine çekecekleri korkusuydu.) Her bir ebeveynin çocuklarıyla geçirdiği vakit şüphesiz kişisel tercih meselesiydi. Bazı durumlarda bu çok az olabiliyordu, yine de bazı istisnalar vardı. MÖ 2. yüzyılda katı, eski ve meşhur erdemleriyle ünlü olan Yaşlı Cato'nun, küçük çocuğuna banyo yaptırılırken orada olmasına yalnızca son derece önemli bir kamu işinin engel olabileceği söylenir. Cato'nun karısı, kendi çocuğunu emziren kadınlardan biriydi, hatta zaman zaman hanedeki köle çocuklarını da emzirmişti.[8]

Kaynaklarımız bize genç Octavius'un ilk yılları hakkında neredeyse hiçbir şey söylemez. Ancak, onun büyük bir adam olacağını öngören kehanet hikâyelerinden biri çoğundan daha az dramatiktir ve bu çok az gerçeklik payına sahiptir. Bu kehanette süt annesi geceleyin onu bir odanın zeminine koymuş. Muhtemelen artık emekleyecek kadar büyümüş olan bu oğlan kaybolmuş ve telaşlı bir şekilde aranmış. Ertesi sabah şafak vakti, evdeki en yüksek odadan güneşin doğuşunu izler şekilde bulunmuş.[9]

---

7 Roma isimlerinin önemine dair genel bir özet için bkz. B. Salway, "What's in a name? A survey of Roman onomastic practice from 700 BC-AD 700", *JRS* 84 (1994), s. 124-45, özellikle 124-31. Augustus'un isimlerinin detaylı ve iyi bir ile genel olarak bu dönemdeki uygulamalar için bkz. R. Syme, "Imperator Caesar: A study in imperial nomenclature", *Historia* 7 (1958), s. 172-99 = *Roman Papers* Vol. I (1989), s. 181-96.

8 Plutarch, *Cato the Elder* 20. 3. Konu üzerinde detaylı bir tartışma için bkz. K. Bradley, "Wet-nursing at Rome. A Study in Social Relations", Rawson (1986), s. 201-29 içinde.

9 Suetonius, *Augustus* 94.6

SORUNLU BİR DÜNYA

Durumlar böyle olsa da sonraları, MÖ 63 yılının sonlarında Octavius'un anne babasının endişe duyacağı çok şey vardı, zira Roma'daki ortam gergindi. Roma Cumhuriyeti, MÖ 2. yüzyılın ortalarından beri Akdeniz dünyasına egemendi. Kartaca yok edilmişti, doğudaki krallıklar da ya fethedilmişti ya hiçbir tehditte bulunamayacak kadar zayıftı ya da Roma'nın lütfuna muhtaçtı. Küçük Asya'daki Pontos kralı VI. Mithridates bir nesil boyunca inatçı bir şekilde savaş sürdürmüştü fakat şimdi Roma'nın en başarılı ve popüler komutanı Büyük Pompeius tarafından nihai şekilde yenilgiye uğratılmıştı. Kral, hayatı boyunca almış olduğu panzehirlerin zehirlere karşı bağışıklık kazanmasını sağladığını fark edince muhafızlarından birine yıl bitmeden önce kendisini öldürmesini emretmişti. Ekim ayında Pompeius'un lejyonları, üç aylık bir kuşatmadan sonra Kudüs'ü ele geçirerek, Yahudi kraliyet ailesindeki rakip üyelerin arasında çıkan bir iç savaşta bir tarafa destek oldu. Görünüşe göre Roma'nın askerî kuvvetine denk olabilecek hiç kimse yoktu.[10]

Roma, komşularından ve potansiyel düşmanlarından ziyadesiyle güçlüydü. Fakat fetihlerden ve Roma topraklarından gelen devasa kazançlar siyaset, toplum ve ekonomideki hassas dengeleri tehdit ediyordu. Aristokratların arasındaki üst düzey devlet makamları ve statü rekabeti her zaman yoğundu, fakat geçmişte bu, katı gelenek ve yasalarla sınırlanıyordu. Artık, senatörler popülerlik kazanmak için gittikçe artan miktarda paralar harcadığından bu sistemi ayakta tutan unsurların çoğu tehdit altındaydı. Durumlarının umutsuz olduğunu düşünen ve davalarına destek olan kişilerle hemen bir araya gelebilen önemli gruplar ortaya çıktı. Az sayıdaki kişi için geçmişte mümkün olandan çok daha büyük makamlara yükselebilme fırsatları doğdu. Söz konusu kişilerin akranları buna öfke duydu ve karşı çıktı.

MÖ 133 yılında Tiberius Sempronius Gracchus adında bir aristokrat yıllık olarak seçilen on pleb *tribunus*undan biri oldu ve kırsal bölgelerdeki fakirlere yardım etmeyi amaçlayan bir yasama programı sundu. Hatırı sayılır miktarda övgü kazandı, fakat bir hükümdar olmak istediği yönünde suçlandı. Sonra da, kuzeninin başı çektiği diğer senatörlerden müteşekkil bir çete tarafından dövülerek öldürüldü. MÖ

10 Mithridates için bkz. P. Matyszak, *Mithridates the Great. Rome' Indomitable Enemy* (2004) ve A. Mayor, *The Poison King* (2010).

122 yılında Tiberius'un biraderi Gaius da, çok daha radikal reform girişimlerinin ardından yüzlerce destekçisiyle birlikte öldürüldü. Bu sefer söz konusu çatışma açık bir şekilde önceden planlanmıştı ve organize birliklerin arasında yaşanmıştı. Şiddet siyasi rekabete iyice karışmıştı ve bu tür sahneler MÖ 100 yılında da tekrarlanacaktı. Bundan bir on yıl sonra İtalya'daki diğer halklar arasındaki hoşnutsuzluk, kendileri için Roma vatandaşlığı verilmesi teklifini sunan *tribunus* öldürüldüğünde isyana dönüştü. Romalılar büyük bir mücadelenin ardından savaşı kazandı fakat bunun bir karşılığı olmuştu, çünkü en sonunda istemeyerek de olsa İtalyan toplumlara istedikleri şeyi verdiler. Vatandaş sayısı büyük ölçüde genişledi. Bu durum siyasetçilere desteklerini kazanacakları yeni seçmenler sağladı ve siyasi dengeleri değiştirdi.

Bundan hemen sonra bir pleb *tribunus*u etrafında dönen tartışma o kadar şiddetlendi ki MÖ 88 yılında bir Romalı komutan ilk defa ordusuyla Roma'ya yürüdü. Bu komutan Sulla'ydı, çatışmanın altında onunla Marius adındaki yaşlı halkçı kahramanın arasındaki rekabet yatıyordu. Sulla iç savaşı kazanıp kendisini diktatör yapana kadar, her seferinde çok daha vahşileşecek şekilde arka arkaya katliamlar yaşandı. Sulla, nadiren kullanılan ve geçici bir süre için verilen bir acil durum önlemini kendisi için kalıcı bir mutlak güç konumuna çevirdi. Birkaç yıl sonra emekli oldu ve bundan birkaç ay sonra da eceliyle öldü. MÖ 78 yılı konsüllerinden biri olan Marcus Aemilius Lepidus bir ordu toplayıp devletin kontrolünü ele geçirmeye çalıştığında Cumhuriyet başka bir iç savaş daha yaşıyordu. Lepidus yenildi ve partizanları infaz edildi, fakat Sulla'nın çok sayıda muhalifi İspanya'daki üslerinde yıllar boyunca savaştı.

İç savaşın hortlağı MÖ 63 yılında Cumhuriyet üzerinde hâlen geziniyordu. Her senatör, Sulla ile Marius arasındaki şiddetli savaş zamanından geçmişti ve çoğu bu savaşta yakın akrabalarını veya dostlarını kaybetmişti. Iulius Caesar'ın halası Marius ile evliydi, ilk karısı da Marius'un en yakın müttefiklerinden biri olan bir adamın kızıydı. Caesar'ı Sullacıların ellerinden idam edilmekten kurtaran tek şey muhtemelen genç yaşıydı. Yine de Caesar, annesinin Sulla ile olan bağının hayatını kurtardığı döneme dek her yerde aranan bir kaçak olarak yaşadı. Sulla tarafından idam edilmiş kişilerin soyundan gelenler siyasetten uzaklaştırılmıştı, bunlara haklarının geri verilmesi için yoğun lobiler yapıldı. Sulla artık yoktu fakat üst düzey senatörlerin çoğu onun tarafından



MÖ 1. Yüzyılda Roma İmparatorluğu

seçilmiş -ya da en azından onun tarafından geri çevrilmiş- olanlardı. Herhangi bir zamanda yeni bir iç savaşın çıkmaması için hiçbir sebep yoktu ve bu savaşla birlikte kaos, tehlike ve yeni fırsatlar gelecekti. Sulla'nın destekçilerinin birçoğu servetlerini, öldürdükleri düşmanlarının ganimetleri üzerinden elde etmişti. Yeni bir devrim olasılığı, mevcut sistemde başarısız olanlar için çekici geliyordu.

Catilina bu Sulla partizanlarından biriydi fakat yeni elde ettiği servetinin gösterişli hayat tarzı ve potansiyel destekçilerine verdiği hediyeler konusunda cömert olmasına yol açan siyasi hırsı için yeterli olmadığı ortaya çıkmıştı. Sulla, senato üyelerinin sayısını iki katına çıkarmış ve *praetor*ların -konsüllükten sonraki en üst düzey devlet görevi- sayısını da sekize yükseltmişti. Ancak hâlen iki konsül vardı ve bu en yüksek onuru elde etmek için mücadeleler daha da şiddetlenmişti. Kamu görevlisi olabilmek için mücadele eden adaylara ek olarak, fazlasıyla yozlaşmış ve açık şekilde liyakat sahibi olmayan kişilerin MÖ 70 yılında aniden ve beklenmedik şekilde tasfiye edilmesiyle senatodan uzaklaştırılan bir yığın insan da vardı. Bunların çoğunda tekrardan kamu görevi kazanarak eski konumuna dönebilecek para ve hırs vardı.

Devlet kademelerinde yükselmek artık aşırı derecede masraflı olmuştu. Senatörlerin, seçim kazanmak için önemli miktarda gayrimenkule sahip olması gerekiyordu ve insanlar seçimleri kazanmak için harcamak üzere gittikçe daha çok para borç alıyordu. Catilina bu amaç uğruna büyük meblağlarda borç almıştı, tıpkı Iulius Caesar gibi. *Pontifex maximus* makamı için rakibi eski ve çok daha seçkin bir devlet adamıydı, her iki taraf da oy veren kabileleri rüşvet yağmuruna tutmuştu. Iulius Caesar eğer kaybederse, borçlularına paralarını geri ödeyebileceği bir olasılığın kalmayacağını biliyordu. Bunun yerine kazanmak üzerine bir kumar oynadı; yükselişi devam edecek birisi olarak kendisinin iyi bir yatırım olduğu konusunda onları ikna etmeye güveniyordu. Bu onu hem faydalı bir bağlantı yapacak hem de uzun vadede onlara borçlarını ödeyebilecekti. Seçim günü sabahı evinden çıktığında Iulius Caesar annesine ya muzaffer olarak döneceğini ya da hiç geri gelmeyeceğini söyledi. Seçimi kazanmıştı ve şimdilik kendisine borç verenler destek sunmaya devam etmek istiyorlardı.[11]

11 Annesine yaptığı yorum için bkz. Suetonius, *Caesar* 13; ayrıca bkz. Plutarch, *Caesar* 7, Dio 37, 1-3, Velleius Paterculus 2. 43. 3; genel olarak bkz. Goldsworthy (2006), s. 124-7 = (2007), s. 150-4.

Catilina ise daha şanssızdı. O da tıpkı Iulius Caesar gibi bir *patricius* idi, ailesinin bir kısmı Roma'nın en eski aristokratlarından biriydi. Gaius Octavius ve oğlunun da yer aldığı plebler, çok daha fazlaydı ve bunların birçoğu yüzyıllar boyunca zorla elit kesime girmeye çalışıyordu. *Patricius* ailelerinin bazıları sönmüştü ve gitgide daha da belirsizleşiyordu. Ne Catilina'nın ne Iulius Caesar'ın ataları birkaç asırdır seçimlerde başarılı olabiliyordu. Her iki adam da bunu değiştirmeye kararlıydı, karizmatik ve yeteneklilerdi. Ayrıca, en azından dedikodu malzemesi olsa da isimlerini halkın zihninde tutan zamparalar olarak ün kazanmışlardı. Ne var ki Catilina'nın kariyeri bitmek üzere olsa da Iulius Caesar başarı elde etmeye devam ediyordu.[12]

Afrika'nın valisiyken uyguladığı politikaların kovuşturulması Catilina'nın MÖ 65 ve 64 yılı için konsüllüğe aday olmasını engellemişti. Bir sonraki mücadelesinde gittikçe artan sert ifadeleri etki sahibi çok sayıda insanı kendisinden uzaklaştırdı ve seçimlerde, maharetli bir seçim kampanyası düzenleyen Cicero'ya yenilmiş oldu. "Yeni bir adamın" ellerinden gelen yenilgi, soyu eskilere giden bir aristokrat için özellikle küçük düşürücüydü. Catilina, Cicero'yu Roma'daki "yerleşik bir yabancı" olarak nitelendirdi. Seçimlerin diğer kazananı, MÖ 70 yılında senatodan uzaklaştırılan ve şimdi tekrar siyasi makamlarda yükselmeye çalışan adamlardan biri olan Gaius Antonius'tu. O ve Catilina seçim kampanyalarında birbirlerini desteklemiş olsa da Antonius, Cicero kendisine konsüllüğünden sonraki yıl için kurayla verilmiş bir yetki alanı olan Makedonya eyaletini gönüllü bir şekilde verdiğinde tarafsızlık sayesinde kazanmıştı. Burası, ahlâksız bir valinin kolay bir şekilde servetini yeniden elde edebileceği kazançlı bir bölgeydi.[13]

Buna karşın Catilina MÖ 63 yılında Cicero'nun başkanlığında yapılan seçimlerde bir kez daha şansını denedi. Yine her yerde rüşvet vardı, ayrıca adayların arkasında kendilerini destekleyen çeteler vardı. Bu yüzden Cicero da kendi destekçileriyle seçim bölgesine geldi; kararlılığını göstermek için "tesadüfen" gösterdiği togasının altında bir

12 Caesar'ın soyu için bkz. Goldsworthy (2006), s. 31-4 = (2007), s. 37-41; Catilina hakkında bkz. Stockton (1971), s. 73-8, 96-8, 100-07.

13 T. Mitchell, *Cicero: The Ascending Years* (1979), s. 149-76, 222-5, Stockton (1971), s. 79-84.

göğüs zırhı giymişti. Taraflar tehditler savursa da ciddi bir şiddet olayı yaşanmadı ve Catilina ikinci kez yenilmiş oldu.[14]

Catilina umutsuzdu, tıpkı diğer az sayıdaki hırslı adam gibi. Eğer bir senatör borçlarını ödemek için topraklarını satmışsa o zaman piyasa düşük olduğu için muhtemelen bunu zararına satıyordu; fakat daha da önemlisi bir makam ve siyasi gelecek şansı için gereken esas gereksinimi yitirmiş olacaktı. Bazıları için bu seçim siyasi olarak ya yok olma ya da bir devrim gibi görünüyordu. Etruria kırsal kesiminde, Sulla'nın lejyonlarında bir yüzbaşı olarak hizmet etmiş Manlius adındaki biri, fakir ve umutsuz insanlardan müteşekkil ayrı bir ordu topluyordu. Ordudan ayrıldıkları zaman kendilerine verilen toprağı işlemeyi başaramayan Sulla'nın gazi askerleri -çünkü toprak bereketsizdi, ekonomi kötüydü ya da bunun sebebi kendi hatalarıydı- eski Mariusçulara ve bir devrimin tek umutları olduğunu düşünen diğerlerine katılmıştı. Bunlar bir zamanlar iç savaş esnasında değil de barbar ordularına karşı İtalya'yı koruduğu büyük seferleri esnasında Marius'un lejyonlarından birine ait bir kartal sancağı taşıyarak yürüyeceklerdi. Ancak ilk başta bunun açık bir isyana dönüşüp dönüşmeyeceği, böyle olursa da ne zaman dönüşeceği açık değildi.[15]

21 Ekim günü senato, nihai kararını alarak *-senatus consultum ultimum-* konsülleri *res publica*'yı korumak için gerekli olan bütün önlemleri almaya çağırdı. Aslında acil durum ilan etmişti fakat bunun ne kadar uzun bir süreliğine yasaları askıya aldığı konusunda fikir ayrılığı vardı. Aynı önlem MÖ 122 yılında Gaius Gracchus'a karşı ve MÖ 100, 88 ve 78 yılında da alınmıştı. Birçok açıdan bu, ciddi bir iç karışıklık tehdidi olduğunda Cumhuriyet'in geleneksel mekanizmalarının yetersiz olduğunun kabulüydü.

Catilina hâlen Roma'daydı. Ekim ayının sonlarında Manlius'un açık bir şekilde başkaldırmasından sonra bile senato toplantılarına katılmaya devam etti. Cicero'nun kamuya açık şekilde yaptığı suçlamalar daha da şiddetlenmişti, fakat komplocuların ona sahada suikast

---

14 Genel olarak bkz. Sallust, *Bell. Cat.* 26-7, Stockton (1971), s. 105-6, Mitchell (1979), s. 226-32, T. Rice Holmes, *The Roman Republic* Vol. 1 (1928), s. 259-72; "Roma'da oturan yabancı" (*inquilinus civis urbis Romanam*) için bkz. Sallust, *Bell. Cat.* 31. 9; ayrıca Cicero'nun, o zamanlar rüşvetten suçlanan en başarılı adaylardan birini savunduğu söylevi *Pro Murena* da konuyla ilgilidir.

15 Kartal için bkz. Sallust. *Bell. Cat.* 59. 3

düzenleme girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. En sonunda, 8 Kasım gecesi Catilina, Manlius'a kaçtı. Asi ordusu için süvari toplama umuduyla Galyalı bir kabile olan Allobroges elçilerine acemice yaklaşan, Roma'da bırakılan suç ortaklarının şaşırtıcı bir şekilde beceriksiz olduğu ortaya çıktı. Galyalılar bunun yerine yetkililere başvurdu, komplocular suçüstü yakalandı ve tutuklandı.

Dört senatör hapse atıldı. Bunların arasında en kıdemlisi, o sırada bir *praetor* olan ve MÖ 70 yılında senatodan uzaklaştırılan adamlardan biri olan Publius Cornelius Lentulus'tu. Bu adamın karısı, Iulius Caesar'ın üçüncü kuzeni ve daha önce bir kez dul kalmış olan Iulia'ydı. Lentulus ve diğerleri senatonun önüne çıkarıldığında bir süre masum olduklarını iddia ettiler. Ancak kanıtlar iyice artınca kararlılıkları da zedelendi ve her biri suçlarını itiraf etti. Böylece onlara ne yapılması gerektiği sorusu kaldı. 5 Aralık günü Concordia Tapınağı'nda düzenlenen bir toplantıda bu kişilerin akıbetine karar verildi. Burası hiç şüphesiz birlik olma talebi için kasıtlı seçilmiş bir bölgeydi fakat belki de geçmişteki büyük bir uygulamanın hatırlatıcısıydı. Zira Gaius Gracchus'un bastırılmasında önderlik etmiş adamlar tarafından inşa edilmişti.

Bundan sonraki tartışmada art arda konuşmacılar idam cezası verilmesini savundu. Gaius Octavius, fikrinin sorulması için kıdemsiz bir senatördü fakat Iulius Caesar sonraki yıl için *praetor* adayıydı ve *pontifex maximus*'tu. Cicero kısa süre sonra onu da fikrini almak için çağırdı. İnsanlar, Atia'nın bu havalı dayısının da komploda yer aldığını iddia ediyordu. Ancak Iulius Caesar, diğerleriyle aynı fikirde olarak Cumhuriyet'e olan sadakatini ispatlamak yerine cüretkâr bir şekilde idam cezasının verilmemesi gerektiğini iddia etti. Her adamı göz altında tutulmak üzere İtalya'nın farklı kasabalarına gönderme teklifi hiçbir emsale dayanmasa da, herhangi bir yargılama olmadan bunu yapmak yasalara aykırı olduğundan bunu söylemekte haklıydı. Romalıların, kalıcı olmak bir yana herhangi bir süreliğine bile suçluları tutmak için bir hapishanesi yoktu.

Fikir birliği zayıflamaya başladı. Bir süreliğine, hırslı Iulius Caesar senatonun fikrini tek başına değiştirdiği için büyük şan kazanacakmış gibi göründü. Daha sonra, başka bir girişken adam olan *tribunus* adayı Genç Cato, derhal idam cezası verilmesi gerektiğini ileri süren güçlü bir konuşma yaptı. Diğerleri de aynı inancı tekrarladı, ayrıca hapis cezasının pratikliği konusunda ciddi şüpheler vardı. Oylamaya geçildiğinde

çoğunluk ezici şekilde idam cezası yönünde oy kullandı. Gaius Octavius'un nasıl oy kullandığını bilmiyoruz, fakat Iulius Caesar'ın tarafında olmaktansa fikir birliğine uymuş olması kuvvetle muhtemeldir. Senatodaki en eski ve en saygıdeğer devlet adamlarından biri, Cicero'yu "vatanın babası" (*parentem patriae*) olarak selamladı.[16]

Lentulus'un *praetor*luk görevi elinden alındı fakat mahkûmların boğulduğu idam bölgesine şahsen Cicero tarafından götürülürken kendisine nezaket gösterildi. Bundan sonra Cicero, kısa ve öz bir şekilde "Yaşadılar" -Latince tek kelimeyle *vixerunt*- dedi. Bir süreliğine Roma'da katliam ve kaos oluşturmak için şehrin yakılmaya başlayacağı dedikoduları vardı. Artık bu tehlikenin kalktığını gören halk rahatlamış oldu. Cumhuriyet, her ne kadar Catilina ve ordusu ortalıkta dolansa da ciddi bir tehditten kurtulmuştu. Yasaları askıya alma konusundaki istekliliğin uzun vadedeki sonuçlarını tahmin etmek oldukça zordu. Roma, dünyaya hâkim olmasına karşın siyasi arenası tehlikeli bir şekilde rekabetçi olmaya devam ediyordu; şiddet ve istikrarsızlık tehdidi hiçbir zaman bitmiyordu. Yine de riskler yüksek olsa da mükâfatlar da öyleydi. Yıl sonunda Gaius Octavius, kendi kariyeri peşinde koşmaya kararlıydı.[17]

---

16 Cicero, *In Pisonem* 6.

17 Catilina komplosu için bkz. Stockton (1971), s. 110-42, Mitchell (1979), s. 219-40; tartışmada Caesar'ın rolü için bkz. M. Gelzer, *Caesar: Politician and Statesman* (1968), s. 50-52, C. Meier, *Caesar* (1996), s. 170-72 ve Goldsworthy (2006), s. 115-42 = (2007), s. 144-72.

2

"VARLIKLI VE İTİBARLI BİR ADAM"

"Gaius Octavius, babası doğuştan *patricius* olmasa da önde gelen bir atlı sınıfı ailesinden geliyordu ve itibarlı, başı dik, namuslu ve oldukça varlıklı bir adamdı." *Velleius Paterculus, yaklaşık olarak MS 30.*[1]

Atia'nın kocası Gaius Octavius hakkında çok şey bilmiyoruz. Herhangi bir noktada diğer senatörlere kıyasla servetinin boyutu hakkında hiçbir ipucu vermeseler de kaynaklarımız oldukça zengin olduğundan söz eder. Palatinus Tepesi'ndeki "Öküz başları" olarak bilinen bir yerde evi vardı, ayrıca Sulla'nın gazi askerleri için bir koloniye çevirmiş olduğu Napoli'nin yaklaşık 32 km. doğusundaki bir kasaba olan Nola'da da başka bir eve sahipti. Yine, Roma'nın dışındaki Alba Tepeleri'nin güneyinde bulunan bir Volsci kasabası olan Velitrae civarında da bir aile konağı vardı. Önceki zamanlarda inatçı bir düşman olan Volsci kabilesi, MÖ 4. yüzyılda Romalılar tarafından fethedilmiş ve asimile edilmişti.[2]

Gaius Octavius, servetini miras edinmişti. Romalılar söz konusu olduğunda bu en iyi servet çeşidiydi. Octavius, Velitrae'ın eşraf kesimindendi. Kasabadaki en eski sokaklardan birine onların adı verilmişti.

---

1 Velleius Paterculus 2. 59. 1-2 (Loeb çevirisi).

2 Suetonius, *Augustus* 3, 5, Velleius Paterculus 2. 59. 1-2, Dio 45. 1. 1, Tacitus, *Ann.* 1. 9; serveti hakkındaki tartışma için bkz. I. Shatzman, *Senatorial Wealth and Roman Politics. Collection Latomus* Vol. 142 (1975), p. 387, 692 ve 693, genel olarak bkz. E. Rawson, "The Ciceronian Aristocracy and its Properties", M. I. Finley (ed.), *Studies in Roman Property* (1976), s. 85-102; Palatinus'un kuzeydoğu bölgesinde yapılan bir kazı çalışması, MÖ 2-1. yüzyıllardaki tarza göre yapılmış, sonra da Nero'nun yangınında yerle bir olmuş olan, Octavius'unki olması muhtemel bir aristokrat evini ortaya çıkarmıştır. Bölgedeki yeni İtalya kazılarına dair bkz. J. Patterson, 'The City of Rome Revisited: From Mid-Republic to Mid-Empire', *JRS* 100 (2010), s. 210-32, özellikle p. 223 fn. 112.

Komşu bir bölgedeki saldırıyı püskürtebilmek amacıyla kasabanın savaşçılarına önderlik edebilmek için Mars'a aceleyle kurban kesen bir Octavius hikâyesi vardır. Bu besbelli Roma'nın fethinden önceydi ve bölgenin Mars'a kurban adama hususunda alışkanlığı olmadığını açıklamak için kullanılan bir anlatımdı. Kaynakların biraz daha iyi olduğu daha yakın bir tarih olan MÖ 205'te ise Gaius Octavius'un dedesi, Hannibal'e karşı yapılan savaşta Roma ordusunda askerî *tribunus* olarak hizmet etmişti. Savaş bittiği zaman bir kamu görevi almak için girişimde bulunmamıştır. Bu, birçok insan gibi onun da Cumhuriyet'in eşi benzeri olmayan bir tehditle karşılaştığı zamanlarda basit bir şekilde orduya katıldığını öne süren bir husustur.[3]

Bu adamın oğlu, Gaius Octavius'un babası uzun hayatı boyunca yerel siyasetle yetinmiş ve ancak Velitrae'da bir görev üstlenmişti. Aile zaten zengindi, fakat o kurnazca yatırımlar yaparak ve kendisini bir banker olarak kabul ettirerek bu serveti geliştirmişti. Faizle borç para vermişti. Bu, gayrimenkul gelirlerinden ziyade daha az onurlu bir zenginlik kaynağıydı. Daha sonraki yıllarda Marcus Antonius onunla, murdar bir sarraf diye alay etmiştir. Başkaları da Gaius Octavius'un babasıyla benzer ticareti yaptığını, Roma seçimlerindeki seçmen kabilelere mükâfatlar ve karşılıksız rüşvetler dağıtmaya yardım ettiğini iddia etmiştir. Şahsa hakaret Roma siyaset borsasındaki ortak paraydı ve bu tür iddialara ihtiyatla yaklaşmak gerekiyordu. Augustus hakkında hakaret dolu çok sayıda hikâyeyi mutlu bir şekilde aktaran Suetonius dahi bu iddiadan şüphe etmiştir.[4]

Yerel bir aristokratın ve başarılı bir iş adamının oğlu olarak Gaius Octavius basit bir vatandaş değildi. O, Roma nüfusuna kayıtlı en yüksek sınıf olan atlı sınıfı mensubuydu. Atlı sınıfı üyeleri, her ne kadar bu ücret MÖ 1. yüzyıl itibarıyla nispeten mütevazı bir meblağ olsa ve bu kişiler için daha fazlasını kazanmak yaygın bir durum olsa da 400.000 *sestertius*'tan daha fazla miktarda servet sahibi olmalıydı. Önceki yüzyıllarda Roma ordusu, kendi silahlarını ve zırhlarını satın alabilecek kadar zengin olan kişilerden toplanıyordu. En zenginler ise bir at sahibi olabilecek kişilerdi, bu yüzden atlı sınıfını *-equites-* meydana

3 Suetonius, *Augustus* 1. 2. 2.

4 Suetonius, *Augustus* 2.3-3. 1. Appian, *BC* 3. 23; G. Octavius ismi bir bankerin para makbuzu *-tessera-* üzerinde görülür. Bu kuvvetle muhtemel Gaius Octavius'un babasıdır. Senatörlerin borç vermeye bulaşması tartışması için bkz. Shatzman (1975), s. 75-9.

getiriyorlardı. Her ne kadar bu askerî rol azalmış olsa da -ve lejyonlar en fakirlerden toplanmıyor, devlet tarafından da teçhiz edilmiyor olsa da- ismi kalmıştı. Senatörlük statüsü bir dizi mülkiyet vasfına bağlı değildi. Bu, bir adam bir kamu makamına seçildiğinde veya basit bir şekilde senatoya yazıldığında alınan bir statüydü bu kişilerin hepsi atlı sınıfı mensubu olmalıydı. 600 civarında senatör vardı ancak binlerce atlı sınıfı mensubu, söz konusu on yılın başındaki nüfus sayımına göre de 900.000 civarı Romalı vatandaş bulunuyordu.[5]

Bu yıllardaki en zengin senatör muhtemelen Büyük Pompeius'tu. Doğudaki zaferlerinden gelen kazançlar şimdi onu daha da zenginleştirmişti. Senatodaki en yakın rakibi, MÖ 70 yılında kendisiyle konsüllük yapmış olan ve "zengin" (*dives*) olarak bilinen Marcus Licinius Crassus'tu. Bu her iki adam da Sulla'ya hizmet etmişti ve infaz edilmiş düşmanlarının istimlak edilmiş mülkiyetleriyle zenginleşmişlerdi. Crassus da kurnaz ve atılgan bir iş adamıydı. Önemli miktarda köle zanaatkâr ve yapı ustası, ayrıca yangınları kontrol etmek üzere eğitilen başka kişiler de çalıştırıyordu. Numaralarından biri, Roma'da sık çıkan yangınlarda zarar görmüş mülkleri ucuzdan satın almaktı. Bu durumda kölelerini bölgeye gönderiyordu ve bunlar da bir yangın şeridi oluşturmak üzere yapıları yıkıyordu. Crassus zamanla bu emlakları yeniden yaptırıyor ve kiralıyordu. En sonunda şehirdeki binaların büyük kısmına sahip olma noktasına kadar gelmişti. Bir aşamada, emlakları 200 milyon *sestertius* civarına kadar çıkmıştı. Bu, 500 kişiye atlı sınıfı üyeliği için gereken asgari serveti vermeye yeterdi. Crassus, şahsi ordusu için ücret ödemeye gücü yetmedikçe kimsenin kendisine zengin diyemeyeceğini iddia ediyordu. Pompeius, kendi mülklerinden gelen gelirle üç lejyon toplayıp finanse ederek iç savaş esnasında tam olarak da bunu yapmıştı.[6]

5 Diğer kaynaklar 10.000 daha fazla verse de Livius, MÖ 70-69 yılında yapılmış nüfus sayımı için toplam rakamı 900.000 olarak verir (Livy, *Pers.* 98). Konu üzerine bir tartışma için bkz. E. Lo Cascio, "The Size of the Roman Population: Beloch and the Meaning of the Augustan Census Figures", JRS 84 (1994), s. 23-40. Antik dönemlerde bu tür sayılar oldukça şüphelidir.

6 Yalnızca bir orduya ödeme yapabilecek bir adamın kendisine zengin diyebileceği iddiası için bkz. Plutarch, *Crassus* 2. Emlakları için bkz. Pliny, *NH* 33. 134. Öte yandan Plutarkhos (*Crassus*, 2) daha az sayıda emlaktan bahseder. Bkz. Shatzman (1975), s. 375-8, Pompeius için de s. 389-93. Genel olarak kariyerleri için bkz. A. Ward, *Marcus Crassus and the Late Roman Republic* (1977), P. Greenhalgh, *Pompey: The Roman Alexander* (1980) ve R. Seager, *Pompey the Great. A Political Biography* (2nd ed. 2002).

Gaius Octavius'un Crassus ve Pompeius ile aynı düzeyde olması pek muhtemel değildir, fakat Pompeius'un parayı nasıl kullandığından haberi olacaktı. Crassus, sırf öyle olmak için zengin olmak istemiyordu. Çok sayıda senatöre ya faizsiz ya da oldukça düşük oranda faizli borç vererek servetini siyasi bir avantaj elde etmek için kullanıyordu. Senatodaki büyük çoğunluğun Crassus'a borçlu olduğu dedikoduları vardı. Kendisi, Catilina'ya katıldığı yönünde suçlanınca bu borçların hemen geri ödenmesi korkusu suçlamanın hızlıca düşmesine yol açtı. Ayrıca *publicani* şirketleriyle (Kral James İncil'indeki vergi tahsildarları) geniş iş ağları ve bağlantıları vardı. Bu vergi tahsildarları, eyaletlerde vergi toplamak gibi devlet kontratlarını üstleniyordu. Bu işin büyük kısmı perde arkasından yapılıyordu, zira çoğu bunu yapıyor olsa da senatörlerin bizzat ticaretle uğraşması istenmezdi. Crassus muhtemelen bunların en başarılarındandı. Para gibi lütuf konusunda da ticaret yapıyordu. Yetenekli ve başarılı bir avukat olarak, onları kendisine karşı yükümlü kılmak için başka kişileri davalarda temsil ediyordu.[7]

Gaius Octavius, banker bir babası olduğu için hiç şüphesiz, çok sayıda seçkin kişinin ya kendisine borçlu ya da eski borçlar için minnetkâr olduğunu fark etti. Bu hususta, siyasi hırslarına faydalı bir yardım olarak aile işini devam ettirmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Birçok senatörün tersine Octavius'un servetinin büyük kısmı emlaklara bağlı değildi ve bu yüzden siyasi avantaj kazanma uğruna kolayca tükenebilirdi. Muhtemelen servetinden ötürü Atia'yı ikinci karısı olarak almıştı. Octavius'un, daha faydalı bir bağlantı elde etme şansını gördüğünde Anchaia adındaki bir kadınla yaptığı ilk evliliğinin ölümle veya boşanmayla bitip bitmediğini bilmiyoruz. Romalı elitler için evlilik siyasi bir araçtı.[8]

Kendisi varlıklı bir atlı sınıfı mensubunun kızıyla nişanlı olan Iulius Caesar, kız kardeşlerinden birisini tıpkı Octaviuslar gibi başka bir yerel aristokrat ailesinden gelen Marcus Atius Balbus ile evlendirmişti. Bu adam, Alba Tepeleri'nde Roma'ya yakın bir bölge olan Aricia'dan geliyordu ve anne tarafından Pompeius ile akraba olduğu için önemli

7 Crassus'un parayı kullanımı için bkz. Plutarch, *Crassus* 2-3. Kendisine borçlu senatörler için bkz. Sallust, *Bell. Cat.* 48. 5-6; genel olarak *publicani* için bkz. E. Badian, *Publicans and Sinners* (1972).

8 Suetonius, *Augustus* 4. 1.

bağlantıları vardı. Babası açıkça oğlunun Roma'da bir kamu görevine sahip olma tutkusunu artırmaya yardım edecek, yerleşik senatör bir ailesinden biriyle evliydi. Iulius Caesar'ın diğer kız kardeşi daha küçük bir eşraftan bir adamla evliydi. Bu ailenin hırsları onları Roma'da bir kariyer sahibi olmaya sevk etmişti. Evlilik bağlarından gelen bu ağ sayesinde Iulius Caesar, böylesine kadim bir aileden gelen bir *patricius* ile yakın olmak isteyen yerel müttefikler ve kuvvetle muhtemel, kendi kariyerini finanse edecek pratik bir destek elde etmişti.[9]

MÖ 62 yılında Gaius Octavius muhtemelen kırklı yaşlarının başındaydı ve bir sonraki yıl için sekiz *praetor*'dan biri olmak adına seçimlere girmeye hazır hissediyordu. Roma'da siyasi kariyer yaş ile doğrudan bağlantılıydı, ayrıca Sulla bir yasayla her bir makam için asgari yaş düzeyi belirleyerek bu özelliği daha da açık hâle getirmek istemişti. (Siyasi kariyer veya *cursus honorum* için bkz. Ek 1.) *Praetor*lar en az otuz dokuz yaşında olmalıydı. Hırslı bir adam için ilk seçiminde göreve gelebilmek bir gururdu, hele hele yaşının geldiği yılda (*suo anno*) konsül olmak. Cicero bu makamı elde etmişti fakat mahkemelerde muazzam bir kariyer ile beraber iyi talihi de ona yardım etmişti. Gaius Octavius'un avukat olarak görüldüğünü duymayız, belki de yetenekleri bu doğrultuda değildi.[10]

Octavius, MÖ 70'li yıllarda iki kez askerî *tribunus* olarak görev yapmıştı. Bu yüzden en azından başlangıçta, seçmenlerin olumlu karşıladığı bir şey olan askerî şan edinmek için elinden geleni yapmış olabilir. Her yıl yirmi dört tane askerî *tribunus* seçilirdi. Bu, ordunun her birine altı *tribunus*'un komuta ettiği yalnızca dört lejyondan oluştuğu eski zamanlardan gelen bir gelenekti. MÖ 1. yüzyılda herhangi bir zamanda genelde düzinelerce lejyon vardı, *tribunus*'ların çoğu da eyalet valileri tarafından doğrudan seçiliyor ve görevlendiriliyordu. Gaius Octavius'un nerede hizmet ettiğini bilmiyoruz fakat iki dönem -en azından her biri bir yıl uzunlukta- bu görevi şevkle yaptığına işaret eder. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde seçilmek için çalışan bir aday on yıl

9 R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 112; Pompeius ile akrabalık için bkz. Suetonius, *Augustus* 4. 1.

10 Yaşı farazidir fakat bu, MÖ 73 yılında *quaestor*'luk yaptığı varsayımına dayanır. Bu yıl Gaius Toranius da pleb *tribunus*'uydu. Bkz. *ILS* 47. Diğer taraftan Toranius, Spartaküs tarafından yenildiği için (Sallust. *Hist.* 3. 46M, Florus, 2. 8. 5) aynı şekilde kariyeri yavaşlamış, onunla birlikte daha sonra mevkidaş olmuş olabilir. Bu konudaki deliller için bkz. Broughton, *MRR* 2, S. 110.

boyunca ve seferlerde askerlik yapmış olmalıydı. Sivil bir karakter olan Cicero bile lejyonlarla biraz zaman geçirmiş olsa da bu kural 1. yüzyılda büyük oranda zayıflamıştı. Genç adamlar valilere *contubernales* (tam olarak "çadır arkadaşları") olarak hizmet eder, deneyim kazanmak için etkin bir şekilde ast personel olarak görev yaparlardı.[11]

Gaius Octavius da Roma kamu görevlerinin en düşük rütbesi olan *quaestor*'luğa seçilmişti. Bu görev, siyasi bir kariyer için ilk adımdı. Sulla'nın reformlarından beri *quaestor* olmak bir kişinin otomatikman senatör olarak kaydedilmesini sağlardı. Her yıl yirmi tane *quaestor* olurdu. 73 yılı için bunlardan biri de Gaius Toranius'tu. Octavius daha sonraları bu adamla bir bağlantı kurmuştu, bu yüzden muhtemelen bu yıl da bir görevde bulunmuştur. Söz konusu memurların görevleri öncelikli olarak maliydi. Bazıları Roma'da hizmet ediyorken diğerleri de eyalet valilerine gönderilir, onların eyaletlerindeki maliyeyi yönetirlerdi. Gaius Octavius'a verilen görevleri bilmiyoruz. Bunun tersine Toranius kendisini, Spartaküs isyanına karşı askerî birliklere komuta ederken bulmuştu. Toranius mutlak bir yenilgi almıştı.[12]

MÖ 64 yılında -burada tarih yine kısmen tahminidir, fakat muhtemel görünür- Gaius Octavius ve Toranius iki pleb *aedilis*'iydi. Her yıl, iki pleb iki *curulis* -sadece *patricius*lar bu göreve gelebilirdi- olmak üzere dört tane *aedilis* seçilirdi. Bunların görevleri, kamu festivallerini organize etmekten -özellikle de hasat tanrıçasının kutlandığı *Ludi Ceriales* ve Pleb Oyunları- Roma'daki trafiği ve kamu yapılarını düzenlemeye kadar gidebiliyordu. Seçmenler için ortalıkta görünmek iyi bir fırsattı, özellikle de kendi parasıyla resmî bütçeyi desteklemeye gücü yeten bir adam için. Oyunlarda geçit törenleri, ziyafetler ve hayvan savaşları gibi halk eğlenceleri yer alırdı. Roma tarihinin bu aşamasında gladyatör savaşları cenaze oyunlarında düzenleniyordu. Her sene çok az makam mevcut olduğu için *aedilis*'lik zorunlu bir memuriyet değildi. Toranius için bu görev, yenilgiden sonra kendisine gelmesine yardımcı olmuştur. Gaius Octavius için ise daha fazla siyasi arkadaş edinme ve kendisini seçmene tanıtma yoluydu.[13]

---

11 Gaius Octavius'un kariyeri için bkz. *ILS* 47; dönemin lejyon sayıları için bkz. P. Brunt, *Italian Manpower 225 BC-AD 14* (1971) s. 446-72. Burada, MÖ 80 yılında en az 13, MÖ 71-70 yılında da en fazla otuz dokuz ila kırk lejyon olduğu hesaplanır.

12 *Quaestor*'luk üzerine bkz. Lintott (1999), s. 133-7. Tarihleme hakkında bkz. not 9, yukarıda. Toranius ve Spartaküs için bkz. Sallust, *Hist.* 3. 46M, Florus 2. 8. 5.

13 Lintott (1999), s. 129-33.

Octavius, Atia'nın dayısı gibi yüksekten uçan biri değildi. Iulius Caesar'ın ailesi, Erken Cumhuriyet Dönemi'nden beri siyasetin merkezinden iyice uzaklaşmıştı ancak Caesar çocukken Iulius'lar servetini yeniden kazanmaya başladı. Daha büyük bir ailenin farklı bir kolu bu yükselişi başlatmıştır, en azından aile isminin yeniden bilinmesini sağlamıştır. Caesar'ın babası, kız kardeşinin halkçı kahraman Gaius Marius ile evliliğinin yardımıyla kolayca *praetor*luğa yükselmişti. Ani ölümü -bir sabah ayakkabılarını giyerken yere düşüp ölmüştür- daha ileriye gitmesini engellemiştir.

Iulius Caesar, henüz bir delikanlıyken cesaret konusunda en yüksek nişanla ödüllendirilmişti. Geleneksel olarak, savaşta bir vatandaşın hayatını kurtaran kişiye verilen sivil taç (*corona civica*) almıştı. Kendisine normal asgari yaştan iki yıl önce her memuriyete gelmesine izin veren muafiyete yol açan şey belki de, *patricius*'ların teşvikiyle birlikte bu durumdu. Iulius Caesar mahkemelerde oldukça faal biriydi, kıyafeti ve hayat tarzı gösterişliydi, borç aldığı paralarla resmî bütçeleri destekleyerek resmî görevlerini özenle yerine getiriyordu. Aynı zamanda korsanlar ve düşman istilacılarla yaşadığı renkli karşılaşmaların kahramanıydı. Kendisi hakkında, başka adamların karılarıyla çok sayıda ilişki yaşadığına dair dedikodular da vardı. Tıpkı çoğu dönemde olduğu gibi bir siyasetçi için tanınmamaktansa kötü şöhret çok daha makbuldü. Bütün olanlara karşın Iulius Caesar'ın kariyeri büyük oranda geleneklere uygundu.[14]

Gaius Octavius'un yükselişi daha yavaş ve daha az gösterişliydi, yine de istikrarlı şekilde devam etti. Kamu görevi peşinde koşan bir adam *toga candidata* olarak bilinen, özel olarak beyazlatılmış resmî bir toga giyerdi. Aday kelimesi [İngilizce "candidate"] buradan gelir. Bir seçim kampanyası esnasında dikkat çekmek önemliydi. Roma'da bizim bildiğimiz gibi siyasi partiler yoktu, seçimler de özellikle siyaset mücadelesi değildi. Oldukça açık bir şekilde seçmenler, bir adayın belirttiği görüşlerden ziyade algılanan şekliyle karakterlere ve geçmişteki

14 Caesar'ın erken kariyerine dair harika bir yeni araştırma için bkz. E. Gruen, "Caesar as a politician", M. Griffin (ed.), *A Companion to Julius Caesar* (2009), s. 23-36. Ayrıca bkz. L. Taylor, "The Rise of Julius Caesar", *Greece and Rome* 4 (1957), s. 10-18, ve Gelzer (1968), s. 22. Genel olarak bkz. Goldsworthy (2006), s. 82-151 = (2007), s. 61-183, ve R. Billows, *Julius Caesar. The Colossus of Rome* (2009), s. 56-110. Burada Billows, Caesar'ın popülist noktalar üzerinde özellikle durduğunu vurgular. *Corona civica* için bkz. Gellius, *NA* 5. 6. 13-14, Pliny *NH* 16. 12-13 ve V. Maxfield, *The Military Decorations of the Roman Army* (1981), s. 70-74, 119-20.

davranışlarına göre seçim yapıyordu. Bir bireyin mizacı belli olmadığında Roma halkı genelde ünlü bir isme kaymaya meyilliydi, zira erdemin ve yeteneğin miras olarak alındığı görüşü vardı. Bu doğrultuda, eğer bir adamın babası ve dedesi onurlu bir şekilde hizmet etmişse -veya en azından büyük bir alçaklık yapmamışsa- o hâlde bu kişinin de benzer bir hünere sahip olacağı varsayılırdı. Bu adam ayrıca, önceki nesiller tarafından oluşturulmuş geçmişteki iyiliklerin, yükümlülüklerin ve dostlukların bağlantılarını da miras edinme eğiliminde olurdu. Eski aristokrat aileler, başarılarının reklamını yapma konusunda hiçbir fırsatı kaçırmazdı. Evlerin verandaları geçmişteki başarıların sembolleriyle süslenirdi, birisi evden içeri girdi mi her biri memuriyetlerinin alametleriyle sergilenen ataların büstlerinin olduğu yerlerden geçerdi.[15]

Octavius'lar çok tanınmıyordu. Yine de arkadaşları, iyi dilekte bulunan kişiler ve dilekçiler için Gaius Octavius'u her sabah ziyaret etmek önemliydi. Bütün senatörlerin günlük rutini işte böyleydi. Kendilerine borçlu olanlar, lütuf umudunda bulunanlar ve bağlı olanlar veya olmak isteyenler onları muntazam bir şekilde selamlardı. Bir adayın evinin iş günü başlamadan şafaktan hemen önce bu saatlerde yoğun olması özellikle önemliydi. MÖ 64 yılında Quintus Cicero, erkek kardeşinin konsüllük seçimi kampanyasında bir tavsiye olarak sunduğu, seçim kampanyası üzerine küçük bir kitap yazmıştı. Bu, Cicero'nun pek ihtiyacı olmayan bir şeydi, fakat pratik bir edebî araçtı. Quintus, kimin kazanacağına dair iddiaya giren birçok insanın adayların çoğunu ziyaret etmeyi tercih edeceğini belirtir. Ayrıca bir adaya, bu kişileri içten destekçiler hâline getirecek şekilde pohpohlamak umuduyla bu tür ziyaretlere büyük memnuniyet göstermesini tavsiye eder.[16]

15 Adaylık ve seçim süreci konusunda genel olarak bkz. L. Taylor, *Party Politics in the Age of Caesar* (1949), özellikle s. 50-75, ve *Roman Voting Assemblies: From the Hannibalic War to the Dictatorship of Caesar* (1966), özellikle s. 78-106, A. Lintott, 'Electoral Bribery in the Roman Republic', *JRS* 80 (1990), s. 1-16, F. Millar, *The Crowd in the Late Roman Republic* (1998), H. Mouritsen, *Plebs and Politics in the Late Roman Republic* (2001), özellikle s. 63-89, A. Yakobson, "*Petitio* et *Largitio*: Popular participation in the centuriate assembly of the Late Republic", *JRS* 8 (1992), s. 32-52

16 Q. Cicero, *Handbook on Electioneering* 35. Quintus Cicero'nun bu çalışmanın yazarı olduğuna dair genel bir fikir birliği vardır. Her ne kadar çok az ünümüze ulaşmış olsa da onun da çok sayıda edebî eseri vardı. Iulius Caesar ile Galya'da seferdeyken abisine yalnızca on altı gün içerisinde dört tane tragedya yazdığını söylemişti. Bkz. Cicero, *ad Quintum Fratrem* 3. 5/6. 8.

Bir adayın çok sayıda siyasi dostu olamazdı. Bu, yeni dostlar edinmek için bir fırsattı. Quintus Cicero şöyle söyler: "...hiçbir şekilde gözden düşmeden, dilediğin insanla hayatının geri kalanında kuramayacağınız kadar dostluk kurabilirsiniz. Eğer başka bir zamanda çıkar ilişkisi kurmak için gayret edecek olursanız, kötü değerlendirilirsiniz. Fakat eğer oy topluyorsanız, bu şekilde davranmazsanız ve bu tür birçok insanla gayretli bir şekilde bağlantı kurmazsanız çok zayıf bir aday olarak değerlendirilirsiniz."[17]

İnsanlara, destek göstererek ve söz konusu kişiyi gelecek için kendilerine yükümlü hâle getirerek bir adaya iyilik yapmak için izin vermek iyi bir fırsattı. Bir adaya bağlılığı göstermek için çok sayıda yöntem vardı. Bunlardan en bilineni adayla forum boyunca yürümekti. Dostlukların fark edilebilmesi için mümkün olduğunca seçkin ve fazla kişinin iştirak etmesi önemliydi. Romalı seçmenler, bilinen bir kazanana destek verme eğilimindeydi. Bu yüzden, çok daha fazla insan kazanan tarafa katılmak istediğinden taraftar kitlesi kolayca büyüyebilirdi.

Bir aday, şehrin merkezi boyunca yürüdüğünde gelen geçeni selamlardı ve yine mümkün olduğu kadar önde gelen kişiyle bağlantılıymış gibi görünmek isterdi. *Nomenclator* olarak bilinen özel bir kölenin, düzgün bir şekilde selamlanabilsinler diye efendisinin kulağına insanların isimlerini fısıldama görevi vardı. Bu tür bir yardımcıya olan oldukça bariz bir bağımlılık cahilce değerlendirilirdi, fakat Genç Cato bu uygulama konusunda olağandışı biriydi ve diğer adaylara bu köleleri kullanmayı yasaklamaya çalışmıştı. Baskı altına girince pes etmiş, *nomenclator*'lar bir siyasetçinin kadrosundaki ana kısımlardan biri olmaya devam etmiştir.[18]

Bir kişiyi toplumun bazı kesimleri için popüler yapmaya yardımcı olan bazı belli başlı önemli konular vardı. Iulius Caesar, Gracchus kardeşlerin ve diğer reformcuların ayak izlerini takip ederek, ısrarlı bir şekilde şehirli yoksullara ve terhis edilmiş olan askerlere devletin sahip olduğu arazileri yeniden dağıtmak için yasa çıkarmayı destekliyordu. Ayrıca eyalet sakinlerinin hakları için mahkemelerde ve senatoda mücadele ediyordu. Roma'da büyük yankı uyandıran bir başka mesele ise,

---

17 Q. Cicero, *Handbook on Electioneering* 25-6 (Loeb çevirisi).

18 Bkz. Plutarch, *Cato the Younger* 8. 2; bir adayın isimleri öğrenmesi ve kendisine hatırlatıldığında da doğal davranmasının önemi üzerine bkz. Q. Cicero, *Handbook on Electioneering* 41-2.

senato bir *senatus consultum ultimum*'a başvurduğunda kamu görevlilerinin eylemlerine sınırlama getirilip getirilmeyeceği sorusuydu. MÖ 63 yılında Iulius Caesar, 37 yıl önce MÖ 100 yılındaki karışıklıklar esnasında tutuklanan kişileri öldürmekle suçlanan bir adamın göstermelik duruşmasına müdahil oldu. Duruşma yalnızca, kadim prosedürleri takip ederek bazı siyasi noktalara değinmek içindi ve hükümsüz sonuçlandı. Bu duruşma, Cumhuriyet'e karşı silahlanmış vatandaşları öldürmek gerektiği konusunda görüşülmemiş olsa da, bu tür adamların teslim olduktan ve artık devlet için hiçbir tehdit teşkil etmedikten sonra resmî yargılama haklarının ellerinden alınıp alınamayacağı sorgulanmıştı. Bu, Catilina vakasında ortaya çıkanla aynı durumdu, yıl bitmeden Cicero bu adamları idam ettirdiği konusunda saldırılara uğramaya başladı.[19]

Gaius Octavius muhtemelen bu tür tartışmalı meselelere pek yakından karışmıyordu. MÖ 62 yılının ilk aylarında Catilina'nın elinde, uzun bir iç savaş krizi tehdit eden hâlen büyük bir ordu vardı. Böyle olması durumunda destekçileri kopmaya başlayacak, isyan da devinim kazanmayacaktı. Gaius Antonius'un sembolik olarak komutası altında olan, fakat aslında daha deneyimli bir ast komutan tarafından yönetilen ordu kısa süre içinde isyankârları köşeye sıkıştırdı. Sayısal olarak büyük dezavantajı bulunan isyankârlar davalarını çoktan kaybetmişti. Yine de Catilina ve binlerce inatçı destekçisi, teslim olup sonrasında idam edilmektense savaşıp ölmeyi tercih ederek çatışmaya girdi.[20]

MÖ 62 yılının büyük kısmı için kamu hayatında muhtemelen en büyük endişe, Büyük Pompeius'un doğudaki seferlerinden dönmek üzere oluşuydu. Mithridates ölmüş, savaş bitmişti. Birkaç aylığına eyaletleri ve bölgedeki müttefik krallıkları yeniden düzenleme konusuyla meşgul olsa da komutan ve lejyonları yuvalarına dönüyordu. Geldikleri zaman bunların ne yapacağı konusunda kimse tam olarak emin değildi. Bazıları başka bir Sulla olmasından korkuyordu. Daha çok nefret edilen şey ise devasa bir servete ve müthiş bir prestije sahip tek bir adamın devlette egemen olmak için gelmekte olduğu düşüncesiydi. Pompeius, kamu hayatındaki neredeyse bütün kuralları çiğnemişti zaten. İç savaş esnasında şahsi bir ordu kurmuş, sonrasında bunu dağıtmayı da

19 Caesar'ın siyasi duruşu için bkz. Goldsworthy (2006), s. 119-45, Rabirius Postumus'un davası için özellikle 121-4. Caesar'ın popülist davaları ısrarla desteklemesi üzerine bkz. Billows (2009), s. 56-110.

20 Sallust, *Bell. Cat.* 60. 7-61. 4.

reddetmişti. Böylece senatörler onu yasal güçlerle donatmaya ve bir asiye dönüştürmektense asilerle savaştırmaya karar vermişti. MÖ 1 Ocak 70 yılında, otuz altı yaşındayken konsül ve aynı zamanda senatör olduğu zamana dek hiçbir seçime girmemiş, memuriyet yapmamıştı. İç savaşta seçkin asilleri öldürme konusundaki hevesi için "genç kasap" (*adulescentulus carnifex*) unvanı almıştı. Kısa süre önce de insanlar onu, zaten kazanılmış olan savaşların komutasını üstlenerek başkalarının şanını çaldığı konusunda suçlamıştı.[21]

Crassus ve Cato gibi farklı senatörler Pompeius'un başarısına içerliyordu ancak nüfusun çoğunluğu için o, Roma'nın en büyük kahramanıydı. Iulius Caesar, siyasi bağımsızlığını sürdürerek Pompeius'un lehine olan teklifleri seve seve destekliyordu. MÖ 62 yılının erken dönemlerinde, komutanı ve ordusunu Catilina'nın isyankârlarıyla baş etmesi için çağırmak isteyen bir pleb *tribunus*'u ile birlik yaptı. Muhalefet şiddetliydi, bu yüzden *tribunus* kaçtı, Caesar da açıkça pişmanlık duyduğunu belirtene dek kısa bir süre için *praetor*'luktan azledildi. Gaius Octavius da kuvvetle muhtemel bu tür karışıklıklardan uzak duruyor, öte yandan mevcut seçmenlerinin ilgisini çekebilmek adına makul fikirler beyan ediyordu.[22]

Akıllı bir aday, mümkün olduğu kadar fazla kişiyi memnun etmek için elinden geleni yapardı. O ve dostlarından bireyleri ve grupları eğlendirmesi ve övmesi beklenirdi. Bunlar atlı sınıfı mensupları, vergi tahsildarları, daha az zengin olan sınıflar, şehirdeki muhtelif lonca üyeleri ve meclisteki seçmen bölükleriydi. Cömert ve özellikle de destek karşılığında yardım etmeyi isteyen biri olarak görülmek hayati bir durumdu. Quintus Cicero şöyle der: "İnsanlar yalnızca vaatler istemez, ayrıca cömert ve karşılıksız şekilde verilen sözler de isterler." Adayların bazı ayrıcalıklar istemesi de zorunluydu. "Bunu uygulayamasan, incelikle reddetsen ya da daha iyisini yapsan da pes etme. İyi bir adam bunlardan ilkini, iyi bir aday da ikincisini yapar." Mümkün olduğu kadar söz vermek daha iyiydi çünkü "eğer reddederseniz hiç şüphesiz derhal birçok kişide düşmanlık uyandırırsınız... Halk özellikle de kendilerini reddeden adamlara, sözünü yerine getirebileceği hâlde böyle yapsa da, sözünü yerine getirememe konusunda bir bahanesi olan adamlara olduğundan

21 Pompeius'un kariyerinin bir özeti için bkz. A. Goldsworthy, *In the Name of Rome* (2004), s. 152-80. Daha fazla detayı için Seager (2002), s. 20-38; unvanı için de bkz. Valerius Maximus 6. 2. 8.

22 Suetonius, *Caesar* 15, Dio 37. 43. 1—4, Plutarch, *Cato the Younger* 26. 1-29. 2.

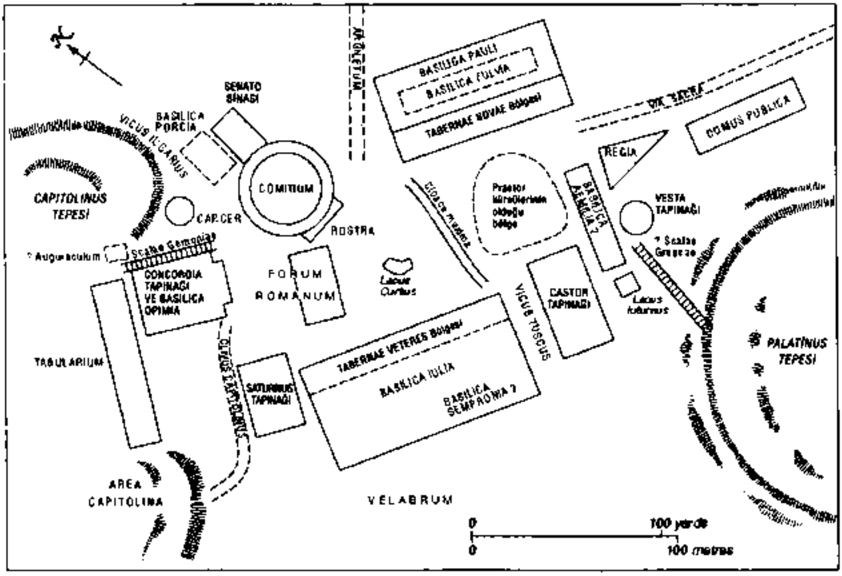
daha öfkelidir."[23] Seçim sözleri, tıpkı günümüzde olduğu gibi MÖ 1. yüzyılda da geçiciydi. Seçmenler de benzer şekilde deneyimli olanların zafer elde edeceğine dair iyimserlik göstermeye meyilliydi.

Gaius Octavius'un eğlence düzenlemek veya mevcut dostlarını korumak, yenilerini de edinmek için harcayacak çok parası vardı. Ayrıca hiç şüphesiz ailesinin önceki ticarî eylemlerinden gelen bağlantıları vardı, ek olarak görünür bir şekilde kendisine eşlik eden ve destek gösteren Iulius Caesar gibi akrabalara sahipti. Lütuf satın alınabilirdi, çoğu hediye ve lütuf da, yozlaşmayı ortadan kaldırmak amacıyla oluşturulan yasaları ihlal etmezdi. Yasaları çiğnemek ince bir çizgiydi fakat seçimlere saçtığı onca para konusunda Iulius Caesar'ın hiçbir zaman rüşvetle suçlanmadığını fark etmek önemlidir. Bu meseleler dikkatli bir şekilde ele alınabilirdi ve ancak bu konudaki eylemleri apaçık ortada olan failler mahkemeye verilebilirdi.[24]

Sekiz tane *praetor*'luk vardı, bu yüzden kaçınılmaz bir şekilde her yıl yirmi tane olan *quaestor*'ların hepsi daha yüksek bir makama geçemiyordu. Yine de ihtimaller, konsüllük için yapılan rekabetten çok daha iyiydi. *Praetor*'lar, aynı halk meclisi olan *Comitia centuriata*'daki bir toplantıda konsüllerden sonra seçilirdi. Bu seçimde Romalı vatandaşlardan oluşan otuz beş kabile, farklı oy kullanma gruplarına veya mülkiyete bağlı olan, Roma ordusunun eski yapısından gelen bölüklerine ayrılırdı. Silahlı vatandaşlara şehrin kutsal sınırları içine (*pomerium*) girme izni verilmediği için bunlar dışarıdaki Campus Martius adlı bir yerde buluşuyordu. Burası oy veren bölükleri belli etmek için etrafı çitle kaplı ve *saepta* yani koyun ağılı olarak bilinen bir alandı.

Daha iyi durumda olan bölüklerde daha az insan vardı. Bunlar ilk oy kullanma hakkına sahip kişilerdi. Bir sepete seçtikleri adayların baş harfinin olduğu bir tableti atmak için tahta kaldırımlardan ya da "köprülerden" (*pontes*) geçiyorlardı. Her bölüğün ağırlıklı kararı bütün grubun seçimini belirliyordu. Adaylar, *Comitia centuriata* resmî olarak toplanmadan evvel resmî olmayan toplantılarda konuşma yapma şansına sahipti. Ancak meclis toplandıktan sonra, her biri parlak beyaz togasını giymiş bir şekilde dışarıdaki bir platformda bekler ve seçimleri izlerdi. Büyük bir çoğunluk oluşturabilecek ölçüde yeteri kadar bölük

23 Q. Cicero, *Handbook on Electioneering* 45, 47-8 (Loeb çevirisi).
24 Bu husus Billows (2009), s. 104-5'te iyi bir şekilde belirtilmiştir.



Yaklaşık MÖ 63 yılı itibarıyla Roma'nın merkezi

kazanmış olan ilk adam -toplam 193 bölükten 97'si- seçiliyor, sonra da diğerlerine geçiliyordu. Süreç ağır işlerdi ve zaman alırdı. Sekiz *praetor*'un gün batımına kadar seçilemediği zamanlarda özel durum oluyordu. Bu durumda meclis bozuluyordu, seçimler de bir sonraki yasama gününde yeniden düzenlenmek zorundaydı.[25]

Gaius Octavius bu seçimde oy çoğunluğuyla kazanan ilk kişiydi. Kayınpederi olan Marcus Atius Balbus da muhtemelen sonraki yıl olmak üzere kısa süre içinde *praetor*'luğa yükselecekti. Bu, Iulius Caesar'ın etkisinin ve isminin bağlantıları için önemli bir kazanç olduğu anlamına gelebilir. Görev yıllarında *praetor*'ların esas görevi yargıç olarak faaliyet göstermekti. Bunlardan yedi tanesi, Sulla tarafından kurulmuş yedi mahkemeye *-quaestiones-* başkanlık yapıyordu, diğerleri de prestijli ve daha kapsamlı bir görev olan *praetor urbanus*'luk yapıyordu. Bu makam, yetki olarak konsüllerden hemen sonra geliyordu. Gaius Octavius'a mahkemelerden birinin denetimi verildi.[26]

25 Bu konu hakkında bkz. L. Ross Taylor, *Roman Voting Assemblies* (1996), s. 84-106.

26 Velleius Paterculus 2. 59. 2. Oy pusulasından ilk gelen kişi olması konusunda bkz. E. Gruen, *The Last Generation of the Roman Republic* (1974), s. 118-19.

Mahkeme duruşmaları forumdaki yüksek platformlarda gerçekleşiyordu. Eğer dava önemli, eğlenceli veya skandal boyutlarındaysa kalabalık duruşmayı izlemek üzere burada buluşuyordu. Başkanlık yapan *praetor* görev sandalyesinde otururdu. Etrafında, fiziksel veya idam cezası verme konusundaki yetkisini sembolize eden, çevresinde bir çubuk demeti olan baltalar *fasces*'i taşıyan altı tane *lictor* bulunurdu. *Lictor*'lar gibi personeller, her yıl değişen *praetor*'ların tersine profesyonellerdi, bazı durumlarda bu deneyimleri onlara bir mahkeme sürecinde hatırı sayılır bir etki gücü sağlardı. Bir mahkemeye başkanlık etmek, kişinin tanınması için başka iyi bir fırsattı. Bu kişi, hem müttehim hem de sanıklarla, avukatlarıyla, senatör olan jüri üyeleriyle, atlı sınıfı mensupları ve diğer önemli kişilerle nazik ve sempatik bir şekilde ilgilenerek daha fazla siyasi bağlantı elde edinebilirdi. Roma sisteminde, sanıklara karşı Taç veya devletin bir dengi yoktu, bazı sivil vatandaşlar bir suçlamada bulunmak zorundaydı. Genelde müttehimler, kendileri için bir isim yapma konusunda hırslı olan genç adamlardı, öte yandan sanık vekilleri daha da seçkin kişilerdi. Kariyerini bitirmektense başka bir senatöre yardımda bulunmak -açık bir şekilde suçlu olsa bile- daha onurlu bir şey olarak görülürdü. Bu durumda da sistem, önde gelen elit kesimi kayırıyordu. Çoğu davanın siyasi bir boyutu vardı. Davaya dahil olanlar için her şey önemliydi ve bu, lütuf göstermenin bir yoluydu.

MÖ 60 yılının sonlarında Cicero, Gaius Octavius'un *praetor* olarak tutumunu övmüş, Quintus'a da Asya valisi olarak geçirdiği süre boyunca ona öykünmesini tavsiye etmiştir:

> ... duruşmalarda nezaket, bir davayı hükme bağlama konusunda merhamet, anlaşmazlıkların tatmin edici şekilde halledilmesinde de dikkatli bir şekilde ayrım söz konusu olmalıdır. Gaius Octavius son zamanlarda işte bu şekilde davranarak son derece popüler oldu; ilk defa onun yürüttüğü bir mahkemede bir *lictor* karışıklık çıkarmadı, *accensus* [bir kamu görevlisinin hizmetkârlarından diğeri] dilini tuttu, herkes onun dilediği kadar sık ve uzun konuştu. Böyle yaparak çok fazla nazik olma izlenimi vermiş olabilir, bu nazikliği şunun gibi bir sertliği önlemek amacıyla yapılmamış olsaydı: "Sulla'nın adamlarından" bir kesim, şiddet ve tehdit yoluyla yapmış olduğu şeyleri düzeltmeye mecbur edilmişti. O

> zaman görevde olanlar ise, kendileri sivil vatandaş statüsündeyken aynı kurallara boyun eğmek zorunda kalmış kişiler olmasına karşın hakkaniyetsiz kararlar almıştı. Octavius'un durumunda bu sertlik, eğer çok sayıda nezaketle kaplı olmamış olsaydı yenilir yutulur olmayan bir şey gibi gözükebilirdi.[27]

Özellikle de açgözlü veya saldırgan olan Sulla yandaşlarına karşı bir karar almak, muhtelif zamanlarda Iulius Caesar ve Cato tarafından da belirtildiği üzere önemli bir olaydı. Görünüşe göre Gaius Octavius, ideal bir Romalı hâkim olmuştu; çok az kişiye karşı sert davranmış olsa da genel olarak nazikti ve hak eden kişilere karşı anlayışlıydı -özellikle de soyu ve bağlantıları iyi olan kişilere karşı. Bir senatör, suç verilmesinin kaçınılmaz olduğunu gördüğünde, rahat bir sürgün hayatı yaşaması amacıyla servetinin büyük kısmıyla zarar görmemiş şeklide Roma'dan kaçması için kendisine davasını ve vatandaş olarak haklarını bırakma izni verilirdi. Cicero'nun Catilina'nın komplocularına resmî bir yargılama izni vermek istememesinin sebeplerinden biri buydu, zira kaçınılmaz bir şekilde idam yerine sürgünü seçeceklerdi.[28]

Gaius Octavius, senatör sınıfı standartlarına uygun şekilde hareket etmişti. Eyalet sayısındaki artışın etkisiyle *praetor*'ların çoğu, görev sürelerinden sonra eyalet valiliği yapıyordu. Atamalar senato tarafından yapılıyor, bireylere kurayla eyaletler dağıtılıyordu. Gaius Octavius, prokonsül rütbesiyle zengin ve askerî bakımdan önemli bir eyalet olan Makedonya'yı aldı. Prokonsüller ve *propraetor*'lar doğrudan seçilmezdi, kendilerine senato tarafından komuta yetkisi (*imperium*) verilirdi. Eyaletine yola çıkan Gaius Octavius, Güney İtalya'daki Tarentum yakınlarında bulunan Thurii bölgesinde sorun yaratan haydut çetesiyle baş etmesi için gönderildi. Suetonius, bunların Spartaküs'ün köle ayaklanmasından ve Catilina'nın ordusundan arda kalan kişiler olduğunu ve Gaius Octavius tarafından hızlı bir şekilde dağıtıldığını söyler.[29]

Bir eyalet valisinin kazanç elde etmek için birçok fırsatı vardı ve Romalıların çoğu yabancı topraklardaki görevi bir zenginleşme fırsatı olarak görüyordu. Yaklaşık olarak bu dönemlerde şair Catullus, Bithynia

27 Cicero, *ad Quintum Fratrem* 1. 21 (Loeb çevirisi).
28 Suetonius, *Caesar* 11, Dio 37. 10. 1-3, Plutarch, *Cato the Younger* 17. 4-5.
29 Suetonius, *Augustus* 3. 1.

valisinin kadrosunda çalışan bir adama görevinden dönerken arkadaşının sorduğu ilk sorunun "Ne kadar kazandın?" olduğunu iddia eder. Sicilya'nın özellikle meşhur valilerinden biri, bir kişinin bu görev için üç yıla ihtiyacı olduğunu şöyle açıklar; "İlk yıl borçlarını ödemek, ikinci yıl kendini zenginleştirmek, üçüncü yıl da Roma'ya döndüğünde kaçınılmaz bir şekilde yolsuzluktan yargılandığında hâkimlere ve jüri üyelerine rüşvet verebilmek için gerekli olan bütçeyi toplamak için gereklidir". Çoğu vali bunu çok göstermeden yapıyordu fakat bir prokonsül, eyaletinde mutlak askerî ve hukuki yetkiye sahipti. Her zaman lütfunu kazanmak isteyen çok sayıda insan vardı. Her ne kadar kendileri ve mütevazı ekipleri için bir ödenek alsalar da valilere maaş ödenmezdi.[30]

Gaius Octavius bir kez daha, yönetimi konusunda diğer senatörlerin onayını kazanmış gibidir. Eyaleti iç topraklarında barış içindeydi, sınırlarda Bessi ve diğer Trakyalı kabilelerin yarattığı sorun da ona askerî şan kazanma fırsatı vermişti. Octavius bir muharebe kazandı, sonrasında coşkulu askerleri onu *imperator* ya da muzaffer komutan olarak selamladı. Senatonun zafer alayı onuruyla ödüllendirmesi için bu tür bir ilan önemli bir başlangıçtı. Bir yasaya göre askerî zafer, en az 5.000 düşmanın öldürüldüğü büyük çaplı bir muharebede alınmasını şart koşuyordu. Ancak pratikte herhangi bir Romalının böylesine kesin bir rakamı sayma zahmetine girmiş olması pek mümkün değildir. Öyle ya da böyle bir adam zafer alayı düzenleme hakkına sahip olduğunda düşündüğü şey genellikle senatodaki dostlarını etkilemekti.[31]

Gaius Octavius'un kariyeri iyi gidiyordu. Bir zafer alayı hiç şüphesiz konsüllük için seçim kampanyasına yardımcı olacaktı. Iulius Caesar da çok başarılıydı; MÖ 59 yılında konsül olmuştu. Yeğeninin kocasının kısa süre içinde onun peşinden bu en üst düzey memuriyete çıkacağına dair bütün olasılıklar mevcuttu. Ne var ki Gaius, Makedonya'dan Roma'ya dönerken yolda hastalandı ve Nola'daki evinde can verdi.[32]

30 Catullus 10; Cicero, *Verrines* 1. 40.

31 Suetonius, *Augustus* 3. 2, 94. 5, Velleius Paterculus 2. 59. 2, *ILS* 47; 5.000 ölü düşman gerekliliği için bkz. Valerius Maximus 8. 1 ve J. Richardson, "The triumph, the praetors and the Senate in the early second century BC", *JRS* 65 (1976), s. 50-63, özellikle 61-2.

32 Tacitus *Ann,* 1. 9, Cicero, *Philippics* 3. 15 ve Gruen (1974), s. 143, n. 96.

3

IULIUS VE CAESAR'IN KONSÜLLÜĞÜ

"Birisi şöyle dedi: 'Ya hem konsül olmak hem de ordusuna sahip olmak isterse?' Pompeius buna kibarca cevap verdi: 'Ya oğlum bana sopayla saldırmak isterse?' Bu cümle insanların, Pompeius'un Caesar ile ihtilaf yaşadığına dair şüphelenmesini sağladı." *Caelius Rufus'tan Cicero'ya mektup, MÖ 51 Ekim ayı.*[1]

Babası öldüğünde genç Octavius yalnızca dört yaşındaydı. Tek oğul olarak babasının servetinin büyük kısmını aldı. Aile serveti gelecek nesillerin kariyerine destek sağlamayı hedeflerdi. Aristokrat evliliği genelde önemli bir siyasi veya finansal avantaj meselesiydi, boşanma ve yeniden evlenme de sıktı. Iulius Caesar gençliğinde nişanlanmış, sonrasında da üç kez evlenmişti. Pompeius da dört kez evlilik yapmıştır. Atia, Gaius Octavius'la evlendiğinde kocasının ismini almadığı için kadının mülkiyeti ayrı kalmıştı, ayrıca bu, çeyizden ayrı olarak kendi menfaati için babası tarafından kontrol ediliyordu. Evli bir kadının kocasının mülkiyetini miras edinmesi sık değildi, bunun yerine beklenti her zaman çocukların, özellikle oğlanların esas mirasçı olması yönündeydi.

Octavius, vasiyetnamesinde yaşı gelene kadar, oğlunun mülkiyetini denetlemesi için muhafızlar atamıştı. Bunlardan biri, çocuğun babasıyla *aedilis*'lik -belki de *quaestor*'luk da- yapmış olan Gaius Toranius'tu. Mülkiyetin, mirası korumak için iyi yönetilmesi, genişletilmesi için de paranın bir şeye yatırılması gerekiyordu. Toranius daha sonra Gaius Octavius'un servetinin büyük kısmını kendi çıkarları için harcadığı

1 Cicero, *ad Fam.* 8. 8. 9 içinde Caelius'un sözleri.

yönünde suçlanmıştır. Bu konuda her zaman, Toranius'un konumunu kasıtlı bir şekilde suistimal etmiş olmasından ziyade kötü yönetmiş olma ihtimali vardır. Fakat bir yetişkin olarak Octavius bunu bu şekilde değerlendirmeyecek, vakti gelince ondan acımasızca intikam alacaktı.[2]

Atia, babası için önemliydi. Hâlen genç -muhtemelen yirmili yaşlarındaydı- ve daha fazla çocuk dünyaya getirebilecek biri olarak yeniden evlenmemesi anormal olurdu. Roma yasaları dul veya boşanmış bir kadının başka bir kocayla evlenmesi için on aylık bir süre geçmesini gerektiriyordu, zira bu süre çocuğun babasının kim olduğunun belli olması için gerekliydi. Marcus Atius Balbus, Iulius Caesar'ın kız kardeşiyle evliliğini ve Gaius Octavius ile müttefikliğini iyi yürütmüştü. Bu, başka bir aristokrat aile ile yeni bir müttefiklik arama ve kendisi için yeni bağlantılar edinme konusunda özgür olmadığı anlamına gelmiyordu. Atia bir kez daha evlendi. Bu sefer kocası, MÖ 56 yılında konsüllüğü kazanan Lucius Marcius Philippus'tu. Philippus, Iulius Caesar'ın iyi bir dostu değildi, fakat ailesi oldukça eski ve siyasi olarak başarılıydı. Bu, her iki tarafta da iyi bir eşleşme anlamına geliyordu. Onun için yeni bir evlilik ayrıca yeni bir masraf demek olabilirdi. Philippus'un, bir kızıyla birlikte siyasi kariyeri yeni başlayan yetişkin bir oğlu vardı. Yeni evliliğinden daha çok çocuk edinmeyi umut etmiş olsa da hayal kırıklığına uğrayacaktı.[3]

Octavius, annesiyle birlikte yeni evine gitmedi. Bunun yerine o -ve muhtemelen o an için, kız kardeşi- Atia'nın, çocukların bakımı ve ilk eğitimleriyle ilgilenen anne babasıyla yaşamaya gitti. Zamanla süt anneye bir *paedogogus* da eklenecekti; Octavius'un durumunda bakıcısı Sphaerus adında biriydi. Bir *paedogogus* genelde Yunan kökenli bir köleydi. Görevlerinden biri de çocuğa Yunanca ve Latince öğretmeye başlamaktı. MÖ 1. yüzyıldaki aristokrat Romalılar bu iki dili akıcı bir şekilde konuşabilirdi. Okuma, yazma ve basit aritmetik haricinde ayrıca Roma Cumhuriyeti'nin gelenekleri ve tarihi üzerinde özellikle duruluyordu. Cicero şöyle der: "Eğer tarih algısı sayesinde eski nesillerin yaşamlarıyla iç içe geçmemişse, insanın yaşamı nedir ki?" Devletin

2 Suetonius, *Augustus* 8. 1, 27. 1, Nicolaus of Damascus 2, Appian, *BC* 4. 12.

3 Nicolaus of Damascus 3 ve R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 127-8 ve "Neglected children on the *Ara Pacis*", *American Journal of Archaeology* 88 (1984), s. 583-9, 586 n. 17.

geniş tarihi içinde en büyük vurgu her zaman, ailenin sahip olduğu role yapılıyordu. Hiç şüphesiz Atia, Octavius'un genel olarak Iulius'ların, özellikle de Caesar'ların büyük icraatlarını ve oldukça kadim bir soy olduğunu öğrenmesini sağlamıştı. Ayrıca Gaius Octavius'un ailesinin daha az kayda değer tarihinde de mütevazı bir gurur tablosu bulunduğu şüphesizdi. Daha sonraki yıllarda Octavius, "eski ve zengin bir atlı sınıfı mensubu ailesi" olduğunu yazmış, başka da bir detay vermemiştir.[4]

"ÜÇ KAFALI CANAVAR"[5]

MÖ 62 yılında Büyük Pompeius, ordusuyla birlikte İtalya'ya döndü. Kendisine Halk Meclisi tarafından eşi benzeri görülmemiş geniş komuta yetkileri ve kaynaklar verilen Pompeius'un zaferleri eski Romalı komutanları gölgede bırakmıştı. Cumhuriyet'e iyi hizmet etmişti; deneyimi ve organizasyon ve planlama konusundaki doğuştan gelen yeteneği sayesinde ilk önce Akdeniz'i korsanlardan temizlemiş, en sonunda da Pontos kralı Mithridates'i ezip geçmiş ve Yakın Doğu'nun toplu bir şekilde yeniden düzenlenmesi işiyle ilgilenmişti. Çok sayıda senatör, böylesine güçlü olmaya alışmış bir adamın bir kez daha yalnızca herhangi bir senatör olmakla yetinip yetinmeyeceğini merak ediyordu. Birçok kişi, tıpkı Sulla'nın yaptığı gibi Pompeis'un da şiddet yoluyla Cumhuriyet'e hâkim olmak için lejyonlarını kullanmasından korkuyordu.[6]

Pompeius bir Sulla değildi, bunun da ötesinde bu durum çok farklıydı. Çünkü Sulla, Mithridates'e karşı yaptığı savaştan geri geldiğinde çoktan ona karşı silahlanmış Romalı düşmanlarıyla yüz yüze gelmişti. Bitmemiş olan iç savaş, Doğu'dan geldikten sonra da devam etmişti. Pompeius, halkın korkularını dindirmek adına asilce bir hareket yaparak MÖ 62 yılında İtalya'ya gelir gelmez ordusunu terhis etmeye başladı. Bir rahatlama olunca ve artık büyük fatihin saldırıya açık olduğu

4 Octavius'un *paedogogusu* için bkz. Dio 58. 33. 1. Sphaerus için MÖ 40 yılında halka açık bir cenaze töreni düzenlenmesi için bkz. Cicero, *Orator* 120. Genel olarak çocukluk dönemi için bkz. B. Rawson (ed.), *Children and Childhood in Roman Italy* (2003), özellikle s. 99-113; eğitim için bkz. H. Marrou, *A History of Education in Antiquity* (1956), s. 229-91, A. Gwynn, *Roman Education* (1926), özellikle 1-32; Cicero, *de re publica* 4. 3; 'eski ve zengin bir atlı sınıfı mensubu aile' için bkz. Suetonius, *Augustus* 2. 3.

5 Appian, *BC* 2. 9.

6 Bu konudaki bir tartışma için bkz. R. Seager, *Pompey the Great. A Political Biography* (2002), s. 72-9, and T. Wiseman in *CAH2* IX, s. 358-67.

düşüncesi oluşunca Roma'daki siyasi ortam değişti. Pompeius, her ne kadar şehrin resmî sınırları dışında kalsa ve zafer alayı kutlayana dek *imperium*'a sahip olmaya devam etse de artık bir orduyu resmî olarak komuta veya kontrol etmiyordu. Bunun yerine servetine, yeteneğine ve Romalıların *auctoritas* dediği -bu kelime için İngilizcedeki "authority" kelimesi yetersiz bir çeviridir- anlaşılması güç şeye güvenmek durumundaydı. *Auctoritas*, statü ile bir bireye ailesi ve ailesinin başarılarıyla bağlantıları için duyulan saygının bir arada bulunduğu bir terimdir. Özünde bu, diğer herkesin bir adamın iyi bir adam olması gerektiğini düşünmesinin ne kadar önemli olduğunu gösterir.[7]

Hiç kimse Pompeius'un ehemmiyetinden şüphe etmiyordu ve zenginlik veya siyasi bağlantılar konusunda ondan üstün değildi. Lakin Pompeius bu konularda tekele sahip biri değildi, diğer birçok kişi de söz konusu unsurlara az da olsa sahipti. Pompeius bütün gençliğini ve yetişkinlik yıllarının da çoğunu seferlerde geçirmiş biriydi. Kamu hayatında günden güne değişen manevralara, ticarete ve siyasi ayrıcalıklardan istifade etmeye dair az deneyimi vardı. Üstüne üstlük kalabalık kitlelerin dalkavukluğuna hasretti ve senatör meslektaşlarının onayını almaya can atıyor, bu durum mevcut olmadığında bir çare bulmak için mücadele ediyordu. Pratikte Pompeius'un üç amacı vardı. Birincisi ve en basiti, zafer alayı kutlamak ve şehrin merkezinde başarılarını göstermekti. İkincisi, Doğu eyaletleri ve krallıklarını yeniden düzenlemesinin resmî bir şekilde onaylanması, bütün kararlarının kabul edilmesiydi. Sonuncusu da terhis edilen askerlerine toprak verme konusunda bir kararname çıkarılmasıydı. Gelecekte kendilerine ve dostlarına destek sağlayabilsinler diye bunları çiftlik topraklarına yerleştirmek istiyordu.

Bütün bunlar devlet için iyi şeylerdi. Pompeius'un Doğu düzenlemesi mantıklıydı, bunlar nihayet kabul edildiğinde düzenlemedeki koşulların çoğu yüzyıllar boyunca yürürlükte kalacaktı. Lejyonerler iyi ve başarılı bir şekilde savaşmıştı fakat Cumhuriyet onlara çok az maaş ödemişti ve askerlerin çoğunun, artık ordu kendilerine ihtiyaç duymadığı için bir geçim kaynağı yoktu. Kendisine destek verme konusunda çoktandır mecbur olan bir dizi yandaşını şişirerek Pompeius'un bu adamların minnetini ve gelecekteki oylarını kazanacağı kesindi.

---

7 *Auctoritas*'ın gücünün ne kadar önemli olduğuna dair bir betimleme için bkz. Valerius Maximus 3. 7. 8.

Bu nesildeki Romalı aristokratlar, başka birisinin sahip olduğu büyük prestijin kendi statülerini zayıflattığını düşünürdü. Ayrıca, genç kasap tarafından infaz edilmiş akrabalarını hatırladıkları için Pompeius'a kin besleyen birçok kişi de vardı.[8]

Pompeius, bir mücadelenin ardından zafer alayı kutlama hakkı kazandı. Bu onun üçüncü zafer alayıydı, görkemli bir şekilde, eşi benzeri olmayan başarılarına vurgu yaparak kutlandı. Kalabalık kitleler yürüyüş yapan askerleri, tutsak hatlarını ve savaş ganimetlerini, fetihlerin listelerini ve seferlerden sahneler gösteren çizimleri taşıyan arabacıları selamladı. Pompeius ise bir savaş arabasına binmişti, üzerinde zafer kutlayan komutanların giydiği erguvan kıyafet, defne dallarından yapılmış bir taç vardı. Yüzü de pişmiş topraktan yapılan kırmızı renkle boyalıydı, böylece Roma tanrılarının en büyüğü olan Iuppiter Optimus Maximus'un eski heykellerini anımsatıyordu. O gün komutan, tanrı rolünü üstlenmişti. Bundan sonra gelen günler ve yıllar, ortak bir muhalefetle karşılaşıldığında herkese etki ve zenginliğin sınırlarını açık bir şekilde göstermiştir. Sivil bir vatandaş olarak Pompeius'un hiçbir gücü yoktu, senatoyu toplantıya çağıramaz veya halka bir yasa tasarısı sunamazdı. MÖ 61 ve 60 yılında destekçileri, eski ast görevlilere konsüllüğe çıkmaları için yardımcı olmuştur. Hiçbirinin siyasi açıdan kurnaz olmadığı ortaya çıkmıştı, her birinin meslektaşı kendilerini kolayca engelledi veya yalnız bıraktı.

Cato, seçim kampanyasında Pompeius'a engel olma konusunda öne çıkıyordu. Ancak seçkin ailelerden çok sayıda üye, büyük kahramana kendisinin ne olduğunu anımsatmak umuduyla her zamanki rekabetlerini kısa süreliğine bir kenara koydular. Bu tür adamlar kendilerine "iyi adamlar" (*boni*) ya da "en iyiler" (*optimates*) demeyi severdi, özgürlük ve Cumhuriyet'ten konuştukları zaman her ikisinin de kendi sınıflarının faydasına olduğunu bilirlerdi. Onlar için rakiplerinden birinin bir sorunu çözerek bunun övgüsünü kazanmasına izin vermektense bu sorunun üstesinden gelmemek daha iyiydi. Bu, kamu hayatının kalbindeki bir atalet yöntemiydi. Gazi askerlere -veya aslında diğer yoksul vatandaşlara- toprak verecek bir tasarı yasalaşmadı, Doğu'daki

8 Seager (2002), s. 79-82, M. Gelzer (çev. P. Needham), *Caesar* (1968), s. 65-8; askerlerin maaşı konusunda Iulius Caesar, askerleri zengin yapmayacak şekilde ücretlerini iki katına çıkarmayı başarmıştı, Suetonius, *Julius Caesar* 26, ayrıca bu dönemdeki orduya dair daha detaylı bir bilgi için bkz. R. Smith, *Service in the Post-Marian Roman Army* (1958).

düzenlemeler ise hâlen onay bekliyordu. Eyaletlerdeki ve müttefik krallardaki hükümdarlar ve toplumlar arafta kalmıştı, kendilerine verilen güçlerin devam edip etmeyeceğinden emin değillerdi.

Pompeius'a yapılan saldırıların çoğunda Crassus bir rol oynamıştı, fakat kısa süre sonra o da amacına ulaşamayacaktı. Önde gelen vergi tahsil şirketlerinden birçoğu Asya ve diğer eyaletlerde vergi toplama hakkı elde edebilmek için olasılıkların üstünde teklifler vermiş ve artık masraflarını karşılamanın imkânsız olduğunu fark etmişlerdi. Asli ödemelerinin devlete iade edilmesi konusunda baskı yaptılar. Crassus muhtemelen bu şirketlere bir yatırım yapmıştı ve şüphesiz onlarla yakın iş ilişkilerine sahipti. Borçlu siyasi dostlarından oluşan bütün çevresi için mesele senatoda ortaya atıldığında bunu engelleyecek güce sahip değildi.[9]

Bu yılları tamamıyla Pompeius'un, Crassus'un ve onların rakiplerinin bakış açısından değerlendirmek bir hatadır. Yıllık seçim döngüsündeki mücadeleler ateşli şekilde devam ediyordu. Genelde rüşvet ve tehdit söz konusuydu. Öte yandan mahkemelerde de siyasi gerekçeli savaşlar vardı. Iulius Caesar, alacaklılarının bazıları artık iyice çoğalan borçlarının derhal geri ödenmesini istemediğinde eyaletine gitmekten neredeyse alıkoyulmasına karşın, MÖ 61-60 yıllarını Uzak İspanya valisi olarak geçirmişti. Crassus araya girerek bazılarına paralarını ödemiş, diğerlerine de kefil olmuştu. İspanya'da çıkan bir ayaklanma yeni vali olan Caesar'a savaşma, şan elde etme ve fazlaca ganimet kazanma fırsatı sundu. Roma'ya döndüğünde Iulius Caesar ekonomik durumunu düzeltmiş ve zafer alayı kutlama şansı elde etmişti.

Caesar, MÖ 59 yılında *-suo anno-* konsüllüğü kazanarak başarısını tamamlamaya kararlıydı. Bunu yapmak için, kişinin seçimlere katıldığını belirttiği zaman adayın bizzat şehirde olmasını gerektiren yasadan muafiyet istedi. Cato bu teklifi, bir senato tartışması esnasında kendi fikri sorulduğunda aralıksız şekilde konuşmak suretiyle meclisi engelleyerek bloke etti ve böylece oy kullanılmasını engelledi. Senatonun gün batımından sonra bir konuyu tartışmaya devam etme izni yoktu, bu yüzden görüşme bittiğinde konu üzerinde hiçbir şey çözüme kavuşturulamadı. Bu, Cato'nun tekrar tekrar kullanacağı bir teknikti ve nispeten genç yaşına rağmen senatoda böylesine korkutucu bir figür olmasının

9 Bkz. Cicero, *ad Att.* 1. 17. 9, 18. 3, 18. 7, 2. 1. 8, ayrıca E. Badian, *Publicans and Sinners* (1972), s. 101-4.

sebeplerindendi. Ancak bu sefer başarısı geçiciydi. Iulius Caesar, bu eylemi birliklerini terhis etmek ve zafer alayı hakkından vazgeçmek anlamına gelmesine karşın şehre girdi ve konsüllüğe adaylığını koydu.[10]

Cato'nun düşmanlığının bir kısmı kişisel antipatiden kaynaklanıyordu ve bu duruma Iulius Caesar ile Cato'nun üvey kız kardeşi Servilia arasındaki uzun vadeli ilişki de yardımcı olmamıştı. Kendi damadı olan Marcus Calpurnius Bibulus -kendisinden yaşlı biriydi- da konsüllüğe adaydı ve Cato, Bibulus'un ve daha az gösterişli birinin mevkidaşı olarak konsül seçilmesini ummuş olabilirdi. Belki de konsüllüğe seçilmeyi başaramamasının tıpkı Catilina'da olduğu gibi Iulius Caesar'ın da sonunu getirmesini umuyordu, lakin böyle olsa da durumu çok yanlış değerlendirmişti. Bütün adaylar destek kazanmak için bolca harcama yapardı. Iulius Caesar seçimleri rahat bir şekilde birinci olarak kazandı, Bibulus da az bir farkla onun mevkidaşı olmayı başardı.[11]

Bütün bunlar kamuya açık şeylerdi. Perdenin ardında ise Iulius Caesar, Crassus ve Pompeius ile anlaşma yaparak onları, isteklerini elde etmenin tek yolunun husumetlerini bir kenara bırakıp onun vasıtasıyla beraber çalışmaları olduğuna ikna etmişti. Günümüz araştırmacıları, Roma'daki en zengin iki adamla bu yeni ve hırslı kişi arasındaki anlaşmayı "I. Triumvirlik" olarak tanımlar. O zaman bu, gizli bir anlaşmaydı ve ancak MÖ 59 yılında, aradan zaman geçtikten sonra ortaya çıkmıştı.[12]

Ocak ayında Iulius Caesar, senatoya bir toprak tasarısı sunarak görev yılına başladı. Bu tasarı esasında makuldü, Caesar'ın tutumu da ılımlıydı; eğer mantıklı bir eleştiri olursa tasarı maddelerinden herhangi birinde değişiklik yapmaya istekli olduğunu beyan etmişti. Zaten halk, senatoda öne sürülen fikirleri öğrensin diye bütün senato tartışmalarının yayımlanmasına karar vermişti. Bu konuda görüş ayrılığına düşmek isteyen tek kişi Cato'ydu; derhal bitmek tükenmek bilmeyen konuşmalarından birine başladı. Öfkesi iyice tutuşunca Iulius Caesar, *lictor*'ları vasıtasıyla onu senatodan dışarı çıkarttı. Ne var ki Cato, bir

10 İspanya'daki prokonsüllüğü ve geri dönüşü için genel olarak bkz. Gelzer (1968), s. 61-70, A. Goldsworthy, *Caesar. The Life of a Colossus* (2006), s. 148-59 = (2007), s. 179-95, Gruen, "Caesar as a politician", M. Griffin (ed.), *A Companion to Julius Caesar* (2009), s. 23-36, özellikle 29-31; Cato'nun meclisi engellemesi üzerine antik kaynaklar için bkz. Appian, *BC* 2. 8, Dio 37. 54. 1-2, Suetonius, *Julius Caesar* 18. 2 ve Plutarch, *Cato the Younger* 31. 2-3, *Caesar* 13. 1.

11 Syme (1960), s. 34-5.

12 Cicero, *ad Att.* 2.3, 3-4.

tiran tarafından mağdur durumuna düşürülen adam rolünü oynama konusunda çok iyiydi. En azından bir senatör onunla birlikte gitti ve "orada Caesar ile birlikte olmaktansa Cato ile birlikte hapiste olmayı tercih edeceğini" beyan etti. Toplantı bir oylama yapılmadan sonlandı.[13]

Cato, Bibulus ve destekçileri Iulius Caesar'a mâni olmak için her fırsattan yararlandıkça bu yöntem tekrarlandı. Bunlar, Caesar'ı durdurmaktan ziyade onun daha radikal yöntemler kullanmasını sağlamaya çalışıyor, bütün yaptıklarının yasallığı için gelecekte kuşku duyulmasını istiyorlardı. Toprak yasası Halk Meclisi vasıtasıyla geçirildi ve böylece Pompeius'un gazileri tarlalarını aldılar. Birkaç ay sonra buna başka bir yasa daha eklendi, buna göre eski askerlere ve şehirli yoksullardan gelen, en az üç çocuğu olan 20.000 evli adama kamu tarafından satın alınmış daha fazla toprak dağıtılacaktı. Toprak dağıtımının denetlenmesini sağlamak için yirmi kişilik bir komisyon kuruldu, bu üyelerden biri Atia'nın babasıydı. Pompeius'un Doğu düzenlemeleri de en sonunda tamamen onaylandı. Aynı zaman içerisinde vergi tahsildarları da verdikleri fazla fiyatlardan ötürü para iadesi aldılar. Yine de bu, gelecekte daha ölçülü olmaları için bir uyarı mahiyetindeydi.[14]

Iulius Caesar, yasalarını geçirmek için kamu toplantılarına ve Halk Meclisi'ne daha çok katıldıkça Pompeius'un ve Crassus'un destekleri gittikçe daha açık hâle geldi. Her iki taraf da takipçilerinden oluşan çetelere sahipti ve gözdağı veriyordu fakat triumvirliğin destekçileri daha fazlaydı ve daha iyi organize olmuştu. Toprak yasası tasarısı üzerine yapılan bir kamu toplantısında Bibulus'un *lictor*'larının baltaları parçalandı, Bibulus'un kafasının üzerinden de bir sepet dolusu gübre boşaltıldı. Bibulus, bu deneyimden sonra yılın geri kalanı boyunca evine çekildi ve kehanetler için gökyüzüne bakındığını, sürekli yıldırımlar gördüğünü söyledi. Eğer bir devlet görevlisi görevi esnasında Iuppiter'den böyle bir işaret geldiğini

13 Iulius Caesar'ın konsüllüğü için bkz. L. Ross Taylor, "The dating of major legislation and elections in Caesar's first consulship", *Historia* 17 (1968), s. 173-93, Gruen (2009), s. 31-5, Gelzer (1968), s. 71-101, C. Meier (çev. D. McLintock), *Caesar* (1996), s. 204-23, Goldsworthy (2006), s. 161-81 = (2007), s. 196-220, R. Billows, *Julius Caesar. The Colossus of Rome* (2009), s. 111-29, Seager (2002), s. 86-100; Cato'nun tutuklanması için bkz. Dio 38. 2. 1-3. 3. Suetonius, *Julius Caesar* 20. 4 ve Plutarch, *Cato the Younger* 33. 1-2. Burada olayı farklı bir şekilde anlatarak, Cato'nun tutuklanmasını toprak yasası tartışmasından ziyade başka bir olaya bağlar.

14 Atius Balbus'un toprak dağıtım komisyonu üyesi olmasına dair bkz. Suetonius, *Augustus* 4. 1.

görürse o zaman devlet işleri askıya alınırdı, ne var ki Bibulus'un toplantıda veya mecliste hazır bulunması gerekiyordu, evinde gizlenmesi değil. Yine de bu durum o yılki bütün yasalarda suları bulandıracaktı.[15]

Pompeius, Doğu'dan döndükten sonra yeğenlerinden biriyle evlenmek umuduyla Cato'ya yakınlaşmış, fakat terslenmişti. Şimdi ise Iulius Caesar'ın kızı olan Iulia'yla evlendi. Bu, ikili arasındaki müttefikliği açıkça onaylıyordu. Iulia'nın babası Pompeius'tan altı yaş daha gençti, fakat yaş farkına karşın bu başarılı bir evlilikti; yaşlı adam, genç ve cazibeli karısının hayranlığından zevk alıyordu. Artık herkes, Crassus ve Pompeius'un bu hırslı konsülle müttefik olduğunu biliyordu. İnsanlar, "üç kafalı bir canavarın" devlete egemen olduğundan konuşmaya başlamıştı. Başkaları da "Iulius ve Caesar'ın" konsüllüğünde yaşadıkları konusunda şaka yapıyordu, zira Bibulus ortalıkta görünmüyor, herhangi bir yasayla veya şahsi işiyle ilgilenmiyordu. Diğer taraftan Bibulus, gökyüzünü izlemek dışında mevkidaşına ağzı bozuk saldırılar yazmakla da meşguldü. Bunları herkesin görmesi için forumda astı. Başka insanlar da bunlara hakaretler ekliyordu. Iulius Caesar "kadınların kocası, erkeklerin karısı" diye nitelendiriliyordu. Bu, yaşlı Bithynia kralı tarafından ayartıldığı eski hikâyenin abartılmasıydı.[16]

Birleşmiş olan Pompeius, Crassus ve Iulius Caesar, sık sık aşırı uç yöntemler kullanma pahasına olsa da herhangi bir yasayla isteklerini kabul ettirebilmişti. Eleştirmenlerinin iddialarına karşın, devlet işlerini her açıdan kontrol etmekten acizlerdi. 58 yılı için kendilerine dost olan iki kişinin konsül seçilmesini başardılar, bunlardan biri Iulius Caesar'ın yeni kayınpederi Lucius Calpurnius Piso'ydu. Ancak daha büyük hasımlarının diğer kamu görevlerini kazanmasını engelleyemediler, seçimleri uzun vadede kontrol etmeyi de ummuyorlardı. Yılın sonu geldiğinde Iulius Caesar, beş yıllık eyalet komutası görevi için yola çıktı. Bu ona şan edinmek, borçlarını ödemek ve zengin olmak için de yeterince para kazanma şansı verdi. Halk Meclisi, bir *tribunus*'un tasarısı sayesinde Caesar'a Cisalpina Galya ve Illyria eyaletlerini verdi.

15 Forumdaki ayaklanmalar için bkz. Dio 38. 6. 4-7. 2, Appian, *BC* 2. 11, Plutarch, *Cato the Younger* 32. 2-6, Suetonius, *Julius Caesar* 20. 1; Bibulus'un yasaları engelleme girişimleri için bkz. Suetonius, *Julius Caesar* 20. 2, Dio 38. 8. 2. Diğer yorumlar için bkz. Taylor (1968), s. 177-9.

16 Suetonius, *Julius Caesar* 21, 50. 1-2, Plutarch, *Pompey* 47-48, *Caesar* 14 ve Dio 38. 9. 1; "kadınların kocası, erkeklerin karısı" için bkz. Suetonius, *Julius Caesar* 52. 3.

Transalpina Galya'nın valisi öldüğünde Pompeius senatoya bu eyaletin de Caesar'a verilmesini teklif etti. Böylelikle Iulius Caesar üçüncü bir eyalet daha aldı. Bu, bir senato kararıyla verilmişti.[17]

"BUNU ONLAR İSTEDİ"

Resmî eğitimlerinin yanı sıra senatör oğullarının izleyerek de öğrenmeleri beklenirdi. 7 yaşından itibaren işe giden babalarına -veya bir başka erkek akrabalarına- katılmaya başlarlardı. Her gün evlerine gelen yandaşları kabul edişini ve selamlayışını izler ve onu senato toplantıları için foruma kadar takip ederlerdi. Oğlanlar meclise alınmazdı, fakat meclis kapıları açık bırakılırdı ve senatörlere eşlik eden kişiler dinlemek için dışarıda kümelenirdi. Ayrıca Campus Martius'ta halka açık şekilde talim yapar, zamanla ata binmeyi, mızrak atmayı ve kılıç kalkanla savaşmayı öğrenirlerdi. Böylelikle erken yaşlarından itibaren, devlet görevleri için rekabet edecekleri ve mevkidaş olarak hizmet edecekleri kişiler olan kendi nesilleriyle birlikte olurlardı.

Atia'nın babası Marcus Atius Balbus'un ne zaman öldüğünü bilmiyoruz. Son görevi, MÖ 59 yılında toprak dağıtım komisyonu üyeliğiydi. Genç Octavius'un, Atius Balbus'un hayatının son yıllarında dedesini takip ederek kamu hayatıyla ilgili bir şeyler öğrenmeye başlamış olması muhtemeldir, ancak bu konuda doğrudan kanıtımız yoktur. Büyük dayısı ise çok uzaktaydı, zira Iulius Caesar bir on yıl boyunca Roma'dan uzak kalacaktı. Kamu hayatını gözlemlemeye başladıkları aynı zaman içerisinde oğlanlar ayrıca bir *grammaticus*'tan -dil ve edebiyat öğretmeni- özel dersler almaya başlardı. Roma'da, böyle bir eğitime ödeme yapabilecek ebeveynlere açık olan 20 okul vardı diyebiliriz. Her ne kadar dostlarının çocuklarına, akrabalarına veya yandaşlarına ders esnasında kendi çocuklarına katılmalarına izin verebilir olsalar da, en zenginlerin genelde kendi evlerinde bir dil edebiyat öğretmeni olurdu. Octavius, eğitiminin bir aşamasında hayatı boyunca sürecek bazı arkadaşlıklar kurmaya başladı.[18]

Genç Romalılar Latince ve Yunanca klasik metinleri okur ve ezberlerdi, böylece bunlara atıf yapabilirken ayrıca yorum da yapabilirlerdi. Ayrıca, Roma hukukunun kadim temeli olan On İki Levha Yasaları

17 Iulius Caesar'a eyalet komutası veren *lex Vatinia* üzerindeki tartışma için bkz. Taylor (1968), s. 182-8

18 Nicolaus of Damascus 3; Romalıların eğitimi üzerine genel bir tartışma için bkz. n. 4.

gibi şeyleri de ezberden öğrenirlerdi. Bütün bunlara karşın onları yetişkin hayatına en çok hazırlayan şey Cumhuriyet'in işleyişi ve bir senatörün şahsi işlerini -veya kızlar için de evi çekip çevirme konusunda annelerinin görevlerini almak- pratik olarak gözlemlemekti. MÖ 50'li yıllarda Cumhuriyet'in kamusal hayatını izlemek pek de eğitici değildi. Roma'da konsül olarak Iulius Caesar'sız bir ortamda Pompeius ve Crassus devasa etkilerini kullanmaya dönmüştü, ancak günlük işleri Caesar'ın üst düzey görevli olarak mevcut olduğu dönemden daha az kontrol ediyorlardı. Diğer birçok senatör bu büyük adamlardan daha az etkiye sahipti, fakat bazıları bazı şeylerin gerçekleşmesi konusunda güce sahipti. Siyasi rekabetler Pompeius, Crassus veya Iulius Caesar ile hiçbir bağlantısı olmayan konularda şiddetlenmeye devam etti.

Publius Clodius Pulcher karizmatik, hareketli ve kararlı bir siyasetçiydi ve bu on yıldaki en merkezî figürlerden biri olmuştu. Ailesinin adı Claudius Pulcher'di, fakat erken dönemlerde ismin halk dilindeki versiyonu olan Clodius'u benimsemişti. Yüzyıllar boyunca sürekliliğini sağlayan kadim bir aristokrat ailenin teminatıyla katıksız bir *patricius* olarak kalmıştı. Aile ismi olan Pulcher "güzel" anlamına gelir ve kendileri hakkındaki görüşleri iyi bir şekilde betimler; Claudius'lar müthiş özgüvenleri ve büyük küstahlıklarıyla ünlüydü. Kartaca'ya karşı yapılan I. Kartaca Savaşı'nda, kutsal tavukların yemeklerini yemesini beklemekten yorulan ve filoyu saldırıya geçirmek için kehanetlerin uğurlu olduğunu gösteren kişi Claudius Pulcher'di. En sonunda tavukların kafesini almış ve bunları geminin sancak kısmından denize doğru atarak "eğer kutsal tavuklar yemek yemeyecekse o zaman bırakın su içsinler" demişti. Romalılar saldırıya geçmiş ve Kartaca ile yapılan uzun savaşlar boyunca elde edilen en büyük deniz mağlubiyetini almışlardı. Bundan birkaç yıl sonra Claudius Pulcher'in kız kardeşi de şu sebepten dava edilmişti: Tahtırevanı Roma'nın kalabalık sokaklarında engellendiği için, yolu temizlemesi amacıyla yüksek sesle "kardeşinin gidip daha çok plebi boğması" yönünde bir talep belirtmişti.[19]

19 I. Kartaca Savaşında Claudius Pulcher için bkz. Suetonius, *Tiberius* 2-3, Cicero, *de natura deorum* 2. 7. Clodius için genel olarak bkz. W. Tatum, *The Patrician Tribune Publius Clodius Pulcher* (1999) *passim*, Bona Dea festivali skandalı ve Cicero ile düşmanlığı için bkz. J. Balsdon, "Fabula Clodiana", *Historia* 15 (1966), s. 65-73; ailenin MÖ 1. yüzyıldaki konumuyla ilgili bir tartışma için bkz. E. Gruen, *The Last Generation of the Roman Republic* (1974), s. 97-100.

Clodius'un atalarından çok daha iyi bir halkçı mizacı vardı. Ancak, istediklerini söylemek veya yapmak söz konusu olduğunda benzer bir itidal eksikliğine sahipti. Bir *patricius* olarak *tribunus*'luğa aday olamazdı, bu yüzden pleb olmak için birçok girişimde bulundu. Clodius'un Cicero'ya karşı beslediği derin nefreti iyi bilinir. MÖ 59 yılında ünlü hatip triumvirliğe karşı halka açık bir eleştiri yaptığında anında bir cevap geldi. Bundan birkaç saat sonra Iulius Caesar konsül olarak, Pompeius de *augur* olarak bir evlat edinme seremonisine başkanlık etti. Bu seremonide Clodius, aslında kendisinden genç olan bir plebin resmî olarak oğlu oldu. Aslında bütün bu işlem sembolikti, saçmalıktan halliceydi fakat teknik olarak geçerli bir şeydi. Clodius hâlen diğer birçok açıdan etrafında çokça yandaşı ve kendisini destekleyen siyasi dostlukları olan bir aristokrattı ve kolayca *tribunus* seçildi. Diğer birçok siyasetçi de muhaliflerine gözdağı vermek ve hatta saldırmak için destekçi gruplarından istifade ediyordu. Clodius bunu başka bir seviyeye çıkardı, geleneksel *collegia* yani ticaret loncalarını organize çetelerin temeli olarak kullandı. Muhalifleri tarafından ayaktakımı olarak hor görüldüğü için yandaşlarının büyük kısmı görünüşe göre esnaf, zanaatkâr ve şehirli nüfusun çoğu gibi az sayıda iyi nitelikli azatlı köleydi.[20]

Cicero kısa süre içinde saldırıya uğradı. Saldırıların merkezinde Catilinacıların idamı vardı. Aylar içerisinde kaderine terk edildi ve sürgüne gitti. Clodius Iulius Caesar'ın, Crassus'un veya başka birisinin ajanı değildi ve bu kişilerle yaptığı iş birliği yalnızca amaçlarına uygun olduğu kadar uzun sürmüştü. Clodius kısa süre sonra MÖ 59'daki yasaları sorgulayacağı tehditlerini savuracak, çeteleri de Pompeius'a saldıracaktı. Öyle ki Cumhuriyet'in kahramanı bir süreliğine evini terk edecek kadar korkacaktı. Zamanla, Milo adındaki bir senatör de Clodius ile sokaklarda ve halka açık alanlarda mücadele etmek için kendi destekçilerinden oluşan bir çete topladı. Çetedeki elemanların çoğu gladyatördü. Siyasi şiddet yoğunlaştı, seçimlerdeki rüşvet daha da büyük seviyelere çıktı.[21]

---

20 Dio 38. 12. 1-3, Cicero, *de domo* 41, *ad Att.* 8. 3, Suetonius, *Julius Caesar* 20. 4, Plutarch, *Caesar* 14; ayrıca bkz. Gelzer (1968), s. 76-8, Seager (2002), s. 91-9.

21 Bu yıllardaki siyasete dair iyi çalışmalar için bkz. J. Ramsay, "The Proconsular Years: Politics at a Distance", Griffin (2009), s. 37-56, and Wiseman in *CAH2* IX, s. 366-81, 385-408.

Crassus ile Pompeius'un arasındaki eski husumet yeniden gün yüzüne çıktı, bir süreliğine triumvirlik sona ermiş gibi göründü. Hummalı müzakerelerin sonucunda Cisalpina Galya'daki Luca'da bir toplantı gerçekleşti -zira Iulius Caesar, eyaletinden ayrılamazdı- ve bu toplantı aradaki anlaşmazlıkları giderdi. Pompeius ve Crassus seçimlerde aday oldu ve MÖ 55 yılında ikinci kez birlikte konsül oldular. Her ikisi de görev süreleri bittiğinde prokonsül olarak olağandışı eyalet komutaları almayı sağladı, bu sırada Iulius Caesar'a Galya ve Illyria'ya ek bir beş yıl daha verdiler. Crassus Suriye'yi aldı ve en başından beri, henüz Roma'nın boyunduruğu altına girmemiş Doğu'daki son büyük krallık olan Parthia topraklarına bir saldırı planı yaptı. Pompeius, İspanya'daki eyaletleri ve orada konuşlanmış lejyonları aldı, fakat hiçbir zaman bölgeye gitmeye tenezzül etmedi. Bunun yerine, *imperium*'unu koruyabilmek adına Roma'nın resmî sınırlarının dışındaki Alba Tepeleri'nde bulunan villasında kaldı. Bölgeyi yönetmek için *legatus*'larını -emretme yetkisi olan *imperium* hükmünce emirleri yerine getiren, bir Roma valisinin astı olarak hizmet eden görevli- gönderdi, bu sırada gerekli olduğu zaman çağırabileceği lejyonları olduğunu biliyordu.[22]

Bunlardan hiçbiri şiddet olmadan elde edilmemişti. Seçimlerdeki ayaklanmalar artık neredeyse rutinleşmişti, çok daha sık ölümler oluyordu. Bir keresinde Pompeius, üzerine başka birisinin kanı bulaşmış şekilde eve dönmüştü, karısı Iulia bu duruma şok olarak düşük yaptı. Bu üçlü hâlen, bağımsız düşünceli ve genellikle kendilerine büyük düşmanlık besleyen senatörlerin gelecek yıllarda üst makamları kazanmasını engelleyemiyorlardı. Crassus eyaleti için şehri terk ettiğinde, prokonsülü ve planladığı haksız savaşı lanetlemesi için tanrılara yakaran bir *tribunus* kendisini tahrik etti. Birçok senatörün zihninde Cumhuriyet'in iyiliğinden ziyade kişisel kin ve rekabet çok daha geniş yer tutuyordu.[23]

Lanetlenmiş ya da sadece umutsuz bir vaka olan Crassus'un düzenlediği akın bir felaket oldu. MÖ 53 yılında ordusu Carrhae'da yenildi ve küçük bir kısmı hariç hepsi, hızlı ilerleyen Parth süvarilerden

22 Luca "toplantısı" ve Pompeius, Crassus ve Caesar arasındaki müttefikliğin onaylanması için bkz. Suetonius, *Caesar* 24. 1, Appian, *BC* 2. 17, Plutarch, *Pompey* 50, *Caesar* 21, *Crassus* 14; ayrıca bkz. Gelzer (1968), s.120-24, Seager (2002), s. 110-19, Meier (1996), s. 270-73 ve A. Ward, *Marcus Crassus and the Late Roman Republic* (1977), s. 262-88.

23 Iulia'nın düşük yapması için bkz. Plutarch, *Pompey* 53; Crassus'un şehirden ayrılışı için bkz. Cicero, *ad Att.* 4. 13, Plutarch, *Crassus* 16.

kaçmaya çalışırken öldürüldü veya tutsak edildi. Crassus bir teslim olma görüşmesi yapmaya çalışsa da öldürüldü ve kellesi uçuruldu. Onun ölümü Pompeius ile Iulius Caesar arasındaki müttefikliği ciddi oranda zayıflattı. Neredeyse aynı sırada Iulia doğum esnasında ölünce çok ciddi bir darbe daha geldi. Caesar hemen yeni evlilik bağı kurmayı teklif ederek Pompeius'a Octavius'un kız kardeşi Octavia'yı vermeyi önerdi ancak bu teklif kabul edilmedi. Kısa süre sonra Octavia, pleb aristokratlar arasındaki en prestijli ailelerden birinin üyesi olan Marcus Claudius Marcellus ile evlenecekti. Bu adam, söz konusu evlilik hakkında söyleyecek hiçbir şeyi olmayan Iulius Caesar'ın dostu değildi, fakat siyasi açıdan kızın yakın akrabaları için oldukça iyi bir edinimdi. Atia'nın kocası Philippus MÖ 56 yılı konsülüydü, Marcellus da bu görevi 50 yılında elde edecekti.[24]

Clodius ve Milo peş peşe gelen çatışmalarına devam ederken diğer önderler de küçük ölçekte de olsa aynı şeyi yapıyordu. Kargaşalar o kadar kötüydü ki MÖ 53 yılı seçilmiş bir konsül olmadan başladı ve seçimler ancak yaz geldiğinde tamamlandı ve iki adam seçildi. Buna rağmen o yılın sonbahar döneminde şiddet ortamı daha da kötüleşti çünkü bu sefer Milo seçimlerde aday olmuştu, can düşmanı Clodius da *praetor* seçimlerine aday olarak girmişti. Bir kez daha ayaklanmalar Halk Meclisinin görevini tamamlamasını engelledi ve başka bir yıl da konsüller olmadan başladı. MÖ 52 yılının Ocak ayında Clodius ve Milo, şehrin dışında karşı karşıya geldi. Clodius çatışmanın başında yaralandı ve bir tavernaya götürüldü. Milo adamlarını gönderdi, bunlar zorla içeri girip büyük düşmanının işini bitirdiler. Destekçiler ve sempatizanlar, olaydan sonraki cenaze törenini eski *tribunus* Clodius'un hiç şüphesiz uygun bulacağı bir tür dramatik protestoya çevirdiler. Clodius'un cesedi senato binasına taşındı ve yakıldı. Bu işlem esnasında bina da yandı. Roma, anarşiye doğru gidiyormuş gibi görünüyordu. Kitleleri kontrol edecek önemli bir kolluk kuvveti yoktu ve bu işi ancak askerler yapabilirdi. Bu durumu kontrol altına almak için kimde hem *imperium* hem de *auctoritas* olduğu soru işaretiydi.[25]

---

24 Suetonius, *Julius Caesar* 27. 1; Carrhae ve Crassus'un ölümüne dair ana kaynaklar için bkz. Plutarch, *Crassus* 17-33, ve Dio 40. 12-30.

25 Clodius ve Milo için bkz. Gelzer (1968), s. 145-52, Meier (1996), s. 297-301 ve Seager (2002), s. 126-35.

Cato ve iyiler (*boni*) Pompeius'un diktatör ilan edilmesini engelledi. Bunun yerine tek başına konsül oldu -bu, daha önce eşi benzeri görülmemiş bir şeydi. Pompeius daha sonra yanına bir mevkidaş aldı. Bu kişi, uzun ismi herhangi bir doğal yetenekle ilgisi olmayan, büyük bir mirastan istifade eden Quintus Cornelius Metellus Pius Scipio Nasica'ydı. Pompeius ayrıca, aristokrat ailelerden biriyle yeni bir müttefiklik yapmak için Scipio'nun kızı Cornelia ile evlendi. Düzen, şiddet yoluyla sağlandı. Milo, askerler ve kendisine düşman olan bir kalabalığın çevrelediği bir mahkemede yargılandı ve kaçınılmaz hüküm açıklanmadan evvel sürgüne gitti. O hiç şüphesiz suçluydu, fakat mahkeme hiç adilmiş gibi gözükmüyordu ve normal işlemleri göz ardı etmişti. Clodius'un destekçileri ise benzer koşullarda hüküm giydi ve Iulius Caesar'ın ordugâhında kabul edilmek üzere kuzeye kaçtı. Pompeius'un eyalet komuta yetkisi uzatıldı ve yılın sonunda alışılmışın dışındaki tutumunu devam ettirerek, şehrin hemen dışında hazırda bekledi. Senato zaman zaman, Pompeius da *imperium*'unu ve ordusundaki komuta yetkisini bırakmadan katılabilsin diye şehrin kutsal sınırları dışındaki tapınaklarda toplanmayı tercih ediyordu.[26]

MÖ 51 yılı itibarıyla Iulius Caesar, Galya'daki düşman birliklerini temizleme operasyonlarını tamamlıyordu. Herhangi birinin -elbette kendisi haricinde- böylesine yetenekli bir komutan olduğunun ortaya çıkacağını düşündüğü şüphelidir. Önce Alplerin ötesindeki Galya'yı sonra da Roma'nın bölgenin ötesindeki müttefiklerini tehdit eden bir Galyalı kabilenin göç hareketinden faydalanarak gittikçe büyüyen bir alana müdahale etti ve batıda Atlantik'ten doğudaki Ren Nehri'ne kadar bütün toprakları fethetti -Romalılar bu durumu örtmek için fethetmek yerine bölgeyi "huzura kavuşturmak" terimini kullanır. Zaferleri göz alıcıydı ve bunlar, ünlü *Galya Savaşı Üzerine Notlar* eserinde bizzat yıllık olarak yazdığı anlatımlarda kutlanır. Cicero dahi bu eseri, Latin dilinin en iyi anlatımlarından biri olarak övmüştür. Pompeius'a Doğu'daki zaferlerini kutlaması için on günlük halka açık bir şükran töreni ödülü verilmişti. Bu, bir Romalı komutana verilmiş herhangi bir şükran töreni ödülünün iki katıydı. Iulius Caesar'a ise ilk başarılarında

26 Tek başına konsül Pompeius için bkz. Plutarch, *Pompey* 54, *Cato* 47, Dio 40. 50. 4, Appian, *BC* 2. 23; Pompeius'un konumu ve yeni evliliği için bkz. (1960), s. 36-40, Cornelia için bkz. Plutarch, *Pompey* 55.

on beş, bilinmez ve gizemli Britanya adasına akın düzenlediğinde yirmi ve yine kabilelerden oluşan büyük bir konfederasyonun isyanını bastırdığında da yirmi günlük şükran töreni verildi. Roma halkının artık yeni bir askerî kahramanı vardı.[27]

Iulius Caesar, Galya'dan eve dönmek, bir zafer alayı düzenlemek ve hemen ardından, iki konsüllüğün ardında yasal olarak gereken on yılı bekledikten sonra MÖ 48 yılı için konsül olmak istiyordu. Yargılanmaya açık olabileceği sivil vatandaş konumuna düşmek istemiyordu. Hasımlarının çoğu onu, tıpkı Milo gibi askerlerin kuşattığı bir mahkemede dava etmekten bahsediyordu. Caesar'ın amacına ulaşması için adaylığını gıyabında sunması gerekiyordu. Bu, son yıllarda Pompeius'un kuralları hiçe saymasına kıyasla küçük bir imtiyazdı. Iulius Caesar da MÖ 49 yılının sonuna kadar *imperium*'u ile prokonsül olarak kalmak istemişti ve buna, kendisine Halk Meclisi tarafından verilen komuta yetkisinin bir parçası olarak hakkı olduğunu iddia ediyordu. O zamandan beri daha kötüsü olmuş olsa da kendisini eleştirenler, birinci konsüllüğü için tehdit ve şiddet olduğundan bahsediyordu ve ikincisinde çok daha çalkantılı bir yıl olacağını tahmin ediyorlardı. Daha da önemlisi, Iulius Caesar'ın saldırılara karşı korunmasız olduğunu fark etmişlerdi ve tıpkı 60'lı yılların sonlarında Pompeius'a karşı oldukları gibi ona karşı da böyle yapmak için fırsat kolluyorlardı.

Bu konuda Pompeius'un tutumu kritikti, uzun bir süre boyunca kimse nasıl bir tutum sergileyeceğinden emin değildi. Cicero uzun süredir "Romalı İskender'in" tahmin etmesi zor bir adam olduğunu kabullenmişti. Yine de yavaş yavaş, artık eski kayınpederine karşı olmaya başladığına dair işaretler beliriyordu. Ona verdiği destek gittikçe daha az tatmin edici olmuştu. Sonraki nesiller için bu durum daha da aşikârdı, neredeyse bir yüzyıl sonra şair Lucanus bunu şöyle özetlemişti: "Ne Caesar kendisinden üstün biri olmasına katlanabilirdi ne de Pompeius kendisine eşit biri olmasına". Galya'nın prokonsülü yalnızca Pompeius'un yardım etmesine ve destek vermesine ihtiyaç duyduğunu söyleyerek istediği şekilde eve dönebilirdi. Pompeius, Iulius Caesar senatoya itaat etmeyi reddederse ne yapacağı sorulduğunda "Oğlum

27 Galya seferinin daha detaylı bir anlatımı için bkz. Goldsworthy (2006), s. 184-356 = (2007), s. 222-431; Caesar'ın *Notlar* eseri için genel olarak bkz. K. Welch & A. Powell (ed), *Julius Caesar as Artful Reporter: The War Commentaries as Political Instruments* (1998).

bana sopayla saldırmak istese ne olur ki?" diye kendini beğenmiş bir şekilde cevap verdi. Bu tür açıklamalar Iulius Caesar'ın hasımlarını cesaretlendiriyordu.[28]

Birbiri ardına gelen konsüller saldırıya devam ederek, Iulius Caesar'ın derhal geri çağrılması için baskı yaptılar. Bunlardan ilki Octavia'nın kocasının kuzeni ve adaşı olan MÖ 51 yılı konsülü Marcellus'tu. Octavia'nın karısı olan Marcellus da MÖ 50 yılındaki kendi konsüllüğünde karısının büyük dayısına eşit ölçüde düşmanca davrandı. Bu saldırıya karşılık vermek için destekçi kazanmak adına Galya'daki yağmalardan gelen ganimet Roma'ya aktı, özellikle de *tribunus*'lara. 1 Aralık MÖ 50 tarihinde bir *tribunus*, hem Pompeius'un hem de Caesar'ın aynı anda komuta yetkilerinden vazgeçmesini talep eden bir oylamayı senatoya sundu. Bu teklife 370 kişi evet oyu kullanırken yalnızca 22 senatör hayır demişti. Ezici çoğunluk, her ne kadar çok sayıda kişi Iulius Caesar'ı ve şöhretini sevmiyor olsa da başka bir iç savaşı riske etmek istemiyordu.[29]

Prokonsülün çoktan İtalya'ya akın ettiğine dair bir dedikodu yayıldı. Marcellus, senatoyu harekete geçmek için ikna etmeye çalışsa da senatörlerin isteksizliği ve bir *tribunus* vetosuyla engellendi. Bunu görmezden gelerek o ve mevkidaşı, dostlarının eşliğinde Alba Tepeleri'ndeki Pompeius'un villasına hızla gitti ve ona bir kılıç vererek, lejyonlarıyla beraber Cumhuriyet'i savunmaya davet etti. Pompeius, eski kayınpederi ve dostuna karşı silahlanma konusunda hiçbir tereddüt göstermedi. Ardından söz konusu dedikodunun yalan olduğu ortaya çıktı ve hiçbir şey olmadı. MÖ 1 Ocak 49 günü başka bir Marcellus daha konsül oldu; bu, MÖ 51 yılı konsülünün genç biraderiydi. Her iki taraf da teklifler sundu, ancak güvensizlik ve müzakere yapma isteğini bir zayıflık işareti olarak kabul etme eğilimi vardı. 7 Ocak günü senato, nihai senato kararı alarak şehrin yakınlarındaki devlet görevlilerini ve prokonsülleri -Pompeius için bariz bir gönderme- Cumhuriyet'in hiçbir zarar görmemesi için ne gerekiyorsa yapmaya çağırdı. Marcus Antonius ve Iulius

28 Lucanus'tan atıf için bkz. *Pharsalia* 1. 125-6 (S. Braund tarafından yapılan Oxford çevirisi), ayrıca bkz. Cicero, *ad Fam.* 8. 8. 9; iç savaşa giden yol için bkz. Gelzer (1968), s. 169-94, Seager (2002), s. 138-51, Wiseman, *CAH2* IX, s. 414-23, Goldsworthy (2006), s. 358-79 = (2007), s. 434-60.

29 Appian, *BC* 2. 28, başka bir anlatım için bkz. Plutarch, *Pompey* 58, ve karşılaştırma için bkz. Dio 60. 64. 1-4.

Caesar'ın davasını savunan başka bir *tribunus*'a da artık güvende olmadıkları söylendi. Bunlar şehirden kaçarak kuzeye gittiler.[30]

Birkaç gün sonra -muhtemelen 10 Ocak- Iulius Caesar, tek bir lejyonu Rubicon Nehri'nin karşısına İtalya'ya geçirdi. Bu nehir, yasal olarak hâlen *imperium*'unun olduğu eyaletinin sınırını çiziyordu. Komuta süresi boyunca kamusal şükran törenleri başarıları edinen adam artık kazanması veya Catilina'nın kaderini paylaşması gereken bir asiydi. İç savaşa girdiği zaman, eski kumarbazlara özgü ifadeyi -"zar atıldı"- gerçekten söyleyip söylemediğini bilmiyoruz. Fakat şüphesiz bir risk vardı veya kendisi için başka bir seçeneğin kalmadığına inanıyordu. Iulius Caesar, kendi konumunu ve *dignitas*'ını [itibar] korumak için Cumhuriyet'i bir iç savaşa atmaktan çekinmiyordu. Pompeius, Cato ve ayrıca Iulius Caesar'ın diğer muhalifleri de aynı şekilde savaşmak veya onu yukarıdaki iki özellikten mahrum bırakmayı istiyordu.[31]

30 Plutarch, *Pompey* 59, Caesar, *BG* 8. 52. 3, Dio 40. 64. 3-4, Appian, *BC* 2. 31-2, Caesar, *BC* 1. 1-5, Suetonius, *Julius Caesar* 29. 2, Dio 41. 1. 1-3. 4.

31 Suetonius, *Caesar* 31-2, Plutarch, *Caesar* 32, Appian, *BC* 2. 35.

4

ÇIKIŞ YOLU

"Bunu onlar istedi; onca büyük başarımdan sonra bile ben, Gaius Caesar, ordumun desteğine başvurmuş olmasaydım mahkûm edilmiş olacaktım." *Görgü tanığı Asinius Pollio'ya göre MÖ 1. yüzyılın sonlarında, Pharsalus'ta ölü bir düşmanını gördüğünde Iulius Caesar'ın sözü.*[1]

İç savaşın detayları bizi çok meşgul etmemeli. Çünkü o zamanlar Octavius yalnızca 13 yaşındaydı ve bu savaşa dahil olmak için çok gençti. Iulius Caesar, İtalya'yı hızlı bir şekilde ele geçirdi. Pompeius belki de eski müttefikinin geri çekileceğini düşünüyordu veya kendi gücünden emindi. Aylar öncesinde "ayağını İtalya toprağına vurmasıyla yerden lejyon ve süvari birliklerinin fışkıracağı" yönünde böbürlenmişti. Müttefikleri, bunun yerine Roma'yı savaşmadan terk ettiğini ve Brundisium'a çekildiğini görünce dehşete düştüler. Bir senatör alaycı bir şekilde ona, ayağını toprağa vurma vaktinin gelip gelmediğini sordu. Pompeius bütün senatörleri beraberinde Adriyatik'in ötesindeki Kuzey Yunanistan'a götürdü ve burada büyük bir ordu ve filo kurmaya başladı. Doğudaki eyaletler ve krallıklardaki bütün bağlantılarından yardım topluyordu. Neredeyse 60 yaşında olan Pompeius, organize etme konusundaki büyük hünerlerini sergiledi. Sık sık "Sulla yaptı, ben niye yapamayayım?" diyordu. Çünkü Sulla, iç savaşı kazanmak için Yunanistan'dan gelmişti. Yine de bu, en mutlu edici örnek değildi. Müttefiklerinden bazıları, yalnızca kendilerine hangi diktatörün hükmedeceğini seçmek için savaştıkları yönünde

1 Bkz. Suetonius, *Caesar* 30. 4.

homurdanıyordu. Kariyeri boyunca bütün anayasal kuralları çiğnemiş bir adam olan Pompeius nasıl oluyorsa özgür Cumhuriyet'in savunucusu oluvermişti; yıllar boyunca en sert muhalifleri olan İyiler'deki (*boni*) birçok kişiye komuta ediyordu. Bu, müthiş bir ironiydi ve hiç de sağlam olmayan bir müttefiklik meydana getiriyordu.[2]

Düşmanları ve tarafsız kalmak isteyen çoğunluk, Iulius Caesar'ın gerçekten acımasız bir efendi olmasından, düşmanlarını Marius ve Sulla gibi katletmesinden korkuyordu. Bunun yerine Caesar merhametini ön plana çıkardı; yalnızca kendisine karşı savaşanlarla savaşıyor, teslim olan herkesi affediyordu. MÖ 49 Mart ayında şöyle demişti: "Bakalım bu şekilde herkesin desteğini ve kalıcı bir zaferi kazanabilecek miyiz... Diğerleri, zalimliklerinden ötürü kendilerine nefret duyulmasından kaçınamadılar veya zaferlerinin kalıcı olmasını sağlayamadılar. Bir tek Lucius Sulla hariç, benim de onu taklit etme niyetim yok. Bu, yeni bir zafer yöntemi. Merhamet ve cömertlik göstererek güçleniyoruz."[3]

Iulius Caesar İtalya'dan sonra İspanya'ya gitti. Hızlı bir seferle Pompeius'un bölgede bırakmış olduğu lejyonlara üstünlük sağladı ve bunları teslim olmaya mecbur bıraktı. Nereye gittiyse zafer vardı, fakat astlarının daha yeteneksiz olduğu ortaya çıktı; bazıları yenilgi de aldı. MÖ 48 yılının başlangıcında bazı lejyonlarını, Pompeius'un Sulla'nın izinden gitmek üzere hâlen hazırlık yapmakta olduğu Makedonya'ya geçirmek için yeterince gemi toplamıştı. Sayılar ve kaynaklar Pompeius'un tarafındaydı, ancak Iulius Caesar'ın daha küçük olan ordusu yıllar süren savaşlar sayesinde sertleşmişti ve kendilerini tam anlamıyla kumandanlarına adamıştı. Caesar saldırıya geçti, Pompeius hatlarını yarıp geçmeyi başarmadan önce, sayısal olarak çok daha üstün olan düşmanlarını Dyrrachium'da [Dıraç] neredeyse kuşatıyordu. Caesarcılar geri çekildi, Pompeiusçular ise takibe geçti. Önde gelen senatörler hızlı bir şekilde zafer kazanması için Pompeius'un başının etini yiyordu ve şimdiden savaş ganimetlerini paylaşma konusunda münakaşa ediyorlardı. 9 Ağustos MÖ 48 günü Pharsalus'ta Pompeius, bir meydan muharebesi için ona şans tanıdı, Iulius Caesar da bunu seve seve kabul etti. Ayrıntısız olsa da Pompeius'un planı sağlamdı. Her şeyi, Caesar'ın

2 Pompeius'un ayağını toprağa vurması konusundaki böbürlenmesi için bkz. Plutarch, *Pompey* 57, 60; 'Sulla yaptı' için bkz. Cicero, *ad Att*. 9. 10. 3; bu seferlerin anlatımı ve tartışması için bkz. A. Goldsworthy, *Caesar. The Life of a Colossus* (2006), s. 380-471 = (2007), s. 461-574.

3 Cicero, *ad Att*. 9. 7C.

süvarilerine yediye bir oranında sayısal açıdan üstün olan süvarileriyle yapacağı kanatları kuşatma saldırısına bağlamıştı. Iulius Caesar, Pompeius'un amacını tahmin etti ve buna karşı önlem aldı. Sonrasında kıdemli askerleri Pompeius'un deneyimsiz askerlerini ve yabancı yardımcı birliklerini paramparça etti.[4]

Romalı aristokratlar, cesur oldukları sürece askerî yetersizlik bakımından affedilebilirdi. Kalıcı bir yenilgiyi reddediyorlardı ve bir sonraki muharebe için ordularını yeniden topluyorlardı. Sinirleri bozulan Pompeius muharebe sona ermeden kaçtı ve en sonunda Mısır'a geldi. Burada, küçük yaştaki kral XIII. Ptolemaios'un danışmanları, savaşta muzaffer olan Romalıyı memnun etmek için Pompeius'un öldürülmesini buyurdular. Bu ölüm, Iulius Caesar için iyi bir şey olabilirdi. Fakat Pompeius'un peşinden bölgeye geldiğinde ve kendisine eski damadının kellesi sunulduğunda büyük bir tepki ve öfke gösterdi. Ordularına ödeme yapmak için -şimdi, on binlerce Pompeiusçunun ele geçirilmesiyle sayıları iyice kabarmıştı- nakit paraya ihtiyaç duyduğundan krallığın iç işlerine karıştı ve kısa süre sonra, genç kral egemenlik için kız kardeşi Kleopatra'yla savaşınca onların iç savaşına müdahil oldu. Küçük Roma ordusu çok geçmeden kuşatıldı ve düşman ancak büyük bir mücadelenin ve takviye kuvvetlerin gelmesinin ardından yenildi. Iulius Caesar, birçok kişinin beklediğinden daha uzun bir süre oyalanarak âşığı Kleopatra ile birlikte Nil Nehri boyunca gezintiye çıktı. Bu sırada Pompeius taraftarları yeniden toplandı; Cato'nun katı iradesi Afrika'da yeni bir ordunun toplanmasında yardımcı oldu. En sonunda Mısır'ı terk eden Iulius Caesar, Asya'da Mithridates'in oğlunun komuta ettiği bir orduyu yendikten sonra sonbahar döneminde kısa bir süreliğine İtalya'ya döndü ve oradan da Afrika'ya geçti. MÖ 6 Nisan 46 günü Pompeiusçular, Thapsus'ta yenilgiye uğradı. Cato, teslim olup düşmanın merhametine sığınmaktansa intihar etmeyi tercih etti. Yine de bu, iç savaşın sonu değildi. Pompeius'un büyük oğlu Gnaeus, İspanya'da bir ordu toplamıştı. Bu yüzden Caesar bir kez daha Roma'yı ardında bırakıp savaşa doğru yola çıktı. MÖ 17 Mart 45 tarihinde iç savaşın son muharebesi olan Munda son derece şiddetli ve umutsuz bir mücadele olsa da en sonunda Galya Savaşı'na katılmış olan kıdemli askerler üstün geldi.[5]

4 Buradaki muharebeler için bkz. Goldsworthy (2006), s. 380-431 = (2007), s. 461-524.

5 Romalı kumandanların tutumu için bkz. N. Rosenstein, *Imperatores Victi* (1993), s. 114-51; Pompeius'un ölümü ve Iulius Caesar'ın Mısır'da geçirdiği zamanlara dair daha ayrıntılı bir anlatım için bkz. A. Goldsworthy, *Antony and Kleopatra* (2010), s. 167-81.

BİR DÜNYA SAVAŞI

İç savaş döneminde Octavius, annesiyle beraber üvey babası Philippus'un evinde yaşıyordu. Büyükannesi Iulia, MÖ 51 yılında ölmüştü -kocası da muhtemelen bundan birkaç yıl önce ölmüştü. Henüz 12 yaşında olmasına karşın Octavius, Iulia'nın cenaze töreninde bir konuşma yaptı ve bu performansı için övüldü. Aristokrat ailelerinin cenaze törenleri halka açık yapılırdı. Forumda bir seremoniyle başlar, ardından cesedin yakılacağı şehrin dışında da bir tören yapılırdı. Bu, yalnızca merhum veya merhumeleri övmek için değil, ayrıca bunların bütün atalarının başarılarını sergilemek için de bir fırsattı. En büyük cenaze törenlerinde, üst düzey rütbe kıyafetlerini ve eski zamanlarda yüksek makamlarda olmuş bütün kişilerin cenaze maskelerini giymeleri için aktörler tutulurdu. Böylece eski şanlarını göstererek anımsatırlardı. Bir sonraki nesilden gelen genç bir adam için bir methiye vermek geleneksel bir şeydi; geçmişteki büyük icraatlar ile arasında bir bağlantı kurmuş ve dolaylı olarak gelecekte kendisinden de benzer başarıların geleceğine dair vaatler vermiş olurdu.[6]

Bu, genç Octavius'un dikkatlerin merkezinde olduğu ilk resmî olaydı; kendisini ünlü -ve şu anda son derece tartışmalı bir kişi olan- büyük dayısıyla daha yakın bir şekilde bağdaştırmıştı. Diğer açılardan o yalnızca, halka açık alanlarda ata binen ve talim yapan genç aristokratlardan biriydi; kendi neslindeki diğer çocuklarla buluşuyor ve rekabet ediyordu. Philippus'un, üvey oğlunun bakımıyla yakından ilgilendiği söylenir; Octavius'un, üvey babası işe gittiğinde ve kamu veya senato toplantılarına katıldığında ona eşlik etmiş olması büyük bir ihtimaldir. Hem Philippus hem de Atia, günlük bir şekilde Octavius'un dersleri ve ilerleyişi konusunda eğitmenini ve öğretmenlerini sorguluyordu. Daha sonraki yıllarda, özellikle Atia ideal bir Romalı anne örneği olarak sunulmuştur:

> Güzel eski günlerde, her adamın meşru olarak doğmuş oğlu, ücretli bir sütannenin odasına değil, annesinin kucağına ve dizlerine verilirdi. Bu şekilde annesi, evini yönetmesi ve kendisini evine adamasıyla bundan daha büyük bir övgüye layık olmazdı. Böyle bir annenin varlığıyla büyük bir hakaret olmadan kötü bir söz söylenmezdi

6 Suetonius, *Augustus* 8. 1, Nicolaus of Damascus 3; cenaze törenlerine dair ünlü bir anlatım için bkz. Polybius 6. 53. 1-54. 6.

> ve kötü bir eylem yapılmazdı. Evin kadını dindar bir şekilde ve son derece büyük bir dikkatle çocuklarının sadece ciddi işlerini değil, boş zamanlarını ve hatta oyunlarını da düzenlerdi. Bize söylendiğine göre, Gracchus'ların annesi olan Cornelia'nın, Caesar'ın annesi olan Aurelia'nın, Augustus'un annesi olan Atia'nın çocuklarını terbiye etmesi işte bu şekildeydi. Bu anneler, üst kademelere gelen çocuklarını böyle yetiştirmiştir.[7]

Anneler zaman zaman uzakta olabilirdi ve hiç şüphesiz otorite sahibi kişiler olması gerekiyordu. Onların onayı alınması gerekiyordu, çünkü çocuklar, aile ve devletten beklenen davranışlara riayet ederdi.[8] İç savaş başladığında Atia ve Philippus, Roma'nın tehlikeli olabileceğini düşünerek çocuklarını üvey babasının villalarından birinde -biri Puteoli'de, diğeri de Astura yakınlarında (Roma yakınlarındaki kıyıda) olmak üzere en azından iki tane villası olduğunu biliyoruz, fakat başka villaları da olabilir- kalması için göndermişti. Philippus, kendisini savaşta herhangi bir tarafa adamayı reddetmişti; tıpkı yalnızca birkaç ay önce Pompeius'a kılıç takdim etmiş olan Octavia'nın kocası Marcellus gibi. Iulius Caesar, böyle bir tarafsızlığa saygı duyacağını ve yalnızca kendisiyle savaşanlara karşı savaşacağını beyan etti. Hukuku ve Cumhuriyet'i savundukları yönünde böbürlenen Pompeiusçular ise, kendilerinden olmayan herkese düşman gibi davranacakları yönünde tehditler savurmuştu.[9]

Octavius'un Roma'ya dönmesinin ne zaman güvenli olduğu düşünüldüğünü bilmiyoruz, buna karşın MÖ 47 yılının sonlarında şüphesiz Roma'daydı ve 18 Ekim günü resmî olarak yetişkin bir erkek olmuştu. Bu seremoni için belirli bir yaş yoktu, genelde 14 ile 16 yaşlarında oluyordu. Octavius, 16 yaşından henüz birkaç hafta almıştı. En sonunda çocukluktan çıkmış biri olarak *bulla* muskası boynuna asıldı ve genç Octavius ilk kez sakal tıraşı oldu. Saçı da kesildi. Oğlanlara uzun ve kabarık şekilde saç uzatma izni veriliyordu, ancak yetişkin bir erkek vatandaş için uygun olan daha kısa ve düzgün bir kesimdi. Oğlanlar

---

7 Tacitus, *Dialogues* 28. 6 (Loeb çevirisi), s. 307.

8 Nicolaus of Damascus 3, Velleius Paterculus 2. 59. 3; annelik özelliklerine ve annenin ailedeki rolüne dair daha detaylı bir tartışma için bkz. S. Dixon, *The Roman Mother* (1988), s. 104-40, özellikle 129-35.

9 Nicolaus of Damascus 4; Philippus'un villaları için bkz. Cicero, *ad Att.* 12. 16, 12. 18, 14. 11; Marcellus'un tarafsızlığı için bkz. R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 62.

ayrıca, erguvan renkli çizgisi olan -diğer türlü bu renkte bir toga, devlet görevlileri tarafından giyilirdi- *toga praextexta* giyerdi. Octavius, bunun yerine erkeklerin giydiği düz *toga virilis*'i giyerek artık yeni statüsünü belli etmiş oldu. Suetonius'ta yer alan, geleceğinin şanlı olacağı yönündeki kehanetlere dair hikâyelerden bir diğerine göre babasının, çocuğunun togasını çıkarırken tuniğini yırtılmış ve ayak bileklerine düşmüş. Bu, devlet görevlilerinin ve senatonun bir gün ona tabi olacağını işaret ediyordu. Her zamanki gibi bu olayın gerçekten yaşanmış bir şey mi yoksa daha sonraki dönemlerde uydurulmuş bir şey mi olduğunu bilmek olanaksızdır. Aile evinde düzenlenen seremonilerden sonra erkek akrabalar ve aile dostları yeni yetişkin olan erkeğe, şehrin merkezi boyunca eşlik ederdi. Bunlar, forumdan geçerek Capitolium Tepesi'ndeki Iuppiter Tapınağı'na giderdi ve gençlik tanrısı olan Iuventus'a kurban keser, adak adardı.[10]

Iulius Caesar'ın, yeğeninin hayatındaki bu önemli aşamaya şahitlik etmiş olması muhtemeldir. Eylül ayının sonlarında Doğu'dan dönerek İtalya'ya ulaşmıştı. Ancak bundan sonra yaklaşmakta olan Afrika seferini organize etmek, uzun süre boyunca uzakta olmasından bıkmış olan lejyonerlerin isyanını bastırmak, seçimleri düzenlemek ve Aralık ayının ortalarında Sicilya'ya ulaşmak zorundaydı. Muhtemelen bu törene katılmak için çok meşguldü, fakat 16 yaşındaki delikanlıya şimdiden ilgi duyuyordu. Pharsalus Muharebesi'nde önde gelen Pompeiusçulardan birinin ölmesi, rahipler heyetinde bir kadro eksikliği yaratmıştı. Iulius Caesar, resmî bir şekilde yeğenini aday gösterdi ve seçimler beklendiği gibi onun istekleri doğrultusunda gerçekleşti.[11]

Her ne kadar artık resmî olarak bir yetişkin ve Roma'nın üst düzey rahiplerinden biri olsa da Octavius, Philippus'un çatısı altında yaşamaya devam ediyor, Atia da hâlen oğlunun hayatını ve eğitimini düzenliyordu. Octavius, olağanüstü yakışıklı bir delikanlı olarak görülüyordu. Saçı biraz kıvrımlıydı ve her ne kadar bu tür renk tanımlarını tahmin etmek zor olsa ve bu belki de siyahtan ziyade kahverengi

10 Suetonius, *Augustus* 8. 1, 94. 10, Dio 45. 1. 5-6, Nicolaus of Damascus 4; *toga virilis* giyme seremonileriyle ilgili genel olarak bkz. B. Rawson, *Children and Childhood in Roman Italy* (2003), s. 142-4, Iuventus'a yapılan kurban için bkz. Dionysius of Halicarnassus 4. 15. 5.

11 Rahip olarak seçilmesi için bkz. Nicolaus of Damascus 4, Cicero, *Philippics* 5. 17. 46, Velleius Paterculus 2. 59. 3.

anlamına geliyor olsa da, sarıya (*subflavum*) çalıyordu. Dişleri küçüktü, aralarındaki boşluklar normalden daha genişti. Octavius'un hayatının sonraki dönemlerinde bu dişleri kötü bir şekilde çürümüştü, ancak hiç şüphesiz gençliğinde çok daha iyiydi. Ten rengi ne esmer ne de açıktı, hareketleri zarifti; vücudu ve uzuvları öylesine oranlıydı ki olduğundan daha uzun görünüyordu. Azatlılarından biri daha sonraki dönemlerde, Octavius'un gençliğinde 1.67 metreden uzun olduğunu iddia etmiştir, fakat bu muhtemelen cömert bir tahmindi. Octavius, açık bir şekilde kendisini kısa biri olarak görüyordu; hayatının büyük kısmında, daha büyük görünmek için geniş tabanlı ayakkabılar giymiştir.[12]

Iulius Caesar ise keskin bakışlı, uzun bir adamdı. Yeğeni onun kadar uzun olamasa da, bakışlarının güçlü olduğunu hissetmek hoşuna gidiyordu. Romalı aristokratlar, kendilerinin ve ailelerinin önemine dair yüksek bir duyarlılıkla yetiştirilirdi. Octavius özellikle özgüven sahibi biriydi, küçük yaşlarından beri etrafında dostlarını topladığı söylenirdi. Onun biyografisini yazan Damascuslu Nikolaos daha sonraki dönemlerde, Octavius'un kendisinden yaşça büyük çekici kadınları cezbettiğini iddia etmiştir. Octavius, albenisini gizleme umuduyla günün yoğun zamanlarında daha az insan içine çıkıyordu, hatta tapınaklara yalnızca karanlık saatlerde gidiyordu. Kardeşleri kadar iyi eğitilmiş, fakat kamu hayatından sakınan ve siyasi müttefiklikleri güçlendirmek veya kırmak amacıyla boşanmış biri olarak Roma'da, mevcut olmayan veya kendileriyle ilgilenmeyen kocaları olan çok sayıda canı sıkılmış senatör karısı vardı. Clodius'un kız kardeşleri, işleri ve çapkın hayatları dolayısıyla sık sık dedikodu konusu oluyordu. Bunlardan biri, şair Catullus'un ilkin aşk, kadın kendisini terk ettikten sonra da nefret ve özlem içinde yazdığı "Lesbia" idi. Iulius Caesar'ın astlarından biri olan Decimus Iunius Brutus'un annesi, bir senatör tarafından şu şekilde renkli biri olarak tanımlanır:

> Bunlardan biri Sempronia'ydı... Doğumunda kendisine bir servet ve fiziksel güzellik bahşedilmişti, kocası ve çocukları bakımından da şanslıydı. Yunan ve Latin edebî eserlerini iyi okurdu, lir çalar, herhangi bir kadından daha maharetli şekilde dans ederdi. Ayrıca, lüks bir hayat yaşamasını sağlayan daha birçok hüneri vardı. Buna karşın onuru ve namusu kadar az değer verdiği hiçbir şey

12 Suetonius, *Augustus* 79. 1-2.

> yoktu; parasıyla veya erdemleriyle daha az özgür olup olmadığını söyleyebilmek güçtü. Şehveti o kadar şiddetliydi ki erkeklerin peşinden koşması yerine daha çok o, erkek peşinde koşardı. Sözünü tutmayan biriydi, borçlarını ödemez, ölümüne eğlence yapardı. Parasız olmasına karşın lükse olan bağımlılığı onu kötü bir yola sokmuştu. Yine de dikkat çekici bir kadındı; şiir yazabilir, espri yapabilir ve mütevazı, nazik ve ahlâksız şekilde muhabbet edebilirdi. Neticede büyük hünerleri ve cazibesi vardı.[13]

Genç Octavius, bu türden soylu ve baştan çıkarıcı kadınların ayartmasına karşı koymuş olsa gerek. Öte yandan, konu cinsellik oldu mu genç aristokrat erkeklere, kız kardeşlerinin tam tersi büyük bir serbestlik tanınırdı. Roma'da çok sayıda genelev vardı ve üst sınıflardan gelen birçok fahişe de bulunuyordu. Bunlar, baştan çıkarılmaya ve kendileriyle çokça para harcanarak ilgilenilmesine ihtiyaç duyardı. O zamanlar Marcus Antonius, Cytheris adında bir pandomim oyuncusuyla bir ilişki yaşıyordu ve Iulius Caesar uzaktayken, kendisi de İtalya'nın vekili olarak hizmet ediyorken bu kadını açık bir şekilde sergiliyordu. İtalya'da da, insanların mal yerine geçtiği köleci bir toplum vardı. Efendisi kendisiyle cinsel bir münasebet yaşamak isterse bir kölenin karşı koymaya hakkı bile yoktu.[14]

Octavius, Gnaeus Pompeius'a karşı yapılacak sefer için İspanya'ya gitti ancak hastalandığı için savaşa çok geç katıldı. Yine de Iulius Caesar kendisini memnuniyetle kabul etti ve ona özel bir samimiyet gösterdi. Roma'ya dönüşünde Octavius, Philippus'un evinden ayrılıp yakınlardaki bir binaya taşındı. İyi durumdaki *insula*'ların çoğunda geniş daireler vardı ve genç, zengin erkeklerin evlenmeden ve kendi evlerini satın almadan yıllar önce bu tür daireleri kiralaması yaygın bir durumdu. 17

13 Sallust, *Bell Cat.* 25.

14 Iulius Caesar'ın görünüşü için bkz. Suetonius, *Julius Caesar* 45. 1, Octavius'un gözleri için bkz. Suetonius, *Augustus* 79. 2. Cinsel gelenekler ve Octavius için bkz. Nicolaus of Damascus 5, 15; Antik Roma'da cinsellik üzerine birçok kaynak vardır, bunlar gittikçe artmaktadır ve çok sık bir şekilde modern yorumlar taşırlar. Yine de konu üzerine makul bir giriş için bkz. P. Grimal (çev. A. Train), *Love in Ancient Rome* (1986); Antonius ve Cytheris için bkz. Cicero, *ad Att.* 10. 10, *Philippics* 2. 58, *ad Fam.* 9. 26. Serv. On E10; *de vir. Ill.* 82. 2, Plutarch, *Antony* 6, 9. Cicero'nun bu kadından tiksinmesi için bkz. *Philippics* 2. 58, 69, 77; genel olarak bkz. Grimal (1986), s. 222-37; Lesbia'nın Clodius'un kız kardeşlerinden biri olarak kimliğinin tanınması için bkz. Apuleius, *Apologia*. 10.

yaşındaki Octavius yine de anne babasıyla çokça vakit geçirmişti, her ne kadar zaman zaman arkadaşları için akşam yemeği partileri verse de. Bu arkadaşlarından birisi daha sonraları Octavius'un, bunun sağlığı ve özellikle de sesi için iyi olduğunu fark ederek bütün bir yıl boyunca cinsel faaliyetten kendisini uzak tuttuğunu iddia etmiştir. Siyasi makamları tırmanmak isteyen bir adamın en azından ortalama düzeyde iyi bir hatip olması gerekiyordu. Yine de, iddia edilen sebep her ne olursa olsun bu, yalnızca genel olarak Romalı genç aristokratlar için değil ayrıca özellikle de Octavius için bir başarı, cinsellikten bir yıl boyunca kaçınmanın da istisnai bir durum olarak görüldüğünü ortaya koyar.[15]

DİKTATÖR

Iulius Caesar MÖ 49 yılında konsül seçimlerini düzenleyebilmek adına sadece birkaç günlüğüne kendisini diktatör ilan ettirmişti. MÖ 48 yılı için konsül oldu, bu görevi MÖ 46, 45 (bu yılın başlangıcında, tıpkı MÖ 52 yılında Pompeius'un olduğu gibi tek başına konsüldü) ve 44 yılında tekrardan üstlendi. Pharsalus Muharebesi'nin haberi Roma'ya ulaştığında tekrardan diktatör ilan edildi ve bu görevi 12 ay boyunca üstlendi. Bu süre, Sulla istisna olmak üzere geçmişteki diktatörlerin normal görev süresinin iki katıydı. MÖ 46 yılında, bu görev her yıl resmî olarak yenilecek olmasına karşın 10 yıllığına diktatör ilan edildi. MÖ 44 yılının ilk haftalarında da diktatörlüğü kalıcı hâle getirildi. Buna diğer yetkiler de eklendi. Geleneklerin/davranışların denetmeni oldu (*praefectura morum*); bu, geçmiş on yıllar içerisinde etkili olmaya çalışan *censor*'lukla geleneksel olarak bağlantıları bulunan görevleri üstlenmekti. MÖ 45 yılında diktatöre, sonraki üç yıl boyunca konsülleri ve diğer devlet görevlerinin yarısından azını aday gösterme hakkı verildi. Zira Parthlara karşı büyük bir sefer planlıyordu ve bu sürenin uzun bir kısmı boyunca Roma'dan uzak olması bekleniyordu.[16]

Öte yandan, bütün güçlerine rağmen Iulius Caesar'ın Roma'da ne kadar az vakit geçirdiğini hatırlamak önemlidir: MÖ 44 haricindeki

15 Suetonius, *Augustus* 8. 1, Velleius Paterculus 2. 59. 3, Nicolaus of Damascus 10-13, 15.

16 Iulius Caesar'ın diktatörlüğüne dair iyi bir kaynak için bkz. J. Gardner, "The Dictator", M. Griffin (ed.), *A Companion to Julius Caesar* (2009), s. 57-71, daha fazla detay için bkz. M. Gelzer (çev. P. Needham), *Caesar* (1968), s. 272-333, C. Meier (çev. D. McLintock), *Caesar* (1996), s. 430-96.

diğer her yılda askerî seferlerde savaştı, o zaman bile öldürüleceği günlerde bir sefere çıkmak üzereydi. Çok az bir vakit vardı ve bundan sonraki yıllarda gerçek niyetleri dedikodular ve propagandayla gölgelenmişti. Böyle olmasına karşın diktatör, aktif olma, yasa ve reform yapma konusundaki kendine özgü bitmek tükenmek bilmeyen enerjisini göstermiştir. Ancak, bildirilen veya planlanan şeylerden ne kadarının gerçekten yapıldığını söylemek genelde zor bir şeydir. MÖ 59 yılındaki konsüllüğünden sonra gündemde olmaya devam eden, terhis edilmiş gazi lejyonerler ve şehirli yoksullara toprak dağıtmak üzere geniş bir yasa izlencesi vardı şüphesiz. Bunların çoğu İtalya'daki topraklara yerleştirildi, bu araziler de genelde ölmüş Pompeiusçulardan elde edilmiş veya savaş ganimetleriyle satın alınmıştı. Ayrıca, eyaletlerde kurulan Roma vatandaşlarının oluşturduğu koloniler de vardı. Bunların en önemlileri Kartaca'da ve Korint'teydi.

Konsüller haricinde diğer devlet görevlilerin sayısı artırıldı. Böylece artık her yıl 40 *quaestor* ve 20 *praetor* olacaktı. Bunun bir kısmı, sadık destekçileri veya eskiden Pompeiusçu olup da şimdi kendisine sadık olanları ödüllendirme ihtiyacından kaynaklanmıştı, fakat bu hususta pratik bir yön de vardı. Yönetilmeyi bekleyen ve gittikçe daha da büyüyen Roma toprakları için devlet görevlilerine daha çok ihtiyaç vardı. Çok daha fazla senatör aday gösterildi, bunların büyük bir kısmı İtalyan kasabalarındaki yerel aristokratlardan geliyordu, az bir kısmı da İspanya ve Galya eyaletlerindeki vatandaş nüfusundandı. Senato 900 üyesiyle iyice büyüdü, her yıl yeniden seçilen *quaestor*'ların da listeye yazılmasıyla iyice doldu taştı.[17]

Pompeius, Roma'da ilk defa taştan bir tiyatro yaptırmıştı. Bunun masraflarının büyük kısmı, zaferlerinden elde ettiği ganimetle ödendi. Iulius Caesar ise Galya'dan elde ettiği parayı Campus Martius'taki oy bölgesini yeniden tasarlamaya başlamak için kullandı. Eski *saepta* kaldırım taşlarıyla döşenecekti ve mermerlerle çevrilecekti. Böylece brandalar, bekleyen vatandaşlara gölge sağlayacaktı. Bir diktatör olarak Caesar bu projesini devam ettirdi, senato binasını yeniden inşa ettirdi ve ana şehir forumu açısında, yeni bir forum -forum Iulium- yaptırdı. Bu, tanrısal atası Venüs'e adanan bir tapınak ve halkın iş ve ticaret yapması

17 Genel olarak bkz. E. Rawson, "Civil War and dictatorship", *CAH2* IX, s. 438-67; Caesar'ın hizbi ve yeni senatörleri için bkz. Syme (1960), s. 61-96

için daha geniş bir alan içeriyordu. İnşa projeleri işsizlere ücreti iyi bir iş sağlıyordu ve bu projelerin ardındaki adamın şanını kutluyordu. Romalı aristokratlar başarıları için çok uzun bir süredir bu tür anıtlar yapıyordu. Şimdiyse değişen şey, bunların boyutuydu.[18]

Yeni yasalar Roma'daki, İtalya'daki ve eyaletlerdeki hayatı ve iş ortamını düzenliyor, borçlu olanların yükünü biraz olsun hafifletiyordu. Roma takvimi bir Ay takvimiydi ve 355 gün içeriyordu. Böyle olduğu için, gerçek mevsimlerle bağlantıyı koparmamak adına rahipler heyetinin bazı yıllara ekstra aylar eklemesi gerekiyordu. Bu, siyasi olarak bir manipülasyon gerekçesiydi ve MÖ 1. yüzyılın ortalarında doğa ile olan ayarı kötü bir şekilde kaçmıştı. Bugün kullandığımız takvimin temelinde Iulius takvimi vardır. 16. yüzyılda üzerinde küçük değişiklikler yapılan bu takvim bir Güneş takvimidir, bir yılda 364 gün ve her dört yılda bir ekstra bir gün içerir. Genç Octavius'un da aralarında olduğu rahipler, MÖ 46 yılında takvime ilave üç ay ekledi. Böylece o yıl 446 gün olmuştu ve yeni takvimdeki 1 Ocak günü olması gerektiği zamanda başlayacaktı. Bir onur göstergesi olarak Iulius Caesar'ın doğduğu aya Iulius (July) adı verildi.[19]

Bu, diktatöre sunulmuş onur ve ayrıcalıklardan yalnızca bir tanesiydi. Afrika'daki savaştan geri döndüğünde dört tane zafer alayı kutladı. Bu, Pompeius'tan ve Cumhuriyet'in geçmiş dönemlerindeki herhangi bir kahramandan bir tane daha fazla zafer alayı demekti. Galya, Mısır, Asya ve Afrika'daki başarılarına istinaden kutlanan bu zaferlerin hepsi açık bir şekilde yabancı düşmanlara karşı alınan zaferlerdi. Yine de, Afrika zafer alayında, önde gelen Pompeiusçuların ölümünü gösteren çizimler vardı. MÖ 45 yılının sonunda İspanya'dan döndüğünde Iulius Caesar açık bir şekilde, bir iç savaşta Romalılara karşı pervasızca kazanılmış olan beşinci zafer alayını kutladı.[20]

---

18 Cicero, *ad Att.* 4. 16. 3, 8, 17. 7, Suetonius, *Caesar* 26. 2, Pliny, *NH* 36. 103, ayrıca bkz. Rawson, *CAH2* IX, s. 453-4.

19 Suetonius, *Caesar* 44. 2, Pliny, *NH* 18. 211, Plutarch, *Caesar* 59, Macrobius, *Saturnalia* 1. 14. 2-3, T. Rice Holmes, *The Roman Republic* Vol. III (1923), s. 285-7, Gelzer (1968), s. 289, ve Z. Yavetz, *Julius Caesar and his Public Image* (1983), s. 111-14.

20 Zafer alayları için bkz. Dio 43. 19. 1-21. 4, 42. 3, 44. 1-3, Appian, *BC* 2. 101-2, Plutarch, *Caesar* 55, Suetonius, *Caesar* 37, Pliny, *NH* 7. 92, Cicero, *Philippics* 14. 23; diğer yorumlar için ayrıca bkz. M. Gelzer, *Caesar* (1968), s. 284-6, Holmes (1923), s. 279-81, ve genel olarak bkz. S. Weinstock, *Divus Julius* (1971), özellikle s. 76-7.

Buna karşın Iulius Caesar'ın merhamet politikası hâlen geçerliydi. Bazı insanların korkularına karşın zafer, Iulius Caesar'ın gizlenen bir zalimliği ortaya çıkarmasına ve yeni bir Sulla olmasına sebep olmadı. Ayrıca taraftarlarına da istedikleri gibi yağma yapıp cinayet işlemeleri konusunda yetki verilmedi. Sadık olan Caesarcıların durumu oldukça iyiydi -Iulius Caesar bir keresinde, bir haydut bile kendisine sadık şekilde hizmet ederse onu ödüllendireceğini söylemişti. Erkekler senatör rütbesi, yüksek makamlar ve eyalet komutaları elde etti. Ölen düşmanların mülklerine el konuldu fakat bunlar öylece kendi partizanlarına verilmedi. Açık artırmalar düzenlendi; Marcus Antonius, diktatörün ödeme yapılması için yüksek fiyat teklifleri gelmesini beklediğini fark ederek şaşıran kişilerden biriydi. Aynı şekilde, mevcut borçların silinmesini uman kişiler de -Roma siyasetindeki popüler bir slogan "yeni hesap defterleriydi" (*novae tabulae*)- borçların ortalama düzeyde hafifletilmesi karşısında hayal kırıklığına uğramıştı.[21]

Octavius da dağıtılan ödüllerden bir pay aldı. Savaş boyunca İtalya'da kalmış olmasına rağmen Afrika zafer alayında askerî nişanlarla ödüllendirildi. O da Iulius Caesar'ın, dağılmalarından ve son zamanlarda da iç savaştan ötürü iyice azalan eski aristokratlara yeni kişiler eklemesiyle *patricius* yapıldı. Pompeius'un tarafında savaşmış olan arkadaşlarının akrabalarını affetmesi için yeğeni talepte bulununca diktatör seve seve bunu kabul etti. Octavius'a bir miktar fahri görevler verildi ve Iulius Caesar'ın da sevgisini elde etti. Diktatörün, Octavius haricinde iki yeğeni daha vardı. Bunlar diğer kız kardeşi Iulia'nın (Atia'nın annesi olan değil) oğlanlarıydı. İlk evliliğinden gelen Quintus Pedius en yaşlı olanıydı ve ona Galya'da ve iç savaş esnasında hizmet etmişti. İkinci evliliğinden gelen Lucius Pinarius adındaki diğer oğluyla alâkalı çok şey bilinmiyor. Bu, o dönemde kariyerine daha yeni başladığı için olabilir. Octavius'a sonraki dönemlerde özel olarak sevgi gösterildiğine dair iddiaların uydurma olup olmadığını söylemek imkânsızdır. MÖ 45 sonlarında Octavius yalnızca 18 yaşındaydı; kamu hayatında dikkat edilmesi gereken biri olarak görülmek için daha çok gençti.[22]

21 Iulius Caesar'ın, kendisine sadık olurlarsa haydutları dahi ödüllendireceği lafı için bkz. Suetonius, *Augustus* 72; borç ve destekçileri için ödüller konusunda daha genel olarak bkz. Goldsworthy (2010), s. 183-90.

22 Suetonius, *Augustus* 8. 1, 41. 1, Nicolaus of Damascus 6-15, Dio 43. 47. 3, Tacitus, *Ann.* 11. 25. 2, ayrıca Octavius'a ve diğer yeğenlerine olan tutumu için bkz. R. Billows, *Julius Caesar: The Colossus of Rome* (2009), s. 256-8.

Bu yıllarda işleri iyi giden yalnızca sadık Caesarcılar değildi. MÖ 1 Ocak 44 gününde göreve başlayacak yeni *praetor*'lardan ikisi Marcus Iunius Brutus ve Gaius Cassius Longinus idi. Her ikisi de Pompeius'a hizmet etmişti ve ancak Pharsalus'tan sonra teslim olmuştu. Brutus, Cato'nun üvey kız kardeşi ve Iulius Caesar'ın da uzun süredir metresi olan Servilia'nın oğluydu. Şimdilerde özellikle prestijli bir makam olan şehir *praetor*'luğunu elde etmişti. Her ikisi de muhtemelen, yaşları yeteri kadar büyüdüğünde hâlihazırda konsüllük için düşünülüyorlardı. Birçok vakada, diğer Pompeiusçuların sürgünden dönmesi için yapılan talepler başarılı olmuştu. Cicero, Iulius Caesar MÖ 46 yılında, Octavia'nun kocasının kuzeni olan, MÖ 51 yılındaki konsüllüğünde özellikle yıkıcı bir muhalefet sergileyen Marcus Claudius Marcellus'un sürgünden geri dönmesine izin verdiğinde coşkulu bir konuşma yapmıştır.

15 MART (IDUS MARTIAE)

Diktatörün yönetimi sertlikten uzaktı, reformları pratikti ve genellikle geniş ölçüde devletin iyiliği içindi. Yine de hiç kimse böylesine geniş güçlere sahip olmamalıdır, özellikle de kalıcı olarak. Sulla çok daha vahşice davranmıştı, fakat en azından birkaç yıl sonra diktatörlükten istifa etmiş ve sivil hayata dönmüştü. Iulius Caesar ona bu hareketinden ötürü "siyasi açıdan bilgisiz" demişti ve devlet üzerindeki hâkimiyetini bırakmak istediğine dair hiçbir belirti göstermemişti. Artık 56 yaşındaydı, sara krizleriyle başı dertte olsa da daha çok yaşaması oldukça muhtemeldi. Planlanan Parth Savaşı ona, yabancı bir düşmanla savaştığı için açık bir şan getirecekti ve üç yıl gibi bir sürede geri döndüğünde prestijini daha da artıracaktı.[23]

Iulius Caesar, devlet üzerindeki kraliyet gücü olan *regnum*'a sahipti. Kendilerine bahşedilen onurlar, geçmişteki büyük adamlara -özellikle de Pompeius'a- bahşedilenlerin daha genişlemiş hâliydi, ancak boyut olarak bunlardan çok daha üstündü. Altın bir görev sandalyesinde oturuyor, halka açık etkinliklerde zafer alayı düzenleyen komutan togası ve defne dallarından yapılan taç giyiyordu. Ayrıca uzun botlar ve uzun kollu tunikler giyme hakkına sahipti; bunların, Alba Longa'nın kralları olan -Roma yakınlarındaki bir şehir, en erken dönemlerde Roma'nın

23 Suetonius, *Julius Caesar* 77.

rakibiydi- büyük atalarının kıyafetleri olduğunu iddia ediyordu. Tıpkı tapınaklardaki gibi bir bina alınlığı da kendi evine eklenmişti. Yaşadığı zaman gerçekten tanrısallaştırılıp tanrısallaştırılmadığını söylemek oldukça zor olsa da diğer onur payeleri de Iulius Caesar'ı tanrısal bir statüye oldukça yaklaştırmıştı. Bu fikir, çok tanrılı gelenekleri olan Romalılar için, bizim için olduğundan daha az şok ediciydi. Eylemleri sayesinde tanrı olan kahramanlara dair hikâyeler anlatılırdı ve "tanrısal" gibi büyük başarıları övmek yeterince yaygın bir şeydi.[24]

Ortalıkta çılgın hikâyeler dolanıyordu. Bazıları şöyleydi: Iulius Caesar, başkenti Roma'dan Ilium'a taşımayı düşünüyordu. Burası Truva bölgesiydi ve rivayete göre Romalılar, şehrin Yunanlar tarafından yok edilmesinden sonra buradan gelmişti. Başka bir söylentiye göre Caesar başkenti İskenderiye'ye taşıyacaktı, amacı metreslerinden bir diğeri olan Kleopatra ile hüküm sürmek ve yaşamaktı. Kleopatra, MÖ 46 ve 44 yılları arasında iki kez Roma'yı ziyaret etmiş, maiyetiyle beraber diktatörün, şehrin resmî sınırları dışındaki villalarından birinde kalmıştı. Kadın bir oğlan çocuk doğurmuştu ve bu muhtemelen Iulius Caesar'ın çocuğuydu. Daha sonraki dönemlerde İskenderiyeliler çocuğa Caesarion adını verdi. Piç ve vatandaş olmayan biri olarak bu çocuk, Roma hukukuna göre bir statü sahibi olamazdı. Ayrıca diktatörün çocuğa özel bir özen gösterdiğine dair herhangi bir kanıt yoktur. Bu, Kleopatra'nın Romalı âşığı üzerindeki etkisini mutlak bir fantezi hâline getiren günümüz fikirlerinin oluşmasına yol açar. Söz konusu durum, daha çok dedikodunun olmasının önüne geçmedi. Bir senatör, Iulius Caesar'a çocuk sahibi olması amacıyla istediği kadar karısı olma hakkı veren bir yasa tasarısı sunacaktı. Cicero, diktatörün dostu değildi ancak o bile buna inanmıyordu. Mantıklı gözlemciler bu hikâyelerin çoğundan kuşku duyar, fakat söz konusu durum bu değildi. Bu hikâyelerin etrafta dolandığı gerçeği zamanının korkularını ve endişelerini ortaya koyar. Bunlar, kendilerinden bahsedilmeye değecek kadar olasıdır ve Roma elitlerinin kasvetli durumunu yansıtırlar.[25]

24 Iulius Caesar'ın planlarına dair tartışmalar için bkz. E. Rawson, "Caesar's Heritage: Hellenistic Kings and their Roman Equals", *JRS* 65 (1975), s. 148-59, R. Carson, "Caesar and the monarchy", *Greece & Rome* 4 (1957), s. 46-53, ve J. Collins, "Caesar and the corruption of power", *Historia* 4 (1957), s. 445-65.

25 Kleopatra'nın gerçek önemine dair harika bir tartışma için bkz. E. Gruen, "Kleopatra in Rome. Fact and Fantasies", D. Braund & C. Gill (ed.), *Myths, History and Culture*

Bu dönemdeki hikâyelerin çoğu krallığa odaklanır. Diktatör, kendisini kral olarak *-Rex*, başka bir aristokrat soyunun aile adıydı- selamlayan bir kalabalığa karşı "Ben kral [*rex*] değilim, ben Caesar'ım" demişti. *Tribunus*'lar, onun heykellerinden alınmış bir taç sunduğunda Iulius Caesar sinirli bir şekilde karşılık vererek, bu kişilerin kendisinin krallığı reddettiğini belirtme şansını ellerinden aldığını ve bu duruma dikkat çekerek ismini karalamak istediklerini iddia etmiştir. En ünlü olay ise MÖ 15 Şubat 44 günü kutlanan Lupercalia Festivali'nde yaşandı. Rahip heyetleri keçi postu peştamal giyip şehrin merkezinde koşturuyor, kırbaçlarıyla gelen geçenlere hafifçe vuruyorlardı. Diktatör bir kürsüye oturdu. Rahiplerin lideri olan Marcus Antonius, ona doğru koşarak Caesar'a bir taç sunmaya karar verdi. Iulius Caesar bunu reddetti, kalabalık bundan keyif aldı. Antonius, tacı tekrar teklif edince Caesar aynı hareketi tekrarladı. Bu olayın en muhtemel yorumu bunun, bir kereliğine herkese Caesar'ın kral unvanı almak istemediğini göstermek amacıyla yapılan kasıtlı bir pandomim olduğu yönündedir. Eğer öyleyse bu işe yaramamıştı. Kısa süre sonra insanlar, bunun bir sınama olduğu ve halk durumu coşkuyla kabul etseydi Iulius Caesar'ın tacı alacak olduğu yönünde konuşmaya başlamıştı. Ayrıca senatonun onu Roma haricindeki diğer her yerde kral yapmayı tartıştığı dedikodusu da dolanıyordu.[26]

Gerçeğin ne olduğunun çok önemi yoktur. Senatörler, ruhlarının derinliklerinde durumun böyle olmaması gerektiğini biliyorlardı. Kral olsun olmasın, iyi olsun olmasın, kişisel olarak ne kadar nazik ve yeterli olursa olsun Iulius Caesar'ın mutlak gücü vardı. Bu, kendisi her ne diyorsa desin, etkin bir şekilde *regnum* yani krallık gücüydü ve hiçbir *res publica* yani devlet [ya da Cumhuriyet] olamayacağı anlamına geliyordu. Bir Romalı aristokrat için gerçek Cumhuriyet ancak senatör

---

in Republican Rome: Studies in honour of T. P. Wiseman (2003), s. 257-74, daha genel olarak bkz. (2010), s. 192-203; Iulius Caesar'a birçok kadınla birlikte olabilme hakkı veren yasa için bkz. Suetonius, *Julius Caesar* 52. 3.

26 "Kral değilim, Caesar'ım" için bkz.Suetonius, *Julius Caesar* 79. 2; Lupercalia için bkz. Dio 44. 11. 1-3, Appian, *BC* 2. 109, Plutarch, *Caesar* 61, Antony 12, Cicero, *Philippics* 2. 84-7, *de divinatione* 1. 52, 119, Suetonius, *Caesar* 79. 2-3, yeni bir çalışma için bkz. J. North, "Caesar at the Lupercalia", *JRS* 98 (2008), s. 144-60. Burada Iulius Caesar'ın kendisini kral yaptırmayı düzenleyemediğini, bu yüzden, planlanmış olsa da amacının bunu herkese açık bir şekilde reddetmek olduğuna dair iyi bir noktaya değinir. Ayrıca bkz. Weinstock (1971), s. 318-41.

sınıfın gücü paylaştığı, bu sınıfın açık rekabet ortamında seçilen devlet görevlilerine rehberlik ettiği ve onu düzenli bir şekilde değiştirdiği durumda mevcut olabilirdi. Böylece çok sayıda kişi yüksek komuta ve kâr elde etme fırsatını kazanırdı. Bu özgürlüktü, son derece az Caesarcı için bile olsa bu artık açık bir şekilde ölüydü.

Diktatörün tutumu bir işe yaramadı. Yapacak oldukça çok şey varken Roma'da böylesine az bir süre kalan, yıllar süren savaşlardan yorgun düşen fakat emir vermeye alışkın olan ve adeti olduğu üzere kendisinden daha az gayretli olanlara karşı tahammülsüzlük göstermeye meyilli olan Iulius Caesar genellikle münasebetsiz biriydi. MÖ 45 yılında konsüllükten istifa etti ve onun yerine iki kişi seçildi. 31 Aralık günü bunlardan biri ölünce Caesar derhal bir yasama meclisini seçim meclisine dönüştürerek yandaşlarından birini o günün geri kalanı için konsül seçtirdi. Cicero bu konuda şöyle şaka yapmıştır. "Caninius'un konsüllüğünde hiç kimse öğle yemeği yemedi ama diğer yandan o konsülken hiçbir kötü şey meydana gelmedi. Çünkü öylesine dikkatli biriydi ki bütün konsüllüğü boyunca hiç uyumamıştı." Öte yandan Cicero özel bir şekilde, bu durumun herkesi ağlatmak için yeterli olduğunu söylemiştir. Sayıları artırılan *praetor* ve *quaestor*'luk makamlarını elde eden bireyler minnettardı, aynı anda da bu makamın değerinin düştüğü yönünde hayıflanıyorlardı.[27]

Rivayete göre diktatörün şöyle bir sözü vardır: "Cumhuriyet hiçbir şeydir, bedeni veya biçimi olmayan bir isimdir ancak." Artık kararlar özel bir şekilde veriliyordu, İç savaşın kargaşa ortamından ve bundan yıllar önceki idare konusundaki kaostan kalan yığılmış talepler ve sorunlarla baş etmeye çalışıyorlardı. Bunlar genelde yeteri kadar makuldü, ancak mevzu bu değildi. Söz konusu mevzular, sanki asli senatör kararlarıymış gibi muntazam prosedürler doğrultusunda gerçekleştiriliyordu. Cicero bir keresinde, katılımcı ve seçmen olarak listeye yazıldığı senatonun uydurma toplantılarında ayrıcalıklar tanıdığı için kendisine eyalet toplumlarının teşekkür etmesiyle karşılaşmıştı. Iulius Caesar ile MÖ 44 yılı konsülü olan Marcus Antonius tarafından düzenlenen senatör geçit töreni kendisine yeni onur payelerini bildirmek

27 Suetonius, *Caesar* 41. 2, 76. 2, 80. 3, Dio 43. 46. 2-4, Plutarch, *Caesar* 58, Pliny *NH* 7. 181, Cicero, *ad Fam.* 7. 30. 1-2, Gelzer (1968), s. 309, 310-11, ve Holmes (1923), s. 328-30.

için geldiğinde diktatör bir kamu işiyle ilgileniyordu ve onları selamlamak için ayağa kalkmadı. Teknik olarak rütbesi muhtemelen bunu yapmasının gerekli olmadığı anlamına geliyordu ancak yine de bu büyük bir hakaretti. Iulius Caesar halk oyunlarında da meşguldü; alışkın olduğu şekilde birden fazla kâtibe mektup yazdırıyordu ve her zaman işe devam ediyordu. Kalabalık bundan hoşlanmıyordu, yaptırdığı müsrif gösterilerde yaşadıkları keyfi onun da paylaşmasını istiyordu. Iulius Caesar her zaman bir acele içindeymiş ve senatörleri veya geniş halk kitlelerini pohpohlamaya vakti yokmuş gibi görünüyordu. [28]

Halkın rahatsızlığı kısa süre içinde azalsa da çoğu aristokratın kızgınlığı bitmedi. Diktatör bizzat bunun farkına vardı. Cicero daha sonraları Iulius Caesar'ın şöyle söylediğini belirtmiştir: "Marcus Cicero oturup beklemek zorunda olduğunda ve dilediği gibi beni görmek için gelemediğinde, bana derin bir nefret duyulduğuna dair herhangi bir şüphem olabilir mi? Eğer rahat bir adam varsa o, Cicero'dur. Yine de, benden nefret ettiğinden bir şüphem yok." Sıkça belirtilen bir diğer ifadeye göre kabul edilmiş büyük bir yorgunluk hissi vardır: "Doğa veya şan için yeteri kadar uzun bir süre yaşadım." Caesar'ın Roma'yı ve topraklarını etkin bir şekilde yönetme kararlılığı tüm şiddetiyle devam etmişti, ayrıca görünüşe göre başkalarının da onun bunu yapmaya ihtiyacı olduğunu fark edeceğine dair bir beklentisi vardı. Diktatör, aniden ölür veya öldürülürse yeniden bir iç savaş çıkacağını tahmin ediyordu ve diğerlerinin bunu fark edecek algıya sahip olduğuna, onun yaşamasının çok daha iyi olduğunu anlayacaklarına inanıyordu. Güven göstermeye kararlı veya belki de yalnızca kendini rahat hisseden Caesar, İspanyalı savaşçılardan oluşan şahsi muhafızlarını dağıttı. Senato, ona senatörlerden ve atlı sınıfı mensuplarından oluşan bir refakat grubu verme yönünde oy kullansa da bu hiçbir zaman oluşturulmadı. Iulius Caesar sokaklarda yürüyor veya bir tahtırevanda taşınıyordu, halka açık bir şekilde işlerini yürütüyor, senatoya da katılıyordu. Roma'da olduğu süre boyunca oldukça erişilebilir bir konumdaydı; yine de bir kereliğine Parth seferi için şehirden ayrılacağında bu, değişecekti.[29]

---

28 Suetonius, *Caesar* 77; eyalet sakinlerinden yersiz bir şükran alan Cicero içi bkz. Cicero, *ad Fam.* 9. 15. 4; oyunlardaki davranışları için bkz. Suetonius, *Augustus* 45. 1.

29 "Yeteri kadar yaşadım" için bkz. Cicero, *pro Marcello* 8, 25; "Benden nefret ediyor" için bkz. Cicero, *ad Att.* 14. 1.

Brutus ve Cassius'un önderliğindeki bir senatör grubunu harekete geçmeye teşvik eden şey buydu. Gelecekteki planları hakkında cevapları olmayan sorular sormak bir yana Iulius Caesar'ın bu aylardaki gücünü tam olarak tanımlamaya ihtiyacımız yoktur. Güçleri ve konumu *res publica* ile bağdaşmıyordu ve o ortadan kaldırılana dek bu durum düzelemezdi. Komplocuların arasında eski Pompeiusçular olduğu gibi çok sayıda seçkin Caesarcı da vardı. Gaius Trebonius MÖ 45 yılında konsüllük yapmıştı, Decimus Brutus ise -Marcus Brutus'un kuzeni- Caesar'a Galya'da hizmet etmiş, MÖ 45 yılında *praetor* olmuş ve diktatörün yokluğunda konsül yapılmıştı. (O ayrıca, karakteri Sallustius tarafından dokunaklı bir şekilde işlenen Sempronia'nın oğluydu.) Önde gelen komplocular, mevcut rejim altında işi iyi giden kişilerdi, ne var ki her kim olursa olsun tek bir adamın hâkimiyetine karşı öfke duyuyorlardı.

Bu siyasi algı son derece önemliydi. Ayrıca, diktatör olduğu zaman komplocuların, Cumhuriyet'in önde gelen adamları kadar -belki de onlardan çok daha iyi- iyi olacaklarını söylemek de mantıklıdır. Bunlar, hırslı olmak üzere yetişmiş Romalı aristokratlardı, bazıları da ünlü Yunan tiran katillerinden etkilenmişlerdi. Marcus Iunius Brutus, Cato'nun yeğeniydi ama yine de teslim olmuştu ve Iulius Caesar'dan iyi bir muamele görmüştü. Amcası, muzaffer Caesar'ın merhametini kabul etmektense kendisini kılıçlamıştı. Böyle bir intihar yapması kolay bir şey değildi ve Cato da ölmemişti. Oğlunun hekimleri getirmesine ve yarayı bağlamalarına izin verdi. Tek başına kaldığında ise dikişlerini yırttı ve kendi iç organlarını karnından dökerek, özellikle dehşet verici bir şekilde öldü. Bu, rakiplerini vahşi ve baskıcı kişiler olarak resmetme maharetiyle bağlantılı bir şeydi. Muhterem Brutus'un amcasına duyduğu büyük saygıya kişisel bir sorumluluk duygusu da eklenmişti. Çünkü Brutus, onu metheden bir biyografi yazmakla kalmayarak, karısını boşadı ve Bibulus'tan dul kalan Cato'nun kızıyla evlendi.[30]

Iulius Caesar bu kitaba ve Cicero tarafından yazılmış daha ılımlı olan başka bir kitaba karşılık, son derece iğneleyici, Romalılara özgü en

30 Komplocular için genel olarak bkz. Gelzer (1968), s. 323-9, Syme (1960), s. 44-5, 56-60, 64, 95, A. Lintott, "The assassination", Griffin (2009), s. 72-82, Suetonius'taki kaynaklar için bkz. *Caesar* 83. 2, Dio 43. 47. 3, 44. 11. 4-14. 4, Appian, *BC* 2. 111-14, 3. 98, Plutarch, *Antony* 13, *Brutus* 6-13, *Caesar* 62, Suetonius, *Caesar* 80. 1, 3-4, Velleius Paterculus 2. 58. 1-4; Cato'nun intiharı için bkz. Dio 43. 10. 1-13. 4, Appian, *BC* 2. 98-9, Plutarch, *Cato the Younger* 56. 4, 59. 1-73. 1.

renkli geleneklere sahip bir hakaret içeren *Anticato*'yu yazdı, fakat kitap bundan daha fazlası değildi. MÖ 45 yılının başlarında Cassius ona "yaşlı, merhametli efendi" (*veterem et clementem dominum*) olarak hitap ediyor, onu saldırgan Gnaeus Pompeius'a tercih ediyordu. Merhametli olsun olmasın Caesar onların "efendisiydi" ve bu, kendi içinde yanlıştı. Komplocular körü körüne bir yemine bağlı değillerdi. Gizli yeminler özü itibarıyla uğursuz olarak görülüyordu -Catilinacılar da yemin etmişti- öte yandan bütün senatörler, kısa süre önce halkın önünde Iulius Caesar'ı koruyacaklarına dair yemin etmişti. [31]

15 Mart günü Iulius Caesar, Pompeius'un tiyatro bölgesindeki tapınakların birinde toplanmış olan senatonun toplantısına gitti. Decimus Brutus, yaklaşmakta olan oyunlar için tuttuğu, yakınlarda bekleyen bir gladyatör birliğine sahipti. Diktatörün yanında korumaları yoktu. Trebonius, Marcus Antonius'u bir kenara çekerek onu yapının dışında konuşmaya tuttu. Antonius, konsül mevkidaşı olarak Iulius Caesar'ın yanına oturacaktı; ayrıca bu adam enerjik, cüretkâr biriydi ve savaşmayı tercih edebilirdi. Marcus Brutus'un ısrarıyla diktatörden başka kimseyi öldürmeme planı yapmışlardı.

Bir talepte bulunma bahanesiyle Iulius Caesar'ın etrafında toplanan komploculardan biri aniden onu arkasından hançerledi. Buna sürpriz ve öfke içinde bir karşılık gelmişti, diktatör uzun taş kalemini çıkarıp kendisine saldıranlara keskin ucuyla vurdu. Etrafını kaplayan komplocular bıçaklarıyla sert bir şekilde darbeler indirdi. Brutus da kalçasından yaralandı, komploculardan bir diğeri de arkadaşlarının kılıçlarıyla yaralanmıştı. Iulius Caesar yere düştü -daha sonraları, aldığı yirmi üç yaradan yalnızca bir tanesinin ölümcül olduğu düşünülmesine karşın- ve Pompeius'un bir heykelinin kaidesine yığıldı. Dış görünüşünü yüceltmek için son bir girişimle, togasını yüzüne çekecek gücü kendinde bulmuştu. [32]

31 Cicero'dan alıntı için bkz. *ad Fam.* 15. 19. 4; Cato'yu ve Caesar'ın *Anticato*'sunu öven eserler için bkz. Cicero, *ad Att.* 12. 21. 1, 13. 40. 1, 46, 51. 1, *Orator* 10, 35, Plutarch, *Cato the Younger* 11. 1-4, 25. 1-5, 73. 4, *Cicero* 39. 2, *Caesar* 3. 2, Suetonius, *Caesar* 56. 5, ayrıca bkz. Gelzer (1968), s. 301-4, Holmes (1923), s. 311 ve D. Stockton, *Cicero* (1971), p. 138; senators take oath to protect Julius Caesar, in Suetonius, *Julius Caesar* 84. 2; komploculların yemine bağlı olmaması için bkz. Plutarch, *Brutus* 12, Catilinacıların tersine, bkz. Sallust, *Bell. Cat.* 22. 1-2.

32 Suikast için bkz. Plutarch, *Caesar* 66, *Brutus* 17, *Antony* 13, Dio 44. 19. 1-5, Appian, *BC* 2. 117, Suetonius, *Caesar* 82. 1-3.

Artık diktatör ölmüştü ve *res publica* da özgür olabilirdi. Brutus, Cicero'nun ismini haykırdı ve diğer komplocular da özgürlüğün geri getirildiği yönünde bağırdılar. Olayı izleyen senatörler -Cicero da dahil- panik içinde kaçtı; çok daha büyük bir şiddet ortamının gelmesinden korkuyorlardı. Komplocular, Decimus Brutus'un gladyatörlerinin koruması altında Capitolinum Tepesi'ne gittiler. Şehir, onların eylemleri yüzünden şoka uğramıştı. Bunlar, halkın ruh hâlinin kendileriyle birlikte olmadığını hissetmiş olabilirler. Halkın büyük bir kısmı, ihtiyaçları için nesiller boyunca gelen senatörlerden çok daha fazla şey yapmış olan Iulius Caesar'a adanmış olarak kalmıştı. Komplocuların hayal ettiği ve özlemini kurduğu Cumhuriyet, çok uzun bir süredir gerçek anlamda zaten işlemiyordu.

Birkaç hafta sonra Matius adında, sağlam bir Caesarcı olan bir senatör, diktatörlükten hoşlanmamasına karşın Cicero'ya hüzünlü bir şekilde şöyle yazmıştı: "Eğer Iulius Caesar, bütün dehasıyla bir çıkış yolu bulamadıysa, o zaman kim bulacaktı?"[33]

33 Gaius Matius'un alıntısı için bkz. Cicero, *ad Att.* 14. 1.

II. KISIM

GAIUS IULIUS (OCTAVIUS)
MÖ 44-38

"Daha sonra, büyük dayısının vasiyetiyle Gaius Caesar adını aldı."
Suetonius, *Augustus* 7.2.

5

VELİAHT

"Octavianus... algısı ve maneviyatı yüksek birisi. Ayrıca tam da istediğimiz gibi kahramanlarımıza [komplocular] meyilli biri olacak gibi görünüyor. Lakin, böyle bir yaşta, böyle bir isme, mirasa ve yetiştirilme tarzına sahip olan birine ne kadar güvenebiliriz? Astura'da gördüğüm üvey babası onun hiç de güvenilmez biri olduğunu düşünüyor. Onun üzerinden gözümüzü ayırmamalıyız veya hiç olmadı onu Antonius'tan uzak tutmalıyız." *Cicero, Haziran MÖ 44*[1]

Iulius Caesar'ın büyük yeğeni, 15 Mart günü Roma'dan oldukça uzaktaydı. Zira MÖ 45 yılının sonunda diktatör onu eğitimine devam etmesi için şehir dışına göndermişti. Genç aristokratlar için, kendisine bir eyaletin komutası verilmiş bir akrabaya veya aile dostuna "çadır arkadaşı" olarak hizmet etmek yaygın bir şeydi. Bunlar vali ve kurmay heyetiyle yaşardı, tıpkı Roma'daki forumda akrabalarına eşlik etmeleri gibi valinin yaptıklarını gözlemlerdi. Iulius Caesar, Parth seferi için Octavius'u kendisiyle birlikte götürmeyi planlıyordu, bu yüzden tecrübe kazanarak hazırlanmasını istiyordu. Genç Octavius usule uygun şekilde Makedonya'ya gönderildi. Burada altı lejyon ve önemli ölçüde yardımcı birlik, doğudaki savaş için hazırlık yapıyordu. Bu, Iulius Caesar'ın Crassus'un intikamını almak için topladığı büyük ordunun yalnızca bir kısmıydı ancak ordunun büyük kısmı en uygun şekilde İtalya'da konuşlandırılmıştı, bir kısmı da Yunanistan'da olduğu için avantaj sağlıyordu. Octavius, savaş talimi yaparken siyaset konusundaki maharetlerini de göz ardı etmeyecekti. Zira bu ikisi, kamu hayatının ana direkleriydi. Yunan retorik

1 Cicero, *ad Att.* 15. 12. 2.

öğretmenleri en çok saygı gösterilen kişilerdi, genç aristokratlar da bu alanda çalışmak için sık sık Yunanistan'a giderdi.[2]

Dört ay boyunca Octavius ve bir grup dostu ve hizmetkârı, Makedonya'nın batı kıyısındaki Apollonia'da yaşadı. Bu şehir, Via Egnatia'da stratejik bir şekilde konumlanmıştı. Bu büyük yol, Ege kıyılarına ulaşmak için Yunanistan Yarımadası'nı geçmek amacıyla MÖ 2. yüzyılda yapılmıştı. Apollonia, daha önce Iulius Caesar'ı cömertliğinden istifade etmişti. Bu yüzden büyük yeğenini seve seve kabul etti. Octavius kış boyunca ses egzersizleriyle ilgilendi, hatipliğe çalıştı, tatbikat ve talim yapan orduları izledi ve onlara katıldı. Lejyonlardan ayrı olarak, Roma vatandaşı olmayan süvarilerle de talim yaptı, zira genç aristokratlara bu tür birimlerin komutasının verilmesi yaygın bir şeydi. Atlı birlikleri ayrıca muhtemelen, Parth kralının süvari ordularına karşı düzenlenecek operasyonlarda kritik bir rol oynayacaktı.[3]

Son yaşanan olayların haberlerinin Adriyatik'i aşması bir süre aldı, dolayısıyla ancak Mart ayının sonlarında Octavius'un annesinin yazdığı mektup geldi. Bu mektubu kuvvetle muhtemel hane üyelerinden biri veya aileyle bir şekilde bağlantısı olan biri getirmişti. Atia, muhtemelen tam da 15 Mart günü yazmıştı çünkü sadece suikasta dair haberler kaleme almıştı. Mektupta yazılmış olanlar verilen mesajın yalnızca bir kısmıydı, bir haberci için mektuplara detay ve yorum eklemek de normal bir şeydi ancak bu durumda haberci çok da bir şey bilmiyordu. Roma'yı hemen terk edip aceleyle yolculuk yapmıştı, bu sebeple 15 Mart'tan beri ne olduğunu pek bilmiyordu. Tıpkı Atia gibi o da ancak yaşanan şoktan ve belirsizlikten, ayrıca merhum diktatörün akrabalarının da hedef olabileceği daha büyük şiddet olaylarından konuşabildi. Annesi Octavius'a mümkün olduğu kadar sessiz ve hızlı bir şekilde İtalya'ya dönmesini söyledi.

Genç Octavius bu haberlere tam da bir Romalı gibi karşılık verdi ve kendisine refakat edenlerden bu doğrultuda tavsiye *-consilium*, kamu görevlilerine veya eyalet valilerine tavsiye veren divan- istedi. O sırada orada bulunan danışmanlardan ikisinin ismi biliniyor; bunlar

2 Apollonia'da geçirdiği dönem için bkz. Suetonius, *Augustus* 9. 2, Appian, *BC* 3. 9, Velleius Paterculus 2. 59. 4, Dio 45. 3. 1, Nicolaus of Damascus 16; Retorik çalışmak için Helen dünyasına yolculuk yapanlar arasında Cicero ve Iulius Caesar da vardır, bkz. Cicero, *Brutus* 316, and Suetonius, *Caesar* 4. 2, Plutarch, *Caesar* 2.

3 Augustus'un süvarilerle olan talimi için bkz. Appian, *BC* 3. 9.

Quintus Salvidienus Rufus ve Marcus Vipsanius Agrippa'ydı ve bir süre daha Octavius'un çevresinde olmaya devam edeceklerdi. Her ikisinin de özgeçmişi Octavius'un babasına benzerdi, İtalyan kasabalarının yerel eşrafından geliyorlardı. Salvidienus biraz daha yaşça üstün olabilirdi fakat Agrippa neredeyse Octavius ile yaşıttı ve muhtemelen genç yaşından beri onunla birlikte eğitim almıştı.[4]

Diktatörün ölüm haberi yayıldıkça, yakınlarda ordugâh kurmuş olan lejyonlardaki askerî *tribunus*'lar ve yüzbaşılar ziyarete geldi. Bunlar ona duydukları sempatiyi, suikastçılara karşı duydukları nefreti gösterip destek verdiler. Bunların, kendilerini Caesar'ın komutasına adayıp Roma'ya yürümek istedikleri yönündeki iddialar muhtemelen daha sonraki dönemlerde yapılan abartmalardır ancak askerlerin Caesar'a düşkünlüğüne şüphe yoktur. Makedonya'daki altı lejyonun tamamı, MÖ 48'de Pharsalus Muharebesi'nden sonra Iulius Caesar tarafından oluşturulmuştu. Ordudaki her asker rütbesini veya bir veya birden fazla terfiini diktatörün onayına borçluydu. Bazıları bundan önce farklı lejyonlarda onun komutasında hizmet etmiş olabilirdi. Geçmişteki iltimaslara gelecekte cömert şekilde mükâfatlar verileceği yönündeki tahminler de destek oluyordu. Doğu'daki savaşlar, bölgedeki zengin krallıklarda kapılmayı bekleyen devasa boyutlardaki ganimet vurgunlarıyla ünlüydü. Iulius Caesar hem, hiçbir zaman savaş kaybetmemiş şanslı bir komutan hem de mesele ganimet paylaşımı oldu mu olağanüstü derecede cömert biri olarak biliniyordu. Askerlerin dışında şehir temsilcileri de geldi, bunlar ona sempati duyduklarını belirterek Octavius'a güvende olacağı konusunda teminat verdiler.[5]

Bir Romalı aristokrattan divanına danışması ve ancak o zaman meseleleri kendi kafasında tartıp bir karar alması beklenirdi. Octavius, oturup daha fazla haber gelmesini beklemektense İtalya'ya yelken açmaya karar verdi, ekibini ve refakatçilerini taşıyacak gemiler ayarladı. Brundisium'daki (bugünkü Brindisi) büyük limana düzgün bir şekilde çıkmadan evvel Calabria kıyısındaki uzak bir bölgeye gitmiş olabilir. Kısa süre sonra Roma'daki duruma dair bir görüntü oluşmaya başlayacaktı.[6]

---

4 Salvidienus ve Agrippa için bkz. R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 129, n. 2-3.

5 Haberler ve buna verilen tepki için genel olarak bkz. Nicolaus of Damascus 16, ayrıca bkz. J. Osgood, *Caesar's Legacy. Civil War and the Emergence of the Roman Empire* (2006), s. 31, lejyonların yağma tahminine dair yorumlar için ise bkz. s. 47.

6 Nicolaus of Damascus 17-18, Appian, *BC* 3. 10-11.

Suikastın ilk şokunu atlattıktan sonra bazı senatörler komplocuları methetse de nüfusun çoğu bu konuda bir coşku hissetmiyordu. Brutus ve diğerlerinin konuşmaları bir işe yaramadı, tıpkı para dağıtmaları gibi -daha sonraki dönemlerde tarihçi Appianos keskin bir şekilde, özgürlük yönünde feryatlar atılmasını sağlamak için rüşvetle satın alınabilecek bir seçmen kitlesi beklenildiği yönündeki paradoksu vurgulamıştır. Komplocular harekete geçmekte başarısız oldu ve inisiyatifi kaybetti, böylece 17 Mart günü konsül olarak Marcus Antonius, senatoyu toplantıya çağırdı. Brutus, Cassius ve diğerleri toplantıya katılmanın güvenli olmadığını düşündü ve Capitolium'da kaldı. Uzun bir tartışmanın ardından Cicero'nun tertiplediği bir yasa tasarısı ezici bir oy farkıyla geçti. Bu, komploculara af sağlıyor, öte yandan Iulius Caesar'ın bütün kararlarını ve eylemlerini onaylıyordu. Bu uzlaşma gerekli olduğu kadar mantıksızdı da. Diktatör, devlet görevlilerinin çoğunu bizzat atamıştı; kararları geçersizse o zaman bu adamlardan hiçbirinin makamı yasal değildi -bunların arasında Brutus, Cassius ve Antonius da vardı. Aynı şekilde hiçbir eyalet valiliği de meşru olmayacak, son zamanlarda çıkan hiçbir yasa yürürlükte olmayacaktı, gazilere ve diğer yerleşimcilere verilen topraklar artık onların mülkü olmayacaktı. Yeniden düzenlenen Cumhuriyet'in, yeni seçimler düzenlenene dek büyük bir kaosa sürüklenmesi riski bulunuyordu ve her bir karar ve yasa da bunun üzerine tekrar karara bağlanacaktı.

Iulius Caesar için ayrıca, kayınpederi tarafından sunulan bir tasarı uyarınca halka açık bir cenaze töreni düzenlenmesi karar verildi. Bu, muhtemelen 20 Mart günü forumun tam merkezinde yapıldı. Törene Antonius başkanlık etti ve bir methiye okudu. Kaynaklarımız Antonius'un ne kadar konuştuğu ve tam olarak ne dediği konusunda birbiriyle çelişse de sonuç hakkında çelişmezler. Antonius kalabalığa, diktatörün bıçaklarla yırtılmış ve kanına bulanmış pelerinini gösterdi, diğer taraftan balmumundan yapılmış bir heykeli de tiyatroda kullanılanlar gibi bir vinçle yukarı kaldırıldı ve bütün yirmi üç yarayı göstermek için etrafı döndürüldü. Antonius, diktatörün vasiyetnamesini de okudu. Buna göre Caesar, Tiber yakınlarındaki geniş bahçelerini halka bırakıyor, geçmişteki bütün bağışlarına ek olarak her vatandaşa 75 *denarius* (veya 300 *sestertius*) veriyordu. Decimus Brutus'un ikinci veliaht olarak ilan edildiği ortaya çıkınca halk büyük bir tepki verdi. Hissedilen öfke hızlı

bir şekilde komplocuların ve onların sempatizanlarının evlerine yapılan saldırılara dönüştü. Bir *tribunus* ve Iulius Caesar'ın yakın arkadaşı olan Cinna adındaki biri, kendisini aynı isimdeki bir başka komplocuyla karıştıran kalabalık tarafından öldürüldü. Diğer popülist kahraman gibi Iulius Caesar'ın cesedi de forumun ortasında yakıldı. Ölülerin yakıldığı odun yığınını oluşturmak için çalı çırpı demetleri ve diğer yanıcı maddeler bir yere yığıldı. Roma artık komplocular için güvenli bir yer değildi ve sonraki günlerde bunların hepsi şehri terk edecekti.[7]

Bu vasiyet ayrıca Gaius Octavius'u diktatörün geniş kişisel servetinin dörtte üçünün mirasçısı olarak adlandırıyordu. Bunun çok bilinen bir koşulu yeğeninin, mirasçısı olarak Iulius Caesar'ın ismini almasıydı. Bu vasiyetname, diktatörün İspanya seferinden döndüğü MÖ 15 Eylül 45 günü yazılmıştı; Octavius veya ailesindeki en yakınların vasiyetnamede ne yazdığını bildiklerine dair bir belirti yoktur. Genç Octavius açık bir şekilde, hiç şüphesiz kendisinde diğer yeğenlerinden daha büyük bir yetenek görmüş olan dayısının lütfunu kazanmıştı. Yine de Iulius Caesar'ın kısa süre içinde ölmeyi planlamadığını hatırlamak çok önemlidir. Cicero daha sonraları diktatörün Doğu'daki savaşlardan geri dönmeyeceğini söylemişti, fakat bu görüşün yaygın veya muhtemel olduğuna inanmak için herhangi bir sebep yoktur. Ayrıca, Octavius'un büyük dayısından daha uzun süre yaşayacağı kesin değildi. Zira genç adam şimdiden ciddi bir hastalık krizine yakalanmıştı; bu, MÖ 45 yılında İspanya'ya gelişini geciktirmişti ve delikanlının bünyesinin sağlam olduğu göstermiyordu. Genç Octavius, askerî seferlerin zorluklarından ve Parthların oklarından hayatta kalmışsa o zaman Iulius Caesar belki de ona daha büyük bir takdirde bulunmuştu. Burada bir kez daha diktatörün uzun vadeli planlarını bilmenin mümkün olmadığı konusuna geliyoruz.[8]

Romalılar için evlat edinme oldukça ciddi bir şeydi, evlat edinilen çocuk her türlü niyet ve amaç açısından öz evlat gibi olurdu, buna ek

---

7 15 Mart sonrası ve Iulius Caesar'ın cenaze töreni için genel olarak bkz. Rawson *CAH2* IX, s. 468-70, Syme (1960), s. 97-105, Osgood (2006), s. 12-14, A. Goldsworthy, *Antony and Kleopatra* (2010), s. 204-14, T. Mitchell, *Cicero the Senior Statesman* (1991), s. 289-91; özgürlük nutku atarken halka rüşvet verme ironisi için bkz. Appian, *BC* 2. 120-23, 120.

8 Vasiyetname için bkz. Suetonius, *Julius Caesar* 83. 2, ayrıca faydalı bir tartışma için bkz. R. Billows, *Julius Caesar: The Colossus of Rome* (2009), s. 256-8; konu üzerindeki tartışmalar için bkz. Osgood(2006), s. 31 n. 71; Cicero'nun daha sonraki dönemlerde, Iulius Caesar'ın doğudan dönmeyeceği yönündeki iddiası için bkz. Cicero, *ad Att.* 15. 2. 3.

olarak gerçek ailesinden önceki faydalı olabilecek bağlantıları da beraberinde getirirdi. Bu türden evlat edinmeler babanın hayatta olduğu zaman gerçekleşebilirdi, ölümden sonra olmazdı. Bu, Iulius Caesar'ın vasiyetnamesinin Octavius'a tam olarak nasıl bir statü verdiği konusunda uzayıp giden ve son derece teknik bir akademik tartışmaya yol açmıştır. Söz konusu durum, esas noktayı büyük oranda kaçırır. Octavius, büyük dayısının mülkiyetinin asli mirasçısıydı ve onun ismini alacaktı. Yalnızca miras olarak malı mülkü ona miras bırakılmamıştı, tek tek Iulius Caesar'ın güçleri, devlet görevleri ve onurları da şahsi olarak ona verilmişti. Ne var ki Caesar, ailesinin itibarını canlandıran ve bunu eşi benzeri görülmemiş seviyelere çıkaran bir senatördü. Iulius Caesar'ın servetini ve ismini alacak olan bir genç adam ayrıca kaçınılmaz bir şekilde ailenin başarılarının devamına dair siyasi beklentileri de üstlenmiş oluyordu. Bu hemen olmasa da olurdu, fakat zaman içinde ve elverişli bir yaşta Octavius'un kamu hayatına girmesi ve Caesar ismi için yeni bir itibar arayışında olması uygun olacaktı.

Octavius bu mirası kabul etmişse -bu zorunlu değildi, bir tercih meselesiydi, çünkü bazı vasiyetleri reddeden kişiler olduğunu biliyoruz- o zaman, isim kadar bu siyasi beklentileri de üstlenmiş oluyordu. Esas veliaht ile oğul arasındaki farklılık, eğer bu tam evlatlık edinme olmamış olsaydı daha da muğlak olacaktı. Bazı teknik hususlar büyük fark yaratıyordu. Gerçek veya evlat edinilmiş olan bir oğul, babasının azatlıları üzerindeki bütün haklarını da miras ediniyordu -Iulius Caesar'ın durumunda bu kişiler hem çok sayıdaydı hem de genellikle zengin kişilerdi. Bunlar, mirasçıya efendileri olarak destek, oy vermek ve bütün olanaklarını seve seve sunmak zorundaydı. Octavius resmî bir evlat edinme olmadan, bu her ne kadar diktatörün azatlılarının bazısı veya hepsi onu efendileri olarak görmeyi tercih etmeyecekleri anlamına gelmese de söz konusu yasal hakkı uygulamakta güçlük çekebilirdi.[9]

Octavius, Brundisium'a çıktığında bir Philippus'tan bir de Atia'dan mektup aldı. Bunların ikisi de o zaman vasiyetnamedeki maddeleri biliyordu. Ayrıca af çıkarılmış olmasına ve çok sayıda senatörün destek vermesine karşın halkın komploculara karşı öfke duymaya devam ettiğini görmüşlerdi. O ana dek Iulius Caesar'ın ailesinde kanlı cinayetler

9 Antonius, babasının mülkiyetinin bir kısmını reddetmişti. Bkz. Cicero, *Philippics* 2. 44; Azatlılar üzerindeki güçler için bkz. Appian, *BC* 3. 94.

veya intikam saldırıları olmamıştı. Bu, diktatörün halefi olarak kamu hayatına girecek olan genç bir adamın güvende olduğu anlamına gelmiyordu. On sekiz yaşında birisi, herhangi bir devlet makamına aday olmak ve senatoya girmek için bir on yıldan daha gençti, lakin Caesar ismi ilgi ve muhtemelen de Octavius'un başa çıkması -veya hayatta kalması- için uğraşması gereken bir düşmanlık uyandırırdı. Octavius'un üvey babası şimdiden kendi oğlunun Brutus ve Cassius'a karşı mücadele edeceği MÖ 41 yılı için konsül adaylığı konusunu düşünüyordu, fakat Octavius'u aceleyle bir kariyere başlatmaya da hevesli değildi. Annesi ise biraz muallakta kalmıştı, ancak o da aynı şekilde temkinliydi. Bu konuda kaynaklarımız abartıyor olabilir çünkü hepsi daha sonraki dönemlerde yazılmıştır ve Augustus'un şahsi anı yazılarından gelmektedir. Deneyimli büyüklerinin tavsiyesiyle önünün kesilmesini reddeden genç bir kahraman figürü, Akhilleus'tan Büyük İskender'e kadar gelen eski bir edebî gelenekti. Hatta Appianos'ta genç Octavius, İlyada [Ilias] destanındaki Achilleus'un annesi Thetis'e ettiği sözlerden alıntı yapar.[10]

Bu, dikkatli olmanın tavsiye edilemez bir şey olduğu anlamına gelmiyor. En azından bu mektuplar Octavius'a aceleyle bir şey yapmamasını tavsiye edecekti. Tavsiyelerin detayları her ne olursa olsun karar Octavius'a aitti. Onu bir şeyler yapmaya iten güçler kendi hırsı, özgüveni ve özsaygısı değildiyse, takip eden günlerde yaşanan şeylerin hiçbiri mantıklı değildir. Belki de en başından beri, ne kadar yaşlı ve deneyimli olurlarsa olsun karşısına çıkan her rakibine karşı üstün geleceğine inanıyordu. Öte yandan o günleri gözlemleyen mantıklı hiç kimse birkaç yıl sonraki olayları ve Octavius'un bu olaylardaki rolünü tahmin edemezdi.[11]

Octavius, bu mirası ve ismi kabul etme konusunda tereddüt etseydi bunu ancak kısa bir süreliğine yapabilirdi. 18 yaşındayken Gaius Octavius olmayı bırakıp Gaius Iulius Caesar oldu. Gelenekler bir kişinin kendi isminden bir iz taşımasını ve bu ismine Octavianus adını eklemeyi umuyordu. Zaman zaman düşmanları, ailesinin soyunun belirsiz olduğunu vurgulamak için ona Octavianus diye hitap etmiş olsa da

10 Nicolaus of Damascus 18, Appian, *BC* 3. 11-13, Suetonius, *Augustus* 9. 2; Philippus'un seçim kampanyası için bkz. Cicero, *ad Fam.* 12. 2. 2; Achilleus alıntısı için bkz. Appian, *BC* 3. 13, İlyada'dan alıntı 18. 98 - "Kısa süre sonra ölmeliyim o hâlde; zira o öldüğü zaman silah arkadaşımın yanında durmayacaktım." (Lattimore çevirisi).

11 En başından itibaren Octavius'un en üstün kişi olmayı hedeflediğine dair yapılan vurgular için bkz. B. Levick, *Augustus. Image and Substance* (2010), s. 23-4.

o bunu hiç kullanmadı. Giriş kısmında belirtildiği gibi ona Octavianus demek üzere olan modern eğilimi önemsemeyip Caesar diyeceğiz çünkü kullandığı ve kaynaklarımızda kendisi için kullanılan isim buydu. Bu ismin gücü gelecekte birçok şeye yol açacaktı.[12]

ROMA

Genç Caesar ve ekibi Brundisium'dan Roma'ya yola çıktı. Bu, normal koşullarda dokuz veya birkaç gün daha fazla süren bir yolculuktu. Dostları şimdiden ona yeni ismiyle hitap ediyordu. Belki de bu kadar erken bir dönemde, Iulius Caesar'ın Parth seferi için hazırlamış olduğu savaş hazinesinin bir kısmını alması için Asya eyaletine bir haberci göndermişti. Söz konusu grup Nisan ayının ilk günlerinde Roma'ya ulaştı; şüphesiz hızlarını iyice zorlamışlardı. Cicero şehir dışındaydı ve 10 Nisan günü "Octavius'un geldiğini, onunla buluşmak için bir hengamenin veya herhangi bir devrim ihtimalinin olup olmadığını" sormak için mektup yazmıştı, fakat açık bir şekilde çok önemli bir şeyin olacağını beklemiyordu. Caesar'ın ziyareti kısaydı ve çok az etki yarattı. Antonius, Palatinus'taki evinin -eskiden Pompeius'un eviydi- bahçelerinde onunla kısa ve soğuk bir buluşma gerçekleştirmeden evvel genç Caesar'ı bir süre bekletti. Konsül olan Antonius, talepte bulunan yığınla insanla ilgilenmekten gerçekten de çok meşguldü ve bu delikanlıyı siyasi açıdan faydalı veya uygun biri olarak düşünmesi için hiçbir sebep yoktu. Delikanlının, Iulius Caesar'ın bütün mal mülkünü üstlenme beklentisi, yapacak çok iş varken ve kendi konumunu oluşturması doğrultusunda eldeki bütün bütçeler hayati öneme sahipken Antonius için son derece münasebetsiz bir şeydi. 12 Nisan günü Cicero, Caesar hakkındaki istenen raporu üstünkörü bir şekilde önemsiz bir şey olarak göz ardı etti.[13]

Roma'yı terk eden 18 yaşındaki genç Caesar şimdi Campania'dan geçerek Napoli'ye doğru yola çıktı. Yol üzerindeyken, bölgede yerleşmiş olan diktatörün lejyonlarındaki birçok gaziyle bir süre konuştu.

12 Bu isim konusunda önemli bir makale için bkz. R. Syme, "Imperator Caesar: A study in imperial nomenclature", s. 172-88.

13 Nicolaus of Damascus 18, Appian, *BC* 3. 13-21, Cicero, *ad Att.* 14. 6. 1 ve Osgood (2006), s. 31, n. 73; Atticus'a Roma'ya gelen Caesar'ı soran Cicero için bkz. Cicero, *ad Att.* 14. 5. 3.

18 Nisan günü Lucius Cornelius Balbus'la buluştu. Bu adam, Gades (günümüzde Cadiz) doğumlu bir İspanyalıydı, Iulius Caesar'ın ekibine katılmadan evvel Pompeius'a hizmetleri dolayısıyla bir Roma vatandaşı olmuştu. Diktatöre İspanya ve Galya'da hizmet etmişti ancak bizzat Roma'da siyasi bir ajan olarak önemi gittikçe artan bir rol oynuyor, kapalı kapılar ardında birçok anlaşma yapıyor ve danışman olarak işlev görüyordu. Bu, iyi durumda olmak için önemli bir bağlantıydı ve böylesine etkili ve zengin bir siyasi işletmen sayesinde tanınmak epey ehemmiyetli bir kazançtı. Aynı gün daha sonra Balbus Cicero'ya, delikanlının bu mirası kabul etmeye kararlı olduğu söyledi.[14]

Birkaç gün sonra Cicero, genç Caesar'la buluştu. Delikanlı, Napoli Koyu'nda hatibin kendi kır evinin yakınlarında bulunan üvey babasının Puteoli'deki villasında kalıyordu. Cicero, dostu Atticus'a şöyle yazdı: "Octavius bizimle; saygılı ve sıcakkanlı bir tutumu var. Refakatçileri ona Caesar diyor fakat Philippus demediği gibi ben de böyle demiyorum."

Bu, komploculara yapılan tehditlerle ve Antonius'un konsül olarak aldığı kararları hor görmeyle ilgili olan bir mektuptaki daha önemsiz bir noktadır. O ana dek Cicero, 18 yaşındaki delikanlıyı çok önemli biri olarak görmüyordu. Kocasının tersine Atia, oğluna Caesar diyordu. Phillippus hiçbir zaman açık bir şekilde taraf tutmuş bir adam olmamıştı fakat şüphesiz etkin bir şekilde üvey oğlunun hırslarına karşı düşman değildi ve ona sessizce yardım etmeye başlamış olabilirdi. O anlığına komplocularla arası iyi olmasına karşın aynısı belki de Octavia'nın kocası Marcellus için de geçerliydi. Yıllarca süren iç savaş -Pompeius'un ve ardından Iulius Caesar'ın konsüllükleri gibi- kamu görevlilerinin sayısını iyice azaltmıştı, öyle ki eski konsüllerden hayatta kalan 17 kişi vardı ve bunların çoğu, aktif olarak siyasete atılmak için enerji veya istek duymuyordu. Cumhuriyet'e rehberlik edecek ve Roma dünyasını bir arada tutan hamilik ağlarını kontrol edecek çok az sayıda kıdemli devlet adamı vardı. Iulius Caesar'ın ölümü işleri daha da kötüye götürmüştü, zira o, eşi benzeri görülmemiş derecede geniş bir hamilik ağının merkezinde duruyordu ve onun yerini gerçekten kimse

14 Cicero, *ad Att.* 14. 10. 3; Balbus'un özgeçmişi ve Iulius Caesar adına çalışması için bkz. Syme (1960), s. 71-3. Cicero bir keresinde onu mahkemede savunmuştu, metni *Pro Balbo* adında günümüze kadar gelmiştir, bkz. A. Lintott, *Cicero as Evidence* (2008), özellikle. s. 339-73.

dolduramazdı. Destekçileri birer birer ona bağlıydı ve hiçbir şekilde uyumlu bir hizip değillerdi.[15]

Her ne kadar 40 yaşında ve bu sebeple söz konusu makam için çok genç olsa da Marcus Antonius, o yıl konsüldü. Iulius Caesar, Parth Savaşı için şehri terk ettiğinde kendi yerini alması için Publius Cornelius Dolabella'yı *suffectus*, ya da vekil konsül atamıştı. Dolabella yalnızca otuzlu yaşlarındaydı ve bu, diktatörün teamülleri küçümsediğinin bir başka göze batan örneğiydi. Buna karşın, Dolabella 15 Mart'tan sonra üst düzey devlet makamı alametleriyle görüldüğünde ve etrafında *lictor*'ları olduğunda kimse bir itirazda bulunmadı. Her iki adam da Iulius Caesar'ı desteklemiş olsa da sonrasında komploculardan da birçok kişiye destek vermişti. İkisi de umursamaz ve müsrif tutumlarıyla tanınıyordu. Daha da önemlisi, birbirlerinden nefret etmeleriyle biliniyorlardı -Iulius Caesar'ın taleplerine rağmen Antonius, Dolabella'nın seçilmesini engellemeye çalışmıştı. Bu doğrultuda devlet dinini bile manipüle etmeye başvurmuş, oy işlemi esnasında gökte bir yıldırım gördüğünü iddia etmişti; dine göre bu durumda oylar geçersiz sayılırdı. Geçmişte, devlet görevlileri arasındaki rekabet ve açık husumet, herhangi bir kişinin Cumhuriyet'te çok fazla güç kazanmasını engellemeye yardımcı olurdu.[16]

Marcus Antonius, tarihe kaba saba, basit bir asker ve Iulius Caesar'ın sadık komutanı olarak geçmiştir. Bu, çizilen karikatürü delip geçmeyi ve gerçek Antonius'u anlamayı güçleştirir. Hiç şüphesiz kendisini savaşçı bir figür olarak sunan Antonius, tıpkı Iulius Caesar'ın soyunun tanrıça Venüs'e dayandığını iddia etmesi gibi o da soyunun yarı tanrı Herkül'den gelmesiyle böbürleniyordu. Sık sık kahramanın uzun sakallarıyla övünüyordu -birçoğu Catilina'yı desteklemiş olan "gelenek dışı" genç aristokratların seyrek kıllarına karşılık-, kaslı kalçalarını göstermek için tuniğini iyice yukarı çekiyordu ve şehrin içinde bile bir kılıç taşıyordu. Burada bu tür şeyler münasip görülmezdi. Sikkeler, kalın boyunlu ve ağır bir karakter gösterir, bunlar agresif erkekliğini dışarı vurmak için elinden geleni yapan iri yarı bir adam anlatılarını da

---

15 Alıntı için bkz. *ad Att.* 14. 11. 2; Marcellus'un komplocularla arasının iyi olması için bkz. *ad Att.* 15. 12. 2; iki eski konsülün tavırları için bkz. Syme (1960), s. 114, 128. Syme, Caesarcı ve Pompeiusçu hiziplerden konuşmaya meyilliydi ancak bunları dik kafalı veya kalıcı gruplar olarak sunmamıştır.

16 Dolabella için bkz. Syme (1960), s. 69, n. 2, 97, 150-51; Antonius'ta eski zamanlardaki ihtilafı için bkz. Goldsworthy (2010), s. 186-91.

destekler. Antonius'un hitabeti, tumturaklı ve coşkulu Asya tarzıydı. Cicero bunu sevmiyordu.[17]

Antonius'lar, pleb asillerinden gelen eski bir aileydi. Antonius'un dedesi, zamanının en ünlü hatiplerinden biriydi. Seçkin bir kariyeri vardı, önce konsüllük, ardından da *censor*'luk yapmıştı. Şiddet dolu o dönemde itibarlı biri olmanın bir bedeli oldu ve iç savaş esnasında Marius'un emirleri uyarınca idam edildi. Bu adamın oğlu daha az gözdeydi, en iyi anlamda iyi niyetli bir budala, en kötü anlamda da bağımlı bir serseri olarak görülüyordu. Aile ismi ve belki de zararsız biri olduğu yönündeki görüş, her ne kadar altı yıl sonra Pompeius'a verilen kaynak ve yetkilerle kıyaslandığında hiçbir şey olsa da, senatonun Antonius'un babasına MÖ 73 yılında korsanlara karşı özel bir komuta vermesine yol açtı. Bunun sonucu tahmin edilebilir bir başarısızlık olmuştu, Antonius da eve dönemeden öldü. Bunun ardından dul kalan karısı, MÖ 63 yılında idam edilen Catilinacılardan biri olan Lentulus'la evlendi. Böylece Antonius, yirmili yaşlarının ilk dönemlerinde hem babasını hem de üvey babasını kaybetmiş oldu. Cumhuriyet'e inanmak için ona ilham verecek çok az şey vardı.[18]

Özünde bir aristokrat olan Antonius, onurlar ve şan hak ettiğini biliyordu ve geleneksel davranışlara saygı duyma gereği duymuyordu. Babası kendisine büyük borçlar bırakmıştı, ailesinin bazı mülklerine o kadar ağır ipotek konulmuştu ki Antonius, mirasın bu kısmını reddetmişti. Kendi müsrifliğini kısıtlamaya gerek görmeyen Antonius, ateşli içgüdülerini para eksikliği kadar dünyevi bir şey yüzünden zapt etmeyerek gençliğini şarap ve kadın peşinde harcadı. Kısa süre içinde kendi borçları da muazzam boyutlara çıksa da, daha önce gördüğümüz gibi bu tür bir hayat tarzı o dönemde nadir değildi. Alışılmadık kadar geç bir yaşta kamu hayatına atılan Antonius, Galya'da Iulius Caesar'a katılmadan evvel Suriye, Iudaea [Yahudiye] ve Mısır'da askerî hizmette bulundu. Galya'daki askerî operasyonların büyük kısmını kaçırmış olsa da MÖ 52 yılının yaz aylarındaki şiddetli Alesia kuşatmasıyla doruk noktasına çıkan büyük isyanın son kısımlarında hizmette bulundu. İç savaşta Iulius Caesar'ı takip eden Antonius, İtalya seferinde ve Makedonya

17 Herkül'e öykünmesi ve kabadayılık yapan bir asker önyargısı için bkz. Plutarch, *Antony* 4; Antonius için genel olarak bkz. Goldsworthy (2010), *passim*.

18 Aile için bkz. Goldsworthy (2010), s. 52-65.

seferinin ikinci kısmında savaştı, Pharsalus'ta da ordunun sol kanadına komuta etti. İç savaşta başka bir muharebeye katılmamıştır.[19]

Antonius'un askerî kaydı aslında özellikle etkileyici değildi. Kişisel olarak cesur olan Antonius'un herhangi bir boyutta bağımsız komuta konusunda az deneyimi vardı ve, lejyonlarda alışılmış olandan çok az daha vakit geçirmişti. Yine de kendisini büyük bir asker ve komutan olarak sunuyordu -Herkül de, çok daha ünlü olan bahadırlık yönünü uygulamak dışında ordulara komuta etmişti- ve bu imajı günümüze kadar ısrarla gelmiştir. Iulius Caesar onu daha siyasi rollerde kullanmayı yeğliyordu, MÖ 49 yılında ve tekrardan Pharsalus'tan sonra İtalya'nın yönetimini ona bırakmıştı. Bunun sonucu çok da iyi olmamıştır. Antonius'un bağlantıları iyiydi ve Iulius Caesar'ın birçok destekçisinden daha iyi bir aileden geliyordu, lakin pek zeki değildi. İçinde annesinin ve pandomim oyuncusu metresinin de görünür bir şekilde bulunduğu, ayrıca bir Romalı devlet görevlisi için münasip görülmeyen diğer her türlü insanın da olduğu bir kervan içinde İtalya'da geziniyordu. Antonius, hiç şüphesiz son dönemlerdeki akranlarının tutkusunu ve coşkusunu barındıran, yine de öyle görünmeyi seçebileceği herhangi bir sosyal statüsünden daha aşağıda olan aktörlerin ve aktrislerin kendisine eşlik etmesinden hoşlanıyordu. Bir senatörün böyle insanlarla vakit geçirmemesi gerekiyordu -bunların çoğu, metresi de dahil olmak üzere eski kölelerdi- ancak Antonius bir kez daha gelenekleri önemsemediğini gösteriyordu. Bir keresinde, kendisine yapılan talepleri dinlemek için forumdaki görev sandalyesine oturdu, fakat açık bir şekilde büyük bir içki sersemliği yaşıyordu. İşin tam ortasında mide bulantısına yakalandı ve kustu -bir anlatıya göre kucağına kusmuştu, diğerine göre ise bir dostu onun için uygun bir şekilde pelerini tutmuş. Ayrıca Antonius'un, at yerine aslanların çektiği bir arabaya bindiğine yönelik dedikodular da vardı.[20]

İç savaş boyunca elde edilmiş gücün böylesine münasebetsiz şekilde gösteriş yapılmasından belki de daha ciddi olan şey, Roma'da ve kırsal kesiminde şiddet ortamına yol açan huzursuzluktu, zira bir miktar

---

19 Babasının mülkiyetinin bir kısmını reddetmesi için bkz. Cicero, *Philippics* 2. 44, gençliği için bkz. 44-6; genel olarak bkz. Goldsworthy (2010), s. 81-104.

20 Cicero, *Philippics* 2. 58, *ad Att.* 10. 10, 13, *ad Fam.* 9. 26, Serv. On E10; *de vir. Ill.* 82. 2. Cicero'nun hoşnutsuzluğu için bkz. *Philippics* 2. 58, 69, 7; ayrıca bkz. Plutarch, *Antony* 6, 9, Pliny, *NH* 8. 55.

hırslı adam -Dolabella da dahil- borçluların davasını savunuyordu. Iulius Caesar en sonunda Roma'ya döndüğünde bir süreliğine Antonius'tan kamusal işlerde faydalanmadı ve Dolabella'yla yakından ilgilenerek onu kendisiyle birlikte sefere götürdü. Diktatör, Marcus Antonius'u Munda seferinin sonunda İspanya'ya çağırmıştı ve tekrar ona lütuf gösterdiğine dair belirtiler vardı. Antonius at arabasında onunla birlikteydi, genç Octavius ve Decimus Brutus ise arkadaki ikinci bir at arabasında bulunuyordu. MÖ 44 itibarıyla Antonius'u konsül mevkidaşı, Dolabella'yı da vekili olarak seçme tercihi diktatörün lütfunun ve güveninin yenilendiğine dair açık işaretlerdi.[21]

Konsül olarak bu ikisi, yılın geri kalanı için önemli güçlere sahipti. Iulius Caesar'ı desteklediler ve iyi bir sonuç elde ettiler, fakat her ikisi de kendi hırsları olan, eski ailelerden gelen aristokratlardı. Bu ikisini, Iulius Caesar'ı desteklemenin uygun bir şey olduğunu düşünen, kendi itibarlarının peşinden koşan bireylerden ziyade yalnızca Iulius Caesar'ın adamları olarak görmek yanlıştır. Trebonius'un, komplonun ilk günlerinde Antonius'un ağzını aradığı söylenir. "Özgürlükçüler", devlet makamları ve yetkileri için rekabetin bir kez daha canlanacağı Cumhuriyet'i geri getirmek adına diktatörü öldürmüştü. Konsüller de doğal olarak bunun bir parçasıydı ve tutumları, bu çekişmelerin yayıldığı yoldaki geri çevrilemez değişimlerdi.[22]

Komplocularla barış yapmak hiçbir zaman kolay olmadı. Ne Antonius'un ne de Dolabella'nın güçlü bir şekilde onların tarafında olarak veya Brutus, Cassius ve diğerlerinin konumunu yükselterek elde edebilecekleri bir şey yoktu. Diktatör ve suikast ile ilgili ne düşündüklerinin bir önemi olmadan, önde gelen komplocular artık makam ve prestij konularındaki rakiplerdi. Taraflar artık geleceğe bakıyordu, zira her ne kadar genel af ve Iulius Caesar'ın eylemlerinin tanınması o anlık gerekli bir şey olsa da durumun bu şekilde gitmesi pek muhtemel değildi. Zamanla komplocuların ve diktatörün eylemleri muhtemelen senatoda, meclislerde ve mahkemelerde saldırıya uğrayacaktı. MÖ 49'daki iç

21 Cicero, *Philippics* 2. 64-9, 72-4, 78, Plutarch, *Antony* 10, Dio 45. 28. 1-4; Plutarch, *Antony* 10 burada Caesar ile Antonius arasında bir sorun olduğu iddiası vardır, bkz. M. Gelzer (çev. P. Needham), *Caesar* (1968), s. 261-2 bunun ciddi bir şey olduğunu düşünse de Syme (1960), s. 104 bundan şüphe duyar; Iulius Caesar'la aynı at arabasında bulunması için bkz. Plutarch, *Antony* 11.

22 Plutarch, *Antony* 13.

savaş, bir on yıl önceki eylemlere dava açılacağı tehditleriyle başlamıştı. Roma sistemine göre hiçbir karar değiştirilemez değildi ve bazı şeyler geriye dönük olarak illegal sayılabiliyordu. Bu durum, kalıcı bir güvenliği neredeyse olanaksız kılıyordu. Yasal düzeyde yapılan saldırılar bir kariyeri kolayca bitirebilirdi ve şiddet de gerçek bir tehditti.

Kaos ve büyük bir karışıklığın çıkması hiç kimsenin işine gelmiyordu. Ne konsüllerin ne de komplocuların emirlerinin altında hazır bulunan askerî birlikleri vardı. Diktatörün vekili veya Atlı Birlikleri Komutanı (*magister equitum*) olan Lepidus, şehrin hemen dışında bir lejyona sahipti ve 15 Mart'tan sonraki günlerde askerlerinin bazılarını foruma getirmişti. Fakat bunu kalıcı bir hâkimiyete çevirecek ne gücü ne de iradesi vardı -özellikle de *imperium*'u, diktatörün ölümüyle teknik olarak bittiği için. Antonius, eski Atlı Birlikleri Komutanı Alplerin ötesindeki Galya'ya gidip büyük bir orduya komuta etmeden evvel Lepidus'un *pontifex maximus* olarak Iulius Caesar'ın yerini almasını sağladı. Böylece şimdilik ona hasımlarına karşı güvelik sağlamış oldu.[23]

Iulius Caesar'ın cenaze töreni bittikten neredeyse hemen sonra, coşkulu bir grup tarafından cesedin yakıldığı odun yığınının olduğu bölgede bir adak taşı yapıldı. Bu grubun liderinin adı Amatius'tu, bu adamın yasal olarak olmasa da kan yoluyla Marius'un torunu ve buradan da diktatörün akrabası olduğu iddia ediliyordu. Iulius Caesar onu fark etmemişti, bu adamın da genç Octavius da dahil olmak üzere geniş aile üyelerine yaklaşmaktan başka bir başarısı yoktu. Ne Antonius ne de Dolabella artık bu konuda sempatizan değildi, Amatius'un takipçilerinin dağıtılmasını, adak taşının da kaldırılmasını emrettiler. Daha sonra Nisan ayında, Antonius Iulius Caesar'ın gazi askerlerinden destek toplamak için Roma'yı terk ettiğinde tepki bu sefer doğrudan oldu. Dolabella, Amatius'u ve takipçilerinin birçoğunu idam ettirdi. Böyle yaparak Cicero'nun coşkulu övgüsünü kazanmış oldu. Fakat bu, nüfusun büyük bir kısmının diktatörün ölümüne yas tuttuğunun ve onun katillerine karşı eyleme geçme eksikliğine öfke duyduklarının bir göstergesiydi. Antonius, komplocuların sinirini bozmak ve kıdemli askerleri, özellikle

23 Bkz. R. Weigel, *Lepidus. The Tarnished Triumvir* (1992), s. 44-51, ve Syme (1960), s. 97-111; Antonius'un tutumuna dair iyi bir tartışma için bkz. J. Ramsay, "Did Mark Antony contemplate an alliance with his political enemies in July 44 B.C.E.?", *Classical Philology* 96. 3 (2001), s. 253-68, ayrıca yaz aylarına daha çok yoğunlaşsa da tutumuna dair iyi bir analiz sunar.

yüzbaşıları toplamak için bu durumdan istifade etmek istiyordu ancak gerilimlerin kendi kontrolü dışına çıkmasını istemiyordu. O anlık güçlü bir konumu vardı, buna MÖ 44 yılında iki kardeşinin *praetor* ve *tribunus* olması da yardımcı oluyordu ancak bu hep böyle gitmeyecekti. Tıpkı herkes gibi Antonius da gelecek için hazırlanıyordu ve kendisini korumaya, uzun vadede de güçlü kalmaya ihtiyaç duyuyordu.[24]

Iulius Caesar'ın aldığı kararlar 17 Mart günü kabul edilmişti. Bunlardan bazıları henüz resmî olarak duyurulmamıştı fakat iyi bilinen şeylerdi ve onay bekliyorlardı. Antonius'un, bu türden her karar onaylanmadan önce kıdemli senatörlere danışması bekleniyordu. Bunun pratik bir şey olmadığı ortaya çıktı, muhtemelen Antonius da bunu cazip bir şey olarak görmüyordu. Çok fazla karar askıda kalmıştı, egemenlik topraklarının her yerinden gelip dikkat çekmek için sıraya girmiş, talepleri olan çok daha fazla insan da vardı. Iulius Caesar, senatörlerin tembellik yaptığı yıllardan ve daha kısa süre önceki iç savaş kargaşasından gelen, karar verilmesi gereken yığınla işi henüz bitirmemişti. Pratik düzeyde hiç şüphesiz Antonius bu durumun acil olduğunu hissediyordu. Bu durum ayrıca ona, lütuf dağıtmak ve bu kişilerden de minnettarlık kazanarak bir umut onları destekçileri arasına eklemek için büyük bir fırsat veriyordu. Cinayetin sonrasında Antonius, diktatörün belgelerini aldı. O zaman, Iulius Caesar'ın daha önceki dönemlerden gelen bazı bilinmeyen kararlarını açıkladı ve bunların onaylanması için ısrarda bulundu. Bunların bazıları, diktatörün yaşarken yaptığı şeylerin tersiymiş gibi gözüküyordu. Cicero, Antonius'un karısı Fulvia'nın -Clodius'tan dul kalan kadın- kocası, krallığını kabul etsin diye Galatia kralı Deiotarus'tan rüşvet aldığını iddia ediyordu. Daha sonraları ünlü hatip o aylarda Antonius'un uydurduğu şeylere karşı ateş püskürecekti. Bu, Antonius'un tam olarak ne yaptığını bilmeyi iyice zorlaştırır. Yine de Cicero'nun abartısına rağmen bu tür hikâyeleri tamamen uydurmuş olamazdı.[25]

---

24 Amatius ve Iulius Caesar'a yapılan adak taşı için bkz. Appian, *BC* 3. 2-3, 36, Cicero, *ad Att.* 14. 15, Syme (1960), s. 99; genç Octavius'un rızasını alma girişimi için bkz. Nicolaus of Damascus 14.

25 J. Ramsay, "The Senate, Mark Antony, and Caesar's Legislative Legacy", *Classical Quarterly* 44 (1994), s. 130-45. Burada Ramsay, Cicero'nun kanılarını tamamen kabul etme konusunda dikkatli davranır ve en tartışmalı teklifler ve içerikleri hakkında müthiş bir analiz sunar. Detaylar, diktatörün hakiki kararları olsun olmasın, bu tür yasalar ve lütufların Antonius'a aşırı derecede faydalı olduğu esas noktasını değiştirmez.

Antonius, başarı -ve kişisel güvenlik- için gerekli olan parayı ve iltimasları topluyordu. Bu, uzun vadede her şeyin üstünde büyük ve sadık bir orduya sahip olmaya bağlıydı. Trebonius ve Decimus Brutus'a Suriye ve Cisalpina Galya eyaletleri verilmişti. Brutus ve Cassius'a da en sonunda Sicilya ve Asya'daki tahıl toplama görevi verildi. Bu, devlet için önemli bir şeydi ama rütbeleri düşürülmüş gibi görülüyordu ve en önemlisi de askerî kaynaklardan mahrumdular. Antonius ve Dolabella, yılın sonunda Trebonius'un yerine Suriye'yi Dolabella'ya vermek ve planlanan Parth Savaşı'nın sorumluluğunu üstlenmek için iş birliği yaptı. Antonius, bir tanesini mevkidaşına vermeyi kabul etmesine rağmen altı lejyonla beraber Makedonya'yı aldı. Ardından, kardeşi Gaius'un kendi yerine Makedonya'yı yönetmesine ve bunun yerine Decimus Brutus'u Cisalpina Galya'ya yerleştirmeye yarar verdi. Böylelikle İtalya'yı da iyi bir şekilde gözetleyecek, bunu kısa süre önce Iulius Caesar'ın fethettiği "Uzun Saçlı Galya" bölgesiyle birleştirecekti. Makedonya'da kalan beş lejyon ve yardımcı birlikler ona geçecekti ve kardeşine yeni birlikler toplaması izni verecekti. Diktatör, eyalet valilerinin görev süresini iki yılla sınırlamış olmasına karşın Antonius, Halk Meclisinde bu geniş eyaletin kendisine beş yıllığına verilmesini sağladı; tıpkı Pompeius ve Iulius Caesar'ın olağandışı komuta yetkilerini alması gibi.[26]

Birçok açıdan durum, MÖ 49'daki gelişmelere benzerdi; çok az güven vardı ve ön plandaki liderler gerekli olursa diye savaşa hazır durumda bulunuyorlardı. Brutus ve Cassius, olayları uzaktan izledikleri için tekrardan inisiyatifi kazanamıyordu. Brutus şehir *praetor*'uydu, bu yüzden *ludi Apollinares* adındaki, güneş tanrısı Apollon'a adanan yıllık festival ve oyunları düzenleme sorumluluğu vardı. Brutus etkinlikleri finanse etti, programa ve oyunculara karar verdi. Ancak Roma'ya dönmesinin, orada olmamasından çok daha tehlikeli olduğunu hissediyordu. Marcus Antonius'un kardeşi Gaius onun yerine oyunlara başkanlık yaptı, böylece kalabalığın kime karşı minnettar olacağını daha belirsiz hâle getirdi. Oyunlar iyi gitti, hatta diğerleri komploculara karşı protestolarda bulunsa da bazı insanlar Brutus ismiyle tezahürat yapmak istiyordu. Kısa süre sonra Brutus ve Cassius İtalya'yı terk edecek, Doğu Akdeniz'e gidecek ve zaman içinde onlar da ordular toplayacaktı.

26 Appian, *BC* 3. 27, 30, Syme (1960), s. 115-16, ve P. Brunt, *Italian Manpower 225 BC-AD 14* (1971), s. 477-83, Osgood (2006), s. 33-4.

Brutus bunu istemeyerek yapmış olabilirdi, ancak yine de Roma halkının lejyonlarında ayaklanma çıkmasını teşvik ediyor ve illegal bir şekilde komuta yetkisi üstleniyordu. Cicero Antonius'u bunlar ve gerçek *res publica*'ya yakın bir şeyin yeniden ortaya çıkarılması için en büyük tehdit olarak görüyordu. O sürekli komplocuların, diktatörle birlikte kendisini de öldürmeyi başaramadıklarına yakınıyordu. Bunun önemini sonradan anlayan ünlü hatip sonraları "cesareti erkeklere özgü olsa da stratejisi çocuk gibiydi" demiştir.[27]

Cicero genç Caesar'a hâlen yeni ismiyle hitap etmiyordu, 18 yaşındaki delikanlının yapmaya ve söylemeye başladığı bazı şeyler onu endişelendirmeye başlamıştı, ancak düşüncelerinde hep Antonius vardı. Dolabella'nın hilekâr biri olduğunu biliyordu, zira bu adam Cicero'nun sevgili kızı Tullia ile kısa süre evli kalabilmiş ve boşanmalarından sonra çeyizi geri vermeyi başaramamıştı. Ancak eyaleti için yola çıktıktan sonra Dolabella ana sorun olmaktan çıktı. Antonius, *res publica*'nın canlanmasını herkesten daha çok engelleyen bir adam olduğu için asıl tehditti. Cicero, onun gücünü kırmak, komplocuların geri dönmesi ve başarılı olması için bazı yöntemlere başvurmak istiyordu.[28]

27 Cicero, *ad Att.* 16. 1, 2. 3, 4. 1, 5. 1, Appian, *BC* 3. 24, Plutarch, *Brutus* 21. 2-3; Cicero'dan alıntı için bkz. *ad Att.* 15. 4.

28 Cicero, *ad Att.* 16. 15. 1 Dolabella'nın çeyizi geri ödeme konusundaki başarısızlığını halka açıklama kararını anlatır.

6

METHİYE

"19 yaşımdayken sorumluluğunu ve masraflarını kendim üstlenerek bir ordu kurdum. Bu orduyla, bir hizbin zorbalığı altında ezilmiş olan Cumhuriyet'in özgürlüğünü başarılı bir şekilde kurtardım."
Tanrısal Augustus'un İcraatları, ölümünden hemen sonra MS 14 yılında yayımlandı.[1]

Genç Caesar, Mayıs ayında Roma'ya döndü. Daha sonraki yıllarda şehre geldiği gün güneşin etrafında bir hale olduğu söylenmiştir ki bu, gelecekteki yüceliğine dair başka bir kehanettir. Antonius'un kardeşi Lucius o zaman *tribunus* idi ve delikanlıya halka açık bir toplantıda konuşma izni verdi. Cicero, söylediği şeylerden etkilenmemişti, onu çok önemli biri gibi görmemeye devam ediyordu. 18 yaşındaki Caesar, evlat edinilmesinin resmî bir şekilde tanınmasını ve kendisine bütün mirasın verilmesini istiyordu. Muhtemelen henüz komploculara doğrudan saldırmamış, bunun yerine "babasının" itibarını ve onurlarını belirtmeye odaklanmıştı. En azından bir kere -belki de, hasat tanrıçası Ceres'e adanan oyunlarda- diktatörün görev sandalyesini ve Iulius Caesar'ın yaşadığı zaman alınmış bir senato kararı uyarınca sergilenmekte olan defne yapraklı tacı almaya çalışmıştır. Bu taç, Lupercalia'da ona teklif edilen ve diktatörün reddettiği taçtı, ayrıca Antonius bunun sergilenmesine izin vermeyi reddetmişti.

Antonius, özellikle de diktatörün mülkiyeti olmak üzere mesele Caesar'ın diğer talepleri olduğunda benzer şekilde yardımcı olmak istemiyordu. Ayrıca büyük miktardaki nakit paranın çok az bir kısmı

1 *Res Gestae* 1 (Brunt & Moore çevirisi).

ona verilmişti veya belki de hiç verilmemişti. Konsül, yeni Caesar'ı bir baş belası olarak gördüğüne dair her türlü izlenimi veriyordu. Diğerleri onu savunmasız biri olarak görüyordu. Bununla birlikte muhtemelen Iulius Caesar'ın şahsi mülkiyetinin tam olarak ne olduğuna ve devlete ait varlıkların hangilerini kontrol ettiğine dair büyük bir kafa karışıklığı vardı. Bir miktar dava görüldü, bunlar bazen iç savaş esnasında illegal bir şekilde el koyma temelinde bireysel mülkiyet sahipliğini ele alıyordu ve bu davalar, bütüne bakıldığında diktatörün halefine karşı açılmıştı.[2]

Genç Caesar borç para aldı. Bunun büyük kısmını Matius ve genelde Iulius Caesar'la bağdaştırılan Rabirius Postumus adındaki başka bir banker verdi. Oppius ve Balbus da bir katkı sağlamış olabilir, ayrıca kendisinin ve diktatörün mülkiyetinin bir kısmı da nakit para elde etmek amacıyla satılmış veya ipotek ettirilmiştir. Philippus ve Atia da yardımcı oldu, diğer taraftan diktatörün, mülkiyetinin kalan kısmını almış olan yeğenleri de aşağı yukarı gönüllü bir şekilde bunu, esas mirasçıya devrettiler. Iulius Caesar'ın Parth seferi için topladığı savaş ödeneği geldiğinde paranın ne kadar kısa sürede toplandığı kesin değildir. Bununla birlikte Asya'dan toplanan vergiler de geldi, lakin genç Caesar bunu ve diğer bütün devlet gelirlerini hazineye aktardığını ve yalnızca diktatörün şahsi servetini elinde tuttuğunu iddia etmiştir.[3]

Sonraki aylar, genç Caesar'ın vaktinin çoğu hem Iulius Caesar'ın iç savaş esnasında Pharsalus'ta aldığı zaferi hem de tanrısal atası Venüs Genetrix'i anmak amacıyla yapılan oyunlara hazırlık yapmaya adanmıştır. Bu, diktatörün yönetimi zamanında senato tarafından oylanan başka bir onurdu. Bu durumda kimse bu kutlamayı durdurmayı veya halefinin kutlama yapmasını engellemeyi denemedi. Caesar, bunları cenaze oyunlarıyla birleştirmeye karar verdi. Bu ona, gladyatör savaşları, vahşi havan avları, ziyafetler ve tiyatro gösterileri sunma fırsatı verdi. Bunların çoğu tam da forumda olacaktı, bazı ana kamu yapılarının üstüne geçici platformlar koyulmuştu. Kutlamalar müsrif boyutlarda

2 Appian, *BC* 3. 21-2, Suetonius, *Augustus* 10. 1-2, 95, Dio 45. 3. 4-7. 2, Nicolaus of Damascus 28, ayrıca bkz. R. Syme (1960), s. 114-17, 116, n. 3 T. Rice Holmes, *The Architect of the Roman Empire* Vol. 1 (1928), s. 191, *ludi Ceralis*'in normal dönemi olan Nisandan ziyade Mayıs ayının sonlarında kutlandığını iddia eden Holmes'tan alıntı yapar.

3 Iulius Caesar'ın savaş ödeneği için bkz. Nicolaus of Damascus 18. Finansal anlamda arkasında olanlar için bkz. n. 4.

20 Temmuz ile 28 Temmuz arasında yapıldı ve diktatörün her Roma vatandaşına vasiyet ettiği parayı ödemek için daha fazla borç alındı.[4]

Oyunlar esnasında gökyüzünde bir kuyrukluyıldız görüldü. Bu tür "uzun saçlı" yıldızlar, yaklaşmakta olan bir felakete dair korkunç belirtilerdi. Caesar veya destekçilerinden biri bunu daha iyi bir şekilde yorumlayarak bu parlak ışığın, tanrılara katılmak üzere göğe yükselen Iulius Caesar olduğunu iddia ettiler. Ayrıca, forumun merkezinde bulunan Venüs Tapınağı'nda bulunan diktatörün bir heykelinin kafasına bir yıldız da eklendi. Bu hikâye popüler oldu, özellikle de diktatörün anısına hâlen adanmış kişiler nezdinde. Birçok açıdan bu, diktatörün yaşadığı esnada senato tarafından verilen yarı tanrısal ödüller ve ona adanan, daha sonra konsüllerin emirleri üzerine yıkılan adak taşı üzerinde inşa edilmişti. Bu sefer bu onurları bastırmak için resmî bir girişim olmamıştır.[5]

Her ne kadar bu örnekte oyunların boyutları ve tanrısallık iddiaları, geçmişteki herhangi bir bireye verilmiş onurların fazlasıyla önüne geçmiş olsa da halka açık eğlenceler düzenlemek ve ataları anmak, popülarite kazanmanın eski ve etkili yollarındandı. Pleb *tribunus*'u olmak ise popülerlik kazanmanın bir diğer sık kullanılan yöntemiydi. Öldürülen Cinna'dan kalan boşluğu doldurmak için Temmuz ayının erken dönemlerinde bir seçim yapıldığında genç Caesar'ın aday olacağına dair ciddi söylentiler vardı. Iulius Caesar'ın onu halefi olarak adlandırmadan evvel bir *patricius* yaptığı göz önünde bulundurulduğunda bu, illegaldi. Bu durumun kesin detaylarını günümüzde yeniden bir araya getirmek imkânsızdır -bazı tarihçiler genç Caesar'ı, kendisinden ziyade bir dostu için bu makama getirmeye çalışan fakat bunu başaramayan biri olarak görmeyi tercih ederler- fakat bu dönem, kuyrukluyıldızın belirmesini maharetli bir şekilde işleme konusuyla zıt ciddi bir yanlış değerlendirme durumu ortaya koyar. Genç Caesar'dan tekrar tekrar bahsedilse de onun ne kadar genç ve deneyimsiz olduğunu

4 Appian, *BC* 3. 23-4, 28, Suetonius, *Augustus* 10. 1, Dio 45. 6. 4, Cicero, *ad Att.* 15. 2. 3, festivalin süresi ve bu dönemdeki tarihleri için bkz. Syme (1960), s. 131 ve J. Ramsay, "Did Mark Antony contemplate an alliance with his political enemies in July 44 B.C.E.?", *Classical Philology* 96. 3 (2001), s. 253-68, özellikle 253, n. 3. Bu makale, MÖ 44 yılının yaz aylarındaki olayların kronolojisini oldukça faydalı bir analizle sunar.

5 Suetonius, *Julius Caesar* 88, Pliny, *NH* 2. 93-4, J. Osgood, *Caesar's Legacy. Civil War and the Emergence of the Roman Empire* (2006), s. 40-41, ayrıca oldukça detaylı bir analiz için bkz. J. Ramsay & A. Licht, *The Comet of 44 BC and Caesar's Funeral Games* (1997), s. 135-53.

hatırlamamız gerekiyor. Kendisini bu şekilde kamu hayatına girmeye sevk eden müthiş özgüveni kolay bir şekilde gözü karalığa doğru dönüşmüştür. O, şahsi olarak kuyrukluyıldızın tam olarak kendisinin yaklaşmakta olan yükselişine dair bir işaret olduğuna inanıyordu. Bazı kaynakların halka açık bir şekilde satılması ve borç para alınması da oyunları düzenlemesiyle merhum diktatörü onurlandırdığı kadar genç Caesar'a da şükran duyulmasını sağlamaya yardımcı olmuştur.[6]

Antonius'la olan ilişkiler kötü gitmeye devam ediyordu ve konsül daha da güçleniyordu -yaz aylarının sonlarında, kendilerine toprak verilmiş gazilerden güçlü bir şahsi muhafız birliği kurmuştu. Bunların çoğu, muharebelerde kendilerinden önde gitmeleri beklenen ve bu yüzden genelde korkutucu savaşçılar olan eski yüzbaşılardı. Eğer Antonius yeni lejyonlar oluşturmaya karar verirse deneyimli liderlerin aşırı derecede faydalı olacağı da ortadaydı, zira yeni birlikleri organize, talim ve komuta etme konusunda deneyimli olacaklardı. Daha da önemlisi bu askerlerin siyasi önemiydi. Bazı yüzbaşılar atlı sınıfı mensuplarıydı, öte yandan çoğunluğu *Comitia centuriata*'daki en yüksek sınıftaki bölüklere mensuptu. Bunların oyları, güçleri kadar önemliydi. Antonius, muhtemelen bu grubun desteğini kazanmak ve mahkemeleri de manipüle etmek amacıyla bir yasa tasarısı sundu. Buna göre bu sınıfın bir kısmı veya tamamı, jüri heyetlerinde görev yapmaya hak sahibi oluyordu; bu, senatör ve atlı sınıfı mensuplarının yanında üçüncü bir heyet oluşturuyordu.[7]

Konsüle zıt olarak, Caesar bir kamu görevinde değildi veya gücü yoktu, destekçileri onu finanse edebilse de doğrudan siyasi bir güce sahip değildi. Matius bir keresinde Cicero'ya, bu delikanlıya yalnızca Iulius Caesar'la olan dostluğundan ötürü yardım ettiğini iddia etmiştir.

6 *Tribunus* seçimi için bkz. Appian, *BC* 3. 31. Bu en detaylı anlatımdır, genç Caesar'ın bir adayı desteklediğini fakat halkın kendisinin aday olmasını "talep ettiğini" ancak buna Antonius'un engel olduğunu iddia eder. Ayrıca bkz. *Antony* 16, Dio 45. 6. 2, Suetonius 10. 2, with Syme (1960), s. 120 ve Z. Yavetz, *Plebs and Princeps* (1969), s. 73-5; gelecekteki yüceliğine dair kuyrukluyıldızın bir belirti olması için bkz. Pliny, *NH* 2. 93.

7 Jüri reformu sorununa dair bkz. J. Ramsay, "Mark Antony's Judiciary Reform and its revival under the Triumvirs", *JRS* 95 (2005), s. 20-37. Öte yandan s. 31'de, *Comitia centuriata*'da birinci sınıfa (*prima classis*) üye olmak için gereken "son derece önemsiz bir meblağ" olarak 40.000 veya belki de 50.000 *sestertius*'luk servet gerekliliğinin kaldırılması, atlı sınıfı mensubu olmak için bu meblağın sekiz katıdır. Bu yine de kısa süre sonra Caesar'ın askerlerine söz vereceği terhis ikramiyesinin iki katı civarında cömert bir meblağdı. Ayrıca asgari düzeyde bir sınırdı ve hiç şüphesiz bireylerin mülkiyetleri atlı sınıfı mensubiyetine kadar bütün alanı kaplıyordu.

Genç Caesar'ın, diktatörün eski devlet görevlilerinin ve askerlerinin desteğini kazanmak için kullandığı gerçek değerleri, en başından beri para ve isimdi. Hızlı bir şekilde, kendisi için hizmet edenlere 500 *denarius* -sıradan bir asker için iki yıllık maaştan fazla- gibi bir para teklif etti ve gelecekte çok daha fazlasının sözünü verdi. Hiç şüphesiz, yüzbaşılara veya *tribunus*'lara teklif edilen ücretler bundan çok daha fazlaydı. Her ne kadar bunu halka açık toplantılarda tekrarlamamış olsa da genç Caesar, komploculara karşı intikam alacağından da bahsetmiş olabilir. İnsanlar bu parayı alarak ona destek vereceğine dair yemin etmeye başladı, lakin şimdilik sayıları Antonius'un maiyetinden çok daha azdı. Bütün bu kıdemli askerler, her kimi takip ederlerse etsinler Iulius Caesar'ın anısına coşkulu bir şekilde sadakat duymaya devam ediyordu ve *tribunus*'lar ve yüzbaşılar bir süreliğine konsül Antonius'u, diktatörün halefine karşı biraz daha dostça davranmaya ikna etmiştir. Genç Caeasr, *saepta*'nın dış bölümlerinde duruyor, Antonius'a Decimus Brutus'un yerine Cisalpina Galya'yı veren yasayı onaylamaları için yüzbaşıları teşvik ediyordu. Buna karşın Antonius, şahsi muhafızlarından bir kıdemlinin kendisini öldürmesi için Caesar tarafından rüşvetle satın alındığını iddia edince ilişkiler bir kez daha kötüleşti. Birçok Romalı siyasetçi -en ünlüsü Pompeius- kuruntulu bir şekilde suikasta uğramaktan korkuyordu; bu suçlamanın arkasında bir doğruluk olmayabilir. Pragmatik olarak genç Caesar'ın, konsül Antonius'u ortadan kaldırarak ne elde edeceğini görmek zordur. Eğer bir cinayet komplosu kurmuşsa o halde hayatının bu dönemindeki çaylaklığının bir başka belirtisi olabilir.[8]

1 Ağustos günü Iulius Caesar'ın kayınpederi Calpurnius Piso, Antonius'u senatoda eleştirme cesareti gösterdi. Üslubu saldırgan olmaktan ziyade sitemkârdı, daha da önemlisi her şeyi peşin olarak söylemişti. Cicero, oğlunun eğitimine yardım etmek istediği bahanesiyle Yunanistan'a gidiyordu ancak gerçekte şiddete doğru yozlaşmakta olan

8 Matius'un, Iulius Caesar ile olan dostluğunun bir yükümlülüğü olarak genç Caesar'a finansal açıdan destek olduğunu açıkladığı mektubu için bkz. Cicero, *ad Fam.* 11. 28. 6-7. Uzlaşma ve oylama için bkz. Appian, *BC* 3. 28-30, ilişkileri ve sonra iddia edilen komplo için bkz. 32-42 ve Cicero, *ad Att.* 16. 8. 1-2, *ad Fam.* 12. 3, Dio 45. 7-3-9.5, 12. 1-6, Plutarch, *Antony* 16. Sonradan kendisine katılan, Caesar'ın gönüllüleri ve askerleri için bkz. J. Linderski, "Aphrodisias and the *Res Gestae*: The *Genera Militiae* and the Status of Octavian", *JRS* 74 (1984), s. 74-80. Burada, Caesar'ın adamlarının ettiği her yeminin, acil durum yemininin bir parçası olduğunu, normal askerî yemin olan *sacramentum* değil, bir *coniuratio* olduğunu iddia eder ve bu yeminlerin içeriğini ele alır.

siyasi ortamdan umutsuzluk ve korku duyuyordu. Bütün komplocular ve Lepidus gibi diğer kritik roldekiler İtalya'yı terk etmişti. Kısa süre sonra bunları Dolabella da takip edecek, Antonius'un İtalya'daki hâkimiyetine karşı çıkacak *imperium* sahibi kimse kalmayacaktı. Birçok kişi yavaş yavaş iç savaşın geldiğini düşünüyordu ve tıpkı MÖ 49 yılına giden yıllardaki gibi bu konuda büyük bir heves yoktu. Piso, komplocular geri dönebilsin diye af tanınmasının kabul edilmesini ve ne onların ne de Antonius gibi eski Caesarcıların prestij kaybı yaşaması gerekmediğini öne sürdü. Konsülden şiddetli bir karşılık gelmedi, Cicero da bu yenilenen anlaşma olasılığından yeteri kadar etkilenerek Roma'ya geri döndü. Bir ay sonra 2 Eylül günü *I. Philippica* olarak bilinen bir söylev verdi. Bu, Makedon kralı Philippos'un tehdidine karşı Atinalıları uyarmak için ünlü hatip Demosthenes'in MÖ 4. yüzyılda verdiği söylevlerden esinlenmişti. Her ne kadar Antonius'un son hareketlerini eleştirse de bu söylev ona, 15 Mart'tan sonraki günlerde göstermiş olduğu uzlaşma yönüne geri dönmesini tavsiye ediyordu.[9]

Konsül Antonius, bir eylemde bulunmak için güce sahipken en kıdemli senatörler dahi ancak cesaret ve tavsiye verebiliyordu. Ayrıca yeniden toplanan kıdemli askerleri kendisini desteklemeye zorlama gücü de vardı. Bunların sayısı o zaman bir ihtimalle 6.000 kadar vardı. Makedonya lejyonlarından ilki Brundisium limanına çıkıyordu, diğerleri de bunu yakından takip ediyordu. Bu yüzden Antonius'un kısa süre içinde emrine amâde düzgün bir ordusu olacaktı. Antonius eleştirilere sinirli bir şekilde karşılık verdi fakat Cicero bir keresinde şahsi bir mektubunda konsülün bir cinayet işlediğinden emin olmasına karşın şiddet kullanmak için bir girişimde bulunmadı. Bir kez daha ünlü hatip bir süreliğine Roma'dan ve halka açık toplantılardan uzak durmaya başladı ve *II. Philippica* söylevini yazmaya başladı. Bu, Antonius'un son eylemlerini lanetleyen, karakterini yerler altına alan, hiçbir zaman bir söylev olarak verilmeyen iğneleyici bir kitapçıktır. Kısa süreliğine bir yatışma olsa da savaş hazırlıkları devam etti. Ekim ayının başında Antonius, yeni gelen ordusunu teftiş etmek için güneydeki Brundisium'a hareket etti.[10]

9 Bu dönemde Cicero'nun düşünceleri ve eylemleri için bkz. D. Stockton, *Cicero. A Political Biography* (1971), s. 292-7, ve Ramsay (2001), özellikle s. 265-7.

10 Osgood (2006), s. 41-2, Stockton (1971), s. 292-3, 297-9, A. Lintott, *Cicero as Evidence* (2008), s. 375-82; A Antonius'un 6.000 kıdemli askerlik birliği için bkz. Appian, *BC* 3. 5; Cicero'nun korkuları için bkz. Cicero, *ad Fam.* 12. 2. 1, 3. 1, Plutarch, *Cicero* 43.

Eylül ayında Caesar, 19. yaşını kutlayacağı zaman diktatörün kıdemli askerlerinden müteşekkil yerleşimlerinde asker toplamak için Campania'daydı. Takip eden haftalarda takipçilerini 3.000 sayısına yükseltmeyi başardı fakat teçhizat kıtlığı vardı. Askerler, eski kıtalarına büyük sadakat besliyordu, yılın sonunda bu adamlar Iulius Caesar'ın VII. ve VIII. lejyonlarının yeni sürümlerine dağıtılacaktı. Tıpkı Catilina'nın ordusu gibi bu birimlerin yapısı, boş kadroları doldurmak için zamanla daha fazla asker bulunması umuduyla bu kadar erken bir dönemde oluşturulmuş olabilirdi. Bu ayrıca, eski rütbeleri onaylayarak veya üst rütbelere, böylelikle daha büyük statü ve maaşlara terfi yapılarak, 120 yüzbaşı ve bir düzine *tribunus* seçme imkânı vermişti. Bu adamlar o zaman, Caesar adı kadar ganimet için de bir araya gelmişti, çünkü genç Caesar'ın niteliği henüz bilinmiyordu. Iulius Caesar bu askerleri zafere götürmüş ve cömert bir şekilde ödüllendirmiş, yıllar geçtikçe kademeli bir şekilde kendisine bağlamıştı. Bu halkadaki tüm kuvvet, onun halefi tarafından birdenbire veya kolay bir şekilde elde edilemezdi, ancak askerler bu delikanlıya ve parasına bir şans vermek istiyordu. Nakit paranın ve gelecekteki ödül vaatlerinin gücünü fark eden genç Caesar, Antonius'un lejyonlarını etkilemek için Brundisium'a ajanlarını gönderdi.[11]

Bu sırada, kıdemli askerlerinden oluşan birliğinin başında olan 19 yaşındaki genç Caesar -bu birliğin varlığı şüphesiz illegaldi- Kasım ayının ilk günleri Roma'ya döndü. Silahlı takipçilerini de şehre götürerek bu illegalliği daha da şiddetlendirmiş oldu. Bu hamleyi yapmayı haftalardır planlamıştı, Cicero'ya -ve şüphesiz diğer seçkin senatörlere- bu askerlerin onaylanması ve tercihen, şehre geldiği zaman kendisine açık bir şekilde destek vermeleri talepleri yağdırıyordu. Caesar, yaşlı Cicero'ya dalkavukluk yapıyor, onu tıpkı MÖ 63 yılında yaptığı gibi "*res publica*'yı ikinci kez kurtarması" için teşvik ediyordu. Cicero şöyle demiştir: "Ona hayır demeye utandım, ama evet demekten de korktum. Şimdiye kadar nasıl öyleyse bundan sonra da dinç bir şekilde hareket etmeye devam edecektir. Roma'ya güçlü bir takipçi grubuyla gelecektir, fakat o sadece bir çocuk. Senatoyu derhal bir toplantıya çağırabileceğini düşünüyor. Kim gelir ki? Gelse bile, kim bu belirsiz dönemde

---

11 Appian, *BC* 3. 40; 4 Kasım MÖ 44 günü yazılmış olan mektupta Caesar'ın 3.000 kıdemli askeri olduğu rapor verilir ve Makedonya lejyonlarını tarafına çekme umudundan bahsedilir: Cicero, *ad Att.* 16. 8,

Antonius'u sinirlendirmek ister?" Diğer taraftan, "kasabaların genç Caesar'a sempati duyduğunu" da kabul etmiştir.[12]

Caesar, Cicero'ya senatoyla meşru bir şekilde iş yapmak istediği garantisini verdi. Şimdilik, meşru olmayan silahlı takipçilerini görmezden geliyordu. Öte yandan bu delikanlının isminden ve egemenlik iddiasından her zaman rahatsız olan Cicero, genç Caesar'ın amaçlarından ve özellikle de diktatörün bütün yasalarını ve onurlarını onaylama ısrarından endişe duymaya başlıyordu. Yine de bu delikanlı "çok özgüvene sahip fakat çok az *auctoritas*'ı olan" birisi olarak önemsenmeyebilirdi. Kamu hayatında bir kariyer yapmaktan kaçınmış ama yine de Roma'da önemli konumlarda bulunan neredeyse herkesle iyi ilişkiler sürdürmüş, kurnaz bir atlı sınıfı mensubu ve ünlü hatibin mektup arkadaşı olan Atticus bu konuda biraz daha temkinliydi. Şöyle demiştir: "Bu çocuk şu anda güçlü olsa ve Antonius'u sınırlasa da yine de uzun vadede onun hakkında bir fikir yürütmekten kaçınmalıyız." Caesar'ın ismi ve parası Antonius'u, özellikle de kıdemli eski askerler arasından büyük miktarda olası destekçisinden mahrum bırakmıştır.[13]

Genç Caesar şehre geldiğinde Antonius hâlen Roma'dan uzaktı. Konsüle açık bir şekilde saldırmaya başlamış olan saldırgan bir *tribunus*, genç Caesar'ı foruma getirdi ve bir halk toplantısı yapma çağrısında bulundu. O ve Caesar, Castor ve Pollux Tapınağı'nın basamaklarında durdu. Burası sık sık toplantılar ve yasama meclisleri için kullanılan açık bir alana bakıyordu. Açık bir şekilde kılıçlarını kuşanmış olan kıdemli askerler, illegal güçlerini göstere göstere sergileyerek liderleri etrafında koruma sağlıyordu. Önce *tribunus* konuştu; bir kez daha Antonius'a saldırdı ve halkı, konsüle karşı Iulius Caesar'ın halefine destek vermeye çağırdı. Bundan sonra delikanlı Caesar da bir söylev verdi, bu derhal yayıldı. Cicero kısa süre sonra bu söylevin bir kopyasını edindi; bunun muhteviyatından ötürü içi karardı. Halefi, Iulius Caesar'ı ve başarılarını överek diktatörün bir heykeline işaret etti ve "babasının onurlarını kazanmayı" umduğuna dair yemin etti. Iulius Caesar'ın mirasını alma konusunda onu engellemek için Antonius'a yapılan saldırılar ve muhalefet ünlü hatibi oldukça memnun ediyordu fakat kıdemli

12 Cicero, *ad Att.* 16. 11. 6.

13 Caesar hakkındaki endişeler için bkz. Cicero, *ad Att.* 16. 14. 1, Atticus'un sözleri için bkz. 16. 15. 3, cf. Plutarch, *Cicero* 44-6, ayrıca bkz. Stockton (1971), s. 295-6.

askerlerle ilgili durumda taşı gediğine koymuyordu. Iulius Caesar'a sadık olan bu askerler, katillerinin cezalandırılmamış olmasına öfkeliydi. Gerçek kabadayı bunlardı, Marcus Antonius değil.[14]

Konsül Antonius Roma'ya dönüyordu, kendisine kıdemli askerlerden oluşan muhafızları eşlik ediyordu. Makedonya'dan getirilen ilk lejyonlar Brundisium'dan kuzeye yürüyordu ve gerekli olduğu zaman kolayca çağrılabilirlerdi. Bu kıdemliler için ana düşman Antonius değildi, ayrıca birlikleri Caesar'ın kısmen teçhiz olmuş küçük birliğinden çok daha güçlüydü. Söz konusu savaş olduğunda bunlar kaybetmeye mahkûmdu. O anlık bazı kıdemli askerler, genç Caesar'ı terk etmeye ve evlerine sıvışıp gitmeye başladı. Geniş halk kitlelerinin desteği söz konusu değildi, özellikle de önemli senatörlerden bir sempati yoktu. *Tribunus* haricinde tek bir senatör bile bu toplantıya katılmamıştı. Cicero şehirde bile değildi, diğer çok sayıda kişi de kırsal kesimlerdeki villalarında bulunuyor, etrafta görünmüyordu. Iulius Caesar'ın halefi hayal kırıklığına uğrayarak, arta kalan destekçilerini alıp Etruria'ya gitti. Burası diktatörün gazileriyle dolu başka bir yerleşim bölgesiydi ve genç Caesar burada yeni bir asker toplama operasyonu düzenlemek amacındaydı. Diktatörün eski askerleri, Antonius için asker toplamaya başladığından aynı bölgede celp yapan başkaları da vardı.

Bu aşamada genç Caesar, siyasi arenada küçük bir oyuncu olmaya devam ediyordu. Antonius haricinde herkesin tersine İtalya'da silahlı destekçileri vardı fakat bunlar gerçek bir güç sağlamak için sayısal olarak çok azdı. Yine de genç Caesar'ın böylesine erken bir yaşta fark edilmiş olması önemliydi. Augustus'un siyasi dehasını veya birbirine sıkı sıkıya bağlı olan Caesarcı hizbinin farz edilen gücünü -hatta varlığını- hafife alacak olursak, siyasi açıdan bazı yanlış adımlar atmış olması bizi ancak şaşırtacaktır. Şimdiye kadar o, bu yıl daha önce idam edilmiş olan sahte Marius'tan biraz daha fazla önemliydi -yalnızca serveti ve diktatörle kesin olan bağlantısı onu farklı kılıyordu- ve neredeyse kolay bir şekilde ortadan kaldırılabilirdi. Antonius, senatoyu çağırıp delikanlıyı vatan haini ilan ettirmeyi planladı.

Bundan sonra, her şeyi değiştiren ve genç Caesar'ı birdenbire son derece önemli hâle getiren bir şey oldu.[15]

14 Alıntı için bkz. Cicero, *ad Att.* 16. 15. 3, ayrıca bkz. Appian, *BC* 3. 41-2, Dio 45. 12. 3-6.

15 Antonius'un, Caesar'ı vatan haini ilan ettirme iddiası için bkz. Cicero, *Philippics* 3. 20

SAVAŞ BEYİ

Brundisium'a gelen ilk lejyon *Legio Martia*'ydı. İsmini savaş tanrısı Mars'tan alan bu lejyonu IV. lejyon takip etti. Lejyonlar şehrin limanının dışında ordugâh kurunca genç Caesar'ın ajanları ortaya çıktı. Bunlar her zaman Roma ordusunun peşinden giden, lejyonerlerin maaşlarından kazanç elde etmek isteyen ordugâh hizmetkârlarının ve tüccarların arasına karıştı. Ajanlar gizli gizli sözler verdi, çadırların etrafına bazı broşürler bıraktı, ünlü 500 *denarius*'luk bahşişi ve bu duruma özel, terhis döneminde 5.000 *denarius*'luk ikramiyeyi -bu para bir askerin neredeyse yirmi yıllık maaşıydı- teklif etti. Her zamanki gibi yüzbaşılar ve *tribunus*'lara verilen ödüllerin miktarı çok daha fazlaydı.[16]

O zaman, birisi karaya çıkmak üzere olan, diğeri de kısa süre içinde Makedonya'dan gelecek olan II. ve XXV. lejyonlarla birlikte bu lejyonların hepsi, MÖ 48'deki zaferinden sonra Iulius Caesar tarafından oluşturulmuştu. Bu askerlerin, onun davasına karşı herhangi bir duygusal ilgi besleyip beslemediği şüpheli olsa da en azından sıradan askerlerin bazıları aslında ona karşı Pompeius'un lejyonlarında hizmet etmiş olabilirdi. Subaylar ise farklıydı. Seferleri boyunca ast yüzbaşıları deneyimli lejyonlardan yeni oluşturulan birimlerdeki üst rütbelere terfi ettirmek Iulius Caesar'ın âdetiydi. Bu lejyonların her birindeki *tribunus*'lar ve yüzbaşılar onun tarafından atanmıştı ve ona bağlıydı. Bunların çoğu muhtemelen fazlaca deneyimi olan kişilerdi. Teşkilleri itibarıyla bu lejyonların hiçbiri henüz aktif hizmette bulunmamıştı, ancak neredeyse güçleri tamdı ve yıllarca yaptıkları talimlerle iyi hazırlanmışlardı.[17]

Marcus Antonius, komutayı almak üzere bölgeye gelmeden önce bu lejyonlarla bir bağlantısı yoktu. Subaylara ve erlere eşit derecede yabancıydı. Ayrıca, efsanenin tersine geçmişteki büyük askerî zaferlerle veya askerleri farklı durumlarda kontrol etmekle edindiği büyük deneyimiyle övünemiyordu. Parthia bölgesini yağmalama umudunun olduğu birkaç ay öncesine kadar bu lejyonlar şimdi kendilerini, tanımadıkları bir adamın komutasında, bir iç savaşın kıyısında bulmuşlardı. Aynı

16 MÖ 53 yılında Quintus Cicero'nun Galya'daki kışlık ordugâhının dışında bulunanların varlığı dışında tüccarların sürekli ordunun peşinden gitmesi hakkında bkz. Caesar, *BG* 6. 37.

17 Iulius Caesar'ın yüzbaşıları deneyimli birimlerden yeni oluşturulan lejyonlardaki üst rütbelere terfi ettirmesi için bkz. Caesar, *BG* 6. 40.

zaman içerisinde genç Caesar'ın ismi konuşuluyordu ve bu delikanlı vaatlerinde oldukça cömertti. Subayların bazıları onu Apollonia'da geçirdiği aylardan tanıyor olabilirdi ve bu belki de kendilerini onun tekliflerini ciddi bir şekilde düşünmeye teşvik ediyordu.

Konsül Antonius, karısı Fulvia'nın eşliğinde bölgeye geldi. Antonius, açık bir şekilde askerlerin herhangi bir sorgulama olmadan itaat etmelerini bekleyerek durumu en başından beri kötü yönetti. Lejyonerler idaresi zor askerlerdi ve Antonius, onlara 100 *denarius* -rakibinin teklifinden beş kat daha az, yıllık maaşın da yarısından azına denk bir para- ödemeyi teklif ettiğinde bununla alay ettiler. Konsül asabileşti ve "Emirlere itaat etmeyi öğreneceksiniz!" diye sinirli bir şekilde bağırarak askerleri zorla itaat ettirmeye çalıştı. Subaylardan kendisine sorun çıkaranların isimlerinin olduğu bir liste hazırlamasını istedi. Tutuklanan ve infaz edilen askerler oldu. Kurbanların bazıları yüzbaşılardı. Cicero'nun, subayların ve askerlerin Antonius'un evine tutuklu bir şekilde getirilerek orada katledildiği, kanlarının da Fulvia'ya sıçradığı yönündeki iddialarında gerçeklik payı olup olmadığı fazlasıyla kuşkuludur ve bunun gerçekten pek bir önemi yoktur. *Martia* Lejyonu ve IV. Lejyon Brundisium'dan çıkıp kıyı boyunca kuzeye, Cisalpina Galya'ya doğru yürümeye başladığında askerlerin suratları asıktı.[18]

Martia Lejyonu öndeydi ve Caesar'ın tarafına geçeceğini açık bir şekilde ilan eden ilk birlikti. Bizzat Antonius'un *quaestor*'unun komutasında olan IV. Lejyon da kısa süre sonra bunlara uydu. Her ne kadar adam başı 500 *denarius*'luk hızlı bir para dağıtımı konsüle II. ve XXV. lejyonları kontrol etme fırsatı verse de her iki lejyon da, Caesar'a katılmak üzere firar etmiş olan birkaç birey hariç pes etmeyi reddetti. Antonius en azından lejyonerleri zorba bir şekilde itaat ettiremeyeceğini veya yabancılardan bağlılık bekleyemeyeceğini fark etmişti. Fakat bu ancak ordusunun büyük bir kısmını kaybettikten sonra oldu.[19]

18 Appian, *BC* 3. 31, 40-44, Dio 45. 12. 1-13. 5, Cicero, *Philippics* 3. 4, 6, 38-9, 4. 5-6, Osgood (2006), s. 47-50; Martia Lejyonu ve bu lejyonun yüzbaşılarından birine ait olması muhtemel olan bir mezar taşı için bkz. L. Keppie, "A centurion of *legio Martia* at Padova?", *Journal of Roman Military Equipment Studies* 2 (1991), s. 115-21 = L. Keppie, *Legions and Veterans: Roman Army Papers 1971-2000* (2000), s. 68-74, and A. Goldsworthy, *Antony and Kleopatra* (2010), s. 219-21.

19 Appian, *BC* 3. 46, Dio 45. 13. 5, Syme (1960), s. 126-7.

28 Kasım günü Antonius, senatoyu geceleyin bir toplantıya çağırdı -aslında bu illegaldi, zira senato karanlık çöktükten sonra görüşme yapamazdı- ve genç Caesar'a saldırdı. Sonraki gün kıdemli askerlerini şehrin dışında sergiledi ve senatörlerin iştirak etmesini talep etti. Bunu yapan herkes, kendisine sadakat yemini ettiği için askerlere katılmaları yönünde tatlı dille kandırıldılar. Antonius daha sonra Cisalpina Galya'ya yola çıktı. Yolda iki lejyonu ve Iulius Caesar'ın *Legio V Alaudae* -"Çayır kuşları", orijinalinde Cisalpina Galya'da oluşturulmuş ve daha sonra vatandaş yapılmış lejyonerler- birliğinden toplanan başka bir birimle bir araya geldi. Bu birim muhtemelen, yılın erken dönemlerinde toplamış olduğu 6.000 kıdemliden oluşturulmuştu. Cicero da Kasım ayının ilk günlerinde Antonius'un muhafızlarına *Alaudae* diyordu. Ayrıca Mağrubi süvarilerin de dahil olduğu önemli bir yardımcı birliği vardı. Romalı lejyonerler -tıpkı her dönemdeki ordu birimleri gibi- nadiren kâğıt üzerindeki asker sayısına sahip olabiliyordu, bu yüzden Antonius'un askerlerinin tamamı muhtemelen 15.000 kadardı. Bunların hepsi iyi talim ve teçhiz olmuştu. Bu, küçük lakin korkutucu bir orduydu.[20]

Caesar, henüz bir kamu görevi veya senato üyeliği elde etmek için çok genç olduğundan hâlen bir sivil vatandaş statüsündeydi fakat artık o da iyi bir şekilde oluşturulmuş orduya sahipti. Alba Fucens'te durdukları yerde iki lejyonla buluşmak için acele eden Caesar derhal söz verilen 500 *denarius*'luk bahşişi dağıttı. IV. ve Martia lejyonları geçit gösterisi yaptı ve bir tatbikat gösterisiyle son bulan talimler sergiledi. Bu tür tatbikatlar, Roma askerî taliminin standart bir parçasıydı ve bu lejyonlar son bir yılı Parth savaşı için hazırlık yaparak geçirdiğinden hiç şüphesiz iyi bir gösteri sergilemişlerdi. Bundan bir yüz yıl sonra Yahudi tarihçi Iosephus, biraz da abartıyla Roma ordusunun "tatbikatlarının kansız savaşlar, savaşlarının da kanlı tatbikatlar" olduğundan bahsedecekti. Bir lejyon tam gücüyle, her birinde 480 asker bulunan on lejyondan oluşuyordu. Bunların hepsi sıralı saflarda savaşan ağır piyadelerdir; bir miğfer (genelde bronzdan) göğüslük zırh ve uzun, yarı silindirik bir kalkanla korunurlar. Kalkanlar, her ne kadar bu dönemde daha popüler olan karo kiremit şekilli kalkan daha yaygın olsa da eskiden normalde

20 Caesar'a saldırı için bkz. Cicero, *Philippics* 3. 20, Appian, *BC* 3. 44-6, Dio 45. 13. 5; Kasım ayında Alaudarum Lejyonu hakkında söz edilmesi için bkz. Cicero, *ad Att.* 16. 8; öte yandan Cicero, Antonius'un takipçilerini barbarlar olarak göstermeyi istemiş ve bu yüzden bu ismi kullanmayı tercih etmiş olabilir.

ovaldi. Lejyonerler, yaklaşık olarak 10 ila 15 metre menzilli ağır bir mızrak olan *pilum* taşırdı. Bunlar çatışmadan hemen önce atılırdı ancak lejyoner esasında kılıç kullanırdı. Augustus'un yaşadığı dönemde altmış santimetreden kısa olan, klasik kısa bıçaklı kılıç standart hâline gelmişti, fakat bu dönemde kılıçlar genelde otuz santimetre daha uzun olabiliyordu. Bu, kesme konusunda uygun, malzeme kalitesi yüksek ağır bir kılıçtı fakat saplanarak kullanıldığında özellikle yıkıcı bir güce sahipti; üçgen ucu rakibin zırhının halkalarını delip geçebiliyordu.[21]

Makedonya'dan gelen lejyonlar muhtemelen kâğıt üstündeki sayılarına oldukça yakındı. Ayrıca eksiksiz bir şekilde teçhiz olmuşlardı. Çadır, köle ve sahada operasyon yapabilmek için gerekli olan yük hayvanları, yük semerleri ve katarları gibi destekleyici takım taklavat da bulunuyordu. Uzun bir talim döneminin sonunda deneyimli subayların komutasında olan bu askerler bir takım hâlinde beraber çalışmaya alışkındı ve kendi kimliklerine dair algıları epey kuvvetliydi. Martia Lejyonu'nda muhtemelen belli bir sayıda asker bulunuyordu fakat bu rakam günümüze ulaşmamıştır; bu, lejyonerlerin isimlerinin şanına dair bir belirtidir. Bunları desteklemek için Caesar ayrıca VII. ve VIII. lejyonları da yeniden düzenledi. Bunların çoğu kıdemli askerlerdi. Fakat yine de bunlarda, eski askerlerin yerleşmiş olduğu ana bölgelerden toplanan, muhtemelen kıdemli askerlerin oğulları olan genç askerlerin olma ihtimalini de göz ardı etmemeliyiz. Bireysel olarak, Iulius Caesar'ın komutası altında hizmet etmiş adamlar, savaşma ve savaş kazanma konularında Makedonya lejyonlarından çok daha deneyimliydi. Yine de şimdilik her tür ekipman az sayıdaydı ve yeniden oluşturulan lejyonlar hâlen yeniden düzenlenme aşamasındaydı. Bunların toplu ve bireysel olarak bir askerî sefere çıkmaya hazır hâle gelmesi zaman alacaktı. Makedonya'dan gelen lejyonlar hazırdı, 19 yaşındaki Caesar'a

21 Iosephus'tan alıntı için bkz., *BJ* 3. 75; bu dönemdeki ordu için genel olarak bkz. H. Parker, *The Roman Legions* (1957), s. 47-71, özellikle. 55-6, F. Adcock, *The Roman Art of War under the Republic* (1940), P. Brunt, *Italian Manpower, 225 BC-AD 14* (1971), P. Connolly, *Greece and Rome at War* (1981), M. Feugère (ed.), *L'Équipment Militaire et L'Armement de la République, JRMES 8* (1997), E. Gabba (çev. P. J. Cuff), *The Roman Republic, the Army and the Allies* (1976), L. Keppie, *The Making of the Roman Army* (1984), Y. Le Bohec, *The Imperial Roman Army* (1994), J. Harmand, *L'armée et le soldat à Rome de 107 à 50 avant nôtre ère* (Paris, 1967); daha genel olarak bkz. A. Goldsworthy, *The Complete Roman Army* (2004) ayrıca yeni ve müthiş bir kaynak için bkz. S. James, *Rome and the Sword. How Warriors and Weapons Shaped Roman History* (2011).

büyük önem yükleyen şey de bu lejyonlardı. Her ne kadar herhangi bir emir vermek veya ödeme yapmak için yasal hakları olmasa da bunlar, onun komutası altındaydı.

Caesar'ın ordusu, Marcus Antonius'un ordusuna hem nicelik hem de nitelik bakımından eşitti. MÖ 43 yılı konsülleri, dört lejyonluk bir ordu kurma aşamasındaydı. Çok sayıda er vardı -bunların gönüllü mü yoksa zorla askere alınan kişiler mi olduğunu bilmek zordur- fakat daha önceden askerî deneyimi olan kişi sayısı çok azdı. Iulius Caesar'ın eski subaylarından birçoğunun zaten aklının çelinmiş olmasıyla, bu birimlerin talimi ve dizilimiyle ilgilenmesi için atanan *tribunus*'lar ve yüzbaşıların en deneyimliler veya en maharetliler olması ihtimali pek yoktur. Yeniden göreve çağırılan kıdemli askerler, aylar veya hatta haftalar içinde yeni, etkin lejyonları oluşturabilirdi. Tamamen yeni birimlerin bunlarla eşit duruma gelmesi çok daha uzun bir süre alırdı. Makedonya'dan gelen lejyonlar, konu talim ve deneyim oldu mu dört yıllık bir üstünlüğe sahipti. Eğer ki Antonius'un adamlarıyla karşılaşırlarsa dört konsül lejyonunun çok büyük oranda zayıf kalacağından kimse şüphe etmiyordu. Antonius'un adamlarıyla muharebe alanında karşılaşılacaksa başka birliklere de ihtiyaç vardı ve İtalya'daki bütün askerler, Caesar'ın tarafında olduklarını beyan etmişti.

Hem Aulus Hirtius hem de Gaius Vibius Pansa olmak üzere 43 yılı konsüllerinin ikisi de diktatör tarafından seçilmişti ve ona bir süre boyunca sadık bir şekilde hizmet etmişlerdi. Bunlar seçkin bir aileden gelmiyordu ve muhtemelen konsüller için normal olan yaştan daha yaşlıydılar. Cicero halkın önünde bu adamları coşkuyla övmüştür. Şahsi olarak konsüllerin enerjisinin ve kararlılığının az olduğunu düşünüyordu, öte yandan bunlarla birlikte Iulius Caesar'ın Galya seferlerinde hizmet etmiş olan kardeşi Quintus ise onları işe yaramaz ve yozlaşmış kişiler olarak görüp önemsemiyordu. Antonius'un şehirden ayrılmasıyla ünlü hatip bir kez daha Roma'ya döndü ve senatoya Antonius'a karşı eyleme geçme baskısı kurdu. 20 Aralık günü, *tribunus*'ların topladığı bir senato toplantısında *III. Philippica* söylevini verdi. O zaman konsüller ve birçok devlet görevlisi eyaletleri için yola çıkmıştı. Kasım ayında genç Caesar'ın -ya da Cicero'nun ısrarı üzerine "Octavius"un- konuşması onun canını sıkmıştı. Mektuplarında da sık sık şu Yunanca sözü kullanıyordu: "Böyle birinin beni kurtarmasındansa

kurtulamamayı tercih ederim!". Artık Antonius yalnızca en büyük değil, ayrıca tek kötü olarak da görülüyordu. Decimus Brutus, konsülün Cisalpina Galya'yı kendi elinden almasına izin vermeyi reddettiği bir mektup yazmıştı. O koşullarda kötünün iyisi kabul edilebilirdi; en sonunda Cicero, Octavius veya Octavianus diyerek değil, Caesar diyerek konuşmaya başlamıştır. Cumhuriyet, illegal bir ordusu olan 19 yaşındaki delikanlının yardımını kabul etmeliydi.[22]

Cicero'nun retoriği her zamanki gibi durumu iyice abartır:

> Gaius Caesar; genç bir adam ya da hatta neredeyse bir oğlan çocuğu ama inanılmaz biri ve adeta ilahi bir zekâsı ve cesareti var. Antonius'un aşırılığı zirve noktasına ulaştığında ve kendisinin Brundisium'dan zalim, ölümcül bir şekilde geri dönmesinden korkulduğunda, biz yardım aramıyorken veya düşünmüyorken -hatta böyle bir şey ummuyorduk bile, çünkü imkânsız görünüyordu- yenilmez kıdemli askerlerden oluşan son derece sağlam bir ordu toplamış ve *Res Publica*'nın kurtuluşu uğruna mirasını cömertçe harcamıştır. O, eğer *Res Publica*'nın olduğu bir dönemde doğmamış olsaydı, şimdilerde Antonius'un işlediği suçlar yüzünden bir *Res Publica*'mız olmayacaktı...[23]

Genç Caesar'ın askerleri de üzerlerine düşen methiye payını alır:

> Martia Lejyonu konusunda sessiz kalamayız. *Res Publica*'ya tüm Martia Lejyonu'ndan daha dost olan tek bir kişi var mıdır ki? Bu lejyon, Marcus Antonius'un Roma halkının bir düşmanı olduğuna karar vererek onun çılgınlığına alet olmayı reddetmiş; vatandaşlarını katletme ve *Res Publica*'yı yıkma amacı olduğunu gören bir konsülü terk etmiştir...[24]

İki lejyonun isyan çıkarması -zira Roma'nın bir konsülünün emirlerine itaat etmeyi reddetmek, hukuki olarak bundan başka bir şey olamazdı- ve

---

22 Cicero'dan alıntı için, *ad Att.* 16. 5. 3, Osgood (2006), s. 49, Stockton (1971), s. 299-306; Quintus'un konsüllere dair fikri için bkz. *ad Att.* 16. 27. 2; Cisalpina Galya'da Decimus Brutus için bkz. Cicero, *ad Fam.* 11. 6, 6a. 2.

23 Cicero, *Philippics* 3. 2 (3, 5) (Loeb çevirisi, küçük değişiklikler yapılmıştır).

24 Cicero, *Philippics* 3. 3 (6) (Loeb translation, küçük değişiklikler yapılmıştır).

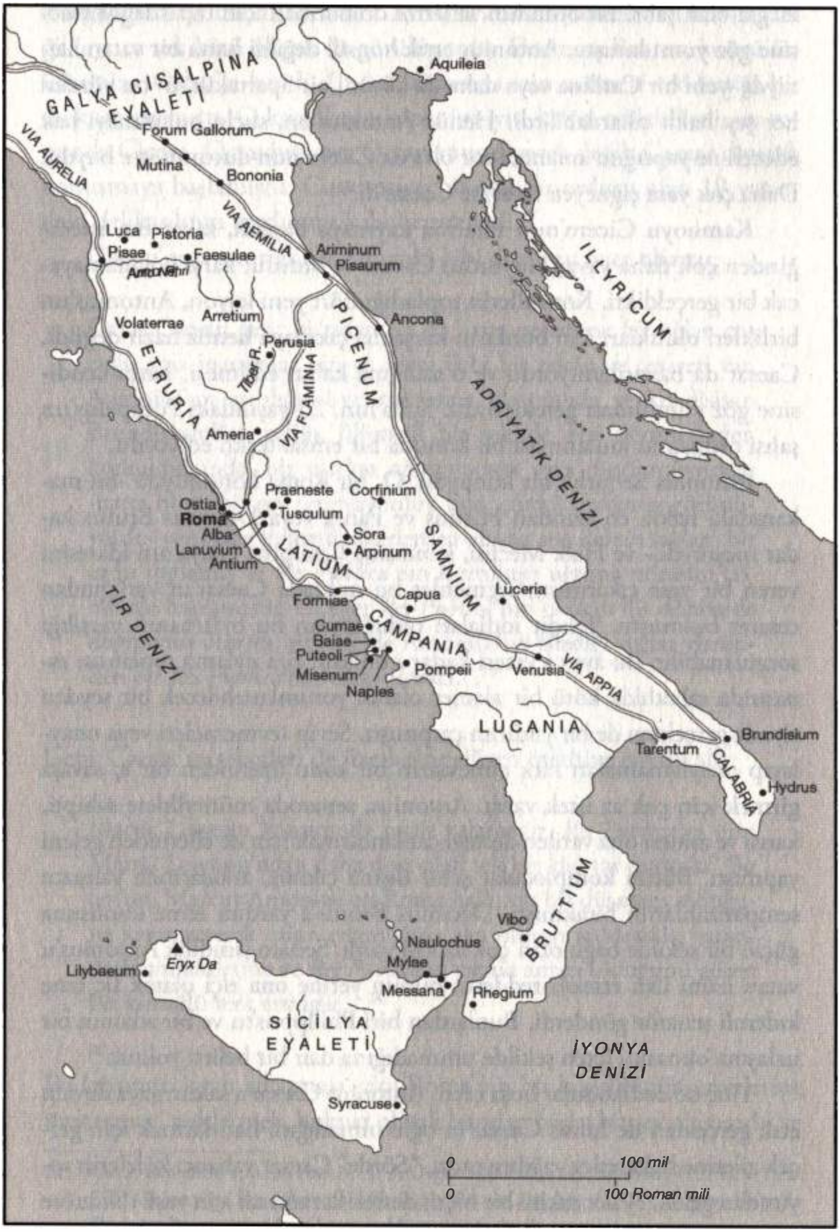
illegal olan şahsi bir ordunun saflarını doldurmak için taraf değiştirmesine göz yumulmuştu. Antonius artık konsül değildi hatta bir vatan hainiydi -yeni bir Catilina veya daha da kötüsü bir Spartaküs'tü- bu yüzden her şey haklı çıkarılabilirdi. Henüz Antonius'un, suçlu bulunmayı hak edecek ne yaptığını anlamak zor olsa da Cicero'nun durumu işte buydu. Daha çok yasa çiğneyen taraf ise Caesar'dı.[25]

Kamuoyu Cicero'nun tarafına kaymaya başladı, fakat bu, istediğinden çok daha yavaş oluyordu. Caesar ve ordusu, karşı koyulamayacak bir gerçeklikti. Konsüllerin topladığı dört yeni lejyon, Antonius'un birlikleri oldukları için bunların karşısına çıkmaya henüz hazır değildi. Caesar da bastırılamıyordu ve o anlığına kabul edilmesi, hatta kendisine göz yumulması gerekiyordu. Sulla'nın, 23 yaşındaki Pompeius'un şahsi ordusunu kullanması bu konuda bir emsal teşkil ediyordu.

Antonius ise farklı bir konuydu. O, bir Roma konsülüydü -bu makamdaki hakkı en azından Hirtius ve Pansa veya Decimus Brutus kadar meşruydu- ve Halk Meclisi, kendisine Cisalpina Galya'nın idaresini veren bir yasa çıkarmıştı; seçmenler bu noktada Caesar'ın varlığından cesaret bulmuştu. Tehdit iddiaları olduğundan bu oylamanın yasallığı sorgulanabilir. Bu ayrıca yeteri kadar ironiktir, zira oylama toplantısı esnasında rahatlıkla kötü bir alamet olarak yorumlanabilecek bir şeyden ziyade gerçekten de bir yıldırım çarpmıştı. Sevip sevmemeleri veya onaylayıp onaylamamaları fark etmeksizin bu konu üzerinden bir iç savaşa girmek için çok az istek vardı. Antonius, senatoda müttefiklere sahipti, karısı ve annesi ona verilen desteği canlandırmak için de ellerinden geleni yapmıştı. Bütün komplocular şehir dışına çıkmış, arkalarında yalnızca sempatizanlarını bırakmıştı. Decimus Brutus'a yardım etme konusuna güçlü bir şekilde bağlı olan çok az kişi vardı. Senato şimdilik Antonius'u vatan haini ilan etmeyi reddetti, bunun yerine ona elçi olarak üç tane kıdemli senatör gönderdi. Bunlardan biri Philippus'tu ve bu adamın bir uzlaşma olmasını içten şekilde ummadığına dair bir belirti yoktur.[26]

Yine de dedikodular boşa çıktı. Antonius Caesar'a saldırmaya devam etti; gerçekten de Iulius Caesar'ın oğlu olmadığını hatırlatmak için gerçek ailesine hakaretler yağdırıyordu. "Sözde" Caesar yabancı kölelerin soyundan gelen, eyalet sakini bir hiçti; destek kazanmak için yaşlı diktatöre

25 Osgood (2006), s. 49-51, Lintott (2008), s. 385-8.
26 Syme (1960), s. 162-70; oylama için bkz. Appian *BC* 3. 30.


GALYA CISALPINA EYALETİ
Aquileia
Forum Gallorum
Mutina
Bononia
VIA AURELIA
VIA AEMILIA
Luca
Pistoria
Pisae
Faesulae
Ariminum
Pisaurum
ILLYRICUM
Arretium
Volaterrae
Perusia
Tiber R.
PICENUM
Ancona
ETRURIA
VIA FLAMINIA
ADRİYATİK DENİZİ
Ameria
Praeneste
Corfinium
Ostia
Roma
Tusculum
Alba
Sora
Lanuvium
Arpinum
Antium
LATIUM
SAMNIUM
TIR DENİZİ
Formiae
Capua
Luceria
Cumae
CAMPANIA
Baiae
Puteoli
Misenum
Pompeii
Venusia
Naples
VIA APPIA
LUCANIA
Tarentum
Brundisium
CALABRIA
Hydrus
BRUTTIUM
Vibo
Naulochus
Eryx Da
Lilybaeum
Mylae
Messana
Rhegium
SİCİLYA EYALETİ
İYONYA DENİZİ
Syracuse
0
100 mil
0
100 Roman mili

İtalya

peşkeş çeken önemsiz bir çocuktu. Bu, aristokratlara özgü bir kibirden kaynaklanıyordu. Öte yandan, o zamanlar ihtiyatla yaklaşılan, Romalıların siyaset arenasında kullandığı geleneksel hakaretlerden biriydi.[27]

Diğer taraftan bu yorumların bazıları Augustus'un üstüne yapışmıştır ve bu durumun unutulmasından çok sonraları bile iyi bilinen şeyler olarak kalmıştır. Ona göre, birdenbire zengin olan Caesar yalnızca "her şeyi bir isme borçlu olan bir oğlandı" -ki biz buna "ayrıca her şeyi sahip olduğu orduya borçlu olan" eklemesi yapabiliriz. Cicero her ikisini de kullanmak istiyordu, zira onun için artık Antonius, Iulius Caesar'ın olduğundan çok daha kötü gözüküyordu. Bunun bir kısmı düpedüz şahsi bir antipatiydi, büyük kısmı ise saygı eksikliğiydi. Tiran öldürüldükten sonra tiranlık devam etmekle kalmamış, ayrıca yeni tiran, egemenliğini kazanmak için Iulius Caesar'dan çok daha az şey yapmıştı. Bundan daha önemli olanı ise Cicero'nun uzun kariyeri boyunca yaşadığı hüsranlar ve hayal kırıklıkları, ayrıca son bir kez Roma'ya ve çok sevdiği *res publica*'ya hizmet etme -veya belki de onu kurtarma- hissiydi. En başından beri genç Caesar ona hürmet ve saygı göstermişti. Bunun samimiyetsiz olması gerekmiyordu. Cicero, seçkin bir yaşlı devlet adamıydı ve hırslı bir yeni karakter ona yaltaklanıyordu. Bunun karşılığında onun delikanlıya karşı eğiliminin tamamen sahte olması da gerekmiyordu. Genelde bunların olmasına yol açan evlilikler gibi siyasi dostluklar da büyük avantaj sağlıyordu ve herkes bu ikilinin geçici bir süreliğine anlaşabileceğini biliyordu. Şu anlık ikisi de birbirine faydalıydı ve gelecekte ne olacağını bilemezlerdi. Cicero, tıpkı MÖ 49 yılında Cato ve müttefiklerinin Pompeius'u Iulius Caesar'a karşı kullanmak istemesinde olduğu gibi delikanlıyı ve ordusunu kullanmak istiyordu. Ortak çıkar, mutlak güven olmasını gerektirmiyordu -nihayetinde Caesar yalnızca 19 yaşındaydı ve siyasi olarak deneyimsiz biriydi. Uzun vadede gerçekten de tehlikeli olamazdı, değil mi?[28]

Hirtius ve Pansa, 1 Ocak günü konsüllüğe başladığında Cicero, Antonius'a karşı saldırılarını yineledi. Nihai senato kararı çıkarıldı

27 Bu hakaretlerin bazıları için bkz. Suetonius, *Augustus* 2. 3-3. 1, 4. 2, ayrıca genel olarak bkz. K. Scott, "The Political Propaganda of 44-30 BC", *Memoirs of the American Academy in Rome* 11 (1933), s. 7-49.

28 "Her şeyi bir isme borçlu olan oğlan" için bkz. Cicero, *Philippics* 13. 24; Caesar'ın Cicero'ya yaltaklanması için bkz. Plutarch, *Cicero* 45-6; Cicero'nun stratejisi için bkz. Stockton (1971), s. 300-02, 326-8.

fakat özellikle Antonius'un ismini belirtmekten kaçınılmıştı. Dayısı Lucius Iulius Caesar, onu vatan haini ilan eden oylamayı bloke etmeyi başarmıştır ve diğer bütün ifadeler de yumuşatılmıştır. Acil durum -*tumultus*- ilan edildi, fakat bu tam olarak bir savaş değildi. Bu yine de hazırlıkları engellemedi. Decimus Brutus, Cisalpina Galya'nın valisi olarak onaylandı. Bundan daha çarpıcı bir şekilde Caesar'a *propraetor* yetkisi -*imperium*- verildi, böylelikle en azından sahip olduğu orduya bir süreliğine meşru bir şekilde komuta edebilecekti. Caesar ayrıca senatoya da kabul edildi ve *quaestor* rütbesine yükseltildi. Bu ona diğer kamu görevlerine de normalden on yıl evvel seçilebilme olanağı tanıdı -yine de konsüllüğe seçilebilmesi için on yıldan fazla süre olması gerekecekti. Tıpkı liderleri gibi askerleri de methedildi, dahası devlet, genç Caesar onların hizmetlerini talep ettiğinde söz vermiş olduğu terhis ikramiyesini de ödemeyi kabul etti.[29]

Birkaç ay içinde genç Caesar bir ordu toplamış, kısa süreliğine forumu işgal etmişti. Lakin önemli ölçüde destek kazanmayı başaramayıp geri çekilmek zorunda kaldı. Bundan sonra iki lejyonun sadakatini satın almış, böylelikle dikkate alınması gereken bir güç olmuş, senatoyu onunla savaşma veya onu tanıma arasında tercih yapmaya zorlamıştır. Senato ikincisini tercih etmiştir. Caesar kısa süre içinde, "babasının" katillerinden biri olan ve MÖ 45 yılında aynı at arabasında bulunacağı Decimus Brutus'a yardım etme sürecinde Antonius'a karşı savaş açacaktı.

29 Appian, *BC* 3. 48, 50-51, Dio 46. 29. 2-6, Cicero, *ad Brutum* 1. 12, *Philippics* 5. 3-4, 25, 31, Rawson, *CAH2* IX, s. 479-81.

7

ÖDÜLLENDİRME VE SAF DIŞI BIRAKMA

"Kendi söylediğine göre Caesar, sana atfettiği şu görüş haricinde senin hakkında hiçbir şikâyette bulunmuyor: 'Genç adamı övmeli, ödüllendirmeli ve saf dışı bırakmalıyız. Ayrıca, kendisini saf dışı bırakmana izin vermek gibi bir amacının olmadığını ekledi."
Decimus Brutus'tan Cicero'ya, 24 Mayıs MÖ 43.[1]

Kış ayları sonuçsuz müzakerelerle geçti. Yılın bu döneminde orduları beslemek zordu ve konsüller de hâlen yeni orduları talim etme ve erzak tedarik etmekle meşguldü. Decimus Brutus, Mutina şehrine sığındı. Lejyonerleri ise, kestikleri yük hayvanlarının tuzlu etleriyle hayatta kalıyordu. Antonius bunları ablukaya aldı ama çok yakından baskı uygulamadı ve bir saldırı girişiminde bulunmadı. Geçen zaman onun yararınaydı, zira yeteri kadar uzun süre beklerse kuşatılanlar açlıktan zor duruma düşmeye başlayacak ve teslim olmak zorunda kalacaktı. Ayrıca daha saldırgan bir savaşta rakiplerinin ilk adımı atmasının bir zararı yoktu. Taraflar henüz kesin bir şekilde belirlenmemişti ve valilerin ordularıyla birlikte nasıl hareket edecekleri belirsizdi. Cicero, İspanya'daki Gaius Asinius Pollio'ya ve ayrıca Galya eyaletlerindeki Lepidus ve Lucius Munatius Plancus'a, lejyonlarıyla beraber Decimus Brutus'a destek vermeleri yönünde teşvikte bulunuyordu. Ona dostluk ve *res publica*'ya sadakat yönünde güvence verdikten sonra hiçbiri somut bir eylemde bulunmadı.[2]

1 Cicero, *ad Fam.* 11. 20 (SB 401) (Loeb çevirisi, bazı değişimler yapılmıştır).
2 Appian, *BC* 3. 27, 49, J. Osgood, *Caesar's Legacy. Civil War and the Emergence of the Roman Empire* (2006), s. 50.

Öte yandan diğer Brutus şimdi Makedonya eyaletinin ve garnizonunun yönetimindeydi. Ağabeyi tarafından bu bölgeyi kontrol etmesi için gönderilmiş Gaius Antonius, lejyonları tarafına çekmeyi başaramadı ve kısa süre sonra, tutsak edilmeden evvel kendi askerlerinin de firar ettiğini gördü. Trebonius, Dolaeballa tarafından tutuklanmış ve öldürülmüştü -bazıları önce işkence gördüğünü iddia eder. Bu adam, diktatörün suikastçıları arasında can veren ilk kişiydi. Kısa süre sonra lejyonlar, Doleballa'ya karşı çıktı. Gelecek aylarda bu adam da hızla yenilgiye uğrayacak ve en sonunda kendi canını alacaktı. Cassius, Suriye'deki bütün lejyonların kontrolünü ele geçirdi. Komplocular ordulara sahip olmaya ve eyaletlerden parayla beraber diğer kaynakları zorla almaya başlamıştı. Cicero, bunların daha önceden yapmış oldukları şeyleri yasal hâle getirmek amacıyla senatoyu ikna etmeye koyulmuştu. Öte yandan bu orduların hiçbiri Decimus Brutus'a yardım edebilecek bir konumda değildi. Caesar ve askerleri İtalya'daki sonuç için kritik olmaya devam ediyordu.[3]

Yeni atanmış olan *propraetor*, seve seve iki konsülün komutası altına girdi ve bunlarla içten ilişkiler kurdu. Her iki konsül de sağlam Caesarcıydılar. Hirtius muhtemelen MÖ 44 yılının sonlarında, Iulius Caesar'ın *Galya Savaşı üzerine Notlar* eserine sekizinci kitabı eklemişti. Ayrıca bu adam, diktatörün *İç Savaş Üzerine Notlar* eserinin devamı niteliğindeki *İskenderiye Savaşı* ve *Afrika Savaşı* eserlerinin de yazarı olabilir. Geçmişteki zaferlerin kutlanması hiç şüphesiz Iulius Caesar'ın ordusundaki eski subayların olumlu karşıladığı bir şeydi.[4]

Mart ayı itibarıyla, senato tarafından kontrol edilen birlikler harekete geçmeye başladı. *Propraetor* genç Caesar'ın lejyonları ordudaki savaşa hazır olan tek gerçek kısımdı. Caesar, IV. Lejyonu ve Martia Lejyonunu Hirtius'un komutasına vererek konsüle Cisalpina Galya'ya doğru yola çıkma fırsatı sağladı. Genç komutan da kısa süre sonra VII. Lejyonla ve muhtemelen, Antonius'u terk ettikleri zaman lejyonlarla beraber getirilmiş olan savaş filleriyle birlikte onu takip etti -VIII. Lejyonun sonraki zamanlara kadar ona katılmamış olması muhtemeldir. Bunlar, bir miktar süvari ve hafif silahlı piyadenin desteğini almıştı.

3 Appian, *BC* 3. 63, 79, R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 171-2, 183.

4 Caesar, *BG* 8. önsözde Balbus'un kendisini yazmaya teşvik ettiğini söyler, ayrıca bkz. Osgood (2006), s. 51, n. 133 VII. ve VIII. lejyonları iyi bir şekilde ele alır.

Hirtius ve Caesar da tek tek, hem karargâhlarının muhafızları hem de muharebede korkutucu bir kuvvet olarak hizmet etmeleri amacıyla, özenle seçilmiş kıdemlilerden müteşekkil bir muhafız alayı oluşturmuştu. Şimdilik Pansa, Roma yakınlarında kalmıştı. Acele içinde dört yeni lejyonun talimi ve hazırlıklarını yaptırıyor, senatonun toplantılarına başkanlık ediyordu. 19 Mart günü bir toplantıya katılsa da sonraki gün o da şehri terk etti ve yeni acemi birliklerden oluşan dört lejyonla beraber kuzeye doğru yol aldı.[5]

Hirtius ve Caesar, Antonius'un hatları yakınlarında iki tane tahkimli ordugâh kurdular, fakat ordunun geri kalanı da bölgeye ulaşana dek Mutina'ya doğru geçme girişimi yapacak kadar güçlü hissetmediler. Decimus Brutus'a işaret ışıkları yaktılar fakat bir haberci düşman ileri karakollarına sızmayı, nehirden yüzüp geçerek şehre ulaşmayı başarana kadar Brutus'un orada olduklarını bildiğinden emin olamadılar. Kuşatılmış garnizonla kurtarma birliği arasındaki haberleşme, tehlikeli bir şekilde bu tür cesur adamlara ve posta güvercinlerine bağlıydı. İki taraf iki hafta boyunca çarpıştı. Makedonya lejyonlarının onun tarafında olduğunu ilan ettiğinde Caesar'a katılmış olan bazı yardımcı süvari birlikleri şimdi tekrar Antonius'un tarafına geçmeye karar verdi. Kendi birlikleri üç lejyondan fazlaymış gibi göründüğü için Antonius da başka takviye kuvvetler edinmiş olabilir. Mutina'nın içinde Decimus Brutus'un adamlarının yiyeceği bitiyordu fakat onlar da takviye alana dek Hirtius ve Caesar bunlara yardım edememiştir.[6]

Nisan ayının ikinci haftası itibarıyla Pansa ve adamları, Mutina'ya doğru giden Aemilius Yolu'nu (Via Aemilia) takip ederek yaklaşıyordu. Antonius, iki düşman ordusunun birleşmesine göz yumamazdı. Dolayısıyla bunlar hâlen ayrıyken ve saldırıya açıkken hızlı bir şekilde hücum etmeye harar verdi. Garnizonlarını meşgul etmek umuduyla küçük birlikler, Hirtius ve Caesar'ın ordugâhlarını protesto etmek üzere gönderildi. Antonius bizzat, II. ve XXXV. olmak üzere Makedonya lejyonlarını ve bunlarla birlikte süvarilerinin ve hafif silahlı piyadelerinin çoğunu alarak, Pansa'nın toy askerlerini tuzağa düşürmek amacıyla hızla güneye

5 Cicero, *ad Fam.* 10. 6. 3, ayrıca bkz. *Philippics* 13. 7-9, A. Lintott, *Cicero as Evidence* (2008), s. 399.

6 Caesar'ın süvarileri arasındaki firarlar için bkz. Appian, *BC* 3. 50, 65, Dio 46. 35. 1-37. 3, posta güvercinlerinin kullanımı için bkz. Pliny *NH* 10. 110.

yöneldi. Hirtius bu hamleyi sezdi veya bazı raporlardan öğrendi, 13-14 Nisan gecesi Martia Lejyonu'yla kendisinin ve Caesar'ın muhafız alaylarını Pansa'ya katılmaları ve ordusuna eşlik etmeleri için gönderdi. Bu bir kumardı, eğer yollarını kaybedip Antonius'un daha güçlü olan birliklerine rast gelirlerse birliklerinin yok olmasını riske ediyordu. Fakat risk karşılığını verdi ve iki birlik de zorluk çıkmadan birleşti.

14 Nisan sabahı Pansa'nın takviye edilmiş olan ordusu, Mutina'nın yaklaşık 11 km. uzaklığında bulunan küçük kasaba Forum Gallorum'a yaklaştı. Antonius'un askerlerinin çoğu evlerde, bataklıklarda veya yolun her iki tarafındaki çalılıklarda gizlenmişti. Lakin Martia Lejyonunun ani bir saldırısına yol açacak şekilde yeteri kadar çok ileri karakol görünüyordu. Bu lejyon, Brundisium'da askerlerin infaz edilme anısından ötürü hiddet duyuyordu. Sonuçta kargaşa içinde geçen şiddetli bir çarpışma oldu, arazi birkaç küçük muharebe olacak şekilde parçalara ayrılmıştı. Caesar'ın muhafız alayı, yolda Antonius'un muhafızlarıyla karşılaşınca büyük kayıplar verdi. Arka taraftaki toy lejyonlar, geceleyin inşa ettikleri ve savunma hatlarını güçlendirmek için ellerinden gelenin en iyisini yaptıkları yürüyüş ordugâhına çekilmeye başladı.

Bir süreliğine Martia Lejyonu yerini korudu ve hatta XXXV. Lejyonu bir kilometre kadar geri püskürttü. Ancak Antonius'un süvarideki üstünlüğü zaman içerisinde ortaya çıkınca geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu iyi talimli askerlerin istikrarı ile Pansa'nın ve subaylarının liderliği geri çekilişin bir kaçışa dönüşmesini engellemeyi başardı. Ordunun çoğu, konsül Pansa yan tarafta bir mızrak atışıyla kötü bir şekilde yaralansa da, ordugâhın savunma hatlarına sığınmayı başardı. Antonius'un askerleri ordugâhın alçak çim setlerine saldırdı fakat içeri girmeyi başaramadılar. Öğleden sonrayı iyice geçiyordu, Antonius adamlarının yorgun ve aç olduğunu fark etti. Hiç şüphesiz Iulius Caesar, bölgede kendi tahkimli ordugâhını kurardı ve askerlerine yiyecek getirmiş olurdu, ayrıca düşmana baskı kurmaya da devam ederdi. Antonius ise adamlarını, ana ordugâhlarına geri çekti.

O an Hirtius ve Caesar, aleyhlerine olan şeyin savaş hileleri olduğunu fark etti. Konsül, IV. ve VII. lejyonun büyük kısmını alarak, genç meslektaşını ordugâhları savunması için geride bıraktı. Şans veya plan yoluyla Hirtius, geri çekilmekte olan Antonius'un adamlarına saldırmayı başardı. Antoniusçular akşam ışığında aceleyle bir savaş

hattı kurdular, lakin zafer coşkusu tükenmişliğe doğru dönüşünce fiziksel ve zihinsel olarak bir başka muharebe için hazır değillerdi. II. ve XXV. lejyonlar çözülerek büyük zayiatlar verdi ve her biri, diğer değerli sancaklarının yarısıyla beraber en değerli kartal lejyonlarını da kaybetti. Askerlerin çoğu etrafa saçıldı, bazıları Forum Gallorum'a sığındı, diğerleri de bataklıklara saklandı. Antonius'un süvarileri az sayıda kayıp vererek kaçmıştı, gece boyunca devriye birlikleri bu geride kalanlardan mümkün olduğunca fazlasını toplayıp getirebilmek için gönderildiler.[7]

Bu hayatta kalanlardan ayrı olarak Antonius'un hâlen V. Alaudae Lejyonu ve diğer birlikleri vardı. Bunlar, Mutina kuşatmasını sürdürebilecek kadar iyi durumdaydılar. Ayrıca, sayı ve süvarilerinin niteliği konularında büyük bir avantaja sahip olmaya devam ediyordu ve bu sayede, sonraki birkaç gün boyunca meydana gelen çatışmalarda iyi gitmeyi başarmıştı. Ancak köşeye sıkışmıştı, Hirtius ve Caesar düşman hatlarına daha da yaklaşarak ve muharebeye girme teklifi sunarak üzerindeki baskıyı artırıyordu. Antonius ise muharebeye girmeyi reddediyordu. Bu tür hareketler ordunun, üstün olduğu yönündeki güvenini artırmanın iyi yollarıydı. Bir haftanın sonunda Antonius en sonunda savaş dizilimi alıp çarpışmaya girmeye kışkırtıldı. Yenilgiye uğrayınca Hirtius ve Caesar bu saldırıyı, tahkimli hatları üzerine büyük çaplı bir hücuma çevirdi. 19 yaşındaki Caesar, çarpışmanın ilk bölümlerinde küçük bir rol oynadı -Antonius daha sonraları Caesar'ın, kendisini komutan olarak simgeleyen kırmızı pelerini bırakarak savaş alanından kaçtığını iddia etmiştir- ve belki de ikinci çatışmada kahramanca hareket etmek adına yoldan çıkmıştı. Suetonius, çatışmanın bir bölümünde kartal sancaktarının (*aquilifer*) yaralanmasının ardından lejyonlarından birinin kartal sancağını taşıdığını söyler; bu, bocalayan askerleri cesur bir şekilde saldırıya geçmek veya bir araya toplamak amacıyla

7 Servius Sulpicius Galba'nın etkin görgü tanıklığı için bkz. Cicero, *ad Fam.* 10. 30; Appian, *BC* 66-70, Dio 46. 37. 1-7, ayrıca bkz. Osgood (2006), s. 51-5 ve L. Keppie, *The Making of the Roman Army* (1984), s. 115-18 ve A. Goldsworthy, *Antony and Kleopatra* (2010), s. 225-7. Appianos sükuneti, kıdemli lejyonların makineleşmiş öldürme özelliklerini dramatik bir şekilde vurgular fakat bu, bir retorikten fazlası olmayabilir. Orada bulunan gerçek kıdemli askerlerin yalnızca muhafız alayları olduğunu hatırlamak önemlidir. Makedonya lejyonlarındaki her rütbeden asker çok az aktif hizmette bulunmuştur.

canlandırmak için yapılan, iyi bilinen bir eylemdi. Tahkimli alanlara saldırı düzenlemek her zaman zor bir operasyondu, ancak sayılar ve askerlerin özgüveni etkisini gösterdi. Hirtius, Antonius'un ana ordugâhına girse de çadır hatlarının arasındaki karmakarışık çatışma esnasında öldürüldü. Günün sonunda Antoniusçular birçok kilit noktadan püskürtülmüştü. Antonius kuşatmasını kaldırdı ve kendisine diri takviye birlikler getirmekte olan astlarıyla birleşmek umuduyla geri çekildi.[8]

Kovalama çok cansız oldu. Hirtius ölmüştü, öte yandan Pansa çadırında mahsur kalmıştı ve o ay bitmeden, aldığı yarasına yenik düşecekti. Decimus Brutus, bir sonraki yıl için konsül olarak atanmıştı -bu, Iulius Caesar'ın bir diğer atamasıydı- bu yüzden Caesar'ın üstüydü, fakat kendi adamları Mutina'da aylar boyunca kötü yiyeceklerle beslendikleri için iyi durumda değildi. Bu askerlerin komutanının da umutsuz bir şekilde parası azdı, bu da askerlere para ödemeyi ve yiyecek temin etmeyi zorlaştırıyordu. Kuşatmadan evvel müdafiler bütün yük hayvanlarını ve atlarını kesmişti ve bunların yerini doldurmak zordu. Decimus Brutus, sahaya çıkmak için etkin bir süvariye veya yük hayvanlarına sahip değildi. Kurtarma ordusunun en güçlü kısmı lejyonları, genç *propraetor*'a sadık tutmuştu; Iulius Caesar'ın kıdemlileri, onun katillerinden birine katılmamıştı.[9]

Caesar şimdi etkin bir şekilde hem kendisinin hem de konsüllerin lejyonlarını idare ediyordu. Daha sonraları, orduyu ele geçirmek için Hirtius'un öldürülmesini emrettiği -veya hatta bunu kendisinin yaptığı- ve sonra da Pansa'nın öldürülmesini ayarladığı yönünde suçlanmıştır. Pansa'nın şahsi hekiminin tutuklanıp sorgulandığı da iddia edilmiştir, zira konsülün durumu birdenbire kötüye gitmişti. Bu tür yeteneklerin ardında hiç şüphesiz, sürmekte olan bir savaşın daha sonradan anlaşılması ve propagandasının yapılması ihtiyacı vardı, bu iddialarda bir gerçeklik ihtimali olması pek olası değildir. Romalı komutanlar, savaş hattının hemen arkasında yakın mesafeden sevk ve komuta işlemlerini yapardı ve kırmızı pelerinleri ve iyi zırhlarıyla hemen

---

8 Caesar'ın eylemleri için bkz. Appian, *BC* 3. 71-2, Dio 46. 38. 1-7, Cicero, *ad Fam.* 11. 13. 2, Suetonius, *Augustus* 10. 4, cesareti ve gençliğine yapılan vurgu için bkz. Velleius Paterculus 2. 61. 4; muharebeye girme konusunda meydan okumalar için bkz. A. Goldsworthy, *The Roman Army at War 100 BC-AD 200* (1996), s. 143-5.

9 Appian, *BC* 3. 73-5, Plutarch, *Antony* 17-18; Decimus Brutus'un çektiği hayvan kıtlığı için bkz. Cicero, *ad Fam.* 11. 13. 2.

göze çarpan hedefler olurlardı; mızrakların veya bir isim yapmak isteyen cesur düşmanların riski altındaydılar. Benzer şekilde donanmış ordular arasında cereyan eden bir iç savaştaki kaçınılmaz karışıklık bunları daha da büyük bir tehlikeye sokuyordu. Forum Gallorum'daki ilk muharebede Martia Lejyonunun komutanlarından biri, kendisini son anda fark etmiş olan Pansa'nın bazı toy birlikleri tarafından neredeyse öldürülüyordu.[10]

İki konsülü ortadan kaldıran şey hiç şüphesiz plandan ziyade şanstı. Ancak bu, Caesar'ın şimdi yedi veya sekiz lejyonun komutasında olduğu esas gerçeği değiştirmiyor.

TEKRAR ROMA'DA

Senato, Forum Gallorum'da olanların tam hikâyesi şehre ulaşmadan evvel Antonius'un zaferine -belki de Pansa'nın adamlarının yenilgisine- dair dedikodular duydu. Başarılarından dolayı hem konsüller hem de Caesar övüldü, ancak aslında Caesar'ın oynamış olduğu rol çok azdı. Cicero ve Antonius'a karşı onun korkularını paylaşan kişiler, Mutina kuşatmasının kaldırılmış olduğu yönündeki haberleri çok daha büyük bir memnuniyetle karşıladı. 50 günlük bir kamusal şükran günü ilan edildi; bu, Iulius Caesar'a bile verilen onurlardan fazlaydı ve oldukça açık bir şekilde, bir iç savaştaki zaferi kutlamak içindi. Antonius en sonunda vatan haini ilan edildi, Brutus ve Cassius da meşru bir şekilde ordularının ve eyaletlerinin başında olan kişiler olarak tanındı. Ancak bu konuda herkes coşku içinde sevinmeye meyilli değildi. Asinius Pollio, İspanya eyaletlerinden birinin valisiydi ve eski bir Caesarcıydı. Cicero'ya mektup yazdığında, İtalya'nın sahip olduğu en iyi evlatların birçoğunun boş yere ölmesine matem tutuyordu.[11]

---

10 Brutus'un, Pansa'nın hekimini kişisel olarak tanıdığından ötürü düştüğü şüpheye dair o dönemdeki dedikodu için bkz. Cicero, *ad Brutum* 1. 6. 2; Caesar'ın Hirtius ve Pansa'nın ölümlerinde bir parmağı olduğuna dair daha sonraki hikâyeler için bkz. Suetonius, *Augustus* II; Tacitus, *Ann.* I. 10. Burada, Pansa'nın zehirlendiği, adamlarının da Hirtius'u öldürmeleri için ikna edildiği ima edilir. Antonius'un askerlerine yakalanıp az kalsın kendi askerleri tarafından öldürülecek olan komutan için bkz. Cicero, *ad Fam.* 30. 10. 3.

11 Senato'nun tepkileri ve Mutina sonraki durum için bkz. Cicero, *ad Brutum* 1. 3. 4, *ad Fam.* 10. 21. 4, 11. 19. 1, 11. 21. 2, Appian, *BC* 3. 74, Dio 46. 40. 1, Rawson *CAH2* IX, s. 483-5, Syme (1960), s. 176-8 ve D. Stockton, *Cicero. A Political Biography* (1971), s. 318-23; Pollio'nun mektubu için bkz. Cicero, *ad Fam.* 10. 33. 1.

Decimus Brutus, elinden gelenin en iyisini yaptıysa da Antonius'un kaçışını engelleyemedi. Mayıs ayının başlangıcında "Caesar'a emir vermenin ve onun da ordusuna emir vermesinin imkânsız olduğundan" şikâyet etti. Ona göre her ikisi de kötü şeylerdi. Senato onun için, IV. Lejyona ve Martia Lejyonuna verilmesi amacıyla bazı yönergeler gönderdi. Askerler onu kabul etmeyi reddetti, birkaç hafta sonra da Cicero Brutus'a, askerleri bu konuda zorlamak için hiçbir şey yapılamayacağını itiraf etti. Muhtemelen, acemi erlerden oluşan bazı lejyonların komutasını aşağı yukarı kalıcı bir şekilde üstlenmişti, bunlar ve dağınık hâldeki kendi ordusuyla beraber Antonius'un peşine düştü. Antonius kısa süre sonra, Iulius Caesar'ın eski kurmaylarından biri olan Publius Ventidius Bassus'un toplamış olduğu üç yeni lejyona katıldı. Bunun ardından bütün ordu, Transalpina Galya'ya geçti. Lepidus ve Plancus'a, Antonius'a karşı harekete geçmesi söylendi fakat buradaki en iyi subayların ve birliklerin hepsi yine Iulius Caesar'ın kıdemli askerleriydi. Mayıs ayında Antonius'un ordusu, Lepidus'un ana birliğinin yakınlarına ordugâh kurdu. İki orduda da bulunan eski silah arkadaşları dostça ilişkilere sahipti ve kısa süre sonra, birbirleriyle savaşmak için hevesli olmadıkları ortaya çıktı. Lepidus'un lejyonları Antonius'un tarafında olduğunu ilan etti, ardından komutanları da geldi. Lepidus'un senatör astlarından biri intihar etti, fakat tek zayiat buydu. Lepidus ve Antonius müttefik oldu, bunlara kısa süre sonra Plancus, sonra da Asinius Pollio katıldı. Vatan haini şimdi, öncekinden çok daha güçlüydü.[12]

Senatoda Decimus Brutus'a bir zafer alayı hakkı verildi. Caesar, bu törende daha az onurlandırılan taraf oldu; bir at arabası yerine bir ata binmişti ve onun kadar prestij elde etmedi. Her iki adam da, lejyonları terhis etmek ve terhis edilen askerlere toprak dağıtmak için görevlendirilen komisyon üyelerinin dışında tutuldu. Bu, yalnızca ordusunun elinden alınacağı değil, ayrıca genç komutanın askerlerini ödüllendirerek onların desteğini kazanmaktan da mahrum bırakıldığı anlamına geliyordu. Çoğu senatör, artık kriz sona ermiş gibi hissettiğinden rahatlamak istiyordu. Antonius'un yeniden güçlendiğini fark

12 Alıntı için bkz. Cicero, *ad Fam.* 11. 11. 4, Martia ile IV. lejyonun komutasını almadığından ötürü Decimus'un yaşadığı hayal kırıklığı için bkz. *ad Fam.* 11. 19. 1; Lepidus'un ordusunun taraf değiştirmesi için bkz. Plutarch, *Antony* 18, Appian, *BC* 3. 80-84, Dio 46. 38. 6-7, Syme (1960), s. 178-9, ve Brunt (1971), s. 481-4.

etme konusunda da yavaşlardı. Hiç de akıllıca olmayan bir hamleyle bir senato toplantısında, taraf değiştirdikleri zaman lejyonlara söz verilen ikramiye yarıya indirildi.[13]

24 Mayıs günü Decimus Brutus, Cicero'ya bir mektup yazdı. Mektupta, 19 yaşındaki Caesar'ın, kendisine verilen kurmaylarından birine Cicero'nun "delikanlıyı övmeli, ödüllendirmeli ve saf dışı bırakmalıyız" yönündeki sözüyle tembihlediğini söyleyip durduğunu bildirdi. Ünlü hatip, böyle söylemiş olduğunu inkâr etmedi. Latince söylenen sözün ritmi -*laudandum adulescentum, ornandum, tollendum*, bu son kelimede hem övmek hem de ortadan kaldırmak anlamı vardır- bunun gerçekten söylenmiş olabileceğine işaret eder.[14]

En başından beri Caesar, Antonius'la savaşmak için uygun bir araçtı. Delikanlı için senatonun emirlerini kabul etmek onun bir ordu toplamasına yasal onay veriyor, katlanarak büyüyen bu mücadelede önemli bir oyuncu olmasına yardımcı oluyordu. Senato şimdi, Brutus ve Cassius'un büyüyen askerî gücüne resmî bir onay veriyor, hatta İspanya'da ve Akdeniz'deki adalarda bir isyan çıkarmış olan, Büyük Pompeius'un genç oğlu Sextus Pompeius'u bile tanıyordu. Bunların, Iulius Caesar'ın halefiyle iyi ilişkilere sahip olması pek muhtemel değildi. Bu yıl daha önceden Antonius, Hirtius ve Caesar'a mektup yazarak onları, aralarındaki çatışmadan nemalanacak olan tek tarafın eski Pompeiusçular olduğu yönünde uyarmıştı.[15]

Caesar'ın saf dışı bırakılmak gibi bir niyeti yoktu ve bunu mümkün olduğunca açık bir şekilde söylüyordu. Herkes gibi o da, kendi konumunu uzun vadede korumaya çalışıyordu. Mayıs ayının başında Decimus Brutus delikanlının, Hirtius ve Pansa'nın ölümleriyle boşta kalan konsüllüğe gözünü diktiğini ima etmiştir. Bu adam ikisinin birlikte olduğunu öne sürerek Cicero'ya yanaşmış olabilir. Yaşlı hatibin, boştaki konsül kadrolarından birine çoktan geçmiş olduğu yönünde bir dedikodu dolanıyordu. Brutus, Makedonya'dayken bu hikâyeyi duymuş ve en başından beri Caesar'ı göreve getirme hususundaki endişesini dile getirmiştir. Haziran ayında Cicero bir mektup yazarak, senatoda delikanlının en üst makama gelmesi adına çalışan akrabalarına

13 Stockton (1971), s. 319-30.
14 Cicero, *ad Fam.* 11. 20.
15 Cicero, *Philippics* 13. 22-5.

karşı konuşma yaptığını temin etmiştir. Aslında büyük olasılıkla Philippus ve Marcellus'tan bahsetmişti ancak bizzat Caesar'a böylesine çılgınca bir hırstan vazgeçmesini söylemesine karşın yine de delikanlıdan övgüyle bahsediyordu. Iulius Caesar'ın, inandığı şeyler konusunda saplantılı olabildiğini fark ettiği Brutus yine de ikna olmamıştı; Cicero'nun hemen ürken biri olmasından ve delikanlı tarafından kolayca ayartılmasından korkuyordu. Onu, statüsü, Brutus'un ve yoldaş arkadaşlarının bir tiran olarak öldürmüş olduğu Iulius Caesar'ın ismi ve servetiyle miras edinilmiş, henüz seçilmemiş bir savaş beyi görüyordu. Karşılık olarak Cicero, "Özgürlükçülerin" liderine ordusuyla beraber İtalya'ya dönmeyi salık vermeye devam etti. En sonunda ise ordular, kozlarını oynamaya başladı.[16]

Temmuz ayında Caesar'ın ordusundan bir heyet geldi. 400 adamlık bu heyet neredeyse bir kohort boyutundaydı, yani bir ordu değildi ama yine de her rütbeden temsilcilerle birlikte önemli sayıda yüzbaşı barındırıyordu. Bunlar komutanları için konsüllük, kendileri için de söz verilen ikramiyenin tamamını istediler. Suetonius, baş sözcünün Cornelius adındaki bir yüzbaşı olduğunu öne sürer. Geçmişteki, devlet onların yeteneğine ihtiyaç duyduğu zaman en üst makama terfi ettirilen, yasal yaşın altındaki kişiler örnek verildi. Yüzbaşılar, bir miktar mülkiyeti olan kişilerdi ve genellikle İtalya'nın kırsal kesimindeki kasabaların aristokratlarından geliyorlardı. Bu kişilerin kıdemli başçavuşlar olarak düşük rütbelerden terfi olduklarına dair eski görüş maalesef süregelen bir efsaneydi. Buna rağmen senatörler onları sosyal statünün altında görüyordu ve onların temsil ettikleri cebri yönden nefret ediyorlardı. Bunların talepleri, sinirli bir şekilde geri çevrildi. Söylenene göre Cornelius, sıradan erlerin tersine yüzbaşıların kalçalarının solunda taşıdıkları kılıcının topuzunu ve kabzasını gösterecek şekilde askerî pelerinini sıyırmış ve "Siz yapmazsanız, bu işi bu kılıç halledecek" demiş.[17]

Bu kadar açık bir tehdit belki yalnızca bir hikâye olabilir fakat kısa süre içinde gerçeklik olmuştur. Bu heyet, Cisalpina Galya'daki Caesar'a döndüğünde ordudaki askerler ondan kendilerini Roma'ya sevk

16 Bkz. Appian, *BC* 3. 82, Cicero, *ad Brutum* 1. 3. 2, 4. 3-6, *Philippics* 14. 15, Plutarch, *Cicero* 45, ve Stockton (1971), s. 325-8, Lintott (2008), s. 416-21; Caesar'ın konsüllük isteğine cesaret veren akrabalar için bkz. Cicero, *ad Brutum* 1. 10. 3 (Loeb çevirisi 18.3)

17 Appian, *BC* 3. 88, Suetonius, *Augustus* 26. 1, Dio 46. 42. 3-43. 6; Syme (1960), s. 185, n. 7, bu hikâyenin detaylarına kuşkuyla yaklaşır.

etmesini "talep etti", o da hiçbir gönülsüzlük belirtisi göstermeden lejyonlarını güneye sürdü. Bir kez daha bir Caesar, Rubicon'u ordusuyla beraber geçmiş oldu. Lakin bu sefer bu küçük nehir, onun *imperium*'u için resmî bir fark yaratmıyordu. Zira kendisine olağandışı bir şekilde verilen gücü herhangi bir belirli bölgeye bağlı değildi. Caesar'ın sekiz civarında lejyonu vardı. Senatoda yalnızca bir tane lejyon vardı, Pansa tarafından oluşturulan bu birim o zaman muhtemelen savaş için yetersiz olarak görülüyordu. Kuzey Afrika eyaletine gönderilen bir haberci, buradaki üç lejyonu Roma'yı koruması için çağırmak üzere gönderildi.

Hatasının farkına varan senato, Caesar'a gıyabında aday olabilme hakkı -MÖ 49 yılında Iulius Caesar'ın istediği yegâne şey- verilmesini kararlaştırdı. Fakat Caesar artık onlara güvenmiyordu ve ilerlemeye devam etti. O, Roma'ya gelmeden önce Afrika lejyonları şehre vardı. Bu askerler, Pansa'nın bırakmış olduğu toy birliklerden daha talimliydi, ancak sekiz lejyona karşı üç lejyon aritmetiğini değiştirebilecek şansları yoktu. Yine de, bir veya birden fazla *praetor*'un komutası altında savunma hatlarını inşa etmeye koyuldular. Daha kötü niyetli bir amaçla, Atia ve Octavia'yı rehine olarak alması için bazı gruplar gönderildi. Fakat onları bulamadılar, kuvvetle muhtemel uyarılmışlardı veya durumun tehlikeli olduğunu fark edecek kadar zekilerdi.

Caesar Roma'ya ulaştı, senatonun lejyonları da öngörülü bir şekilde ona katılmak üzere taraf değiştirdi. *Praetor*'lardan biri, utanç veya öfke içinde kendi canına kıydı, lakin delikanlı ve muhafızları şehre doğru ilerlerken gerçek bir çarpışma yaşanmadı. Halk kitleleri ve senatör grupları onu karşılamaya geldi. Genç Caesar'ın soğuk bir şekilde gözlemlediği üzere, gelenlerin sonuncusu Cicero'ydu. Sonrasında geceleyin, IV. ve Martia lejyonlarının komutanlarına karşı ayaklanma çıkardığına dair bir dedikodu yayıldı. Senato, tanyeri ağırmadan evvel buluştu -geleneklerin çiğnendiğinin başka bir örneği- ve bu haberin doğru olmadığını öğrenmeden evvel kısa süreliğine bunun keyfini çıkardı.

MÖ 19 Ağustos 43 günü Caesar 19 yıl, 10 ay ve 25 günlükken konsül seçildi. Bu kadar genç bir yaşta bu makamda olmuş başka bir emsal yoktu ve delikanlı da bu hakkın yalnızca kendisine özel olmasıyla gurur duyuyordu. Mevkidaşı ise, Iulius Caesar'ın yeğeni Quintus Pedius oldu. Konsüllüğe başka kişilerin aday olup olmadığı şüphelidir ancak Roma halkının *saepta*'yı doldurmasıyla, muntazam bir seçim

için bütün formalite uygulanmıştır. Her ne kadar Caesar'ın lejyonları, seçmenlerin düşüncelerini açıklığa kavuşturmaya yardımcı olmak için Campus Martius'un orta yerinde kamp kurmuş olsa da bu seçim sonuçları büyük ihtimalle hakikiydi. Seçimi kazandıktan sonra Caesar geleneksel şekilde kurban kesti. O zaman, on iki tane akbabanın havada uçtuğu iddia edilmiştir; bu, mitolojiye göre Romulus'un şehri kurduğu zaman görülen aynı kehanetti.

Kısa süre sonra Roma halkı, bu kez delikanlının Iulius Caesar tarafından evlat edinildiğini yasal olarak onaylamak için toplandı. Bundan sonra başka yasalar da geldi, bunların arasında MÖ 17 Mart 44 günü çıkarılan affı iptal eden ve diktatörün cinayetini bir suç olarak ilan eden yasa da vardı. Brutus ve Cassius, eyaletlere sahip olduklarına dair resmî onayı kaybetti. Bunlar ve diğer komplocuların hepsi, bir gün içinde toplanıp yargıyı yürüten özel bir mahkeme tarafından, gıyabında suçlu bulundu. Jüri üyeleri özel olarak seçilmişti, davayı dikkatli bir şekilde gördüler -yalnızca biri beraat için oy kullanmaya cesaret edebilmişti. Komplocular diktatörü açıkça öldürdükleri ve yaptıklarıyla da övündükleri için, bu cinayet bir suç olarak görüldüğü müddetçe net bir şekilde suçlu olacaklardı. Endişeye yol açan şey ise, bu her ne kadar Cicero'nun MÖ 63 yılında Catilinacılara layık gördüğü şeye kıyasla bir yargı olsa da bu adamların, şehirde bile değillerken aceleyle ve alışılmadık bir şekilde yargılanmasıydı. Bir başka tasarının yasalaşmasıyla da Antonius ve Lepidus'un vatan haini ilan edilmesi iptal edildi. Dolabella da, muhtemelen bu haberler ulaşmadan evvel ölmüş olsa da vatan hainliğinden meşru bir kamu görevliliğine geçirildi. Sextus Pompeius, kısa süreliğine sahip olduğu yasal gücünü kaybetti ve bir kez daha asi oldu. Bir *praetor*, genç Caesar'a karşı suikast düzenlediği yönünde suçlandı ve gecikmeden azledilerek idama mahkûm edildi. Yargılama hızlı ve vahşi olabilirdi fakat o anlık bu, istisnai bir durumdu.

Diktatörün vasiyetnamesinde bulunan, Roma halkına bıraktığı mirasın kalan kısmı da, artık halefi olduğu kadar resmî bir şekilde oğlu olan adam tarafından en sonunda ödendi. Caesar, neredeyse boş bir hazineyi kullanarak lejyonerlerinin her birine 2.500 *denarius* verdi, ayrıca ikramiyelerinin kalan kısmının zaman içerisinde ödeneceğini de söz verdi. Yeni elde ettiği lejyonları da onun bu cömertliğinden bir nebze -belki de tamamen- faydalanmış olabilir, zira nihayetinde gücü

onlara dayanıyordu. Caesar'ın artık 11 lejyonu vardı fakat Antonius ve Lepidus'ta bundan iki misli vardı. Muhtemelen bu birimlerin çoğu çekirdek kadroya sahipti, teorideki güçlerinin yarısına veya belki de daha azına sahiptiler. Bir komutanın prestiji, komutasındaki toplam asker sayısından ziyade lejyonlarının sayısına bağlıydı. Bu yüzden daha çok askerî birim oluşturma temayülü vardı. Bunun karşılığında, sadık takipçileri üst kademelere terfi ettirmek için büyük fırsatlara sahip olma avantajı da vardı.[18]

Caesar ve lejyonları kısa süre sonra tekrar kuzeye, Cisalpina Galya'ya hareket etti. Antonius ve Lepidus onu bekliyordu. Decimus Brutus, göze çarpmayacak bir mesafeden onları takip ediyordu fakat bu sayılara karşı savaşa girmeyi ümit edemezdi. Munatius Plancus ve ordusu, Antonius'a katılmak için taraf değiştirmeden evvel bir süre Brutus'a katıldı. Askerleri sürüler hâlinde firar edince o da küçük bir süvari maiyetiyle beraber kaçtı ve Galyalı bir kabile şefine sığındı. Bu adamı, Iulius Caesar'ın kurmaylarından biri olarak geçirdiği yıllardan tanıyordu, ancak büyük bir zorunluluk olmasına karşın eski misafirperverlik bağları parçalanmıştı. Belki de Antonius'un emirleri üzerine -ve hiç şüphesiz arkasından gelen onayıyla- Decimus Brutus öldürüldü, kellesi de bunun bir kanıtı olarak gönderildi.

Her iki taraftaki en iyi subaylar ve askerler, Iulius Caesar için savaşmış adamlardı ve onun katillerine düşman oldukları için, diktatörün anısına bağlı kalmaya devam etmişlerdi. Birbirleriyle savaşma gibi bir istekleri yoktu; bu sebeple, Caesar'ın ordusu Lepidus ve Antonius'un ordusundan önemli derecede daha küçük olmasına rağmen -belki de yarı yarıya küçüktü- onlara özgüvenli bir şekilde yaklaşmayı başarabildi. Bu üç lider de birbirlerine düşman olmanın zor olacağını fark etti. Daha da önemlisi, böyle bir mücadeleden elde edecekleri çok az şey vardı. Antonius, önceki yıl kendilerini "Özgürlükçü" ilan edenlerle birlikte olmayı istemiş olsa da bu yalnızca, tarafların zorunluluktan yaptığı bir şeydi. Arkalarında Doğu'daki eyaletlerin askerî gücü olan Brutus ve Cassius uzlaşmaya varmaya istekli gibi durmuyordu veya bırakın Caesar'ı kendisine veya Lepidus'a bile hevesli değildiler. Gerçekten de

18 Appian, *BC* 3. 88-95, Dio 46. 44. 1-49. 5, Velleius Paterculus 2. 65. 2, *Res Gestae* 1, Syme (1960), s. 185-8; bu dönemdeki lejyonlar için bkz. P. Brunt, *Italian Manpower 225 BC-AD 14* (1971), s. 481-4.

bunların iyi niyetlerine bel bağlamak çok büyük bir riskti -Brutus, Cassius ve müttefiklerinin de böyle düşünüyordu.[19]

Antonius, Lepidus ve Caesar birbirlerine mektup ve elçiler gönderdi. Bir uzlaşma yapmak istediklerini biliyorlardı. Kasım ayının sonunda, Mutina'nın hemen kuzeyinde bulunan Bononia yakınlarında buluştular. İki gün boyunca bu üç lider ve kurmayları, müttefikliklerinin detaylarını müzakere ettiler. Her biri beş lejyon getirmişti, liderler küçük bir ada üzerinde konuşuyorken seçme askerler nehrin karşı taraflarında bunu izliyordu. Bu konuşmanın sonucundan çıkan anlaşma, Roma tarihinde emsali olmayan bir şeydi -bu gerçekten de herhangi bir dönemle bağdaştırması zor bir şeydir. Pompeius, Crassus ve Iulius Caesar, resmî olmayan bir iş birliği anlaşması kurmuşken bu müttefiklik, üçü de Roma'ya varır varmaz bir yasayla tanınacaktı. Üç adam, yalnızca diktatörlere verilen mutlak gücü paylaşma konusunda anlaştı. Bunlar, devleti yeniden düzenleme gücüne sahip *tresviri rei publicae constituendae* olacaktı. Böylesine geniş güçler olunca Caesar, kısa süreliğine bulunmuş olduğu konsüllükten vazgeçmeyi kabul etti. Bu makamdan, hâlihazırda *praetor* olarak hizmet eden ve takviye birlikleri, yenilgisinden sonra onu kurtarmak için Antonius'a yardım etmiş olan Ventidius'un geçmesi için istifa etti. Ventidius, yılın kalan birkaç haftası için konsül olacaktı ancak bu bile ona, hayatının geri kalanı boyunca eski konsül statüsü sağlamaya yeterli olmuştur.

Bu üçlü, birleşen ordularının büyük bir kısmını birlikte Roma'ya götürdü. İtalya'da bunlara karşı koyacak hiçbir birlik kalmamıştı. Şehre girişleri, birkaç ay önce Caesar'ın girişi kadar sakindi. 27 Kasım günü Titius adında bir *tribunus* Halk Meclisini topladı, bu meclis derhal triumvirliği onayladı ve onlara beş yıllığına yetkilerini verdi. Ayrıca bu meclis, kendi aralarında çoktan paylaşmış oldukları eyaletleri de resmî bir şekilde bu adamlara vermiş olabilir. Lepidus, Transalpina Galya'yı ve İspanya eyaletlerini aldı, Antonius ise Galya'nın geri kalan kısmını. Caesar'a Kuzey Afrika ile beraber Sicilya, Sardinya ve diğer küçük adalar verildi. Bu muhtemelen en zayıf kısımdı, zira bunların her birinin

19 J. Ramsay, "Did Mark Antony contemplate an alliance with his political enemies in July 44 B.C.E.?", *Classical Philology* 96. 3 (2001), 253-68 burada Antonius'un derdinin yalnızca kendi konumunu güçlendirmek olduğunu ve komplocularla asla kalıcı bir müttefiklik yapmadığını iddia eder.

büyük parçaları hâlihazırda Sextus Pompeius tarafından istila edilmişti veya kısa süre sonra edilecekti. Tıpkı bu genç adamın babası Büyük Pompeius gibi triumvirler de eyaletlerini *legatus*'ları vasıtasıyla kontrol edeceklerdi ve bunları şahsi olarak ziyaret etme gibi bir yükümlülükleri yoktu. Esas amaç bu bölgelerde konuşlanmış lejyonları kontrol etmekti. 20 yaşındaki Caesar büyük bir orduya sahipti ve bu, büyük eyaletleri uzun vadede kontrol etmenin getireceği faydalardan çok daha büyük öneme sahipti.[20]

Triumvirler, kendilerine sadık olan ordularıyla birlikte apaçık bir şekilde devletin üzerindeki savaş beyleriydi. Aynı şey şimdi Brutus ve Cassius için de geçerliydi -ayrıca Sextus Pompeius için de- ve hepsi, sadakatlerini elde etmek için askerlerine müsrif bir şekilde mükâfatlar dağıtmıştı. Caesar da farklı değildi, fakat onun yükselişi diğerlerinden çok daha hızlı ve görkemliydi. Artık, normal şartlar altında orduda acemi bir subay olarak hizmet edeceği veya mahkemelerde avukat olarak görülmeye başlayacağı bir yaştaydı. Buna karşın o, dünyadaki en güçlü insanlardan biriydi.

20 Triumvirliğin kuruluşu için bkz. Plutarch, Antony 19-21, Appian, *BC* 3. 96-4. 46. 50. 1-56. 4, Syme (1960), s. 188-91, Osgood (2006), s. 57-61, Rawson, *CAH2* IX, s. 485-6 ve Goldsworthy (2010), s. 228-31.

8

İNTİKAM VE İHTİLAF

"Halkın Cumhuriyet'i düzene sokması ve düzenlemesi için seçmiş olduğu Marcus Lepidus, Marcus Antonius ve Octavius Caesar şöyle beyan ediyor: 'Kalleş hainler merhamet dilenmemiş olsaydı ve bunu elde ettiklerinde kendilerine lütuf gösterenlere düşman olup onlara komplo kurmamış olsalardı, ne Gaius [Iulius] Caesar, merhamet göstererek kurtarmış olduğu kişiler tarafından öldürülecekti ne de biz hakarete uğrayacaktık ve vatan haini ilan edilecektik... Şimdiyse, onlardan gelecek cezaları çekmektense düşmanlarımızın yapacağı şeyleri öngörmeyi tercih ediyoruz.'" *Appianos'un anlattığı kara liste kararı, MS 2. yüzyılın başları.*[1]

"Yine de şunu belirtmemiz gerekiyor: Kara listeye alınan kişilere karşı en çok karıları sadakat gösteriyordu, azatlıları epey, köleleri biraz sadıktı, oğulları ise hiç sadık değildi." *Velleius Paterculus, MS 1. yüzyıl başları.*[2]

Triumvirliğin hâkimiyeti kitlesel katliamlarla başladı. Bononia'nın güneyine hareket ettiklerinde Caesar, Antonius ve Lepidus, bir miktar adamı ortadan kaldırması için önden askerlerini gönderdi. Her ne kadar Cicero ve diğer kurbanlar bu tehlikeyi fark etmiş ve şehirden kaçmış olsa da hiçbir uyarı verilmemişti. Dört kişi öldürüldü ve diğerleri için de arama başlatıldı. Bu durum, kendilerinin de risk altında olduğundan korkan Romalı elitler arasında gece vakti panik yarattı. Caesar'ın konsül

1 Appian, BC 4. 8 (Loeb çevirisi).
2 Velleius Paterculus 2. 67. 2 (Loeb çevirisi).

mevkidaşı ve dayısı olan konsül Pedius, sakin olunmasını ve halkın, hâlen istenen kişilerin listesinin açıklanacağı sabaha kadar beklemesini isteyen haberciler gönderdi. Bu gerginliğin, artık genç bir adam olmayan ve sağlığı kötü olan Pedius'un sağlığını kötü etkilediğine inanılıyordu; zaten birkaç gün içerisinde öldü. Triumvirler, o yılın son haftaları için boşta kalan konsüllük makamına destekçilerinden bir başkasını getirdi.[3]

Triumvirler Roma'ya vardığında cinayetler, sanki Sulla'nın kara liste uygulamaları yeniden canlanmış gibi daha da açık ve resmî hâle geldi. İsim listelerinin olduğu iki tane pano foruma asıldı -iddiaya göre bir tanesi yalnızca senatörlere ayrılmıştı- ve bu liste üzerinde isimleri olan kişiler bütün yasal korunma haklarını kaybediyordu, bu yüzden triumvirlerin adamları veya bu kişilerin mülkiyetlerinden verilecek pay almak isteyen başka herhangi bir kişi tarafından öldürülebilirdi. Kurbanların kafası kesiliyordu ve bu kelleler Rostra'ya asılıyordu. Cesedin geri kalan kısmı cinayetin işlendiği yere bırakılıyordu veya şehrin çöpleriyle beraber Tiber Nehri'ne atılıyordu. Bu kişilere yardım etmeye cüret eden, yakın aile üyeleri de dahil herkes kendisinin de kara listeye yazılması riskini alıyordu. Kurbanların sayısı ilk başta yüzlerceydi, sonraki aylarda toplam sayı 2.000'den fazla olmuştur. Bu işlemin usulü, bunun Cicero'nun Catilinacıları yargılama olmadan idam etmesini gölgede bırakacak boyutta bir illegal vurgun olduğu yönündeki gerçeği gizlememelidir. Bu kez hiçbir *tribunus* -veya başka bir kişi- protesto etmeye kalkışmamıştır. Daha sonraları Antonius'un komutanlarından birinin soğuk yorumu gibi "sizi kara listeye alabilecek (*proscribere*) bir kişi hakkında eleştiri yazmak (*scribere*) hiç de kolay bir şey değildi". Triumvirler, İtalya'da kalan ordulara komuta ettiler. Her biri Roma'ya tek bir lejyon ve bir muhafız alayı getirmiş olsa da bunların kudretine karşı koyabilecek bir güç bulunmuyordu.[4]

3 Appian, *BC* 4. 6, bazı kaynaklara göre on iki kişinin derhal infaz edilmesi emri verildiğini, diğer kaynakların da bu sayının on yedi olduğunu söyler.

4 Kara listeler için bkz. Appian, *BC* 4. 6-31, Dio 47. 1. 1-15. 4, Plutarch, *Cicero* 46, *Antony* 19, bazı iyi araştırmalar için J. Osgood, *Caesar's Legacy. Civil War and the Emergence of the Roman Empire* (2006), s. 62-82, and R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 190-94; kara liste uygulamalarının etkisi, temsilleri ve genç Caesar'ın rolü hakkında ilginç bir tartışma için bkz. A. Powell, *Virgil the Partisan: A Study in the Re-integration of Classics* (2008), s. 55-62, 68-9. Burada, bu cinayetlerin temelindeki vahşeti unutmakta bir tehlike olduğunu, zira "yasaklama/kara listeye alma" terimine çok alışık olduğumuzu söyler. Her triumvirin Roma'ya getirdiği birliğin boyutları için bkz. Appian, *BC* 4. 7;

Yeni rejimin meşruiyet maskesi inceydi -triumvirliği meydana getiren *lex Titia* adlı yasa önerildiği gün aceleyle geçirilmişti ve bir yasanın geçmesi için gereken üç günlük zorunlu yasal süre görmezden gelmişti. Triumvirler, kara liste uygulamalarını devletin ve liderlerinin düşmanlarının zorunlu tasfiyesi olarak sunuyordu. Iulius Caesar'ın sırf, merhamet gösterip hayatlarını bağışladığı kişiler tarafından öldürüldüğünü beyan ettiler. Bu hatayı tekrarlamak gibi bir niyetleri yoktu, bu yüzden dostluk ve aile bağlarını dahi umursamadan, düşman olarak gördükleri herkesi merhamet göstermeksizin öldüreceklerdi. Ölüm listelerini hazırlıyorken Caesar, Antonius ve Lepidus kurbanlarını sahneye getiriyordu; daha sonraki çağlarda Shakespeare bunu soğuk bir şekilde canlandırmıştır: "Öyleyse, isimleri listede işaretli olan bu adamlar ölecektir." Antonius, annesinin kardeşi olan Lucius Iulius Caesar'ın da listeye alınmasına izin verirken, Lepidus ise kendi kardeşi Aemilius Paullus'u da teslim etmişti. Her ikisi de eski konsüllerdi. Genç Caesar'ın kurban edecek öyle seçkin bir akrabası yoktu, kara listeye alma konusunda babasının mülkiyetinin büyük kısmı üzerinden kendisini dolandırmakla suçlanan eski muhafız Toranius ile yetindi.[5]

Aemilius Paullus, sürgün hayatı yaşamak üzere Miletus'a kaçtı. Kuvvetle muhtemel, kendisini kovalamak için ciddi bir girişimde bulunmayan Lepidus tarafından bizzat uyarılmıştı. Antonius'un annesi Iulia da kardeşinin evine sığındı. İnfaz memurları geldiğinde kapıyı kilitleyip, Plutarkhos'un anlattığına göre şöyle demiş: "İlk olarak, komutanınızın annesi olan beni öldürmeden Lucius Caesar'ı öldüremezsiniz!". Daha sonra forumda oğluna herkesin duyabileceği şekilde seslenmiş, Antonius da "gönülsüz" bir şekilde dayısını bağışlamıştır. Toranius kendisini koruyacak birini bulamadı ve öldü; tıpkı, sonraki yaklaşık bir yıl boyunca yüzlerce kişinin öldüğü gibi.[6]

Cicero da kaçmış olabilir. Doğu'ya doğru yelken açan bir gemiye bindi lakin kötü hava koşulları sebebiyle tekrar kıyıya döndü.

---

triumvirlere karşı bir şey yazmama hakkındaki alıntı, Asinius Pollio'ya atfedilir; bkz. Macrobius, *Satires*, 2. II. I.

5 Appian, *BC* 4. 8-11 gerçek olması muhtemel bir kara liste ilanı anlatır. Gaius Toranius'un listeye dahil edilmesi için bkz. Suetonius, *Augustus* 27. 1.

6 Plutarch, *Antony* 19-20, Appian, *BC* 4. 5-30, 37, Dio 57. 1. 1-14. 5, Syme (1960), s. 190-96, ve Osgood (2006), s. 62-82; alıntı için Plutarch, *Antony* 20 (Oxford çevirisi, kısmen düzenlenmiş).

Görünüşe göre çabalarında ısrarcı olmak için enerjisini kaybetmişti. Bu sırada kardeşi Quintus ile yeğeni yakalandı ve her ikisi de öldürüldü. Cicero'nun oğlu hâlihazırda Atina'da güvenli bir şekilde eğitim görüyordu ve kısa süre sonra triumvirlere karşı yapılacak savaşta Brutus'un subaylarından biri olarak savaşacaktı. Ünlü hatip ise MÖ 7 Aralık 43 günü artık cesaretini kaybetti ve onurlu bir şekilde öldü. Cicero, kara listeye alınanlar arasındaki açık ara en ünlü kişiydi ve ölen tek eski konsüldü. Onun ölümü, triumvirlere ters giderlerse en seçkin kişilerin bile güvende olmadığı yönünde bir uyarıydı. Başarılarına karşın hâlen bir *novus homo* olan Cicero hem açık bir hedefti hem de eski aristokratların sahip olduğu nesiller boyunca miras edinilen bağlantılara sahip olmadığı için savunmasızdı. Aynı etkenler konsüllüğünden sonraki yıllarda onu Clodius'a karşı savunmasız hâle getirmişti, ayrıca diğer hırslı kişilerin de saldırısına uğramıştı. [7]

Sonraki zamanlarda genç Caesar'ın, yaşlı Cicero'nun kendisine verdiği desteği hatırlayıp ona merhamet edilmesini istediği iddia edilmiştir. Belki de gerçekten böyle yapmıştı, belki de bu konuda samimiydi ve bir pazarlık yapmıyordu. Lakin gerçek her ne idiyse isteğinin geçersiz sayılmasına izin vermişti. Antonius, Cicero'nun kesilmiş kafasıyla beraber sağ elinin de kesilerek Roma'ya getirilmesini emretmiştir, zamanı geldiğinde bunlar Rostra'ya asıldı. Böylece Antonius, kendisine karşı *Philippica* söylevlerini yazmış elden ve okumuş ağızdan intikamını almış oluyordu. Antonius karısı Fulvia ile yemek yerken bu ürkütücü andaçlar incelenmek üzere kendisine getirilmişti. İnsanlar Antonius'un, kesik kafayı tutup vahşi bir memnuniyetle güldüğünü söylüyordu. Daha sonra, Fulvia bu parçaları almış ve ölmüş hatibe hakaret etmiş, hatta saçından bazı tokaları alıp diline saplamış. İkisinin de Cicero'dan nefret etmek için yeteri kadar sebebi vardı ve belki de en çok Fulvia nefret besliyordu, çünkü ilk kocası Clodius, Cicero'nun en azılı düşmanıydı -başarısız bir şekilde olsa da ünlü hatip, onun katili Milo'yu dahi mahkemede savunmuştur. Daha yakın bir zamanda Fulvia, Cicero senatoyu meşru konsül olan Antonius'a karşı düşman olmaya ve vatan

---

7 Bkz. Plutarch, *Cicero* 47-8, Appian, *BC* 4. 19-20, with Osgood (2006), s. 78 konu üzerine bir tartışma ve diğer kaynaklar için bkz. D. Stockton, *Cicero. A Political Biography* (1971), s. 331-2, T. Mitchell, *Cicero. The Senior Statesman* (1991), s. 322-4, A. Everitt, *Cicero. A Turbulent Life* (2001), s. 304-10.

haini ilan etmeye ikna ederken hatibi izlemişti. Roma'da yaşadığı için kadın kendisini ve mülkiyetini yasal bir saldırı altında bulmuştu, zira hırslı adamlar, zengin bir ailenin saldırıya açık olduğunu fark etmişti.[8]

Kaynaklarımız üç triumvirin de bu katliamlar karşısında sevinçten uçtuğunu tasvir eden hikâyeler anlatır ve Roma siyasi arenasında kullanılan ve son derece normal olan hakaretlerin şiddetli ve hayal ürünü istismarı göz önünde bulundurulduğunda bu konuda gerçeği, daha sonraki dönemlerde oluşan propagandadan ayırmak oldukça zordur. Bu hikâyelerin büyük kısmı, genç Caesar'ın hükümdarlığında yazılmıştı; halefleri onu ılımlı ve iş birliği yapmaya gönülsüz, iki mevkidaşını da canavar olarak tanımlar. Suetonius, Caesar'ın başlardaki isteksizliğinin hızlı bir şekilde, kurbanların peşine düşme hususunda bir şevke dönüştüğünü iddia eder. Lepidus ve Antonius olgun adamlardı, kamu işlerinde rol oynayacak yaştalardı ve dahası, onların baskınlıklarına gıpta ve haset eden senatörler dahi buna, toy bir gencin kana bulanmış gücünden daha çok öfke duyuyordu. Çoğu Romalı, hâlen yalnızca yirmi yaşında olan Caesar'ın şimdiden bu kadar çok düşman edinmemiş olması gerektiğini düşünüyordu.[9]

Gerçekte, kara listeye alınmış olanlar yalnızca triumvirliğin bilinen muhalifleri değildi. Müsrif ikramiyelere alışmış yaklaşık 40 lejyonun başında olan Antonius, Lepidus ve Caesar, devleti yönetme alanındaki diğer masrafları karşılamanın yanında bu askerlere ödeme yapmak için aşırı derecede nakit para ihtiyacı duyuyordu. Kara listeye alınanların çoğu sırf zengin oldukları için listedeydi ve triumvirler, bunları hayatta tutmak için güçlü bir sebeplerinin olmadığına karar vermişti. Bu kişilerin mülklerine el konuldu, yeni rejim için sermaye oluşturmak adına evleri ve kırsal kesimlerdeki arazileri açık artırmayla satıldı. Bu tür durumlarda insanların öldürülmüş veya yurtdışına kaçmış olması fark etmiyordu, çünkü her iki türlü de mülklerine el konmuş oluyordu. Hem Caesar hem de Antonius, iyi kalite Korinth bronz vazoları

8 Dio 47. 8. 3-4, Plutarch, *Cicero* 48-9, *Antony* 20, Appian, *BC* 4. 19, ayrıca bkz. Cornelius Nepos, *Atticus* 9. 3-7, A. Goldsworthy, *Antony and Kleopatra* (2010), s. 245-6.

9 Kurbanların peşine düşmesi için bkz. Suetonius, *Augustus* 27. 1-2, tam tersi için bkz. Velleius Paterculus 2. 66-7 burada suç Antonius ve Lepidus'a atılır; kaynaklarda Caesar'a karşı gösterilen tavırlar ve temsili için bkz. K. Scott, '"he Political Propaganda of 44-30 BC", *Memoirs of the American Academy in Rome* 11 (1933), s. 7-49, özellikle 19-21, Powell (2008), s. 63-8, ve Goldsworthy (2010), s. 246-7.

koleksiyonlarını ele geçirebilmek amacıyla adam öldürdükleri yönünde suçlanmıştır. Antonius ayrıca, Roma standartlarına göre bile aşırı derecede açgözlü bir eyalet valisi olan, MÖ 70 yılında Cicero'nun başarılı kovuşturmasından beri sürgünde olan Verres'in öldürülmesini emretti. Bu adamın serveti hâlen oldukça fazlaydı, sanat koleksiyonu ise özellikle iyiydi. Yaşlı Verres işte bu sebeplerden öldürülmüştür. Triumvirler, bireysel ve kolektif olarak paraya muhtaçtı. Fulvia ve Antonius'un, kara liste uygulamaları esnasında kişileri öldürmek veya bağışlamak için rüşvet aldıkları, sırf bunların mülkiyetlerini istediği için kadının listelere kişiler eklediği yönünde bazı söylentiler vardı. Dahası Antonius'un, karısı kendisiyle yatmayı kabul ettikten sonra bir adamı bağışladığı söylenir.[10]

Kara listeler birçok kurbanı hedef almış olsa da bunların çok büyük çoğunluğu kaçarak canını kurtarmış, zamanla İtalya'ya ve Roma'ya dönmüştür. Bu tasfiyeler, dramatik şekilde hayatta kalışlara ve ailenin, dostların ve kölelerin kahramanca koruma sağlamasına veya haince ihanet edişine dair hikâyelerin kaynağıdır. Sonraki yıllarda birçok kitap bu hikâyelerle dolacaktı. Bunlardan bir iddiaya göre bir oğlan okula giderken öldürülmüş, diğerine göre erkekliğe girme seremonisine giderken acele içinde listeye eklenmiş. Yine de bütüne bakıldığında, kendi hakları üzerinde önemli bir mülkiyete sahip olmadıkça çocuklar güvendeydi. Kara listeye alınanları barındıranlar için yapılan idam tehditleri sürekli bir şekilde uygulamaya sokulmamıştır. Kadının biri, saklandığı yer bulunduğu zaman kocasıyla birlikte öldürülmek için yalvarmıştır. Kadın herkesin duyacağı şekilde, adamı koruduğu için suçlu olduğunu beyan ettiğinde askerler, tıpkı devlet görevlisinin yaptığı gibi -bu belki de triumvirlerden biriydi veya kıdemli bir asttı- bunu reddetmiştir. Nihayetinde, dul kalan kadının kendisini aç bırakarak öldüğü söylenir.[11]

Babalar veya oğulların tersine, kocasını sakladığı için öldürülen bir kadına dair herhangi kesin bir hikâye yoktur. Bir kötü şöhretli hikâyeye göre kocasının kara listeye alınması için bir kadın ayarlanmış. Bu kadın, askerler gelene kadar kocasını eve kilitleyerek ona ihanet etmiş ve adamın idamından yalnızca saatler sonra hemen âşığıyla evlenmiş.

10 Korinth vazoları için bkz. Suetonius, *Augustus* 70. 2, sanat eserleri uğruna Antonius'un Verres'i kara listeye alması için bkz. Pliny, *NH* 34. 2. 6, ayrıca bkz. Scott (1933), s. 20-21; Antonius ve Fulvia için bkz. Appian, *BC* 4. 40, Dio 47. 7. 4-5, 8. 5.

11 Genç kurbanlar için bkz. Appian, *BC* 4. 30, evli kadınlar hakkındaki hikâyeler için bkz. 4. 23-4; kadınların rolü için bkz. Osgood (2006), s. 74-82.

Ayrıca elimizde, kara listeye alınmış bir adamın sevgili karısına adadığı bir anıt yazıtı vardır. Bu yazıtta adam karısının kendisini nasıl sakladığını, kaçmasına yardım ettiğini ve en sonunda bağışlaması için Caesar'ı ikna edebildiğini anlatır. Bunu yerine getirmek zordu; Lepidus, kadın onu bir eyleme geçirmeye ve kocasını geri çağırtmaya çalıştığında hizmetkârlarına kadını dövmelerini emretmiştir.[12]

Caesar'ın bir idam kararını tecil ettiğine dair başka bir hikâye daha vardır. Bu olayda bir kadın kocasını geniş bir sandıkta saklamayı başarmış ve Caesar, halk oyunları düzenlediği esnada bu sandık triumvirin önüne getirilmiş. Durum ortaya çıkınca kalabalık, kadının cesaretinden ve kocasına olan sadakatinden öylesine etkilenmiş ki Caesar halkın bu hâlini fark edip adamın canını bağışlamış. Kamuoyu, savaş beyleri tarafından dahi tamamen göz ardı edilebilecek bir şey değildi. Kara listeler kölelere, efendilerine ihanet etmek suretiyle özgürlüklerini kazanma fırsatı tanıyordu. Ancak umuma arz edilen az sayıdaki birkaç olayda kölelerin buna çok sevindiği veya eski sahiplerinin ailelerine saldırmaya devam ettiği durumlarda triumvirler bu kişileri idam ettirmiştir veya halka, sosyal düzenin ciddi bir tehlike altında olmadığını temin etmek için bunları yeniden köleleştirmişlerdir.[13]

Ne Caesar ne Antonius ne de Lepidus, kara listeye almak için emir verirken gösterdikleri acımasızlık suçundan kaçabilmiştir. Tamamen faydacı bir bakış açısıyla bu cinayetler korku yaymak konusunda son derece başarılıydı. Diğer taraftan finansal getiri hayal kırıklığı olmuştu, zira istimlak edilen mülkiyetlerdeki açık artırmalara çok az ilgi gösterilmişti. Çok sayıda potansiyel müşteri, yeni varlıklar satın alabilecek kadar zengin olduklarını gösterme konusunda endişeliydi, diğerleri de Sulla'nın kara liste uygulamalarından kâr elde etmiş kişilere ne kadar sık saldırı yapıldığını hatırlıyordu. Daha fazla nakit paraya muhtaç olan triumvirler yeni tip vergiler getirerek, sahip oldukları servetle orantılı şekilde zenginlerden vergi aldılar. Bu, hiçbir şekilde bir Romalıdan beklenmeyecek bir uygulamaydı. Sırf onlar da vergi ödeyebilsin diye en zengin 1.400 vatandaş kadının mülklerinin tahakkuk ettirilmesi,

---

12 Appian, *BC* 4. 23, Osgood (2006), s. 64-5, 79; Lepidus'un hizmetkârları tarafından dövülen kadın hikâyesi, kocasının karısına yaptırdığı bir anıtın üzerindeki yazıttan gelir. Bugün bu yazıt geleneksel olarak (muhtemelen gerçek adı bu değildi) *Laudatio Turiae* diye bilinir. Konu üzerine bir tartışma ve atıflar için bkz. Osgood (2006) s. 67-74.

13 Dio 47. 7. 4-5.

emsali olmayan bir vakaydı. MÖ 3. yüzyılda Hannibal'e karşı yapılan büyük savaş esnasında aristokrat kadınlar gönüllü bir şekilde Cumhuriyet'e mücevherlerini ve diğer değerli eşyalarını vermişti ama asla vergiye tabi tutulmamışlardı. Cicero'nun, Roma'nın önde gelen hatibi olarak yerini aldığı adamın kızı olan Hortensia'nın önderliğinde geniş bir kadın grubu ilk önce triumvirlerin kadın akrabalarına gitmiş, sonra da bizzat Caesar, Antonius ve Lepidus'un karşısına çıkmak için forumun yolunu tutmuştur. Bir kez daha geniş halk kitleleri kadınların bu cesaretine sempati göstermiştir ve triumvirler bu hususta bir imtiyaz gösterilmesinin akıllıca olacağını fark etmiştir. Böylece yalnızca 400 kadın vergiye tabi tutuldu, erkeklere ise daha fazla vergiler getirildi. Tarlalardan tarım getirilerinin yarısı alınacaktı, öte yandan İtalya'daki toplumlar da askerlere ücretsiz şekilde kışlık konaklama yerleri vermeye mecbur edildi. Bu, yalnızca eyaletlerde yapılan bir uygulamaydı.[14]

PHILIPPI

MÖ 1 Ocak 42 günü Lepidus, Iulius Caesar'la konsüllük yaptığı yıldan yalnızca dört yıl sonra ikinci konsüllüğüne başladı. Bu kez mevkidaşı, Mutina'dan sonra Antonius'a katılmış olan ordu komutanlarından biri Lucius Munatius Plancus'tu. Konsüller, merhum diktatörün bütün eylemlerinin ebediyen geçerli olduğuna dair bir yemin ederek -buna Antonius ve Caesar seve seve katılmıştı, senatonun geri kalanı ise çok da istemeden- görevlerine başladı. Iulius Caesar şimdi resmî bir şekilde tanrı olarak kutsanmıştı, cesedinin yakıldığı -bunun kalıntıları bugün hâlen Roma'daki forumda mevcuttur- alanın yakınında onun için bir tapınak yapılması işine başlandı. Her ne kadar bu unvanı derhal benimsemese de halefi artık yalnızca ismi Caesar olan biri değil, ayrıca bir tanrının oğluydu.[15]

Aile bağlantıları herhangi bir Romalı aristokratın aklından hiçbir zaman uzakta olmazdı. MÖ 43 yılının sonlarında Atia, oğlunun konsüllüğe yükseldiğini görecek kadar yeterince yaşadıktan sonra ölmüştü. O zaman oğlu, yaşlı bir aristokratın kızıyla nişanlanmıştı fakat bu nişan, triumvirlik oluşturulduğu zaman bozulmuştur. Ne Antonius'un

14 Appian, *BC* 4. 31-4, Dio 47. 14. 2-3, Osgood (2006), s. 84-8.

15 Dio 47. 18. 3-19, S. Weinstock, *Divus Julius* (1971), s. 386-98.

ne de Lepidus'un uygun bir yaşta kızı vardı, lakin ordu bu yeni müttefikliği sağlamlaştırmak için bazı araçların olmasını çok istiyordu. Bu yüzden Caesar, Fulvia'nın ilk evliliğinden gelen kızıyla evlendi. Bu kız -adı Claudia idi ve babası, pleb sınıfına yazıldığında halk dilindeki biçimi olan Clodia olarak değişmemişti- anne ve baba tarafından önemli aristokrat ailelerinden geliyordu, bu sebeple uygun bir eşti. Ne var ki kız oldukça gençti, hâlen evlilik çağının birkaç yıl gerisindeydi. Her ne kadar çift evlenmiş olsa da bunlar karı ve koca olarak yaşamamıştır; iki yıl sonra çift boşandığında Caesar, kızın bakire olarak kaldığına dair bir yemin etmiştir.[16]

Bu evlilik şimdilik, henüz birkaç ay önce birbirlerine hakaretler savuran ve birbirleriyle savaşan Antonius ile Caesar arasında geleneksel bir bağ olmasını sağlıyordu. Şimdi, Brutus ve Cassius'un toplamış olduğu güçlü birliklerle ilgilenmek için komuta yetkisini ortaklaşa paylaşarak doğuya gideceklerdi. Lepidus, yalnızca birkaç lejyonla İtalya'da kaldı. Yaş ve deneyimin bir önemi olmadan Caesar'ın, babasını katletmiş olan adamları cezalandırmak için gönderilen orduyla beraber gitmesi gerektiği apaçıktı. Bu, triumvirler arasında eyaletlerin paylaşılmasından çok daha önemliydi. Antonius ve Caesar ya şan kazanacak ya da bu girişimleri esnasında ölüp gideceklerdi. Eğer kazanırlarsa Lepidus prestij ve güç konusunda yalnızca dolaylı bir pay sahibi olacaktı. Eğer kaybeder ve geri dönmezlerse o zaman muhtemelen onlar da, kara listeye alınmış bir kişinin çok sayıda düşmanı olduğu neymiş, göreceklerdi.[17]

Kazanmak kolay olmayacaktı. Özgürlükçüler, yirmiden fazla lejyon ele geçirmiş ve toplamıştı. Bunların bazıları esasında Iulius Caesar tarafından oluşturulmuştu ama hiçbiri onun komutasında geniş bir süre hizmet etmemişti veya onun halefine veya Marcus Antonius'a yakın bir bağ hissedecek bir sebebe sahip değildi. Aynı şekilde senatör sınıfından elitlerin haklarını savunmaya da derin bir şekilde adanmamışlardı, Brutus ve Cassius da lejyonerlerine, triumvrilerin verdiği ve taahhüt ettiği kadar cömert bir şekilde finansal teşvikler sunma konusuna dikkat gösteriyordu. Doğu Akdeniz'deki eyaletlerin bu konuda masrafları

16 Atia'nın ölümü için bkz. Suetonius, *Augustus* 61. 2, Dio 47. 17. 6; ilk baştaki nişanı ve sonrasında Claudia ile evliliği için bkz. Suetonius, *Augustus* 62. 1, Velleius Paterculus 2. 65. 2, Plutarch, *Antony* 20; boşandığında Claudia'nın hâlen bakire olduğuna dair bkz. Dio 48. 5. 3.

17 R. Weigel, *Lepidus. The Tarnished Triumvir* (1992), s. 69-70, 77-9.

üstlenmekten başka neredeyse bir seçeneği yoktu. Ayrıca üzerlerinde ağır vergi yükleri baskısı vardı ve erzak, materyal ve müttefik asker temin etmeleri gerekiyordu. Bazıları bunu gönüllü bir şekilde yapıyordu, fakat hiçbiri Özgürlükçülerin lejyonlarının gücüne karşı koymayı umamıyordu. Cassius, bu ada taleplerini karşılama konusunda gönülsüz davranınca Rodos'u işgal etti ve aynı şekilde inat eden Yahudiye'deki birçok toplumun halkını da köle olarak sattı. Neredeyse aynı zaman içerisinde Brutus, Likya'daki Xanthus'u kuşattı, yağmaladı ve bu şehrin sakinlerinin büyük bir kısmını kitlesel katliama tabi tuttu. Bu tür gaddarca uyarılar çoğu toplumun onlara istediği şeyi derhal vermesini sağlıyordu. Brutus, elde ettiği gümüşün bir kısmını, ön yüzünde kendi kafasının -bunu ilk Iulius Caesar yapmıştı, şimdiyse triumvirler tarafından taklit ediliyordu- arka kısmında da çok daha uygun bir cumhuriyetçiye yakışır bir şekilde bir özgürlük başlığının olduğu sikkeler basmak için kullandı.[18]

MÖ 42 yılının yaz aylarını sonunda Özgürlükçüler, ordularını toplayıp Makedonya'ya doğru Hellespontos üzerinden Küçük Asya'dan geçme konusunda yeterince güçlü olduklarını düşünüyordu. Antonius ve Caesar, ana ordularını hazırlarken ve bu kadar çok askeri taşımak için gerekli olan gemileri toplarken sekiz lejyonluk bir birliği Adriyatik'in ötesine gönderdiler. Sayısal ve taktiksel olarak üstünlüğü karşı tarafa kaptıran bu birlik, Via Egnatia üzerinden Amphipolis'e doğru batı yönünde geri çekilmeyi başarabildi. Özgürlükçüler bu birliği bütün yol boyunca kovalamadı, bunun yerine Philippi şehrinin önünde güçlü bir konum aldılar. Bu şehir, MÖ 4. yüzyılda Büyük İskender'in babası II. Philippos tarafından kurulmuştu ve onun adını almıştı.

Antonius ve Caesar'ın ana orduları, Eylül ayına dek yelken açmadılar. Bu, bir askerî sefere başlamak için yılın oldukça geç bir dönemiydi, lakin bu eylemleri daha önceki iç savaşta Iulius Caesar'ın kararlı uygulamalarıyla eşleşiyordu. Tıpkı onun gibi bu ikisinin de nakliye gemisi azdı ve karşılarında, denizi aşmalarını engellemeye kararlı olan düşmanlarının güçlü savaş gemileri vardı. Antonius, sefere hazırlık

18 Dio 47. 25. 3, Appian, *BC* 4. 100-01; ayrıca bkz. Appian, *BC* 5. 17. Burada askerlerin tutumuna dair detaylı bir tartışma vardır. Ayrıca bkz. Cornelius Nepos, *Eumenes* 8. 2 Burada Makedonyalı kıdemli askerleri iç savaşlarda savaşma konusundaki açgözlülükleri ve hazır olmaları bakımından çağdaş Romalı askerlerle kıyaslar; Brutus'un sikkelerinin örnekleri için bkz. M. Crawford, *Roman Republican Coinage* (1974), s. 498-508.

yaparken Brundisium Limanı'na yapılan baskınları püskürtmek zorundaydı. Kendisi daha Adriyatik'e dahi ulaşmadan önce Caesar, büyümekte olan Sextus Pompeius'un gücüne karşı bazı sonuçsuz deniz çatışmalarına girmişti. Antonius ve ordusu en sonunda yelken açtığında ordunun yalnızca bir kısmı yola çıkmıştı ve nakliye gemileri, takviye kuvvetleri taşımak için geri dönmeliydi. Bunlar, Özgürlükçülerin savaş gemileri deniz rotasını bir süreliğine kapatmadan evvel ikinci bir konvoyu karşıya götürebilmeyi başardı.[19]

Triumvirler Apollonia'ya çıktı -Gaius Octavius, Roma siyasetindeki belirsizliklerden ötürü buradan ayrılalı iki yıldan fazla olmuştu- fakat tanıdık olan muhitler çok rahat değildi, çünkü Caesar yolculuk esnasında ciddi bir hastalığa yakalanmıştır. Hastalığın ne olduğunu bilmiyoruz, ancak Caesar bir süreliğine daha ileriye gidebilecek hâlde değildi. Antonius, Amphipolis'teki artçı birliği takviye etmek için yürüyerek lejyonlarıyla birlikte baskı kuruyordu. Bundan sonra daha da ileri gitti, Philippi'deki Brutus ve Cassius'a bakan ordugâha doğru cesur bir şekilde ilerledi. Bu riskli bir hamleydi, zira Brutus ve Cassius ona üçe bir oranda sayısal üstünlük kurmuştu, lakin Özgürlükçüler bu avantajlarından istifade etme konusunda gereğinden fazla tedbirliydi. Sonraki on gün boyunca rakip orduların ileri karakolları arasında küçük çatışmalar yaşandı, ta ki Caesar ve lejyonları en sonunda mevkidaşına katılmak üzere bölgeye gelene dek. 21. doğum gününe yaklaşan genç komutan, at süremediği için bir tahtırevanda taşınıyordu.[20]

Triumvirlerin 19 tane lejyonu vardı -bu, MÖ 48'deki belirleyici Pharsalus Muharebesi'nde Iulius Caesar ve Pompeius'un sahip olduğu lejyon sayısının toplamıydı- ve karşılarında Brutus ve Cassius'un komutası altında 17 lejyon bulunuyordu. Özgürlükçüler süvari konusunda bir avantaja sahipti, iddiaya göre triumvirlerin 13.000 süvarisine karşı sahada 20.000 süvarileri vardı. Lejyonların, teorik sayısal güçlerinin tamamına sahip olduğunu düşünürsek bu, 200.000'den fazla askerin gerçekleşmek üzere olan savaşta çarpışacağı anlamına gelir fakat burada dikkatli olmalıyız. Muhtemelen lejyonların hepsi büyük oranda kâğıt üzerindeki güçlerinin altındaydı ve süvari sayıları da şişirilmişti. Atları gemilerle taşımak zor bir şeydi ve neredeyse aynı sayıdaki yük

19 Appian, *BC* 4. 101-8, Plutarch, *Brutus* 37-40
20 Appian, *BC* 4. 106, 108, Dio 47. 37. 2-3, Suetonius, *Augustus* 13. 1.

hayvanlarıyla beraber bu kadar fazla bineği, askeri ve ordugâha hizmet eden kişiyi beslemek inanılmaz zor bir şey olmalıydı. Brutus ve Cassius hatırı sayılır ölçüde yiyecek ve yem toplamıştı ve deniz yoluyla getirilen erzaklara erişimleri hazırdı. Ancak, bu sefer esnasında bu kadar büyük bir orduyu besleyebilmiş olmaları son derece şüpheli bir durumdur.[21]

Ordular gerçekte, iddia edilen boyutun üçte iki veya yarısı büyüklüğünde olsa bile yine de bunlar büyük ordulardı. Her iki tarafta da kıdemli askerler vardı, fakat askerlerin ve çok sayıdaki subayların ezici bir ölçüdeki çoğunluğu daha önce çok az savaş deneyimine sahip olmuştu. Bu ayrıca komutanları için de geçerliydi. Cassius, MÖ 53 yılında Crassus'un *quaestor*'u olarak hizmet etmiş, yenilgiye uğramış ordunun küçük bir kısmını güvenli bölgeye götürmüştü, ancak bu yirmi yıl öncesiydi. O ve Brutus, MÖ 48 yılındaki Makedonya seferinde de hizmet etmişti, lakin bu savaş için bütçe oluşturmak adına gerçekleştirdikleri küçük ölçekli cezalandırma operasyonlarına dek başka bir askerî deneyim kazanmamışlardır. Bu, sahaya sürülmüş gelmiş geçmiş en büyük Roma ordularından birini kontrol etmek için çok küçük bir hazırlıktı. Her ne kadar genelde varsayılandan çok daha azını görsek de Antonius'un daha çok askerî deneyimi vardı; o, hiçbir şekilde bir Iulius Caesar veya Pompeius değildi -bu ikisi bile savaşta bu kadar çok lejyona komuta etmemiştir. Bu, büyük ve acemi orduların savaşıydı, kıdemli subayların hiçbirinde bu kadar büyük bir ölçüde savaş deneyimi yoktu. Her iki taraftaki ordular da büyük bir raddede birbirinden farklıydı, yalnızca kendilerine ödeme yapan liderlerine sadıklardı. Askerler birbirlerinin yanında saf tutsa da tek bir komuta altında bütünleşmemişti.

Hem Brutus hem de Cassius Philippi'nin dışındaki yüksek bir mevkide ayrı ordugâhlara sahipti. Brutus sağ taraftaydı, kanadı tepelerin bulunduğu bir alana yayılıyordu. Cassius ise soldaydı, yanında geniş bir bataklık arazi yayılıyordu. Tahkimat hatları iki ordugâhı birbirine bağlıyordu. Bunların suya erişimi iyiydi, kıyıya doğru hazır bir ikmal hatları bulunuyordu ve planları, dezavantajlı bir konumda veya

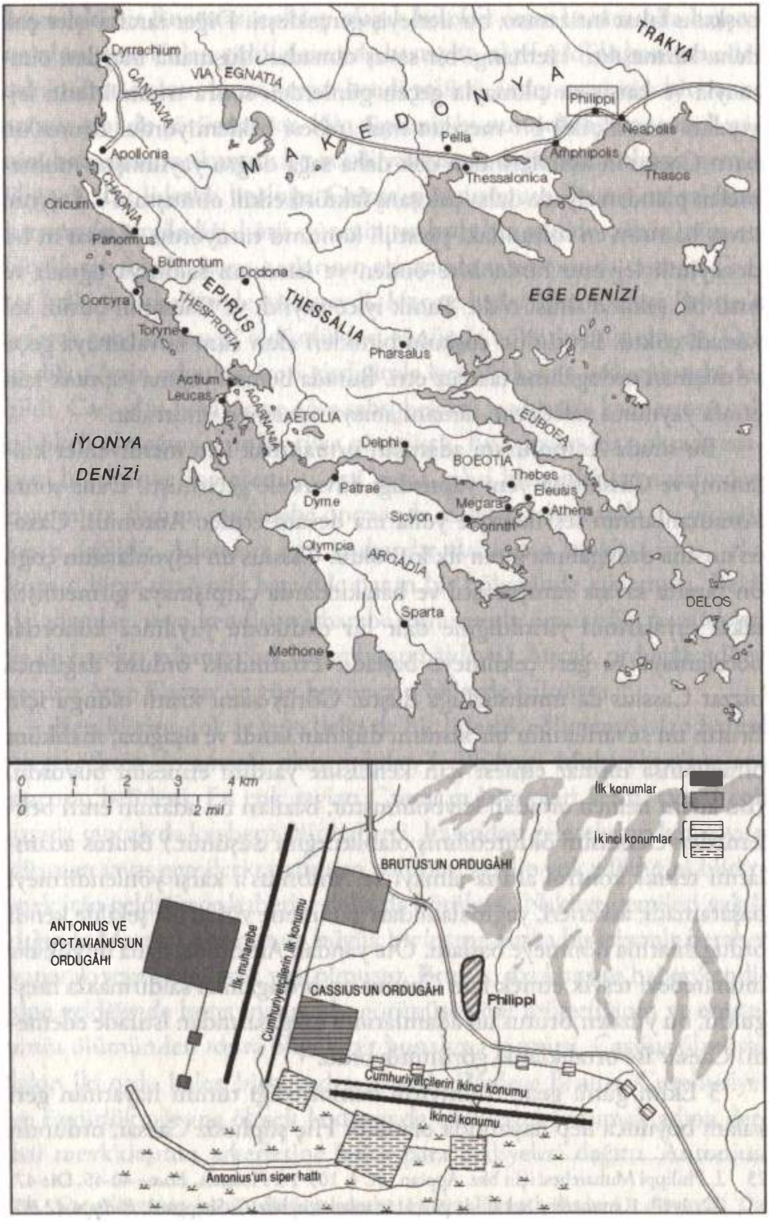
21 Asker sayıları için bkz. Appian, *BC* 4. 88, 108; konu üzerinde, genel olarak yüksek bir rakam tahmin eden bir tartışma için bkz. P. Brunt, *Italian Manpower 225 BC-AD 14* (1971), s. 485-8, ayrıca konu üzerindeki şüpheler için bkz. Goldsworthy (2010) s. 251-3; zıt görüşler için bkz. Appian, *BC* 4. 137 burada muharebenin büyük ölçeği üzerine vurgu yapar, Dio 47. 39. 1 ise bu muharebenin, iç savaşların en büyük muharebesi olmadığını iddia eder. Ayrıca, gelecekteki imparator Tiberius'un tek bir bölgede toplanmış on lejyonluk bir birliği kontrol etmeyi çok zor bulması için bkz. Velleius Paterculus 2. 113.

erzağı bitmiş bir şekilde ilk önce düşmanın saldırmasını beklemekti. Bu, işe yarayabilirdi fakat inisiyatifi triumvirlere teslim ediyordu ve bu gerçekten de bir Romalıya yakışan yöntem değildi. Caesar'ın lejyonları Brutus'un karşısında ordugâh kurmuşken Antonius'un adamları Cassius'un konumunun karşısındaydı. Bir süreliğine bunlar çatışmaya girmeye razıydı. Çoğu gün rakip ordular, ordugâhlarının önünde savaş dizilimi almak için yürüyüşe geçiyordu, fakat iki taraf da bir eyleme geçecek kadar ilerlememiştir. Bu şekilde savaşa meydan okunması döneminin harp doktrininde yaygın bir uygulamaydı.[22]

Antonius bu duruma bir son verme girişimi doğrultusunda, düşman konumunun sol kısmındaki bataklık arazinin saldırıya açık olduğuna karar verdi ve adamlarını bu arazi boyunca tahkimli bir hat oluşturma işine koydu. Adamları, kendi ordugâhlarının dışına doğru bir hat kurdu; plan Cassius'un kanadının yanından geçen bir konum oluşturmak ve en sonunda düşmanın ikmal hatlarını tehdit etmekti. İlk başta bu iş, uzun kazıklarla gizlendi ve ordugâhların dışındaki ana savaş hatlarını devam ettirmeye ve düşmanın dikkatini çekmeye özen gösterildi. En sonunda Cassius neler olduğunu fark etti ve Antonius'un hatlarının sağ açısında kendi hendeğini ve setini kurmak için bir birlik görevlendirdi. Antonius'un hatlarının ötesine geçerek o bölgedeki bütün askerlere boyun eğdirmeyi ve daha sonra tekrardan toplanamasınlar diye ilerideki bütün adamları yok etmeyi planlıyordu. 3 Ekim günü Antonius'un devriye birlikleri, düşmanın yapmakta olduğu şeyi fark etti. Her zamanki gibi rakip ordular savaş dizilimi aldı. Bu sefer Özgürlükçülerin biraz daha ileri gitmeye veya belki de, rakiplerinin dikkatini inşa işinden dağıtmak amacıyla saldırıya geçmeye karar vermiş olması muhtemeldir.

Antonius, savaş hattının en sağ kanadındaydı ve derhal en yakınındaki birlikleri Cassius'un yeni tahkimat hattına karşı bataklıklara doğru sürdü. Başka bir yerde karmakarışık bir çatışma cereyan ediyordu. Bu saldırı daha önceden planlanmış olsun ya da olmasın, Brutus ve Cassius'un kurmayları bu kadar çok sayıdaki deneyimsiz lejyonu koordine etme konusunda zorluk çekmiştir. İlerleme yönündeki emirler her birime aynı anda ulaşmadı, yerel komutanların inisiyatifiyle bazı birlikler bekledi, bazıları da herhangi bir talimat olmadan ilerledi. Sonuçta

22 Savaşa girmeye meydan okuma örnekleri için bkz. A. Goldsworthy, *The Roman Army at War 100 BC-AD 200* (1996), s. 141-5.



Yunanistan ve Makedonya, Philippi Muharebeleri

coşkulu fakat intizamsız bir ilerleyiş gerçekleşti. Diğer tarafta işler çok daha karmaşıktı. Herhangi bir savaş olmadan düşmana meydan okumayla ve karşısına çıkmayla geçen günlerden sonra triumvirlerin lejyonları tam ölçekli bir meydan muharebesi beklemiyordu. Brutus'un hattı Caesar'ın askerlerinden çok daha sağa doğru yayılmıştı -muhtemelen plandan ziyade daha çok şans faktörü etkili olmuştu. IV. Lejyon, savaş hattının en sonundaki prestijli konumu tutuyordu. Caesar'ın bu deneyimli lejyonu birdenbire önden ve kanattan saldırıya uğradı ve hızlı bir şekilde altüst oldu. Panik iyice yayıldı ve Caesar'ın bütün sol kanadı çöktü. Brutus'un coşkulu birlikleri akın akın kovalamaya geçti ve düşman ordugâhına taarruz etti. Burada hemen yağma yapmak için etrafa yayılınca zaferlerini tamamlamayı tamamen unuttular.

Bu sırada Antonius'un adamları tırmanmak için merdivenler kullanmış ve Cassius'un yeni yaptırdığı duvarı ele geçirmişti. Daha sonra komutanlarının teşvikleriyle yollarına devam ettiler. Antonius, Cassius'un ana ordugâhına giren ilk kişi oldu. Cassius'un lejyonlarının çoğu ön tarafta savaşa tutuşmuştu ve bataklıklarda çarpışmaya girmemişti, fakat eşyalarının yitirildiğine dair bir dedikodu yayılınca kohortlar bocalamaya ve geri çekilmeye başladı. Etrafındaki ordusu dağılınca bizzat Cassius da umutsuzluğa düştü. Görüş alanı kısıtlı olduğu için Brutus'un süvarilerinin bir kısmını düşman sandı ve uşağına, mahkûm olmaktansa intihar etmesi için kendisine yardım etmesini buyurdu. (Bu adam hemen ortadan kaybolmuştur, bazıları bu adamın emri beklemeden efendisini öldürebilmiş olabileceğini düşünür.) Brutus adamlarını tekrar kontrol altına almayı ve Antonius'a karşı yönlendirmeyi başaramadı; askerleri, yağmaladıkları ganimetle yüklü bir şekilde kendi ordugâhlarına dönmeye başladı. Öte yandan Antonius, daha büyük bir muharebeyi teşvik etmek için Cassius'un ordugâhına saldırmakla meşguldü, bu yüzden Brutus'un adamlarının kargaşasından istifade edemedi. Caesar ise ortalıklarda görünmüyordu.[23]

3 Ekim günü genç triumvirin benimsediği tutum hayatının geri kalanı boyunca hep hayatında olacaktı. Hiç şüphesiz Caesar, ordunun

23 I. Philippi Muharebesi için bkz. Appian, *BC* 4. 109-14, Plutarch, *Brutus* 40-45, Dio 47. 42. 1-47. 1, muharebe hakkında güzel bir anlatı için bkz. S. Sheppard, *Philippi 42 BC. The Death of the Roman Republic* (2008); eşyaların kaybının motivasyonun çökmesine yol açması konusu için bkz. Caesar, *BG* 5. 33, başka bir lejyonun daha iyi disiplini sayesinde bunun tersi için bkz. *BG* 5. 43

başındaki bir Roma aristokratı olarak hareket etme konusunda başarısız olmuştur. Hâlen ciddi derecede hastaydı, aktif şekilde komuta edecek kudreti yoktu, buna karşın kendi rolünü üstlenmesi için bir astını atamış gibi de görünmüyor. Hiç şüphesiz bunun sebebi bir savaş beyinin, babasının intikamını bir vekili vasıtasıyla değil bizzat alması gerekliliğiydi. Bu liderlik boşluğu Caesar'ın ordusunun Brutus'un saldırısı karşısında sergilediği kötü düzenin ve hızlı bir şekilde çöküşünün en büyük sebebiydi. Savaş hatlarının arkasında tahtırevanda taşınan Caesar belki de askerleriyle birlikteydi. Her ne kadar birçok asker Brutus'a gelerek genç triumviri öldürdükleri yönünde böbürlenmiş olsa da, Özgürlükçülerin askerleri içeri girdiğinde kesinlikle ana ordugâhında değildi. Caesar'ın hikâyesine göre şahsi hekimi, çadırında kalmasının çok tehlikeli olacağına dair bir rüya görmüştü. Bu yüzden bir noktada maiyeti bu uyarıyı önemsemişti ve Caesar, şahsi hizmetkârları tarafından taşınmıştı. Bunun muharebe öncesinde mi yoksa esnasında mı olduğu kesin değildir. Adamları onu muharebe alanından uzaklaştırmış, arka kısmın biraz uzağında bataklık alanın bir bölgesinde saklamıştı. Bekli de adamları veya kendisi muharebe konusunda ümitsizliği kapılmıştı, ya da hareket edemeyecek kadar bitap hâldeydi. Ancak, ordugâha dönmeden önce Caesar üç gün boyunca o bölgede kalmıştır.[24]

Kendilerine çok az veya belki de hiç liderlik edilmemiş olan hantal ve gerçekten de amatör olan ordular, I. Philippi Muharebesi'nin sonucunu belirledi. En çok zayiatı Caesar'ın lejyonları verdi, ayrıca çok sayıda sancak da kaybetti. Bir haberci, İtalya'dan gelecek son konvoyun düşman savaş gemileri tarafından yolunun kesilip yok edildiğini bildirmek için geldiğinde haberler daha da kötüleşti. Nakliye gemileri yakıldığında Martia Lejyonunun büyük bir kısmı, başka bir lejyonla beraber yanarak veya boğularak yok olmuştu. Brutus, söz konusu haber kendisine geldiğinde buna inanmadı; görünüşe göre müttefiğinin ve eniştesinin ölümünden sonra büyük bir bunalıma girmişti. Cassius ölmüştü lakin iki ordu hâlen birbirinden ayrıydı. Böylece Brutus, Cumhuriyet ve özgürlük uğruna ölmek konusunda isteklerini korumak adına derhal mevkidaşının askerlerine bolca para hediyeleri dağıttı. Antonius,

24 Caesar'ın tutumuna dair farklı anlatımlar için bkz. Plutarch, *Brutus* 41, *Antony* 22, Dio 47. 41. 3-4, 46. 2, Velleius Paterculus 2. 70. 1, Suetonius, *Augustus* 13. 1, Pliny, *NH* 7. 147, kısa bir tartışma için bkz. Syme (1960), s. 204-5, Osgood (2006), s. 95-6, Stark (1933), s. 21-2, ve Powell (2008), s. 106.

düşmanın sol kanadındaki tahkimat hattını genişletmeye devam etti. Cassius, stratejik bir tepede bir garnizon bulunduruyordu lakin Brutus, basit bir yanlış yaparak veya otoritesini kanıtlamak adına gereksiz bir arzu duyarak buradaki askerleri geri çekti. Antonius ve Caesar bu hatanın farkına vardı ve derhal birliklerini bölgeye gönderdi. Bunlar hızlı bir şekilde bölgede güçlü bir hisar kurdu. Brutus'un ikmal hattı şimdi tehlikeye düşmüştü. Günler ve haftalar geçtikçe ordusu yıldı, bir kez daha düşmanla karşılaşarak bu işleri sona erdirmek istiyorlardı.

23 Ekim günü Brutus gönülsüz bir şekilde muharebeye girdi. Ordular bu kez muharebe alanının sağ açısında dizilim almıştı; bu, Brutus'un adamlarının artık yokuş aşağı avantajının olmadığı anlamına geliyordu. Buna karşın çarpışma uzun ve şiddetliydi, yine de triumvirlerin askerleri "sanki ağır bir makineyi itekliyorlarmış gibi" rakiplerini istikrarlı bir şekilde püskürttü. En sonunda Brutus'un ordusu çökerek kaçmaya başladı. Brutus, birkaç lejyonu bir arada tutmayı ve düzenli bir şekilde geri çekilmeyi başarmıştı. Daha sonrasında ise, kuşağındaki birçok kişi gibi Cato ve diğerlerinin örneğinden esinlenerek hemen kendi canını aldı.[25]

Muharebenin şanının büyük kısmı Antonius'a gitmiş olsa da Caesar, ikinci muharebede etkin bir rol oynayacak kadar iyileşmişti. Aristokrat tutsakların genç triumvirle dalga geçtiği ve sonrasında Antonius'u *imperator* olarak selamladığı iddia edilmiştir. Şüphesiz, affedilenlerin çok daha fazlası, daha yaşlı ve tartışmasız bir şekilde bir aristokrat kanı taşıyan saygın bir adamı tercih ettiklerini göstererek Antonius'a katılmayı tercih etmişti. Her ne kadar Plutarkhos Caesar'ın, merhumdan geriye kalanlara bir o kadar cömert davrandığını iddia etse de Antonius, Brutus'un cesedine saygılı bir şekilde davrandığı yönünde övülmüştür. Brutus'un kafası, Iulius Caesar'ın heykelinin ayaklarına koyulacak şekilde Roma'ya gönderildi -bunu kimin emrettiği bilinmiyor- ancak bunu taşıyan gemi battığı zaman kayboldu. Diktatörün halefi, mesela ilk önce kimin kellesinin uçurulacağına karar vermek için bir babayla oğluna kumar oynatması gibi, tutsaklarına karşı gösterdiği muamelede ahlaksızlık yaptığı yönünde suçlandı.[26]

25 Appian, *BC* 4. 125-31, Plutarch, *Brutus* 49-52, *Antony* 22 (Plutarkhos, ikinci muharebede Caesar'ın hâlen hasta olduğunu ima eden tek kaynaktır), Dio 47. 48. 1-49. 4.

26 Appian, *BC* 4. 129-31, 135, Suetonius, *Augustus* 13. 1-2, Dio 47. 49. 2, Plutarch, *Brutus* 53. 3, *Antony* 22, *Comparison of lives of Dion and Brutus* 5. 1, Stark (1933), s. 22-3.

Antonius, Brutus ve Cassius'un yenilgiye uğratılmasının getirdiği prestijin aslan payını aldı. Öte yandan Caesar, daha sonraki yıllarda şöyle diyecekti: "Babamı katletmiş olanları, bu eylemlerini yasalara dayanarak cezalandırmak suretiyle sürgüne gönderdim, sonrasında bunlar Cumhuriyet'e bir savaş açtığında onları iki muharebede yenilgiye uğrattım."[27]

Şimdilik ana komplocuların yenilmiş ve öldürülmüş olması yeterliydi ve Caesar bu konuda en azından bir rol oynamıştı. Bir savaş beyi başarılı olmalıydı, savaş da kazanılmış olmalıydı. Ayrıca o ve Antonius, büyük bir çoğunluğu artık ya hizmet sürelerinin uzunluğundan ya da bu savaş için askere alındığından terhis edilmesi gereken askerlerine verdikleri sözleri yerine getirmeliydi. Askerlere İtalya'da toprak verileceği taahhüt edilmişti; Caesar'ın bu süreçle ilgilenmesi için yurda dönmesine karar verildi. Antonius ise Doğu Akdeniz'de kalacaktı; eyaletlerin sadık olduğunu garanti altına alacaktı ve triumvirlerin askerlere ödeme yapmak ve toprak dağıtımı hususunda bütçe oluşturmak için ihtiyaç duyduğu büyük miktardaki paralar için bu eyaletlere baskı kuracaktı. Eyaletteki krallıklar ve şehirlerin, tıpkı çok kısa bir süre önce Özgürlükçülere, yalnızca birkaç sene önce de Pompeius ve ardından Iulius Caesar'a yaptıkları gibi Antonius'un da taleplerini karşılamaktan başka bir seçeneği yoktu. Krallar ve diğer önderler, eğer itaat etmezlerse Romalıların derhal, onlarını yerini almaya can atan hırslı rakipler bulacağını biliyordu. Kleopatra da, Antonius'un lütfunu kazanmaya muhtaç olan Doğu'daki çok sayıda asilzadeden yalnızca biriydi.[28]

Caesar, tekrardan İtalya'ya yelken açmadan evvel bir kez daha ciddi bir hastalığa yakalandı. Öncekiler gibi bu hastalığın da ne olduğunu ve yeni bir şey mi yoksa daha önceki hastalığın nüksetmesi mi olduğunu bilmiyoruz. Bir süre onun öleceğine dair korku duyuldu ve hatta öldüğüne dair yanlış bir haber bile yayıldı. Aylar geçip Caesar'ın dönüşü gecikince Roma daha da gergin bir hâle düştü. Kara liste uygulamalarını bile hafif gösterecek kadar korkunç bir komplo kurduğuna dair dedikodular vardı. Yoklukları esnasında Caesar ve Antonius Lepidus'tan şüphe duyar olmuştu; onun Sextus Pompeius ile bağımsız müzakereler

27 *Res Gestae* 2 (Loeb çevirisi).

28 Antonius'un sonraki bir buçuk yıl boyunca yaptıklarına dair daha fazla detay için bkz. Goldsworthy (2010), s. 261-71; burada, Kleopatra'yı yandaş bir hükümdar olarak seçmesi özellikle vurgulanır.

başlattığı yönünde kuşku duyuyorlardı. Şimdilik bu ikisi, Lepidus'un eyaletlerini kendi aralarında paylaştı; ne var ki görünüşe göre gelecekte bir zaman ona iki Afrika eyaletini verme olasılığını değerlendiriyorlardı. Lepidus her ne kadar resmî olarak bir triumvir olmaya devam etse de açık bir şekilde artık diğer ikisinin dengi değildi.[29]

Caesar en sonunda MÖ 41 yılında Roma'ya döndüğünde acilen ve kararlı bir şekilde toprak bulma işine koyuldu. Triumvirler, Makedonya seferi için yola çıkmadan önce terhis edilmiş askerlere arsa sağlamak için 18 tane İtalyan şehrinin topraklarına el konulacağını bildirmişti. Zengin ve bağlantıları iyi olan kişiler -özellikle de senatörler ve en varlıklı atlı sınıfı mensupları- arsaları ne zaman bu sürece dahil edilse protesto ediyorlardı. Etki sahibi kişiler ile araya bir soğukluğun girmesi her zaman tehlikeli bir şeydi ve bunların çoğuna muafiyet tanınıyordu. Bu, müsaderelerin orantısız bir şekilde orta gelir ve servete sahip kişilere düştüğü anlamına geliyordu. Her ne kadar çoğu bu girişimle Roma'ya gelse de bunların çok azı protesto edebilecek düzeydeydi. Çoğu durumda, isimleri belirlenmiş olan söz konusu şehirlerdeki topraklar yetersizdi; triumvirler isimlerini belirlememiş olmasına karşın komşu toplulukların toprakları da alındı.

Askerlere tarla verileceği taahhüt edilmişti. Onlar, komutanlarının savaşlarında çarpışmak adına hayatlarını riske atmıştı ve triumvirlerin hükümdarlığının kendilerinin desteğine bağlı olduğunun farkındaydılar. Bu, iyi bir anlaşma olarak düşündükleri şeyi elde etmek için inatçı bir kararlılık oluşmasını sağlıyordu. Ayrıca askerler, ölen silah arkadaşlarının babalarının ve oğullarının, ayrıca akrabalarının da arazi müsaderelerinden muaf tutulmasını istiyorlardı. Aynı zamanda araziler, nesiller boyunca bunların sahipleri olmuş kişilerden ve triumvirliğe karşı hiçbir suç veya eylemde bulunmamış kişilerden alınıyordu. Toprakla birlikte besi hayvanları, aletler, yapılar, evler ve kölelerin iş gücü de gidiyordu. Korku duyan fakat hiçbir zaman halkçı olmayan triumvirlik, nüfusun geri kalanını kendilerine çok fazla yabancılaştırmadan gazi askerleri tatmin etmek suretiyle ip üzerinde yürümek zorundaydı. Aynı zaman içerisinde Sextus Pompeius İtalya'nın kıyı şeridini yağmalıyordu, bu yüzden normal zamanlardakine kıyasla çok daha az tahıl sevkiyatı gerçekleşiyordu. Yiyecek kıtlığı yaşandı, her zamanki gibi en çok kıtlık riski

29 Appian, *BC* 5. 3, 12, Dio 48. 1. 2-3. 6, ayrıca bkz. Weigel (1992), s. 79-80.

altında bulunanlar en yoksullardı; bunlar, istihkaklarının çok az olması yüzünden herhangi bir şeye destek vermeye çoktan meyilliydi.[30]

Olayın başrolünde Caesar vardı, bu yüzden çok sayıda çeşitli grubun öfkesinin de odağıydı. Daha sonra hiç beklenmeyen bir yönden ani bir saldırı geldi. Brutus, Antonius'un kardeşi Gaius'u, Decimus Brutus'u öldürmesine misilleme olarak idam etmişti. Fakat MÖ 41 yılında diğer hayatta kalan kardeşi konsül oldu. Lucius Antonius, Romalı bir asilzadeye özgü bütün özgüvene sahipti ve yalnızca ağabeyinin bir aracı olarak görülmemesi gereken, kendi çıkarı için hırs güden bir adamdı. Bu adam konsül olarak, İtalya'nın toprakları ellerinden alınan ve hoşnutsuz olan toplumlarının davasıyla ilgilendi. Aylar geçtikçe onun Caesar ile olan ilişkisi bozuldu. O zaman bile, bir sonraki olayın gerçekte ne olduğunu tespit etmek zordu; bu, hemen propagandaya batıyordu. Fulvia da bir noktada Lucius'a katıldı, onun için Antonius'un gazilerinden asker toplamak adına elinden geleni yapıyordu. Çok az kişi bu konuda hevesliydi, zira eski komutanlarına düşkünlük besleseler de Caesar'ın terhis edilen askerleriyle birlikte kendilerine de müsadere edilmiş toprakları gayretli bir şekilde veren otoriteye karşı, toprakları ellerinden alınan çiftçilerin tarafını tutmaya gönülsüzlerdi. Bu davayı destekleyen askerlerin çoğu İtalya'nın kuzeyindeki verimli bölgelerden ve toprak dağıtımından en çok etkilenen Campania'dan gelen toy askerlerdi.

MÖ 41 yılının sonlarında Lucius, yeni topladığı lejyonlarıyla birlikte Roma'ya yürüdü. Lepidus şehirdeydi, fakat karşı tarafa göre askerleri çok azdı ve geniş halk kitleleri triumvirliğe karşı çok az bir heves besliyordu. Roma kısa süre içinde düştü ve Lepidus da Caesar'a katılmak üzere kaçtı. Caesar, büyük ve disiplinli bir orduyla döndüğünde Lucius Antonius, geldiğinden çok daha hızlı bir şekilde geri çekildi. Yaklaşık olarak 13 deneyimli lejyonla birlikte İtalya'da bulunan Antonius'un komutanlarına katılmak umuduyla kuzeye gitti. Caesar'ın ast komutanları Lucius'un yolunu kapattı ve Lucius, Perusia'da (bugünkü Perugia) köşeye sıkıştırıldı. Caesarcılar şehri bir hendekle ve yakın mesafelerde yapılan kulelerle güçlendirilen bir duvarla kuşattı ve düşmana diz çöktürmek için aç kalmalarını bekledi. Kış ayları boyunca Lucius Antonius, Marcus Antonius'un komutanlarının kendisini kurtarmak

30 Toprak dağıtımı ile ilgili detaylı bir tartışma için bkz. L. Keppie, *Colonisation and Veteran Settlement in Italy: 47-14 BC* (1983), *passim* ve Osgood (2006), s. 108-51.

için harekete geçmesini bekleyerek direndi. Bunlar, 32 kilometreden uzak olmayan bir bölgeye gelerek ordugâh kurdu, ancak bölünmüş bir komutadan gelen hareketlerinden ve bizzat Antonius'tan talimat gelmemesinden ötürü ortada bir amaçsızlık vardı. Muhtemelen askerlerinin Lucius'un asilerine sempati beslemediğini de fark etmişlerdi. Hiç kimse, kendilerini gözlemlemek için konuşlandırılan Caesar'ın komutanlarıyla konuyu zora sokmayı seçmedi, bunlar da karşılığında ciddi bir çatışma çıkarmama konusunda dikkatli davrandı.[31]

Perusia'da, iki taraf arasında gidip gelen, üzerlerinde bazı propaganda ve kaba küfürler içeren mesajların bulunduğu kurşun sapan taşları bulunmuştur. Caesar'ın adamları, Lucius Antonius'un adamlarının kelliğiyle alay ediyordu veya bu sapan taşlarının Fulvia'nın *landica*'sına -klitoris için özellikle argoda kullanılan basit bir kelime- vurmasını umuyorlardı. Fulvia'nın Perusia'da bulunmamasına karşın Antonius'un karısı açık bir şekilde nefret ve alay konusu olmuştu. Müdafiler ise Caesar'ın kıçına atıldığı iddia edilen ve onu, başkalarının kendisini cinsel istismara uğratmasına izin veren alçak bir homoseksüel olarak betimleyen taşlarla karşılık verdi. Bu hakaret dolu atışmaların yanında, kuşatan tarafın hatları üzerine sık sık baskınlar yapıldı. Bir keresinde Caesar, ordu komutanı olarak bir kurban kestiği sırada bizzat sürpriz bir saldırıya uğramış ve öldürülmekten son anda kurtulmuştur. Lakin ancak sonuçlar çoğunlukla çok önemli değildi, zaman zaman birkaç asker yerlerinden kaçıp kurtulmayı başarmıştır.[32]

Ağabeyinin komutanlarının yardım etmek istememesi veya edememesi sebebiyle Lucius Antonius'un gıda stokları en sonunda tükendi ve MÖ 40 yılının Şubat ayında teslim oldu. Perusia yağmalandı ve yakıldı; yangını muzafferlerin mi yoksa şehir sakinlerinin bir kısmının

31 Perusia Savaşı için bkz. Appian, *BC* 5. 12-51, Dio 48. 5. 1-14. 6, Plutarch, *Antony* 30, Velleius Paterculus 2. 74-6, diğer tartışmalar için bkz. E. Gabba, "The Perusine War and Triumviral Italy", *Harvard Studies in Classical Philology* 75 (1971), s. 139-60, Syme (1960), s. 207-12, Osgood (2006), s. 152-72, ve C. Pelling, *CAH2* X, s. 14-17.

32 Bu konu hakkında bkz. J. Hallett, "Perusinae Glandes and the Changing Image of Augustus", *AJAH* 2 (1977), s. 151-71, ayrıca bkz. T. Rihll, "Lead Slingshot (*glandes*)", *JRA* 22 (2009), s. 149-69 burada bu kurşun atışlarının, sapanlardan ziyade muhtemelen elle taşınan oldukça hafif mancınıklarla yapılmış olabileceğine dair önemli bir noktaya değinilir. Bu, mermiyatlardaki mesajların önemini değiştirmez. Caesar'ın bir akın esnasında neredeyse öldürülmesi için bkz. Suetonius, *Augustus* 14 burada akıncıların, serbest bırakılan gladyatörler olduğu iddia edilir, karşılaştırma için bkz. Appian, *BC* 5. 33; daha sonra bir trajediye dönüşen kuşatmadan kaçışlar için, bkz. Propertius, *Elegies* 1. 21.

mı başlattığı bilinmiyor. Muhtemelen bazı önde gelen vatandaşlar ve belki de Lucius Antonius'un senatör sınıfından destekçileri idam edilmiştir. Dedikodular ve düşmanca propagandalar kısa süre içinde başka bir dehşet verici katliama dönmüştür; 300 tane önde gelen vatandaş, Iulius Caesar'ın ruhuna kurban edilmişti. Bu, hiç şüphesiz İlyada'da Akhilleus'un silah arkadaşı Patroklus'un cenazesinde Truvalı tutsakları öldürmesinden esinlenilmiş bir şeydi. Suetonius, genç triumvirin merhamet ve mazeret taleplerine karşı kısa ve öz bir şekilde "Ölmeli" veya "Ölmelisin" -Latincesi *moriendum esse*- şeklinde karşılık verdiğini iddia eder. Öte yandan bütüne bakıldığında misillemeler kısıtlıydı. Asi askerlerin canı bağışlandı ve birçoğu hiç şüphesiz Caesar'ın lejyonlarına alındı. Lucius Antonius yalnızca bir zarara uğratılmamakla kalmadı, ayrıca İspanya eyaletlerinden birini yönetmesi için de gönderildi. Fulvia, kocasına katılmak üzere çoktan kaçmıştı, Antonius'un annesi de benzer şekilde yurtdışına kaçarak önce, Sextus Pompeius'a gitti. O da kadını daha sonra Doğu'daki oğluna gönderdi.[33]

Antonius, kardeşine ve karısına destek vermek veya onları dizginlemek amacıyla Perusia Savaşı'na katılmamıştı. MÖ 40 yılının ilkbaharı itibarıyla İtalya'ya dönmekteydi, kendisine güçlü bir savaş gemisi filosu eşlik ediyordu. Hiç kimse bu yeni iç savaş bitti mi yoksa daha yeni mi başlıyor, bilmiyordu.

33 Kuşatmanın sonu ve tutsaklara yapılan muamele için bkz. Appian, *BC* 5. 46-9, Dio 48. 14. 3-6. Suetonius, *Augustus* 15, ve Velleius Paterculus 2. 74. 4 yangının şehir sakinlerinden biri tarafından başlatıldığına dair hikâye için bkz. Stark (1933), s. 27-8; Akhilleus'un kurbanı için bkz. *Ilias* 23. 21-2.

III. KISIM

IMPERATOR CAESAR, *DIVI FILIUS*
MÖ 38-27

Imperator, muzaffer bir komutana verilen unvandı. Fakat önceleri kalıcı bir unvan olarak asla kullanılmamıştır. Caesar, Iulius Caesar'ın resmî bir şekilde tanrısallaştırılmasından sonra "tanrının oğlu" olmuştu fakat bunu sonraki dönemlere kadar kullanmamıştır.

9

TANRILARIN OĞULLARI

"Bundan yıllar sonra, üzeri çimle kaplı mütevazı kır evimde, tekrar ülkemin hudutlarına bakacak mıyım? Bundan yıllar sonra, bir zamanlar benim krallığım olan birkaç mısır başağına hayran bir şekilde bakacak mıyım? Nadasa bırakılan bu bereketli toprakları, dinî ve geleneksel değerlere bağlı olmayan bir asker mi sahiplenecek? Bu ekinlere bir barbar mı sahip olacak? Yaşanan ihtilafların, mutsuz vatandaşlarımızı getirdiği noktaya bakın!" *Vergilius, MÖ 30'lu yılların başı.*[1]

"... Yeniden muhteşem yüzyıllar başlıyor. Artık tanrısal Iustitia dönüyor, Saturnus'un hâkimiyeti dönüyor; şimdi, göklerden bir nesil yükseliyor. Yalnızca sen, bir çocuğun gülüşüne gülüyorsun, ey saf Lucina. Bu çocuğun yönetimi altında demir nesli en azından azalacak, bütün dünyada altın bir nesil türeyecek! Bu şanlı çağ, tam da senin konsüllüğünde başlayacak, Pollio!" *MÖ 40 yılında Vergilius, yeni bir altın çağın başlangıcını tahmin ediyor.*[2]

MÖ 41 yılında bir dönemde, Fulvia ve Lucius Antonius'la olan ilişkiler iyice bozulunca Caesar'a kayınvalidesi ve Marcus Antonius'un karısı hakkında kısa bir şiir kaleme alma ilhamı geldi. "Antonius, Glaphyra'yı aldatıyor, Fulvia da intikam olarak beni enselemek istiyor! Ne yani, ben de Fulvia'yla mı düzüşmeliyim? Peki Manius, kendisine oğlancılık etmem için yalvarırsa ne yapmalıyım? Ufacık bir utanç

1 Virgil, *Eclogues* 1. 67-72 (Loeb çevirisi, bazı değişiklikler yapılmış).
2 Virgil, *Eclogues* 4. 4-12 (Loeb çevirisi, bazı değişiklikler yapılmış).

duygum varsa, bunu yapacağımı hiç sanmıyorum. 'Ya düzüş ya savaş,' diyor Fulvia. Kıçım, hayatımdan daha değerli. O hâlde savaş başlasın!"[3]

Şair Martialis, bu dizeleri yaklaşık bir yüzyıl sonra alıntılamış, böylece gelecek nesiller için de saklamıştır. O, Roma'nın ilk imparatorunun arsız bir şekilde, müstehcen bir şiir yazabilecek olsaydı bunu yapacağını iddia ediyordu. Buradaki Latince oldukça kabadır, askerlerinin Perusia'daki kurşun mermiyatlara yazdığı herhangi bir şeyden daha da kaba. Glaphyra, Cappadocia'nın yandaş hükümdarının soylu metresiydi. Bu kadın, Antonius Doğu'daki eyaletleri yeniden düzenliyorken, oğlunun tahta geçmesi için onu ikna etmek umuduyla Antonius'un âşığı olmuştu. (O zaman Antonius hâkimiyeti başkasına vermiş fakat birkaç yıl sonra delikanlı kral olarak atanmıştır; yani kadının gayretleri boşa gitmemişti.) Bu ikilinin ilişkisine dair dedikoduları açık bir şekilde, Antonius Kleopatra ile buluşmadan aylar önce Roma'ya ulaşmıştı ve bu yeni bir tema yaratmıştı. Manius, Antonius'un İtalya'daki önemli temsilcilerinden biriydi ve daha sonra ortamı gerdiği ve Perusia Savaşı'na sebep olma konusunda büyük rol oynadığı yönünde suçlanmıştı.[4]

Bu yarım düzine dize Roma siyasi arenasındaki hakaret standartlarına göre bile oldukça kabaydı; görgüsüz bir şekilde cümbüş yapan ve dik kafalı bir özgüvenle dolup taşan oldukça genç bir adamın eseriydi. Sadece birkaç yıl içerisinde Caesar, dünyadaki en güçlü iki adamdan biri olmuştur –bu, "babasının" onurlarında ve devlet içindeki en üst kademe olarak onun statüsünde hak iddia ederek mümkün olmuştu. Devlet içinde yükseliş, devasa bir hırsa, büyük siyasi yeteneklere olduğu kadar, şansa da ihtiyaç duyar. Neredeyse her başarılı devlet adamı gibi Caesar da bir fırsatçıydı. Iulius Caesar öldürülmemiş olsaydı onun kariyeri, her ne kadar nihayetinde seçkin olsa da çok farklı ve fazlasıyla yavaş olacaktı. Caesar'ın, Cicero'nun önderliğindeki senatonun sayesinde gücünü artırma ve meşruluk kazanma fırsatı olmuştu. Bu onu, senato önderleri kendisini "saf dışı bırakmayı" tercih ettiğinde Antonius ve Lepidus için cazip bir müttefik yapmıştı. Roma'ya ilk yürüyüşü ve

3 Martial, *Epigrams* 11. 20. 3-8, bazı yorumlar için bkz. K. Scott, "The Political Propaganda of 44-30 BC", *Memoirs of the American Academy in Rome* 11 (1933), s. 7-49, özellikle 24-6.

4 Glaphyra için bkz. Appian, *BC* 5. 7, Dio 49. 32. 3, Manius için bkz. R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 208-9, ve Appian, *BC* 5. 19.

I. Philippi Muharebesi'ndeki yüz kızartıcı rolü gibi bazı başarısızlıklar olmuştu, ayrıca birçok risk de vardı. Caesar muharebeleri kaybetmiş veya savaş esnasında ölmüş olabilirdi. İki tane ciddi hastalık krizinden kurtulmuş, sinirli vatandaş ve isyan çıkarabilecek gazi asker gruplarıyla yüzleşmişti. Hatta bu gaziler bir keresinde, kendilerini sakinleştirmek için gönderilen bir yüzbaşıyı öldürmüş, adamın cesedini de onun gördüğünden emin olmak için Caesar'ın maiyetinin geçeceği yola atmışlardı. Genç Caesar her bir vakadan canlı çıkmıştı ve nihayetinde istediği şeyi elde etmişti. Antik kaynaklarda belirtilen kehanetler genellikle sonradan uydurulan şeylerdir ama triumvir kendi şansı ve kazanmaya olan yazgısına ikna olmamış olsaydı, işte bu şaşırtıcı bir şey olurdu.[5]

Caesar, Perusia Savaşı başlamadan evvel Claudia'dan boşandı. Bazıları, evliliğin devam ettirilmemesinin, bu birliğin -ve temsil ettiği siyasi müttefikliğin- kısa ömürlü olduğu beklentisiyle, kasıtlı bir eylem olduğunu düşünüyordu. Muhtemelen bu, kızın çok genç olmasındandı, zira çocukların varlığı bile siyasi olarak uygunsuz bir evliliğin sonunu nadiren getirirdi. Caesar ve komutanları, Antonius'un komutanlarının sunduğu etkisiz desteğin yardımıyla Lucius Antonius'u yenmişti. Caesar bir kez daha kazanmış, belirgin bir aksilikten çok daha güçlü bir şekilde çıkmıştır. Sonrasında şans bir kez daha ona güldü. Philippi'den sonra eyaletlerin yeniden dağıtıldığı zaman Cisalpina Galya İtalya'nın bir parçası sayıldı ve Galya eyaletlerinin geri kalanı Antonius'a verildi. Antonius bu eyaletleri astı Quintus Fufius Calenus vasıtasıyla idare etmiştir. MÖ 40 yılının yaz aylarında Calenus hastalandı ve öldü, yönetimde genç oğlunu bırakmıştı. Caesar -hiç değilse ondan biraz da yaşça üstün birisi olarak- aceleyle eyalete gitti ve genç Calenus'a, ordusunun komutasını zorla kendisine verdirtti. Bir hamlede 11 tane lejyon başkasının eline geçmiş oldu.[6]

Caesar uzaktayken Antonius İtalya'ya döndü. Brutus ve Cassius'un eski amirali olan Gnaeus Domitius Ahenobarbus'un katıldığı savaş gemilerinden oluşan büyük bir filosu vardı. Ahenobarbus, kısa süre

---

5 Askerlerin Caesar'a karşı isyan çıkarması konusunda iki örnek için (ikincisinde yüzbaşı Nonius öldürülmüştür) bkz. Appian, *BC* 5. 13, özellikle 5. 15-17 ve Dio 48. 8. 1-10. 1; Suetonius, *Augustus* 104. 12-106. 2 burada yazgısına müthiş bir inanç beslediğinden bahseder.

6 Claudia için bkz. Suetonius, *Augustus* 62. 1, Dio 48. 5. 3, Calenus için bkz. Dio 48. 20. 3, Appian, *BC* 5. 51, 54, 59-61.

öncesine kadar İtalya kıyılarını yağmalıyordu. Bu birleşen filo Brundisium'a ulaştığında garnizon, Ahenobarbus'un savaş gemilerini tanıdı ve limanı kapattı. Antonius, Caesar'ın kasıtlı bir şekilde düşmanlık yaptığını düşünerek şehri kuşatmaya aldı. Her ne kadar Perusia Savaşı'nın oluşturduğu hararetli ortam hiç şüphesiz her iki taraftaki partizanları germiş olsa da bu kuvvetle muhtemel bir hataydı. Caesar Galya'dan döndü ve lejyonlarını toplayıp bir kez daha, kısa süre önce yerleşmiş olan gazilerden gönüllüler bulmaya çalışarak savaşa hazırlandı. Toprakları için minnettar olan gaziler buna iyi karşılık verdi, ta ki Antonius'a ve eski silah arkadaşlarından birçok kişiye karşı savaşacaklarına dair haber yayılana dek. Bazıları bu haberi alınca geri dönüp evlerine gitti, kalanlar ise gönülsüz bir şekilde Caesar'ı takip etti.[7]

Modern tarihçiler genelde Antonius'u daha güçlü konumdaki taraf olarak görür. Sextus Pompeius daha önce ona yanaşmış ve Caesar'a karşı müttefiklik teklif etmişti. Antonius'un annesi Iulia, Sicilya'ya kaçmıştı ve Perusia Savaşı'ndan sonra da Sextus'a sığınmıştı. Iulia belki de gerçekten de korkuyordu fakat aslında kadının gerçekten de tehlikede olduğu şüpheli bir durumdur; bu kuvvetle muhtemel Caesar'a karşı düşmanlığın açık bir ifadesiydi. O, kesinlikle böyle yorumluyordu. Sextus kaçak kadını hoş karşılamış ve oğluyla buluşması için ona Doğu'ya kadar eşlik etmiştir. Antonius buna minnettar kaldı, fakat şimdilik kendisini triumvir mevkidaşına karşı savaşa adamayı istemiyordu. Böyle bir ihtiyaç için geçerli sebepler vardı. Antonius, MÖ 41-40 kışını Kleopatra'nın başkenti olan İskenderiye'de keyifli bir tatille geçirmişti. Buradan ayrıldığında ise Kleopatra hamileydi; zaman içinde biri kız diğeri erkek olan bir ikiz doğuracaktı. Bu aylarda Parthlar Suriye'yi istila etmişti; Philippi Muharebesi'ni kaçırmış olan inatçı bir Cumhuriyetçi olan Titus Labienus'un komutasındaki bir Roma birliğine destek veriyorlardı. Bu adamın babası, Iulius Caesar'ın Galya'daki en iyi *legatus*'uydu, fakat iç savaşta Pompeius için savaşmayı seçmiş, MÖ 45 yılında Munda yenilgisinden sonra da intihar etmişti. Roma iç savaşlarında her iki tarafa da destek vermekten artık tükenen doğu eyaletlerinde az sayıda garnizon vardı ve saldırıya karşılık verecek bir durum da yoktu. Cılız bir direnişle karşılaşan Parthlar Suriye'yi ele geçirdi ve

7 Appian, *BC* 5. 55, Velleius Paterculus 2. 76.

sonrasında, Yahudiye ile Küçük Asya'nın büyük kısmını yağmalayacak küçük birlikler gönderdi.[8]

Antonius Brundisium'a ulaştığında bir filosu vardı ancak sadece küçük bir kara ordusuna sahipti. Komutanlarından bazılarının hâlen İtalya ve Batı'da sahada lejyonları vardı, ancak Calenus'un lejyonlarının kaybedilmesiyle Caesar'ın orduları bunlara büyük sayısal üstünlük kurmuştu. Doğu eyaletlerinin durumu göz önünde bulundurulduğunda bu bölgelerden asker toplamak zor ve siyasi olarak zarar getiren bir şey olacaktı, ayrıca bu durum en iyi ihtimalle aylar alırdı. Sextus Pompeius ile kurulacak bir müttefiklik çok daha fazla iyi tayfalı savaş gemileri elde etme şansı tanıyordu fakat çok az asker vardı. O an için, uzun vadedeki güç dengesi her ne olursa olsun askerî avantaj açık bir şekilde Caesar'ın tarafındaydı. Bu, savaşın sonucunun kesin olduğu veya diğer tarafı yok etmenin şimdilik bir tarafın avantajına olduğu anlamına da gelmiyordu.

Bu durumda tarafların seçim yapma şansı kalmamıştı. Rakip taraflar Brundisium etrafında yoğunlaştıkça Iulius Caesar'ın seferlerinde yer almış kıdemli askerler birbirlerini tanıdı ve dostluk kurmaya başladı. İlk başta şakalar yaptılar, daha sonra konuşmalar daha da ciddileşti. Subaylar ve erler eski silah arkadaşlarına karşı savaşmak istemiyordu. Bu, askerlerin yeni bir savaştan kaçınmaya çalıştığı ilk zaman değildi. Perusia Savaşı'na giden yolda, her ne kadar bu durumda tarafların duyduğu şüphe ve yanlış anlaşılmalar, toplantının başlamasından ve bir sonuca ulaşmamasından önce bir çatışmaya vesile olmuş olsa da askerler Caesar ve Lucius Antonius'u son dakika müzakereleri yapmaya zorlamıştı. Bu kez ise askerler daha kararlıydı, rakip liderler ise uzlaşmaya daha gönüllüydü.[9]

Caesar ve Antonius şahsen müzakere yapmadılar. Antonius'u Asinius Pollio, Caesar'ı da, sırdaşlarından biri olan -muhtemelen yakın bir yaşıtı ve belki de onunla birlikte eğitim almış gençlerden biriydi- Gaius Maecenas adında genç bir atlı sınıfı mensubu temsil etti. Ayrıca,

8 Antonius'un annesi Iulia için bkz. Appian, *BC* 5. 52; Labienus'un babası için bkz. R. Syme, "The Allegiance of Labienus," *JRS* 28 (1938), s. 113-25, ve W. Tyrell, "Labienus' departure from Caesar in January 49 BC", *Historia* 21 (1972), s. 424-40; oğlu için bkz. Dio 48. 24. 4-25. 1; Parth akını için bkz. Dio 48. 26. 5, ayrıca Syme (1960), s. 223, seferin ve içeriğinin ele alınması için bkz. D. Kennedy, "Parthia and Rome: eastern perspectives", D. Kennedy (ed.), *The Roman Army in the East. Journal of Roman Archaeology Supplements* 18 (1996), s. 67-90, özellikle 77-81, J. Osgood, *Caesar's Legacy. Civil War and the Emergence of the Roman Empire* (2006), s. 185, 225-8.

9 Dio 48. 12. 1-5, Appian, *BC* 5. 20-24.

görünüşe göre tarafsız olarak değerlendirilen, ordunun güvendiği kıdemli ve deneyimli bir subay olan Lucius Coccius Nerva da görüşmeye katılmıştı. Her ne kadar Kuzey Afrika'nın valisi olarak onaylanmış biri olsa da Lepidus adına konuşacak kimse yoktu. Bu sorumluluk, söz konusu yıllardaki standartlar gereği ortalama bir ordunun komutasıyla gelmişti. Caesar'da hâlen Galya vardı ve kendisine, Illyria'daki Scodra'ya kadar diğer bütün batı eyaletleri vermişti. Antonius, buranın doğusundaki bütün Roma topraklarını almıştı. Ahenobarbus ve diğer birkaç kişi bağışlandı. Antonius, en güvendiği komutanlarından biri olan Salvidienus Rufus'un gizli bir şekilde kendisiyle görüşme yapmaya başladığına dair Caesar'ı bilgilendirdi. Rufus tutuklandı ve infaz edildi. Caesar, bu işleme bir meşruiyet kazandırmak adına senatoya konu üzerinde nihai karar verdirtti. Bunun karşılığında Antonius, triumvirin adına isyan çıkarmak için Lucius ve Fulvia'yı kışkırtan bazı belgeler oluşturduğu gerekçesiyle ajanı Manius'u infaz etti.[10]

Anlaşmanın oluşmasında şansın büyük etkisi oldu. Fulvia, Yunanistan'a kaçtığında kocası onu olabilecek en soğuk şekilde karşıladı. Tükenmiş ve müthiş bir şekilde morali bozulmuş olan kadın kısa süre içinde hastalandı ve öldü. Bu, son savaştaki en büyük suçun rahatlıkla ona atılabileceği anlamına geliyordu. Fulvia'yı saran bütün yıkıcı propagandayla şimdi kadının gerçek karakterini ve rolünü adil bir şekilde yargılamak oldukça zordur. Ancak hiç şüphesiz kendi neslinde, siyasi olarak en öne çıkan kadınlardan biriydi. Fulvia'nın ölümü Antonius'u bir kez daha bekar bıraktı. Şans eseri Octavia'nın kocası Marcellus da bu yıl ölmüştü, böylece Caesar'ın kız kardeşi ile yeni onaylanan müttefiki arasında hızlıca bir evlilik yapıldı. Roma hukuku, dul kalmış bir kadının yeniden evlenebilmesi için 10 aylık bir süre öngördüğünden Caesar ve Antonius, bu zaman geçmeden önce nikahın gerçekleşmesine izin vermek amacıyla rahiplerin hükümlerini alıyormuş gibi yaptılar.[11]

10 Appian, *BC* 5. 56-66, Dio 48. 28. 1-30. 2, Syme (1960), s. 129, 216-17, 242, 253-5, ve Pelling, *CAH2* X, s. 17-20; Maecenas için bkz. Syme (1960), s. 129, 341-2, 359.

11 Fulvia'ya dair kaynaklardaki şüpheler için bkz. D. Delia, "Fulvia Reconsidered", S. Pomperoy (ed.), *Women's History and Ancient History* (1991), s. 197-217, ölümü için bkz. Plutarch, *Antony* 30, Appian, *BC* 5. 59, Dio 48. 28. 3-4; Octavia ile evlilik için bkz. Plutarch, *Antony* 31, Appian, *BC* 5. 64, Dio 48. 28. 3-31. 3, Velleius Paterculus 2. 78. 1, Osgood (2006), s. 188-201, Syme (1960), s. 217-20, E. Huzar, "Mark Antony: Marriages vs. careers", *The Classical Journal* 81 (1985/6), s. 97-111, özellikle 103-11.

Octavia otuzlu yaşlarındaydı ve Marcellus'tan bir oğlu vardı. Aristokrat kadınların evlilik hususunda nadiren seçim hakkı vardı, fakat gelecek yıllarda Octavia, iyi ve sadık bir eş olabilmek için elinden geleni yaptı. Gerçekten de başlarda çift mutlu görünüyordu. Antonius ile Caesar arasındaki müttefikliğin tekrar onaylandığı haberi Roma'da ve İtalya'da iyi karşılanmıştı, çünkü bu yeni bir iç savaş olmayacağı anlamına geliyordu. Ayrıca bu, triumvirlerin birbirlerini desteklemekten mutlu olduğuna dair bir mesajdı. Bazı sikkelerde kocasının yanında Octavia da görülür -kendisi, Roma paraları üzerinde görülen ilk kadındı. Bu yılın konsüllerinden biri Asinius Pollio'ydu. Şair Vergilius onun görev yapacağı yılın yeni bir altın çağın başlangıcı olduğunu öngörmüştür. Bu, muhteşem bir oğlan çocuğun doğumunun kehanetiydi. Bu çocuğun ismi verilmese de Vergilius'un, Antonius ve Octavia'dan doğacak çocuğu ima ettiği açıktır. Octavia gerçekten de kısa süre sonra hamile kalacaktı, fakat çocuk oğlan değil kızdı. Barışa ve büyük bir refaha dair yapılan tahminlerin vakitsiz olduğu ortaya çıktı.[12]

Caesar, uzlaşma yapılmadan önce yeniden evlenmişti. Yeni karısı, kendisinden yaklaşık on yaş büyük ve daha önce birden fazla evlilik yapmış olan Scribonia'ydı. Bu kadın, Sextus Pompeius'un kayınpederi Lucius Scribonius Libo'nun kız kardeşiydi. Caesar muhtemelen, her ne kadar Scribonius onun tarafında önemli ve Sextus'un önde gelen müttefiklerinden biri olsa da, Sextus Pompeius ile anlaşma ihtimallerini artırmayı ümit ediyordu. Bu yeni evlilik en azından, erkek kardeşlerin sadakatlerini bulanıklaştırmıştır.[13]

NEPTUNUS'UN OĞLU

Sextus Pompeius, göz ardı edilemeyecek kadar güçlüydü. MÖ 42 yılı itibarıyla Sicilya'yı ve sonrasında da Sardinya ile Korsika'yı kontrolüne almıştı. Güçlü ve tayfası kuvvetli olan filosu bu üslerden İtalya'nın kıyılarını yağmalayabiliyordu. Ayrıca, İtalya'daki ve özellikle de büyük şehir Roma'daki gıdayı azaltacak kadar ciddi bir şekilde ticaret yollarını

12 Plutarch, *Antony* 57, genel olarak bkz. Osgood (2006), s. 193-200; burada, söz konusu yılların konusu bağlamında Vergilius'un IV. Ecloga'larının iyi bir tartışması bulunur. Bu çocuğun kimliğine dair başka fikirler de vardır, bunların arasında Pollio'nun oğlu da vardı. Hıristiyanlık döneminde ise şiirin bir mesihten bahsediyor gibi olması ve MÖ 1. yüzyıla tarihlenmesi bazen çocuğun İsa olarak yorumlanmasına yol açmıştır.

13 Appian, *BC* 5. 53, Suetonius, *Augustus* 52. 2, Dio 48. 16. 3, Syme (1960), s. 213.

altüst ediyordu. Gelecekteki müzakerelere dair belirsiz konuşmalar dışında Brundisium'daki barış anlaşmasına dahil edilmeyen Sextus, sonraki aylardaki akınlarını sıklaştırdı. Normal zamanlarda Sicilya, başkent Roma'nın tahıl ihtiyacının çoğunu karşılıyordu. Bu ada olmadan, daha uzaktan gelen nakliyatlar sık sık engelleniyordu. Yiyecek fiyatları korkunç derecede arttı ve devlet, Iulius Caesar tarafından başlatılan resmî yardımları sağlayabilmek için yeterince ürün bulmakta zorlandı. Hoşnutsuz kıdemli askerlerin zaman zaman çıkardığı ayaklanmaların bir yıldan uzun bir süredir sahnesi olan Roma, İtalyan çiftçileri topraklarından etmişti ve her iki grubun isteklerine ve varlığına karşı garez duyan şehirli yoksullar da artık çok daha dengesiz bir hâl almıştı.[14]

Sextus Pompeius baskıyı sürdürdü. Kendisi genç bir yaştaydı, muhtemelen Caesar'dan üç veya dört yaştan büyük değildi ve genç savaş beylerinin olduğu bir çağdaydı. Pharsalus Muharebesi'nde hizmet etmek için çok genç olarak değerlendirilen Sextus, Mısır'da babasının öldürülüşünü görmüştü ve daha sonra da ağabeyinin Iulius Caesar'a karşı savaşmak üzere bir ordu toplayışını, daha sonra da yenilip öldürülmesini izlemişti. Sextus kaçmış ve İspanya'da yeni bir ayaklanma çıkarmıştı. Aile bağlantıları ve kendi karizması ona hızlı bir başarı getirdi. Adamları gemiler ele geçirdi veya inşa etti, Batı Akdeniz'de gittikçe büyüyen bir alanda akınlar düzenledi. MÖ 43 yılının ilkbaharında Cicero senatoyu, sırf Büyük Pompeius'un oğlu diye elde ettiği yetkisini meşrulaştırmaya ikna etmişti. Sextus, resmî olarak "Filonun ve Kıyıdaki Sahillerin Komutanı" (*praefectus classis et orae maritimae*) olarak tanındı. Bu yılın sonundaki ani güç değişimi onu resmî bir şekilde atanmış bir devlet görevlisinden bir kaçağa dönüştürdü; diktatörün cinayetine karışmamış olmasına rağmen komplocularla birlikte *lex Pedia* uyarınca mahkûm edilmişti. Triumvirlere düşman olmalarına karşın Sextus ile Özgürlükçüler arasında bir iş birliği yoktu -Cassius daha önceden Gnaeus Pompeius'a dair olumsuz fikirler beyan etmişti ve onun kardeşi hakkında da benzer duygulara sahip olabilirdi. Hem o hem de Brutus, babasının gücünü miras edinmeye kalkışan bir kişiye karşı hoşnutsuzdu.[15]

14 Bkz. G. Rickman, *The Corn Supply of Ancient Rome* (1980), s. 60-61, P. Garnsey, *Famine and Food Supply in the Graeco-Roman World. Responses to Risk and Crisis* (1988), s. 202, 206-8.

15 Bkz. K. Welch, "Sextus Pompeius and the *Res Publica* in 42-39 BC", A. Powell & K. Welch (ed.), *Sextus Pompeius* (2002), s. 31-63; Cassius'un Gnaeus Pompeius'a dair yorumları için bkz. Cicero, *ad Fam.* 15. 19. 4.

Tıpkı Caesar gibi Sextus da, komuta yetkisinin dayanağı olarak babasına beslediği saygıyı sergiliyordu. Tanrılara, vatana ve özellikle de anne babaya gösterilen hürmet duygusu (Latince *pietas*) derin ve gerçek bir Romalı yükümlülüğüydü. Caesar, öldürülen babasının intikamını alarak kendi *pietas*'ını belli etmişti. Lucius Antonius, ağabeyinin lehine bir isyan çıkardığında ismine ve konsül olarak rütbesine *Pietas* unvanını da eklemişti. Sextus Pompeius da kendisine *Pius* diyordu, daha sonraları babasının unvanı Magnus'u da aldı. Kendisi sikkelerde, tamamen alışılmadık bir şey olarak Magnus Pius adlandırmasıyla görünür.[16]

Caesar ve Sextus Pompeius, birçok açıdan birbirine benziyordu. Sextus imgelerde sakallı olarak tasvir edilir. Bu, ölen babasının ve kardeşinin onuruna yas tuttuğunun bir işaretidir. Caesar da aynı şekilde gösterilir fakat bundan birkaç yıl sonra Özgürlükçülerin ölümlerini simgelemek için tıraş olmuş hâlde görülür. Diğer taraftan Sextus, başarılarının zirvesinde cinayete kurban gitmiş birinden ziyade savaşta yenilgiye uğratılmış ve bir kaçak olarak öldürülmüş bir babayı takip ediyordu. Onun gücü kaçınılmaz bir şekilde İtalya dışındaydı ve devletin geleneksel kurumlarından ziyade kendisinin ve ailesinin prestijinden geliyordu. Caesar, Cumhuriyet'in siyasi hayatının merkezinde devletin kalbine kadar girebilmeyi başarmıştı. Ayrıca, Sextus'u daima takdire layık biri yapan bir başka büyük farklılık vardı. Kara liste uygulamaları başladığında bütün kurbanlara ve triumvirlerin egemenliğinden kaçan herkese bir sığınma yeri sağlamıştı. Savaş gemileri, kaçakları kurtarmaya hazır şekilde İtalya kıyılarında geziniyordu. Sextus, onlara güvenlik sağlayan kişilere, kara listeye alınmış olanların başına koyulan ödüllerin iki katını ödüyordu. Yüzlerce insan hayatını onun çabalarına borçluydu. Siyasi açıdan bu onun avantajıydı lakin böylesine eylemler dahi bu yılların vahşetine karşı katı bir zıtlık olarak dikkat çeker.[17]

---

16 A. Powell, '"An island amid the flame": The Strategy and Imagery of Sextus Pompeius, 43-36 BC', in Powell & Welch (2002), s. 103-33, özellikle 105-9, 118-29, ve A. Powell, *Virgil the Partisan: A Study in the Re-integration of Classics* (2008), s. 31-83; Lucius Antonius için bkz. Dio 48. 5. 4.

17 Appian, *BC* 4. 25, 36, 85, 5. 143, Dio 47. 12. 1-13. 1, Velleius Paterculus 2. 72. 5, 77. 2, Welch (2002), s. 45-6; Caesar'ın tıraş olması için bkz. Dio 48. 34. 3, bazı yorumlar için bkz. M. Flory, "*Abducta Neroni Uxor*: The historiographic tradition on the marriage of Octavian and Livia," *Transactions of the American Philological Association* 118 (1988), s. 343-59, özellikle 344.

Yine de Sextus, İtalya ve Roma'ya giden erzak sevkiyatını büyük oranda kesiyordu. Stratejisi triumvirlere karşı yöneltilmişti fakat sonuçlardan etkilenen kaçınılmaz olarak halktı, özellikle de en yoksul kesim. MÖ 40 yılının sonu itibarıyla hem Antonius hem de Caesar Roma'daydı ve Makedonya'daki zaferi kutluyorlardı. İki adam da popülist değildi, bu yüzden halk yaşanan kıtlık için onları suçluyordu; Sextus'la müzakere etmeleri gerektiğini düşünüyorlardı. Tıpkı gaziler gibi geniş halk kitlelerinin büyük kısmı da barış istiyordu ve gazileri taklit ederek, liderlerini bunu yapmaya zorlamak için gittikçe daha fazla şiddetli protestolar düzenliyorlardı. MÖ 39 yılının başlarında Caesar, forumda bir işini yürütüyorken karşısına sinirli bir halk kalabalığı çıktı. İnsanlar taş ve türevleri atınca, yanındaki küçük maiyeti liderini koruma konusunda güçlük çekti.

Antonius, Via Sacra üzerinde bir miktar askere önderlik ederek onu kurtarmaya geldi. İlk başta bir grup, herhangi bir düşmanca hareket yapmadan yolunu tıkadı. Zira Antonius, Sextus'la anlaşmaya daha istekli biri olarak görünüyordu. Buna karşın askerlerine yollarını zorla açmalarını emredince sivil vatandaşlar öfkeyle karşılık verdi ve adamlarını taş yağmuruna tutup geri püskürttü. Askerler yeniden birleşti ve takviye edildi. Bundan sonra, kendilerine karşı gelenleri öldürerek iki taraftan foruma girdiler. Antonius'un adamları Caesar'ı kurtarmak ve onu buradan çıkarmak için yolları yarmıştı, fakat birkaç saatliğine kalabalık şehrin merkezine hâkim oldu ve ancak yavaş yavaş dağıtılabildi.[18]

Antonius ve Caesar, Sextus'un annesine ve diğer bağlantılarına yanaştı ve bunlar vasıtasıyla ilkbahar döneminde müzakerelere başlamaları mümkün oldu. Bir güven eksikliği vardı, bu yüzden ilk buluşma Napoli Körfezi'ndeki Baiae kıyısının yakınlarında gerçekleştirildi. Rakip liderler ve heyetleri, denizin üzerinde yapılmış ahşap platformlar üzerinde duruyordu. Hiçbir anlaşmaya varılamasa da görüşmeler yazın, Cape Misenum yakınlarında devam etti ve bu sefer başarılı bir şekilde sonuçlandı. Sextus'a bir kez daha birlikleri üzerinde meşru yetki verilecekti. Ayrıca senatoya yazıldı ve Sicilya, Korsika ve Sardinya'nın -hepsini kontrol ediyordu- ile Yunanistan'daki Peloponnessos'un [Mora Yarımadası] eyalet komuta yetkileri verildi. Hâlihazırda *augur* olan Antonius, Sextus'un rahipler heyetine kabul edilmesini sağladı

---

18 Appian, *BC* 5. 67-8, Dio 48. 31. 1-6.

ve Pompeius'un oğlunun, triumvirlerin kontrolü altındaki seçimlerde MÖ 33 yılında konsül olmasına karar verildi.

Misenum Antlaşması İtalya'nın ablukasına bir son verse de Sextus'un kazanımları oldukça azdı, zira bu ekseriyetle, mevcut durumu onaylıyordu. Öte yandan, triumvirlerin kara listeye alınan herkesi ve sürgüne gönderilen diğerlerini affetmesi ve bunlara İtalya'ya dönme ve müsadere edilen mülkiyetlerinin çeyreğinde hak iddia edebilme izni vermeleri yönünde ısrar etmişti. Yalnızca Iulius Caesar'ın katillerinden hayatta kalanlar ve bir avuç diğer insan bu aftan muaf tutulmuştu. Sicilya'ya kaçmış olan aristokratların çoğunun, eve dönmek umuduyla barış yapmak için Sextus'a baskı kurmuş olması muhtemeldir. Caesar'ın eniştesi olan Scribonius'un MÖ 34 yılı konsüllüğü için yazılmış olması da ilginçtir.

Sextus, filonun komutasından ve üslerinden vazgeçmeden Roma'ya dönemezdi. O da, Caesar ve Antonius'un bütün lejyonlarını terhis etme konusunda olduğu gibi böyle yapmak istemiyordu. Savaş beyleri ancak zor kullanarak önemlerini ve uzun vadeli güvenlik şansını koruyabiliyordu. Antonius bir açık artırmada Büyük Pompeius'un evlerini ve arsalarını aldı, bunlardan en önemlisi Palatinus Tepesi'nin yokuşunda bulunan ünlü Carinae'daki büyük villasıydı. Bu ismin kelime anlamı "omurgalar" idi; Sextus, Caesar ve Antonius'u amiral gemisinde ağırladığı zaman bugünlerde kendisine ev sağlayan tek şeyin filosunun omurgaları olduğu yönünde şaka yaptı. Bu ziyafet esnasında -bundan sonra Antonius ve Caesar'ın da kıyıya yakın bölgelerde ziyafet vermişti- Sextus'un amirallerinden birinin, halatı keserek ve misafirleri dışarı atarak komutanını dünyanın efendisi yapabileceğini söylediği aktarılır. Sextus, böyle bir hainlik yapılmasını emretmek istemiyordu; bundan sonra hazin bir şekilde amiralin, kendisine danışmadan hareket etseydi çok daha iyi olacağı yönünde yorum yapmıştır.[19]

ÂŞIKLAR

Kara listeye alınan kişiler eve döndüğünde Sextus Sicilya'da kaldı. Gerçekten de Peloponnessos'un kontrolünü ele alıp almadığı şüpheli bir

19 Appian, *BC* 5. 69-74, Dio 48. 36. 1-38. 3, Velleius Paterculus 2. 77, Plutarch, ***Antony*** 32, Syme (1960), s. 221-2, Osgood (2006), s. 205-7 ve Powell (2008), s. 190-91; ayrıca özellikle bkz. Welch (2002), s. 51-4 burada, sürgüne gönderilmiş olan kişilerin Sextus'a bu yönde baskı yapmış olabileceğini öne sürer.

durumdur. Antonius ve Octavia, MÖ 39-38 yılı kışını Atina'da geçirmek üzere Doğu'ya gitti. Antonius burada kendisini büyük bir şevkle Yunan şehir hayatına adadı. Atinalılar çifte "lütufkâr tanrılar" dedi, Antonius'a "yeni Dionysios tanrısı" lakabı taktı ve onunla şehir tanrıçası Athena arasında bir evlilik seremonisi düzenlediler. Bu tür onurlar onu, Atinalılardan "çeyiz" adı altında yeni bir vergi talep etmekten alıkoymadı. Lakin belki de yerlilerin triumvir ve karısını coşkulu bir şekilde karşılamış olması, ödemek zorunda oldukları meblağı biraz düşürmüş olabilir. İlkbahar geldiğinde Antonius resmî bir şekilde Yunan sivil kıyafetlerini çıkardı ve tekrardan bir Romalı kumandan olarak giyindi. Ast komutanı Ventidius, Parth istilacıları Roma eyaletlerinden püskürtmüştü. Bu yıllarda Antonius'un en büyük görevi gelip Parthları düzgün bir şekilde cezalandırmak ve en sonunda Crassus'un intikamını almaktı.[20]

Caesar İtalya'da kalmıştı, güçlü bir filo oluşturabilmek için kendisini bir gemi imalatı programına adadı. Böyle bir kuvvet oluşturmanın tek bariz hedefi Sextus'tu, ancak yine de bir süreliğine kırılgan bir barış dönemi vardı ve artık erzak stokları yeniden çoğaldığı, sürgünler de evlerine döndüğü için Roma'daki durum genel olarak neşeliydi. Bu sürgünlerden biri, MÖ 42 yılında *praetor*'luk yapmış, daha sonra da yılın sonunda garip bir şekilde görevi bırakmayı reddetmiş olan Tiberius Claudius Nero'ydu. Sürekli müttefik değiştiren bir adam olarak -iç savaşta Iulius Caesar'ı desteklemişti, daha sonra da 15 Mart'tan sonra onun katillerini övmüştü- Perusia Savaşı esnasında Lucius Antonius'a katılmıştı ve gazilerin yerleşimiyle topraksız kalan kişilerden asker toplamaya başlamıştı. Bu isyan başarısızlığa uğrayınca kara listeye alınmıştı ve Sicilya'ya kaçmak gibi bilinen bir yola başvurmuştu; lakin triumvirlerin Sextus Pompeius'u kabul edişinin yeteri kadar cömertçe olmadığını hissetmiş gibi görünüyordu, bu yüzden buradan Yunanistan'a gitmişti. Görünüşe göre bela peşini bırakmamıştı, zira bir keresinde Sparta'dan kaçmak zorunda kalmıştı ve maiyeti de bir orman yangını esnasında yakalanmış ve zarar görmekten son anda kurtulmuştu.[21]

20 Plutarch, *Antony* 33, Appian, *BC* 5. 76, Dio 48. 39. 2, Seneca, *Suasoriae* 1. 6, M. Grant, *Kleopatra* (1972), s. 129-30; Ventidius'un seferine dair kısa bir anlatım için bkz. A. Goldsworthy, *Antony and Kleopatra* (2010), s. 286-8, burada antik kaynaklara atıflar yer almaktadır.

21 Bkz. Dio 54. 7. 2, Suetonius, *Tiberius* 6. 2-3, A. Barrett, *Livia. First Lady of Imperial Rome* (2002), s. 10-11, 16-18.

Claudius Nero'nun karısı, kocasından her açıdan çok daha dikkate değer bir bireydi. Her ne kadar genelde Drusilla olarak bilinse de bu kadının ismi Livia'ydı ve o da Claudius ailesinin kanını taşıyordu. Bu büyük *patricius* klanının daha seçkin olan başka bir aile kolundan geliyordu. Livia'nın babası, pleb aristokratların en eski ve en önemli ailelerinden birinin mensubu olan Marcus Livius Drusus tarafından evlatlık edinildiğinde kadının bu mirası daha da artmıştı. Livius Drusus MÖ 91 yılında pleb *tribunus*u olarak hizmet ederek, Roma'nın İtalyalı müttefiklerinin davasını savunmuştu. Bu adam öldürüldü ve ölümünden kısa süre sonra müttefikler isyan çıkarınca Müttefikler Savaşı patlak verdi. Romalılar krizi kontrol etmeye çalışırken Cumhuriyet, bunlara Roma vatandaşlığı vermeye başlamak zorunda kaldı. Birçok kişi Drusus'u büyük bir sevgiyle hatırlıyordu. Livia'nın babası ise kara listeye alınmış, Özgürlükçüler ile birlikte savaşmış ve Philippi'den sonra intihar etmiştir. O zaman kızı evliydi ve MÖ 42 yılının Kasım ayı kocasına bir erkek oğlan vermişti, bu çocuğa Tiberius Claudius Nero adını verdiler.[22]

Kocası isyan ettiği zaman karısı da -yaklaşık 17 yaşındaydı- ona katılmak üzere yola çıktı. Kadın, kendisini takip edenlerden kaçınıp zor bir hayat yaşayarak isyan ve sürgün hayatı boyunca kocasını takip etti. Söylenene göre bebek Tiberius'un ağlaması iki kez bu karı kocayı ele verme tehlikesi yaratmış. Sparta'dan kaçtıkları esnada Livia'nın saçı ve kıyafetleri yangında yanmış. Aile Roma'ya döndüğü zaman, Misenum Antlaşması'nın bir parçası olarak kendilerine söz verilmiş olan istimlak edilmiş mülkiyetlerin çeyreğini bile kurtarabilme konusunda zorluk çekenler gibi para sıkıntısı çekti. Bu yüzden karı koca, kadim bir *patricius* klanıyla bağlantı kurmayı isteyen varlıklı bir senatörün Tiberius'u evlat edinmesini istedi. Siyasi olarak bu, kurnazca bir hamle olmayabilirdi. Çok geçmeden adamın kardeşinden, Caesar'a karşı komplo kurduğu gerekçesiyle şüphe duyuldu. Bu kişi tutuklandı ve meçhul bir şekilde öldü.[23]

Livia'nın aristokrat soyu hem kan hem de evlat edinme bağlarıyla kusursuz bir soydu. Kendisi de oldukça genç ve cazibeli bir kadındı. Son derece keskin bir zekâya sahip olan kadın -daha sonraki dönemlerde büyük erkek torunu olan İmparator Caligula ona *Ulixes stolatus*

22 Barrett (2002), s. 3-10, 15-16; babasının ölümü için bkz. Dio 48. 44. 1, Velleius Paterculus 2. 71. 2.

23 Suetonius, *Tiberius* 6. 1-3, *Augustus* 27. 4.

"Kadın giysisi giyen Odysseus" adı vermişti- hiç şüphesiz doğal güzelliğini daha da kuvvetlendiriyordu. MÖ 38 yılının Ocak ayında kocasına ikinci bir oğlan doğuracaktı, bu yüzden Roma'ya döndüğünde hâlihazırda hamile olmalıydı. Bu onun Caesar'ın gözüne takılmasına engel olmamıştır, belki de bir ziyafet esnasında veya 24. yaş gününe yakın bir zamanda, sakalını kesişini kutlamak için kadını ayarlamıştı.[24]

Caesar'ın kendi kararıyla cinsellikten uzak kalışından uzun bir süre geçmişti. Scribonia hamileydi ve MÖ 39 yılının sonlarında bir kız çocuğu doğurdu -kızın adı kaçınılmaz bir şekilde Iulia adını aldı- lakin bu evlilik artık siyasi açıdan pek de uygun değildi ve çift de birbirlerine çok yakınmış gibi görünmüyordu. Caesar büyük bir hevesle başka kadınların peşinden koşuyordu. Antonius şimdilik bu tür şeyleri hoşgörüyle karşılıyordu. Daha sonraki yıllarda Caesar'ın dostları, senatörlerin karılarını sırf kocalarının ne düşündüğünü ve ne yaptığını öğrenebilmek için sık sık baştan çıkardığını iddia ederek onun bu zamparalığını mazur görüyordu. Antonius daha sonraları Caesar hakkında şöyle bir hikâye yaymıştı: "Eski bir konsülün karısını yemek odasından yatak odasına kendi gözleri önünde iterek götürmüş, kadını yemeğe karmakarışık saçları ve kızarmış kulaklarıyla göndermiştir!". Kendi durumuna rağmen Livia Drusilla Caesar'ın son âşığıydı, ancak bu hızlı bir kaçamaktan veya siyasi casusluktan çok daha fazlasıydı.[25]

Caesar, kadının hem güzelliğine hem de zekâsına âşık oldu, muhtemelen Livia da yeniden coşkuyla âşık olmuştu. Kocasının şimdiye kadarki kariyerinden veya gelecekteki olasılıklarından çok etkilenmiş olması pek muhtemel değildir. Güç meşhur bir afrodizyaktır; Caesar'ın görkemli yükselişi ona büyük güç vermiş, müthiş kişisel tatminini ve özgüvenini güçlendirmişti. Livia'nın aristokrat özgeçmişi ve bağlantıları siyasi açıdan değerliydi fakat bu, uzun vadeli bir avantajdı ve daha sonra yaşanacak olan tuhaf dönemin skandalını haklı çıkarmaya yetecek

24 *Ulixes stolatus* için bkz. Suetonius, *Gaius* 23; genel olarak bkz. Flory (1988) ve Barrett (2002), s.11-14.

25 Suetonius, *Augustus* 53. 1, 69. 1-2, burada muhtemelen Antonius'un Roma'da gördüğü şeylere tarihlenen daha sonraki suçlamalar da vardır. Ayrıca bkz. Flory (1988), s. 352-3 ve Barrett (2002), s. 24-5; burada evli bir kadını yemek masasından kaçırma hikâyesinde, her ne kadar Claudius Nero bir eski konsül değil, eski bir *praetor* olsa da Livia'yı kastettiği teorisi tartışılır.

kadar büyük bir siyasi kazanım yoktu. Bu durum yalnızca, Caesar'ın kendi çıkarları için her yola başvurmaya alışkın olması ve âşıkların istedikleri şeyi herhangi bir gecikme olmadan yapmaya kararlı olması bağlamında mantıklıdır. Caesar daha 24 yaşındaydı, Livia ise daha 20 bile değildi. Bu belki de kadın, âşığının ilgisi kendisinden başka birine sapabilir diye korktuğundan da olabilirdi.[26]

Caesar, Iulia'yı doğurur doğurmaz Scribonia'dan boşandı. En basit düzeyde Romalı bir evli adamın, karısından ayrılmak için "her şeyini al git" (*tuas res tibi habeto*) demesi yeterliydi. Caesar kendi durumuna "artık karısının sert mizacına katlanamadığını" eklemiştir; bunun gerçek mi yoksa asılsız bir kin mi olduğunu bilmek olanaksızdır. Claudius Nero da Livia'dan sorun çıkarmadan boşandı ve MÖ 39 yılının Ekim ayının başlarında Livia ile Caesar nişanlandı. Bu durum hakkında, Caesar'ın da bir üyesi olduğu rahipler heyetine danışıldı. Görünüşe göre Livia'nın hamile olduğu, çocuğun babasının da Claudius Nero olduğu yönünde resmî bir onay almıştı ve bu, çocuğun baba tarafını kesin bir şekilde belirliyordu. Yine de bu durum, çocuğun Caesar'ın olduğu yönündeki dedikoduları durdurmamıştır. Hatta bir çiftin yalnızca üç ay içerisinde bir çocuk sahibi olma konusunda ne kadar şanslı olduğuna dair şakalar bile yapılıyordu; fakat kadın, Claudius Nero ile Yunanistan'da olduğu sırada hamile kalmış olması gerektiğinden bu imkânsızdır. Şimdilik Livia, nişanlısı olarak Caesar'ın evine taşındı ve burada, MÖ 38 yılının 14 Ocak günü oğlu Drusus Claudius Nero'yu doğurdu. Oğlan, yetiştirmesi için babasına gönderildi.[27]

26 Flory (1988), s. 345-6; burada şu iddia yer alır: "Caesar'ın, Livia'nın oğlu doğmadan önce evliliği kutlama isteği, istenmeyen bir savaşın arifesinde bazı pratik avantajlar elde etmek amacından kaynaklanıyor olabilir. Yalnızca bu durum, henüz doğmamış bir çocuk ve Livia ile önceki ilişkisi hakkında kaçınılmaz bir şekilde bir skandala yol açacağını bildiği acelesini açıklar." Buna karşın hiç kimse bu birliktelikten hemen siyasi bir avantaj elde edildiğine dair açık bir kanıt sunamaz. Bu muhtemelen, Caesar'ın her eylemini hesaplı ve siyasi açıdan soğukkanlı ve kurnazca bir şey olarak görme isteğinden kaynaklanıyor. Bunu, erkenden büyümüş bir delikanlının eylemi olarak görmek çok daha doğru ve ikna edici olacaktır.

27 Barrett (2002), s. 11-26, Flory (1988), s. 348; boşanma konusunda genel olarak bkz. S. Treggiari, *Roman Marriage* (1991), s. 435-82 ve "Divorce Roman Style: How easy and frequent was it?" B. Rawson (ed.), *Marriage, Divorce and Children in Ancient Rome* (1991), s. 131-46; Caesar'ın Scribonia hakkındaki ifadesi için bkz. *Augustus* 62. 2; Suetonius, *Claudius* 1'de ise Caesar ve Livia'nın evlenmesinden üç ay sonra Drusus'un doğduğu belirtilir fakat bu, evlilikten ziyade nişanı kastediyor olmalı.

Doğumdan yalnızca üç gün sonra 17 Ocak günü Caesar ve Livia evlendi. Gelinin babası ölüydü, görünüşe göre az sayıda yakın erkek akrabası vardı, bu yüzden eski kocası evlilik seremonisine katıldı. Bu büyük bir olaydı, düğünden sonraki ziyafette, Yunan tanrıları ve tanrıçaları olarak giyinmiş olan altı erkek ve altı kadından oluşan bir Olympos teması vardı. Caesar, Apollon rolünü üstlendi. İnanılmaz derecede yiyecek ve içecek vardı; genç çift servetlerinin ve güçlerinin tadını çıkarıyordu. O zamanlar aristokrat kadınlara *deliciae*, yani vücudunun yarısında kıyafet olan kölelerin -belki de bu düğünde aşk tanrıları olarak görünüyorlardı- eşlik etmesi modaydı. Bunlar, etrafındaki kişiler hakkında geline iğneleyici yorumlar fısıldıyordu. Yapılan mizah iğneleyici, bayağı ve genellikle kabaydı. Entelektüeller bundan keyif alırdı. Söylenene göre bu düğünde bir çocuk, masanın diğer tarafına yaslanarak Claudius Nero'yu işaret etmiş ve Livia'ya "Kocan oradayken, sen neden buradasın, hanımım?" demiş.

Sonraki yıllarda Caesar hakkında, başka birinin karısını zorla aldığına dair -bu, tam da tiranların yapacaği bir şeydi- eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştiriler siyasi hakaret boyutunda iyice abartılmıştır, zira muhtemelen yapabileceği çok az şey olmasına karşın Claudius Nero bu hususta uysal davranmıştı. Livia'nın hızlı bir şekilde evlenmeyi kabul etmiş, hatta belki de evlilik teklifi yapmış bir kişi olarak bu hususta istekli olmadığına inanmak zordur. O dönem Roma'da tekrar bir erzak kıtlığı yaşanmaya başlamıştı, insanlar "12 tanrının ziyafeti" olarak adlandırılan, dedikodusu ağızlardan düşmeyen bu görkemli ziyafete karşı da öfke besliyordu. İnsanlar Caesar'ın gerçekten de bir Apollon olduğunu söylüyordu fakat bu, tanrının latif olmayan yönlerinden biri olan "işkenceci Apollon" idi. Şöyle dizeler konuşuluyordu: "Caesar, Apollon'un yanlış rolünü üstleniyor ve tanrıların alışılmadık uçarılıklarıyla ziyafet çekiyor; bu yüzden bütün tanrılar yüzlerini dünyadan dönecektir, Iuppiter de altın tahtından kaçmıştır."[28]

28 Suetonius, *Augustus* 70. 1-2 (Loeb çevirisi); düğün ziyafeti için genel olarak bkz. Suetonius, *Augustus* 70. 1, Dio 48. 43. 4-44. 5, Barrett (2002), s. 24-7, "12 tanrının ziyafetini" düğünden ziyade nişanla bağdaştırır; ayrıca bkz. Flory (1988), bunun düğün ziyafeti olduğuna dair güçlü bir kanıt sunar; *deliciae* için bkz. Dio 48. 44. 3 genel olarak bkz. W. Slater, "Pueri, Turba Minuta", BICS 21 (1974), s. 133-40.

IMPERATOR

Sextus Pompeius ile yeniden yaşanan anlaşmazlıktan ötürü Roma'da yine erzak kıtlığı yaşanıyordu. Korsan akınları gerçekleşiyordu; Caesar, ele geçirilen akıncıların işkence gördükten sonra Sextus tarafından gönderildiklerini itiraf ettiğini iddia ediyordu. Bu gerçek olsun olmasın -ayrıca Pompeius'un, kendi tarafına çektiği bütün adamları kontrol edemiyor olması da muhtemeldir- Caesar, tam olarak savaşmaya ve bir deniz muharebesi kazanmaya hazır olduğuna inanıyordu. Pompeius'un güvenilir amirallerinden biri olan Menas adındaki bir azatlı Caesar'ın tarafına geçmiş, beraberinde birkaç gemi getirerek ona Korsika ve Sardinya'nın kontrolünü vermiştir. Bu yıllardaki iç savaşlarda kitlesel birliklere, direniş göstermekten ziyade daha fazla lejyonu sahaya sürmeye daha çok vurgu yapılıyordu. Romalılar arasında, birlik sayısı ve kaynaklar konusunda avantaj sahibi olmanın başarıyı getireceğine dair köklü bir inanış vardı. Iulius Caesar da dahil olmak üzere az sayıda Romalı kumandan, deniz savaşının kara savaşından temel olarak çok farklı olduğunu düşünüyordu ve Iulius Caesar'ın halefi de bunlardan farklı değildi. Onun MÖ 38 yılında Sicilya'ya akın düzenleme planlarında öngörülemezliğe ve denizin gücüne karşı saygı duyulmadığına ve bu konuda kayıtsızlık gösterildiğine dair her türlü işaret vardır.[29]

İtalya'nın batı kıyısı, Messana (bugünkü Messina) Boğazı'ndan Napoli Körfezi'ne kadar doğal limanlardan yoksundur. Bu, Sextus'un adamlarının adalardaki üslerinin menzilinde bulunan herhangi bir limana akın düzenleyebilme yeteneğiyle birleşince deniz birliklerinin hedeflerinden oldukça uzak bir mesafede hazırlık yapması gerektiği anlamına geliyordu. Plana göre iki Caesarcı filo denizde birleşecekti ve Sicilya üzerine gerçekleştirilecek saldırıyı koordine edecekti, ne var ki böyle olmadı ve filolar ayrı şekilde savaştı. Gemiler yeni, tayfaları da deneyimsizdi. Menas haricinde komutanları da toydu. Sextus'un deneyimli birlikleri Caesarcı filolardan biriyle gerçekleştirilen bir çatışmadan başarılı çıktı, diğerini de büyük bir yenilgiye uğrattı. Ardından işi bitiren, hava oldu. İtalya'nın batısındaki denizin öngörülemezliği için bile olağanüstü derecede kötü fırtınalar çıkmıştı. Menas'ın gemileri bununla nasıl başa çıkılacağını biliyordu lakin diğer kaptanların ne

29 Dio 48. 45. 5-46. 1, Appian, *BC* 5. 78-80, Menas'a Menodorus der.

yapılacağına dair hiçbir fikri yoktu ve gemileri kıyıya yakın yerlerde paramparça oldu. Sonraki gün Caesar'ın elinde filosunun yarısından azı kalmıştı ve sefer sona ermişti. Bu sırada Roma'da bazı ayaklanmalar vardı, Maecenas ise durumu yatıştırması için gönderilmişti a. Ancak erzak kıtlığına dair yapılabilecek çok az şey vardı.[30]

Sextus'un şansı yaver gitmişti, zira kötü hava tam zamanında gelmişti. Daha sonraları deniz mavisi bir pelerin giymeye ve kendisine Neptunus'un oğlu demeye başlamıştır. Caesar ise, Neptunus'a rağmen sonunda zaferi elde edeceği yönünde böbürlendiği ve deniz tanrısının, Roma'daki bir sonraki oyunlarda sergilenmemesini emrettiği söylenir. Yiyecek kıtlığı ile gereksiz ve felaketle sonuçlanan bir savaş konusunda çoğu Romalı, deniz tanrısından ziyade Caesar'ı suçladı. Caesar'ın zar oyunlarına ve kumara bağımlı olduğu bilindiği için bu dönemde şu şekilde bazı şakalar ortaya çıkmıştır: "Deniz savaşlarında iki kez yenilip filosunu kaybettiğinde yine bir zar oynar ve zafer kazanabileceğini umar!."

Caesar, yaz aylarının başlangıcında bir görüşme yapmak için Antonius'tan Brundisium'a gelmesini istemişti ancak daha sonra planlandığı gibi bölgeye gidememiştir. Antonius beklemekten bıktı ve Doğu'ya geri döndü. Yaz aylarındaki facialardan sonra Caesar, Maecenas'ı ona gönderdi. En sonunda yeni bir toplantı ayarlandı ve MÖ 37'de Tarentum'da düzenlendi. Antonius, 300 savaş gemisinden oluşan bir refakatçi birlikle geldi ve yeni anlaşmanın bir parçası olarak bunlardan 120 tanesini kayınbiraderine ödünç verdi. Caesar da ona Parth Savaşı için asker göndereceğine söz verdi. Octavia'nın müzakerelerde yardımcı olduğuna inanılıyordu; kocasını 10 tane daha küçük gemi vermeye ikna etmişti, öte yandan erkek kardeşi de Antonius'a 1.000 tane seçkin muhafız verecekti. Triumvirlik çok daha resmî bir şekilde yenilenmişti, zira MÖ 43 yılında triumvirlere verilen beş yıllık görev süresi şimdi bitmiş bulunuyordu. Bu yapısal dış görünüşün detayları modern araştırmacıların dikkatinden kaçar. Bunlar belki de o zamanlar için de belirsizdi, zira böylesine geniş bir gücün gerçek bir emsali bulunmuyordu. Antonius'un Fulvia'dan doğan 10 yaşındaki oğlu Antyllus, anlaşmayı

30 Bu sefer için bkz. Appian, *BC* 5. 81-92, Dio 48. 46. 1-48. 4, J. Morrison & J. Coates, *Greek and Roman Oared Warships* (1996), s. 149-52, M. Pitassi, *The Navies of Rome* (2009), s. 186-91, W. Rogers, *Greek and Roman Naval Warfare* (1937), s. 496-516, R. Paget, "The Naval Battle of Cumae in 38 BC", *Latomus* 29 (1970), s. 363-9.

tamamlamak için artık neredeyse rutinleşen bir evlilik bağı oluşturmak amacıyla Caesar'ın daha bebek olan kızı Iulia ile nişanlandı.[31]

Sextus'a karşı yeni bir savaş planlandı ve MÖ 37 yılıyla sonraki yılın yarısı hazırlıklarla geçti. Bu görevin başında, MÖ 44 yılında Caesar ile Apollonia'da bulunan ve görünüşe göre Caesar'ın gittikçe artan önemli görevlerinde ona hizmet etmiş olan eski dostu ve yaşıtı Agrippa vardı. Galya'da olması sebebiyle Sextus ile yapılan ilk çatışmayı kaçırmıştı. Burada, Aquitania'da çıkan bir isyanı bastırmıştı ve Iulius Caesar'a öykünerek Ren'de bir köprü kurmuş, Cermen kabilelere karşı bir sefer düzenlemişti. Bir komutan, mühendis veya yönetici olarak sahip olduğu mahareti ve kapasitesi hayatı boyunca Agrippa'nın alametifarikalarından biri olacaktı. Buna ek olarak Caesar'a mutlak şekilde sadıktı ve kasıtlı bir şekilde itidalliydi. Haklı bir şekilde zafer alayıyla ödüllendirilen Agrippa, komutanının başarısızlıklarını vurgulamaktan ziyade bunu kutlamamayı tercih etmiştir. Bunun yerine yeni, daha güçlü bir filonun oluşturulmasını sağladı. Napoli Körfezi'ndeki Cumae'ın arkasında Avernus Gölü'nü küçük bir göl vasıtasıyla denize bağlayan bir kanal kazdırdı. Burası, geniş bir liman ve tayfaları eğitmek için güvenli bir açıklık sağlıyordu.

Kürekçi takımları kara üzerinde talim yapmaya başladı, gerçek bir savaş gemisinin içini simule etmek amacıyla özel olarak yapılmış oturak sıralarında oturuyorlardı. Bu adamların çoğu eski kölelerdi, hizmet etmeleri karşılığında kendilerine özgürlükleri verilmişti. Bu, kölelerin hizmete alındığı nadir durumlardan biriydi. Küreklerine zincirlenmiş kölelerden oluşan gemiler şeklindeki Hollywood görüşü bir efsanedir; savaş gemilerindeki tayfalar her zaman özgür ve ücretli denizcilerden ve kürekçilerden oluşuyordu. Savaş gemileri de geniş ve güçlü bir şekilde yapılıyordu, kürekçileri korumak için güvertelerinin üstlü kapalıydı. Çoğu savaş gemisi, mermiyat atabilmek veya düşman gemilerine fırlatabilmek için yeni tür bir katlanır kuleyle donatılıyordu. Ayrıca *harpax* adında gizli bir silah daha vardı; bu, bir mancınıkla atılan ve düşman

31 Octavianus'un MÖ 38 yılında Antonius ile buluşamaması için bkz. Appian, *BC* 4. 78-80, MÖ 37'deki buluşma için bkz. Appian, *BC* 5. 93-5, Plutarch, *Antony* 35, Pelling, *CAH2* X, s. 24-7, Antonius'a söz verilen asker sayısı için bkz. P. Brunt, *Italian Manpower 225 BC-AD 14* (1971), s. 502 triumvirlerin ilk beş yıllık görev sürelerinin bitişi için bkz. F. Millar, "Triumvirate and Principate", *JRS* 63 (1973), s. 50-67, özellikle 51, 53, ayrıca bkz. Pelling, *CAH2* X, s. 67-8.

gemisine saplanarak, sıkı durması ve üzerine çıkılması amacıyla bu gemiyi tutan bir kancaydı.[32]

Sextus da bu sırada meşguldü. Tarafların her biri şimdi 300'den fazla gemi toplamıştı, her savaş beyi düşmanı altüst etmeyi umuyordu. Bazı sorunlar MÖ 38 yılındakilerle aynıydı, zira Caesar'ın filoları ayrı bölgelerde oluşturulmak zorunda kalmıştı ve üç aşamalı gerçekleştireceği Sicilya saldırısı, Temmuz ayı başlangıcında sefer başladığında koordine etmesi zor bir şeydi. Bir kez daha Neptunus'un aksi fikirleri var gibi görünüyordu, Agrippa da kötü hava şartları sebebiyle gemilerini kaybetti. İlk girişimde yalnızca, Kuzey Afrika'dan gelen Lepidus adaya lejyon çıkarabilmişti. O zaman bile takviye kuvvetlerinden oluşan bir konvoyun yolu kesildi ve düşman tarafından yok edildi.

Agrippa, Mylae Burnu'nda bir muharebe kazandı -geniş, ağır gemilerinin, manevra kabiliyeti yüksek fakat daha küçük olan düşman gemilerine hasar vermekte zorlandığı ortaya çıkmıştır. Bundan çok kısa süre sonra Caesar, Tauromenium açıklarında (bugünkü Taormina) Sextus tarafından yenilgiye uğratılmış, gemilerinin çoğunu kaybedip kıyıya kaçmak zorunda kalmıştır. Bir süreliğine kendisine yalnızca bir tane muhafız eşlik etmişti ve bunlar, dost birliklerle buluştuğunda Caesar neredeyse tükenmişti. Fakat, sonraki günlerde Sicilya'ya daha da çok asker çıkmıştır, ta ki adada 21 civarında lejyon ve destek birlik olana dek. Pompeiusçular bu birliklerin birkaçını büyük zarara uğratsa da bunlardan herhangi birini yok edecek sayıya ve kararlılığa sahip değillerdi. Sextus'un üsleri kuşatılıp tek tek ele geçirildikçe ihtimaller daha kesin bir şekilde onların aleyhine dönüyordu. Sextus'un, büyük bir deniz muharebesi yapmaktan başka çok az seçeneği kalmıştı.

3 Eylül günü Naulochus açıklarında bir muharebe cereyan etti -hatta muharebeden önce zaman ve mekâna ortaklaşa karar verilmesi gibi bir durum bile olmuştu. Agrippa, amiral gemisinde komutayı üstleniyorken Caesar muharebeyi kıyıdan takip ediyordu. Bitkin düşmüş bir şekilde uyuyakaldığı ve muharebeye girme konusunda işaret vermek için zorlukla uyandırılabildiği söyleniyordu. Daha sonraki zamanlarda Antonius, korkunç bir uyuşukluğa girdiği ve savaşmak bir yana

32 Agrippa'nın Galya'da geçirdiği vakit için bkz. Dio 48. 49. 2-3, Appian, *BC* 5. 92, bir tartışma için bkz. J. M. Roddaz, *Marcus Agrippa* (1984), s. 70-72 ve Pelling, *CAH2* X, p. 25, Syme (1960), s. 231.

düşmana bakmayı bile beceremediği yönünde Caesar'la alay etmiştir. Caesar'ın varlığı gereksiz gibiydi. Amiral olarak Agrippa'nın iyice artan yeteneği, güvenli ve deneyimli adamlardan toplanan tayfalarıyla beraber daha büyük olan gemileri düşman filosunu ezip geçti ve Pompeiusçular kaçmaya çalışınca filonun büyük bir kısmını yok etti. Caesar onu özel mavi renkli bir bayrakla *-vexillum-* ve savaş gemilerinin pruvaları gibi yeni yapılan altın bir taçla *-corona navalis-* ödüllendirdi.[33]

Her ne kadar Sextus Pompeius ile yapılan savaş, hayatındaki en sert sınavlardan biri olsa da Caesar bir kez daha kazanmıştı. Pompeius'un, savaşı İtalya'da devam ettirecek kara birliklerinden her zaman mahrum olması bir şanstı, zira çok sayıda lejyon oluşturmak için elinde hiçbir zaman iyi koşullar olmamıştı. Caesar bu savaşta bazı riskler aldı ve işler ters gittiğinde büyük sıkıntılar çekti. Kişisel çılgınlıklarına ve ölümden son anda kurtuluşuna dair birkaç hikâyenin günümüze kadar gelmiş olması ilginçtir. Bunlar, açık bir şekilde Romalıların hayal gücünü ele geçirmiş olan, kara listeye alınmış kurbanların kaçış hikâyelerine oldukça benziyordu. Muhtemelen bunların çoğu Caesar'ın kendi anılarından geliyordu. Yazıları, komutanın başarılarına dair çok az şeyin söylendiği Iulius Caesar'ın askerî seferlerine dair tarafsız bir şekilde yazdığı notlarından üslup olarak oldukça farklıydı. Onun üslubu farklıydı fakat daha önemlisi kendi zaferlerine dair hikâyeleri mütevazı bir şekilde anlatıyordu. Halefi ise başarısızlıkları ve astları tarafından kazanılan muharebelere kişisel olarak kahramanca bir ışık yansıtmak zorundaydı. Caesar, MÖ 36 yılı itibarıyla gerçek savaşı sergileyebilmek için Agrippa gibi yetenekli adamlara güvenmek zorunda kaldığını kabul edecek kadar kurnazdı. Başarılardaki esas payı kendi üzerine alma ve olayları, kendisini mümkün olan en heyecan verici ışıkla betimleme konusunda yetenekli biriydi.

33 Appian, *BC* 5. 96-122, Dio 49. 1. 1-16. 2, Suetonius, *Augustus* 16. 1-3, Velleius Paterculus 2. 79. 1-6, Livy, *Pers.* 128-9; ayrıca bkz. Osgood (2006), s. 298-303, Morrison & Coates (1996), s. 154-7, Pitassi (2009), s. 187-91, Roddaz (1984), s. 87-138, M. Reinhold, *Marcus Agrippa: A Biography* (1933), s. 29 burada, MÖ 37 yılında kendisine komuta verildiğinde Agrippa'nın deniz savaşı konusundaki deneyimsizliğini belirtir; Agrippa'nın limanı için bkz. R. Paget, '"The ancient ports of Cumae", *JRS* 58 (1968), s. 152-69, özellikle 161-9; *corona navalis* için bkz. V. Maxfield, *The Military Decorations of the Roman Army* (1981), s. 74-6.

10

RAKİPLER

"Bütün dünyada, karada ve denizde olmak üzere iç ve dış savaşlarda savaştım, bu savaşlardan muzaffer ayrılınca da af dileyen bütün vatandaşları bağışladım." *Tanrısal Augustus'un İcraatları.*[1]

"En sonunda Antonius'la, daima şüpheli ve belirsiz olan, çeşitli uzlaşmalarla zorla hayatta tutulabilen müttefikliğini bozdu; Antonius'un iyi bir vatandaşa yakıştığı gibi hareket etmediğini göstermek için onun Roma'da bıraktığı vasiyetnameyi aldı. Kleopatra'dan olan çocuklarını halefleri ilan ettiği bu vasiyetnameyi açtırdı ve halkın önünde okutturdu." *Suetonius, MS 2. yüzyılın başları.*[2]

Caesar'ın eline yeni bir kahramanlık yapma fırsatı geçmişti, hem de bu sefer bir müttefikinin pahasına. Sicilya'nın ele geçirilmesi Lepidus'a yıllardır ilk kez önemli bir rol vermiş oldy. Philippi'den beri ötekileştirilmesine anlaşılabilir bir şekilde içerleyen triumvirliğin en eski üyesi şimdi gücünün bir kısmını yeniden toplamayı umuyordu. Caesar'ın adadaki komutanlarını es geçen Lepidus, en güçlü Pompeiusçu ordunun kendisine teslim olmasını ve kendi komutasında hizmet etmesini sağladı. Böylece ordusunu yirmiden fazla lejyona yükseltmiş oldu. Bu, lejyonların çoğu güçlerinin altında olsa bile prestijli bir rakamdı. Saygınlıklarını kazanmak için Messana'yı yağmaladıkları esnada eski Pompeiusçulara kendi adamlarına katılma izni verdi. Kendi askerleri, yakın zaman önce düşmanları olan kişilerle savaş ganimetlerini

1 *Res Gestae* 3 (Loeb çevirisi).
2 Suetonius, *Augustus* 17. 1 (Loeb çevirisi).

paylaşma konusunda pek hevesli olmasa da emirlere uydular. Şimdilik Lepidus güçlü hissediyordu, Sicilya'yı Afrika eyaletlerine ekleme ve genişletilmiş ordusunun komutasını devam ettirme konusunda kararlıydı. Ada üzerinde komuta yetkisi hak iddia edince Caesar ile yerel komutanları arasında sinirli bir şekilde yapılan takaslar oldu ve Lepidus'un askerleri kendi ordugâhlarına çekildi. Bu yıllarda lejyonlar gücün en üst düzey temeliydi ve güçlü, sadık bir orduya sahip olan bir adam görmezden gelinemezdi. Lakin sadakat pazarlığa tabi bir husustu; Caesar'ın ajanları kısa süre içinde, tıpkı bir zamanlar MÖ 43 yılında IV. ve Martia lejyonlarını Brundisium'da ayarttıkları gibi askerlerin arasına girmeye başlayacaktı.

Imperator Caesar, süvari birliğinin başında at sürerek takip etti. Bu süvarileri dışarıda bıraktı ve yalnızca birkaç subay ve muhafızlık bir maiyetle ordugâha cüretkâr bir şekilde girdi. Bu durumda sanki, Iulius Caesar'ın ayaklanma çıkaran X. Lejyonla soğukkanlı bir şekilde karşılaşmasının yankısı vardı; onlara her zamanki gibi *commilitiones* yerine -yoldaşlar veya silah arkadaşları- *quirites* -vatandaşlar veya siviller- diyerek askerlerin cesaretini kırmıştı. Halefinde diktatörün karizması pek yoktu ve şimdi yüzleştiği adamlarla uzun süredir tanışıklığı bulunmuyordu. Bu askerlerin çoğu yabancıydı, şüphesiz Iulius Caesar'ın komutasında hizmet etmiş ve belki de bunun bir yardımı dokunmuş olsa da bazıları da çok kısa bir süre öncesine kadar düşman olan askerlerdi. Lepidus ve ona sadık olanlar genç ve cüretkâr olan kumandanı durdurmaya çalıştı. Caesar itip kakıldı, hatta kendisine atılan bir mızraktan son anda kurtuldu. Fakat, Caesar ve maiyetindeki adamlar öldürülmedi; Lepidus'un ordusu kararlı olsaydı bu mümkün olabilirdi.

Caesar askerlerle konuştu ve onlara kendisine katılması çağrısı yaptı. Bizzat bir lejyoner kartal sancağı alarak -Mutina'da yaptığı gibi- ve o birimdeki adamların takip edeceğine güvenerek ordugâhtan yürümeye başladı. Bazı askerler takip etti, bunlardan bazıları, kendileriyle birlikte birçok kişiyi götüren sancaktarlardı. Bu, anlık bir taraf değiştirme değildi. Bir süreliğine askerlerin büyük kısmı ne yapılacağından emin değildi. Caesar'ın daha fazla adamının ordugâhın dışına gelmesi bu askerlerin fikirlerini değiştirmesine yardımcı olmuş olabilir. Bundan daha önemlisi ise Lepidus'un askerlerinin tutkularını kendi menfaatine ateşleyememiş olmasıdır. Böylece askerleri, ilk önce azar azar, sonra da

toplu hâlde kendisini terk etti. Terk edilmiş olan kumandan zırhıyla askerî pelerinini çıkardı ve sivil togasıyla teslim olmaya gitti.

Iulius Caesar, merhamet göstermişti, fakat triumvirler açık bir şekilde başka bir yol izliyordu. Şimdi onun halefi, "babasını" taklit etmenin hem kullanışlı hem de faydalı olduğuna karar vermişti. Lepidus triumvirlikten atıldı ve elindeki bütün güçleri alındı ancak hayatı bağışlandı ve İtalya'da rahat bir tutsaklık hayatı yaşamaya gönderildi. Caesar'ın böyle yapma konusundaki yasal hakkı net değildir; kaldı ki bu, söz konusu yılların koşulları altında önemsiz bir şeydi. Lepidus yıllar sonraki ölümüne kadar *pontifex maximus* olarak kaldı. Canı bağışlanmıştı çünkü hiçbir tehlike teşkil etmiyordu. İnsanlar bir zalimlik belirtisi seziyordu -bu daha da ciddileşmişti, zira Romalı aristokratlar için birinin, insanların kaderi üzerinde güç sahibi olmasının kabul edilmesi tam olarak bir aşağılamaydı- ve yıllar içerisinde Caesar, bir seremonide veya senato toplantısında yer alması için Lepidus'u zaman zaman Roma'ya getirecekti. Yine de bu, kara listeye alınan kişilere gösterilenden daha büyük bir merhametti. Lepidus, oldukça geç bir yaşa kadar yaşadı.[3]

Sextus Pompeius bu kadar şanslı değildi. Elinde kalan az sayıda gemisi ve adamıyla birlikte Doğu'ya yelken açtı; Caesar'dan ziyade Antonius'la anlaşma yapmayı tercih etti. Bu, mantıksız bir hamle değildi, hatta ilk başta umut verici bir şekilde karşılanmıştı, ta ki şansını yeniden deneyebileceğini ve daha güçlü bir şekilde müzakere yapabileceğini fark edene dek. Böylece Sextus, yeni bir ordu toplamaya başladı. Antonius'un komutanlarından biri onu hızlı bir şekilde yenilgiye uğrattı ve kısa süre sonra da Sextus infaz edildi. O zaman bile ölümüne Antonius'un karar verip vermediği kesin değildi.[4]

Triumvirin -bu erkte yalnızca iki üye kalsa da kendisini böyle adlandırmaya devam ediyordu- Büyük Pompeius'un oğlunun akıbetinden daha büyük sorunları vardı. MÖ 36 yılının yaz mevsiminde Marcus Antonius en sonunda Parthia'ya büyük bir saldırıya geçti. Bu, Crassus'un yenilgisiyle ve daha kısa süre önce, doğudaki eyaletlerin istila edilmesiyle aşağılanan Roma gururunu tekrar sağlamak amacıyla yapılıyordu. Caesar, bir önceki yıl mevkidaşına söz verdiği askerleri

---

3 Bu bölüm için bkz. Velleius Paterculus 2. 28. 3-4, Appian, *BC* 5. 123-6, Dio 49. 11. 1-12. 4, bir tartışma için bkz. R. Weigel, *Lepidus. The Tarnished Triumvir* (1992), s. 88-92.

4 Dio 49. 17. 1-18. 7, 50. 1. 4, Appian *BC* 5. 127, 133-44, Velleius Paterculus 2. 79. 5.

göndermeyi başaramadı fakat buna karşın Antonius'un birlikleri aşırı derecede fazlaydı: Yaklaşık olarak 15 ila 18 arasında lejyonu vardı, bunlar yardımcı birlikler ve tabi hükümdarlar tarafından sağlanan güçlü müttefik birliklerle destekleniyordu. Coşkun bir anlatım tarzı olan Plutarkhos daha sonraları, Hindistan'a kadarki hükümdarların bu görkemli ordu karşısında ürperdiğini iddia etmiştir.[5]

Ne var ki Antonius bir Büyük İskender değildi; Parthlar da, MÖ 4. yüzyılda Perslerde olduğu gibi başarısızlığa uğramaya niyetli değildi. Yanıltıcı bir planla, değerli bir zaman pahasına çok az şey elde edildi, sonrasında ise sabırsızlık Antonius'un yavaş ilerleyen kuşatmasını ve yük hayvanı hattını yetersiz bir muhafız birliğiyle arkada bırakmasına yol açtı. Hareketli Parth birlikleri hızlı bir şekilde Romalıları saldırıya uğrattı ve imha etti. Böylece Antonius'un ordusunun ana kısmı, kış yaklaştığı sırada teçhizat veya çokça yiyecek olmadan düşman topraklarında zor durumda kaldı. Armenialı müttefiklerinin hainliği durumu daha da kötüleştirdi, fakat hatalı olan tek taraf Antonius'tu. Geri dönmekten başka hiçbir seçeneği kalmayınca Romalılar geri çekildi ve dört uzun hafta boyunca Parthlar acımasızca taciz saldırılarında bulundu. Antonius kişisel bir cesaret gösterdi, adamları da genelde cesurca savaştı. Lakin Roma ordugâhında bir gece yaşanan panik esnasında umudunu yitirdi ve intihara kalkıştı. Bunun yanlış bir alarm olduğu haberleri gelince ancak intihardan vazgeçti. Gerçekten de düşman kısa süre sonra kovalamayı bırakmıştı ve Roma ordusu en sonunda güvenli bölgeye ulaştı. En azından lejyonerlerin çeyreği asla geri dönmemişti; verilen kayıplar, ordugâh takipçileri ve müttefikler arasında daha da fazlaydı. Ayrıca kaçınılmaz bir şekilde süvari binekleri ve nakliye hayvanları zayiatı da büyüktü. Hayatta kalanların muhtemelen, yaşadıkları çileden sonra sağlıkları iyi durumda değildi ve iyileşmek zaman alacaktı. Antonius'un şansına Parthlar, karşı saldırıya geçmeye meyletmedi. Şayet böyle olsaydı yıllar boyunca hiçbir şekilde karşılık veremezdi.

Parthia'da elde edilecek büyük bir başarı, sağ ya da ölü herhangi bir Romalı önderle aynı seviyede Antonius'a askerî şan getirecekti, ayrıca Caesar'dan veya diğer herhangi bir rakibinden daha fazla yağma yapacaktı. Çok sayıda modern araştırmacı, Antonius'un bütün ordusunu ve hayatını kaybetmemesinin etkisiyle bu facianın önemine yeterince

5 Plutarch, *Antony* 37.

dikkat çekmemiştir. Bunun öneminin sonradan anlaşılması bize Romalıların Parthları -veya Pers haleflerini- hiçbir zaman fethedemeyeceğini söyler, lakin Romalılar bunu bilmiyordu ve nihai başarılarına şüphe duymaya eğimli değillerdi. Cumhuriyet'e yapılacak en büyük hizmet yabancı bir düşmanı yenmekti. Antonius, kendisini büyük bir asker olarak sunuyordu -büyük kahraman Herkül ve genellikle Doğu'da şarap tanrısı olduğu kadar zafer tanrısı da olan Dionysios gibi. Kendi propagandasına inanmış olması oldukça olasıdır. Gördüğümüz gibi aslında, hâlen yüksek komutada olabilmek için az ve kısıtlı bir askerî deneyimi vardı ve önceki katıldığı seferlerin büyük kısmı iç savaşlardı. Antonius'un başarısızlığı bizi çok şaşırtmamalı. Onun için bu sersemletici bir şeydi, kişisel ve siyasi olarak da yıkıcı bir olaydı.[6]

ŞAN VE SÖZ

Imperator Caesar'ın alışılmışın dışındaki ismi onun muzaffer bir kumandan olduğunu ilan ediyordu ve bu, propagandasıyla sürekli olarak güçlendiriliyordu. O zaman kumandan olarak kısıtlı olan kişisel yeteneğinin farkındaydı ve Agrippa gibi yetenekli astlarına fazlaca güvenmek istiyordu. MÖ 36 yılının sonunda Sextus'un yenildiği tartışmasız bir konu değildi, ayrıca Antonius, yenilgisini bir başarı gibi göstermek için beyhude bir çaba gösterirken Doğu'dan gelen karmaşık haberlerde büyük bir tezat vardı. Caesar Roma'ya döndü ve Sicilya'daki zaferini anmak için bir kutlama yaptı. İç savaştaki bir zaferi kutlamak eskiden bir tabuydu ama şimdi artık neredeyse bir rutin olmuştu. Düşman ise, yenilgisini açık bir şekilde hak edilmiş ve şüphesiz devlet için iyi bir şey olarak göstermek için korsan ve kaçak kölelerin lideri olarak damgalandı. Caesar'ın yalnızca kendi filosunda hizmet etmesi için binlerce

6 Seferin detaylı bir anlatımı için bkz. A. Goldsworthy, *Antony and Kleopatra* (2010), s. 304–20; Antoius'un kayıpları için bkz. Plutarch, *Antony* 49–51, Velleius Paterculus 2. 82. 3. Dio 49. 31. 1–3 ve A. Sherwin-White, *Roman Foreign Policy in the East, 168 BC–AD 1* (1984), s. 320–21. Livy, *Pers.* 130 de ayrıca 8.000 kişinin Armenia üzerinden yürüyüş sırasında "fırtınalarda" öldüğünü iddia eder ancak genel zaiyat konusunda bir rakam vermez; Antonius'un neredeyse intihar etmesiyle ilgili olarak bkz. Plutarch, *Antony* 48; modern yorumcular Antonius'a karşı aşırı cömert olma eğilimindedirler, örneğin R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 264, "bu bir yenilgiydi ama bir bozgun ya da bir felaket değildi". C. Pelling, *Plutarch: Life of Antony* (1988), s. 220–43 ise daha gerçekçidir ve bu yenilginin Antonius'un hayatında bir dönüm noktası olduğunu söyler.

köleden istifade etmiş olması rahat bir şekilde göz ardı edildi ve hapishanelerde bulunan eski köleler sahiplerine iade edildi. Sahiplerinin yeri hızlı bir şekilde belirlenemeyen 6.000 civarı tutsak infaz edildi -bu muhtemelen, Spartaküs'ün köle ordusundan hayatta kalanlardan neredeyse aynı sayıda kişinin Crassus tarafından MÖ 73 yılında kitlesel bir şekilde çarmıha gerilmesini kasıtlı bir şekilde anımsatmak için yapılmıştı. Senato, savaş gemilerinin pruvalarıyla süslenen bir sütun üzerinde kahraman gibi çıplak bir heykelinin yapılmasıyla Caesar'ın onurlandırılmasına karar verdi. Bu heykel forumdaydı; MÖ 260 yılında Kartaca'nın korkunç donanmasına karşı Mylae'da kazanılmış olan Roma'nın ilk deniz zaferini anan benzer bir anıtın hemen yanında duruyordu.[7]

Tehlikeli yabancı düşmanlara karşı alınmış geçmişteki zaferlerin anılarını canlandırmanın bir zararı yoktu. Tersine, kişisel olarak yeni zaferler kazanmak daha iyiydi. Bu yüzden sonraki üç yıl boyunca Caesar vaktinin büyük kısmını, Illyricum eyaletinin içindeki ve dışındaki kabilelere karşı seferler düzenleyerek geçirdi. Iulius Caesar da Parth seferinin başlangıcı olarak bir Balkan seferi planı yapmıştı. Diktatörün ast komutanlarından ikisi, MÖ 40'lı yıllarda bölgede yenilgiler yaşamış, değerli askerî sancaklar kaybetmişti. Crassus'tan ve şimdi de Antonius'tan çok daha etkileyici ganimet koleksiyonları ele geçirmiş olan Parthların yol açtıklarına kıyasla bu kayıplar küçüktü. Yine de Illyria, eski yenilgilerin intikamını alma ve yitirilen Roma gururunun sembollerini yeniden ele geçirme şansı sunuyordu.

MÖ 35 yılında Caesar kuzeyde operasyonlar düzenledi; Sava Nehri (bugün Hırvatistan'daki Sisak) üzerindeki Segesta'ya kadar ilerledi ve burada kışlamaları için iki buçuk lejyonluk garnizon oluşturdu. Tuna Nehri'ne ve Dacia'ya karşı büyük bir sefer üzerinde düşünmüş olması muhtemeldir. Dacia'nın kralı son yıllarda gerçek bir tehdit olarak görülüyordu ve kuvvetle muhtemel Iulius Caesar'ın planladığı saldırısının nihai hedefiydi. Bu fikir şu an için düşünülürse, özellikle de şimdilik hızlı bir şekilde vazgeçilecek bir şeydi. MÖ 34 yılında odak noktası daha

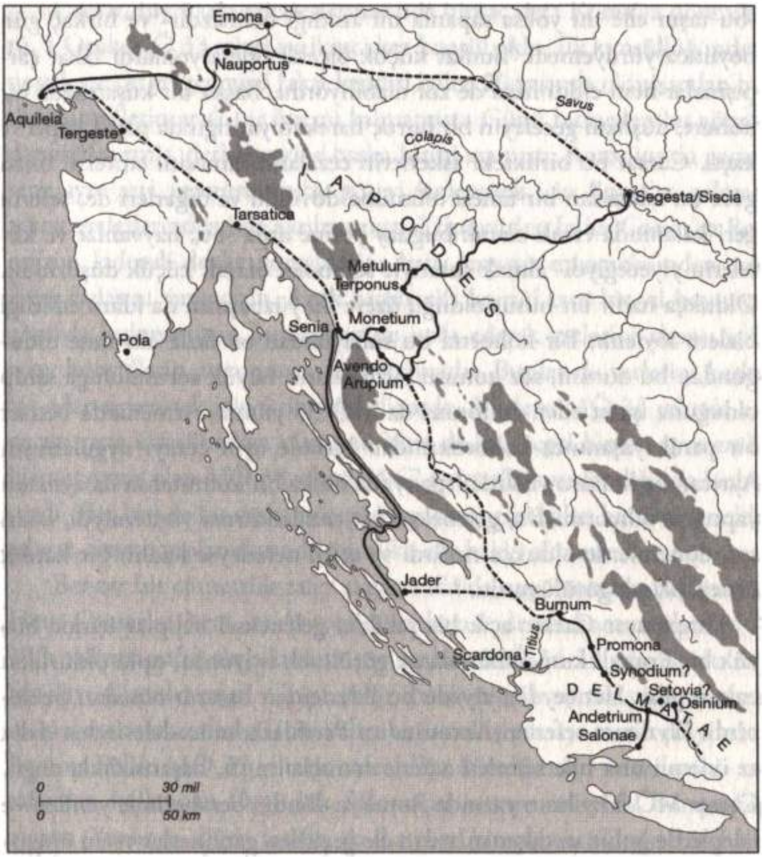
7 Appian, *BC* 5. 130-31, *Res Gestae* 4, ve 25; burada 30.000 kölenin efendilerine döndüğü iddia edilir; Octavianus'un filosunda kölelerin kullanılması için bkz. Suetonius, *Augustus* 16. 1, Dio 47. 17. 4, 48. 49. 1, 49. 1. 5, son pasajda bunlar terhis edildiğinde özgürlükleri verildiği ima edilir; Caesar adına kararlaştırılan onurlar için bkz. P. Zanker (çev. A. Shapiro), *The Power of Images in the Age of Augustus* (1988), s. 40-42, B. Levick, *Augustus. Image and Substance* (2010), s. 40.

ziyade güneydeki Dalmatia'ydı. Çok sayıda küçük kabileye ve klana operasyonlar düzenlendi -Caesar, bu seferlerin sonunda senatoya rapor verdiği zaman en az 30 farklı kabileden bahsedecekti. Arazi zorluydu, geçmişte de birden fazla Roma ordusu kuşatılmıştı ve düşman, yüksek tepeli vadilerdeki bütün geçitleri tutmuştu. Caesar dikkatli bir şekilde sefer yapıyordu; her iki taraftaki tepelere kanat birlikleri gönderiyordu. Bu, 19. yüzyılda Hindistan'daki Kuzeybatı Cephesinde "tepeleri kaplama" taktiği olarak bilinir. Buradaki hedef, MÖ 1. yüzyıldakiyle aynıydı. Vadi seviyesindeki ana orduya saldırmaya çalışan düşmanlara Romalı kanat birlikleri tepeden karşı saldırı yapacaktı. Meydan muharebeleri yoktu fakat çok sayıda baskın ve pusu ile kabilelerin tepelerdeki hisarlarına yapılan birçok kuşatma vardı.[8]

Bir kez daha, hiç şüphesiz kendi anılarına dayanması gereken diğer tarih kitaplarında Imperator Caesar'ın şahsi başarılarına vurgu vardır. Metulus kuşatmasına -burası küçük bir bölgeydi, Roma döneminde bile belirsiz bir hane ismiydi ve bugün yerini saptamak imkânsızdır- Caesar, yüksek bir kuledeki gözetleme noktasından ana saldırıyı izleyerek başladı. Askerleri, düşman duvarlarına bakan bir set yapmıştı ancak duvarlara tam olarak erişemiyordu. Bu setin üzerinde, Romalılar erişebilsin diye düşman setine düşecek olan dört tane asma köprü bulunuyordu. Müdafiler şiddetli bir şekilde çarpıştı. İlk önce bir, sonra ikinci, en sonunda da üçüncü köprü saldırganların üzerine devrildi veya düştü. Böylece lejyonerler anlaşılabilir bir şekilde son kalan köprüye ayak basmayı istemedi.

Caesar gözetleme bölgesinden hızla hareket etti ve ilerlemelerini söyleyerek adamlarına bağırdı. Bu başarısız olduğunda bizzat örnek olmaya karar vererek bir askerden kalkanını aldı -başka bir kriz anında Iulius Caesar da meşhur bir şekilde böyle yapmıştı- ve en son kalan köprüye hücum etti. Kendisine Agrippa ve kurmay heyetindeki diğer üyeler eşlik etti. Cesaretlenen veya utanan bir sürü lejyoner de onları takip etti -aslında bunlar çok sayıdaydı çünkü bir araya gelen ağırlıkları köprünün, kuşatma seti ile duvar arasındaki boşluğa çökmesine yol açmıştı. Saldıranların bir kısmı bu çöküşle öldü; Caesar ise şanslı bir şekilde sağ bacağından ve her iki kolundan da yaralanarak kaçmayı

8 Bu seferler için genel olarak bkz. Appian, *Illyrian Wars* 16-29, Dio 49. 34. 2-38. 1, 43. 8, E. Gruen, *CAH2* X, s.172-4 ve özellikle M. Kos, *Appian and Illyricum* (2005), s. 393-471.



Augustus'un Illyricum'daki seferleri, MÖ 35-33

başardı. Hızlı bir şekilde -muhtemelen az bir yardımdan fazlasıyla- gözetleme kulesinin üstüne çıktı ki ordusu hayatta olduğunu ve hâlen komuta edebildiğini (ve gelecekte askerlerini ödüllendireceğini) görebilsin. Lejyonerler, saldırının yenilenmesi için yeni asma köprüler yapmaya koyuldu. Böylesine inatçı -ve tam Romalılara özgü- bir kararlılıktan artık yılan Metulus kısa süre sonra teslim oldu.[9]

Bir yıl sonra, nerede olduğu belirsiz başka bir hisarın dışındaki çarpışma esnasında Imperator Caesar, atılan bir taşla dizinden yaralandı

9 Appian, *Illyrian Wars* 19-21, Suetonius, *Augustus* 20.

-bu taşın elle mi yoksa sapanla mı atıldığı belirsizdir- ve birkaç gün boyunca yürüyemedi. Bunlar küçük ölçekli operasyonlardı fakat çarpışmalar hem ciddi hem de zor olabiliyordu. Başka bir kuşatmada bir kohort, düşman geceleyin bir huruç harekâtı yaptığında panik yaptı ve kaçtı. Caesar bu birlikteki askerlerin cezalandırılmasını emretti; buna göre on adamdan bir tanesi ölümüne dövüldü ve diğerleri de, seferin geri kalanında erzak olarak buğday yerine arpa -bu, hayvanlar ve kölelerin yiyeceğiydi- almak suretiyle sembolik olarak küçük düşürüldü. Oldukça nadir bir husus olduğu üzere iki yüzbaşının da idam edildiği bizlere söylenir. Bir kohortta bu subaylardan en fazla altı tane olduğundan bu durum, söz konusu yüzbaşıların büyük sorumluluğa sahip olduğuna işaret eder. Antonius da MÖ 36 yılında Armenia'da benzer bir panik yaşanınca kohortlarından birinde aynı cezayı uygulamıştı. Ayrıca, söz konusu yıllarda İspanya'da başka bir komutanın da aynısını yaptığını biliyoruz. Bu, geleneksel bir cezalandırma yöntemiydi, lakin son dönemlerde oldukça nadirdi ve artık neredeyse kadim bir katılık örneği olarak görülüyordu.[10]

Imperator Caesar açık bir şekilde, geleneksel kalıplar içinde büyük bir Romalı kumandan olarak görülmek istiyordu, tıpkı öldürülen babası gibi. Her şeyden ziyade bu liderlerden başarılı olmaları beklenirdi; Illyricum seferleri Antonius'un Parthlarla mücadelesinden daha az önemli olsa bile seferleri zaferle sonuçlanmıştı, başarısızlıkla değil. Caesar MÖ 33 yılının yazında Roma'ya döndü, beraberinde yenilen ve taleplerde bulunan düşmanlardan ele geçirilen ganimetler ve en önemlisi de önceki yenilgilerde yitirilen Roma sancakları vardı. Bu sancaklar, Octavia için yeni yapılan revakta sergilendi. Her ne kadar Caesar bu kutlamayı sonraki bir tarihe ertelemiş olsa da senato, iki kutlamasına ek olarak hemen ona bir zafer alayı düzenleme ödülü verdi. Iulius Caesar, Roma'nın dışında beklemek ve konsüllük için aday olabilmek adına bu onurdan vazgeçip şehre girmek için tercih yaptığından beri dünya çok değişmişti. Halefi gelmiş ve sahip olduğu güç ve yetkilerde hiçbir değişiklik olmadan dilediği gibi şehre girmişti.[11]

10 Appian, *Illyrian Wars* 26, 27, Suetonius, *Augustus* 20, 24; Antonius'un bir kohortta on kişiden birini idam ettirmesi için bkz. Plutarch, *Antony* 39, Dio 49. 26. 1-27. 1, Sherwin-White (1984), s. 318.

11 J. Osgood, *Caesar's Legacy. Civil War and the Emergence of the Roman Empire* (2006), s. 325-6.

Caesar, Illyricum seferleri esnasında birkaç defa Roma'ya dönmüştü, 1 Ocak MÖ 33 günü ise ikinci kez konsül oldu. İlk konsüllüğünden neredeyse on yıl geçmişti fakat kendisi hâlen 29 yaşında olduğundan bu tür teamüllerin artık bir önemi kalmamıştı. Günü bitmeden bu görevden istifa etmiş, derhal yerine başka birini atamıştı. Antonius da geçen sene aynı şeyi yapmıştı ve bu görevi üstlenmek için Roma'ya gelmek adına eyaletlerinden bile ayrılmamıştı. Triumvirler, Iulius Caesar'ın Roma'nın kıdemli devlet görevlilerine karşı kayıtsız muamelesinden çok daha fazlasını yapıyordu. Artık hiçbir çift konsül tam bir yıl boyunca görevde bulunmuyor, bunun yerine istifa ederek yerlerini alması için aday konsüllerin atanmasına izin veriyordu. Bunlar da yerlerini başka bir adama vermek için istifa edebiliyordu. Böylece MÖ 33 yılında en az altı tane konsül adayı olmuştu. Yine de bu, hepsi birden aynı anda hizmet etmiş olan MÖ 38 yılındaki 67 *praetor*'la kıyaslandığında hiçbir şeydi. Her biri de bu makamda görev yapmış gibi kalıcı bir imtiyaz elde ediyor, senato toplantılarında öncelikli söz hakkı alıyordu.[12]

Benzer bir cömertlik zafer alaylarında da uygulanmaya başlamıştı. Hem Caesar'ın hem de Antonius'un bazı kıdemli komutanları MÖ 30'lı yıllarda zafer alayı kutlamıştır -sadece MÖ 34-33 yılında altı zafer alayı düzenlenmişti. Çoğu, şehir içinde büyük anıtlar yaparak veya restore ettirerek zaferleri için kalıcı anılar oluşturmayı tercih ediyordu. Asinius Pollio MÖ 39 yılında zafer alayı düzenlemişti ve *censor*'lar tarafından kullanılan Özgürlük Salonu'nu restore ettirerek, buraya bir tarafta Yunanca diğer tarafta da Latince kitapların olduğu bir halk kütüphanesi ekletmişti. Bu, Roma'da açılan ilk halk kütüphanesiydi; Iulius Caesar'ın bu konudaki planlanan projesinden ölümünden sonra vazgeçilmişti. Titus Statilius Taurus MÖ 34 yılında zafer alayı düzenledi ve Roma'nın ilk taş amfitiyatrosu için hazırlıklara başladı; geçmişte, genelde büyük kamu yapılarının yanında yapılan geçici oturma yerleri kullanılıyordu. Aynı yıl Gaius Sosius, Kudüs'ün yeniden ele geçirilmesi ve Yahudiye'de Büyük Herodius'un tekrar tahta çıkarılması sebebiyle bir zafer alayı düzenledi ve Apollon için bir tapınak yaptırmaya karar verdi. Bu, ondan sonra Apollon Sosianus olarak anılmaya başladı ve bugün, Marcellus Tiyatrosu'nun yakınında hâlen görülebilir.[13]

---

12 Dio 47. 15. 2-3, 48.43. 2, 49.43. 6-7, 49. 39. 1, Osgood (2006), s. 257-67.
13 Osgood (2006), s. 252-3, 326-31.

Yabancı düşmanlar üzerinden alınan zaferler tam da Romalıların kutlayacağı bir şeydi. Bu seremonileri ve bu sebeple yapılan bazı yapıları Antonius ile Caesar'ın destekçileri arasında bir mücadele olarak görmek bir hatadır. Her iki adam da kendi açısından mağrur bir Romalıydı, triumvirler Cumhuriyet'in yönetimini ve eyaletlerini kendi aralarında paylaştığında bile kesin gruplara önderlik etmiyorlardı. Bilakis, Antonius'un subaylarının başarıları, Caesar'la ilişkili olan adamların zafer alaylarında olduğu gibi kendi başarısızlıklarını vurguluyordu. Daha da önemli olan artık savaşların Romalılara karşı değil, gerçek düşmanlara karşı yapılıyor oluşuydu. Roma'nın kalbindeki inşa faaliyetleri şehrin neşesini artırıyor, bu yapılar tamamlanmadan önce dahi iyimserliği yükseltiyordu. Bu ayrıca esnaf ve işçilere, ayrıca malzeme tedarikçilerine de bir iş imkânı sağlıyordu.

Imperator Caesar, diktatörün büyük projelerinin çoğunun inşasına devam etti. Bunlardan en önemlisi, yeniden inşa edilmiş bir senato binası ile en önemli kısmı Venüs'e yeni yapılan bir tapınağın olduğu forum alanıydı. Diğer anıtlar ne kadar görkemli olursa olsun hiçbiri, Caesar'ın inşa ettirdiği görkemli ve büyük ölçekli toplu yapılarla boy ölçüşemezdi. MÖ 33 yılında Agrippa *aedilis* görevine geldi -bu makam, triumvirlerin destekçilerine daha üst makamlar dağıtıldığı için pek de umursanmıyordu. Bu, belki de geçmişte otuzlu yaşlarına yeni ulaşmış eski bir konsül için ne kadar olağandışı olacağını hatırlamamız gerekse de, eski bir konsül için olağandışı bir seçimdi – kendisi MÖ 37 yılında en üst düzey kamu görevlisi makamında bulunmuştu. Galya'da askerî seferler düzenlemiş, Sextus Pompeius'u denizlerden çıkarmış ve Metelus'taki riskli asma köprülerde Caesar ile birlikte komutada bulunmuş olan bu genç adam, kendine özgü bütün enerjisi ve kabiliyetiyle şehrin kamu yapılarını denetleme işine atıldı.[14]

Yeni bir su kemeri olan Aqua Iulia yapıldı -her zamanki gibi Agrippa'nın emeklerinin getirdiği şandan en çok Caesar yararlandı- ve diğerleri de büyük oranda restore edildi veya onarıldı. Bu yalnızca büyük bir inşa sorunu değildi; akan suya iyi erişim Roma şehri boyunca 700 yeni sarnıç, 500 pınar başı ve 130 su kulesiyle sağlanıyordu. Kanalizasyonlar da incelendi, tamir edildi ve geliştirildi. Gerekli fakat sıradan görevleri

14 Suetonius, *Augustus* 28. 3, Pliny *NH* 36. 121, bir tartışma için bkz. N. Purcell *CAH2* X, s. 782-9.

yerine getirirken halkın dikkatini çekmek mümkündü; halk, Roma'nın ana kanalizasyonu olan Cloaca Maxima'dan görkemli bir *aedilis*'in boylu boyunca sandalla nasıl gezindiğini uzun süredir hatırlıyordu. Bu tür pratik letafetler yanında Agrippa şehirde 55 günlük oyunlar düzenleyerek halka hediyeler dağıttı, 170 kez kamu hamamlarının ücretsiz olmasını ve berberlerin de vatandaşları ücretsiz bir şekilde tıraş etmesini sağladı. Buradaki incelikler gözden kaçmamıştı. Agrippa'nın çeşmelerinin çoğu heykeller veya sütunlarla süslendi, halka açık parklarda da büyük ölçekli sanat koleksiyonları sergileri yapıldı.

Roma'daki hayat yalnızca zenginler için değil herkes için çok daha rahat hâle getirilmişti. İtalya'daki durumlar da aynı zaman içerisinde yıllarca süren iç savaştan, kara liste uygulamalarından, toprak müsaderelerinden ve kolonizasyon hareketlerinden sonra daha istikrarlı hâle gelmeye başladı. Imperator Caesar bütün bunlardan suçluydu ve birçok kişi bu yüzden ondan nefret ediyordu. Yine de görünüşe göre insanlar artık bundan vazgeçmişti ve kimse o günlere geri dönmeyi istemiyordu. Az kişi Caesar'ı sevmeye meyilliydi lakin devletin içinde barışın tekrar sağlanmasına ve kalıcı olabilecek olan, gittikçe artan güvenin geri gelmesine karşı bir özlem duyuluyordu. Bazıları ise oynanacak son bir sahnenin kaldığını hissetmiş olabilirdi, çünkü kimse Antonius'un ne zaman ve nasıl döneceğini bilmiyordu.

ACTIUM APOLLON'U

Artık Kleopatra'dan bahsedebiliriz. Okuyucular, onun bu ana kadar çok az sahneye çıkmış olmasına şaşırabilir. Zira bütün şanı ve romantik bir figür, Doğu'nun sembolü veya erkeklerin hâkim olduğu bir dünyadaki bağımsız bir kadın olarak görkemli görünüşü için gerçek şu ki Kleopatra, Roma'nın ezici bir şekilde hâkim olduğu Akdeniz dünyasında çok az güce ve öneme sahipti. O, gücünü devam ettirebilmek ve kendisini rakiplerine karşı korumak için eninde sonunda Roma'nın desteğine bağlı olan çok sayıda bağımlı hükümdardan biriydi. Iulius Caesar ona iktidarı geri vermiş, kardeşi ve hükümdar mevkidaşı olan XIII. Ptolemaios'u tahttan indirmişti. Kleopatra, diktatörün hayatı boyunca Roma'yı iki kez ziyaret etti; hiç şüphesiz bu ziyaretler, âşığının başkalarında gezinen gözlerinin kendisini zayıflatmadığını görmek amacıyla yapılmıştı. Iulius

Caesar'ın Kleopatra'yı kalıcı metresi yaptığı ve kendi politikalarında ona göre hareket ettiği modern zamanlardaki bir efsanedir. Ptolemaios Caesarion lakaplı çocukları da annesiyle birlikte gelmişti fakat bu çocuk bir Roma vatandaşı değildi, meşru da değildi ve Roma siyasetinde gerçek bir önem arz etmiyordu. 15 Mart'tan sonra Kleopatra Roma'da neredeyse bir ay boyunca oyalanarak, diktatörün ölümünden sonra ortaya çıkacak yeni rejimden onay almak için elinden geleni yaptı. Diğer bağımlı hükümdarlar veya devletler de şahsen veya vekilleri yoluyla aynı şeyi yapıyordu. Ayrıca bir hizip de, Kleopatra'nın krallığının tamamını veya bir kısmını kız kardeşi Arsinoe'ye vermek için kulis yapıyordu. Cicero, sık sık alıntılanan bir pasajda Kleopatra'dan söz eder, fakat kadının Cicero'nun çok sayıdaki mektuplarında çok az belirmesi Kleopatra'nın çok önemli biri olmadığına dair açık bir işarettir. Kraliçe kendi topraklarına döndüğünde derhal ikinci erkek kardeşi olan ve Iulius Caesar tarafından ikinci hükümdar yapılan XIV. Ptolemaios'u öldürttü ve onun yerine kral olarak Caesarion'u getirdi. Ergen bir kardeştense bebek bir çocuğu kontrol etmek çok daha kolaydı.[15]

Kleopatra ve Antonius, MÖ 41-40 sonbahar ve kış mevsiminde birbirlerine âşık oldular. Antonius, Kleopatra'yı hamile bıraktı ve onun tahttaki yerini sağlamlaştırdı, Arsinoe'yi de öldürterek son gerçek yetişkin rakibi de ortadan kaldırmış oldu -en azından Kleopatra'nın kendi çocukları elverişli alternatifler olarak yeterince büyüyene dek. Çift sonraki üç buçuk yıl boyunca birbirini görmedi, Antonius da Octavia ile evlendi ve ondan iki kızı oldu. MÖ 37-36 kışında Kleopatra'yı Antakya'ya getirdi, ikiz çocuklarını gördü -biri Alexander Helios adındaki bir oğlan, öteki de Kleopatra Selene adındaki bir kızdı, yani güneş ve ay- ve ordusunu beslemeye yardım etmek ve ödeme yapmak için Mısır

15 Kleopatra'nın kariyeriyle ilgili genel olarak bkz. Goldsworthy (2010), M. Grant, *Kleopatra* (1972), J. Tyldesley, *Kleopatra. Last Queen of Egypt* (2009); Iulius Caesar ile önemine dair zekice bir yeniden değerlendirme için bkz. E. Gruen, "Kleopatra in Rome. Fact and Fantasies", D. Braund & C. Gill (ed.), *Myths, History and Culture in Republican Rome: Studies in honour of T. P. Wiseman* (2003), s. 257-74, babasının Romalılarla ilişkisinin tarihi için bkz. M. Siani-Davies, "Ptolemy XII Auletes and the Romans", *Historia* 46 (1997), s. 306-40; Cicero'nun Kleopatra'dan söz etmesi için bkz. Cicero, *ad Att.* 14. 8, 15. 15, bazı yorumlar için bkz. Goldsworthy (2010), s. 234, karşı yorumlar için bkz. Grant (1972), s. 95-7; Arsinoe için bkz. Strabo, *Geog.* 14. 6. 6, P. Green, *Alexander to Actium: The Historical Evolution of the Hellenistic Age* (1990), s. 669, Goldsworthy (2010), s. 235-6; XIV. Ptolemaios'un ölümü için bkz. Josephus, *AJ* 15. 39, *Against Apion* 2. 58, Porphyry, *Fragments of Greek Historians* 260.

tahılı ile gümüş ayarlarken ilişkiyi yeniden canlandırdı. Parth seferi için yola çıktığında kraliçe bir kez daha hamile kalmıştı. Antonius savaştan başarısız bir şekilde dönmeden önce Ptolemaios Philadelphus adında bir oğlan daha doğurdu. Gelip kendisini teselli etmesi için âşığını bugünkü Lübnan kıyısındaki küçük bir şehre çağırdıktan sonra âşıklar artık nadiren birbirinden ayrılır oldu.[16]

MÖ 35 yılında Octavia Atina'ya gitti. Beraberinde elit bir muhafız kıtası, bir miktar süvari ve sıradan fakat hayati derecede önemli yük hayvanı getirmişti. Bunları, kocasının kaybettiklerinin yerine koyacaktı. Antonius bu ikmali aldı fakat kadını görmeye gitmedi ve ona, Roma'ya dönmesi için talimat gönderdi. Octavia, geçmiş yıllarda ona eşlik ettiğinde Yunanistan'dan öteye hiç yolculuk etmemişti, bir devlet görevlisi için de bırakın askerî sefer için, eyaleti için bile karısını yanında götürmek normal bir şey değildi. Öte yandan kraliyet ailesine mensup bir metresi bu kadar açık bir şekilde tutmak da normal bir şey değildi. Caesar ise Antonius'un utanç verici şekilde Kleopatra'yı sergilemesiyle onurlu bir Romalı evli kadını kısaca reddetmesini karşılaştırma konusunda hızlı davrandı. Bazıları, Antonius'u kötü göstermek amacıyla kız kardeşini gitmeye teşvik ederek bütün bu olayı tertipleyip tertiplemediğini merak ediyordu. Kalan iki triumvir arasındaki ilişkide açık bir şekilde, artık gizlenebilmesi çok zor olan bir soğuma vardı.[17]

Caesar bu yıllarda Roma'yı ziyaret edebildi, Antonius ise edemedi. Octavia, sorumluluk sahibi bir evli kadın olarak hareket etmeye devam etti, kocasından gelen adamları karşıladı ve onlar için kamu görevleri ve onurlar elde etmek amacıyla elinden geleni yaptı. Öte yandan bunları gerçekleştirebilmek için ekseriyetle kardeşine gitmek zorundaydı. Caesar'ın, kocasından ayrılması yönündeki tavsiyesini Octavia'nın reddettiği ve Antonius'un lehine konuşmaya devam ettiği söylenir. Caesar, Antonius'un adamlarına yapılan her iyilik için en azından biraz itibar kazandı; sırf İtalya'da veya yakınlarda olduğundan cömertliğiyle yeni destekçiler kazanma konusunda Antonius'tan çok daha iyi bir konumdaydı. Toprak müsaderelerinden etkilenen kişilere sağlanan imtiyazlar artık eski dönemdeki sert ve keyfi güç kullanımının hafiflemesinden ziyade

16 Arsinoe'nin ölümü ve diğer potansiyel rakip için bkz. Josephus, *AJ* 15. 89, Appian, *BC* 5. 9, Dio 48. 24. 2; Lübnan'a çağırması için bkz. Plutarch, *Antony* 51, Dio 49. 31. 4.

17 Plutarch, *Antony* 53-4, Appian, *BC* 5. 95, 138, Dio 49. 33. 3-4, Grant (1972), s. 150-53, Osgood (2006), s. 336, Syme (1960), s. 265.

bir nezaket gibi görünüyordu. Caesar, Illyria savaşlarında başarılı olmuştu, Sextus Pompeius'un ablukası tamamen kırılmış, tehdidi de ortadan kaldırılmıştı. Roma ve İtalya, artık normal, istikrarlı bir duruma doğru gidiyordu. Olayın içinde olan Caesar'a, uzaktaki mevkidaşından daha fazla onurlar geliyordu. MÖ 36 yılının sonlarında o, sanki pleb *tribunus*-larından biriymiş gibi dokunulmaz yapılmıştı, ne var ki bu durumda söz konusu imtiyaz kalıcıydı ve yalnızca bir yıllık görev süresi için değildi. Bir yıl sonra aynı onur hem Octavia'ya hem de Livia'ya verildi, her ikisinin onuruna heykeller yapıldı ve muhafızlardan ayrı bir şekilde kendi ekonomik işlerini düzenleyebilme doğrultusunda yasal hak tanındı. Caesar'ın şahsı özel olmalıydı, tıpkı yakın ailesi için olması gerektiği gibi.[18]

MÖ 34 yılında Antonius, bir hileyle eski müttefiki Armenia kralını ele geçirmek suretiyle tekrar sahalara döndü. Bu bir tür başarıydı lakin Parthia üzerindeki saldırısının başarısızlığına karşı çok az bir şeydi. İskenderiye'ye dönen Antonius büyük bir zafer alayı düzenledi; kral, altın -başka bir kaynağa göre ise gümüş- zincirlere vurulmuş şekilde diğer kraliyet üyesi esirlerle yürüyordu, onu Dionysios gibi giyinmiş olan Antonius bir at arabasında takip ediyordu. Törenin doruk noktasında Kleopatra tarafından kabul edilmesi vardı, kraliçe çok süslü bir platformun tepesindeki bir tahtta oturuyordu. Bütün bu olay bir Roma zafer alayına çok benziyordu fakat Roma'da değil, yabancı bir şehirde, Roma vatandaşları yerine bir kraliçenin uğruna düzenleniyordu. Gerçek her ne ise Caesar ve müttefikleri bu durumu memnuniyetle bu şekilde lanse ettiler.[19]

O yılın sonraki günleri Antonius ve Kleopatra, Ptolemaiosların sevdiği gibi görkemli ve müsrif bir şekilde kutlanan başka bir seremoni daha gerçekleştirdi. Ünlü "İskenderiye Bağışları" kraliçenin ve Caesarion'un yardımcı yönetici olarak gücünü onaylıyor, Doğu'daki eyaletlerin geniş alanlarını çiftin üç çocuğuna veriyordu. Alexander Helios'a Parthia ve Media verilmişti ve bunların ikisi de Antonius'un veya Roma'nın kontrolü altında değildi. Kleopatra "Oğulları da kral olan kralların

18 Octavia'nın Roma'dayken Antonius'un lehine davranmaya devam etmesi için bkz. Plutarch, *Antony* 54; *tribunicia sacrosanctitas* (tribunus dokunulmazlığı) Dio 49. 15. 5-6, 38. 1, bir tartışma için bkz. Pelling, *CAH2* X, s. 68-9, A. Barrett, *Livia. First Lady of Imperial Rome* (2002), s. 31-2; toprak müsaderelerinin etkisini azaltarak elde edilen destek için bkz. Virgil, *Eclogues* 1. 40-47, Osgood (2006), s. 121-2.

19 Plutarch, *Antony* 54, Dio 49. 40. 3-4, Velleius Paterculus 2. 82. 3-4, bazı yorumlar için bkz. Grant (1972), s. 161-2, Pelling, *CAH2* X, s. 40.

kraliçesi" olarak anıldı. Hiç şüphesiz bu, çocukları üzerindeki hükümdarlığını ve egemenliğini onaylamak amacıyla yapılmıştı. Bunlardan en büyüğü şimdi bir ergendi ve bu onu kısa süre sonra potansiyel bir rakip yapacaktı. Doğu'nun yönetimiyle ilgili aslında bir değişim yoktu; hakikat hızlı bir şekilde düşman tarafından yapılan bir propaganda kitlesi altına gömüldüğünden Antonius'un niyetini bilmek zordur. En yakın müttefikleri, olaylara dair kendi gönderdiği raporları ortadan kaldırmıştı, çünkü bunlar çok sakıncalıydı.[20]

Antonius iyice eleştirilmeye başladı; Caesar eleştirmiyorsa yakınları eleştiriyordu. Eleştirilere göre Antonius, doğulu uğursuz bir kraliçeye ve onun yozlaşmış saray mensuplarına köle olmuştu. Birkaç yıl sonra Horatius tarafından yazılmış olan bir şiir, bu eleştirilerin dozunu bir miktar muhafaza etmiştir:

> Ne büyük bir utanç! Bir kadına köle olmuş olan bir Romalı (gelecek kuşaklar, siz buna inanmayı reddedeceksiniz) bir kazık ve silahlar taşıyor, asker olmasına karşın pörsük hadımlara çokça hizmet etmeye katlanabiliyor. Bu sırada güneş, ordunun sancakları arasındaki o dejenere cibinliğe vuruyor.[21]

Antonius bir sarhoş olarak betimleniyordu, belki de kendisine Kleopatra tarafından verilen sihirli iksirlerle uyuşuyor veya kontrol ediliyordu. Artık bir Romalı gibi davranmayı veya kendisinin Cumhuriyet'in bir hizmetçisi olduğunu hatırlamayı bırakmıştı. Muzaffer olan, devletin iyiliği için çalışan, senato ve Roma halkı tarafından göklere çıkarılan ve Romalı karısıyla beraber yaşayan Caesar ile arasındaki zıtlık her fırsatta vurgulanıyordu. Antonius, Herkül'ün soyundan geldiğini iddia ediyordu. Bu yarı tanrının yün bir kıyafet giymesi için Omphale tarafından kandırılması, kadının da sopasını taşıması ve aslan derisi giymesi hikâyesi edebiyat ve sanatta yeniden canlanmıştı.[22]

---

20 Plutarch, *Antony* 54, Dio 49. 41. 1-6, Pelling, *CAH2* X, s. 40-41, Osgood (2006), s. 338-9, Grant (1972), s. 162-75, J. Bingen, *Hellenistic Egypt: Monarchy, Society, Economy, Culture* (2007), s. 78-9, G. Hölbl, *A History of the Ptolemaic Empire* (2001), s. 244-5; Antonius'un kendi raporlarının ortadan kaldırılması için bkz., Dio 49. 41. 4.

21 Horace, *Epodes* 9. 11-16 (Loeb çevirisi).

22 Plutarch, *Comparison between Antony and Demetrius* 4, Grant (1972), s. 188, Pelling *CAH2* X, p. 43. Herkül ve Omphale için bkz. Zanker (1988), s. 57-65, özellikle 58-60; sihirli iksirler için bkz. Dio 49. 34. 1, Josephus, *AJ* 15. 93.

Değişim tek taraflı değildi. Antonius açık bir mektup yazarak, Kleopatra ile olan ilişkisini eleştirmedeki çifte standardı sebebiyle Caesar'a saldırdı: "Neden değiştin? Sırf kraliçeyle düzüştüğüm için mi? O benim karım mı ki? (*Elbette değil!*) Buna yeni mi başladım veya bu dokuz yıldır olan şey mi? Peki ya sen? Yalnızca (*Livia*) Drusilla'yla mı düzüşüyorsun? Tebrikler! Bu mektubu okuyorsan Tertulla'ya, Terentilla'ya, Rufilla'ya, Salvia Titisenia'ya ve hiçbirine girmemişsin demektir. Nereye veya kime girdiğin gerçekten çok mu önemli?"[23]

Caesar'ın zamparalığı iyi bilinen bir şeydi ancak Romalılarla sayısız ilişki yaşamak başka, yabancı bir metrese bağlı görünmek bambaşka bir şeydi. Kleopatra bir Yunandı, Romalılar fethedilmiş bir halka karşı onları hakir görme ile kendi kültürel bayağılık hisleriyle karmaşık bir hayranlık ilişkisine sahipti. Daha da kötüsü Kleopatra Mısır'ın hükümdarıydı ve hayvan başlı tanrıları olan Mısırlı barbarlara karşı çok sayıda kadim önyargı vardı. Caesar ve müttefiklerinin üzerinde çalışılacak çok sayıda malzemesi vardı. Antonius'un kendi tutumu davasına çok az yardımcı oldu. *Sarhoşluğu Üzerine* (*de sua ebrietate*) başlıklı tek yayımlanan eserinde içmesine karşı yapılan eleştirilerde kendisini savunmuştur. Belki de resmî görevlerini yerine getiriyorken hiçbir zaman aciz bir duruma düşmediğini veya başkasının etkisine girmediğini ima ediyordu. Bu eser günümüze ulaşmadığı için detayları bilemeyiz. Basitçe söylemek gerekirse tutumunu haklı çıkarmaya çalışması, kendisine verilen hasarı göstermiştir.[24]

Antonius savunma yapmaktan daha çok saldırı yaptı, her iki tarafa da atılan çamurlar Roma siyasi arenasının gelenekleri çerçevesindeydi ve gerçeğin ne olduğu pek de umursanmıyordu. Caesar'ın Philippi'deki tutumuna dair iftiralar yeniden canlandı ve bunları Sextus Pompeius tarafından yenilmesi ve bariz bir şekilde korkaklık ettiği hikâyeleri destekledi. Caesar alçak bir soysuzdu, diktatörün desteğini kazanmak için kendisini Iulius Caesar'a satmıştı. O zamandan beri küçük çocuğu Iulia'yı küçük bir Illyrialı kabilenin kralıyla evlendirmeyi planlıyordu ve kralın kızıyla dahi evlenmeyi düşünüyordu. Bu, Kleopatra ile oyalanmasından çok daha tahrip edici bir şeydi ve gerçek olup olmadığı

23 Suetonius, *Augustus* 69. 2.

24 Propaganda tartışmaları için bkz. K. Scott, "The Political Propaganda of 44-30 BC", *Memoirs of the American Academy in Rome* 11 (1933), s. 7-49, özellikle 33-49, Osgood (2006), s. 335-49, Pelling, *CAH2* X, s. 40-48, Syme (1960), s. 276-8.

önemli değildi. Aristokrat olan Antonius doğal bir şekilde tekrardan rakibinin gerçek -daha doğrusu evlat edinilmiş- ailesinin az tanınmışlığını hakir görmeye başladı. Ancak bu son dönemde Caesarion bir önem arz etmeye başlamıştır. Bu kendi hakkından kaynaklanmıyordu, sırf Iulius Caesar'ın doğal oğlunun, kendi kendini Imperator Caesar olarak tanrının oğlu ilan eden bir kişinin onun kanından gelmediğini gösterdiği içindi. Caesar, diktatörün eski astlarından biri olan Oppius'u, Caesarion'un diktatörün gerçek çocuğu olmadığını "kanıtlayan" bir kitapçık yazmakla görevlendirdi. Antonius ise Iulius Caesar'ın çocuğu tasdik ettiğini duyduğunu iddia ederek karşılık verdi.[25]

Caesar'ı çatışmayı başlattığı gerekçesiyle suçlamak kolaydır. En nihayetinde kazanan kendisi olmuştu, bu yüzden olayların arkasındaki itici güç olarak görülüyordu. Ne var ki gerçekte her iki triumvir de gücünü kıskanıyordu ve ikisi de son bir karşılaşma için hiç gönüllü değildi. MÖ 33 yılının yazında Antonius'un lejyonları Fırat Nehri boyunca konuşlanmıştı. Parthia'ya karşı başka bir saldırı yapma fikrinden hızla vazgeçildi ve Antonius lejyonlarına, Küçük Asya'nın kıyılarına doğru 1.600 kilometreden fazla bir yolculuğa çıkmalarını emretti. Batı yönündeki tek muhtemel düşman Caesar'dı.[26]

Antonius'un kıdemli astlarından ikisi olan Gnaeus Domitius Ahenobarbus -Brutus ve Cassius'un eski amirali- ile Gaius Sosius, MÖ 32 yılı 1 Ocak günü konsül oldu. Triumvirlerin yenilenen beş yıllık görev süresi muhtemelen bir önceki yıl uzatılmıştı. Bu, Caesar ve Antonius'a eski resmî güçlerinin eksikliğine rağmen orduların ve eyaletlerin komutasını veriyordu. Domitius Ahenobarbus Antonius'u övdü, Caesar'ı da dolaylı bir şekilde eleştirdi. Sosius şiddetli bir şekilde şahsen saldırıya geçti ve senatoya bir tasarı sunarak Caesar'ı mahkûm etti. Bu, oylama yapılmadan evvel bir *tribunus*'un vetosuyla bloke edildi. Bu noktaya kadar toplantılardan uzak kalan Caesar sonraki oturuma geldi. Kendisine askerleri ve "gizli" hançerler taşıdıklarını göstermeye özen gösteren dostları eşlik etmişti. Kendisi yasal bir *imperium*'a sahip olsun olmasın, *de facto* gücünü göstermek amacıyla iki konsülün arasındaki koltuğuna sakin bir şekilde oturdu. Ahenobarbus ve Sosius bu imayı anladı ve

25 Gaius Oppius tarafından yazılan ve Caesarion'un Caesar'ın oğlu olduğunu reddeden kitapçık için bkz. Suetonius, *Caesar* 52. 2; Illyria kralı Cotiso ile evlilik yoluyla yapılan müttefiklik suçlaması için bkz. Suetonius, *Augustus* 63. 2.

26 Plutarch, *Antony* 55-6, Dio 49. 44. 3, 50. 1. 1-2. 2.

Roma'yı terk ederek, rahat bir şekilde Yunanistan'da Antonius'la buluşmak üzere yola çıktı. Diğer başkaları da onları takip etmeye başladı.[27]

Bütün trafik tek taraflı değildi. Kısa süre sonra eski konsül Lucius Munatius Plancus Roma'ya geldi. Yanında, sonraki yıl için konsül adayı ve Sextus Pompeius'un idamını emretmiş kişi olan yeğeni Marcus Titius da vardı. Plancus, dönek bir adam olarak nahoş bir üne sahipti fakat onun kararı rüzgârın estiği yönün bir işareti olarak görüldü. Kısa süre öncesine kadar Antonius ve Kleopatra'nın âlemlerine aktif bir şekilde katılmış biriydi. Kleopatra herkesin bildiği gibi, âşığına onlara en pahalı yemekleri vereceğine dair iddiaya girdiğinde ve inanılmaz derecede pahalı bir inci küpeyi şarapta eritip yuttuğunda, kraliçeyi kazanan olarak ilan eden, bahis koyan adamdı. Olympos temalı başka bir ziyafette deniz tanrısı Glaukon rolünü oynadığına dair başka bir hikâye daha vardı. Buna göre eski konsül yapay bir balık kuyruğu takmış, cildini boyamış ve çıplak bir şekilde dans etmişti. Şimdi ise Antonius'u terk etmişti. Tıpkı bir senatörün alaycı bir şekilde belirttiği gibi "Antonius, senin kendisini terk etmen için sana birçok şey yapmış olsa gerek!"[28]

Munatius Plancus işini adı kadar iyi biliyordu. Antonius'un vasiyetinin bir tanığı olarak bunun bazı koşullarının zarar verici doğasının farkındaydı. Bu belge Roma'daki Vesta Tapınağı'nda tutuluyordu, her ne kadar ana Vesta Bakiresi vasiyetnameyi teslim etmeyi reddetmiş olsa da Caesar gidip buna bakmış, bazı bilgiler alarak bunları forumda bir halk toplantısında okumuştur. Vasiyetin içeriği -ya da en azından Caesar'ın göstermeyi seçtiği şeyler- kızgınlık yaratan türdendi. Antonius, Caesarion'u resmî bir şekilde Iulius Caesar'ın oğlu olarak tanıyordu -vasiyetinde yer vermek için bu garip bir şeydi- ve kendi çocuklarına Kleopatra vasıtasıyla miras bırakıyordu. Ayrıca meşru Romalı çocukları için eli yüzü düzgün başka miraslar da olmalıydı fakat bu husus göz ardı edildi. Daha da şok edici bir detay ise, İtalya'da ölse bile cesedinin İskenderiye'de Kleopatra ile defnedilmesi isteğiydi.[29]

27 Dio 49. 41. 4, 50. 2. 2- 7, Osgood (2006), s. 252-3; triumvirliğin sonu hakkında muhteşem bir özet için bkz. Pelling, *CAH2* X, s. 67-8.

28 Velleius Paterculus 2. 83. 1-2, Pliny, *NH* 9. 119-21, karşılaştırma için Horace, *Satires* 2. 3. 239-42, Valerius Maximus 9. 1. 2, Pliny, *NH* 9. 122; Suetonius, *Caligula* 37. 1, B. Ullman, "Kleopatra's pearls", *The Classical Journal* 52. 5 (Şubat 1957), s. 193-201, Osgood (2006), s. 276-80, Goldsworthy (2010), s. 337-9; atıf için bkz. Velleius Paterculus 2. 83. 3.

29 Plutarch, *Antony* 58, Suetonius, *Augustus* 17. 1, Dio 50. 3. 1-4. 1, J. Johnson, "The authenticity and validity of Antony's will", *L'Antiquité Classique* 47 (1978), s. 494-503.

Antik kaynaklarımızın hiçbiri bu vasiyetnamenin sahte olduğunu öne sürmez. Bu konuda gerçekten de haklılardır. Caesar, hâlihazırda utanç verici olan ve hiçbir zaman halka açıklanmaması gereken bu belgeyi dikkatli bir şekilde tahrif etmiş ve etkisini daha da kötüleştirmişti. Kendi tutumuysa kasıtlı bir şekilde tam tersiydi. Yalnızca otuz yaşında birisi olarak şahsı ve ailesi için devasa bir kabristan yaptırmaya başlamıştı bile. Geçmişte aristokrat ailelerinin anıtları ailelerinin şanını tanıtmak ve tanınmak amacıyla yapılırdı, fakat bu proje daha önce yapılmış her şeyi gölgede bırakıyordu. Bu anıt kısa süre içinde, Dünyanın Yedi Harikasından biri olan Caria kralı Mausolos'un ünlü kabrinden hareketle Mausoleum [Mozole] olarak tanındı.

300 Roma ayağı çapında, kırk ayaklık yüksekliğe sahip kubbe şeklindeki bir tepesi ve zirvesinde Caesar'ın devasa bir heykeli bulunan bu mozolenin boyutları apaçık bir şekilde hükümdarlara özgü bir şeydi. Bu, Imperator Caesar'ın diğer adamlardan farklı olduğunu bir kez daha vurguluyordu. Daha önemlisi bu her ne kadar bir kabristana yakışır şekilde şehrin resmî sınırlarının dışındaki Campus Martius'ta olsa da Roma'daydı. Caesar baştan aşağı bir Romalıydı ve Antonius'un tersine Roma'dan başka bir yerde gömülmek gibi bir düşüncesi yoktu. Antonius'un başkenti İskenderiye'ye taşımak istediğine dair dedikodular yayılmıştı. Bu, Iulius Caesar'ın da aynı şeyi yapmayı planladığı yönündeki eski dedikoduyla aynı şeydi. Başka bir hikâyeye göre ise Kleopatra'nın favori yemini şöyleydi: "Kesin bir şekilde Capitolium'a adalet getireceğim"; bu hikâyelerin birbiriyle bağdaşmaması pek de önemli değildi, zira burada verilen mesaj Antonius'un ondan emir aldığı ve kalbinde artık Roma'nın çıkarlarının olmadığı yönündeydi.[30]

Düşman, Kleopatra'ydı. Bu, propaganda kampanyasının kalıcı temasıydı çünkü insanlar için birbirine rakip olan Romalı savaş beyleri arasında başka bir iç savaşın çıkmak üzere olmasından ziyade Roma'nın yabancı bir tehdide karşı savaşıyormuş gibi gözükmesi daha kolaydı. Görünüşte bu, Caesar ile Antonius arasında bir seçim olmayacaktı, Roma'yı korumak için bir savaş narasıydı. İtalya'nın tamamı *-tota Italia-* dikkatli bir şekilde yönetilen dayanışma gösterisiyle bu savaşta Caesar'ın liderliği altında hizmet edeceğine yemin etti. Antonius'un kıdemli askerlerinin bulunduğu kolonilere eğer tercih ederlerse reddetme özgürlüğü verilse de

30 Zanker (1988), s. 72-7.

çok azı bu teklifi kabul etti ve hiçbiri onun için savaşmak amacıyla askere alınmaya eğilim göstermedi. Bazı senatörler -belki de yüzlercesi- Antonius'a katılmak için kaçtı. Modern tarihçiler bu durumdan etkilenmeye meyillidir. Bazılarının ona karşı yükümlülükleri vardı, başkaları da belki de onun kazanmasının daha muhtemel olduğunu düşünüyordu veya bir devrim umacak kadar umutsuzdu. Hayatta kalan az sayıdaki komplocular da Antonius'u destekledi, zira Iulius Caesar'ın halefinin kendilerini kabul etmesi küçük bir olasılıktı. Caesar, 700'den fazla senatörün kendi komutası altında hizmet etmek üzere yemin ettiğiyle böbürleniyordu. Bu abartılı bir tahmin olsa bile yine de senatör sınıfının çoğunluğu kendi tarafındaydı. Çok az kişi açık bir şekilde tarafsız kaldı. Bunlardan en ünlüsü Asinius Pollio'ydu ve şöyle bir yorumda bulunmuştu: "Münakaşadan uzak durun ve muzafferin ganimeti olun."[31]

MÖ 32 yılının yaz mevsiminde Caesar, resmî bir şekilde Kleopatra'ya karşı savaş açan Roma Cumhuriyeti'ne önderlik yaptı. Uzak geçmişte *fetiales* olarak bilinen rahipler heyeti savaş ve barış ilanını gerçekleştiriyordu. Caesar bir rahip olarak savaş tanrısı olan Bellona'nın tapınağındaki kurban törenine başkanlık edebilsin diye kadim ritüeller yeniden canlandı -veya muhtemelen makul bir şekilde geleneksel bir kılıfa uyduruldu. Kurbanın kanına bir mızrak batırıldı, şikâyetler dile getirildi ve ardından mızrak, sembolik olarak Kleopatra'nın Mısır krallığını temsil eden bir toprak parçasına saplandı.[32]

Antonius'un ordusu ve filosu çoktan Yunanistan'ın batı kıyılarında toplanmaya başlamıştı. Her iki taraf için de çatışmaya girmek için çok geç bir dönemdi, fakat görünüşe göre Antonius'un planı bekleyip Yunanistan'da savaşmaktı. Aynı planı Pompeius MÖ 48, Brutus ve Cassius da MÖ 42 yılında başarısız bir şekilde benimsemişti. Yunanistan'da konuşlanıp bir iç savaşı kazanan tek Romalı Sulla'ydı, bunu da İtalya'ya geçip orada savaşarak başarmıştı. Antonius, ordularının ve filosunun eksiksiz sayısına güveniyordu ve düşmanın bir hata yaparak yenilgiye

31 Asinius Pollio için bkz. Velleius Paterculus 2. 86. 3. Yemin için bkz. *The Res Gestae of the Divine Augustus* 25. 2-3, Suetonius, *Augustus* 17. 2, bazı tartışmalar için bkz. Osgood (2006), s. 357-68; Syme (1960), s. 278, n. 3 burada 300'den fazla senatörün Antonius'un tarafına geçtiği ve otoritesinin bu figürün bir çıkarsamadan ziyade gerçek olarak sık sık tekrarlanmasının ana sebeplerinden biri olduğu iddia edilir.

32 Caesar'ın yeniden canlandırmasından sonra yazılan seremoninin detaylı anlatımı için bkz. Dio 50. 4. 1-6. 1, Livy 1. 32; ayrıca bkz. J. Rich, *Declaring War in the Roman Republic in the Period of Transmarine Expansion* (1976), s. 56-8, 104-7.

uğratılacağına inanıyordu. Son zamanlardaki diğer savaşlarda olduğu gibi bu da büyük boyutlu bir savaş olacaktı. Kleopatra, Antonius'un tarafındaydı ve onun varlığı, bazı kıdemli astlarıyla uyuşmazlığa yol açacaktı. İtalya'ya geçmiş olsa bu gerçekten de fazlasıyla zararlı olacaktı ve belki de bu, böyle yapmayı istememesinin sebeplerinden bir diğeriydi. Sonuç, inisiyatifi düşmanına teslim etmekti.[33]

Saldırıya Agrippa başladı -muhtemelen akıl hocası oydu- bütün seferi düzenledi ve hiç şüphesiz Antonius'un hedeflerini ezip geçerek, bütün kritik anlarda önderlik yaptı. Bir dizi yıldırım harekâtında Antonius'un üslerinden çoğunu baskın düzenleyerek yok ettikten sonra ikmal hatlarını tehdit etti. Düşman bu darbelerden sersemleyince Caesar -o yıl üçüncü kez konsül olmuştu- ana ordusuyla bizzat denize açıldı ve Epiros'a çıkarak, Torone ya da "kova" adındaki bir kasabayı işgal etti. Kleopatra, Caesar eğer bir "kovaya" oturursa -bu kelime, penisin argodaki terimlerinden biriydi- endişelenmemeleri yönünde şaka yapıyordu. Lakin gerçekte düşman Adriyatik'i aşmıştı ve Antonius düşmanla karşılaşmak için birliklerinin yeteri kadarını henüz toplamamıştı. Caesar, Arta Körfezi'ndeki Actium'da Antonius'un ana üssünü kuşatarak, kısa süre içinde karadan ve denizden baskı kurulan bir ablukaya başladı. İlkbaharın başından itibaren yaz mevsimi boyunca Antonius'un adamları bu zorluğu kırmayı veya kendi koşullarıyla düşmanı muharebeye çekmeyi başaramadı. Bu sırada birlikleri hastalıktan iyice zayıflamıştı, zira ordugâhları sağlıklı olmayan bir alanda kuruluydu ve sıtma ile dizanteri salgını vardı. Caesar'ın adamları, düşmanları zayıfladıkça izliyor ve bekliyordu. Aylar geçtikçe Caesarcılar çok sayıda küçük zafer elde etti, bir keresinde Antonius'u ele geçirmeye yaklaştılar. Firariler -bazıları sıradan askerler veya yardımcı birliklerdi, diğerleri de Domitius Ahenobarbus gibi senatörlerdi- Caesar tarafından memnuniyetle karşılanmak üzere sessiz sedasız Antonius'un ordugâhından sıvıştı. Diğer tarafa geçen kimse yoktu.[34]

2 Eylül MÖ 31 günü Antonius'un filosu, düşmana meydan okumak üzere yelken açtı. Bu elverişsiz nesnelerden çarpışma için vazgeçmenin

---

33 Dio 50. 9. 3, Plutarch, *Antony* 56, Pelling (1988), s. 259-60, *CAH2* X, s. 52, 55, M. Grant, *Kleopatra* (1972), s. 197-8, R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 294-5.

34 Genel olarak bu sefer için bkz. Goldsworthy (2010), s. 360-64; 'kova üzerinde oturmak' için bkz. Plutarch, *Antony* 62, Pelling (1988), s. 271-2; firarlar için bkz. Plutarch, *Antony 59*, 63, Velleius Paterculus 2. 84. 2, Dio 50. 13. 6, 14. 3, Osgood (2006), s. 372-3 ve Syme (1960), s. 296.



Acheron Nehri

normal olduğu bir dönemde en azından bazı gemilerin güvertelerinde gönderleri ve yelkenleri vardı. Savaş gemileri çarpışma esnasında sadece kürek çekmek suretiyle manevra yapıyordu ve bu karar Antonius'un filonun bir kısmıyla veya tamamıyla savaşa başlamayı düşündüğünün açık bir işaretidir. Belki de hâlen bir deniz muharebesi kazanarak talihini değiştirmeyi düşünüyordu, öte yandan başarısızlık ihtimali için de bir plan yapıyordu. Bu, bir komutan için hiç de iyimser bir düşünce değildi. Filoların savaş hattı oluşturması saatler aldı ve filolar birbirlerinin

karşısına geçerken daha çok zaman geçti. Her iki taraf da kıyıya çok yakın bölgede savaşmak istemiyordu. Antonius'un adamları en sonunda ilerlemeye devam edince Agrippa gemilerini, denizde biraz daha alan yaratmak için geri çekti. Daha sonra düşmanın kanatlarına üstünlük kurmaya çalıştılar -Caesar'ın filosu muhtemelen sayıca biraz daha üstündü, kaptanları ve tayfaları da Sextus Pompeius'a karşı yapılan şiddetli savaştan sonra kesinlikle daha maharetli olmuştu. Her iki filoda da çok sayıda büyük savaş gemisi vardı, çarpışma başladığında bu gemileri mahmuzlayarak parçalamanın zor olduğu ortaya çıktı. Bunun yerine çarpışmanın çoğu menzilli silahlarla ve düşman gemilerini yakalayıp buraya çıkarak gerçekleşti. Her bir gemi bir avantaj elde etmek için manevra yaptıkça toplu hatlar bozuldu ve ortada boşluklar oluştu.

Genelde günün ilerleyen vakitlerinde ortaya çıkan kuzeybatı rüzgârından faydalanan Kleopatra ve komutasındaki gemi birliği birdenbire yelkenlerini yukarı çekti ve çarpışmanın merkezinde açılan büyük boşluğa doğru ilerlemek üzere ana filonun arkasında belirdi. Çarpışmadaki savaş gemilerini göz ardı eden bu gemiler ilerlemeye devam etti, bu sırada Antonius amiral gemisini terk edip küçük bir kayıkta bu gemilere yetişti. 70 ila 80 arasında gemi kaçtı, bunlar Kleopatra'nın hazinesinin büyük bir kısmını taşıyordu. Ancak bu gemiler filonun en fazla çeyreğini ve muhtemelen daha da azını temsil ediyordu. Diğer gemiler çarpışmak için geride bırakıldı, bazıları büyük bir kararlılıkla çarpışmaya devam etti. En sonunda hayatta kalanlar moralsiz bir şekilde limana geri çekildi. Antonius, kendisi ve âşığıyla yanlarında paralarının büyük bir kısmıyla kaçmış olsa da bu muharebeyi kaybetmişti. Lejyonları da komutanları Publius Canidius'un kendilerini yürütme girişimine karşı koydu. Bunun yerine, Caesar'a katılmak üzere taraf değiştirmeden evvel iyi bir müzakere yaptılar. Filonun geri kalanı da bunlarla birlikte teslim oldu.[35]

35 Actium Muharebesi için bkz. Plutarch, *Antony* 64-6, 68, Dio 50. 14. 4-35. 6, J. Carter, *The Battle of Actium: The Rise and Triumph of Augustus Caesar* (1970), s. 203-13, S. Sheppard, *Actium: Downfall of Antony and Kleopatra*. Osprey Campaign Series 211 (2009), Osgood (2006), s. 374-5, 380-82, Grant (1972), s. 206-15, Pelling (1988), s. 278-89, Goldsworthy (2010), s. 364-9, D. Harrington, "The Battle of Actium - a study in historiography", *Ancient World* 9. 1-2 (1984), s. 59-64, C. Lange, "The Battle of Actium: A reconsideration", *Classical Quarterly* 61. 2 (2011), s. 608-23, burada araştırmacıların bu muharebeyi hafif bir çarpışma olarak görmesinin hatalı olduğunu iddia eder; Antonius'un lejyonlarının şartlı teslim oluşu için bkz. Plutarch, *Antony* 68, Dio 51. 1. 4-3. 1, Velleius Paterculus 2. 85. 5-6, L. Keppie, *The Making of the Roman Army* (1984), s. 134-6.

Antonius hayattaydı, ne var ki dünyadaki bütün paralar, yitirdiklerinin yerine ona bir ordu ve filo satın alamaz, itibarının zedelenmesini de onaramazdı. Bir Romalı aristokrat asla yenilgiyi kabul etmemelidir ve kesinlikle, metresiyle kaçmak için adamlarını terk etmemelidir. Caesar'ın, rakibinin peşine düşmekten daha acil sorunları vardı. İtalya'yı ve Roma'yı kontrol etmesi için geride Maecenas'ı bırakmıştı -resmî bir yetkisi olmayan bir atlı sınıfı mensubu olarak kalmasına ve senatör olmamasına karşın Maecenas bunu zekice ve hünerle yapmıştı. Şimdi kıdemli lejyonerler hemen terhis edilmeleri ve kendilerine söz verilen ikramiye ve toprakların derhal teslim edilmesi için baskı yapıyordu. Bu konuda Caesar'ın kendi adamlarına eski Antoniusçular da eklenmişti. Yaklaşık 40 lejyonun hareketlerini ve kısmi şekilde terhis edilmesini idare etmek hiç kolay bir iş değildi. Bu sorunla baş etmesi için Agrippa gönderildi, yıl bitmeden Caesar da onu takip etti. Ayaklanma veya isyan tehditleriyle karşılaşan Caesar yine cömert vaatlerde bulundu. Diğer taraftan, Perusia Savaşı esnasında çıkan isyanı besleyen kargaşa ortamına dönmekten kaçınmak istemişti. Müsadere yoluyla İtalya'da bulunacak toprak kalmamıştı, bu da satın alımları finanse etmek için para gerekli olduğu anlamına geliyordu. Caesar, nakit para için kaynak aramak amacıyla tekrardan Doğu'ya gitti.[36]

Antonius'a gösterdikleri sadakati artık kendisine göstermek isteyen çok sayıda bağımlı hükümdarın ve toplumun hevesi Caesar'ın ihtiyacı olan şeyleri elde etmesine yardımcı oldu. Herkes, sadakatleri konusunda onu ikna etmek için ödeme yapmaktan memnundu. Kleopatra da aynı düşünceyle ona yaklaştı. Yaptığı propagandaya karşın Kleopatra her zaman sadık bir Roma müttefikiydi ve geçmişte Iulius Caesar ve Antonius için yaptığı gibi gayretli bir şekilde amaçlarını kendi çıkarları uğruna kullanmazdı. Antonius artık kurtarılamazdı, Kleopatra'nın onun için hisleri her ne olursa olsun kendisi, ailesi ve saray çevresindeki kanlı rekabete ve Roma'da tekrarlanan güç mücadelelerine rağmen 39 yaşına gelmiş ve hayatta kalmıştı. Caesar alaycı bir şekilde ona biraz cesaret verdi; belki de Kleopatra, lejyonlar Mısır'da baskı kurduğu için kendi birliklerinin taraf değiştirmesini teşvik etmişti.[37]

---

36 Dio 51. 3. 1-4. 8, Pelling *CAH2* X, s. 61-2.

37 Dio 51. 6. 4-8. 7, Plutarch, *Antony* 72-3, Pelling (1988), s. 297-300; Kleopatra'nın, Caesar'ın akınına bariz bir şekilde yardım etmesi için bkz. Dio 51. 10. 4-5, Plutarch, *Antony* 76; ayrıca bkz. Grant (1972), s. 222-3, burada hainliğe karşı şüphe duyar ve taraf değiştirmelerin durumun umutsuzluğundan kaynaklandığını iddia eder.

Antonius, Brutus, Cassius ve kendi neslindeki birçok aristokratı taklit ederek intihar etmeye karar verdi. Kleopatra onun ölümünü tasarlamış olabilir, fakat âşığı bu işi temiz bir şekilde yapmadı ve kendisi de son bir duygusal bağlılık için yeteri kadar uzun yaşamıştı. Kraliçe, Caesar ile bir anlaşma yapmayı umarak bir haftadan daha uzun bir süre yaşamaya devam etti. Caesar'ın elçileri ise kraliçenin mezarını süsledi -menkul kıymetleriyle doldurdular ve bunu yok etmekle tehdit edebilsin diye yanıcı maddeler istiflediler. Roma'yı ziyaretleri esnasında Kleopatra ile genç Caesar'ın buluşup buluşmadığını bilmiyoruz. Diğer türlü bu ikilinin tek yüz yüze buluşması, Kleopatra artık muzaffer olan Caesar'a yalvardığı esnada gerçekleşti. Kaynaklarımızdaki detaylar farklıdır ama Kleopatra'nın, Caesar'ın merhametini ve sempatisini kazanabilmek için elinden geleni yaptığına inanmamak için hiçbir sebep yoktur. Güzelliğini gizlemeden, yalvaran biri gibi görünecek şekilde giyinmiş, Iulius Caesar'a beslediği derin sevgiyi ve onun da kendisine gösterdiği ilgiyi hatırlatmıştı.

Ne var ki Kleopatra, bunu elde edemeyecekti. Güçlü bir şekilde kalabilmek için savaşın oluştuğu esnada kendisi de savaşı çok istemişti, aynı şey çocukları için de geçerliydi. Caesar, kıdemli askerlerinin iskânının yeni dalgasını finanse etmek için onun hazinesine ihtiyaç duyuyordu. Kleopatra'yı, zafer alayının bir süsü olarak isterdi lakin Romalı pleblerin, zafer alayı esnasında bir kadının yürüyüşüne nasıl tepki vereceğini kestirmek güçtü -Iulius Caesar, Mısır zafer alayında genç Arsinoe'yi sergilediğinde kalabalık, kadın için bir sempati göstermişti- ve bu çok riskliydi. Muhtemelen kraliçenin sağ tutulması yönünde emirler vermişti. Ne var ki Kleopatra, intihar etmiş bir şekilde bulunduğu. Yılan zehriyle ilgilenmeleri için hekimler ve uzmanlar gönderilmişti ama nafile. Öte yandan ölü bir Kleopatra da diri bir Kleopatra kadar işe yarardı ve heykeli, sempati konusunda herhangi bir risk olmadan zafer alayında taşınabilirdi. Caesar, Kleopatra'nın parasını aldı. Onun krallığını da büyük bir kişisel mülk olarak ele geçirdi; buradaki gelir kişisel sermayesine akıyordu.[38]

38 Genel olarak bkz. Goldsworthy (2010), s. 376-87, Kleopatra'nın Caesar ile buluşması için bkz. Dio 51. 11. 3, 5-13, Plutarch, *Antony* 82-3, Pelling (1988), s. 313-16, Florus 2. 21. 9-10; ölümü için bkz. Strabo, *Geog.* 17. 1. 10, Dio 51. 13. 4-14. 6, Plutarch, *Antony* 84-6, Pelling (1988), s. 316-22, Velleius Paterculus 2. 87. 1; ayrıca bkz. Grant (1972), s. 224-8, Tyldesley (2009), s. 189-95, E. Rice, *Kleopatra* (1999), s. 86-91, P.

Caesarion ise özel öğretmeni tarafından ihanete uğradı ve bir utanç kaynağı olduğundan infaz edildi. Antonius'un en büyük oğlu Antyllus da yakalandı ve öldürüldü. Her ikisi de henüz birkaç ay önce reşit olma seremonisinden geçmişti yani artık resmî bir şekilde yetişkin insanlardı ve bu muhtemelen ölümlerini hüküm altına almak için yeterliydi. Antonius'un az sayıdaki önemli Romalı destekçileri de ya intihar etti ya da öldürüldü fakat çoğu yeni rejime geçmeyi başardı. Kleopatra'nın tebaasından ağır vergiler isteniyordu, ancak onun saltanatı ve ailesinin yönetimi esnasında da o insanların kaderinde bu vardı. Rahipler geldi, tapınaklarda kraliçenin putlarını bulundurmalarına izin verilmesi koşuluyla gönüllü katkılarda bulundular. Bu, yapılara zarar vermek istememekten ziyade daha az ilgi duyduklarının bir göstergesiydi ve rahiplerin gösterdikleri heves, yeni efendilerine sadık oldukları yönünde değerlendirilecekti. Caesar, bir tercümanı vasıtasıyla İskenderiyelilerin meclisinde bir konuşma yaptı. Yunancasının olması gerektiği kadar cilalı olmadığının farkındaydı. Hayatı neredeyse her açıdan olağandışıydı ve Cicero, Iulius Caesar, Antonius ve birçok genç aristokratın yaptığı gibi retorikte ilerlemek için vakti yoktu.[39]

MÖ 30 yılının sonunda Caesar 33 yaşındaydı ve artık Roma'nın ve bütün Akdeniz dünyasına egemen olmak için ciddi bir rakibi kalmamıştı.

Green, *Alexander to Actium* (1990), s. 679-82, G. Hölbl (çev. T. Saavedra), *A History of the Ptolemaic Empire* (2001), s. 248-9; Iulius Caesar'ın zafer alayında Arsinoe için bkz., Dio 53. 19. 1-20. 4, Appian, *BC* 2.101.

39 Dio 51. 15. 5-6, Plutarch, *Antony* 81. Dio, Caesar'ın aslında konuşmasını Yunanca yaptığını iddia eder fakat belki de yerel bir hatipten istifade ettiğini göz ardı etmiştir.

11

ZAFER

"Brutus ile Cassius'un öldürülmesi devleti silahsızlandırdığında; Sextus Pompeius, Sicilya'da yenildiğinde, Lepidus bir kenara atılıp Antonius da öldürüldüğünde, Iulius klanı bile Caesar olmadan lidersiz kalmıştı." *Tacitus, MS 2. yüzyılın başları.*[1]

"Yeryüzü boyunca karada ve denizde iç ve dış savaşlarda bulundum, muzaffer olunca da merhamet dileyen bütün vatandaşları bağışladım. İki kez zafer töreni düzenledim, üç kez de büyük zafer alayı düzenledim, 21 kez de *imperator* olarak selamlandım." *Tanrısal Augustus'un İcraatları.*[2]

Kleopatra'nın ölüm haberini duyan şair Horatius, *nunc est bibendum* demiştir. "Şimdi içelim! Artık özgür bir şekilde ayağımızı zemine vuralım! Artık, Salii rahiplerine yakışır bir ziyafetle tanrıların sedirlerini dolduralım, dostlarım." Daha çok kısa bir süre önce kraliçe İtalya'yı tehdit etmişti -"Hiçbir şey ümit edemeyecek raddede sarhoş olacak kadar kontrolden çıkmış bir kadındı." Ne var ki başarısı, Actium'da yanan filosundan kaçtığında kısa süreli olmuştu ve "Caesar, İtalya'dan kaçan Kleopatra'yı tıpkı küçük bir güvercinin peşinden giden bir şahin veya tavşanın peşinden koşan hızlı bir avcı gibi kovaladı." Ne var ki kraliçe "kılıçtan hiçbir şekilde kadın gibi korkmuyordu... Sakin bir çehreyle, yerle bir olmuş sarayına bakabilecek kadar metanetli, sert dişleri olan yılanlara karşı koyacak kadar da cesaretliydi. Cesedinin, yılanların kara

1 Tacitus, *Ann.* 1. 2 (Loeb çevirisi, bazı değişiklikler yapıldı).

2 *Res Gestae* 3, 4 (Loeb çevirisi).

zehrinin tadına bakmasına izin vermişti... Kraliyet ruhundan mahrum kalmamıştı ve yüzünde alaycı bir zafer ifadesi vardı: O, hiçbir şekilde sıradan bir kadın değildi."[3]

Artık yenilen ve ölü olan, bir zamanlar kendisinden korkulan düşmanı şimdi takdir etmek daha kolaydı. Kleopatra'nın ölümündeki cesareti ve şerefi, Caesar'ın zaferine bir ihtişam katmıştı. Öte yandan bu aslında bir intihar değildi lakin asıl önemli olan şey savaşın zaferle sonuçlandırılmasıydı ve bu, şair Horatius'a büyük zevk vermişti. Başka bir yerde ise Antonius'un, Mısırlı kraliçenin "kölesi olduğunu" yazmıştır; Horatius ve diğer herkes, bunun başka bir iç savaş olduğunu biliyordu. Actium'daki yanan gemilerde ölüme terk edilen adamların büyük bir çoğunluğu Romalılardı. Savaş, Kleopatra'ya karşı ilan edilmişti ve diğer herkes gibi şairler de Antonius'un doğulu müttefiklerinden söz ediyordu. Fakat triumvirin düşmanlara komuta ettiği gerçeğini saklamıyorlardı. Bu da bir başka iç savaştı, tıpkı birkaç yıl sonra Vergilius'un söylediği gibi:

> Bir tarafta Augustus Caesar, yüksek bir pupa üzerinde duruyor, senato, halk, ev tanrıları ve devletle birlikte İtalyanları savaşa sürüklüyor... kafasının üzerinde babasının yıldızı doğuyor... Diğer tarafta ise barbar güçleriyle birlikte Antonius... ardından Mısır'ı ve Doğu'nun gücünü getiriyor... ardından Mısırlı karısı da onu takip ediyor (ne utanç verici!) Ortada durmuş kraliçe, yerel şıngırdaklarıyla (Mısır tanrıçası Isis kültünde kullanılan bir çıngırak) ordularını çağırıyor... Her türlü biçimden canavar gibi tanrılar ve havlayan Anubis, Neptunus, Venüs ve Minerva'ya karşı silah tutuyor.[4]

Actium Muharebesi, bütün tanrılar tarafından desteklenen ve tanrısal Iulius'un oğlunun liderlik ettiği birleşmiş İtalya'nın erdemleri ve gelenekleri için bir zaferdi. Düşman, garip tanrıları olan -çakal kafası olan, yer altı tanrısı Anubis, Kleopatra ve onun Yunan ataları böylesine kadim kültlere gerçek bir ilgi göstermemiş olmasına karşın sürekli vurgulanıyordu- Doğu'nun kaotik birlikleriydi. Haklı olan taraf, ezici ve gerekli bir zafer kazanmıştı ve bu, barış vaadi getirmiş olduğu için şanlı bir zaferdi.[5]

---

3 Horace, *Odes* 1. 37 (Loeb çevirisi).

4 Virgil, *Aeneid* 8. 678-99 (Loeb çevirisi, bazı değişiklikler yapıldı).

5 Actium Muharebesi'nin sunuşuyla ilgili iyi bir tartışma ve konu üzerinde çok sayıda kaynağa atıf için bkz. C. Lange, *Res Publica Constituta. Actium, Apollo and the*

Vergilius, Horatius ve diğer şairler, yalnızca katliam getiren ve toprak ile mülkiyetleri çalan yeteri kadar iç savaş görmüştü. Horatius, MÖ 29 yılında yayımlanan şiir koleksiyonu olan ancak Caesar ile Antonius arasındaki tansiyonun yükseldiği bir önceki sene yazılmış olan *Epodes* adlı eserinde Romalıları karşı karşıya getiren yeni bir savaştan korku duymuştu: "Bu kötü çılgınlıkta nereye koşturuyorsunuz? Neden daha yeni kınlarına sokulan kılıçları çekiyorsunuz? Karada ve denizde az mı Latin kanı döküldü -bir Romalının, kindar Kartaca'nın küstah kalesini yakmasını veya çok uzağımızda olan bir Britanyalının zincirli bir şekilde Via Sacra'dan yürümesini mümkün kılmamak, fakat Parthların dualarına cevap vermeyi sağlamak için bu şehir kendi elleriyle mi yok olacak?"[6]

Neredeyse aynı zaman içerisinde Horatius "başka bir neslin de iç savaşın altında ezildiğinden ve Roma şehrinin kendi gücü altında çöktüğünden" dem vuruyordu. Ne İtalyan düşmanlar, Spartaküs'ün köle ordusu, ne de Hannibal ve Kartacalı askerleri Roma'yı yenmeyi başaramamıştı fakat şimdi "Roma, kanı lanetlenmiş melun bir nesil tarafından bizzat bizim elimizden yok edilecekti." Böylesine uğursuz uyarılara karşın şair, savaşmaktan başka bir seçenek olmadığını söyleyerek ve savaşa katılmak için bütün İtalyanlara bir savaş narası atarak sözlerini sonlandırır.[7]

Horatius gibi kişiler barış ortamına hasretti, fakat bunu herhangi bir bedel ödemeden istiyorlardı. Romalılar için gerçek barış zaferin elde edilmesiydi, bu o kadar bütün bir düşünceydi ki aynı düşmanın bir daha asla yenilmesine gerek yoktu. Iulius Caesar mutlu bir şekilde Galya'da fethettiği kabileleri "yatıştırdığından" (Latincesi *pacare*) bahsetmişti. Koşulları Romalıların belirlediği, herhangi bir taviz veya imtiyaz verilmeden sonlandırılan mücadeleler mutlak bir zaferdi. Aynı tutum Romalıların iç savaşlarında da geçerliydi ve müzakere yoluyla, en azından uzun vadede bir anlaşma sağlamaları için çok az bir şans bırakıyordu. Horatius, Philippi'de savaşmış ve kaçmıştı, ayrıca gerçek bir

---

Accomplishment of the Triumviral Assignment (2009), s. 75-90, J. Osgood, *Caesar's Legacy. Civil War and the Emergence of the Roman* Empire (2006), s. 370-72, 375-83.

6 Horace, *Epodes* 7. 1-10 (Loeb çevirisi); Parthlara karşı bir zafer kazanmak ve Britanya'yı fethetmek yönündeki genel istek için bkz. J. Rich, "Augustus, War *and* Peace", J. Edmondson (ed.), *Augustus* (2009), s. 137-64, özellikle 143-6 = L. de Blois, P. Erdkamp, G. de Kleijn and S. Mols (eds), *The Representation and Perception of Roman Imperial Power: Proceedings of the Third Workshop of the International Network*, Impact of Empire (Roman Empire c.200 BC-AD 476) (2003), s. 329-57.

7 Horace, *Epodes* 16, 1-9 (Loeb çevirisi).

tür savaşın ne olduğunu biliyordu. Kendisinin yapılan savaş çağrısına uyarak Actium seferinde yer alıp almadığı belirsizdir. Efendisi Maecenas'ı bir savaş gemisinde takip ettiğinden bahseder fakat Maecenas'ın İtalya kıyılarından ayrılıp ayrılmadığı kesin olmadığından Horatius'un, iç savaşa bir son vermek amacıyla zafer elde etmek isteyerek gerçekten de filoya katılıp katılmadığını bilmek çok daha zordur.[8]

Şairler, karmaşa ve şiddet dolu onca yılın ardından yeniden barışın ve istikrarın hâkim olduğu bir ortam için neredeyse evrensel bir istek olduğunu aktarırlar. Bu çarpışmalarda ideoloji yalnızca küçük bir rol oynuyordu. Brutus ve Cassius özgürlük için savaştığını iddia ediyordu, lakin onlar da dönemin savaş beylerinden farklı davranmamışlardır. Bunlar gerektiği şekilde kaybettiler ve öldüler. Son komplocular da bir triumvirin diğerine karşı savaştığı bir ortamda Antonius'un partizanları olarak ölmüşlerdir. Bu şekilde müttefiklik konusundaki dramatik değişiklikler her seviyede sıkça yaşanan bir şeydi. Halkın çok büyük bir kısmı artık hayatlarına ve mülklerine bir zarar gelmeden hayatta kalmayı umuyordu. İnsanlar genç Caesar'ın Philippi veya Perusia'dan sonra tutsakları ne kadar rahat bir şekilde mahkûm ettiğini hatırlıyordu, fakat gerçekte öldürülenden daha fazla kişinin canı bağışlanmıştı. Daha sonraki yıllarda en yakın dostlarının ve müttefiklerinin çoğunun Antonius'u takip ettiği, ancak Actium'dan önce veya sonra da taraf değiştirmeyi başardığı söylenmiştir.[9]

Komplocuların "özgürlük" mottosu artık bundan faydalanmayı uman aristokratlar için bile çok büyük bir "cazibe kaynağı" değildi. Bu cazibe tarihçi Tacitus gibi, imparatorların egemenliği altında yaşamış ve eski yüzyıllardaki "özgür" siyaset ortamının nostaljisinin, bu gerçekliğin kabulünü değiştirmesine hiçbir zaman izin vermemiş senatörler tarafından romantik bir rüya olarak el üstünde tutulmak üzere yeniden canlanacaktı. Tacitus en azından "özgür" Cumhuriyet'in son on yıllarının vahşiliğine dair birkaç hayale sahipti. MÖ 30 yılında ise hiç

8 Horace, *Epodes* 1; burada Maecenas'ın Caesar'ın filosuyla gittiğinden ve kendi zayıflığına rağmen şairin nasıl hissettiğini öğrenmesi gerektiğinden söz eder; ayrıca bkz. Osgood (2006), s. 362-3; Philippi'de Horatius'un yer alması için bkz. *Odes* 2. 7, muharebeden kaçtığının söylendiği yer için bkz. *Epistulae* 2. 2. 46-51.

9 Suetonius, *Augustus* 51. 1, Velleius Paterculus 2. 86. 1-3, Augustus'un eski düşmanlarına merhamet göstermesiyle alâkalı detaylı bir tartışma için bkz. M. Dowling, *Clemency and Cruelty in the Roman World* (2006), s. 29-75.

kimsenin buna dair bir hayali olamazdı çünkü çok sayıda kişi, yanlış taraf seçmiş olduğundan veya hiçbir taraf seçmemiş olduğundan ötürü ölüp gitmişti.[10]

Cumhuriyet, Müttefikler Savaşı ve ardından da Sulla'nın Roma'ya yürüyüşünden beri şiddet ve karmaşa içinde harap olmuştu. Bu olaylar hâlen hafızalardaydı ve Caesar'ın yaşadığı zamanda kan dökmek artık çok daha vahşi ve uzun bir hâle gelmişti. Siyasetin tehditlerden veya şiddet gerçeğinden yoksun olduğu bir dönemi hatırlayabilen tek bir kişi bile yoktu. Yalnızca büyük aristokrat haneler üzerinde yoğunlaşmak kolaydır ve bu hanelerin verdiği kayıplar gerçekten de müthiş boyutlardadır, lakin aynısı, uzun süredir senatodaki üye sayısını artıran daha az prestijli sınıflar için de geçerliydi. Çok fazla çatışma ve ölüm bunların siyasi ideallerini hırpalamış, eski dostluk ve müttefiklik bağlarını sarsmış ve hatta aristokratların içgüdüsel hırslarına bile gem vurmuştur. Tıpkı nüfusun geri kalanı gibi senatörler de istedikleri diğer herhangi bir şeyden daha fazla barış istiyordu.

Antonius'un ölüm haberi, konsül adayı Marcus Tullius Cicero'nun başkanlığındaki bir senato toplantısında okundu. Ünlü hatibin tek hayatta kalan ve aynı ismini taşıyan oğlu olan bu adam Pharsalus'ta Iulius Caesar'a karşı Pompeius için, Philippi'de triumvirlere karşı Brutus için savaşmıştı ve ardından Sextus Pompeius'a katılmıştı. Cicero MÖ 39 yılında, kara listeye alınanlar bağışlandığında Roma'ya dönmüştü ve ardından, MÖ 30 yılı konsülleri görevlerinden istifa ettiğinde onların yerini alma konusunda aday gösterilecek kadar Caesar'ın desteğini kazanmıştı. Yalnızca 35 yaşındaydı, fakat bu şeyler o yıllarda artık çok az şey ifade ediyordu. Bu yılın diğer konsüllerinden biri de, MÖ 53 yılında ordusunu Carrhae'da bir felakete sürüklemiş olan Iulius Caesar'ın müttefiki Crassus'un büyük torunu genç Marcus Licinius Crassus'tu. Bu adam kısa süre öncesine kadar Antonius'un destekçisiydi ancak başarılı bir şekilde taraf değiştirmişti. Hem o hem de Cicero, eyaletleri yönetmeye gitmişlerdir ve Crassus, Makedonya valisi olarak görev süresi esnasında oldukça başarılı bir savaş gerçekleştirmiştir. Eski isimler yeniden geliyordu, fakat bu sefer işler her zamanki gibi değildi. Caesar, MÖ 30 yılında 4., MÖ 29 yılında da 5. Kez konsül oldu.

10 Tacitus, *Ann.* 1. 1-2, 4, W. Lacey, *Augustus and the Principate. The Evolution of the System* (1996), s. 1-16.

Cicero'nun, babasının öldürülmesini emreden adamın intihar ettiğini duymak için orada olması ironik bir durumdu. Caesar bu emre uymuştu lakin bu noktada en çok suçlanan kişi Antonius'tu ve hatibin kesilen kafasının ve elinin halka gösterilmesini emreden kişi kesinlikle oydu. Actium Muharebesi'nin haberleri senatoyu Caesar'a bir zafer alayı ödülü vermeye teşvik etmişti, şimdiyse Antonius ve Kleopatra'nın ölümüyle Mısır'ın işgal edilmesi ona başka bir zafer alayı verilmesini sağladı. Roma'da bulunmayan muzaffer Caesar'a yağdırılan onurlardan yalnızca birkaçıydı bunlar. Antonius'un gemilerinden alınan mahmuzlar forumdaki birkaç kilit noktaya zafer andacı olarak dikilecekti ve ayrıca, yeni festivallerle anılan zafer kutlaması için de bir tak yapılacaktı. Caesar, Vesta Bakireleri gibi Roma'daki bütün rahip heyetlerine üye yapıldı, öte yandan şahsi yemeklerde bile onun şerefine, ismine şarap dökülüyordu. Bu sonuncusunun kolayca bir gelenek olan benimsenmesi -ki bu hiç şüphesiz yürürlüğe konulamaz bir şeydir- barış ortamı için büyük bir talebin olduğunun ve bunu Caesar'ın sağlayacağının başka bir belirtisidir.[11]

Başka oylamalarla muzaffer Caesar'a yeni güçler de verildi, bunların arasında bir tür yargısal sorumluluklar vardı. Caesar, kendisine verilen bazı onurları reddetti. Söylenene göre en çok, 11 Ocak MÖ 29 günü gerçekleştirilen bir ritüele değer vermişti. Bu ritüel, forumdaki küçük, taka benzer Ianus Geminus Tapınağı'nda yapılmıştı. Kapıların tanrısı olan bu kadim tanrı, biri öne diğeri de geriye bakan iki yüzüyle tasvir edilir ve bir şeylerin başlangıcıyla özdeşleştirilir. Bu yüzden yıl Ocak ayında başladığında genelde kendisine tapınılırdı. Tapınağın dar uçları bronz kapılar formunu alırdı, bu kapılar devlet savaşta olduğu zaman açık bırakılıyordu. Romalılar neredeyse her zaman birileriyle bir yerde savaşta olduğu için bu kapılar birçok yıldır kapanmamıştı.

Senato, Caesar'ın zaferlerinin artık en sonunda barışı sağladığının bir göstergesi olarak tapınağın resmî bir şekilde kapatılacağı bir seremoni yapılmasını emretti. Her ne kadar bu MÖ 28 yılına kadar gerçekleşmemiş olsa da *augurium salutis* olarak bilinen bir ritüelin gerçekleşeceğini açıkladı. Bu ritüel yalnızca barış döneminde gerçekleştirilirdi ve kendilerine Roma halkının güvenliği için dua etmenin uygun

11 Detaylı bir tartışma için bkz. Dio 51. 19. 1–7, Lange (2009), s. 125-48. Lacey (1996), s. 182-3; barış ortamına duyulan özlem için bkz. Osgood (2006), s. 389-98.

olduğu tanrılardan hayırlı işaretler istenirdi. Tıpkı Mısır'a karşı savaş ilan etmek için kullanılan tören gibi her iki ritüel de çok eskiydi ve belki de bir kısmı, en azından seremonilerdeki detayları uydurmaydı. Yine de bu, Roma'nın refah ve herhangi bir iç savaş olmadan başarı içinde olduğu bir dönem olan uzak geçmişle bir bağ hissi oluşturuyordu.[12]

Senatörler de nüfusun büyük çoğunluğunun barış özlemini paylaşıyordu, hatta öyle ki ritüellerin gerçekleştirilmesini emrettiklerinde Galya ve İspanya'daki mevcut askerî seferleri rahatlıkla göz ardı etmişlerdi. Bunların oylarında ve Caesar'a yağdırılan diğer onurlarda -tıpkı senatonun Iulius Caesar'ı ödül yağmuruna tutması gibi- bir miktar yalakalık varsa bile istikrar ortamı için gerçek bir umut vardı. Tek bir adamın mutlak güce sahip olması fikri, neredeyse 20 yıl önce Iulius Caesar'ın Pompeius'u yendiği zamanki kadar şok edici bir şey değildi artık. O zamanlar aristokratların birçoğu, diktatörün egemenliğini kabul edilemez buluyordu. Iulius Caesar'ın MÖ 45 yılında İspanya'da elde ettiği son zaferinden sonraki barış ortamı, MÖ 40 ve 36 yıllarındaki dönemler gibi kısa süreli olmuştu. İstikrar ortamı için duyulan özlem geçmiştekinden çok daha güçlüyse bunun geçici olabileceği bilgisi de o kadar güçlüydü. Genç Caesar'a ve yapacağı şeylere bağlı olan birçok şey vardı. Şimdilik doğuda kaldı, MÖ 29 yılının yaz mevsiminin sonuna kadar da İtalya'ya dönmeyecekti. Bütün senatörlerin ve nüfusun diğer kısmının yapabileceği tek şey bekleyip umut etmekti.

MUZAFFER

Artık genç Caesar'ın nasıl bir adam olduğunu düşünmeyi bir kenara bırakmak iyi olacaktır. Şimdiye kadar iktidara yükselen yolda onu takip ederek kariyerini inceledik. En başından beri açık bir şekilde hırslı biriydi ve siyasi becerisi de -Romalıların herhangi bir başarılı adam için elzem olduğunu düşündüğü makul seviyede iyi şansıyla birlikte- ortadaydı. Bunu müthiş bir siyasi pragmatizm duygusunda abartmak veya onun her zaman tıpkı gelecekte olacağı gibi büyük ve başarılı bir devlet adamı olduğunu, düşüncelerinin genç yaşından beri belirli olduğunu

12 Dio 51. 20. 4-5, Suetonius, *Augustus* 22, *Res Gestae* 13, Lange (2009), s. 140-48 J. Crook *CAH2* X, s. 74-5; Augustus'un, herhangi bir mahkemede oy kullanmasına izin veren, Atina'daki Athena oyuyla kıyaslama yaptığı yargısal hakları için bkz. Dio 51. 19. 7; *augurium salutis* için bkz. Lacey (1996), s. 41, n. 92.

iddia etmek bir hatadır. Caesar hatalar yapmıştır, lakin bu hatalarından ders almak için de gayret ve istek göstermiştir. Antik dünyada her zaman olduğu gibi bir kişinin içindeki düşüncelerini ve karakterini anlamaktansa neler yapmış olduğunu söylemek daha kolaydır.

Siyasetçi rolünün ardındaki adamda bazı belirtiler vardı, hiç şüphesiz bunlardan en ilginç olanı gereksiz bir şekilde Livia ile evlenmek için acele etmiş olmasıdır. Bu bir açıdan, çok ani bir şekilde büyük bir gücü elde eden bir gencin sabırsızlığını gösterir. Yine de evliliği, uzun hayatının geri kalan kısmı için devam edecekti. Bir dönem, kuvvetle muhtemel MÖ 30'lu yıllarda Livia hamile kaldı. Çocuk ölü doğmuştu ve belki de doğum oldukça zor veya aşırı derecede tehlikeliydi. Sebep her ne idiyse, çift bir daha asla çocuk sahibi olmadı ve Livia'nın bir daha hiçbir zaman hamile kalmamış olması son derece muhtemeldir. Caesar'ın, iddialara göre bazılarının kendisi için bizzat karısı tarafından seçildiği diğer kadınlarla çok sayıda ilişkinin peşinden gittiği dedikoduları onun, cinsel zevkin büyük bir kısmını veya tamamını başka birinde bulduğuna dair bir işaret olabilir de, olmayabilir de. Romalı senatörler rutin bir şekilde birçok kez evleniyor, artık uygun kişiler olmadıklarında da karılarından boşanıyordu. Yine de Caesar Livia'yı boşamadı, üstelik bunu engelleyen bir siyasi zorunluluk da yoktu. Livia'nın aile bağları iyiydi fakat boşanmaları durumunda Caesar'a zarar verecek kadar önemli değildi ve başka kadınların da bu kadar iyi bağları vardı. Evlilikleri, karşılık saygı ve güvenle birlikte devam eden derin bir sevginin de işaretidir. Caesar'da siyasi pragmatizmden çok daha fazlası vardı ve onun geniş ailesinin hayatını inceleyeceğimiz zaman da bunu iyi hatırlamalıyız.[13]

Genç Caesar, kara liste uygulamalarında ölüm fermanları verdiği ve Philippi ile Perusia zaferlerinin olduğu günlerde duyduğu bariz bir zevke karşı başka bir tür tutku da göstermişti. Öfkeli şiddet patlamalarına oldukça yatkın bir insan olduğunun farkındaydı. Öğretmenlerinden biri olan Yunanca retorik öğretmeni Athenodorus ona şu tavsiyeyi vermiştir: "Öfkeli olduğun zaman konuşmadan önce alfabeyi say." Caesar böyle bir hâldeyken onu yatıştırabilecek neredeyse tek kişinin Maecenas olduğu söylenir ve Dio, bunu tasvir edecek bir hikâye anlatır: "Bir

13 Ölü doğan çocuk için bkz. Suetonius, *Augustus* 63. 1; genel olarak bkz. A. Barrett, *Livia. First Lady of Imperial Rome* (2002), s. 28-34, 118-22, M. Dennison, *Empress of Rome. The Life of Livia* (2010), s. 89-96.

keresinde Caesar mahkeme düzenlerken Maecenas ona geldi, birçok kişiyi ölüme mahkûm etme noktasında olduğunu görünce de seyircilerin arasından geçip ona yaklaşmaya kalkıştı. Bunu yapamayınca bir tablete şöyle yazdı: 'En sonunda göğe dua et, ey cellat!'"

Maecenas bu notu dostunun kucağına atarak Caesar'a herhangi bir hüküm vermeden mahkemeyi sonlandırmasını tavsiye etti. Dio, öfkesinin neredeyse kendisine bir hata yaptıracağını belirtme konusunda Maecenas'ın açık sözlülüğü için Caesar'ın oldukça minnettar olduğunu söyler. Bu, kariyerinin başlarında yaşanmış bir olaydı, Sextus Pompeius ve Antonius'a karşı alınan zaferlere, Iulius Caesar'ın merhametini takip ederek düşmanlarının canını bağışlama yönünde çok daha büyük bir istek damga vurmuştur. Bu belki de, henüz hiç kimse bu değişimin kalıcı olup olmadığını bilmemesine karşın bir yumuşama eğilimiydi.[14]

İktidara hızlı ve şiddetli bir şekilde yükselişi konusunda genç Caesar birçok açıdan kendi sınıfına özgü şekilde kalmıştır. Bazı araştırmacılar onu, senatör sınıfındaki elitlerin bazı özelliklerini taşıyan yerel bir üst düzey aileye doğmuş kişi olarak görmeyi severler. Lakin bu eğilim büyük bir varsayımdır, ayrıca senatör sınıfı dışındaki herhangi bir kişinin ahlaki, manevi ve siyasi eğilimlerini bilmenin genelde zor olduğunu kabul etmeliyiz. Şurası açık ki Caesar, çoğu Romalı elitin edebî ilgisini paylaşıyor, şiirle ilgileniyor -o zamanlar oldukça müstehcen olsa da- hem Latince hem de Yunanca eserlerden birçoğunu okuyordu.[15]

MÖ 30'lu yıllarda Caesar, Cicero'nun okul arkadaşı ve hayatı boyunca dostu olan Atticus'la düzenli bir şekilde mektuplaşmıştır. Atticus'un ölümünden kısa bir süre sonra yazılmış bir biyografi, Roma'da olduğu zaman bile şahsen ziyaret edemediği anlarda Caesar'ın her zaman ona yazarak "kâh eski tarih hakkında bazı sorular sorduğunu kâh şiirlerdeki bazı zor dizeleri ona danıştığını, zaman zaman da daha uzun mektuplar yazmasını teşvik etmek için şakalar yaptığını" iddia eder. Aristokratlar arasındaki yazışmalarda bu tür temalar ortak konulardandı. Siyasi bir kariyere girmemeyi ve atlı sınıfı mensubu olarak kalmayı tercih etmiş olmasına karşın Atticus aşırı derecede zengindi ve kamu hayatındaki neredeyse bütün önemli kişilerle arasını iyi tutmayı

14 Dio 55. 7. 2-3, alıntı ile birlikte Loeb çevirisinden faydalanılmıştır; Athenodorus için Plutarch, *Moralia* 207C. 7.

15 Suetonius, *Augustus* 85. 1-2.

başarmış biri olarak daha iyi bağlantıları vardı. Siyasetten uzak durmak onun, yaklaşık olarak MÖ 1. yüzyılın başlarında doğan nesilden hayatta kalmış olan nadir bireylerden biri olmasını sağlamıştır. Pompeius ve Iulius Caesar da sık sık ona yazmıştı, aynı şekilde Brutus da. Komploculara yakın olsa da yine de kendisi mahkûm edildiğinde Antonius'un karısı Fulvia'ya yardım etmemiş, onu korumamıştı. Daha sonraları minnettar olan Antonius onu kara liste uygulamalarından korumuştur ve yine onunla mektuplaşmıştır. Atticus, oldukça saygın ve takdir edilen biriydi, onunla arkadaşlık kurmak hiç şüphesiz kurnazca bir statü işaretiydi, lakin bu, her iki tarafın ilgisinin gerçek olmadığı anlamına gelmez. Agrippa, oldukça iyi bir eşleşme olarak Atticus'un kızıyla evlendi; bu, onun Caesar'a yakın olduğunun açık bir göstergesiydi. Bu evlilikten Vipsania adında bir kız doğdu. Bu kız da henüz bebekken Livia'nın büyük oğlu Tiberius ile nişanlandı.[16]

Atticus birçok eser kaleme almıştır. Bunların arasında Cicero'nun MÖ 63 yılındaki konsüllüğünü kutlayan bir eser de vardı. Fakat bundan daha ünlü olanı, özellikle de Roma'ya dair olmak üzere kronolojik bir tarih eseri olan *Liber Annalis* idi. Uzak geçmiş, kurumların kökenleri, ritüeller ve uygulamalar ve geçmiş nesillerin başarılarına karşı derin bir ilgi besliyordu. O ve Cicero zaman zaman, çağdaşlarının atalarının kariyerleri ve devlet görevleri hakkındaki bilgisizliklerine şok oluyordu. O zamanlar geçmişe karşı büyük bir ilgi duymak hem geçmişin hatırı hem de belki de MÖ 1. yüzyılın kargaşasından kurtulmak için yaygın bir şeydi. Söz konusu yıllarda bu tür şeyleri keşfedecek olan en gayretli alim, tıpkı Atticus'un eserleri gibi onun da kitaplarının büyük bir kısmı kayıp olsa da, bilge Marcus Terentius Varro'ydu. Romalılar, MÖ 3. yüzyıldan 2. yüzyıla geçiş dönemine kadar tarih yazmaya başlamamıştı, her ne kadar geçmiş dönemlere dair bazı kayıtlar olsa da bunlar genelde karmaşık ve eksik bilgilerdi. İşte bu yüzden, Iulius Caesar'ın kadim Alba Longa'nın krallarının uzun kollu tuniklerini ve botlarını giyerek onları taklit ettiği iddia edildiğinde hiç kimse bu tür giyim tarzının gerçek olup olmadığını kesin bir şekilde bilmiyordu.[17]

---

16 Nepos'tan alıntı için bkz. *Atticus* 20 (Loeb çevirisi).

17 Alba Longa krallarının giysileri için bkz. Dio 43. 43. 2, S. Weinstock, *Divus Julius* (1971), s. 324; on antiquarian bu dönemde asiller arasındaki geçmişe dair ilgi için bkz. E. Rawson, *Intellectual Life in the Roman Republic* (1985), s. 102-3, 233-49.

Iulius Caesar'ın halefi, genç yaşlarından beri Roma'nın geleneklerine derin bir ilgi besliyordu. Bunun, Atticus'un -ve şüphesiz çok sayıdaki diğer benzer yetenekli aristokratların- dostluğunu kazanmak için faydalı bir heves olsa da gerçek olduğundan şüphe etmek için bir sebep yoktur. Siyasi açıdan bu avantajlı olabilirdi, yine de savaş ve barış bildirgeleri ritüelinin canlanması gibi bu tür şeylerin Caesar'ın çıkarlarından ve hakiki bir hevesinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını veya bu çıkarların benimsenmesini kolay hâle getiren faydalı semboller olup olmadığını söylemek de güçtür. Atticus, Caesar'ı Iuppiter Feretrius Tapınağı'nı restore ettirmeye teşvik ettiğinde, geleneklere hak ettiği saygıyı gösterme konusunda başka bir yöntem sunmuş oldu. Genç savaş beyi, yarı harabe yapıya bizzat giderek orada saklanan kutsal eşyaları inceledi. Bunların bazılarının yüzyıllar öncesinden geldiği iddia ediliyordu.[18]

Atticus MÖ 32 yılında Roma'da öldü. İç savaşın sonunu görecek kadar yaşayamamıştı. Ciddi bir şekilde hastalanınca kendisini aç bırakarak ölmeye karar verdi ve 77 gibi oldukça ileri bir yaşta can verdi. Bu, iç savaşta Caesar ile Antonius arasında bir seçim yapmaktan kaçındığı anlamına geliyordu. Yine de hiç şüphesiz yaşı ve bu tür şeyler için sahip olduğu yeteneği, savaştan hayatta çıkmasına ve savaşı kaybedenlerin yitirdiklerini yitirmeden galip gelenlerin dostluğunu edinmesine fırsat tanırdı. Agrippa son günlerinde onu ziyaret etmiştir, her ne kadar cenaze töreni basit olsa da *boni* (iyiler) sınıfından herkes bu törene katılmıştır. Caesar'ın o esnada Roma'da olup olmadığını bilmiyoruz ancak Roma'da bulunması gayet muhtemeldir.[19]

Tarih ve geleneklere saygı göstermek, her ne kadar siyasi avantaj için kullanılabilir bir şey olsa da Caesar'ın karakterinin yumuşak yönünü temsil ediyordu. En sonunda Roma'ya döndüğünde bu, onun muhtemel tutumuna dair küçük bir ipucu verir. Artık şimdilik onun ezici askerî gücüne dair bir şüphe yoktu. MÖ 30 yılı itibarıyla Caesar yaklaşık 60 lejyona komuta ediyordu. Bu, Iulius Caesar'ın bile gücünün zirvesindeyken komuta ettiğinden çok daha fazlasıydı. Yakın gelecekte onu isteğini yapmaktan alıkoyacak hiçbir şey yoktu, bu yüzden senato ve diğer herkes onu övüyor ve barış için umut besliyordu. Sağlığı için yapılan

18 Bkz. Nepos, *Atticus* 20, bir tartışma için bkz. J. Rich, "Augustus and the spolia opima", *Chiron* 26 (1996), s. 85-127, özellikle 113-16.

19 Nepos, *Atticus* 22. 3-4.

dualar ve kurbanlar gerçekten de hakiki olabilir. Dönem dönem kendisini etkileyen bazı hastalık krizlerine yenildiği takdirde işte o zaman sonuç çok daha kaotik olurdu, zira ortaya yeni liderler çıkacak ve iktidar boşluğunu doldurmak için birbirleriyle savaşacaklardı. Caesar'ı sevsin sevmesin herkes geleceğin şimdilik Caesar'a bağlı olduğunu biliyordu, bu yüzden onun geri gelip planlarını açığa çıkarmasını beklediler.

GERİ DÖNÜŞ

Uzun bir bekleyiş oldu ve Caesar'ın İtalya'ya dönmesi için Antonius ile Kleopatra'nın intihar edişinden sonra bir yıl geçmesi gerekti. Caesar aylar boyunca Mısır'da kaldı, zira orada yapacak çok iş vardı. En acil ihtiyaç paraydı, Actium'dan sonraki aylar içinde İtalya'daki lejyonlar arasında çıkan karışıklıklarla bunun önemi anlaşılmıştı. Caesar, kendi adamlarına -ve Antonius'un taraf değiştiren askerlerine- İtalya'daki toplumlara çok fazla zorluk çıkarmadan, vaat edilen toprakları vermeyi amaçlıyordu. Mümkün olan yerde toprak satın alınacaktı, müsadere edilse bile eski sahiplerine toprakların bedeli nakit bir şekilde ödenecek ya da, genellikle eyaletlerden birinde olmak üzere yeni arsalar verilecekti. Bütün bunlar bolca nakit para gerektiriyordu. Kleopatra'nın, hâlen kaçmayı veya bir pazarlık yapmayı umduğu sırada krallığın servetini stok yapma yönündeki umutsuz girişimleri iyi bir başlangıçtı, lakin muhtelif toplumlardan alınacak daha fazla paraya ihtiyaç vardı.

Mısır'ın olağanüstü tarımsal üretimi ve gelişmekte olan ticaret yolları uzun süredir Romalıların açgözlülüğünü cezbediyordu. Krallığın bir eyalet olarak ilhak edilmesini engelleyen tek şey, herhangi bir rakip senatörün bu süreçten bir kazanım elde etmesini istemeyen kıskanç Romalı siyasetçilerdi. Caesar'ın egemenliği bu engeli ortadan kaldırdı ve Mısır artık resmî bir şekilde Roma'nın hâkimiyet bölgelerinden biri oldu. Her ne kadar MÖ 58 yılından beri Romalı birliklerin neredeyse sürekli bir şekilde mevcut bulunmasından ötürü bu aslında büyük bir değişim olmasa da, üç lejyon ve yardımcı birliklerden oluşan bir garnizon bölgede kalacaktı. Bölgeye ilk defa bir Romalı vali atandı, Caesar Mısır'dan ayrıldığında bu vali, Ptolemaios'ların idari sisteminin kontrolünü ele geçirerek, onun yerine mutlak askerî ve sivil otoriteye sahip olacaktı.

Mısır'ın ilk valisi, Antonius ve Kleopatra'ya yapılan saldırıda anahtar bir rol oynayan Gaius Cornelius Gallus'tu. Gallus edebî yönü yüksek bir adamdı, oldukça saygın bir şairdi ve hem Cicero hem de Atticus ile dostça ilişkileri vardı. Muhtemelen 30'lu yaşlarının başındaydı ama bu, hırslı genç adamların olduğu söz konusu çağ için olağandışı bir şey değildi. Daha da şaşırtıcı olanı, Gallus bir atlı sınıfı mensubuydu ve hangi sebeple olduğu bilinmez, sadakatinin bir ödülü olarak sayısı gittikçe kabaran senatoya yazılmamıştı. Vali olarak kendisinden sonra gelen herkes de -bu durumda makamın adı *prafectus* idi- atlı sınıfı mensubuydu ve zamanla Caesar, senatörlerin Mısır'ı ziyaret etmesini yasaklayacaktı. Caesar'ın bunu başından beri düşünüp düşünmediğini ya da Gallus'un sadakati ve yeteneğinin, seçilmesi için statüsünden daha önemli olup olmadığını söylemek imkânsızdır. Caesar, Mısır'da önemli şahsi mülkler elde etti ama eyaletin yalnızca kendisinin şahsi malı olduğunu iddia etmek bir abartıdır. Diğer eyaletlerde de Roma'nın "imparatorluk" arazileri vardı.[20]

Zaman içinde, Antik Mısır'ın eski Yukarı Krallığı olan Thebais'teki isyanlarla ilgilenmesi için Gallus'un adamları bölgede konuşlandırılacaktı. Bu huzursuzluk belki de Ptolemaioslara gösterilen sadakatin yavaş yavaş kaybolmasının, bölgeye yeni gelen fatihlere karşı ya da Romalılar tarafından zorla asker toplanmasının dayatılmasına karşı -ya da bunlardan herhangi bir bileşim- duyulan öfkenin belirtisi olabilir. Mısır'da çıkan bu isyan hızlı bir şekilde bastırıldı. Bununla birlikte, bu operasyonlara başlamadan evvel Caesar lejyonerlerini sulama sistemini tamir etme ve geliştirme işine koydu. Bu sistem, Nil Nehri'nin yıllık taşkınlarından gelen suyun kontrol edilmesine yardımcı oluyor ve nehrin zenginliğinden en iyi şekilde faydalanılmasını sağlıyordu. Ptolemaios'lar, güçlerinin zirvesinde oldukları zaman bu kanallarla ve drenaj suyollarıyla fazlaca ilgilenmişti, lakin sonraki yıllarda kraliyet ailesi, taht mücadelesi için para harcadığından bunlar göz ardı edilmişti. Mısır'ın Kleopatra'nın hâkimiyetinde zenginleştiğine dair modern zamanlardaki iddialar, onun saltanatındaki uzun kaos ve karışıklık dönemlerini görmezden gelir. Bu açık bir şekilde Caesar'ın askerlerinin işin büyük bir kısmıyla ilgilenmesi

---

20 Dio 51. 16. 3-17. 8, A. Bowman in *CAH2* X, s. 676-89, P. Brunt, "The administrators of Roman Egypt", *JRS* 65 (1975), s. 124-47, "Princeps and equites", *JRS* 73 (1983), s. 42-75, özellikle 62-3; Gallus için bkz. R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 252-3, 300.

gerektiği anlamına geliyordu. Buradaki amaç başkalarını düşünmek değildi. Caesar, yeni eyaletin kalıcı bir Roma varlığı olarak güvenilir bir tahıl ve diğer hasılat kaynağı olmasını istemişti.[21]

Mısır'da geçirilen zaman yalnızca işe adanmamıştı. Caesar, gösterişli bir şekilde Büyük İskender'in mezarını ziyaret etti. İskender'in cenaze korteji Makedonya'ya giderken engellenmişti ve naaşı I. Ptolemaios tarafından Mısır'a götürülmüştü. En sonunda da *sema* veya *soma* olarak bilinen İskenderiye'deki büyük türbeye defnedilmişti. Lahit orijinalinde altındı, ta ki sonraki zamanlarda yoksullaşan Ptolemaios bunu eritip yerine kristal bir lahit yaptırtana dek.[22]

İskender, tüm zamanların açık ara en büyük kahramanıydı. Pompeius, Romalı İskender olarak bir imaj oluşturmuştu. Diğer taraftan, olgunlaşma aşamasında olan Iulius Caesar'ın, İskender'in bir büstüyle karşılaştığında, ona kıyasla hayatında çok az şeyi başardığına yas tutarak ağladığı söylenir. İskender'in genç Caesar ile olan paralelleri -gençlik, bitmek tükenmek bilmeyen enerji ve mucize düzeyde başarı- ortadaydı, döneminde onun çok sayıda imgesinde saçının tarzının Makedonyalı kral gibi olması bir tesadüf değildir. Caesar, büyük fatihin kalıntılarını görmeye karar vermişti, bunları mezardan çıkarttırdı ve cesedi çiçeklerle süsleyerek üstüne altın bir çelenk koydu. Belki de cesede ulaşıp yüzüne ulaştığında ona duyduğu şevk daha da büyümüştü, Caesar cesedin burnundan bir parça koparmıştı.[23]

Caesar geçmişe dokunmuştu, eğer çok zorlayıcı davranmışsa belki de o zaman, sabırsızlık içinde Gordius düğümünü kesen kahramanın ruhuna benzer bir şey vardı onda da. Caesar'ın kendisine ait görkemli türbesi, Roma'nın resmî sınırları dışındaki Campus Martius'ta inşa hâlindeydi. Bu anıtın boyutları ve İskender'le kasıtlı şekilde bağdaştırılması Caesar'ın hayatının bu aşamasında gücünü saklamak gibi bir isteğinin olmadığını gösterir. İskenderiye'deyken Caesar ayrıca Antonius ve Kleopatra'nın, kraliçenin hazırlamış olduğu türbeye gömülmesini emretmiştir. Bu hareketi cömertçe idi, aynı zamanda herkese burada, kendi ülkesine beslediği sadakatten vazgeçip yurdunun dışında yabancı

21 Dio 51. 18. 1, Suetonius, *Augustus* 18. 2.

22 G. Hölbl (çev. T. Saavedra), *A History of the Ptolemaic Empire* (2001), s. 14-15.

23 Suetonius, *Augustus* 18. 1, Dio 51. 16. 5; Büyük İskender'i anımsatacak şekilde göründüğü dönem de dahil olmak üzere Augustus'un portreleri için bkz. K. Galinsky, *Augustan Culture* (1996), s. 164-79, özellikle 167-8.

âşığıyla birlikte gömülmeyi isteyen bir Romalının yattığını anımsatıyordu. Roma'da senato Caesar'a onurlar yağdırdıkça aynı zamanda Antonius'un heykellerini ve anıtlarını da ortadan kaldırtıyordu ve hatta ailesinin bir daha asla Marcus Antonius adını kullanmamasını emretmişti. Bu, Antonius'u tarihten silmek gibi bir gayret değildi, zira onun kalıcı ve iyi hatırlanan bir utanç kaynağı olmasını istiyorlardı.[24]

Caesar Mısır'dan ayrılınca Suriye'ye gitti. Daha önceki kısa ziyaretinde olduğu gibi yine, Doğu Akdeniz'in idaresi için yapılan düzenlemeleri onaylama ihtiyacıyla karşılaştı. Tıpkı Roma'da ve İtalya'da olduğu gibi orada da hükümdarlar ve toplumlar, yaklaşık yirmi yıllık Parth akınlarından ve Roma iç savaşlarını finanse etmeye mecbur bırakılmaktan sonra istikrar ve devamlılığı her şeyden çok istiyorlardı. Birkaç bağımlı hükümdarın yerine başkası getirildi, bazı toplumlar ayrıcalıklar elde ederken bazıları da bunları kaybetti. Bu şekilde hızlıca yapılan açıklamalar, Caesar'ın karar verip sonrasında da bunları duyurduğu uzun ve zahmetli bir süreçten geçen talepleri, delegeleri ve toplantıları gizler. Caesar için cömertlik, sadakati teşvik ediyordu. Bölgedeki hiç kimsenin, Antonius'u veya ondan önce Brutus, Cassius ve diğer herhangi bir kişiyi destekleyip desteklememe gibi bir seçeneği olmamıştı.[25]

Philippi'den sonra Antonius, üst düzey Yahudi rahibi olan kral Hyrcanus'a yazarak ona Brutus ve Cassius'un meşru bir yetkisinin olmadığını, vahşiliklerinin tanrılara bir küfür olduğunu söylemişti; onların yenilmesi kendisine "müttefiklerine Tanrı tarafından verilen barışa katılma şansı vermişti; böylece, zaferlerine borçlu olarak Asya artık ciddi bir hastalıktan iyileşiyordu." Aynı rahatlama hissi şimdi de teşvik ediliyordu. Savaş artık bitmişti ve en iyi taraf kazanmıştı, vatandaşları Caesar için savaşmış toplumlara özel mükâfatlar veriliyordu. Geçmişteki fatihlerde olduğu gibi toplumlar, bizzat Romalı öndere tapınarak sadakatlerini göstermek istiyordu. Ephesos ve Nicaea'ya, tanrısal Iulius'a ve Roma Tanrıçasına tapınaklar yapma izni verildi. Romalı vatandaşlara tapınımlarını bu tanrılarla sınırlandırmaları söylendi, lakin eyalet sakinlerine Caesar'a

24 Suetonius, *Augustus* 17. 4, Plutarch, *Antony* 86, Dio 51. 15. 1 Antonius ile Kleopatra'nın gömülmesi için bkz. Dio 51. 19. 3-5 Antonius'un utanç kaynağı olarak sunulması ve imgeleri için bkz. Lange (2009), s. 136-40; İskender ve Gordius düğümü hikâyesi için bkz. Plutarch, *Alexander the Great* 18.

25 Dio 51. 18. 1-3, Syme (1960), s. 300-02, F. Millar, *The Roman Near East 31 BC-AD 337* (1993), s. 27-34.

tanrısal onurlar sunma izni de verilmişti. Ayrıca, Küçük Asya eyaletinde Pergamon'da, Bithynia eyaletinde de Nicomedia'da büyük tapınaklar yapıldı. Bu, yüzyıllar boyunca sürecek bir nişandı.[26]

Neticede mümkün olduğu kadar az değişim yapmak, işleri olduğu gibi sürdürüp çoğu bağımlı hükümdarın gücünü onaylamak çok daha basit ve pratikti. Bu, yeni rejimin onayını almayı müthiş bir şekilde isteyen insanların minnettarlığını kazanmak için yapılıyordu. Uzun vadede bölgede, gücün toplanması ve böylece bir kez daha Romalılar için tam anlamıyla kazançlı olması adına istikrara ihtiyaç vardı. Kısa vadede ise, tıpkı Mısır'da olduğu gibi Caesar'ın desteğini almak isteyen hükümdarlar ve şehir önderleri gayretli bir şekilde ona bazı ödüller getiriyor, artık oldukça iyi olan ekonomik durumunu iyice kabartıyorlardı. Bir yıl içerisinde Caesar meteliksizken devasa bir servete ulaştı. Roma'ya geri döndüğünde faiz oranları büyük oranda düştü -Dio'ya göre %20'den %4'e düşmüştü- zira ekonomiye çok fazla nakit para girişi olmuştu.[27]

Yahudiye'de, Herodos'un gayretlerinin büyük bir kısmının, Caesar'ın kalıcı desteğini almak için olduğunu biliyoruz. Talepkâr biri olarak görünen bu adam, Mısır akınından önce kral olarak kabul edildi. Bu esnada bir kez daha Caesar'a katıldı ve ona erzakla ordusu için para yardımı yaptı. Caesar Mısır'ı terk ettiğinde onu bir kez daha ziyaret etti ve ödüller sundu, karşılığında Caesar'dan, Antonius'un Kleopatra'ya vermek için ele geçirdiği bölgeyi geri aldı. Yüzlerce Galyalıdan oluşan kraliçenin muhafız alayı -bu, Antonius'un başka bir hediyesiydi- da Caesar tarafından Idaea kralına verildi. Buna karşın, arkasında bıraktığı talimatlardan Herodos'un gerginliği ve gittikçe artan paranoyası ortadadır. Karısı, Hyrcanus'un torunu olan ve Idemaea'lı Herodos'un tersine kraliyet ailesinin kanını taşıyan biri olan Mariammae'ydi. Bu kadın annesiyle birlikte, Herodos'un Caesar'a yaptığı ilk gergin ziyaretinden dönene kadar beklemeleri için bir hisara gönderilmişti. Apaçık bir şekilde bunların korunması için Herodos, eğer Caesar'ın desteğini

26 Josephus, *AJ* 14. 314-16, 14. 301-12 (alıntılar Loeb çevirisinden alınmıştır); ayrıca bkz. J. Osgood, *Caesar's Legacy: Civil War and the Emergence of the Roman Empire* (2006), s. 105-6; tapınaklar ve kültler için bkz. Dio 51. 20. 6-8; genel olarak imparator kültü için bkz. S. Price, *Rituals and Power. The Roman Imperial Cult in Asia Minor* (1985), J. Scheid, "To honour the Princeps and venerate the gods. Public cult, neighbourhood cults, and imperial cult in Augustan Rome", Edmondson (2009), s. 275-99, özellikle 288-99.

27 Suetonius, *Augustus* 41. 1, Dio 51. 21. 5.

kazanamaz ve geri dönemezse karısının öldürülmesi yönünde talimatlar bırakmıştı. Karısına ve kayınvalidesine duyduğu öfke hem belli hem de karşılıklı olan kız kardeşi ise, taraflar birbirleriyle beraber yaşamaya tahammül edemediği için Masada kalesinde tutuluyordu.

Herodos başarılı bir şekilde geri geldi fakat karısı, onun gizli talimatlarını duyunca bundan etkilenmedi ve bunları -Herodos'un istediği gibi- kendisinden başka birini görmeye dayanamayacak kadar ateşli bir tutku işareti olarak görmedi. Herodos'un, erkek kardeşinin yıllar önce boğularak öldüğü "kazayı" bilerek hazırladığından şüphelenildiği göz önünde bulundurulduğunda ilişkileri uzun bir süredir huzursuzdu ve kısa süre içinde daha kötü hâle geldi. Onu zehirlemek üzere komplo kurulduğuna dair bazı iddialar vardı, en sonunda kızının çoktan mahvolduğuna karar veren annesi de buna destek vermiştir. Mariamme MÖ 29 yılında idam edildi. Bir noktada -muhtemelen MÖ 30 yılında- Herodos ayrıca yaşlı dedesi Hyrcanus'u da öldürmüştü; uzun süredir sakat olmasına ve bir rahip veya kral olmak için uygun olmamasına rağmen onu bir tehdit olarak görüyordu. Birkaç yıl boyunca Parthların esir olarak tuttuğu bu yaşlı adam, Parth İmparatorluğu ile müzakerelerde bulunmakla suçlandı ve idam edildi.[28]

Parthlar o zaman, kraliyet ailesi üyeleri güç için birbirleriyle savaştığından meşgullerdi. Bu, Caesar için büyük bir rahatlama olmuştur. Şimdilik herhangi bir Roma eyaletine saldırı yapılacağına dair bir belirti yoktu. Horatius gibi şairler, Carrhae'da ve Antonius'un büyük yenilgisinde yitirilen canlar ve değerli sancaklar için intikam almak gerektiğinden bahsediyordu. Lakin Caesar, bu tür düşünceleri tatmin etme modunda değildi. Parthia'ya akın yapmak ürkütücü bir olasılıktı. En iyi ihtimalle bir zafer elde etmek yıllar alırdı ve herhangi bir yenilgi, tıpkı Antonius'ta olduğu gibi Caesar'ın itibarını zedeleyebilirdi. Dahası doğu eyaletlerinin böylesine büyük bir savaşa para, erzak ve destek sağlayabilecek kadar kendilerine geldiği şüpheliydi. Caesar'ın da böylesine zor bir mücadele için Roma'dan o kadar uzak bir yere fazlaca vakit harcama acelesinde olmadığı belliydi. Caesar, kralın yenilen kardeşinin Suriye'de yaşamasına izin verdi. Aynı zaman içerisinde savaşın galibi

28 Josephus, *AJ* 15. 161-78, 183-236, *BJ* 1. 386-97, 431-44, E. Schürer, G. Vermes & F. Millar, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ* Vol. 1 (1973), s. 301-3; muhafız alayı için bkz. Josephus, *BJ* 1. 397.

Kral IV. Phraates ile dostluk kurulması yönünde resmî teminatlar vardı. Bu adam, birçok oğlundan birini Roma'ya rehine olarak göndermişti. Bu diplomatik başarı da büyük bir zafer olarak tanındı.[29]

Şimdilik doğudaki eyaletlerinin düzenlenmesi ve güvenli hâle getirilmesi, hazinesinin de Mısır'dan ve diğer eyaletler ile krallıklardan alınan vergilerle iyice kabarmasıyla Caesar MÖ 29 yılının yaz mevsiminde İtalya'ya geri dönüşüne başladı. Yolda bir gezi için Yunanistan'da durdu. İtalya'da, cömertliğinin de yardımıyla coşkulu bir şekilde karşılandı. İtalya'daki toplumlar ona, bir muzaffere verilen geleneksel altın taçlardan verdi. Öte yandan bu ödül sembolik bir şeydi ve uzun bir süredir taçların değeri kadar altın verilmesi geleneği vardı. Caesar'ın büyük miktardaki borçları çoktan ödenmiş, masrafları karşılanmıştı. Buna rağmen kendisine devasa bir servet kalmıştı. Caesar, bu taçları kabul etmeyeceğini beyan etti. Ayrıca senatonun, Vesta Rahibeleri de dahil olmak üzere bütün rahiplere ve sınıflara, Caesar Roma'ya yaklaşıyorken onu karşılamaları yönündeki emrini de geri çevirdi. Kutsal ateşiyle birlikte Vesta Tapınağı bakımsız bırakılmamalıydı, bu yüzden Vesta Rahibeleri orada kaldı. Resmî bir emir olmasa bile bütün büyük tarikatlar ve çoğu birey, Caesar'ın dönüşü için tanrılara teşekkür olarak halka açık şekilde kurbanlar kesti. Büyük bir kalabalık gönüllü bir şekilde onu karşılamak için bekliyordu.[30]

Kendisini karşılayan halk uzakta tutulmuyordu, Caesar'a yaklaşan tek kesim de en seçkinler değildi. Muzaffer savaş beyine yaklaşan bir adamın kolunda bir kuzgun vardı, hayvanı "*Victor imperator*, Caesar'a selam olsun!" demesi için eğitmişti. Bundan etkilenen ve gururu okşanan Caesar, kuş için 5.000 *denarius* verdi. Kısa süre sonra başka bir adam daha yanına geldi. Bu adam, kuşu eğiten kişinin iş ortağıydı ve verilen parada kendisine pay alamadığı için sinirlenmişti. Adam ikinci bir kuşun olduğunu iddia etti ve kısa süre içinde başka bir kuzgunla geri döndü. Bu seferki öncekinden biraz daha belirsiz bir şekilde "*Victor imperator*, Antonius'a selam olsun" dedi. Sinirlenmekten ziyade şaşkına dönen Caesar, ilk adamın 5.000 *denarius*'u ortağıyla paylaşmasını emretti. Eğer Antonius kazanmış olsaydı hiç şüphesiz benzer bir kalabalık

29 Dio 51. 18. 2-3, A. Sherwin-White, *Roman Foreign Policy in the East, 168 BC-AD 1* (1984), s. 324-41, Rich (2009), s. 143-8.

30 Dio 51. 19. 2-3, 20. 4 Lacey (1996), s. 39-41, taçları reddetmesi için bkz. Dio 51. 21. 4.

da onu karşılamak için gelirdi. En büyük sevinç kaynağı artık son iç savaşın bitmiş olması ve bu zaferin artık uzun süreli bir barışı tesis edebileceği ihtimaliydi. Muzaffer Caesar'ın cömertliğine dair haberler bu sefer de, aynı sözleri söylemesi için eğitilen bir saksağanın ortaya çıkmasına yol açtı. Beklendiği üzere Caesar bu kuşu da satın aldı. Başka bir yoksul ayakkabıcı da bir başka kuzgun alıp onu eğitmeye çalıştı. Adamın bütün çabaları boşa gitmişti, ta ki kuş, artık usanmış sahibinin "bütün gayretim ve param hiç oldu" yönündeki feryadını aynen söyleyene dek. Söylenene göre Caesar, ilgisini çekmek isteyen kalabalıktan bu hayvanın ötüşünü duymuş. Fazlasıyla neşelenince, 5.000 *denarius*'luk normal ücretinden daha yüksek bir meblağa kuşu satın almış.[31]

MÖ 13 Ağustos 29 günü genç Caesar en sonunda, Illyrialılara karşı düzenlediği askerî sefer için ödüllendirilmiş olduğu zafer alayını kutladı. Sonraki gün başka bir zafer alayı yapıldı, bu seferki Actium'daki zafer içindi. Bu törende düşman savaş gemilerinden alınan mahmuzlar ile sıradan silahlar, savaş sahneleri taşıyan tutsaklar ve sallar vardı. Bu gösteriler oldukça görkemliydi, her iki gün Mısır'ın yağmalanması da açık bir şekilde sergilendi. 15 Ağustos günü üçüncü bir zafer alayı düzenlendi. Bu seferki Mısır'ın fethi için resmî bir törendi ve hiç şüphesiz bütün zafer alaylarının en görkemli olanıydı. Ptolemaios'lar mükellef, müthiş derecede pahalı seremonileri ve törenleriyle ünlüydü. Bu tür şeylerde her şey altından veya değerli madenlerden oluyordu, mücevherlerle nesnelerin üstü kaplanıyordu ve Uzak Doğu'dan gelen ipeklerle de örtülüyordu. Bu son zafer alayı gününün andaçları arasında, ergenliğe daha yeni girmiş olan ikiz kardeşler Alexander Helios ile Kleopatra Selene de vardı. Bunların annesinin temsili bir heykeli sergilendi, ayrıca son bir çizimde Kleopatra, kendi hayatını almaya hazırken elinde bir yılan tutar hâlde resmedilmişti. Üç gün içerisinde yedi başka kral ile prensler veya bunların oğulları da Roma'nın merkezinde sergilendi. Bunların arasında Galatia hükümdarı ve Antonius'un diğer müttefikleri de vardı. Birçok kişinin cağı bağışlansa da çok az kişi de idam edilmiştir.[32]

Görünüşe göre Caesar üçüncü zafer alayına kadar şahsen katılımda bulunmamıştır ve o zaman da şehre Via Sacra'dan at arabası üzerinde girmiştir. Üstünde, zafer alayı düzenleyen komutanların giydiği

31 Kuzgun hikâyeleri için bkz. Macrobius 2. 4. 29.
32 Bir lider ile oğlunun idam edilmesi için bkz. Strabo, *Geog.* 12. 35.

erguvan renkli kıyafetler vardı ve yüzü de kırmızıya boyanmıştı. Bu arabayı her zamanki gibi dört at sürüyordu. Sol tarafta Livia'nın oğlu Tiberius Claudius Nero vardı, sağ tarafta ise -burası her zaman daha itibarlı bir yer olarak görülürdü- Octavia'nın oğlu Marcus Claudius Marcellus vardı. Her iki oğlan da yaklaşık 11 yaşındaydı, zafer alayı düzenleyen komutanların oğullarının ve akrabalarının bu törende yer alması yaygın bir şeydi. Böylece bu tutumda hanedanlık gibi bir anlayış olmuyordu. Arabanın arkasında geleneksel bir şekilde yalnızca, seferlerde hizmet etmiş senatörler değil ayrıca Caesar'ın o yılki konsül mevkidaşı ve diğer çok sayıda kamu görevlisi de geliyordu. Bu adamların törene liderlik etmesi daha olağan bir şeydi, belki de bu hareket, zaferde bütün devletin payının olduğunu vurgulamak amacıyla yapılmıştı.[33]

Otuz dördüncü yaş gününün yalnızca birkaç ay sonrasında Caesar, Roma'ya dönmüştü. Beş kez konsül olmuştu, MÖ 28 yılının 1 Ocak günü de, Agrippa ile mevkidaş olarak altıncı konsüllüğüne başladı. Senato bu ikiliye *censor*'ların güçlerini verdi -bu makamı değil. Belirttiklerine göre amaçları, MÖ 70 yılından beri ilk kez düzgün bir şekilde nüfus sayımı yapmaktı. Bundaki diğer planların ne olduğunu yargılamak biraz zordur. Caesar şimdilik bütün rakiplerini yenmiş bulunuyordu. Artık geriye, en son iç savaştaki zaferin gerçekten de uzun süreli bir barış getirip getirmeyeceğini görmek kalmıştı.[34]

---

33 Zafer alayları için bkz. Dio 51. 21. 4-9, Plutarch, *Antony* 86, *Res Gestae* 4 kraliyet üyesi tutsaklar için bkz. Lange (2009), s. 148-57, Lacey (1996), p. 41; Marcellus ve Tiberius'un at arabasını sürmesi için bkz. Suetonius, *Tiberius* 6. 4.

34 *Res Gestae* 8.

IV. KISIM

IMPERATOR CAESAR AUGUSTUS *DIVI FILIUS* MÖ 27-2

"Hizmetlerim karşılığında senato oy çoğunluğuyla bana Augustus ismi verdi." *Tanrısal Augustus'un icraatları, 34.* *

* Kelime sırası değişiyordu. Belki de kendisi hâlen Caesar veya Augustus olarak anılıyordu. Zaman zaman Augustus Caesar veya Caesar Augustus denebiliyordu.

12

YENİLENME VE RESTORASYON

"Herkesin onayını kazanıp bütün işlerin kontrolünü ele altıktan sonra iç savaşın ateşlerini söndürdüğüm altıncı ve yedinci konsüllüklerim esnasında *res publica*'yı kendi kontrolümden senatonun ve Roma halkının iradesine aktardım." *Tanrısal Augustus'un İcraatları.*[1]

Res publica'nın kadim ve geleneksel biçimi eski konumuna getirilmişti. *Velleius Paterculus, MS 1. yüzyılın başı.*[2]

MÖ 29 yılının Ağustos ayında büyük kutlamalar yapılmış, müsrif bir şekilde para harcanmıştı. Caesar, her yetişkin Roma vatandaşına 100 *denarius* (400 *sestertius*) verdi, ayrıca genç oğlanlara verilen bağışları, bu sefer yeğeni Marcellus'un adına artırdı. Bütün bunlar "savaş ganimetlerinin" payları olarak ilan edilmişti. Aynı zamanda İtalya'daki kolonilerde veya yurtdışında yerleşen 120.000 civarı emekli askere kişi başı 1.000 *sestertius*'luk bir ödül verildi. Sulla'nın kıdemli askerleri, verilen topraklara yerleştiğinde çok az ilgi görmüştü ve yıllar içerisinde çoğu topraklarını satmış veya borçlanmış, böylece Catilina gibi adamlar için militan desteği kaynağı olmuşlardı. Caesar çok daha fazla askerin yerleşimini sağladı, bu askerlerin gelecekte bir karışıklığın sebebi olmaması konusunda kararlıydı. Hiçbir kaynak onlara para verildiğinden bahsetmese de mevcut hâlde askerlik hizmetinde bulunan askerlerin göz ardı edilmiş olması pek olası değildir.

1 *Res Gestae* 34 (Loeb çevirisi, bazı değişiklikler yapılmıştır).
2 Velleius Paterculus 2. 89. 3.

Agrippa ve diğer üst düzey komutanlar da zaferlerde oynadığı rollerden ötürü madalyalar aldı.[3]

Mısır zafer alayından kısa süre sonra, zafer ve Caesar'ın ailesinin şanı için iki yeni anıtın adanması amacıyla seremoniler düzenlendi. MÖ 42 yılında triumvirler, diktatörün cesedinin yakıldığı forumun güney ucuna yakın bir bölgede Tanrısal Iulius Tapınağı yapılacağını ilan etmişti. Bu, en sonunda MÖ 18 Ağustos 29 günü tamamlanarak resmî bir şekilde açıldı. Tapınağın bugün görülebilen kalıntıları, Rönesans döneminde inşa malzemesi için parçaların sökülmesinden arda kalan şeylerdir ve orijinal yapının görkemine dair çok az ipucu verir. Tapınağın yanında yeni bir hatip kürsüsü olan Rostra Iulia vardı; bu, forumdaki ana kürsü olan Rostra'ya bakıyordu. MÖ 29 yılında her ikisi de, Antonius'un gemilerinden alınan mahmuzlarla süslendi, tapınağa ayrıca üç zafer alayında gösterilen andaçların büyük çoğunluğu koyuldu.

Ana kürsünün yakınında yeni senato binası olan Curia Iulia vardı. Bu inşayı Iulius Caesar başlatmıştı; kendi planladığı Iulius Forumu [Forum Iulium] ile Roma Forumu'nun [Forum Romanum] bağlantılı olması için yapının eski alanını değiştirmişti. Bugünkü senato binası, MS 3. yüzyılın sonlarına tarihlenir. Lakin bu yapı, Curia Iulia'nın temellerini kullanıyordu ve muhtemelen genel anlamda bu yapının boyutunu ve şeklini taşıyordu. Orijinalinde ön tarafta sıralı bir sütun vardı, yüksek tavanında ise -bugünkü yaklaşık 31 metre yüksekliktedir, muhtemelen orijinali de buna benzerdi- bir küreye yerleştirilen kanatlı bir Victoria heykeli vardı. İç kısımda Victoria tanrıçasının başka bir heykeli de vardı, bu ise MÖ 3. yüzyılın başlarında bölge ele geçirildikten sonra Güney İtalya'daki Yunan şehri Tarentum'dan (bugünkü Taranto) alınmıştı. Yapı, Mısır'dan yağmalanan süslü eşyalarla çevriliydi. Ayrıca, Iulius ailesinin atası olan Venüs'ün de bir heykeli vardı. Bunu ünlü heykeltıraş Apelles yapmış, Iulius Caesar da satın almıştı.[4]

Seremoniler ve zafer alayları dışında, Roma sakinlerini etkilemek için büyük halk oyunları da düzenlendi. Profesyonel avcılar, bir dizi

---

3 Dio 51. 21. 3-4, *Res Gestae* 15. Dio, Agrippa'ya ödül olarak siyah mavi bir bayrağın verildiğini söyler. Bunun, Sextus Pompeius'un yenilmesinden sonra verilen bayrakla aynı olup olmadığı belli değildir. Bkz. Suetonius, *Augustus* 25.3; kolonizasyon için bkz. P. Brunt, *Italian Manpower 225 BC-AD 14* (1971), s. 332-44, L. Keppie, *Colonisation and Veteran Settlement in Italy 47-14 BC* (1983), özellikle s. 58-86.

4 Dio 51. 22. 1-4, Crook *CAH2* X, s. 75-6, P. Zanker (çev. A. Shapiro), *The Power of Images in the Age of Augustus* (1988), s. 79-82.

hayvan dövüşünde çeşit çeşit vahşi ve egzotik hayvanları katletti. İlk kez bir gergedan ve su aygırı Romalı halka sergilendi ve bu hayvanlar halkın eğlenmesi için öldürüldü. Tanrısal Iulius Tapınağı'nın anısına atletizm ve diğer tür müsabakalar düzenlendi. *Patricius* sınıfından genç oğlanlar rekabetli ve genelde tehlikeli olan "Truva" Oyunlarında at sürdü. Bu şehrin ismi ve iddia edilen kökenleri bir kez daha Iulius ailesinin kadim geçmişini ve kökenlerini hatırlatmış oldu. Bu oyunlarda at yarışları -bazılarında sürücü birden fazla at sürüyordu- ile at arabası yarışları vardı. Birçok gladyatör oyunu da sergilendi. Cenaze törenleriyle birlikte gladyatör oyunlarının eskiden beri birlikte yapılması neredeyse unutulmuş bir şeydi. Statilius Taurus, yeni yapılan taş amfitiyatrosunu bir dizi gladyatör oyunlarıyla açtı -bu, Roma'da yapılan türünün ilk örneğiydi. Bu adam Caesar'ın en güvendiği astlarından biriydi ve bu anıtı, MÖ 34 yılındaki Afrika zafer alayından elde ettiği paralarla finanse etmişti. Oyunlar başarılı olmuştu, o kadar ki halk meclisi Taurus'a her yıl bir *praetor* adayı ismi vermesi hakkı tanıdı.

Caesar da aynı dönemde gladyatör oyunları düzenledi. Bunların arasında, iddiaya göre Cermen Suebi kabilesi ile Balkanlardaki Dacialılardan savaş tutsaklarının yaptığı toplu bir dövüş de vardı. Ayrıca birbirleriyle eşleşen bireylerin savaşları da vardı, bunlardan biri olan senatör Quintus Vitellius, bu şekilde savaşmanın cazibesine kapıldığı için kendi isteğiyle savaşmıştı. Her gladyatör savaşı ölümüne mücadele şeklinde değildi. Bazı gladyatörler körelmiş silahlar kullanıyor, diğerleri de günümüzdeki bir eskrim müsabakası gibi puanlarla belirleniyordu. Buna karşın bu iş yine de tehlikeliydi, lakin çoğu aristokrat silahlara ve silahşorlük yeteneğine kafayı takmıştı ve zaman zaman müsabakaya girmeye istekli olabiliyorlardı. Bu oyunlar günler boyunca sürdü, hatta Caesar hastalandığı ve oyunlara katılamadığı zaman bile devam etti.[5]

YENİ BİR BAŞLANGIÇ

MÖ 1 Ocak 28 günü Caesar altıncı konsüllüğüne başladı. Son iki konsüllüğünde yılın ilk günü Roma dışındaydı, fakat bu sefer şehirdeydi ve geleneksel seremonileri gerçekleştirebilecek durumdaydı. Bu, söz konusu yılın farklı olacağının bir işaretiydi. Triumvirlerin yönetiminde

5 Caesar'ın düzenlediği oyunlar için bkz. Dio 51. 22. 4-9, *Res Gestae* 22; Statilius Taurus ve ona verilen *praetor* yetme yetkisi için bkz. Dio 51. 23. 1

konsüller atanıyordu ve bunlar her yıl istifa ediyorlardı. Bunların yerine konsül adayları getiriliyordu. Bu örneklerden en meşhuru Caesar ve Antonius'un tek bir gün konsül olmasıdır. Bu, birçok destekçiyi ödüllendirmek için iyi bir yöntemdi ama makamın itibarını zayıflatıyordu. Artık zaman değişmişti, bu yıl Caesar ve seçilen mevkidaşı Agrippa, yasalara aykırı hiçbir şey yapmadıkları ve ellerinden gelenin en iyisi yapmak için devlete hizmet ettikleri yönünde kadim bir yemin ederek, konsüllerin resmî bir şekilde görevlerini bıraktığı 31 Aralık gününe kadar hizmet edecekti.

Geleneksel olarak her konsül, farklı aylarda öncelik sahibi olurdu. Triumvirlerin yönetiminde bu durum umursanmamıştır, en azından triumvirlerden birinin konsül olduğu yıllarda. MÖ 28 yılında Caesar bu geleneği yeniden getirdi ve Ocak ayında kıdemli konsül olarak öncelik sahibi olduktan sonra bunu Şubat ayında Agrippa'ya geçirdi. Bu değişim, görevlilerinin hareketleriyle sembolize edilmişti. Ocak ayında on iki tane *lictor* Caesar'ın önünden giderek onun için yol açıyordu. Bunlardan her biri *fasces* baltalarını taşırdı. Triumvir olarak Caesar ve mevkidaşlarının önünde her zaman *lictor*'lar giderdi -öte yandan triumvirlerin her birinin, diktatör Iulius Caesar gibi 24 tane mi yoksa normal bir konsül gibi 12 tane mi *lictor*'a sahip olduğu konusunda bir tartışma vardır. Şubat ayında ve önceliğin mevkidaşına geçtiği her ayda Caesar'ın *lictor*'ları yine de onu takip ettiler. Her ne kadar elimizde çok detay olmasa da bunlar, açık bir şekilde görünüşü farklı olan *fasces* baltaları taşıyordu. Bu değişim yalnızca mevkidaşı için değil ayrıca makamın kendisi için de bir saygı gösteriyordu. Benzer şekilde son on yılda düzinelerce *praetor* seçme uygulamasına da bir son verildi ve bu yıl ile bundan sonraki yıllarda yalnızca sekiz ila on *praetor* seçilmeye başlandı.[6]

Senato da yeniden düzenlendi ve çok daha saygın bir hâle getirildi. Iulius Caesar çok sayıda senatör kaydı yapmıştı, bunların arasında ünlü bir şekilde Galya'dan gelen Roma vatandaşları da vardı; bu, adamların toga giymek için pantolonlarını çıkardığı ve senatonun yolunu bulamadıkları yönünde şakalar yapılmasına yol açmıştı. Iulius Caesar, İtalya kasabalarındaki yerel aristokratlardan daha fazla kişiyi senatör yapmıştı

6 Dio 53. 1. 1-2, E. Stavely, "The Fasces" ve "Imperium Maius", *Historia* 12 (1963), s. 458-84, özellikle 466 8, F. Millar, "Triumvirate and Principate", *JRS* 63 (1973), s. 50-67, özellikle 62.

ve MÖ 49-45 yıllarında yaşanan İç Savaş'taki kayıplara rağmen senato küçülmekten ziyade daha da büyümüştü. Diktatörün öldürülmesinden sonraki karışıklık ile triumvirlerin döneminde senato, bunların partizanlarıyla dolduğu için büyüme çok daha hızlı olmuştur, ta ki 1.000'den fazla bir üye sayısına kabarana dek. Bu, firari bir kölenin *praetor* olabileceği, rüşvetin ise bir adamı geçmişte mümkün olandan çok daha yüksek makamlara getirebileceği bir dönemdi.[7]

Caesar ve Agrippa, *censor* yetkilerine de sahipti. Böylece, 40 yıldan beri ilk kez yapılacak olan Roma halkının nüfus sayımına *-lustrum-* başladılar. MÖ 71 yılından beri her beş yılda bir seçilen *censor*'lar, bu en önemli görevlerini yerine getirememişti. Sayım tamamlandığında 4.063.000 Roma vatandaşı kütüğe geçirildi ve bunların mülkiyetleri ile statüleri kaydedildi. Bu, son tamamlanan nüfus sayımındaki sayıdan dört kat daha fazlaydı. Bu işlemin bir parçası olarak konsüller, senatodaki üye sayısını azalttılar. Bunun inatçı Antoniusçuları veya Caesar'ın diğer hasımlarını ortadan kaldırmak amacıyla yapıldığına dair bir belirti yoktur. Konsüller amaçlarının senatonun eski prestijini yeniden sağlamak olduğunu beyan ettiler. Caesar da bir konuşma yaparak her senatörü kendi itibarını, servetini ve soyunu korumaya, Roma'nın en prestijli zümresine gerçekten de layık olup olmadıklarına karar vermeye davet etti. Takip eden günler içerisinde yaklaşık 50 adam gönüllü bir şekilde senatörlükten çekildi, bir başka 140 kişi de iki konsülün kararıyla senatör sınıfından kaldırıldı. Bunların hepsi kendi hayatlarına geri döndü ama kendilerine senatör kıyafeti giyme ve halka açık oyunlar ve eğlencelerde senatörler için ayrılan koltuklara oturma hakkı gibi ayrıcalıklar tanındı. Senatör sınıfından çıkarılan adamlardan biri bir pleb *tribunus*'u idi, bu adam aynı zamanda görevinden de azledildi.

Yalnızca resmî bir şekilde senatör sınıfından çıkarılan kişilerin isimleri, kendi istekleriyle bu sınıftan çıkmadıkları için halka açık bir şekilde listelenerek bu kişiler azarlandı. Suetonius, bu adamların senatör sınıfından ihraç edildiği bir toplantıda Caesar'ın togasının altında bir

7 Cicero, *ad Fam.* 6. 18. 1, *Philippics* 11. 5. 12, 13. 13. 27, Dio 43. 47. 3, Suetonius, *Caesar* 76. 2-3, 80. 2; Iulius Caesar'ın yeni senatörlerin kökenlerine dair detaylı bir tartışma için bkz. R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 78-96; Iulius Caesar'ın ölümünden sonraki dönem için bkz. J. Osgood, *Caesar's Legacy. Civil War and the Emergence of the Roman Empire* (2006), s. 257-60, 283-8; devlet makamlarında olduğu keşfedilen firari köleler için bkz. Dio 48. 34. 5.

kılıç ve zırh giydiğine -tıpkı MÖ 63 yılındaki seçimlerde Cicero'nun yaptığı gibi- ve etrafını, diğer senatörlerden on tane iri yarı adamla çevrelediğine dair bir hikâye anlatır. Eğer gerçekten de böyle olduysa o zaman veya sonraları bir sorun çıkmadı demektir. Belki de bu hikâye uydurmadır, lakin biz yine de son yıllardaki gerginliğin çoktan bittiğini öne sürme konusunda dikkatli olmalıyız. Bu yalnızca, Iulius Caesar'ın akıbetini hatırlatmak için yapılmış olabilir ve onun halefinin bütün cömertliğiyle benzer bir komploya kurban gitmek gibi bir amacı olmadığının açık şekilde göstergesidir. Yine de diğer açılardan bir zümre olarak senatoya, birey olarak da senatörlere gösterilen saygı temkinliydi. MÖ 29 yılında Caesar, yeni *patricius* üyeleri oluşturmak üzere yetkiler aldı ve bunları kullandı. Bu, daha yeni ve küçük bir senatonun -bırakın Sulla'nın diktatörlüğünden önceki normal olan 300 üye sayısını, Sulla'nın dönemindeki 600 üyelik senatodan hâlen çok daha büyüktü- eski itibarını kazanması ve yüksek prestijli ailelerin isimleriyle donanmasını sağlamak içindi. Yeni senatör sınıfının ilk üyesi Caesar'ın ta kendisiydi; çok az resmî yetkisi olsa da büyük bir prestije sahipti ve adı *princeps senatus* yani senatonun önde gelen kişisiydi.[8]

MÖ 28 yılında üç senatör, zafer alayı düzenledi. Bunlardan biri, İspanya'daki bir zafer için Mayıs ayında, diğeri Galya'daki zafer için Haziran ayında, diğeri de Afrika'daki zafer için Ekim ayında törenler yaptı. Triumvirler destekçileri için genelde en küçük bahanelerle bol keseden zafer alayı düzenleme hakkı vermiş, bunları daha etkileyici kılmak için yalnızca gerçek zaferlere bu tür onurlar verilmesi yönündeki Agrippa'nın teklifini geri çevirmişlerdi. Yine de yabancı düşmanlara karşı alınan zaferleri kutlamak iyi bir şeydi. Bu törenlerin Caesar'ın zafer kutlamalarıyla eşit olabilmesi gibi bir ihtimal dahi yoktu. Hiç kimse onun prestijiyle veya Mısır'ın altınlarıyla eşit olamazdı, ayrıca kimse, art arda üç gün boyunca zafer alayı düzenlemeyi hayal edemezdi. Bütün Roma tarihi boyunca, üç kez zafer alayı kutlama şansı elde eden diğer kişiler Romulus ile Pompeius'tu. Iulius Caesar toplamda dört zafer alayı düzenlemişti ama onun evlatlık oğlu iki tane daha zafer alayıyla övündüğü için babasına eşit olduğunu ve hatta onu geçtiğini iddia edebilirdi. Onun halefi, tanrısal Iulius da dahil olmak üzere atalarının prestijine göre yaşadığı için insanların bu tür şeyleri düşünmüş olması

8 Dio 52. 42. 1-5, Suetonius, Augustus 35.1-2, Res Gestae 8.

şüphelidir. Bir zamanlar "her şeyi bir isme borçlu olan" oğlan artık en büyük boyutlarda zaferler kazanmıştı. En azından şimdilik Caesar diğer senatörlerden ayrı bir konumdaydı.[9]

Bu yıllarda Caesar, konsül rütbesine ve prestijine sahipti. Triumvirlik artık resmî bir şekilde son bulmuştu ve Caesar bu unvanı kullanmayalı yıllar oluyordu. Diğer taraftan, MÖ 43 yılında kendisine verilen güçlerin, resmî bir şekilde son bulduğu zamana kadar devam etmiş olması ve kendi konumuna ek olarak yasal bir dayanak sağlamış olması kuvvetle muhtemeldir. Triumvirlerin tam unvanları, "toplumu (ya da devleti) yeniden düzenleyecek üçlü" -*rei publicae constituendae*- idi. Antonius, iç savaş çıkmadan önce resmî bir şekilde bu görevden istifa etmekten bahsetmiş ve aynı şeyi Caesar'ın yapmasını da söylemiş, daha sonra da savaşı kazandıktan sonra kendi görevini bırakacağını ilan etmişti. Devlete istikrar getirmek, kalıcı bir barış vaadine bağlıydı. Yaklaşık bir yüzyıldan fazla bir süre sonra yazan Tacitus, iç savaş ve II. triumvirlik yıllarını "ne yasanın ne de geleneklerin" olduğu bir dönem olarak niteleyecekti. En temel kurumlar çökmüştü ve bunların yerine keyfi güç gelmişti.[10]

MÖ 28 yılında Caesar, *praetor*'lardan birini *praetor urbanus* [şehir *praetor*'u] olarak adlandırdı. Bu kişi, büyük mahkemeleri yönetmek de dahil olmak üzere Roma şehrinde belirli sorumluluklara sahip bir görevli olacaktı. Görünüşe göre bu prestijli makama bir süre kimse atanmamıştır. Ayrıca, geleneksel kalıcı mahkemelerin (*quaestiones*) triumvirlerin yönetimi esnasında çalıştığına dair bir delil yoktur. Komplocular ve triumvirlerin diğer bütün düşmanları, hızlı bir şekilde işlem gören ve kendilerinden istenilen hükümleri veren, özel olarak oluşturulmuş mahkemelerde yargılanmıştır. Her ne kadar Iulius Caesar, şehir *praetor*'u -MÖ 44 yılı için Cassius yerine Brutus'u seçmişti- seçmiş olsa da ve bu, uygun bir adayın tercih edilmesinin artık bir saldırı yapma amaçlı olmadığı anlamına gelebilse de geleneksel olarak bu makama atamalar kura yoluyla yapılırdı. MÖ 28 yılında darp edilmiş olan bir altın sikkede "kanunları ve hakları Roma halkına geri teslim etti" -*Leges*

9 Gaius Calvisius Sabinus, İspanya için 26 Mayıs'ta, Gaius Garrinas, Galya için 6 Temmuz'da, Lucius Antonius Paetus da Afrika için 16 Ağustos'ta zafer alayı kutlamıştır.

10 Tacitus, *Ann.* 3. 28 "*non mos, non ius*"; triumvirlerin devleti yeniden düzenlemesi rollerine dair genel olarak bkz. C. Lange, *Res Publica Constituta. Actium, Apollo and the Accomplishment of the Triumviral Assignment* (2009), *passim*.

et Iura P(opulo) R(omano) Restituit- sloganı yazar. Sikkenin ön yüzünde, muzafferlere özgü defne yapraklı taçla Caesar'ın kafası vardır, arka yüzünde ise konsül koltuğunda oturmaktadır. Artık "onun" kim olduğundan şüphe eden hiç kimse kalmamıştı.[11]

Mahkemelerin yeniden kurulmasına ek olarak, seçimlerin de düzgün bir şekilde devam edeceği açıklanmıştır. Bu seçimler, görkemli bir şekilde yeniden döşenen ve yapılan Saepta'da yapılacaktı; bu projeyi diktatör Iulius Caesar başlatmış, şimdi ise Agrippa tamamlamıştı. Roma halkı artık mermerle ve sanat eserleriyle süslenen "koyun ağılında" toplanıp, güneşlikler sayesinde gölge altında bekleyebilirdi. Bu şekilde kamu görevlilerinin atanması MÖ 27 yılının sonbaharına kadar başlamamış olabilirdi fakat bundan önceki yıl başlamış olması muhtemeldir. Dio, MÖ 28 yılında Caesar'ın, devlet hazinesinin idaresini eski *praetor*'lardan seçilen bir çift kamu görevlisine aktardığını söyler. Bazı bireylerin devlete olan birçok borcu silindi, yine de Mısır'dan ve Actium Muharebesi'nden sonra doğu eyaletlerinden alınan devasa paradan ötürü devlet hazinesi dolu bir şekilde bırakıldı. Eyaletlerdeki ve müttefik krallıklardaki istikrar, bundan sonraki yıllarda sabit bir gelir vaadi sunuyordu.[12]

Geleneksel kurumların yeniden canlanmasıyla -zaman zaman bunlarda bazı değişiklikler yapılmıştı- MÖ 30'lu yılların sonlarındaki toplu inşa faaliyetleri devam ettikçe ve sıklaştıkça Roma şehri de fiziksel olarak yenilenmişti. MÖ 28 yılında Caesar, senatodan yapılan bir isteğe bizzat karşılık vermiş ve Roma içindeki 82 tapınağın restore edilmesini emretmiştir. Bunların çoğu küçük tapınaklardı ve çoğu durumda bu yapılar, modern dönemdeki büyük tarzlardan ziyade daha geleneksel basit tasarımlardaydı. Restorasyonlar esnasında tapınakların her birinde dikkatli bir şekilde eski ritüeller de gerçekleştirildi. *Pietas* kavramı, Roma'nın kimlik algısı için merkezî bir erdemdi; Roma halkının eski tanrılarına karşı hürmet göstermemek, en son nesillerin ahlaki çöküşünün bir belirtisiydi. Bu, karışıklık ve şiddet dolu söz konusu yıllarda ortada olan bir şeydi. Yaşanan çalkantılar konusundaki ahlaki açıklamalar Romalıların zihinlerine son derece kolay bir şekilde geliyordu,

11 Dio 53. 2. 3 ve W. Lacey, *Augustus and the Principate. The Evolution of the System* (1996), s. 83-6, Crook, *CAH2* X, s. 76-7. J. Liebeschuetz, 'The settlement of 27 BC', C. Deroux, *Studies in Latin Literature and Roman History* (2008), s. 345-65.

12 Seçimler için bkz. A. Jones, "The elections under Augustus", *JRS* 45 (1955), s. 9-21, özellikle 11; hazine için bkz. Dio 53. 2. 1, 3.

bu yüzden yapılan restorasyonda, Roma'yı azametli bir konuma getiren tanrılarla iyi ilişkilerin yeniden tasdik edilmesiyle tutum ve tavırlarda da değişiklik yapılmalıydı. Aynı zamanda Mısır'a özgü Isis kültü de Roma'da yasaklandı. Dinî bakımdan diriliş ruhu tam olarak gelenekseldi ve buna bizzat Caesar önderlik ediyordu.

Tapınakların onarımı ve restorasyonuyla birlikte, şehrin merkezindeki ve Campus Martius'taki büyük ölçekli inşa projeleri de devam ediyordu. Agrippa bu işlerle meşguldü, zafer alayı düzenlemiş senatörler de ganimetlerinin bir kısmını bu anıtlara gömmeye devam etti. Bütün bu projeler, Roma'da yaşayan binlerce -belki de on binlerce- insana parası iyi iş imkânı sağladı. MÖ 28 yılında Caesar ayrıca, bunu devletten almaya hak sahibi olan vatandaşlara normal istihkaklarının dört katı kadar tahıl dağıttı. Diğer işlere engel olmasın diye dağıtımı düzenleme işi başarısız olmuştu fakat bu, söz konusu yıllarda büyük inşa projelerinde iş imkânı oluşturmanın ne kadar önemli olduğunu gösterir. İyi iş imkânlarıyla bir miktar devlet yardımının birleşimi, bir insanın kendisini ve ailesini besleyebileceği kadar güven duygusu yaymıştı ve isyan çıkarmaya meyilli çok az kişi bırakmıştı.[13]

Eylül ayında ilk kez Actium Oyunları düzenlendi. Günler boyunca süren etkinlikler, zaferi ve getirdiği barışı anımsatan bir başka şeydi. Campus Martius'ta yapılmış geçici bir ahşap stadyumun içinde jimnastik müsabakaları düzenlendi. Katılımcıların çoğu seçkin ailelerden toplanmıştı ve Caesar'ın büyük zaferini anmak için muhtelif etkinliklerde mücadele ediyordu. En azından bir gün de yine, yabancı savaş tutsaklarının arasında gerçekleşen gladyatör dövüşlerine adandı. Festival süresi boyunca Caesar bir kez daha hastalandı ve diğer günlere katılamadı. Onun yerini Agrippa aldı ve her zamanki gibi, etkinliklerden gelen bütün şöhret festivalin masraflarını karşılayan önderine gidecek şekilde davrandı.[14]

Bir ay sonra, 9 Ekim günü Palatinus Tepesi'nde Apollon Tapınağı açıldı. Bu tapınak için kısa süre önce Caesar'ın satın almış olduğu büyük bir eve yıldırım çarptığı zaman ant içilmişti. Restorasyonlarının çoğunun tersine bu yeni tapınak gösterişliydi, altın süslemeleri olan beyaz mermerleriyle parlıyor, geleneksel Roma tarzını korurken aynı zamanda

13 İnşa işleri için bkz. *Res Gestae* 20, Dio 53. 2. 4-6, Lacey (1996), s. 83-4, genel olarak bkz. Zanker (1988), s. 101-36.

14 Dio 53. 1. 4-6.

güçlü bir Yunan etkisi gösteriyordu. Bu tapınak, kutsal bir koru ile bir kütüphanenin bulunduğu büyük bir tesisin parçasıydı. Apollon, Actium'daki zafer için kendisine en çok pay verilen tanrıydı. Palatinus Tepesi'nin üzerindeki bu yeni tapınağı da, forum da dahil olmak üzere büyük bir alandan görülebiliyordu. Burası ayrıca, şimdiden birden fazla aristokrat konutunu birleştirmiş gibi görünen Caesar'ın evinin yakınındaydı. Bu sırada, tepenin diğer ucundan evinin ana girişine doğru gelen bir yolda başka bir çalışma başladı. Bu yol, ana forumdan ziyade Forum Boarium'dan gelen bir yoldu; bu da yol üzerindeki diğer aristokratların evlerinin üzerinden geçeceği anlamına geliyordu. Caesar, tanrıların desteklediği ve diğer senatörlerle rekabetin ötesinde özel biri olarak vurgulanmıştı. Kendisini tasvir eden bütün altın heykellerin ve diğer anıtların eritilerek Apollon Tapınağı'nda ritüel tripodları[15] olarak sunulmasını emretti. Bu, kutlanması amacıyla yapılmış bir tevazu idi ve ilk başta bu tür onurların kabul edilmesi kadar da bir güç ifadesiydi.[16]

Apollon için yapılan bir başka görkemli tapınak da bu yıllarda tamamlandı, lakin bu daha önceki bir tapınağın yeniden inşa edilmesiyle ortaya çıkmıştı. MÖ 34 yılında Kudüs'ü ele geçirmiş, Antoniusçu bir konsül olarak MÖ 32 yılında Caesar'a gerçekleştirilen saldırının başında yer almış bir adam olan Gaius Sosius bu projeyi finanse ve idare etti. Olağandışı bir şekilde tapınağa kendi ismi de verildi ve bu Apollon Sosianus Tapınağı olarak tanındı. Tapınağın frizlerinde klasik Yunan heykelleri vardı ancak yeni yapılan parçaları pantolon giyen ve Kudüslülerden ziyade Batılılar gibi görünen yenilmiş düşmanları tasvir eder. Belki de bu, Caesar'ın Balkanlarda yendiği Illyricum'lu barbarların bir kısmını temsil etmek için yapılmıştı. Sosius, Actium'dan sonra bağışlandı ve kendisine inşa işini tamamlaması ve bunun itibarını üstlenmesi için izin verildi. Eski bir tapınağı restore ettirmek ve lejyonların bir zaferini anmak iyi şeylerdi. Sosius, bağışlanmak için çok çalışmıştı, bu pahalı inşa işi belki de yeni rejime bir sadakat yemini olabilirdi.

15 Kurbanlarda adak için kullanılan üç ayaklı kap. [ç.n.]

16 Dio 53. 1. 3, Zanker (1988), s. 65-71, 240-54 ve T. Wiseman, "*Conspicui Postes Tectaque Digna Deo*: the public image of aristocratic and imperial houses in the Late Republic and Early Empire", *L'Urbs. Espace urbain et histoire* (1987), s. 393-413, özellikle 399-407; Apollon Tapınağı üzerine yeni bir araştırma için bkz. S. Zink, "Reconstructing the Palatine temple of Apollo: a case study in early Augustan temple design", *JRA* 21 (2008), s. 47-63.

Öte yandan bu, bir rekabet olarak görülmemelidir. İç savaşlardaki diğer savaş beyleriyle beraber Antonius'un da ortadan kalkmış olmasıyla Caesar'ın rakibi olabilecek kimse kalmamıştı.[17]

Konsüllüğünden sonra Makedonya'yı yönetmeye giden Marcus Licinius Crassus'un dönemini de işte bu şekilde değerlendirmeliyiz. MÖ 29 yılında düşman kabilelerinin akınlarına karşılık vererek, oldukça maharetli ve saldırgan bir şekilde karşı saldırıya geçti. İlk büyük muharebede Bastarnae kabilesinin bir ordusunu dağıtmakla kalmadı, ayrıca göğüs göğse bir dövüşte önderleri olan Kral Deldo'yu bizzat öldürdü. Başarılarına devam eden Crassus seferlerinin kapsamını genişleterek bu ve sonraki yılda art arda başarılı zaferler kazandı. Bu operasyonlarda Iulius Caesar'ın Galya'daki çatışmayı genişletmek ve her bir düşmanı hızlı bir şekilde yok etmek için cüretkâr, hatta insafsız bir şekilde her fırsattan istifade etme yönündeki ilk girişimlerine benzer bir şeyler vardır. Dio, Crassus'un bu operasyonlarının bazılarını detaylı bir şekilde anlatır, görünüşe göre aynı şeyi Livius da yapmış gibidir. Ne var ki bu operasyonlar iki yıldan fazla sürmemiştir. Crassus, Iulius Caesar gibi Roma halkının çıkarları kapsamında görülemeyecek hiçbir şey yapmamıştır.[18]

Crassus, kendisine zafer alayı düzenleme ödülü verildiğinde -bunu, triumvirlerin döneminde bu hakkı elde eden birçok kişiden daha çok hak etmiştir- muhtemelen MÖ 28 yılının sonunda veya sonraki yılın başlarında Roma'ya döndü. Dio, hem onun hem de Caesar'ın adına, başarılarını onurlandıran kurbanların kesildiğini, Caesar'ın *imperator* unvanını almasına karşın Crassus'un almadığını iddia eder. Bu açık bir şekilde hatalı bilgidir. Yunanistan'daki iki yazıta göre Crassus'a bu unvan verilmiştir; ayrıca bu onurlu unvanın verilmeyeceğine dair haber alınmadan önce bu yazıtların ortadan kaldırılmış olmasına inanmak için bir sebep yoktur. Dahası Caesar'ın da *imperator* unvanını bu durumda kabul etmemiş olması açıkça ortadadır.[19]

Dio bize, Deldo'nun öldürülmesinden ötürü Crassus'un, eğer kendi kehanetlerine göre savaşmışsa -kendisi bir konsül değil prokonsüldü- zafer alayının doruk noktası olarak başka bir onurlu etkinliği düzenlemeye

---

17 Purcell, *CAH2* X, s. 787-8, Zanker (1988), s. 66-71; Velleius Paterculus 2. 86. 2.

18 Dio 51. 23. 2-27. 3, Livy, *Per.* 134.

19 Dio 51. 25. 2, J. Rich, "Augustus and the spolia opima", *Chiron* 26 (1996), s. 85-127, özellikle 95-7, genel olarak bkz. T. Barnes, "The victories of Augustus", *JRS* 64 (1974), s. 21-6.

hak kazandığını söyler. *Spolia opima* olarak bilinen bu ritüel, ölmüş olan düşman liderinin zırh ve silahlarını Iuppiter Feretrius Tapınağı'na adama hakkıydı. Bu zamana kadar yalnızca üç Romalı kumandan bu ritüeli gerçekleştirmiştir. İlki MÖ 8. yüzyılda Romulus, ikincisi MÖ 5. yüzyılda Cornelius Cossus ve üçüncüsü de MÖ 222 yılında Marcus Claudius Marcellus'tu. Bu onuru elde ettiklerinde Romulus bir kral, Marcellus da bir konsüldü. Cossus'un statüsü daha belirsizdi, lakin Livius'un anlatımına göre Cossus bu yıllarda üst düzey Romalı kumandandan ziyade bir ast olarak hizmet ediyordu. Öte yandan, daha sonradan eklenen bir bilgi olduğu açıkça belli olan bir yerde Livius, Veii kralını öldürdüğü zaman "benden öncekilerin ve benim de söylediğimin tersine Cossus bir konsüldü" der. Livius'un kaynağı da Caesar'dan başkası değildi; "Yılların etkisiyle paramparça olan tapınağın onarılmasını sağladığı sırada Iuppiter Feretrius Tapınağı'na girdi ve keten göğüslükteki yazıtı bizzat okudu." İddiaya göre bu zırhı Cossus adamıştı. Livius "bu tapınağın restore edilmesini sağlayan kişi olarak Caesar'ın Cossus'un bu şahitliğini elinden almasının, kutsala yapılan bir saygısızlık olacağını düşünüyordu." Bu eklemeye rağmen Livius ana metindeki anlatımı değiştirmemiştir, burada Cossus'un, bir diktatörün komutasında hizmet eden askerî *tribunus* olduğunu belirtir.[20]

Modern araştırmacılar Caesar'ın bu tanıklığında bir art niyet ararlar; eski şeylere dair meraktan biraz daha fazlasıymış gibi görünen bu delili de, herhangi bir rekabetten korkan gergin bir liderin belirtisi olarak görürler. Buna göre, babasının servetinin varisi olan, kadim bir *patricius* ailesinin mirasına ve prestijine sahip olan Crassus gerçek bir Romalı aristokrat gibi hareket etmiş ve davranmıştı; Caesar da dahil olmak üzere bütün çağdaşlarıyla birlikte ün kazanmaya ve şan için mücadele etmeye kararlıydı. Neredeyse iki yüz yıldır kendi elleriyle bir düşman komutanını öldüren ilk Romalı kumandan olarak Crassus'un *spolia opima*'yı adama yönündeki kadim ayrıcalıkta hak iddia etmesi, kendisinin ve ailesinin onurunu artırması gayet doğaldı. Caesar bir rakipten korkuyordu ve diğerlerinin de şöhrete kazanmasını kıskanıyordu -özellikle de bu ve Ianus Tapınağı'nın kapılarının kapatılması gibi

20 Livy 4. 20. 5-7 (Loeb translation); *spolia opima* üzerine iyi bir tartışma için bkz. H. Flower, "The tradition of the spolia opima: M. Claudius Marcellus and Augustus", *Classical Antiquity* 19 (2000), s. 34-64.

büyük, kadim ritüeller olduğunda- böylece senatonun, Crassus'a daha fazla onur vermemesini sağladı. Buradaki mazeretler teknik, muhtemelen de yapay şeylerdi; Caesar'ın, görmüş olduğunu iddia ettiği şeylerin parçalanmakta olan bir tapınaktaki kadim bir göğüslükte tasvir edildiğine dayanıyordu. Caesar bu konuda umutsuzdu ve çok daha fazla senatörün, böylesine köklü bir ailenin önde gelen üyesini desteklemesinden korkuyordu. Bu yüzden de, kendisine bir rakip oluşturabilir diye bu kadim onurlandırma yönteminin yeniden doğmasını engelleyecek her şeyi yapmaya hazırdı. Crassus'a zafer alayını düzenlemesi izni verilmiş olsa da daha fazlası gerçekleşmedi. Aile soyu devam etmiş olsa da Crassus, bu noktadan sonra kayıtlarda yer almaz.[21]

Komplo teorileri her zaman ilgi çekicidir; bu örnek de senatörlerden gelen güçlü bir muhalefetin baskısı altında kalarak, kendi konumunu sağlamlaştırmak ve korumak adına gergin bir şekilde mücadele eden ilgi çekici bir Caesar imajı yaratır. Bu durum şimdilerde, söz konusu yılların anlatımında rutin bir şekilde gerçek olarak belirtilir -ben de başka yazılarımda böyle yazdım. Ne yazık ki konunun daha yakın bir şekilde incelenmesi bütün yapıyı çökertiyor. Dio, Crassus'un *spolia opima*'yı adama hakkını iddia ettiğine ve bu konuda ret yediğine dair bir şey söylemez, bu olaydan başka hiçbir kaynak da söz etmez. Kendisi bir zafer alayı düzenlemiştir -bu neredeyse önemsiz bir onurdu. Bu noktadan sonra kamu görevinden sonra bir eyaleti yöneten ve savaş kazanan hiçbir senatör kaynaklarımızda belirmez. Bu yüzden, Crassus'un da bundan sonra kaynaklarda yer almamasına dair herhangi bir şüphe yaratan ipucu yoktur. Caesar, bu tapınağın restore edilmesi konusunda Atticus'tan ilham almıştı ve bunu yıllar öncesinden planlamıştı. Zırh göğüslüğü ne zaman incelediğini halka açıkladığını söylemek imkânsızdır, lakin kadim Roma ritüellerine beslediği büyük ilgi göz önünde bulundurulduğunda bunun Crassus'la bir bağlantısı olmayabilir. Livius bundan bir onur olarak söz eder; onun ana metnini yeniden incelemenin başarısız olması da Caesar'ı ve rejimini eleştirdiğine dair iddialar için zayıf bir dayanaktır.

Crassus geri döndüğü zaman herhangi bir ihtilaf yaşanmış olması son derece olasılık dışıdır. Eğer yüzyıllar sonra yazan Dio'dan ziyade Crassus'a bir *spolia opima* konusunda hak iddia etme fikri gelmiş olsaydı o zaman hiç şüphesiz Dio'da veya başka bir kaynakta, konunun

21 Ailesi için bkz. Syme (1960), s. 424, 496-7.

senatoda resmî bir şekilde talep edildiği, tartışıldığı ve kabul edilmediği anlatılırdı. Crassus, Caesar ile müttefiklik kurmayı başarmadan önce Sextus Pompeius ve Antonius'a hizmet etmişti; bu, önemli bir siyasi taktikti. Bu onurda hak sahibi olma fikri aklına gelmiş olsa bile onun bu fikirden bizzat vazgeçmiş veya şahsen caymış olması -belki de Caesar'a yakın biri onu caydırmıştı- kuvvetle muhtemeldir. Bu konuyu derinlikli bir şekilde ele almak gerekir. Crassus'un senatoda geniş bir taraftar kitlesi edindiğine dair en ufak bir kanıt yoktur. Zafere taşıdığı lejyonların nezdinde popüler olabilirdi fakat bu, diğer taraftan tek bir bedende Caesar'a sadık olan ordunun yalnızca küçük bir kısmıydı ve Caesar da son yıllarda askerlerini ve gazilerini yoğun bir şekilde ödüllendiriyordu. Crassus istese bile Caesar'ın rakibi olmayı umamazdı. Bu sırada kendisi, aristokratların çoğunun beklentisini tatmin edecek kamu görevleri ve onurlar kazanmıştır.[22]

Şimdilik Caesar'ın askerî gücü karşı konulamaz bir konumdaydı, toplumun çoğu sınıfı da makul surette durumlardan memnundu. Herkes, barış dönmüş olmasından ötürü büyük bir rahatlık duyuyordu. İtalya artık toprakları ellerinden alınan çiftçilerle, başa çıkılmaz terhis edilmiş askerlerle veya kendilerine daha iyi bir durumda olma vaadi veren herhangi bir önderi takip edecek kadar umutsuz, borç batağına saplanmış vatandaşlarla dolu değildi. Davasında kararlı olan Antoniusçu veya Pompeiusçu partizanların kaldığına dair elimizde iyi bir kanıt yoktur, ayrıca iç savaşların olduğu on yıllardaki sloganlar ve müttefiklikler de artık azalmıştı. Geleceği öngörmek zordu, hem istikrar hem de Caesar'ın şahsi güvenliğini sağlayacak bir rejimi oluşturmada kopyalanacak bir şablon da yoktu.

Dio 52. kitabının neredeyse tamamını Agrippa ve Maecenas'ın karşılıklı konuşmalarına ayırmıştır. Agrippa, Cumhuriyet sistemine yakın bir sistemin yeniden oluşturulmasını savunurken Maecenas da üstü örtülü bir monarşiyi savunur. Bu sözler tarihçi Dio'nun sözleridir ve MS 3. yüzyılın başlarındaki tanıdığı imparatorluğu yansıtır. Ayrıca

22 Crassus'un *spolia opima* konusunda talepte bulunduğu ve ret yediği iddiası için bkz. (1960), s. 308-9 "Livy and Augustus", *Harvard Studies in Classical Philology* 64 (1959), s. 27-87, özellikle 43-7, Crook *CAH2* X, s. 80, Lacey (1996), s. 87-8, Millar (1973), s. 62, J. Richardson, "*Imperium Romanum:* Empire and the Language of Power", *JRS* 81 (1991), s. 1-9, özellikle 8; ben bu konuda, şu kaynaklardaki son derece tatmin edici fikirleri benimsiyorum: E. Badian, "'Crisis Theories" and the beginning of the Principate', Wirth, *Romanitas and Christianitas*'" (1982), s. 18-41, özellikle 24-7, Rich (1996).

şahsi fikirlerinin çoğu da kendi dönemindeki siyaset ortamıyla bağlantılı olabilir. Yine de Caesar'ın bu sorun üzerine ciddi bir şekilde düşündüğü iddiası Suetonius'un, söz konusu yıllarda Cumhuriyet sistemini yeniden getirmeyi düşündüğü iddiasıyla eşleşir. Bunun, tıpkı Sulla'nın gücünü bırakıp emekli olması gibi Caesar'ın siyasetten çekilmesini kapsayıp kapsamadığını söylemek zordur. Caesar bu fikir üzerinde düşünmüşse o zaman açık bir şekilde buna karşı karar almıştır demektir.[23]

Modern tarihçiler hemen Iulius Caesar'ın diktatörlüğünü hatırlatır ve bu durumu halefinin kaçınması gereken bir ders olarak görür. Bunu iddia eden herhangi bir antik kaynak yoktur. Diktatör, Munda seferinden döndükten bir yıl geçmeden sonra ölmüştü ve herhangi bir şey yapacak çok az vakti vardı. Bu sebeple onun akıbetinden çıkarılacak çok ders olduğu konusu şüphelidir. Onun suikasta uğraması belki de senatoya ve diğer kurumlara saygı göstermenin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştı, fakat her ne kadar kendisine diktatör demese de Caesar'ın MÖ 28 yılında gücünün bundan daha bariz olduğunu görmek zordur. Artık durumlar değişmişti, senato ve tutumları da MÖ 44 yılına kıyasla çok değişmişti.[24]

MÖ 28 yılı, normal duruma benzer bir şeyi andıran restorasyon işiyle geçti. Bu kademeli bir süreçti, kamu görevlileri ve kurumları konusundaki yeni açı Caesar'ın gücünü azaltmamıştı. Ağustos ayında görünüşe göre iç savaşın son bulduğuna dair resmî bir bildiri yayımlanmıştır. Caesar ayrıca triumvirler mevkidaşlarının bütün illegal eylemleriyle belki de triumvir olarak kendisine verilen bazı güçler ve ekstra onurların bu yılın sonundan itibaren geçersiz olacağını ilan etmiştir. Bu, "devleti yeniden düzenleme" görevinin iyi gittiğini, olağandışı kamu görevlilerine artık ihtiyaç duyulmayacak şekilde krizin büyük oranda son bulduğunu vurguluyordu. Bu konuya dair her şey derli toplu, belirli bir sürecin olduğunu işaret eder. Ayrıca Caesar'ın kendisi için ayrıcalık kazanmaya çalışma konusunda gönülsüz olduğuna dair bir ipucu

23 Suetonius, *Augustus* 28. 1; Agrippa ve Maecenas arasındaki tartışma için bkz. Dio 52. 1. 2-41. 2, F. Millar, *A Study of Cassius Dio* (1964), s. 102-18.

24 Iulius Caesar ile (genelde iddia edilen) fark için bkz. P. Cartledge, "The second thoughts of Augustus on the res publica in 28/7 BC", *Greece and Rome* 31 (1984), s. 30-40, özellikle 34-5, Syme (1960), s. 317-18, E. Salmon, "The Evolution of Augustus Principate", *Historia* 5 (1956), s. 456-78, özellikle 459-62, Galinsky (2012), s. 63, 152-3. Bu varsayım ayrıca diktatörün son günlerine ve komplocuların güdülerine odaklanan kaynakları vurgular.

da yoktur. Yılın sonunda o ve Agrippa yemin ettikleri gibi konsüllük görevini bıraktığında Caesar'ın gücünde bir eksilme olmamıştı.[25]

AUGUSTUS

MÖ 1 Ocak 27 günü Caesar yedinci, Agrippa da üçüncü konsüllüğüne başladı. Resmî bir şekilde seçimlerin yapılıp yapılmadığı belli değildir. Eğer seçimler yapılmışsa, diğer adaylar olsun olmasın Caesar'ın popülerliği ona başarı getirmiş olmalıydı. 13 Ocak günü senato, Caesar'ın konsül olarak başkanlığında toplandı. Toplantıya gelen senatörlerden yalnızca bir kısmına sıradan bir görüşmeden ziyade büyük bir açıklamanın yapılacağı uyarısı yapılmıştı. Caesar, dikkatli bir şekilde hazırlanmış bir söylev verecekti. Suetonius, herhangi önemli -ve bazen oldukça önemsiz- açıklamaları eksiksiz bir şekilde yazıp okumanın Caesar'ın âdeti olduğunu söyler. Böylece kendisini mümkün olduğunca açık bir şekilde ifade edecek, söylemek istemediği bir şey söylemeyecek veya hata yaparak herhangi bir şeyi gözden kaçırmayacaktı.[26]

Dio tarafından bize aktarılan bu söylevin, konuşmanın ana noktasının ötesinde Caesar'ın gerçekte söylediklerini ne kadar aktardığını söylemek imkânsızdır. Caesar, güçlerini bıraktığını, eyaletlerin kontrolünü, orduları ve yasaları senatoya teslim ettiğini ilan ediyordu. Dio'nun anlatımında Caesar, söyleyeceklerinin senatörleri şaşırtacağını belirterek konuşmasına başlar, zira hak edilmiş bir başarının zirvesindeydi ve iktidarı bırakmaya zorlanamazdı. Eğer erdemli hayatını bir düşünüp, babasının intikamını almak ve devleti korumak için bir görev duygusuyla hareket ettiğini anlarlarsa şimdiki eyleminin daha az şaşırtıcı ve daha şanlı bir şey olduğunu fark ederlerdi.

> Neredeyse tanrısal biri olan benden -tekrardan merhum babamdan bahsetmemek gerekirse- daha yüce gönüllü kim vardır? Ben -tanrılar şahidim olsun!- hem Romalılardan hem de müttefiklerden, bana bağlı olan yığınla askere sahibim, birkaç kabile haricinde Herkül sütunları içerisindeki bütün denizin hâkimiyim, her kıtada

---

25 İç savaşın sonu için bkz. Macrobius, *Saturnalia* 1. 12. 35, genel olarak bkz. Lacey (1996), s. 81-2.

26 Suetonius, *Augustus* 84, söylevini okuması için bkz. Dio 53. 2. 7 11. 1 söylevin Dio'daki hâli için bkz. 53. 3. 1-10. 8.

> hem şehirlere hem de eyaletlere sahibim... hepiniz barış içinde olduğunda... ve hepsinden önemlisi itaat göstermeye memnun olduğunuzda, bütün bunlara rağmen ben gönüllü bir şekilde kendi kararımla böylesine büyük bir egemenlikten vazgeçiyor, böylesine devasa bir zilyetliği bırakıyorum.[27]

Başarıları, tacı ve kral unvanını kabul etmeyi reddetmesi ve haksız bir şekilde öldürülmesi konusunda Iulius Caesar sürekli hatırlatılıyordu. Halefi ise şimdi, belki de kullandığı güçleri bırakmak suretiyle daha büyük bir şan kazanarak onun ayak izlerini takip ediyordu. Caesar yapılması gereken şeyi yapmıştı; devleti güçlü ve istikrarlı bir durumda bırakmıştı ki devleti yönetme görevi şimdi güvenli bir şekilde başkalarına geçebilsin.

Dio'nun anlatımı konuşmanın orijinaline yakın olsun olmasın, senatörlerin verdiği tepkiye dair anlatımı oldukça makul görünmektedir. Caesar'ın en yakınları en uygun anlarda konuşma yapıp gürültülü bir şekilde alkışlanacağını biliyordu. Diğerlerinden bazıları, 36 yaşındaki konsülün yalnızca numara yaptığından ve egemenliğini bırakmak gibi bir niyeti olmadığından şüphelenmiştir, lakin bunu belli ederek genç savaş beyini yalan söylemekle suçlamaya cüret etmemişlerdir. Caesar'a güvenenler, yetkilerinden feragat etmesini iyi karşılayanlar ve egemenlik mücadelesi için yeni önderler ortaya çıkacağından bunun yeni bir iç savaş getirmesinden korkanlar -muhtemelen bu kesim, çoğunluktu- olmak üzere ikiye bölünmüştür. Her iki grup da memnun değildi -birincisi korkudan, ikincisi de umutsuzluktan ötürü. Fikrini değiştirmesi ve devleti yönetmeye devam etmesi için birçok tezahürat yapıldı. Caesar toplantıya başkanlık ediyordu, bu yüzden kimin konuşacağını seçmek onun göreviydi. Bir süreliğine emekliye ayrılmasına izin verilmesi ve hak ettiği şekilde barış içinde bir hayat yaşaması isteğinde ısrarcı oldu. Cumhuriyet'in en kıdemli meclisi hem bireyler hem de bir bütün olarak konsülden devletin başında olmaya devam etmesini talep etti.[28]

Caesar büyük bir isteksizlik göstererek en sonunda razı oldu. Dio, bütün bu olayın bir sessiz sinema olduğunu fark etmişti. İktidarı bırakmak gibi bir niyeti olmayan Caesar, kendi görev duygusu ve herkesin

27 Dio 53. 8. 1-2 (Loeb çevirisi).

28 Dio 53. 11. 1-4.

isteğiyle sorumluluklarını devam ettirmeyi kabul etmeye zorlanan ve bu konuda gönülsüz olan devletin bir hizmetkârı gibi görünmek için herkesin destek verdiğini göstermek istemişti. Halk meclisi, birkaç gün içinde toplanarak senatonun kararını onaylayacaktı. Bu, kurnazca bir gösteriydi; sahnenin arkasında her ne kadar başka seçenekleri olmasa da senato ve halk meclisi bunu büyük bir şevkle onaylamıştı.[29]

Caesar'ın gelecekteki rolünün detaylarının, 13 Ocak günü veya daha sonraki günlerde belirlenip belirlenmemiş olduğu kesin değildir. İlk gün evinin verandasında kapısının üzerinde meşe odunundan yapılan bir çelenk sergilenmesiyle kendisine şüphesiz bir onur verilmişti. Bu, başka bir Roma vatandaşının hayatını kurtarmış olan kişilere, Roma'da sergiledikleri cesaretten ötürü verilen en büyük ödül olan *corona civica* ile bağdaştırılıyordu. Geleneksel olarak, kurtarılan adam bu çelengi meşe odunundan yaparak şahsen verir ve kendisini kurtaran kişiye borçlu olduğunu göstererek, ona hayatı boyunca sadık olduğunu sembolize ederdi. Iulius Caesar, ergenlik yıllarının sonlarında, askerî kariyerinin başlarında bu ödülü kazanmıştı. MÖ 27 yılında bu sembol onun halefini bütün vatandaşları kurtaran kişi olarak tasvir ediyor ve bir kez daha zaferinin herkes için iyi olduğunu vurguluyordu. Bu esnada üzerinde bir meşe çelengi ve "vatandaşları kurtardığı için" (*Ob Civis Servatos*) yazısı olan sikkeler darp edildi. Bir açıdan herkes kendisini ona borçlu kılıyordu. Bir muzaffere özgü defne yaprakları da evinin verandasında kalıcı bir süs olarak eklendi.[30]

Senato 14 Ocak günü toplanmadı çünkü bu gün bir *dies nefas*'tı -kamu işlerinin yapılmasına izin verilmeyen şanssız veya uğursuz gün. Bu tür günler askerî felaketlerden veya korkunç olaylardan sonra Roma takvimine eklenmiştir. 14 Ocak ise Marcus Antonius'un doğum günü olduğu için takvime bu tür uğursuz bir gün olarak eklenmişti. 15 Ocak günü toplantı gerçekleşti ama bu toplantı da, dinî bir festival kutlama gereğinden ötürü yarıda kesilmişti. Daha sonra 16 Ocak günü senatörler bir kez daha toplandı. Kararların çoğunu belirli günlere dağıtmamız mümkün değildir, lakin sonuç kesindir.

Senatörlerin ortak "baskısı" sonucu Caesar, bazı eyaletler için sorumluluklar almayı kabul etti. Bunu, söz konusu eyaletlerin yabancı

29 Dio 53. 11. 5-12. 1.
30 *Res Gestae* 34, Lacey (1996), s. 86-8 ve Zanker (1988), s. 91-4.

düşmanlara veya iç karışıklıklara karşı en çok korunması gereken yerler olduğu gerekçesiyle kabul etmişti. Bunun sonucunda, fetihlerin henüz tamamlanmamış olduğu bütün İspanya Yarımadası'nı, işgalin henüz kısmen yeni olduğu ve Ren'in ötesindeki Cermenlerin istikrarı tehdit ettiği Galya'nın tamamını ve iç savaşlar ile komşu bölgedeki Parthlar yüzünden sürekli karışıklık hâlinde olan Suriye'yi aldı. Ayrıca, belki de buranın oldukça yeni bir eyalet olduğuna dayanarak Mısır'ın da kontrolünü kendisi aldı. Bütün bölgelerin komutası oy birliğiyle on yıl boyunca kendisine verilmişti; buna karşın Caesar, bu bölgeleri daha hızlı bir şekilde mutlak kontrol altına almayı başarabilirse bunların bir kısmını söz konusu süreden daha erken bir şekilde senato kontrolüne vermeyi umuyordu. Diğer eyaletler ise senatonun idaresine bırakıldı.

Caesar'ın eyaletlerinde Roma ordusunun büyük bir kısmı bulunuyordu. Makedonya'da da lejyonlar vardı. Crassus'un kısa süre önce bölgedeki başarıları, bu eyaletin saldırıya açık ve bu yüzden doğrudan Caesar'ın idaresinde olması gereken bölgelerden biri olmasına gerek olmamasını sağlamıştı. Afrika'da da birçok lejyon vardı. Diğer taraftan senato eyaletlerinde önemli askerî kuvvetler yoktu. Makedonya ve Afrika'daki askerler de Caesar'a olan yeminlerini devam ettirmiş olabilirdi, ki birkaç yıl içerisinde tam da böyle olacaktı.

Bu sistemin bazı detayları söz konusu günlerde belirlenmiş, diğerleri de gelecekte eklenmiştir. Caesar aynı anda her yerde olamayacağı için, geniş yetki alanları içerisinde sorumluluk alacak bazı *legatus*'ları seçilecekti. Bunlar boyut olarak eşit bölgeleri kontrol ediyordu ve geçmişteki eyalet valilerine oldukça benzer bir şekilde kararlar alıyordu, lakin yalnızca vekâleten *imperium* sahibiydiler. Bunun tersi olarak senato eyaletleri, kendi yasal hakları olarak *imperium* sahibi olan eski kamu görevlilerinden kura yoluyla seçilen prokonsüller tarafından yönetilecekti. İlk yıllarda muhtemelen Makedonya ile Afrika istisna olmak üzere bu adamların kıyafetleri ve sembolleri de açık bir şekilde sivildi, öte yandan Caesar'ın *legatus*'ları kılıç ve askerî pelerin takıyordu. Caesar'ın seçtikleri ile senatonun seçtikleri kişilerin ayrı kariyerleri yoktu, zira insanlar muhtelif makamlardan geçiyordu. Mısır'ın dışında Caesar, *legatus*'ları olarak hizmet ve eyaletlerinde komuta etmeleri için senatörler seçiyordu. Bu, senatör sınıfı için birçok fırsat olduğu anlamına geliyordu. İnsanlar, ailelerinin şanını artırmak üzere bazı onurlar elde

edebilirdi. *Legatus*'lar için mümkün olan onurlar ve unvanlar, yetkileri dolayısıyla *imperium* sahibi olan prokonsül valilerden biraz olsun farklı olsa bile bunlar yine de onur payeleriydi. Üstün olmak ve şan kazanmak üzerine olan aristokrat güdüsü yeni rejimde de devam ediyordu.[31]

Caesar, herhangi bir dengi olmadığı için bu rekabetin ötesindeydi, kendisi *legatus*'ları seçtiği için de kendilerine büyük askerî komutalar verilen bütün adamlar kontrolü altındaydı. Makedonya ve Afrika'nın prokonsül valilerinin bağımsızlıkları sınırlıydı. Bunların yeni askerî birlikler toplama yetkisine sahip olduğu şüphelidir, ayrıca komutaları altında olan lejyonların sadakatlerini kazanabileceklerini varsaysak bile, ordunun geri kalanını kontrol eden adama karşı koyacak konumda da değildiler. Her senatörün kariyeri bir açıdan Caesar'ın desteğini almaya bağlı olmaya başlamıştı.

Caesar'ın üstünlüğü konusunda hiç kimse bir şüphe duyamazdı. On yıllık komuta yetkisi, Pompeius ve Iulius Caesar'ınki gibi eski olağandışı komuta yetkilerini gölgede bırakıyordu. Bu, herkes için büyük sorumluluklar almak suretiyle devletin hizmetkârıymış gibi görünmesine yardımcı oluyordu. Toplumun bu konuda bir huzursuzluk duymuş olması pek muhtemel değildir. Olağandışı komuta yetkilerinin, sorumlulukları bir hırslı kamu görevlisinden diğerine sık şekilde aktarmak şeklindeki geleneksel yöntemden daha etkin bir şekilde işleri hallettiğine dair örnekler vardı. Bazı senatörler ve hatta bu sistemin içine dahil olma şansına avuntu duymayanlar bile bu şekilde hissetmiş olabilirdi. Caesar, ordunun büyük bir kısmını kontrol etmeye devam ettikçe başka türlü gerçekçi bir ihtimal olamazdı. Dio, devlet yönetiminde büyük bir rol üstlenmeye "ikna edildikten" sonra Caesar'ın yaptığı ilk şeylerden birinin senatodan, muhafız alaylarının maaşında büyük bir zam yapılmasını sağlayan bir yasa çıkarılmasını sağlamak olduğunu alaycı

31 Dio 53. 12. 2—16. 3, Lacey (1996), s. 89-95, Liebeschuetz (2008), s. 346-53, Salmon (1956), s. 459-67, Cartledge (1984), s. 31-8, J. Ferrary, "The powers of Augustus", J. Edmondson (ed.), *Augustus* (2009), s. 90-136, özellikle. 90-99, A. Jones, "The imperium of Augustus", *JRS* 41 (1951), s. 112-19, özellikle 112-14, G. Chilver, "Augustus and the Roman constitution 1939-1950", *Historia* 1 (1950), s. 408-35; bu noktaya kadar faydalı bir akademik tartışma ve Caesar'ın konumunu haklı çıkarmak için verdiği savaşta genel olarak bkz. J. Rich, "Augustus, War and Peace", Edmondson (2009), s. 137-64, özellikle 153-7; aristokratlar arasındaki rekabetin devam edişi için bkz. W. Eck, 'Senatorial Self-Representation: Developments in the Augustan Period', F. Millar & E. Segal (ed.), *Caesar Augustus. Seven Aspects* (1990), s. 129-67.

bir şekilde söyler. Bu konuda delil çok az olsa da bu muhafızlar muhtemelen, lejyonerlere verilen yıllık 225 *denarius* yerine 375 *denarius* alıyordu. Dokuz tane muhafız alayı vardı, yani bunlar, on kohortluk bir lejyonun sayısal gücünden biraz daha az tutulmuştu. Bazı alaylar rutin bir şekilde Roma'da veya şehrin etrafında konuşlandırılıyordu. Bu, MÖ 44 yılının erken günlerinde şahsi muhafız birliğini dağıtmış olan Iulius Caesar'ın tersi bir durumdu. Silahlı bir birlik, Caesar'ın iktidarının en büyük garantisiydi.[32]

13 ile özellikle 15 ve 16 Ocak günlerindeki toplantılarda senatörlerin vaktinin çoğu Caesar'ı övmekle ve onu kalıcı onurlarla ödüllendirmekle geçmişti. Belki de senatörler samimi bir şekilde fikirlerini dile getirmişti, öte yandan ele alınan konuları hiç şüphesiz Caesar'ın konuşmacıları seçişi ve daha önceden kendilerine nasıl konuşacakları söylenen adamların yaptığı katkılar şekillendirmiştir. Devlete geçmişte yapmış olduğu, gelecekte de yapacak olduğu inanılmaz hizmetlerin bir nişanı olarak Caesar'a yeni bir isim verilmesi yönünde hızlı bir şekilde karar alındı. Bazı konuşmacılar onu, Roma'nın kurucusuyla bir bağ kurarak Romulus diye anmak yönünde teklif sundu, zira şehri yenilemiş ve etkin bir şekilde yeniden kurmuştu.

Romulus, şehrin kurucusu olmasının yanı sıra aynı zamanda Roma'nın ilk kralıydı da. Geleneğe göre onun ölmekten ziyade bir tanrı olacak şekilde göğe yükseldiği söyleniyordu. Bununla birlikte onunla ilgili diğer ayrıntılar bu kadar da sempatik değildi. Roma'nın kuruluşu bir kardeş katliyle başlamıştı; Romulus'un ikiz kardeşi bir kürekle öldürülmüştü. Bu, çok fazla iç savaş görmüş bir nesil için rahatsız edici bir düşünceydi. Geleneğe göre başka bir anlatımda Roma'nın ilk kralı daha az görkemli bir şekilde ortadan kalkar; buna göre Romulus, bir senatör grubu tarafından paramparça edilir. Bir süre sonra senatoda Caesar'a bu ismi verme fikri değişmeye başladı. Suetonius, Caesar'ın ve yakın danışmanlarının bu konuda hevesli olduğunu iddia eder, fakat böyle olsa bile bir noktada fikirlerini değiştirmiş olmalılar. Bunun çok açık ve ciddi bir şekilde değerlendirildiği bize o zamanların atmosferi hakkında çok şey anlatır. Senatörler, çok güçlü bir adama onurlar

32 Dio 53. 11. 5, Dio'nun "iki katı maaş" beyanının kaba bir tahmin olduğu iddiası için bkz. G. Watson, *The Roman Soldier* (1985), s. 97-8; ordu hâkimiyeti için genel olarak bkz. J. Campbell, *The Emperor and the Roman Army 31 BC-AD 235* (1984), *passim*.

verme konusunda çok istekliydi. O ve yapmış olduğu şeyler beğenilsin beğenmesin, kimse Caesar'ın üstünlüğünden bir şüphe duymuyordu.[33]

En sonunda, Munatius Plancus tarafından sunulan bir tasarıda oylama yapıldı. Bu adam, bir zamanlar kendisini maviye boyayıp Antonius ve Kleopatra için dans etmek üzere balık kuyruğu takan, daha sonra da Caesar'ın tarafına geçerek ona rakibinin vasiyeti hakkında haberler getiren kişiydi. Plancus, Augustus ismini önerdi. Senatörlerin, onun yanında durarak onaylarını göstermesiyle bu karar coşkulu -ve belki de herkesin ortak fikriyle- alındı. Toplantıya başkanlık eden konsül artık resmî bir şekilde Imperator Caesar Augustus *divi filius* [Tanrının oğlu Imperator Caesar Augustus] olmuştu. Daha önce hiçbir Romalının böyle bir ismi olmamıştı, bizim bu isme aşina olmamız bunun ne kadar alışılmışın dışında olduğunu unutmamıza neden olur. Augustus ismi, kehanetler vasıtasıyla tanrısal bir aklın ve onayın peşinden giden Roma geleneklerinin yoğun dinî anlamlarını taşıyordu. Roma'nın en erken ve en saygın şairi olan Ennius, şehrin "aziz bir kehanet" vasıtasıyla kurulduğundan bahsetmişti. Onun bu dizeleri, bugün Shakespeare'in dizeleri bizim için ne kadarsa Romalılar için de o kadar ünlüydü.

Caesar Augustus -bazen isim sırası, daha çok vurgu yapmak amacıyla Augustus Caesar oluyordu- hiç kimseye benzemeyen özel biriydi. Bu isim, 10 yıllık eyalet komutası yetkisinin tersine kalıcı bir onurdu. Bir tanrının oğlu olan Imperator Caesar Augustus'un herhangi bir dönemde sivil hayata döndüğünü veya şan, *auctoritas* ve seçkinlik bakımından herhangi birinin dengi olabileceğini tahayyül etmek zor, belki de imkânsız bir şeydi. Daha önceki örnekleri -mesela Pompeius'un olağandışı komuta yetkileri ve MÖ 54 yılından itibaren İspanya eyaletlerini bölgeye gitmeden yönetmesi gibi- Caesar Augustus'un konumundan çok eksikti. Geçmişte başka adamlar da büyük isimler almıştı -Sulla, *Felix* (şanslı, mutlu) Pompeius da *Magnus* (büyük) unvanları almıştı- lakin kimse, Augustus kadar azametli ve kutsal bir isme sahip olmamıştı. Kendisine güç ve şan konularında denk olabilecek tek kişi Iulius Caesar'dı. Onun halefine Caesar Augustus değil de Augustus deme yönündeki eğilim, bu ikilinin Roma devletindeki yerlerine dair büyük benzerlikleri gizleyebilir.

33 Roma'nın, Remus'un kardeşi tarafından öldürülmesi yüzünden lanetlendiğine dair dönemin çağdaş bir görüşü için bkz. Horace, *Epodes* 7. 17-20; Romulus ve ölümü için bkz. Livy 1. 16. 1-4.

Caesar Augustus bir noktada başka bir onura daha nail oldu. Halk meclisinin oylamasıyla bu sefer kendisi için Curia Iulia'ya altından bir "erdem kalkanı" (*culpeus virtutis*) koyuldu. Bu kalkan onun tanrılara ve yurduna karşı gösterdiği *virtus*'unu [erdemleri], adaletini, merhametini ve hürmetini methediyordu. *Res Gestae*'da [Augustus'un İcraatları] bu olay, ona Augustus isminin verilmesiyle bağdaştırılır. Fakat bu ödülün kendisine daha sonraki bir dönemde, belki de ismi aldığı ilk yıldönümünde verilmiş olması muhtemeldir. Bu kalkanın bir kopyası, bugün Güney Fransa'daki Arles'te günümüze kadar gelmiştir. Bu kalkan açık bir şekilde, Caesar Augustus'un sekizinci konsüllüğü olan MÖ 26 yılına tarihlenir. Aslında bu kalkan, eyaletlerdeki örneklerinden biriydi. Birçok sikkede *CL(upeus) V(irtutis)* sloganı yer alır. Bu erdemler, Iulius Caesar'ın benzer şekilde övülmesini andırır ve taklidin kasıtlı olduğunu düşünmemek için bir sebep yoktur.[34]

Caesar Augustus'un devlet içinde şahsi, kalıcı bir üstünlüğü vardı. Geçmişte buna yalnızca babası denk olabilmişti. Tıpkı Iulius Caesar gibi o da her yıl konsül olmaya devam etti. İktidarı senatoya geri verdiği ve bundan hemen sonra iktidarın kendisine geri verildiğine dair yapılan bu numara önemliydi -ve bu, MÖ 44 yılında Lupercalia Festivali'nde verilen karmaşık mesajdan çok daha başarılı olmuştu. Bu, Caesar Augustus'un kendisini sunuşundaki ve tutumlarındaki birkaç farklılığa, onunla babası arasındaki büyük -ve oldukça açık- farkları göremeyecek kadar odaklanmamamıza yol açmamalıdır. Bir açıdan şimdi, babasının onurlarını ve bulunduğu makamları elde etme amacı olduğu yönünde gençliğinde yaptığı açıklamayı yerine getirmiş oluyordu. Iulius Caesar bir keresinde, her ne kadar bu görüşü ne zaman ve hangi bağlamda söylediğini bilmesek de *res publica*'ya "herhangi bir şekli veya önemi olmayan bir isim" olarak önem vermemişti. Halefi çok daha ince düşünceliydi ve artık yürürlükten kaldırılan diktatör unvanını almaktan kaçınmıştı. Lakin bu fark gerçektekinden çok daha belirgindi. Kendisi de bir *divi filius*, yani tanrının oğluydu. Hem bu hem de Caesar ismi sürekli bir şekilde onun, katledilen Iulius Caesar ile bağlantısını

34 *Res Gestae* 34, Suetonius, *Augustus* 7, Dio 53. 16. 7, Velleius Paterculus 2. 91, Lacey (1996), s. 92-5, Zanker (1988), s. 95-100, Syme (1959), s. 59 ve "Imperator Caesar, a study in nomenclature", *Historia* 7 (1958), s. 172-88; kalkan üzerinde yer alan çağrışımların detaylı bir şekilde tartışılması ve bütün bu payelerin geçmişte Iulius Caesar'a verildiğine dair iddia için bkz. S. Weinstock, Divus Julius (1971), s. 228-59.

gösteriyordu. Roma'yı süsleyen ve şimdiden kendisiyle bağdaştırılan anıtlar, hayatı boyunca diktatörü anan anıtlardan çok daha üstündü.[35]

Căesar Augustus'un tutumları konusunda başka bir benzerlik daha vardı. Tıpkı babasının MÖ 44 yılında büyük bir askerî sefer planı yapması gibi Caesar Augustus da, bu onurlarla ödüllendirildikten sonra Roma'dan ayrılarak yıllar boyunca batıdaki eyaletlerine gitmeyi düşündü. Yılın son zamanlarında Galya'ya geldi fakat tam olarak ne zaman Roma'dan ayrıldığını bilmiyoruz. Crassus Temmuz ayında zafer alayı kutladığında özellikle şehirden ayrı kalmak istediğine inanmak için bir sebep yoktur. Bu, o yıl düzenlenen tek zafer alayı değildi. Eylül ayında Marcus Valerius Messalla da başka bir zafer alayı düzenlemişti. Caesar, MÖ 28 yılındaki bu törenler için şehirde kalmıştı. Eğer Crassus, Via Sacra'da bu töreni gerçekleştirmeden önce gitmiş olsa bu, eyaletlerdeki işine yıl bitmeden önce başlamak istediğinden kaynaklanıyor olurdu. Onunla birlikte, ergenlik yaşlarında olan Marcellus ve Tiberius da, askerî *tribunus* olarak hizmet etmek suretiyle ordudaki ilk tecrübelerini kazanmaya gitmiştir. Genç adamların eyaletlere giden akrabalarına eşlik ederek bu şekilde bir şeyler öğrenmesi normaldi. Daha olağandışı bir şekilde karısı Livia da kocasına eşlik etmiştir. Evliliklerinin kalan süresi boyunca, sık sık yolculuk yapan kocasına eşlik etmek Livia'nın alışkanlığı olacaktı. Geçmişte valilerin karıları evde kalırdı, bu yüzden Octavia, Atina'da Antonius'a eşlik ettiğinde bu sürpriz bir durum olmuştu. Augustus Caesar da bu eski geleneği önemsemek istemeyen kişilerdendi.[36]

35 Suetonius, *Julius Caesar* 77.

36 Valilerin karılarının eyaletlerine giden kocalarına eşlik etmesine izin verme konusundaki isteksizliği için bkz. Suetonius, *Augustus* 24. 1; Livia için bkz. A. Barrett, Livia. First Lady of Imperial Rome (2002), s. 34-7.

13

SAVAŞTA MAĞRURA ÜSTÜN GELMEK

'Sahip olduğun güçle milletlere hükmedeceksin, barışa iyi âdetler getirecek, fethedilenlerin canını bağışlayacak, savaşta da mağrura üstün geleceksin. Unutmayasın, ey Romalı! Bunlar senin maharetlerin." *Vergilius, MÖ 20'ler.*[1]

Caesar Augustus, Roma'dan ayrılmadan evvel Ianus Tapınağı'nın kapıları yeniden açıldı. Bu, resmî bir şekilde açıklanan barış döneminin sona erdiğini sembolize ediyordu. İspanya, Galya, Suriye ve Mısır'ı kendi eyaletleri olarak kabul eden adam savaşa gidiyor, bölgelerdeki (Roma) düzenini ve istikrarı sağlama görevine başlıyordu. Bu, uzak bir bölgede yabancı bir düşmana karşı yapılacak bir savaştı, bu yüzden son yıllardaki karışıklığın ve kaosun geri döneceğine dair bir tehdit değildi. Bu, *res publica*'nın sağlının yeniden sağlanmasının bir parçasıydı. Heyecanlı bir şekilde Britanya fethi konuşulduğu için yaşanan atmosfer oldukça coşkuluydu.

Iulius Caesar daha önce iki kez bu adaya çıkmıştı. İddiasına göre zaman zaman Britanyalılar, kıtadaki kabile şeflerine yardım etmek için savaşçılar gönderdiğinden ötürü bu, Galya'nın güvenliği için gerekli bir şeydi. MÖ 54 yılında güneydoğudaki büyük kabileler silahlarını bırakmış ve Roma'ya vergi ödemeyi kabul etmişti. Fakat bu vergilerin, ilk önce Galya'daki büyük isyanlarla daha sonra da uzun süre boyunca iç savaş

1 Virgil, *Aeneid* 6. 851-3:
tu regere imperio populos, Romane, memento
(Hae tibi erunt artes) pacisque imponere morem,
parcere subiectis et debellare superbos.

karmaşasıyla dolu yıllarda ne kadar sıklıkla gönderildiğini bilmiyoruz. Geçmişte Galyalı simsarların kontrolünde olan pazarlar artık Iulius Caesar'ın operasyonları sonucunda Romalı tüccarlara da açılmıştı. Söz konusu yüzyılın sonlarında bu tüccarlar, Thames Nehri üzerindeki Londinium'da kalıcı bir yerleşim kuracaktı. Çoğu Romalı açık bir şekilde bundan daha fazlasını bekliyor, hâlen kendileri için egzotik olan adanın resmî bir şekilde hâkimiyet altına alınarak kalıcı bir eyalet olmasını umuyordu. Şairler, Parthların yanında Britanyalıları da, nihayetinde bozguna uğratılmaları kaçınılmaz olan ve bunu fazlasıyla hak eden mevcut düşmanlar olarak simgeliyordu. Birkaç yıl sonra Horatius şöyle demiştir:

Britanyalılar ve ölümcül Parthlar
Artık imparatorluğumuzun bir parçası olduğunda
Augustus, tanrı olarak görülecek.

Bazen Hintler de kaderlerinde Roma'ya ve önderine boyun eğmek olan başka bir halk olarak görülüyordu, tıpkı bir zamanlar Büyük İskender'e boyun eğdikleri gibi. Tehlikeli ve egzotik düşmanlara karşı alınan zaferler apaçık bir şekilde iyi ve en büyük hizmetkârı için devlete yapacağı uygun bir hizmetti.[2]

Bu sırada, Britanya'nın güneydoğusundaki kabilelerin güç mücadelesi buna müdahale etmek için cezbedici bir fırsat gibi görünüyordu. Zaman içerisinde bu mücadele, Catuvellauni ve Trinovantes adındaki Thames'in kuzeyinde yaşayan iki kabileden müteşekkil bir konfederasyonun geniş bir bölgeye hâkim olmasına yol açacaktı. Bu kabileler, krallarının Romalı tüccarlar tarafından sağlanan lüks mallara erişimini tekel altına almasını sağlamıştır. Augustus'un saltanatında en azından iki kez, yenilgiye uğratılan Britanyalı hükümdarlar Roma İmparatorluğuna kaçmış ve tahta geri çıkabilmek için onun otoritesini ve ordusunu kullanmak amacıyla

2 Horace, *Odes* 3. 5. 2-4 (Loeb çevirisi, bazı değişikliklerle); savaş konusunda Augustus'un kamu imajı ve Parthlara, Britanyalılara ve Hindistanlılara saldırmanın popülerliği için bkz. J. Rich, "Augustus, War, and Peace", L. de Blois, P. Erdkamp, O. Hekster, G. de Kleijn & S. Mols (ed.), *The Representation and Perception of Roman Imperial Power: Proceedings of the Third Workshop of the International Network, Impact of Empire (Roman Empire, c.200 BC-AD 476)* (2003), s. 329-57 = J. Edmondson (ed.), Augustus (2009), s. 137-64, özellikle 143-8; Britanya için bkz. Caesar, *BG*. 4. 20 Britanyalıların Galyalılara yardım ettiği iddiası ve genel olarak bölgedeki operasyonlar için bkz. A. Goldsworthy, *Caesar. The Life of a Colossus (2006)*, s. 278-92.

imparatora talepte bulunmuşlardır. Roma tarihi boyunca senatoya veya imparatora bu şekilde talepte bulunmak yaygın bir şeydi ve talepler yalnızca Roma'nın önderlerinin çıkarına uyduğu zaman karşılanıyordu.

Caesar Augustus bir Britanya seferi düşünmüş olabilir. Nakliye gemilerinden müteşekkil bir filo, Galya'daki Aquitania kıyılarında toplanmıştı. Bu, bir düzeyde hazırlık yapıldığını öne sürer. Bu belki de yalnızca tesadüfi bir plandı veya aktif diplomasiyi güçlendirmek amacı güdüyordu. Bu olay, Augustus'u tatmin edecek şekilde sonuçlanmıştır. Olaya dair belirsizdir, soruna veya bu sorunu çözmek için kullanılan yöntemlere dair gerçek bir fikrimiz de yoktur. Her şeyi hesaba katarsak Augustus'un gerçekten de Britanya'ya bir saldırı düzenlemeye meyilli olması pek muhtemel değildir. Iulius Caesar'ın örneğiyle bu sefer en kötü birkaç yıl alacaktı, öyle çok büyük kâr sağlayacağı yoktu ve riskli bir girişimdi. Hem MÖ 55 hem de 54 yılında Iulius Caesar, fırtınalara karşı filosunun büyük bir kısmını kaybetmişti ve düşman kabilelerin arasında erzaksız ve desteksiz bir şekilde kışlamak üzere neredeyse adada sıkışıp kalmıştı. Bu mücadelenin ne boyutta olacağı da belirsizdi. Roma savaş gemilerinden oluşan bir birliğin, Britanya'nın kuzeyini deniz yoluyla dolaşmasına daha bir yüzyıl vardı; bu şekilde bölgenin bir ada olduğu onaylanmıştı ve adanın gerçek boyutlarına dair daha açık fikirler edinilmişti. Daha ciddi bir teşvik olmadan Augustus, askerî sefer yapmamaya karar verdi. Bu noktada, kaçınılmaz olmadığı takdirde Parthlara karşı savaşa girmeyi riske etmeyen aynı dikkatli özelliğini göstermiştir. Şairler bu iki halka karşı en sonunda galip gelineceğine dair şiirler söylemeye devam etti fakat şimdilik Caesar Augustus'un aklında başka şeyler vardı.[3]

Caesar Augustus, Roma'dan Galya'ya gitti ve burada birkaç ay boyunca mahkemeler düzenledi, kendisine yapılan istekleri kabul etti ve bir nüfus sayımı işlemine başladı. Iulius Caesar'ın, İngiliz Kanalı'na ve Atlantik kıyılarına kadarki Ren'in batısındaki bütün bölgeyi fethetmesinin üzerinden neredeyse bir kuşak geçmişti ve kurulan eyaletin son şekli henüz kesin değildi. Yine de bölgede kalışı kısa sürdü, yılın sonunda Augustus, yakında Tarraconensis olarak adlandırılacak olan Beri İspanya eyaletinin merkezi Tarraco'ya (bugünkü Tarragona) geldi.

3 Genel olarak bkz. M. Todd, *Roman Britain* (3. Edisyon, 1999), s. 15-22, G. Webster, *The Roman Invasion of Britain* (gözden geçirilmiş baskı, 1993), s. 41-74 ve J. Manley, *AD 43 The Roman Invasion of Britain - A Reassessment* (2002), s. 37-50; deniz yolundan Britanya'nın etrafının dolaşılması için bkz. Tacitus, *Agricola* 38.

Burada, 1 Ocak MÖ 26 günü sekizinci konsüllüğüne girdi. Bu sefer mevkidaşı, kendisi Roma'da olan Statilius Taurus'tu. Kuzeybatıda bağımsız olarak kalmış az sayıdaki bazı toplumların arasında son zamanlarda çıkan karışıklıklar onun İspanya'yı ziyaret etmesinin en önemli gerekçesiydi. Ancak, bu bölgenin her zaman planlamış olduğu bir hedef olması ve orada savaşmayı planlamış olması oldukça muhtemeldir.[4]

Roma lejyonları İspanya Yarımadası'na ilk kez, MÖ 3. yüzyılın sonlarında Hannibal ile Kartaca'ya karşı yapılan uzun mücadele esnasında gelmişti. Cumhuriyet'in ilk kez İtalya'nın dışında kalıcı bir garnizon kurduğu ve cephe hattında en uzun deneyimi yaşadığı yer İspanya'ydı. Bu ezici bir deneyimdi, eğer az sayıda vali zafer kazanmışsa, icraatlarının sonucu rezalet olan başkaları da olmuştu. Her iki durumda da benimsenen yöntemler nadiren ahlakiydi; herhangi bir yasal dayanağı olmayan şiddet, hainlik ve katliamların hepsi, cephe deneyimlerinin yaygın noktalarıydı. Yarımadanın sakinlerinin birçoğu azimli ve yetenekli savaşçılardı. Romalılar onları büyük bir şevkle müttefik olarak askere almıştı ve erken dönemlerde de ünlü *gladius hispaniensis*'i yani İspanya kılıcını kendi kılıçları olarak benimsemişti.

Yine de Romalılar birleşmişti, yerli halklar ise böyle değildi. Zaman içerisinde Beri ve Uzak İspanya eyaletleri, Cantabria Dağları sayesinde korunan kuzeybatı haricinde bütün İber Yarımadasını kaplayacak şekilde genişlemişti. MÖ 1. yüzyılda bölge pek de barış içinde değildi. Romalılar ile yerli topluluklar arasında hâlen bazı savaşlar vardı fakat MÖ 70'lerde ve 40'larda çok daha sıkıntılı olan Roma iç savaşları yaşandığında yerliler, Cumhuriyet'in rakiplerinin kendilerini silip süpürdüğünü fark ettiler. O zamanlar bunun biraz vahşice olduğu ortaya çıkmıştı. Valencia'da yapılan bir kazı, Pompeius ile Sertorius arasındaki savaş esnasında işkence edilerek öldürülen insan iskeletleri ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan, Iulius Caesar'ın subaylarından biri de adamlarının bir korkuluk duvarını, düşmanlarının kesilen kafalarıyla nasıl süslediğini yazmıştı.[5]

---

4 Dio 53. 22. 5, Orosius 6. 21.1-11, Florus 2. 33. 46-59.

5 Valencia'daki korkunç deliller için bkz. A. Ribera i Lacomba & M. Calvo Galvez, "La primera evidencia arqueológica de la destrucción de Valentia por Pompeyo", *Journal of Roman Archaeology* 8 (1995), s. 19-40, and Caesar, *Spanish War* 32; İspanya'da Roma cephesinin ve eyaletlerinin gelişmesine dair çalışmalar için bkz. S. Dyson, *The Creation of the Roman Frontier* (1985), özellikle s. 199-236, J. Richardson, *The Romans in Spain* (1996), s. 41-126; *gladius hispaniensis*'in kökeni için bkz. F. Queseda Sanz, "*Gladius*

Böylesine korkunç dönemlere karşın Tarragona gibi şehirler gelişmeyi sürdürmüştü. Yunan ve Kartaca kolonilerinin ve ticaret merkezlerinin yerli topluluklarla karıştığı Akdeniz kıyıları boyunca uzun süredir bir şehir yerleşimi geleneği vardı. İber yerleşimlerinin yönetiminde kamu görevlileri ve Kartaca veya Latin alfabesi kullanılsa da kendi dillerinde yazılı dilden en azından bir miktar faydalanan bir idareye yön veren bir meclis vardı. II. Kartaca Savaşı'nın sonlarında bazı Romalı askerler İspanya'ya yerleşmişti ve zaman içerisinde, özellikle de MÖ 1. yüzyılda daha fazlası gelmişti. Ticarette, özellikle de altın ve gümüşün yer aldığı bol miktardaki maden kaynaklarından faydalanmak için fırsatlar arayan diğer İtalyanlar ve Romalılar da İspanya'ya gitmişti. İspanyalılardan birçok kişi de Roma ordularında müttefik olarak hizmet etmişti ve bunların bazıları vatandaşlık kazanmıştı; MÖ 89 yılından gelen bir yazıt, Büyük Pompeius'un babası için savaşmış olan bir süvari taburu olan *turma*'ya -yaklaşık olarak 30 kişilik süvari birliği- vatandaşlık verildiğinden bahseder. Büyük Pompeius da, Sertorius'a karşı yapılan savaşı destekleyen toplulukların önde gelen üyelerine vatandaşlık verme konusunda daha cömert davranmıştı. Bundan yararlanan kişilerden biri de Gades'li (bugünkü Cadiz) Lucius Cornelius Balbus'tu. Bu adam zaman içerisinde Iulius Caesar'ın en güvendiği vekillerinden biri olmuştu ve 15 Mart'tan sonra onun halefine parasıyla, etkisiyle ve tavsiyeleriyle yardımcı olmuştu. Kendisine belli bir dönem konsüllük verildiği MÖ 40 yılında ise Roma'nın ilk yabancı konsülü olmuştu.

Gades özellikle olağanüstü zengin bir ticaret merkeziydi, denize erişimi kolay olan toprak sahipleri İtalya'daki ve diğer yerlerdeki pazarlar için ticaret malları üretmeye çoktan başlamıştı. Bölgeden yapılan en büyük ihracat malı zeytinyağı olacaktı, ayrıca ünlü *garum* gibi fermente edilmiş balık sosları da. Bir nesil sonra, coğrafyacı Strabon Gades'in yalnızca Roma vatandaşı değil, ayrıca kayıtlı atlı sınıfı mensupları olan 500 adamla övündüğünü söylemiştir. İtalya'da çok az şehir -Roma'dan başka- böyle bir iddiada bulunmuştu. Balbus ve yeğeni ile kendisine konsül statüsü verilen ve Afrika'nın prokonsülü yapılan adaşı gibi küçük bir kesim Roma'ya gidip kamu hayatında kariyer sahibi olmuştur.

---

hispaniensis: an archaeological view from Iberia", *Journal of Roman Military Equipment Studies* 8 (1997), s. 251-70 ve İspanya teçhizatı ile savaş yöntemine dair detaylı bir çalışma için bkz. *Armas de la Antigua Iberia de Tartessos a Numancia* (2010).

Bu, söz konusu kişilerin memleketleriyle ilişkilerini kestiği anlamına gelmiyordu. Özellikle genç Balbus, Gades'te eğlenceler düzenleyerek ve anıtlar yaptırarak büyük miktarda para harcamıştır. Diğer şehirler de yerel aristokratların, eyalet valilerin veya bizzat Caesar Augustus'un bağışlarıyla tiyatro ve amfitiyatrolara sahip olacaktı. Bunlar, *res publica*'nın müzik ve drama kültürünü paylaşmasına, gladyatör oyunlarında da şiddet yönünü görmesine fırsat veren şeylerdi. Bu tür şeyler açık bir şekilde popülerdi ve Romalı olmak için büyük bir isteğin -veya en azından, *imparatorluk* yaşam biçimlerinin bir kısmını paylaşmak için- olduğu yönündeki işaretlerdi. Birçoğu, vatandaşlığa kabul edilmeden önce "Romalı" isimleri alıyordu, ayrıca özellikle de güneyde toga giyme modası vardı. Bu yıllarda bölgede darp edilen bronz sikkelerde İber dilindeki sloganlar bitmeye ve yalnızca Latince sloganlar olmaya başlamıştır.[6]

Akdeniz kıyılarının uzağındaki birçok topluluk, Romalıların daha ileriye ilerlemesine direnmiştir. Konumlarıyla birlikte bu durum onların -veya en azından yerel asillerin-, *imparatorluk* sistemini benimsedikleri hızı yavaşlatmıştır. İspanya'nın merkezinde, Galyalılara ve Britanyalılara benzeyen bir Kelt dili konuşan farklı bir milletler topluluğu olan Keltiberler egemendi. Bunların, Galyalı akıncılarla kaynaşan İberyalıları temsil ettiği yönünde antik zamanlardaki görüş günümüzde pek muhtemel olarak değerlendirilmiyor. Dilden ayrı olarak bunların gelenekleri ve eserlerinde de, Pirenelerin diğer ucundaki çağdaş "Kelt" toplumlarıyla ortak çok az şey varmış gibi görünüyor. Keltiberlerin kuzeyinde Asturialılar ve Cantabrialılar vardı. Bunlar, genelde belirli bir müstahkem tepede yer alan toplumların etrafında bulunan ayrı birçok ayrı gruba bölünmüştü. Çok az Roma ordusu bunların topraklarına girebilmişti, hiçbiri de herhangi bir süre buralarda kalamamıştır. Triumvirlerin döneminde kutlanan çok sayıda İspanya zafer alayı, bu bölgelerde elde edilmişti.[7]

6 Balbus için özellikle bkz. Cicero, *pro Balbo*, Richardson (1996), s. 103, 106, 117, 119, 126, alıntılar için Cicero, *ad Fam.* 10. 32. 3; burada Asinius Pollio, genç Balbus'un Gades'teki tutumlarını sert bir şekilde eleştirir; İspanya'da doğan ve kamu hayatında kariyer peşinde koşan Roma vatandaşları için bkz. M. Griffin, "The Elder Seneca and Spain", *JRS* 62 (1972), s. 1-19; Gades'teki atlı sınıfı mensupları için bkz. Strabo, *Geog.* 3. 5. 3; eyaletlerdeki ekonomi ve toplum için bkz. Richardson (1996), s. 149-78.

7 Keltiberler ve Romalılaşma ile asimilasyon sorunu üzerine sürmekte olan arkeolojik tartışma konusunda oldukça faydalı bir çalışma için bkz. *The Romanization of Central Spain. Complexity, Diversity and Change in a Provincial Hinterland* (2004), özellikle s. 69-143.



İspanya ve Galya ile batı eyaletleri

Hâlen bağımsız olan bu halklardan bazılarının, Roma eyaleti içerisinde bulunan daha yerleşik komşu Keltiberlerin topraklarına akın düzenlediklerinden şüphe etmek için özellikle iyi bir sebep yoktur. Antik dünyanın birçok çağında yağma akınları oldukça yaygın şeylerdi. Kartacalıların veya Romalıların bölgeye gelmesinden çok öncesinde İspanya Yarımadasında silahlar oldukça fazlaydı. Bu, her iki akıncı grubun da daha önceden barışçıl olan yerli halklara savaşı tanıtmış olmadığını gösterir. Bu, Kartacalıların ve Romalıların doğrudan çatışma veya paralı asker ile müttefik asker yönündeki bitmek bilmeyen talepleri yoluyla müdahalelerinin yerel savaş yöntemlerini ve yoğunluğunu fazlaca değiştirmediği demek değildir. Yaklaşık bir buçuk yüzyıllık

fetih hareketlerinin ve son dönemlerdeki iç savaşların etkisi, geniş bir bölgedeki bütün toplumları kaçınılmaz bir şekilde altüst etmişti. Bu, engebeli Cantabria dağlarındaki en iyi ihtimalle bereketsiz olan geçim mücadelesini daha da kötü bir hâle getirmişti. Bütün bunlar, saldırıya açık gibi görünen komşu toplumları yağmalamayı daha cezbedici hâle getirmiş olmalı.[8]

Augustus en başından itibaren, kuzeybatı bölgesini istila ederek İspanya'nın fethini tamamlamayı planlamış olabilir. Bu görevde söz konusu sınırlar oldukça genişti ve ancak birkaç yıllık askerî seferlerle elde edilebilir bir şey gibi görünüyordu. Öte yandan, böylesine zor bir arazide kolay olması pek muhtemel değilken böyle bir saldırıda, Britanyalılara ve özellikle de Parthlara saldırı yapılırsa gelebilecek potansiyel felaketler mevcut değildi. Bunun, böylesi egzotik veya ünlü düşmanlara karşı bir savaş olmadığı belki de başka bir cazibesiydi; Caesar Augustus'un devletin çıkarları uğruna daha az büyüleyici olan işler yapmayı ve kendi komutasına verilen eyaletlerdeki düzeni ve güvenliği sağlamak yönündeki sözünü yerine getirmeyi istediğini gösteriyordu. İlkbahar gelince Tarragona'dan ayrıldı ve Cantabrialıları "yatıştırmak" hedefiyle saldırı yapmak için toplanan orduya katılmak üzere kuzeye gitti.

"CÜRETKÂRDAN ZİYADE GÜVENLİ BİR KUMANDAN DAHA İYİDİR"

Imperator Caesar Augustus, iktidarı eninde sonunda herhangi bir kimseden çok daha fazla olan askerî gücünü kontrol etmesine bağlı bir savaş beyi olmaya devam ediyordu. Günümüzdeki standartlara göre kendisi, her zaman bu unvanın Romalılar için geçerli olan anlamından dikkatle kaçınsa da bir askerî diktatördü. MÖ 27 yılının başında güçlerini bıraktığı ancak senatonun kendisine baskı yaparak verdiği görevleri gönülsüz bir şekilde kabul ettiği izlenimiyle, askerî gücü tekelinde bulundurmaya devam ettikçe kimse ona zorla bir şey yaptırtamazdı. Lejyonlar onundu, senatonun bu birimlerin nasıl idare edildiğine dair

8 En azından orada bulunmamış olan Romalıların İspanya konusundaki görüşleri oldukça basitti, bu konu üzerinde Strabon'daki modası geçmiş ve bazı garip görüşlerle birlikte daha yakın zamanlardaki bilgiler için bkz. Richardson (1996), s. 150-68; ayrıca bkz. Dio 56. 43. 3; burada, kendisini teslim ettiğinde en sonunda Augustus tarafından bağışlanan ve ödüllendirilen bir haydut liderinden bahsedilir.

söyleyecek gerçek anlamda bir şeyi yoktu, ayrıca bu ve diğer ordu birimlerinin toplanmasını ve terhis edilmesini de artık senato kontrol etmiyordu. Her ne kadar Augustus, askerlerin hizmet koşullarıyla alâkalı detaylı önemleri senatonun onayı için sunacak olsa da senatörlerin bunlara onay vermemesi gibi bir olasılık ve anlaşmazlık yoktu. Geçmişte, *tribunus* rütbesine yapılan terfilerin çoğu ve yüzbaşıların terfilerini yapmak gibi lejyonlardaki birçok düzenleme, valilerin görevleriydi. Yine böyle olmaya devam etse de ordunun büyük bir kısmı için bu vali artık Augustus'tu ve öyle kalacaktı. Eğer seçkin bir kariyere sahip olacaklarsa hırslı subayların onun desteğini kazanması gerekiyordu.[9]

Askerî güç, Augustus'u bu üstün konuma getiren şeydi. Nihayetinde onun gücünü kırma şansı olan tek şey yine askerî güçtü. Bu yüzden lejyonlar onun için hem gerekliydi hem de potansiyel bir tehditti. Birilerinin onun veya Marius, Sulla, Pompeius ile bunların oğullarının, Iulius Caesar'ın, Marcus Antonius'un ve MÖ 1. yüzyılı son derece karmaşık bir çağ yapan büyüklü küçüklü diğer savaş beylerinin adımlarını takip etmesini engellemek hayati önemi haizdi. Askerlerin sadakati garanti altına alınamazdı -Caesar Augustus, bunu anlama konusunda yeteri kadar ayaklanma deneyimi yaşamıştı. Ordunun yalnızca çok küçük bir parçasının başında olan senatörlere yalnızca birkaç yıllığına verilen komutaları sınırlandırmak gibi bir şey söz konusu değildi. Lejyonlar ve buradaki subayların memnun ve sadık olarak tutulması gerekiyordu.

Actium Muharebesi'nden ve Antonius'un yenilmesinden sonra sayıları altmış civarında olan bütün mevcut lejyonlar Augustus'un kontrolü altına girdi. Büyük miktarda subay ve asker birden fazla kumandana hizmet etmişti. Yeterince büyük olan askerlerin birçoğu bir noktada Iulius Caesar'a yemin etmişti ve bu, kendilerini onun halefiyle bağlayan güçlü ve duygusal bir bağdı ama terhis edilme konusunda sabırsız olan askerlerin ayaklanmalarının hızlıca gösterdiği üzere yalnızca bu yetmiyordu. Bazı lejyonlar şüphesiz ordunun temel taşıydı ve çoğu da büyük oranda kâğıt üzerindeki gücün altındaydı. Fakat bu şekilde bile toplamdaki asker sayısı, Kartaca'ya karşı verilen büyük mücadele de dahil olmak üzere geçmişteki herhangi bir dönemden çok daha fazlaydı. Bu durum, uzun vadede aksi iddia edilemez şekilde pahalı bir

9 İmparator ve ordu için genel olarak bkz. J. Campbell, *The Emperor and the Roman Army 31 BC-AD 235* (1984).

şeydi. Ayrıca, çok büyük bir asker topluluğunu memnun tutabilmek zor olduğundan da tehlikeliydi.[10]

Bu yüzden, sahip olacakları ordunun boyutu ve biçimine karar vermek Augustus'a ve onun danışmanlarına bağlıydı. Potansiyel Romalı rakiplere karşı konumunu korumak ve *imparatorluğu* yönetmek, savunmak ve gerektiği zaman da eyaletleri genişletmek için ne kadar askere gerekliği olduğuna karar vermeleri gerekiyordu. İki şey birbiriyle yakından bağlantılıydı. Imperator "muzaffer kumandan" anlamına geliyordu ve imparatorluk, yabancı komşularına karşı zayıf olur ve sınırlarda veya eyaletlerin içinde aksilikler yaşanmaya başlarsa bu, Augustus'un itibarına ciddi zarar verirdi. Bu, kendi içinde onun gücünü kırmak için yeterli olmayabilirdi, fakat bir ihtilaf yaratması ve böylece rakiplerin ortaya çıkmasına bir şans vermesi muhtemeldi.

Bu etkenleri dengeleyen Augustus, 26 ila 27 lejyonluk bir orduyu elinde tutmaya karar verdi. Bu sayı kadar çok daha yüksek asker sayısına sahip iki birimin ne zaman oluşturulduğu da kesin değildir. Hatta bir noktada toplam sayı 28 lejyona çıkmıştı. Ordunun bu şekilde yarıdan fazlasının azaltılması, Actium Muharebesi'nden sonra gazilerin tekrardan iskân edilmesiyle daha kolay hâle gelmişti. MÖ 29 yılı itibarıyla, kolonilerde yerleşmiş 120.000 terhis edilmiş asker vardı. Bu, tam güçteki yaklaşık 24 lejyona eşdeğer bir rakamdı. Muhtemelen terhis edilmek isteyen ve renkleri belli olunca kalmaya gönülsüz olan askerler bırakıldığında diğer askerler, tam güçteki 26 (veya 27) lejyonluk bir ordu oluşturacak kadar yeterli asker gücünü rahat bir şekilde sağlamıştır.[11]

Cumhuriyet'in son on yıllarında askerî hizmet alanındaki detayların açıklanması zordur. Fakat en azından bazı kişiler altı yıllık bir süre için veya savaşın sonuna kadar askere alınıyordu. Böylece, terhis edilebilecek konumda olanların çoğu özellikle de yaşlı kişiler değildi. Bazıları orduyu bir kariyer olarak seçiyordu ve görev sürelerini uzatıyordu, bu özellikle de subaylar için yaygın bir şeydi. 1. yüzyılın karmaşa içinde

10 Augustus'un yeni ordusu için genel olarak bkz. L. Keppie, *The Making of the Roman Army* (1984), s. 132-54, H. Parker, *The Roman Legions* (1957), s. 72-92, R. Syme, 'Notes on the legions under Augustus', *JRS* 23 (1933), s. 14-33. *Legio XXI Rapax Legio XXII Deiotariana*'nın toplandığı tarihe dair bir belirsizlik vardır. İkinci lejyon, Roma ordusuna alındıkları zaman kendilerine vatandaşlık verilen Galatia kralının Roma tarzı talim edilen askerlerinden oluşturulmuştu. Bu, Galatia kralının öldüğü MÖ 25 yılında gerçekleşmiş olabilir.

11 MÖ 29 yılında yaklaşık 120.000 askerin yerleşiminin sağlanması için bkz. *Res Gestae* 15.

geçen ilk on yıllarında etkin bir şekilde profesyonel subaylar olan mevcuttaki küçük grup hızlı bir şekilde genişledi. Bu tür adamlar büyük oranda *tribunus*, *praefectus* veya yüzbaşı olarak hizmet ediyor, hatırı sayılır miktarda deneyim ve uzmanlık kazanıyordu. En azından bazıları da atlı sınıfı mensubuydu veya ganimetten aldıkları pay sayesinde bu sınıfın bir mensubu oluyorlardı. Bazıları için ordu, sosyal sınıfta ilerleme için bir sıçrama tahtasıydı, bazıları için de hem iyi bir geçim yolu hem de onurlu bir kariyer.

Bu tür adamları göz ardı etmek akıllıca bir şey değildi. Senatörlere bir askerî itibar kazanma olasılığı tanınması gerektiğini düşünmemeliyiz çünkü toplumun diğer sınıfları da bu konuda hevesliydi. Bu insanların çoğu, İtalya'daki kasabaların yerel eşrafından geliyordu. Kendilerine, ordudaki rütbeleriyle orantılı şekilde önemli arsalar verilmişti ve bu şekilde yerel kamu görevlerini elde edebiliyor ve kasaba meclislerine girebiliyorlardı. Bu tür adamlar orduda hizmet etmeye devam etmek istesin istemesin, onlar ve onlar gibi olan diğerleri de, kendileri için olsun çocukları için olsun devam etme şansını görmeye istekliydi. Bu rütbeleri doldurma konusunda bir zorluk yaşandığını duymuyor olmamız tesadüf olmayabilir.

26 lejyon yalnızca 130.000 askerin değil, ayrıca 156 *tribunus* ve 1.560 yüzbaşının da çalıştırılması anlamına geliyordu. Neredeyse bir lejyonluk muhafızlar da toplam sayıya eklendi -bunların maaşı her düzeyde orantılı bir şekilde daha yüksekti- ayrıca vatandaş olmayan askerlerden toplanan yardımcı birlik birimlerinin resmî organizasyonunda gittikçe artan bir şekilde daha fazla fırsatlar sağlanıyordu. Bu birimler artık piyade kohortları şeklinde düzenleniyordu ve süvari taburları büyüklüğündeydiler. Her ne kadar zaman zaman birimin oluşturulduğu halkın aristokratlarından seçilse de bunlara genelde Roma vatandaşları olan subaylar komuta ediyordu. İlk başta bu birimlerden birinin komutasını eski bir kıdemli yüzbaşıya vermek yaygındı. Bir süre boyunca Augustus, senatör sınıfından iki tane genç adamı bir süvari taburunda ortak komutaya yerleştirerek deneme yapmıştır. Bu noktada, lejyonlardaki daha kıdemli rütbelere yükselmeden önce atlılara önderlik etme ve özen gösterme suretiyle deneyim kazanmalarını umuyordu. Bununla birlikte, yıllar geçtikçe her bir yardımcı birlik birimine önderlik edecek atlı sınıfından bir *praefetus* veya *tribunus* seçmeye başladı. Bu, atlı

sınıfları için kalıcı olarak açık olan görevlerin sayısını artırdı. Söz konusu kişilerin *princeps*'e bir yemin etmesi gerekiyordu, böylece rütbelerini, maaşlarını ve gelecekteki terfi ve lütufları da ondan elde edeceklerdi.[12]

Oldukça büyük bir ordunun devamlılığını sağlamak bu önemli grubun isteklerini yerine getirmenin, ayrıca onları ve askere alınmaya meyilli olanları ordudaki rütbelerde meşgul tutmanın önemli bir yoluydu. MÖ 63 yılında Catilina için bir ordu toplayan adam Sulla'nın eski bir yüzbaşısıydı, bu tür kişiler iç savaşlardaki orduların etkin olmasında büyük rol oynamıştır. MS 3. yüzyıldaki bir senatörün sert bakış açısıyla yazan Dio'da Maecenas, Augustus'a işsiz genç adamların haydutluk yapmasını engellemek için orduya alınmasını tavsiye eder. Bundan daha büyük olan bir tehlike ise bunların, rakip biri tarafından orduya alınmasıydı.[13]

Birimlerin gururu ve mevcut çıkarlar, yeni orduyu şekillendirme konusunda önemli rol oynamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde lejyonlar her yıl yeniden numaralandırılıyordu, böylece konsüller I. ila IV. lejyonlara komuta ediyordu. Bu sistem MÖ 1. yüzyılda çökmüştü, özellikle Iulius Caesar'ın lejyonları, ondan sonra Lepidus, Antonius veya genç Caesar için savaşmış olsa da kimliklerini koruma konusunda oldukça katıydı. Antonius'un lejyonları, Actium Muharebesi'nden sonra hemen Caesar'ın tarafına geçmişti fakat birçok durumda sayılarından, isimlerinden ve birimlerdeki geleneklerinden vazgeçmeyi reddetmişti. Bu, en başından beri yeniden organize edilen ordunun herhangi bir mantıklı sıralamayla numaralandırılmadığı anlamına geliyordu. IV., V., VI. ve VII. olarak ikişer tane lejyon vardı, ayrıca III. sayısıyla en az üç lejyon vardı. *Legio V Alaudae* gibi birçoğu da, Antonius'la yakın şekilde bağdaştırılmalarına rağmen kimliklerini korumuştur. Belki de bunu, bir zamanlar Iulius Caesar için sadık bir şekilde savaşmış olmalarından yapmışlardır. Bu lejyon sembolü olarak bir fil kullanmaya devam etti; bu, MÖ 46 yılında Pompeiusçuların savaş fillerinin yenilmesini hatırlatıyordu.[14]

---

12 Suetonius, *Augustus* 38. 2.

13 Catilina için bir ordu toplayan ünlü eski yüzbaşı Manlius için bkz. Sallust, *Bell. Cat.* 24. 2, 28. 4, 30. 1, 56. 1-2, 59. 3 ayrıca otuz yıl boyunca *tribunus*, *praefectus*, *legatus* ve *praetor* olarak hizmet etmiş olan diğer komutan Petreius için bkz. 59. 6, Dio 52. 27. 4-5; Antonius'un MÖ 44 yılında eski yüzbaşıları toplaması için 6. bölüme bkz.; yüzbaşıların oynadığı rol için bkz. Campbell (1984), s. 101-9 ve R. Smith, *Service in the Post-Marian Roman Army* (1958), s. 59-69.

14 Bkz. Keppie (1984), özellikle s. 134-40, 142-3.

V. Alaudae Lejyonu, İspanya'nın kuzeybatısında düzenlenecek sefer için hazırlanan altı lejyondan biriydi. Diğerleri I. ve II., VI. Victrix Lejyonu, bu yıllarda *Hispana* adını alacak olan IX. (bu birimdeki askerler sayının eski formu olacak şekilde genelde VIIII yazıyordu) ve X. Gemina Lejyonu da vardı. *Gemina* "ikiz" demekti, her ne kadar bunlar İspanya'daki operasyonlarda yer almamış olsa da ayrıca XIII. Gemina ve XIV. Gemina lejyonları da vardı. Her durumda bunlar, iki mevcut birimin birbiriyle karıştırılması sonucu oluşturulan lejyonlardı. X. Gemina Lejyonunu meydana getiren birimlerden biri, Antonius'un komutasında hizmet etmişti ve Iulius Caesar'ın eski X. Lejyonundan geldiğini iddia ediyordu. Bu lejyon bir süreliğine unvanı olan *Equestris*'i korudu -bu unvan, MÖ 58 yılında askerler kısa süre için at üstünde hizmet ettiğinde ve komutanlarının onları atlı sınıfı mensubu yapacağı yönünde şaka yapmasıyla bu lejyona verilmişti. İki birimin birbirine karıştırılması muhtemelen her iki birimin de gururunu devam ettiriyordu ve açık bir şekilde, köklü bir lejyonu dağıtmaktan daha yeğdi.[15]

Subaylar ve askerlere gelenekleri hususunda izin verildi fakat yeniden organize edilen ordu, iç savaş yıllarındaki lejyonlar kadar pohpohlanmayacaktı ve şımartılmayacaktı. Rütbelerdeki askerler için hizmet koşulları genişletildi, çok geçmeden bu askerler, terhis edildiklerinde kendilerine toprak verilebilecek kişiler olmadan önce en fazla 16 yıllık geleneksel süre boyunca hizmet etmeye mecbur olacaktı. Bir noktada, bir dört yıl daha hizmet etme yükümlülüğü eklenmiştir, bu sürede askerler kıdemliler kategorisine giriyor, bazı görevlerden de muaf tutuluyordu. Lakin bunların dış görünüşleri ve disiplinleri aynı kalmalıydı. İkramiye ve prim vaatleri sadakat kazanmak için değişmez bir kuraldan ziyade artık arada sırada meydana gelen bir şeydi, bunu da yalnızca Augustus veya onun geniş ailesinden biri yapabilirdi. Bu tutumdaki değişiklik, konuşmadaki değişimden belliydi. İç savaşlar esnasında genç Caesar, rutin bir şekilde babasını taklit eder ve subaylarıyla askerlerine

15 İspanya'daki lejyonlar için en son çalışma olarak bkz. A. Morillo Cerdán, "The Augustean Spanish Experience: The origin of the *limes* system?", in A. Morillo, N. Hanel & E. Martín, *Limes XX: Estudios sobre la frontera romana. Roman Frontier Studies. Anejos de Gladius* 13 Vol. 1 (2009), s. 239-51, 240, R. Syme, "The Spanish War of Augustus", *American Journal of Philology* 55 (1934), s. 293-317, 298-301, R. Jones, "The Roman Military Occupation of North-West Spain", JRS 66 (1976), s. 45-66, 48-52; Caesar'ın X. Equestris Lejyonu için bkz. *BG* 1. 42 ve Keppie (1984), s. 137.

commilitiones yani "yoldaşlar" derdi. MÖ 30 yılından sonra bu samimiyet azalmaya başladı, artık onlara basit bir şekilde *milites* yani "askerler" demeye başlamıştı. Aynı şeyi, kendi aile üyeleri de dahil olmak üzere her valinin ve komutanın yapması konusunda ısrarcıydı. Augustus, İspanya'da Illyricum'da uyguladığı katı disiplini benimsemeye devam etti. Bazı yüzbaşıların, çadırlarının dışında dikkat çekmek için ayakta tutularak, bazen de set oluşturmak için kullandıkları kare şeklinde bir çim tutarak veya kemerlerini tutarak -böylece uzun askerî tunikleri ayak bileklerine kadar tıpkı bir kadın kıyafeti gibi asılı kalıyordu- sembolik şekilde küçük düşürüldüklerini biliyoruz.[16]

En kıdemli subaylar da sıkı bir disipline tabi tutuluyordu. Gençliğinde Caesar sık sık büyük riskler almıştı, her ne kadar nihayetinde başarılı olsa da bu süreç esnasında büyük tehlikelerin olduğu anlar olmuştu. Bunlardan en önemlisi, Sextus Pompeius'a karşı yapılan savaştakiydi. Artık olgun biri olan Imperator Caesar Augustus -Cantabria seferi başladığında 38 yaşındaydı- çok daha dikkatli olmaya meyilli biri olmuştu. Suetonius şöyle der:

> Usta bir liderin aceleci ve düşüncesiz olması kadar uygunsuz bir şey olmadığını düşünüyordu, onun en sevdiği sloganlardan bazıları şunlardı: 'Yavaşça acele et', 'Cüretkârdan ziyade güvenli bir kumandan daha iyidir', 'Bir iş ne kadar iyi yapılırsa o kadar hızlı yapılmış demektir'.
> Ne bir savaşa ne de bir muharebeye dikkatsiz bir şekilde başlamamak gerektiğini, ancak bir şeyler elde etme vaadi açık bir şekilde, başarısızlık ihtimalinden daha ağır bastığında buna başlamak gerektiğini söylerdi. Küçük bir kazanç için ağır kayıplar vermeyi riske edenleri, altın bir kancayla balık tutan biriyle kıyaslardı; bu kancanın kaybedilmesi, yakalayacağı hiçbir balığa eş olamazdı.[17]

Bir ordunun başında yer alan bir Romalı aristokratın içgüdüleri onu cüretkâr hatta eylem esnasında atılgan olmaya teşvik ederdi. Çünkü bu kişi, komuta yetkisinin geçici olduğunu bilirdi, kendisinin ve ailesinin itibarını artırmak isterdi ve yüzyıllar süren Roma başarısının ardından zaferin

16 Suetonius, *Augustus* 24. 2-25. 1; *commilitiones* ve askerlere karşı tutum için bkz. Campbell (1984), s. 32-93.

17 Suetonius, *Augustus* 25. 4.

neredeyse kaçınılmaz bir sonuç olduğuna rahat bir şekilde inanırdı. Augustus, *legatus*'larının ve hatta bir ordunun yönetiminde olan, senatör sınıfından gelen az sayıda prokonsülün gereksiz savaşlara girmesini veya Pompeius ve Iulius Caesar'ın ve eski nesillerdeki birçok farklı kumandanın tarzıyla sırf şan ve ganimet elde etmek uğruna ciddi yenilgi riski almasını istemiyordu. Kendisi savaş sahnesinden uzak olsa bile yenilgiler onda kötü bir etki bırakıyordu. Bu onun geniş eyaletlerindeki sorumluluklarının ve iç savaşları sona erdirip devlete barış getiren kişi olarak sahip olduğu *auctoritas*'ının bedeliydi. Imperator Caesar Augustus, şahsen olsun bir vekiliyle olsun, çok fazla yenilgiyi göze alamazdı.[18]

Dahası, eğer kendisinden başka herhangi biri veya yakın çevresinden gelip, elde ettiği şanı paylaşacak kadar kendilerine yakın bağı olan Agrippa ve Statilius Taurus gibi kişilerin de bir tehlike olmadan kazandığı çok sayıda görkemli ve iyi bilinen başarıları yoktu. Daha önce gördüğümüz gibi Augustus'un, *spolia opima*'yı kutlama girişiminde Crassus'u açık bir şekilde engellemiş olması şüphelidir. Ayrıca diğer birçoğu gibi ona da zafer alayı kutlaması izni verilmişti. Bundan sonra çok az kişi, Caesar Augustus'un yakınları olmadıkça bu tür büyük ölçekli seferlere çıkma şansı elde edebilecekti. O zaman bile bazı riskler vardı. Mısır'ı yönetmesi için bıraktığı adamın muhtemelen MÖ 26 yılında itibarı yerle bir olmuştu. Atlı sınıfı mensubu Cornelius Gallus büyük bir başarıyla sefer düzenleyerek, Yukarı Mısır'daki isyanı bastırmıştı. Daha sonra da zaferler kazanmış ve Roma İmparatorluğu'nun topraklarına yağma akınları düzenleyen, Mısır Krallığı'nın güneyindeki bölgelere baskın yapmıştı. Ne var ki zaferlerini çok dikkat çekici bir şekilde kutlamıştır; bu törenlerle ilgili bazı yazıtlar vardır, Dio'ya göre de Gallus, bazı yazıtları Piramitlere bile yazdırmıştı. Dio ayrıca Gallus'un, Augustus hakkında rahat ve yerici bir şekilde dedikodu yaptığını iddia eder -Dio onu iyi tanıdığı için bu çok tehlikeli bir şeydi. Gallus'un yargısının geçmişte kuşkulu olduğu ortaya çıkmıştı, mesela bir keresinde, Atticus'un kızına öğretmenlik yaptığı esnada çocuğu

18 Romalı kumandanlarla ilgili bir tarışma için bkz. A. Goldsworthy, "'Instinctive genius": the depiction of Caesar the general'", K. Welch & A. Powell (ed.), *Julius Caesar as Artful Reporter: The War Commentaries as Political Instruments* (1998), s. 193- 219; başarısızlık konusundaki sorumluluğu için bkz. Suetonius, *Augustus* 23 burada Galya ve Germania'daki başarısızlıklar, doğrudan komutada olmamasına rağmen onun yenilgileri olarak görülür.

istismar etmiş olan bir retorik öğretmenini kendi çevresine almıştı. Böyle bir tutum bir azatlı için özellikle uygunsuzdu, bu kız daha sonra Agrippa ile evlendiğinden Augustus, Gallus'un bu adamı kabul etmesini duyunca özellikle öfkelenmişti.[19]

Çoğunlukla olduğu gibi konu hakkındaki detayları çözmek imkânsızdır. Gallus'u suçlayan kişi Valerius Largus adında biriydi. Bu adam, *princeps*'e bağlı olan ve bu yüzden muhtemelen onun desteğinden en azından bir miktar faydalanan başka bir kişiydi. Yine de durum açık değildir, Largus, zalimce ve gerekçesiz davalar açmakla ünlüydü. Dio'nun anlattığı bir hikâyede bir adam Largus'la ilk kez buluşur ve onu tanıyıp tanımadığını sorar. Largus hayır der, bu adam da Largus olur da hayâli bir suçla kendisini dava eder diye bunu yazdığını söylemiştir. Başka bir yerde ise Augustus'un yakın çevresinden birinin -o da Gallus gibi bir atlı sınıfı mensubuydu- bir keresinde, Largus'u görür görmez ellerini ağzının ve burnun üzerinden çırptığını söyler; bu adamın huzurunda nefes almanın bile güvenli olmadığını ima etmişti.[20]

Caesar Augustus, Gallus'tan desteğini çekti ve onu görevden aldı. Kendisine yapılan suçlamaların tam olarak ne olduğu belli değildir fakat bunlar muhtemelen eyalet valilerinin yolsuzluk yapmasıyla ilgili kanunlara uygun şekilde yapılmıştı. Daha önceden atlı sınıfı mensupları bu şekilde suçlanmıyordu. Yine de görevinin ve güçlerinin her açısından Gallus bir eyalet valisiydi, belki de artık Gallus'un, bu mevkide hizmet eden senatörlerle aynı yasalara tabi olması senato için bir teselliydi. Mısır önemli bir gelir ve tahıl kaynağıydı, Augustus bunu yakın bir şekilde denetliyordu. Gallus'un veya onun komutasında görev yapanların yoğun bir şekilde zimmete geçirme yapması, iyi bir şekilde değerlendirilmiyor olmalıydı. Belki de Gallus, tıpkı geçmişte birçok senatör valinin yaptığı gibi bunu çok açık bir şekilde yapıyordu. Fakat bütün bunlar bir varsayımdır.

Augustus'un dostluğundan veya *amicitia*'sından -Caesar'ın açısından bu doğrudan düşmanlık işareti olarak görülen bir hareketti- mahrum kalan senato, Gallus'u memnuniyetle mahkûm ve sürgün etti. Gallus ümitsizliğe düşerek canına kıydı. Suetonius'un söylediğine göre bu,

19 Dio 53. 23. 5-7, *ILS* 8995, 11. 4 ff., Crook, *CAH2* X, s. 80-81; Atticus'un kızı Pomponia'nın istismar edilmesi için bkz. Suetonius, *Gram.* 16.

20 Dio 53. 23. 6, 24. 1-2, bir tartışma için bkz. Levick (2010), s. 174-5.

Augustus'un gözyaşlarına boğulmasına yol açmıştı; Augustus "bir tek, dostlarına karşı gösterilen hiddete bir sınır getiremediğinden" yakınıyordu. Bu olayı senatodaki planlı bir muhalefet işareti olarak görmek pek inandırıcı değildir. Bu belki de *princeps*'in istediğini düşündükleri şeyleri yaparak bazı senatörlerin destek kazanma amacıyla gösterdiği umutsuz gayretin bir işaretiydi. Ayrıca Augustus tarafından atanan bir atlı sınıfı mensubu valinin bile kanunlardan üstün olmadığını göstermek amacıyla Gallus'a bu saldırıların yapılmış olması da muhtemeldir. Eğer böyleyse, bu durum *princeps*'in ya da en azından Agrippa, Statilius Taurus ve Maecenas gibi Roma'daki temsilcilerinin onayını almış olabilir.[21]

OTOBİYOGRAFİNİN SON KİTABI

Augustus ordusunu, her biri farklı bir rota kullanarak Cantabria dağlarına giden üç farklı parçaya böldü. Görünüşe göre amacı ana geçitleri ele geçirmek ve yerel halkların tahkimli ana yerleşim bölgelerini hizaya getirmekti. Yapılan arkeolojik çalışmalar, bunun gibi bir miktar bölgede ciddi çatışmalar ve yıkımlar olduğunu onaylar, ayrıca bu seferler esnasında Romalılar tarafından inşa edilmiş bazı geçici ordugâhların da yerini saptamıştır. Ne yazık ki bugüne kadar, antik kaynaklardaki kısa -ve şüphesiz kötü bir şekilde tahrip olmuş- anlatımlarda verilen yer isimleriyle herhangi bir bölgeyi bağdaştırmak mümkün olmamıştır. Augustus, otobiyografisini bu savaşlardaki zaferle bitirir, fakat günümüze gelmiş anlatımlarda eserin bu kayıp kısmına dair neredeyse hiçbir iz yoktur. İspanya seferinden hiçbir kişisel başarı ve tehlike hikâyesi günümüze gelmemiştir ancak görünüşe göre Augustus'un yüzleştiği en büyük kişisel tehlike düşmandan gelmemişti. Yıl bitmeden önce bir kez daha ciddi bir şekilde hastalanmış ve Tarragona'ya dönmüş, MÖ 25 yılında sonuçlanana dek bu operasyonları orada idare etmiştir.[22]

---

21 Suetonius, *Augustus* 66. 2, R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 309-10, burada bu olayı, Gallus'un MÖ 28 yılında Mısır'dan geri "çağrılabileceğine" dayanarak, daha önceki Crassus'un vakasıyla bağdaştırır. Öte yandan, Dio'nun sonraki tarihlemesini reddetmek için bir sebep yok gibi görünüyor.

22 MÖ 26-25 yıllarındaki operasyonlar için son zamanlardaki bir tartışma olarak bkz. Morillo Cerdán (2009); burada arkeolojik kanıtlar için referanslar da verilir, daha geniş bir bağlamda bkz. Gruen *CAH2* X, s. 163-6. Syme (1934) ve "The conquest of North-West Spain", *Roman Papers*. Vol. 2 (1979), s. 825-54, D. Magie, "Augustus" War in Spain (26-25 BC), *Classical Philology* 15 (1920), s. 323-39 burada, edebî kaynaklardaki

Cantabrialılar ve Asturialılar büyük bir kararlılıkla savaştı. Kuşatılan savaşçıların teslim olmaktansa kendilerini öldürdüklerine dair bazı hikâyeler vardır. Herhangi bir dönemde İspanya'da yapılan bir savaşı otomatik olarak gerilla savaşı şeklinde değerlendirmek yönünde güçlü ve oldukça yanıltıcı bir içgüdü vardır. Böylesine engebeli bir arazide pusu kurma kesinlikle savaşın bir parçasıydı. Ayrıca kaynaklarda, müttefik toplumlar tarafından yüzüstü bırakılan muhbirler sayesinde sürpriz saldırılar yapıldığını okuruz. Bu, Romalılara tehdit altındaki birimleri desteklemek ve düşmanı yenilgiye uğratmak için hızlıca hareket etme şansı veriyordu. Lakin savaşın bir kısmının daha büyük bir ölçekte gerçekleşmiş olduğu açıktır. Hatta çok sayıda kuşatma yaşanmıştı. Romalıların zayiatı oldukça fazlaydı, zira her çatışma başarılı değildi ve etrafı küçük duvarlarla çevrili bir köye saldırı yapmak bile saldırganlar için oldukça tehlikeli bir işti. Bir keresinde, büyük miktarda askerî birlik taşıyan bir filo, Galya'daki Aquitania'dan hareket etmiş ve İspanya'nın kuzey kıyılarına birden fazla kez çıkarma yapmış, düşman ordunun diğer birimleriyle meşgulken saldırı gerçekleştirmişti.[23]

Her iki seferde de ne kadar askerin görev yaptığını bilmek imkânsız olsa da, Illyricum'un dağlarındaki operasyonlarla bazı benzerlikler vardı. Ayrıca bir alanda öğrenilen derslerin başka bir yerdeki birimlere ne kadar aktarıldığı da açık değildir. Bu seferler esnasında yapılmış geçici ordugâhlar, Cumhuriyet ordusunun geleneklerini benimseyerek aynı düzey çizgilerini kullanır. İç taraftaki yapıların şüphesiz organize bir şekilde oluşturulmasına rağmen -bu, MÖ 3. yüzyıldan beri Yunan gözlemcilerin takdirini toplamıştı- yine de iskambil kâğıdı şeklindeki standart ölçü planına uyumlu değillerdi ve sonraki birkaç on yıl içinde standart hâle gelecek iç düzenin kalıcı şablonu olacaklardı. Tıpkı hizmet koşulları gibi Roma ordusunun günlük işleri ve tatbikatları da birdenbire düşünülen ve benimsenen bir şey değildi. Bunlar, daha fazla düzenleme yapıldıkça Augustus'un yaşadığı dönemde gittikçe daha fazla gelişmiştir.[24]

---

faydalı tartışmalar bulunur; otobiyografisi için bkz. Suetonius, *Augustus* 85. 1, J. Rich, "Cantabrian closure: Augustus' Spanish War and the ending of his memoirs", C. Smith & A. Powell (eds), *The Lost Memoirs of Augustus and the Development of Roman Autobiography* (2009), s. 145-72; Augustus'un hastalanması için bkz. Dio 53. 25. 6-7.

23 Orosius 6. 21. 1-11, Florus 2. 33. 46-59.

24 Morillo Cerdán (2009), p. 243.

Daha önceki seferlerde olduğu gibi Romalılar, ordu birlikleri vadilerden ve geçitlerden geçmekteyken yüksek noktaları ele geçirmeye çalıştı. Bir hisar, müdafilerin herhangi bir şekilde kaçamaması için 24 kilometrelik bir setle kuşatıldı. Bu, gaddarca, metodik ve özellikle de göz kamaştırıcı olmayan bir savaştı fakat subaylara ve askerlere bir üstünlük, terfi veya başka ödüller kazanma şansı veriyordu. İtibarı yüksek *Augusta* unvanı hem I. hem de II. lejyonlara verildi, II. Lejyon ayrıca, Augustus'un astrolojik sembolü olan Oğlak yıldızını amblemlerinden biri olarak benimsedi.[25]

Zafer elde edilmeden önce iki yıl boyunca askerî sefer düzenlendi, zaferle birlikte Ianus Tapınağı'nın kapılarının bir kez daha kapatılması için Roma'ya haber gönderildi. Augustus, *imperator* olarak selamlandı ve kendisine senato bir zafer alayı düzenleme hakkı verdi. Kendisi bu şekilde selamlanmayı kabul etse de zafer alayı düzenlemeyi reddetti. Gerçekten de bir daha bunu yapmayacaktı. Zaten bu konuda çok büyük kişisel şan elde ettiği için buna daha fazla ihtiyacı olmadığını belirtmesi, Roma'nın merkezinde başka bir tören gerçekleştirmekten çok daha güçlü bir şeydi. Agrippa gibi o da, devletin iyiliği için olan bir şey konusunda karşılıksız bir şekilde gayret gösterirdi -onun durumunda en azından geleneksel onurlarla ödüllendirilmeden böyle yapardı. Öte yandan nihai bir zaferin bildirilmiş olmasının çok erken olduğu ortaya çıktı ve Cantabria ile Asturialılar, Augustus İspanya'yı terk ettikten hemen sonra saldırılarını yeniledi. Daha fazla çatışma oldu, gaddarca olsa da tipik bir şekilde etkin bir operasyonla bu çatışmalar MÖ 19 yılında Agrippa tarafından sonlandırıldı. O zaman bile savaş tam olarak Romalıların istediği gibi gitmemişti -I. Augusta Lejyonu'nun unvanı bir başarısızlıktan ötürü alınmıştır. (Bu lejyon daha sonra, bu cephedeki uzun hizmetinden ötürü *Germanica* ismini alacaktır.)[26]

Augustus, MÖ 1 Ocak 25 günü Tarragona'da dokuzuncu kez konsül oldu. Bazı Cantabrialı kabile şeflerinin teslim oluşunu kabul etmek için bizzat şehirden ayrılmış olabilir ancak hâlen ciddi bir şekilde hastaydı ve çok fazla seyahat etmiş olması pek muhtemel değildir. Yine de bu başıboş durduğu anlamına gelmiyor. Roma'ya bazı eyaletlerden birçok

25 Florus 2. 33. 50.

26 Morillo Cerdán (2009), s. 243-4; bu lejyon için bkz. Dio 54. 11. 5 ayrıca Keppie (1984), s. 138, 157.

elçi heyetinin gittiğini, senatoya çıktıktan sonra Tarragona'da Augustus'u görmek için seyahat ettiğini biliyoruz. Bunların tek elçi heyetleri olması son derece olasılıksızdır. İsteklerini elde etmek için bazı taleplerde bulunan birçok kişi de bütün imparatorluk topraklarından gelmişti.[27]

Eyaletlerde yaşayan halkların yalnızca küçük bir kesimi şahsen Augustus'u görebilirdi. Onun imajı bir başka konuydu ve fani olsun tanrısal olsun herhangi bir bireyden çok daha yaygın hâle gelecekti. Romalılar tarafından darp edilen ve onun kafasının veya bir sembolünün olduğu bütün altın veya gümüş sikkeler Augustus'la yakından ilişkiliydi. Bunlarda idealize edilmiş yakışıklı, otoriter ve uzun boylu bir Augustus vardı. O ayrıca her zaman gençti -veya en iyi çağında olan biri gibi hep daha iyiydi. Augustus'un orta yaşlarında veya yaşlı olduğu tek bir betimi dahi yoktur.

Bu, faniliğinin farkında olmadığı ve ailesinin geleceğiyle ilgilenmediği anlamına gelmiyordu, hele hele sık sık tekrarlayan hastalık krizleri göz önünde bulundurulduğunda. Marcellus ve Tiberius erkeklik togasını giymişti ve ona İspanya'ya giderken eşlik etmeden önce resmî bir şekilde erkek olmuştu. Bu seferler onlara askerî hayata dair bir deneyim sağlamıştı -bu, Livia'nın oğlunun keyif alacağı bir şeydi. Genç aristokratlar için evlilik yoluyla yapılan müttefiklikler, emellerinin önemli bir parçasıydı. Iulius Caesar tarafından evlatlık edinilmesiyle kendisine verilen rol sayesinde Augustus, genişleyen ailesiyle olan her bağının önemli bir konu olduğunu biliyordu. Livia onunla birlikteyse hiç şüphesiz çift bu şeyleri detaylıca tartışmıştı -bu, aile meselelerinin çoğunda kesinlikle yaşanmış bir şeydi. Tiberius, Agrippa'nın kızı Vipsania ile nişanlandı. Diğer taraftan Marcellus da büyük bir lütuf kazanarak, Augustus'un tek çocuğu olan Iulia ile nişanlandı. Yakın kuzenlerin evlenmesi, Roma'da akraba evliliği yapan aristokrat aileler için bile nadir bir şeydi. Bu, sürekli geleneklerden bahseden Caesar Augustus'un, eski kurallara o kadar da bağlı olmadığının bir başka göstergesiydi.[28]

---

27 Orosius 6. 21. 19-20, Strabo, *Geog.* 12. 8. 18, ayrıca Crook, *CAH2* X, s. 82 ve J. Richardson, *Augustan Rome 44 BC to AD 14. The Restoration of the Republic and the Establishment of Empire* (2012), s. 93-4 burada, Augustus'un kaldığı süre boyunca Tarraco'nun Roma dünyasının merkezi olduğu vurgulanır.

28 Livia'nın bu konudaki rolü üzerine bir tartışma için bkz. A. Barrett, *Livia. First Lady of Imperial Rome* (2002), s. 127-9.

14

"EN BÜYÜK GÜÇ UNVANI"

"Ey Roma halkı! Şimdilerde bir defne tacı istediği söylenen Caesar, tıpkı Herkül gibi İspanya kıyılarından muzaffer bir şekilde dönüyor. Eşi benzeri olmayan kocasıyla memnun olan kadın öne çıksın, erdemli tanrıların hak ettiği ritüelleri gerçekleştirsin, onunla birlikte ayrıca, biricik önderimizin kız kardeşi de bulunuyor..." *Horatius, MÖ 24 yılında Caesar Augustus'un İspanya'dan dönüşünü tarif ediyor.*[1]

İspanya'dan yurda yolculuk uzun sürdü. Augustus, muhtemelen son yıllarda onu sıkıntıya uğratan aynı sorunun tekrarlanmasıyla bir kez daha hastalandı. Roma şehri, yoğun kalabalığından ötürü sağlıksız bir yer olarak biliniyordu. Bu yüzden Augustus iyileştiği esnada, aristokratların şehirden uzak kalmak geleneğine uymuştur. MÖ 1 Ocak 24 itibarıyla İtalya'ya geldi, fakat bu tarihte onuncu konsüllüğüne bizzat girmek için Roma'ya gelememiştir. Bu, senatoyu onun bütün resmî icraatlarına yemin etmekten alıkoymamıştı. Augustus, zafer alayı düzenlediği zaman yaptığı bağışları tekrarlamak amacıyla her Roma vatandaşına 400 *sestertius*'luk bir ödül dağıtmasına izin verilmesini istemişti. Senato buna da izin verdi. Dahası senatörler, *princeps*'e başka onurlar da verse de bunların bazıları geri çevrildi.[2]

Augustus, konsül mevkidaşı olarak Gaius Norbanus Flaccus'u seçti. Bu adam, genç Balbus'un kızıyla evliydi ve Philippi Savaşı'ndaki kıdemli kumandanlardan birinin oğluydu. Agrippa ve Statilius Taurus,

1 Horace, *Odes* 3. 14. 1-8 (Loeb çevirisi).
2 Dio 53. 28. 1-3, *Res Gestae* 15. 1, Crook, *CAH2* X, s. 83-4.

Maecenas gibi hâlen Roma'daydı. Bu yüzden söz konusu kişiler resmî bir görevde olmasa bile işlerin Augustus'un istediği gibi gitmesini sağlayacak sadık, aşırı derecede zengin ve önemli astları mevcuttu. Taurus'un malikanesinde iri kıyım Cermen kölelerden müteşekkil güçlü bir birlik vardı, öte yandan bu kişilerin başkalarına zorla bir şeyi yaptırmak amacıyla kullanıldığına dair herhangi bir delil yoktur. Ayrıca, en azından bir miktar muhafız alayı İspanya'ya giden *princeps*'e eşlik etmiş olsa da bazı muhafızlar da şehirdeydi. Yani, gerektiği zaman Caesar'ın, güç kullanabilecek destekçileri bulunuyordu.[3]

Daha da önemlisi Agrippa bir dizi büyük inşa projeleriyle meşguldü. Bu, iyi bir iş imkânı ile Augustus'un şanının ve zaferlerinin getirmiş olduğu barışın sürekli şekilde tanıtımını sağlıyordu. MÖ 26 yılında Saepta -Iulius Caesar'ın, özellikle de oğlunun onuruna Saepta Iulia olarak yeniden adlandırılmıştı- tamamen bitmişti ve Campus Martius'ta resmen açılmıştı. Oy bölgesi mermerle döşenmişti ve yüksek kalite heykeller ve tablolarla süslenmişti. Duvarların çoğu da, oy kullanacak kişilerin sanat eserlerini incelerken gölgede durması için gölgeliklerle çevrelenmişti. Yakınlarda buranın hizasında kamu hamamları ve bir talim bölgesiyle Neptunus'a adanmış -Naulochus ve Actium'daki zaferlerin bir hatırlatıcısı- bir bazilika, ayrıca kısa süre içinde Pantheon olarak bilinecek -çünkü içinde bütün büyük tanrıların ve tanrıçaların heykelleri vardı- görkemli bir tapınak bulunuyordu. Orijinalinde Agrippa, bunların yanına Augustus'un da bir heykelini koymayı ve yapıya Augusteum demeyi planlamıştı, lakin *princeps*, tanrıların kutsallığına sert bir şekilde hakaret eden bu onuru reddetmiştir. Bu hikâye Augustus'un tevazuunu sergilemek için planlanan bir numara olabilir. Tanrısal Iulius Caesar'ın bir heykeli de Pantheon'a koyuldu, öte yandan Augustus ile Agrippa'nın suretleri de, tanrıların heykellerinden güvenli ve saygılı bir mesafede girişteki revandayı süslüyordu. Giriş kısmının üstündeki alınlığın, *corona civica* çelenginin oymasıyla süslenmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu, Augustus'un vatandaşları için yaptığı hizmetlerin bir başka anımsatıcısıydı.

Yaklaşık bir buçuk yüzyıl sonra İmparator Hadrianus, Pantheon'u aynı bölgede fakat başka bir süslemeyle yeniden inşa ettirdi. Bugün ziyaretçilerin büyüleyici kubbesiyle gördüğü devasa yapı işte bu yapıdır.

---

3 R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 372, muhafızları için yapılan atıf: *ILS* 7448-9.

Her ne kadar boyutları yine de devasa olsa da Agrippa'nın yaptırdığı yapı tasarım olarak çok daha gelenekseldi. Hadrianus, yapının üzerindeki orijinal yazıtı öylece bıraktı ya da yeniledi. Bu yüzden Agrippa'nın adı, yapının önünde oyulmuştur. Bu, bir yapıyı restore etmenin Romalılar için hem bunu yapan hem de restore ettirenin şanını nasıl yansıttığına dair oldukça faydalı bir tasvirdir. Bu yapı tamamlandığında hayatta ve iyi durumda olan Agrippa, bundan en çok fayda sağlamış kişiydi. Onun, Campus Martius'ta yaptığı geliştirmeler Roma halkı için büyük bir iş imkânı oluşturdu, aynı zamanda bir on yıl önce kendisinin olağandışı *aedilis*'liği dönemindeki modeli devam ettirerek onlara pratik ve lüks tesisler sağladı. Sonraki yıllarda hamam da genişletilecek, buraya giden su deposu MÖ 19 yılında yeni bir su kemeri olan Aqua Virgo'nun tamamlanmasıyla geliştirilecekti. Bu bazilika, kamu işi için daha fazla alan tanıyordu, lakin diğer projelerde olduğu gibi işlevinde estetik ögeler de vardı. Bu yüzden burada, diğer süslerin yanında efsanevi Argonautların ünlü bir çizimi vardı. Tıpkı Palatinus'taki Apollon Tapınağı'ndaki kamu kütüphaneleri gibi, ünlü sanat eserlerinin açık bir şekilde sergilenmesi belirgin bir şekilde bir *popularis* hareketiydi, zira bunlar normalde yalnızca zenginlerin gücünün yeteceği şeyleri geniş kitlelere erişebilir kılıyordu. Ne var ki, önceki siyasetçilerin tersine Agrippa kendi başarılarını, en büyük şanı Augustus'a atfetmeyecek şekilde asla sergilememiştir. Bu ikisi, Augustus'un zaferleriyle gelen barışı kutlamayı yeğledi.[4]

Zaferler devam etti. Ianus Tapınağı'nın kapıları ikinci kez kapatıldıktan yalnızca birkaç yıl sonra *princeps*, yeni bir başarının geldiğini açık bir şekilde ilan etti. Bu seremoni, Roma'nın cumhuriyet tarihinin uzun yüzyılları boyunca yalnızca iki kez gerçekleştirilmişti, fakat ne kadar insanın bunun farkında olduğunu bilmek zordur. Ayrıca İspanya'daki barış ilanının oldukça vakitsiz olduğunu göreceklerdi. Augustus'un komutanlarının kendi başlarına yaptıkları seferlerle, diğer eyaletlerden gelen haberler de iyiydi. Alplerde ve Ren bölgesinde başarılar vardı, ayrıca Cornelius Gallus'un kariyeri utanç verici bir şekilde bitmiş olsa da hiç şüphesiz onun da zaferleri gerçekti. Gallus'un yerine geçen Aelius Gallus da bir atlı sınıfı mensubuydu. Görünüşe göre Augustus şimdiden

4 Dio 53. 23. 1-4, P. Zanker (çev. A Shapiro), *The Power of Images in the Age of Augustus* (1988), s. 139-43.

Mısır'a farklı şekilde davranmaya ve burayı senatör sınıfından bir *legatus* yerine atlı sınıfından bir *praefectus* ile yönetmeye karar vermişti.[5]

Augustus'un talimatları da apaçık bir şekilde saldırgandı. Aelius Gallus, Arap Yarımadası'nın kuzeybatı ucu olan Arabia Felix'e bir sefer düzenledi. Buradaki halk baharat, mücevherat ve ipek gibi lüks ticaret mallarıyla simsar olarak iyi geçim sağlıyordu. Gemilerin çoğunun Kızıldeniz'deki bir fırtınada kaybedildiği en başından itibaren bu saldırı kötü gitmiştir. Roma ordusu çöl koşullarıyla mücadele etmekte zorlandı. Savaşmaktan ötürü yalnızca küçük bir miktar asker kaybedilirken çoğu susuzluğa, güneş çarpmasına ve hastalığa yenik düştü. Aelius Gallus, yanlış yolu seçmişti -daha sonraları, verdiği bir tavsiye yüzünden bir müttefik suçlanmış ve infaz edilmiştir, fakat bu kişinin gerçekten de kötü niyetli mi yoksa beceriksiz mi olduğunu söylemek oldukça güçtür. Romalılar bir miktar hisar ele geçirdi, ama suları bitmişti. Bu yüzden geldikleri son hisarı kuşatmaya son vermek zorunda kaldılar. Yetenekleri olmasa bile Aelius Gallus ve adamları katı bir kararlılık gösterdi. İlerleyişten daha iyi bir şekilde geri çekilmeyi başardılar.

Bu akın çok bariz, ayrıca masraflı bir başarısızlıktı. Lakin oldukça uzak bir bölgede, ortalama ölçekte bir savaş yapılmıştı; en fazla iki lejyon ile yardımcı ve müttefik birlikler bu akında yer almıştır. Tıpkı Iulius Caesar'ın çok az başarı elde eden fakat büyük bir kutlamayla karşılanan Britanya seferleri gibi Arabistan da egzotik, gizemli ve daha da önemlisi bir Roma ordusunun daha önce hiçbir zaman ulaşmadığı bir bölgeydi. Augustus zafer ilan etti ve bu konuda gerçekle öyle çok ilgilenen hiç kimse olmadı. Sefere hiçbir senatör gitmemişti, ayrıca Aelius Gallus'un halefi olan Publius Petronius, eyaletteki ordunun büyük bir kısmını Nil Nehri'nin güneyine doğru götürüp birinci ve ikinci çağlayanlar arasında zaferler kazandığında ona da kimse eşlik etmemiştir. Etiyopyalıların ana şehirlerinden birine saldırı yapıldı ve başka bir egzotik, uzaklarda yaşayan halka karşı bu sefer gerekçeli bir şekilde zafer ilan edildi.[6]

Bazıları gerçekten ziyade hayali olsa bile yurtdışındaki başarılar yurttaki istikrarı güçlendirdi. *Princeps,* bizzat olsun vekilleri vasıtasıyla

---

5 Dio 53. 26. 1-5, 27. 1-2, konu üzerinde bazı yorumlar için bkz. T. Barnes, "The Victories of Augustus", *JRS* 64 (1974), s. 21-6.

6 Aelius Gallus'un Arabistan seferi için bkz. Dio 53. 29. 3-8, Strabo, *Geog.* 16. 4. 23-4, 17. 1. 53-4, *Res Gestae* 26. 5, ayrıca S. Sidebotham, "Aelius Gallus and Arabia", *Latomus* 45 (1986), s. 590-602 ve Gruen, *CAH2* X, s. 148-51.

olsun, kendisine verilen eyaletlerde düzeni oluşturma yönündeki vaadini gerçekleştiriyor gibi görünüyordu. Bir konsülün uzun süre boyunca yokluğundan kaynaklanan günlük Roma işlerinde zorluk çıkmış olsa bunlarla baş edecek yollar bulunuyordu. Yine de bu yol her zaman pürüzsüz değildi. MÖ 26 yılında, bir konsülün oğlu olan ve kendisi de MÖ 32 yılında kısa bir dönem için konsül olan Marcus Valerius Messalla Corvinus, şehir başkanı (*praefectus urbis*) olarak atandı. Bu adam geçmişte Özgürlükçülerin, sonra da Antonius'un tarafını tutmuştu. Iulius Caesar, yokluğunda Roma'nın idaresindeki görevleri üstlensinler diye birkaç adam seçerek bu kadim makamı yeniden canlandıran kişiydi, öbür türlü bu makam Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki çok az bilinen ve uzak yıllara ait bir şey olacaktı. Messalla birkaç gün sonra, görevini "nasıl ifa edeceğini bilmediği için" istifa etti. Bunu, Messalla kendisinin gücüne bir gem vurulmuş olduğunu ve Augustus'un yakın işbirlikçilerinin kapalı kapılar ardında yaptığı manipülasyonlarla göz boyamak için yapıldığını fark ettiğinde yaptı diye görmek cezbedicidir ancak bu tamamen bir varsayımdır; tıpkı, rejime karşı olan diğer aristokratların baskısı altında olduğuna dair yapılan modern iddialar gibi. Sonraki yıllarda söz konusu makam yeniden geldi ve bu sefer, güvenilir olan Statilius Taurus görevlendirildi.[7]

YAŞLILIK, HASTALIK VE ÖLÜM

Augustus en sonunda Roma'ya döndüğünde yılın son zamanlarıydı, yine de yeni restore edilen yollarda seyahat edebilmişti. Via Flaminia'nın onarımı için bizzat kendi ödeme yapmıştı ve diğer senatörleri, özellikle de zafer alayı düzenlemiş olanları da büyük yollar üzerinde onarım işlerini üstlenmeye teşvik etmiştir. Birkaç kişi onun bu çağrısına uysa da nihayetinde bu görevin büyük kısmı Caesar Augustus ve Agrippa tarafından yapıldı. Bir kez daha bu projeler pratiği, kuvvetli bir görsel mesajla birleştirmişti. Mil taşları, onarımı yapan kişinin adını bulunduruyordu, büyük köprüler gibi önemli noktalarda da *princeps*'in heykelleri vardı.[8]

7 Messalla Corvinus için bkz. Tacitus, *Ann.* 6. 11, ayrıca Syme (1960), s. 403 ve Crook, *CAH2* X, s. 81-2.

8 Dio 53. 22. 1-2.

Bu heykeller şıktı ve Roma'da son birkaç nesildir çok yaygın olan fazlaca kırışık ve gerdanı çıkmış tasvirlere karşın, yüzünde hiçbir yaşlanma belirtisi veya kırışıklık olmayan bir adamı tasvir ediyordu. Diğer yandan gerçekte Caesar Augustus artık 39 yaşındaydı ve ciddi bir hastalık çekiyordu, hatta bu yüzden Marcellus'un Iulia ile evlilik törenine katılamamıştı. Onun yerine Agrippa katıldı -birçok durumda böyle oluyordu. Hiç kimse, en azından bizzat Augustus bile ne kadar uzun süre yaşayacağından emin olamıyordu. Her ne kadar Suetonius, sorunun karaciğerinden kaynaklandığını söylese de Augustus'un sürekli tekrar eden hastalığının sebebini bilmiyoruz. Bu yüzden, en azından o dönemlerde yaygın olan bir şey olduğunu düşünmek daha güvenlidir. Bazı araştırmacılar onun bu hastalıklarını, sahte olarak görmek istemiştir. Onlara göre bunlar, *princeps*'in ölebileceği ve iç savaşların geri gelebileceği, bu yüzden yaşamının devam etmesine minnettar olmaları ve onun egemenliğini herhangi bir başka alternatiften daha iyi olarak kabul etmeleri gerektiğini göstererek geniş kitleleri korkutmak amacıyla yapılıyordu. Başkaları ise, ünlü bir araştırmacının bunun her zaman "doktorlar arasında teşhis koyamadıkları hastalıklar için popüler bir öneri" olduğunu söylemesine rağmen durumun psikosomatik olduğunu öne sürmüştür.[9]

Bir sonraki nesli kamu kariyeri için hazırlamak Romalı aristokratlar için doğal bir şeydi. Hem Marcellus hem de Tiberius, Augustus'a İspanya yolunda eşlik etmek için Roma'dan ayrılmadan evvel gereken yaşa ulaşmıştı. Bu şekilde ona eşlik etmeleri ve bir akrabanın kadrosunda askerî ve eyalet deneyimi kazanmaları normal bir şeydi, her ne kadar askerî *tribunus* rütbesi için biraz daha genç olsalar da. Yine de görmeye devam ettikleri ilgi normalden çok daha fazlaydı. İki genç de Caesar'dan önce Roma'ya geldi, fakat İspanya'daki orduyla geçirdikleri son haftalarda seferin sonunda lejyonerler için düzenlenen oyunlara ve eğlencelere başkanlık ettiler. Daha sonra MÖ 24 yılında senato, Augustus'un teşvikleriyle onlara hızlandırılmış bir kariyer sundu. İki genç senatör sınıfına kaydedildi, Marcellus ise eski *praetor* rütbesine getirildi ve kendisine, konsüllük de dahil olmak üzere bütün kamu görevlerine

9 Dio 53. 27. 5-6, 30. 1, Suetonius, *Augustus* 81; alıntı için bkz. 1, E. Badian, "'Crisis Theories' and the beginning of the Principate'", W. Wirth, *Romanitas and Christianitas* (1982), s. 18-41, 31.

normalinden 10 yıl önce atanabilme hakkı tanındı. Tiberius'a ise kamu görevlerine gerekenden beş yıl önce atanabilme imkânı verildi.

Sonbaharda, 18 yaşındaki bu iki genç ilk kez kamu görevine aday oldu. Hiç şüphesiz Augustus, seçim kampanyası ve seçimler esnasında açık destek vermiş ve hatta muhtemelen bizzat mevcut bulunmuştu. Augustus'un tavsiyeleri kadar seçimin sonuçları da sürpriz değildi, Marcellus *aedilis* seçildi, Tiberius da *quaestor* oldu. Bunlar fevkalade genç olmasına rağmen bu gençlerin ikisinin de son derece prestijli eski ve asil bir ailenin üyesi olduğunu unutmamalıyız. Bu bağlamda diğer senatörlere göre -mesela Agrippa gibi birisi- daha kabul edilebilir kişilerdi.

Marcellus'a özel bir ilgi gösteriliyordu, kendisine yüksek makamlar kadar *princeps*'in tek çocuğuyla evlenmek olmak üzere en büyük onur da verilmişti. Öte yandan Tiberius'a bahşedilen onurlar da yüceydi ve oldukça istisnai şeylerdi. Müstakbel gelin adayı olan Vipsania da üç kez konsüllük yapmış olmakla böbürlenen bir adamın kızı, Atticus'un da torunuydu. MÖ 23 yılında Augustus, Livia'nın oğlunu kendi *quaestor*'u olarak seçti ve ona, Roma'ya yolculuklarının son dönemlerinden tahıl sevkiyatını organize etme yönünde özel bir sorumluluk verdi. Ayrıca büyük kırsal arazilerde bulundurulan köle kışlalarını teftiş etmesi doğrultusunda küçük bir talimat da almıştı. Bu kışlaların bazıları, haksız bir şekilde masum yolcuları hapse atıp onları çalışmaya zorladıkları yönünde şüphe çekiyordu. Bunların ikisi de faydalı görevlerdi ve önemli oldukları kadar, Tiberius'a seçkin ve popüler bir kamu hizmeti yapma fırsatı da tanıyordu. Bu, Marcellus için de geçerliydi. Kendisi bir *aedilis* olarak oyunları düzenlemekten sorumluydu. Dayısı ve kayınpederi olan *princeps* Augustus'un yardımlarıyla bu oyunları özellikle unutulmaz bir şekilde düzenlemiştir. İzleyenlere gölge sağlamak için forumdaki geçici stantların üzerinde gölgelikle yapıldı. Oyunlardaki sanatçıların arasında, atlı sınıfı mensubu olan ve aristokrat ailelerin birinden gelen genç bir kadın dansçı da vardı.[10]

Marcellus ve Tiberius, MÖ 23 yaşında 19 yaşına basmıştı. Caesar Augustus ise 40 yaşına geldi ve 11. kez konsül oldu. Onun seçilen mevkidaşı ise Varro Murena adlı biriydi, fakat bu adam MÖ 24 yılının sonlarında veya ertesi yılın başlarında ölmüştür. Onun yerine gelen

10 Dio 53. 26. 1-2, 28. 3-4, 31. 2-3, Suetonius, *Tiberius* 8-9. 3, ayrıca B. Levick, *Tiberius the Politician* (1999), s. 19-24, R. Seager, *Tiberius* (2005), s. 12-13.

konsül ise, Augustus'a karşı Philippi'de savaşmış olan Gnaeus Calpurnius Piso'ydu. Piso, seçkin bir aileden geliyordu ancak iç savaştan beri kamu hayatında çok az faal olmuştu ve söylenene göre geçmişte, kamu görevine seçilmek için yapılan teşvikleri reddetmişti. Piso bu kez ikna edilebildi; fikrini neyin değiştirdiğini bilemiyoruz, fakat bu durum, Augustus'un yakın arkadaşları olarak bilinen konsül mevkidaşlarının birbirini izlemesine bir son vermiştir. Bu bir uzlaşma bağı olarak veya en azından köklü ailelerden gelen aristokratların da, hak ettikleri zaman yüksek kamu görevlerine seçilebildiklerinin bir güvencesi olarak yapılmış bir şey olabilir.[11]

Bu yıl o kadar da iyi gitmemişti, lakin bunun konsülle veya birlikte çalışma yetenekleriyle bir alâkası yoktu. Sorun, doğal afetlerdi. Ciddi bir salgın çıkmıştı ve bu, İtalya'da büyük can kayıplarına yol açmış, bu ve bundan sonraki yıl boyunca Roma'da birçok kez alevlenmişti. Tiber Nehri taşmış, şehrin alçakta yer alan kısımlarını etkileyerek daha fazla hastalığa yol açmıştı. Buna mukabil düşük hasat da tahıl kıtlığına yol açmıştır. Tiberius'un bu konudaki çabalarının bir faydası olsa da piyasa altüst olmuştu ve fiyatlar iyice yükselmişti. Augustus, çok daha yoksul olanların yaşadığı zorluğu biraz hafifletmek için Roma'daki 250.000 vatandaşa kendi cebinden tahıl veya undan oluşan 12 tane ödül -muhtemelen bir aylık- verdi.[12]

Herkes Caesar Augustus'un öleceğini düşünüyordu. Söz konusu yıl bir keresinde Augustus yine, bir süredir peşini bırakmayan karaciğer sorunlarıyla yeniden kritik şekilde hastalandı. Normal tedavi yöntemlerinde sıcak baskılama vardı, fakat bunlar bir rahatlama sağlamıyordu. Augustus, kıdemli kamu görevlilerini, önde gelen senatörleri ve atlı sınıfının temsilcilerini yanına çağırarak onlarla devlet meseleleri hakkında konuştu. Konuşmasının sonunda mührünü Agrippa'ya teslim etti, ayrıca ordunun ve devlet hesaplarının son durumuna dair konsül mevkidaşı Piso'ya bazı bilgiler aktardı. Marcellus'tan bahsedilmemişti, Caesar Augustus bilerek bir halef ismi vermemiştir. Bir halef adı vermek zor olmalıydı, zira Augustus'un güçleri ve *auctoritas*'ı kişiseldi ve *princeps* konumunun resmî bir şekilde başka birine geçme durumu

11 *Res Gestae* 15. 1; Piso'nun kamu görevine aday olmak istememesi için bkz. Tacitus, *Ann.* 2. 43.

12 Tahıl için bkz. *Res Gestae* 15. 1.

yoktu. Bundan başka, Marcellus yalnızca 19 yaşındaydı ve kariyerinin henüz başlarındaydı. Augustus bile babasının yerini zaman içerisinde almış biriydi. Eğer Caesar Augustus ölürse, o zaman lejyonlarının çoğunun kontrolünü devralacak en iyi kişi Agrippa'ydı. Fakat onun siyasi bağlantılarının azlığı ve geçmişteki eylemlerinin şanının aslan payını arkadaşına verme isteği zayıf noktalarıydı. Kendisi bir Caesar değildi, asil bir aileden bile gelmiyordu. Büyük bir ihtimalle, elde edebileceği herhangi bir gücü elinde tutabilmek için savaşmak zorunda kalacaktı.

Caesar Augustus, her ne kadar bir süre boyunca toplantılara katılamasa ve hatta önemli kararlar alamasa da hayata tutundu. Onu muayene edecek yeni bir doktor getirildi. Antonius Musa adındaki bu azatlı, birçok hekim gibi muhtemelen Helenistik dünyadan geliyordu. Normal tedavilerin tersini uygulayarak, sıcak yerine soğuk baskılama ve soğuk duş yöntemlerini kullandı. *Princeps* tedaviye karşılık verdi ve kademe kademe gücünü geri kazandı. Musa'nın tedavisi mi etkili oldu yoksa bedeni mi kendisini topladı bilinmez, ama Augustus bir daha asla ciddi bir şekilde hastalanmayacak veya karaciğer sorunu yaşamayacaktı. İlkbaharın başında ve Eylül ayında doğum gününün olduğu zamanlarda yaşadığı soğuk algınlıkları ve hastalanma eğilimleri de dahil olmak üzere diğer hastalıklarla da birçok yıl mücadele etse de, görünürde zayıf ve kırılgan olan Augustus aslında bir 35 yıl daha yaşayacaktı.

İyileşen *princeps*, Musa'yı mucizevi tedavi yönteminden ötürü bolca ödüllendirdi. Senato da minnettarlık göstererek derhal hekimi büyük miktarda parayla ve altın yüzük giyme hakkıyla ödüllendirdi. Ayrıca onun için bir heykel yaptırdılar ve bunu iyileştirme tanrısı olan Aesculapius'un yanına koydurdular. Dahası Musa ve onun hekim dostları da kalıcı olarak vergiden muaf tutuldu. Bu haberler yayılınca bireyler ve toplumlar Caesar Augustus'un iyileşmesine şükranlarını sundu.[13]

İstikrar -en azından şimdilik- sağlandı, *princeps*'e karşı özellikle istekli olmayan kişiler bile bundan memnun oldu. Öte yandan geleceğe dair bazı meseleler kalmıştı. Marcellus'un neden göz ardı edildiğine dair bazı dedikodular çıktı. En azından bazı kişiler, ona karşı gösterilen ilginin bir halef hazırlama işareti olduğunu düşünmüştü. Augustus, düzenli ve kamusal sorumluluklarının konsül mevkidaşı ve dostuna devir teslim edilmesine zarar veren bu konuşmalardan hiş hoşlanmamıştı.

13 Suetonius, *Augustus* 59 and 81. 1-2, Dio 53. 30. 1-3.

Senatonun toplantılarına katılacak kadar iyileştiğinde Marcellus'un, kendisinin yerini alması için hazırlandığı yönündeki inanışta hiçbir gerçek olmadığını açıkça beyan etti. Caesar Augustus buna kanıt olarak beraberinde, vasiyetnamesi olduğunu iddia ettiği bir belge getirdi ve yeğeninin, normal miras haklarından başka hiçbir şey umamadığını göstermek için bunu senatörlere okumayı teklif etti. Bu, neredeyse 10 yıl önce Antonius'un vasiyetnamesinin okunmasının ilginç bir yankısıydı. Bu teklifi kabul etmek, *princeps*'in sözlerinin bir kanıtla desteklenmesi anlamına geleceğinden senatörler hemen, böyle bir şey yapmasını reddettiklerini belirtti.[14]

1 Temmuz günü Augustus Roma'yı terk ederek yakınlardaki Alba Dağı'na gitti ve burada konsüllükten istifa etti. Şehrin resmî sınırları dışındayken, kendisini tekrardan düşünmeye zorlayan senatörlerin veya toplumun "sadakat" gösterilerini engellemek için muhtemelen önceden küçük bir uyarı yapmak amacıyla, konsüllüğü yakın gelecekte tekrardan ifa etmeyeceğine dair amacını da açıklamıştı. Diğer konsül Piso, Augustus'un yerini alacak bir konsülün hızla seçilmesini sağladı. Böylesine kısa süreli bir bildiri için ne kadar çok adayın olduğu belirsizdir, ayrıca Augustus, Lucius Sestius'un aday olmasını teşvik etmiş de olabilirdi. Sestius, Brutus'un *quaestor*'uydu ve genç Caesar'a karşı onun için savaşmıştı. Philippi'den sonra teslim olmuş ve affedilmiş olmasına karşın hâlen merhum Brutus'a karşı açıktı ve onu övme konusunda da istekliydi; evinde onun suretlerini tutuyor, ona sürekli methiyeler veriyordu. Açık bir şekilde *princeps*'in yakın bir dostu olmayan böyle bir adamı seçmek, özellikle de aristokratlar olmak üzere birçok kesimin takdirini almıştır. Tıpkı Piso gibi o da köklü aileler tarafından en üst düzey kamu görevini yapma konusunda uygun biri olarak görülüyordu. Gerçekten de sonraki on yıl boyunca birçok konsül, aristokratlardan gelecekti. Bu, en azından normalliğe dönüş kisvesi altında restorasyon hususundaki başka bir hareketti.[15]

Her ne kadar Augustus artık konsül olmasa da, imparatorluğun en önemli eyaletlerindeki on yıllık komuta süresinin daha yarısını bile tamamlamamıştı. Devasa bir *auctoritas* ve daha de önemlisi askerî güç bakımından neredeyse tekel sahibi olmaya devam etti. Bu yüzden,

14 Dio 53. 31. 1.

15 İstifa etmesi ve Sestius için bkz. Dio 53. 32. 3-4, Syme (1960), s. 335.

konsüllükten istifa etmiş olması üstünlüğünü hiçbir şekilde zayıflatmıyordu. İktidarının yasal açıdan nasıl ifade edileceği konusu dikkat gerektiriyordu. Senato hızlı bir şekilde ona kalıcı bir prokonsül *imperium*'u verdi ve artık bir konsül *imperium*'una sahip olmadığından eyaletlerin ve buradaki lejyonların kontrolünü sağlayacak resmî bir hak da tanıdı. Komuta etme ve adalet dağıtma konusundaki bu güç normalde bir görevli eyaletinden dönüp Roma'ya girmek için *pomerium*'u geçtiğinde -zafer alayı kutlayacağı gün bu kişiye verilen özel muafiyet haricinde- son bulmuş olurdu. Augustus, sık sık Roma'dan ayrılmak ve şehre girmek için plan yapıyordu. Her durumda bir şeyleri bahşetmeyi yenileme ihtiyacından kaçınmak için böyle yapmıştı. Senato ve Halk Meclisi de ona bu konuda bir muafiyet tanıdı.

Imperator Caesar Augustus'a, Roma'ya girdiği zaman bile kalıcı şekilde prokonsül *imperium*'u verilmişti. Bu, diğer herhangi bir prokonsülün *imperium*'undan daha üstün (sonraki yıllarda sonuna *maius* yani "daha büyük" eklenmişti) bir şey olarak nitelendirildi. Eğer Augustus, herhangi bir senatör eyaletine giderse buranın valisi onun eylemlerini veya kararlarını bloke edemez veya geçersiz kılamazdı. Augustus'a verilen yetki bu eyaletlerde kendi eyaletleri gibi komuta hakkı tanımıyordu veya prokonsüllere düzenli bir şekilde talimat vermesini gerektirmiyordu. Daha önce olduğu gibi Augustus, bu bölgelerdeki toplumlardan gelen istekleri kabul etmeye ve cevaplandırmaya devam etti. Resmî gücüyle birlikte baskın *auctoritas*'ından ötürü onun kararlarına saygı duyuluyordu.

Geçmişte birçok durumda Caesar, pleb *tribunus*'unun haklarının ve güçlerinin bazılarını almıştı. MÖ 23 yılında bunlar ya tazelendi ya da tam bir şekilde verildi. Bir *patricius* olarak, her ne kadar MÖ 44 yılındaki karışıklıktan faydalanarak elde etmeye çalışsa da aslında yasal olarak bu görevi ifa edemezdi. MÖ 36 yılından beri kendisi -sonrasında da Octavia ve Livia- *tribunus* olarak *sacrosanctitas* [kutsallık, dokunulmazlık] sahibi biri gibi düşünülüyordu. Bu, kendisine herhangi bir zarar verebilecek olan tanrılara karşı bir hakaretti. Augustus artık konsül olmadığına göre şehrin içinde işlerini yürütebilmesi için resmî bir hakkı yoktu, *tribunus* hakları ise bu durumu engellemek için kendisine verilmişti. Kamu görevlisi olarak bir *tribunus*, Senatoyu veya *Concilium Plebis*'i [Pleb/Halk Meclisi] toplantıya çağırabilirdi. Augustus'a ayrıca,

her senato toplantısında bir tasarı sunma izni veren bir hak verildi. Bu, hiçbir *tribunus*'un asla sahip olmadığı bir haktı.[16]

Bu yeni güçlerin ve neden kendisine verildiğinin detayları oldukça tartışmalıdır ve sürekli akademik tartışmalara konu olmaktadır. Bu konuda basit cevaplar yoktur, ayrıca neredeyse her zaman olduğu gibi Augustus'u ve danışmanlarını neyin harekete geçirdiğine dair gerçek bir fikre de sahip değiliz. Bu plan şüphesiz, hastalığından önce mi yoksa sonra mı başladığını söylemek oldukça zor olsa da dikkatli bir değerlendirmenin sonucuydu. Konsüllük, geleneksel ve saygın bir gücün oldukça makul ve bariz bir ibaresiydi. Lakin MÖ 23 yılında Augustus, üst üste dokuzuncu kez konsül olmuştu ve ilk iki yılı hariç diğer yıllarda eksiksiz görev yapmıştı. Bu yıla kadar mevkidaşları genelde onun yakın dostları olmuştur. Güce sahip olma ve yasal, açık bir şekilde hareket etme açısından faydalı olsa da bu, senatörlük kariyerinin en tepesindeki makamın bir on yıl boyunca yalnızca *princeps*'in yakın çevresinden kişiler için mümkün olduğu anlamına geliyordu. Artık rutinleşen istifalar ve yılın geri kalanında görev yapacak konsüllerin atanması bu makamın itibarını azaltmış, kendisi sistemi kontrol ettiği için Augustus'un apaçık egemenliğini sergilemiş ve sık sık seçimler yapılmasını gerektirmişti.[17]

Dio, Caesar Augustus'un daha çok senatöre konsüllüğü kazanma fırsatı vermek istediğini söylemekle muhtemelen haklıydı. MÖ 23 yılından sonra bir on yıl boyunca, yılın bir kısmı için görev yapacak konsül olmayacaktı ve o zaman bile bu, söz konusu yöntem için istisnai bir durumdu. Konsüllük yapan kişilerin çoğu aristokrat ve genelde asil ailelerden geliyordu, fakat iç savaşlarda, özellikle de uzakta cereyan eden Philippi Savaşı'nda küçük bir görevde bulunmak dışında kamu görevleri için çok gençlerdi. Piso ve Sestius gibi adamlar eski senatör elitleri temsil ediyordu. Bunlar kendilerini açık bir şekilde Özgürlükçülerin

---

16 Dio 53.32.5-6.

17 Bu konudaki görüşler ve sürmekte olan akademik tartışmalar için bkz. W. Lacey, *Augustus and the Principate. The Evolution of the System* (1996), s. 100-16, A. Jones, "The imperium of Augustus", *JRS* 41 (1951), s. 112-19, E. Stavely, "The "Fasces" and "Imperium Maius", *Historia* 12 (1963), s. 458-84, Salmon (1956), s. 456-78, özellikle 464-73, J. Crook, "Some remarks on the Augustan Constitution", *Classical Review* 3 (1953), s. 10-12, W. Lacey, "Summi Fastigii Vocabulum: The story of a title", *JRS* 69 (1979), s. 28-34, H. Last, "Imperium Maius: A note", *JRS* 37 (1947), s. 157-64, J. Ferrary, "The powers of Augustus", J. Edmondson (ed.), *Augustus* (2009), s. 90-136, özellikle 99-103, Syme (1960), s. 335-8, B. Levick, *Augustus. Image and Substance* (2010), s. 84-7.

davasıyla ve tek bir adam veya hizip tarafından domine edilen değil de Senato tarafından yönetilen ideal bir *res publica*'yla bağdaştırabilirdi.[18]

Öte yandan, yirmi yıldan fazla bir süredir triumvirlerin veya bizzat Caesar Augustus'un egemenliği altında yaşamış olan bir sürü kişi vardı. İsteyerek olsun olmasın, yeni rejimin gerçekliğini kabul etmekten başka seçenekleri yoktu, en azından şimdilik. Resmî konsül listeleri olan *fasti*'deki varlıkları ve makamlarının görevlerini kamusal olarak ifa etmeleri, düzgün bir şekilde işleyen devletin süsleriydi. İronik olarak, her yıl iki konsülün olduğu sisteme geri dönmek yalnızca geleneksel bir şey değildi, ayrıca herhangi bir kişinin çok fazla veya kalıcı bir güç kazanmasını engelleyecekti. İsmi ne kadar saygın olursa olsun konsüllerin hiçbiri, 11 kez konsüllük yapmış, üç kez zafer alayı düzenlemiş ve daha birçok zaferin onun sayesinde alındığı belirtilmiş, hâlen en önemli eyaletlerin idaresi görevi verilmiş ve Roma'daki kamu hayatında aktif bir rol üstlenen Caesar Augustus'la hiçbir şekilde rekabet edemezdi.

Toplu bir muhalefet konusu açısından bu yılları anlama girişimlerine karşın Augustus'un, resmî konumunu değiştirmeye zorlandığına dair en ufak bir belirti bile yoktur. Çok sayıda senatör hiç şüphesiz konsüllüğün bir kez daha, uygun adaylar arasında büyük bir rekabete açıldığını görmekten memnun olmuştu. Diğer taraftan herkes bu görüşte değildi. Sonraki birkaç yıl boyunca *Comitia Centuriata*'daki seçmenlerin büyük kısmı, kendisi bir aday olmamasına karşın oy pusulalarının üstüne Caesar Augustus'un ismini yazmıştı. Seçimler, o yılın bir veya başka bir aristokrat konsülünün başkanlığında yapılmasına ve sert rekabetlere sahne olmasına rağmen -kaynaklardan, daha önceki yıllarda olduğu gibi yaygın şekilde rüşvet verildiğini ve bazı şiddet olaylarının yaşandığını okuyoruz- böyle olmuştu. Augustus, seçimlerin yenilenmesini her zaman reddetmiştir, fakat kendisi gücünü istikrarı sağlamak ve yeniden bir iç savaş yaşanmasını engellemek için kullanırsa çoğu insanın güvende hissedeceği açıktır. *Comitia Centuriata*'daki oylamayı, varlıklı kişilerden oluşan bölükler gerçekleştiriyor ve genelde karara bağlıyordu. Bu yüzden, başa çıkılmaz ve eğitimleri kötü olan fakirlerin kendilerine eğlenceler düzenlemiş ve ücretsiz tahıl dağıtmış bir adamı yönetimde tutmak istemesi söz konusu bile değildi.[19]

---

18 Dio 53.32.3.

19 Toplu muhalefete karşılık olarak MÖ 23 yılındaki olayları resmetme konusundaki girişimler için bkz. Syme (1960), s. 335-6, burada muhalefeti Augustus'un müttefiklerinin

Senatörleri makul bir düzeyde hoşnut etmek mantıklı bir şeydi, zira Augustus bu adamlar sayesinde hem İtalya'da hem de eyaletlerde çalışacaktı. Mısır haricinde eyaletlerdeki *legatus*'ları ve lejyonlara komuta eden ast *legatus*'ları atayan senatörlerdi. Sistem, onurlandırmalar, unvanlar ve kendileriyle ailelerinin itibarlarını yükseltmek için fırsatlar kazanan bu kişilerin gönüllü bir şekilde sürekli hizmet etmesinin gerektiriyordu. Bunu yapmaya ihtiyaç duyan birçok kişi vardı. MÖ 23 yılında Augustus, *praetor*'ların sayısını geleneksel sayı olan sekizden ona yükseltti, bu yeni ikiliyi devletin maliyesini yönetmeye yardım etmeleri için kullanacaktı. Her yıl iki yeni konsül olması ve sahip olduğu yeni güçler, daha fazla kıdemli idari görevli sağlıyordu ve daha fazla işin yapılmasına fırsat veriyordu. Sürekli bir şekilde konsül olmak Augustus için de uygun olmayabilirdi, ayrıca kendisi Roma'dan uzak olduğu yıllarda konsül mevkidaşına daha fazla iş yükü yüklemişti. Bu konudaki değişiklik için işte bu gibi mantıklı sebepler vardı.[20]

Bundan daha da önemlisi, Caesar Augustus'un gücünün gelecek için nasıl açık bir şekilde gösterileceği sorusuydu. Bu, artık hastalığından iyileşmesiyle bir süreliğine devam edebilecek bir gelecekti. Bu noktada ince olmak önemliydi. Daha sonraki yıllarda vurgu onun *tribunus* gücüne yapılacaktı ve saltanatı bu yetkiye sahip olduğu yıllara göre tarihlenecek, halefleri de bu yöntemi devam ettirecekti. MS 2. yüzyılın başlarında yazan Tacitus, *tribunicia potestas*'ı [*tribunus* yetkisi] "en büyük güç unvanı" (*summi fastigii vocabulum*) olarak belirtecekti. Yine de Augustus'un gücüne çok yakın bir zamanda vurgu yapılmayacaktı, ayrıca bu tarihleme sistemi de şimdi MÖ 30 yılından beri olduğu gibi Augustus'un konsüllüklerinin sayısıyla zamanı ölçmek mümkün olmadığından tesadüften biraz daha fazlasıydı. Çoğu Romalı, pleb *tribunus*'larına karşı güçlü ve duygusal bir ilgi besler, onları vatandaşların haklarının muhafızları olarak görürdü. Bu görevle bir bağ olması hiç şüphesiz sempatik bir şeydi. Yine de, *princeps*'i konsüllüğü -daha sonra hatta bir keresinde de diktatörlüğü- kabul etmeye zorlamak yönündeki

teşvik ettiği iddia edilir, ayrıca Levick (2010), s. 80-86'da bu konu daha dengeli bir şekilde ele alınır; öte yandan, Badian (1982), s. 28-38'de bu görüşteki ana argümanlar çürütülür ve bunlar yerine muhalefetin, Augustus'un hastalığı sayesinde dikkatli bir şekilde hazırlandığı ve dayatıldığı öne sürülür; Augustus'u konsül seçme konusunda sürekli yapılan girişimler için bkz. Dio 54. 6. 1-2, 10. 1, A. Jones (1955), s. 9-21, özellikle 13.

20 Dio 53. 32. 2.



Forum Romanum: Palatinum Tepesinden çekilen bu fotoğraf, ana forum bölgesinin batı ucunu gösteriyor. Fotoğrafın merkezindeki zafer takı ve senato binası da dahil olmak üzere kalıntıların çoğu Augustus'tan sonraki yüzyıllara tarihlenir. Ancak bölgenin temel planı Augustus için de tanıdık olmalıydı. Rostra veya konuşmacı kürsüsü, takın hemen solundadır. (*Yazarın koleksiyonu*)



Iulius Caesar: Tusculum'da bulunan bu büst, diktatörü saçları seyrelen ve buruşuk yüz hatları olan hâliyle tasvir eder. Büst, o hayattayken yapılmış olabilir ve daha sonraki portrelerine göre daha az idealize edilmiştir. Augustus'un imgelerinden hiçbiri bu kadar gerçekçi değildir (*W&N archive*)



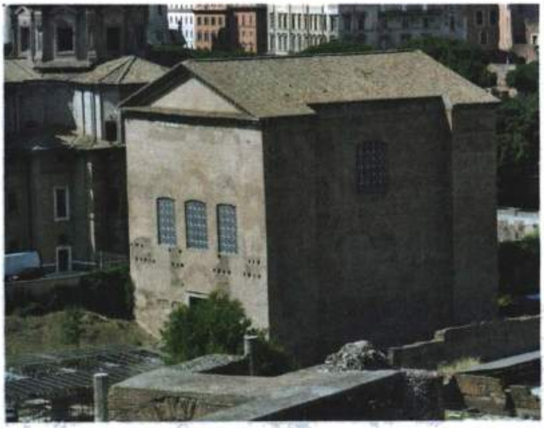
Büyük Pompeius: Iulius Caesar'ın bir zamanlar müttefiki ve damadı olan Pompeius'un, onun muhaliflerinin tarafına sürüklenmesi MÖ 49 yılında bir iç savaşa yol açtı. Pompeius'un kariyeri, Roma'nın ilk iç savaşı esnasında özel bir ordu kurup 'genç kasap' unvanını aldığında başlamıştı. Augustus'un kariyeri de birçok açıdan Pompeius'un kariyerine benzer. (*Yazarın koleksiyonu*)



Genç Caesar'ı gösteren sikke: Sakal tıraşı olmaması, diktatörün halefinin onun suikastçılarından intikam almaya kararlı olduğunu herkese gösterme amaçlı bir yastı. Sikkedeki yazıtta 'Imperator Caesar, tanrının (Iulius) oğlu, Cumhuriyet'i düzenleyecek olan triumvir' yazıyor. (*CNG*)



Marcus Antonius: Köklü bir aristokrat aileden gelen Antonius, yüksek makamlara gelmek için doğan biri olduğunu düşünüyordu. İç savaşta Iulius Caesar'ı destekleyen az sayıdaki asilden biri olan Antonius MÖ 44 yılında konsül oldu ve diktatörün ölümünden sonra kalıcı bir güç edinmek için kendisini iyi konumlandırdı. (*National Trust/Simon Harris*)



Curia Iulia veya senato binası: MÖ 51 yılında yandıktan sonra Iulius Caesar, Curia'nın yeniden inşasını başlattı fakat bu iş Augustus tarafından bitirildi. Bu yapı daha sonra yerle bir oldu, bugün görülen yapı MS 3. yüzyıla tarihlenir ve ancak bir kiliseye çevrildiği için günümüze kadar ulaşabilmiştir. Boyut ve plan olarak bina Iulius Caesar'ın tasarımıyla benzer görünüyor. (*Yazarın koleksiyonu*)

Livia: Soylu, akıllı ve hırslı bir kadın olan Livia ayrıca güzel biriydi ve genç Caesar'ın da dikkatini çekmişti. Onunla evliliği skandallarla doluydu fakat çocukları olmasa da uzun süreliydi. (*Yazarın koleksiyonu*)



Rostra: Iulius Caesar, eski konuşmacı kürsüsünün konumu ve biçimini değiştirmişti ancak projelerinden birçoğunda olduğu gibi bu da Augustus tarafından tamamlanmıştır. Bugün görünen şeyin büyük kısmı modern rekonstrüksiyondur. Orijinalinde ön kısmı mermerdi ve düşman gemilerinden alınmış pruvalarla süslenmişti. (*Yazarın koleksiyonu*)





Octavia: Aristokrat kadınların kaderinde, ailedeki erkeklerin kariyerlerini ilerletmek için evlenmek vardı. Antonius'un Octavia'yı reddetmesi, kendisine karşı yapılan propaganda kampanyasının önemli bir parçasıydı. (*akg-images/Nimatallah*)



Kleopatra: Bağımlı bir krallığın hükümdarı olan Kleopatra, sadece Roma'nın desteğinin kendisini hayatta ve iktidarda tutacağını fark ettiğinden Roma'ya sürekli olarak sadık biriydi. Talihsizliği ise, Roma'nın iç savaşlarla çalkalandığı bir dönemde yaşamış olmasıydı ve kazanan tarafta olmak kolay bir şey değildi. (*Scala*)



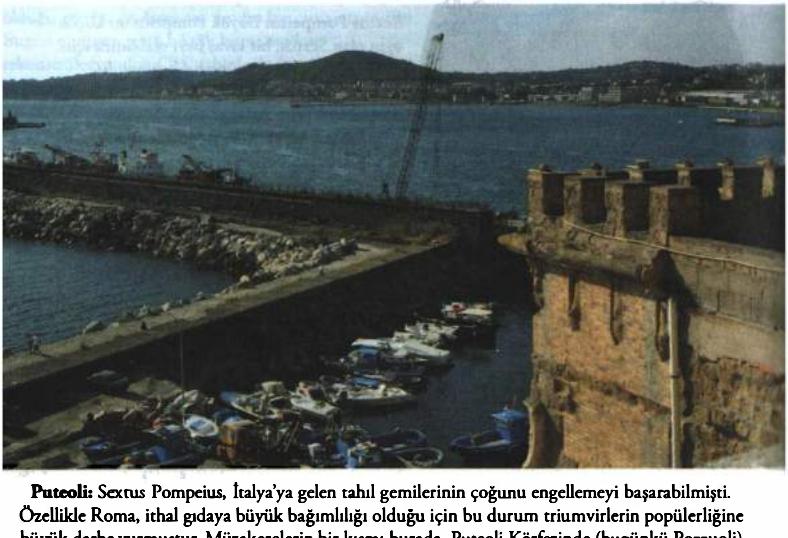
Sextus Pompeius: Büyük Pompeius'un küçük oğlu olan Sextus, bir savaş beyi olabilmek için merhum babasının ününe bel bağlıyordu. Sicilya'da konuşlu güçlü filolarla Batı Akdeniz'i domine etti fakat İtalya'yı yağmalayacak askerleri yoktu. Yine de, Augustus'a en büyük yenilgilerinden birini tattırmış oldu. (*Alinari/Topfoto*)



Marcus Vipsanius Agrippa: Augustus'un gençliğinden yakın bir yaşıtı ve dostu olan Agrippa ona hep sadık kaldı ve olağanüstü yetenekli biri oldu. Bir amiral ve komutan olarak sahip olduğu yetenekleri sayesinde önce Sextus Pompeius daha sonra da Marcus Antonius yenilgiye uğratıldı. Yaş farkına rağmen daha sonra Iulia ile evlendi ve ondan beş çocuğu oldu. (*Yazarın koleksiyonu*)



Savaş kadırgası: Praeneste'den gelen bu oyma eserde, Naulochus ve Actium'da kullanılan türden oldukça stilize edilmiş bir savaş gemisi tasvir edilmiştir. Tayfa, geminin taşıyabileceğinden fazla sayıdadır fakat pruvadaki yüksek kule gibi detaylar gerçekçidir. Sextus Pompeius ve Antonius'a karşı kazanılan deniz zaferleri, Augustus dönemi edebiyat ve sanatındaki yaygın temalardandı(*Scala*)



Puteoli: Sextus Pompeius, İtalya'ya gelen tahıl gemilerinin çoğunu engellemeyi başarabilmişti. Özellikle Roma, ithal gıdaya büyük bağımlılığı olduğu için bu durum triumvirlerin popülerliğine büyük darbe vurmuştur. Müzakerelerin bir kısmı burada, Puteoli Körfezinde (bugünkü Pozzuoli) gerçekleşmiştir. Misenum Burnu da arka planda görülüyor. (*Yazarın koleksiyonu*)



Actium'daki zafer anıtı: Augustus'un son rakibine karşı aldığı zaferi imparatorluk topraklarında defalarca kutlanmıştır, fakat ilk anıt Actium yakınlarında planlanmış ve yapılmıştır. Bugün çok az parçası kalmış olsa da orijinalinde, düşman gemilerinden alınan bronz koçbaşlarıyla süslenmiştir. (*Erin Babnik/Alamy*)



Actium Koyu: Verilen zayiat, Sextus Pompeius'a karşı yapılan muharebelerdekinden azdı, lakin Actium, âşığını takip etmek için kaçtığı andan itibaren Antonius'un gücünü sonsuza dek kırmıştır. Bu iki âşık hazineleriyle birlikte kaçmış olsa da terk ettikleri lejyonları ve filolarının çoğu, Romalı savaş beyinin itibarını geri dönüşü olmayacak şekilde sarsmıştır. (*Harry Gouvas koleksiyonu*)



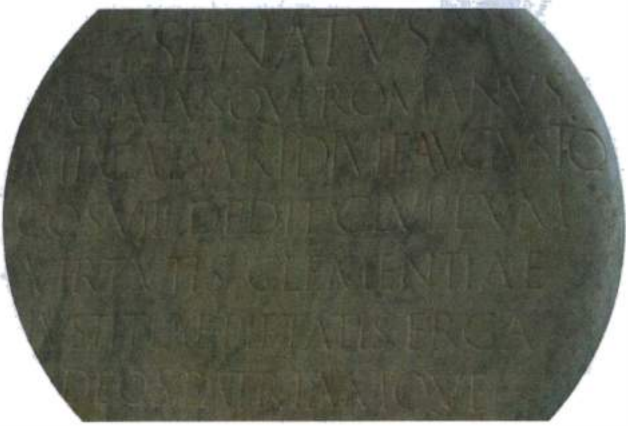
Zafer ganimetleri: Augustus, Mısır'daki başarısını anmak için Roma'ya eski çağlardan gelen iki tane obelisk getirtti. Restore edilip 18. yüzyılın sonlarında Piazza di Montecitorio'daki bugünkü konumuna taşınan bu obelisk, Augustus'un büyük güneş saatinin ibresi olarak kullanılmıştır. (*Yazarın koleksiyonu*)

Yeni Latince yazıt: Mısır'ın fethini kutlamak için MÖ 10 tarihinde yapılan bu yazıt, imparatoru şöyle niteler: 'Imperator Caesar Augustus, tanrısal (Iulius'un) oğlu, *pontifex maximus*, 12 kez *imperator* olarak selamlanan, 11 kez konsül; *tribunus* yetkisinin 14. yılında [bunu yaptırdı]'. (*Yazarın koleksiyonu*)





Tanrısal Iulius Tapınağı: Palatinum Tepesinden Forum Romanum'un doğu ucuna bakışta, hemen merkezin altında (yarı dairesel metal çatı ile belirgin) tanrısal Iulius Caesar'a adanan tapınağın kalıntıları görülüyor. Bu yapı, öldürülen diktatörün cesedinin yakıldığı yerin yakınında yapılmıştır. Orijinalinde ön kısmı mermer olan tapınak, eski Rostra'ya bakan bir konuşmacı kürsüsü ile iftihar ediyordu. (*Yazarın koleksiyonu*)



Arles, 'Erdem kalkanı' kopyası: Senato ve Roma halkının oylarıyla ödül olarak verilen bu yazıt, tanrısal (Iulius'un) oğlu Imperator Caesar Augustus'a ithaf edilmiştir ve onun *virtus*'unu, merhametini, adaletini ve hürmetkârlığını över. Görselde, altın orijinali Roma'da yapılmış olanının mermer bir kopyası görülüyor. (*Yazarın koleksiyonu*)



Imperator: Muhtemelen Augustus'un en ünlü imgesi olan *prima porta* heykeli, hiç yaşlanmayan Augustus'u büyük bir komutan olarak tasvir eder. Çok daha yetenekli astlarına çok ihtiyacı olmasına karşın askerî şan onun kendisini tanıtması için bir temel taşıydı. Heykeldeki kafa ve yüz tarzı, Augustus'un birçok portresindeki en yaygın stilini tasvir eder. Bu imge imparatorluk topraklarında sergilenmiştir.
(*Vatican Museums & Galleries/Bridgeman*)





Lucius Caesar: Augustus, iki torununu da daha bebekken evlat edinmiş ve onlara büyük düşkünlük göstermiştir. Özellikle de Tiberius'un gönüllü sürgünü onu, eyaletlere gönderecek yakın aile üyelerinden mahrum bırakmıştır. Gaius ve Lucius Caesar'ın neredeyse bütün portreleri ölümlerinden sonra yapılmıştır ve İtalya ile eyalet topraklarında, büyük bir kamusal yas göstergesi olarak meydana getirilmiştir. Topluluklar da her iki oğlan oldukça genç yaşta öldüğünde Augustus'un yaşadığı ıstırabı paylaştıklarını göstermek istemişti. (*akg-images*)

Iulia: Augustus'un tek çocuğu olan kızı, Roma aristokrasisindeki geleneksel yollarla siyasî nedenlerle evlilikler yapmıştır. Agrippa ile olan ikinci evliliğinden beş çocuk doğmuştur, fakat Tiberius'la yaşadığı üçüncü birliktelik her ikisi için de mutsuz bir birliktelik olmuştur. Augustus daha sonra Iulia'yı, sıklaşan zina vakaları sebebiyle sürgüne yollamış ve onu geri çağırmayı hep reddetmiştir. (*Interfoto/Alamy*)



***Princeps*'in yüzü:** Antik Çağ'dan Augustus'un, diğer herhangi bir Roma imparatorundan veya bir insandan daha fazla imgesi günümüze ulaşmıştır. Her zaman genç olan liderin idealize imgesi sikkelerde taşınıyor, büst ve heykellerde tasvir ediliyordu, ayrıca ismi de her yerde bulunuyordu. Bu normal boyutlardan büyük olan heykel kafası, Güney Fransa'daki Arles'ten geliyor. (*Yazarın koleksiyonu*) (*Vatican Museums & Galleries/Bridgeman*)



***Princeps* olarak Augustus:** Augustus'un bir diğer yaygın portresi olan bu heykelin ağız çevresindeki sönük hatlar, özünde büyük liderin genç olan görünüşünü değiştirmeden bir olgunluğa işaret eder. Augustus sık sık zafer tacı giyer hâlde tasvir edilmiştir. (*Yazarın koleksiyonu*)



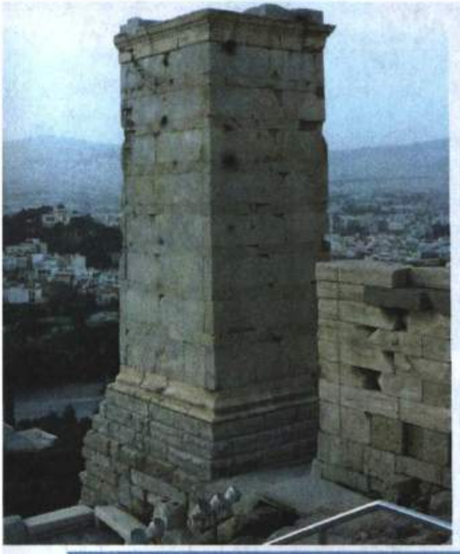
Augustus Mozolesi: Antonius'un Mısır'da gömülmek istediğine dair anlatılan hikâyelere Augustus'un cevabı kendi büyük kabrini yaptırmak olmuştur. Her ne kadar önceki aristokrat cenaze anıtlarının tarzıyla uyumlu olsa da bu mezar onları boyut konusunda gölgede bırakmıştı ve kısa süre sonra da, kral Mausolos'un Dünyanın Yedi Harikasından biri olan ünlü mezarından hareketle Mozole ismini alacaktı. Augustus'un külleri buraya konulmadan evvel ailesinden birçok kişi de mozoleye gömülecekti. (*The Art Archive/Alamy*)



Merida Tiyatrosu: Roma'daki toplu yeniden inşa projeleri yanı sıra eyaletlerde de anıtlar yükselmeye başlamıştı. İspanya'daki Augusta Emerita (bugünkü Merida) İspanya seferlerinden sonra terhis edilmiş askerler için bir koloni olarak inşa edilmişti. Augustus da Agrippa da şehirde, taş bir tiyatro da dahil olmak üzere büyük kamu yapıları yaptırmıştır. (*Yazarın koleksiyonu*)



Marcellus Tiyatrosu: Diğer birçok anıt gibi bu taş tiyatro da Iulius Caesar tarafından planlanmış, fakat yapının büyük kısmı ancak Augustus döneminde tamamlanmıştır. Buraya, yeğeni Marcellus'un onuruna isim verilmiştir ve ölümünden bir on yıl sonra MÖ 23 yılında tamamlanmıştır. Orta Çağ'da bu tiyatro bir hisara çevrilmiş, Rönesans döneminde de saray yapılmış, daha sonra da odalara ayrılmıştır. (*akg-images/Gerard Degeorge*)



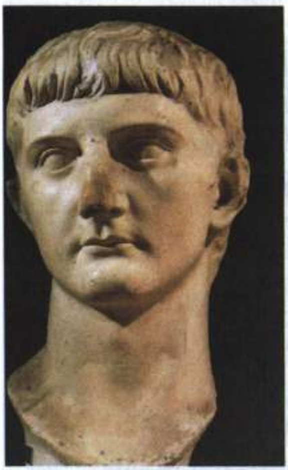
Atina'dan bir heykel kaidesi: Agrippa, Atina'da bir Odeion veya etrafı kapalı bir tiyatro yaptırarak, Roma betonlarından mümkün olduğunca fazla yararlanmıştır. Şehir de bir teşekkür göstergesi olarak Helenistik kralların, ardından Antonius ve Kleopatra'nın imgelerinin olduğu eski bir heykel kaidesini yeniden kullanmış ve Agrippa'ya bir heykel yaparak onu 'kendilerine karşı hayırsever biri' olarak tanımlamıştır. (*Dorothy Lobel King*)

Athena kapısı: İç savaşta düşmanlarına karşı bir heves göstermek yerine Atina'nın ünü kendi payına düşen ödülleri almasını sağlamıştır. Görselde, Roma agorası veya pazar yerinin batı kapısı bulunuyor. Yazıtta bu yapının MÖ 11-9 yıllarında Augustus'un ödediği paralarla yapıldığı ve tanrıçaya Athea'ya adandığı yazıyor. (*Dorothy Lobel King*)





***Princeps* ve ailesi:** Ara Pacis veya 'Barış Sunağı' Augustus'un icraatları sayesinde iç savaşın bitişini ve barışın ve refahın geri dönüşünü kutluyordu. *Princeps* ve ailesi dinî bir tören esnasında yan taraflarda tasvir edilmiştir, bu da ailenin birlikteliğini ve gelecek için sundukları güveni sembolize eder. Kafası örtülü olan Agrippa solda gözükür fakat kendisi bu anıt tamamlanmadan önce ölmüştür. Livia hemen arkasındadır, onun arkasında da Tiberius ve daha da arkada Antonia ile Drusus görülüyor. (*Yazarın koleksiyonu*)



Drusus: Livia'nın küçük oğlu ve onun ilk kocası olan Drusus, Augustus'la evlenmesinin hemen ardından doğmuştur. Tuhaf ağabeyinden daha karizmatik biri olan Drusus yetenekli bir komutan olduğu kanıtladı ve ağabeyi ile ikisine hızlandırılmış bir kariyer ve önemli komuta yetkileri verildi. Drusus MÖ 9 yılında at sürerken geçirdiği bir kazada ölünce *princeps* geniş kapsamlı bir kamusal yas ilan etmiştir. (*De Agostini/A. Dagli Orti/Bridgeman*)



Genç Antonia: Augustus, geniş ailesi üyeleri arasındaki müttefikliğini sağlamlaştırmanın bir yolu olarak evliliği kullanmıştır. Octavia ile Marcus Antonius'un küçük kızı olan Antonia, Livia'nın küçük oğlu Drusus ile evlendi. Gelecekteki imparatorlar Caligula, Claudius ve Nero bu ikisinin soyundan gelecekti. (*Yazarın koleksiyonu*)



İmparatorluk askerleri: Augustus'un gücü, her ne kadar Cumhuriyet'in bir hizmetkârı olduğunu sürekli öne sürmek suretiyle bu gerçeği gizleme konusunda dikkatli olsa da nihayetinde ordu üzerinde kontrolüne bağlıydı. Şahsi muhafız alaylarından dokuz tane kohort bu gerçekliğin en çok görülen anımsatıcısıydı. Bu heykel işi MS 1. yüzyılın ortalarına tarihlenir, ki bu dönemde muhafız alayı Roma'da konuşlanmıştı ve kendilerine ait bir hisar vardı. (*Yazarın koleksiyonu*)



Muharebe sahnesi: Güney Fransa'da bulunan ve MS 1. yüzyılı n ortalarına tarihlenen Orange Takında görülen bu rölyef Galyalılara karşı savaşan Romalıları tasvir eder. İç savaştan sonra Augustus, Avrupa'da fetihler yapmak ve birliği sağlamak için yaptığı savaşlara büyük kaynaklar ayırmıştır. (*Nik Wheeler*)



Agrippa Pantheon'u: MS 2. yüzyılda imparator Hadrianus, pantheonu kendi tasarımıyla yeniden inşa ettirerek günümüzde bile ayakta olan olağanüstü bir kubbeli çatı yaptırdı. Bununla birlikte orijinal yazıtı muhafaza ettirdi veya yeniletti, bu yüzden üçüncü kez konsül olan Marcus Agrippa'nın ismi yapının girişinde hâlen durmaktadır. Augustus da benzer şekilde günümüzde mevcut olan birçok yapıyı restore ettirmiş ve yapıları yapan kişilerin isimlerini muhafaza ettirmiş olmakla övünmüştür. (*Yazarın koleksiyonu*)



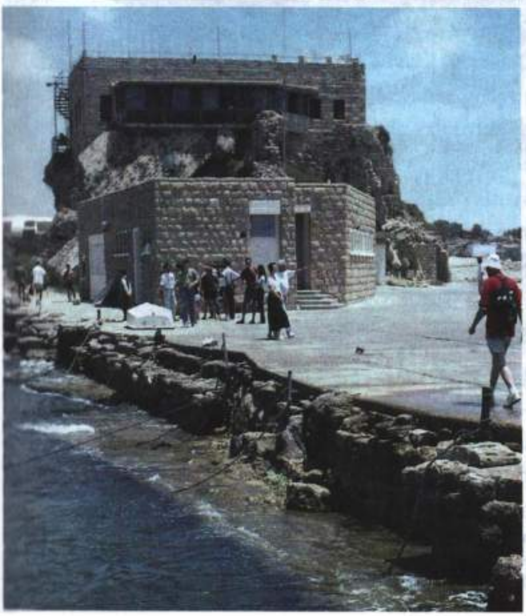
İmparatorluk askerleri: Her ne kadar Cumhuriyet'in hizmetkârı olduğunu belirterek bu gerçekliği gizleme konusunda dikkatli olsa da Augustus'un gücü nihayetinde ordusunu kontrol etmeye bağlıydı. Şahsi muhafızlarından oluşan dokuz kohort bu gerçekliğin en belirgin anımsatıcısıydı. Bu heykel işi MS 1. yüzyılın ortalarına tarihlenir, bu tarihte muhafız alayları Roma'da konuşlanmıştı ve kendilerine ait hisarları vardı. (*Yazarın koleksiyonu*)



Mars Ultor Tapınağı: Iulius Caesar'ın forumunun merkezinde, atası Venus'un bir tapınağı vardı. Augustus'un forumunda ise Roma'nın askerî gücü ve geçmişteki başarıları açık bir şekilde anılıyordu ve bu bölge de savaş tanrısı Mars'ın tapınağı etrafında şekilleniyordu. Solda, tapınağa çıkan merdivenler görülüyor. Parthların iade ettiği Roma sancakları büyük bir seremoni ile buraya yerleştirilmişti. (*Yazarın koleksiyonu*)



Kartal sancaklarının iade edilmesi: *Prima porta* heykelindeki göğüslükte Augustus'un başarılarının ve bunların getirdiği barış ile refahın birçok sembolü bulunur. Merkezde, bir Romalı komutan olarak Tiberius, tipik bir barbar gibi tasvir edilmiş bir Parth'tan kartal sancağını alıyor. Alt tarafta Toprak Ana, elinde bir bereket boynuzu tutarken yukarıda Güneş tanrısı ve Apollon ile Diana bulunuyor. Bu imgeler sanat, şiir ve Seküler Oyunlar gibi seremonilerde sık sık tekrar edilen temalardır. (*Prisma Archivo/Alamy*)



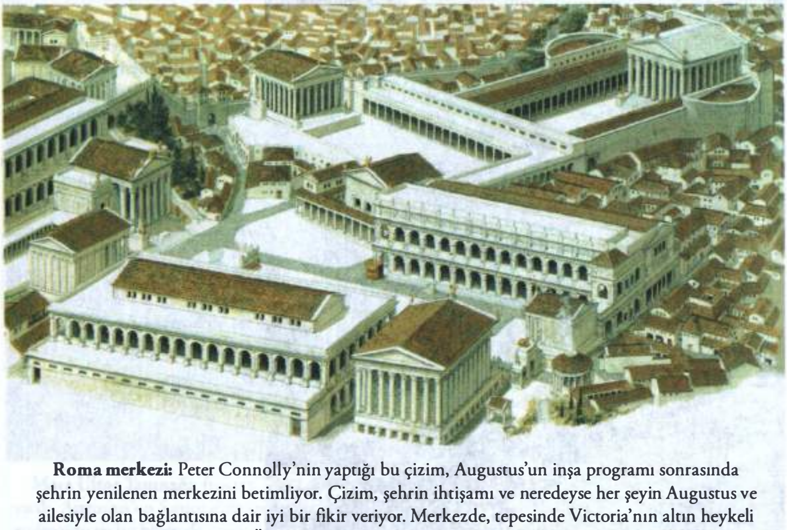
Caesarea'daki büyük liman: Augustus ve ailesi tarafından başlatılan büyük projeler kadar, imparatorluk topraklarındaki birçok topluluk ve bağımlı hükümdar da bu istikrarlı yıllarda inşa programları başlatmıştır. Büyük Herodos'un krallığında doğan bir Akdeniz limanı eksikti, bu yüzden bu devasa yapay liman Caesarea'da yapıldı, bir mendirek oluşturması için batırılan geniş taş bloklardan oluşuyordu. (***Yazarın koleksiyonu***)



Düşmanlar: Augustus'un bu gerçeğinden büyük boyuttaki kafası Sudan'da bulunmuştur. Görünüşe göre Meroe'den gelen bir ordunun Mısır üzerine yaptığı akın esnasında yağmalandı. Daha sonra bir tapınağın merdivenlerinin altına gömüldü -belki de sembolik bir aşağılama ya da Romalıların yaptığı misilleme saldırılarından saklamak için böyle yapılmıştı. (*De Agostini/Getty*)



Barbarlar: Cermen savaş şeflerinin olduğu bu grup, Augustus'un ölümünden bir yüzyıl sonra yapılmış olan Traianus Sütununda tasvir edilmiştir. Fakat bu tür önderlerin görünüşünün aradan geçen zaman içerisinde çok değişmiş olması pek muhtemel değildir. Birçoğunun saçında ünlü Suebi ilmeği var. (*Yazarın koleksiyonu*)



Roma merkezi: Peter Connolly'nin yaptığı bu çizim, Augustus'un inşa programı sonrasında şehrin yenilenen merkezini betimliyor. Çizim, şehrin ihtişamı ve neredeyse her şeyin Augustus ve ailesiyle olan bağlantısına dair iyi bir fikir veriyor. Merkezde, tepesinde Victoria'nın altın heykeli olan Curia Iulia bulunuyor. Ön tarafta, *princeps*'in yaptırdığı veya restore ettirdiği anıtlarla dolu Roma Forumu var. Curia'nın arkasında, uç kısmında Venus Genetrix Tapınağı bulunan Iulius Caesar'ın forumu yer alıyor. Sağ taraftan yukarı doğru yayılan bölgede ise Augustus Forumu ve büyük Mars Ultor Tapınağı görülüyor. (*akg-images/Peter Connolly*)

sık sık tekrarlanan girişimler, Augustus'un *tribunus*'lukla bir bağ kurmuş olmasına karşı çok az tatmin olunduğu ihtimalini öne sürer.[21]

Bu yıllarda Augustus'un hükümranlığını biraz daha az bariz yapmak için kasıtlı girişimlerin olduğuna dair bazı işaretler vardır. Bu doğrultuda, daha önce Palatinus'taki evine büyük bir giriş yapma planları rafa kaldırıldı. Bunun yerine eve ulaşım, forumdan ve en büyük aristokratların evinin önünden geçen bir yolla sağlanacak, bu aristokratların evlerinin sundurmaları da sahiplerinin ve atalarının başarılarını andıran semboller ve andaçlarla süslenecekti. Bu şekilde *princeps* tek başına değil, şehirdeki en önde gelen adam olarak beliriyordu. Bu durumda bile onun müthiş ölçüdeki şanını ve statüsünü gizleyecek bir girişim olmamıştır. Başka hiç kimse, içinde devasa bir Apollon Tapınağı bulunan böylesine azametli bir tesis içinde yaşamıyor veya Roma'nın en eski ve en kutsal alanlarının birçoğunun yanı başında ikâmet etmiyordu. Bunlardan bazıları Romulus'un veya Lupercus'un kulübesiydi. Bu kutsal alan, Romulus'un ve kardeşinin, dişi bir kurt tarafından emzirildikten sonra bulundukları yerdi. Burası başka bir senatörün veya birçok kişi arasındaki başka bir *princeps*'in veya önde gelen adamın ikâmet yeri olamazdı. Eve giden yolun yapıldığı forum ise şimdiden, tanrının oğlu olan Imperator Caesar Augustus'un şanı için yapılan anıtlarla doluyordu.[22]

Konsül -ve ayrıca triumvir- olarak Augustus resmî bir kamu görevine sahipti ve yetkileri de bu görevlerle geliyordu. Bu yetkiler, triumvirliği ortaya getiren acil durumda çıkarılan kanunlarla mevkidaşları tarafından kısıtlanmıştı. Bu, MÖ 23 yılında konsüllükten istifa ettiğinde değişti. Bu tarihten itibaren Augustus yalnızca arada bir resmî kamu görevinde bulundu. Bu durumda yetkileri artık kişiseldi ve herhangi bir kamu göreviyle bağlantılı değildi. Bu yetkiler ayrıca kalıcıydı. Augustus, *tribunus* yetkilerini ve prokonsül *imperium*'unu, diğer haklarla birlikte elinde bulunduruyordu, zira Senato ve Halk Meclisi bunları ona vermişti. Herhangi bir sınır veya istifa edecek bir makam da yoktu. Eyalet komutası belli bir dönemi kapsıyor olsa da bu süre dolmadan uzun bir süre önce beş veya on yıllık dönemler olarak hemen yenilenmiştir. Caesar Augustus, *res publica*'nın en büyük hizmetkârıydı,

21 Tacitus, *Ann.* 3. 56, ve Lacey (1979).

22 T. Wiseman, "*Conspicui Postes Tectaque Digna Deo*: the public image of aristocratic and imperial houses in the Late Republic and Early Empire", *L'Urbs. Espace urbain et histoire* (1987), s. 393-413, özellikle 401-12

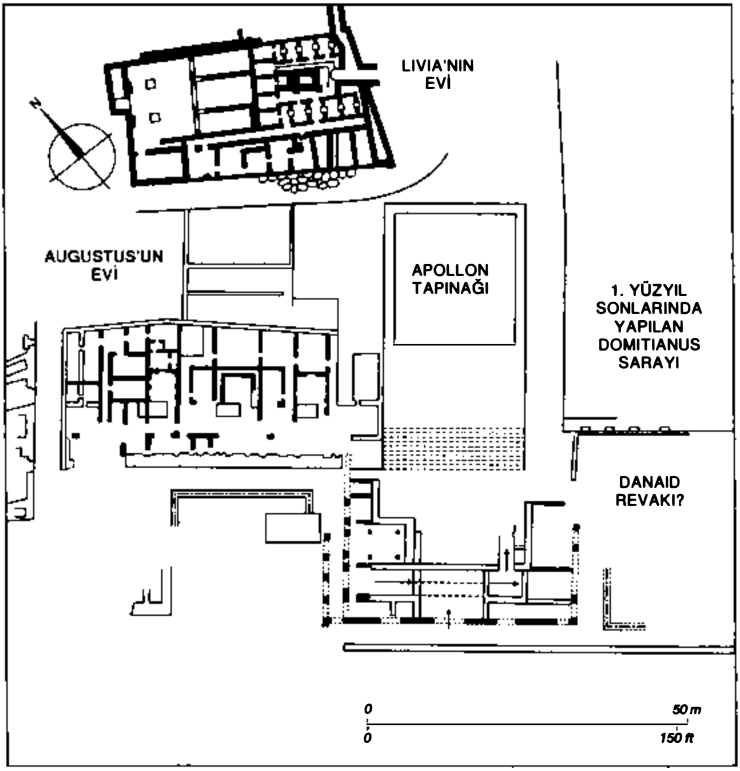
zira o, Caesar Augustus'tu ve bu, her zaman doğru kalacaktı. Birçok açıdan hükümranlığı MÖ 23 yılından ziyade artık daha da belirgindi. Bu dönem geleneksel olarak II. Augustus Yapılanması diye bilinir. Kral veya diktatör gibi unvanlardan dikkatli bir şekilde kaçınılsa da onun egemenliği açıktı ve tıpkı MÖ 44 yılında Iulius Caesar'da olduğu gibi, verilen her belirtiyle kalıcı olması hedefleniyordu.

MUHALEFET VE KOMPLOLAR

Agrippa, MÖ 23 yılının ikinci yarısında bir ara Doğu Akdeniz'e gitmek üzere Roma'dan ayrıldı. Kendisine özel bir atamayla muhtemelen de beş yıllık bir süre için prokonsül *imperium*'u verildi. Her ne kadar görünüşe göre bir *imparator* eyaleti olan Suriye için bazı sorumluluklar içerdiği kesin olsa da ona belirli bir komuta yetkisinin verilip verilmediği, verildiyse de bunun ne olduğu pek açık değildir. Yine de Agrippa buraya gitmedi ve Lesbos Adası'nda -burayı Küçük Asya prokonsülü yönetiyordu- konuşlandı. Burada, geniş bir bölgenin idaresini yönetti. Muhtemelen Augustus'un temsilcisi olarak hareket ediyor, senato ve *imparator* eyaletlerinden gelen toplulukların heyetlerini kabul ediyor ve *princeps*'in iş yükünü biraz olsun hafifletiyordu. Son zamanlarda Parth Kralı, Roma İmparatorluğu'nun topraklarında yaşayan bir rakibi konusunda endişeliydi ve sınırdaki tansiyonu artırmıştı. Parthların, tıpkı MÖ 41-40 yıllarında yaptıkları gibi bir akın yapmayı planladıkları ve buna karşılık verebilecek kapasitede birine sahip olmaktan bir zarar görmedikleri muhtemeldir. Agrippa'nın cevabı hazırlıklı olunduğunun bir işaretiydi ve belki de kralı, açık bir düşmanlıktan caydırmaya yeterliydi.[23]

O zamanlar bundan daha fazla şeyin olduğuna dair dedikodular vardı. İnsanlar, 19 yaşındaki Marcellus ile 40 yaşındaki Agrippa'nın arasındaki rekabetten konuşuyordu. İddialara göre Agrippa, Augustus'un genç ve henüz değeri ispatlanmamış olan yeğenine gösterilen ilgiyi kıskanıyordu veya belki de cömert bir şekilde onun yolunda durmak istemiyordu. İkilinin arasındaki ilişkinin biraz huzursuz olması muhtemeldir. Agrippa, huysuz ve zaman zaman zor bir adam olarak

23 Dio 53. 32. 1, bu yıllarda Agrippa'nın sahip olduğu güce dair bir tartışma için bkz. Lacey (1996), s. 117-31, özellikle 127-31.



Augustus tarafından geliştirilen Palatinus Tepesi planı

biliniyordu. Şimdiden bir sürü zaferle ve kamu yapısıyla böbürlenen Agrippa, geleneksel olarak bir Romalının kariyerinin zirvesinde olmayı umabileceği bir yaştaydı. Marcellus gençti ve yeni elde ettiği seçkinliğini mest eden bir şey olarak görmüş olabilirdi. Onun yargı gücünün ve konuşmasının zaman zaman sorgulanabilir olduğuna dair bazı işaretler vardır. Cezbedilen bazı yandaşlar ve daha resmî olan dalkavuklar bu ikilinin kendileriyle olan ilişkisinden çıkar elde etmeyi umuyordu. Bunlardan bazılarının, efendilerine eşit veya üstün olan birinin prestijini yerle bir etme konusunda bir avantaj görmüş olması muhtemeldir.[24]

24 Dio 53. 31. 4-32. 1, Velleius Paterculus 2. 93. 1-2, Josephus, *AJ* 15. 350, Suetonius, *Augustus* 66. 3.

Bu hususta bundan daha fazlasının olmuş olması pek muhtemel değildir, şiddetli bir rekabetin olduğuna dair hikâyeler ya fena hâlde abartılmıştır ya da tamamen uydurmadır. Augustus Roma'da iken Agrippa'yı eyaletlere gönderme konusunun her zaman planlanmış bir şey olduğu kuvvetle muhtemeldir. Böylece ikisinden her birisi her an, imparatorluğun istikrarlı, güvenli ve sürekli gelir elde eden bir yer olmasını sağlamak için gayret edecekti. Doğu Akdeniz'e, Antonius'un savaş masraflarını ve sonra da Caesar'ın muzaffer ordusunu finanse etmesi için baskı yapılmış olmasından daha 10 yıl bile geçmemişti. Parth tehdidi asılsız çıkmış olsa bile bölgenin gücünü kazanmaya devam ettiğini ve etkin bir şekilde kontrol altında tutulduğunu garantiye almak için yapacak çok şey vardı. Caesar'ın hastalığı muhtemelen Agrippa'nın geciktirmişti ve en büyük ast yardımcısı ancak o iyileştikten sonra başka bir zahmetli ve alelade bir görev için yola çıkmıştı. Dedikodular devam etti fakat bunların herhangi bir önemli kararı şekillendirmiş olması muhtemel değildir.

Caesar Augustus iyiydi ve kısa süreli kıtlıklara, veba salgınlarına ve İtalya'yı ve Roma'yı kırıp geçiren diğer doğal afetlere rağmen sağlığı iyi gitti. Yılın sonlarına doğru bu sefer Marcellus hastalandı. Bir kaynağa göre ondaki belirtiler Augustus'unkilere benzerdi, fakat hâlen şiddetli olan salgından ötürü Marcellus'un bu salgına (artık her ne idiyse) yakalanmış olması da eşit derecede muhtemeldir. Augustus'a yaptığı mucize tedavinin benzerini Marcellus'a da yapabilir umuduyla Antonius Musa çağrıldı fakat bu kez başarısız oldu. Marcellus öldü ve ardında 16 yaşındaki Iulia'yı dul bıraktı. Ergen yaştaki bu kuzenlerin arasındaki kısa evlilik bir çocuk dünyaya getirmemişti.[25]

Daha sonraları bir suikast yapıldığına dair dedikodular çıktı. İddiaya göre Marcellus, doğal yoldan değil zehirlenerek ölmüştü, suikastı ise Livia gerçekleştirmemiş olsa da tertiplemişti. Marcellus'un öldürülmemiş olduğunu kesin bir şekilde kanıtlamak mümkün olmasa da bu son derece olasılık dışıdır. Salgın dönemlerinde erken yaşta ölen birçok kişi oluyordu ve ünlü kişiler de bundan etkileniyordu. Öte yandan normal dönemlerde dahi genç insanlar Roma'da hastalanıp ölebiliyordu. Neredeyse bir milyon mukimin doluştuğu ve dünyanın her yerinden sürekli olarak eşyaların ve insanların girdiği bir şehirde mikropların yayılması

25 Dio 53. 30. 4, 33. 4, Velleius Paterculus 2. 93. 1.

ve bunların bazı kişileri kurban etmesi için birçok fırsat vardı. Marcellus'un doğal yollardan ölmüş olması kuvvetle muhtemeldir. O zamanlar ölümü herhangi bir potansiyel rakibi için özellikle uygun değildi. *Princeps*, sağlıklı olmayı sürdürdüğüne dair her türlü işareti göstermişti. Aynı yılın erken dönemlerinde Marcellus'u halefi olarak adlandırmayı reddetmesi de, artık yeğeni sahneden çıkmış olduğundan Tiberius'a veya başka bir kişiye açık bir destek göstereceğini ihtimal dışı kılmıştı.[26]

Halka açık bir şekilde büyük bir yas töreni yapıldı. Cenazesinden sonra Marcellus'un külleri, Campus Martius'un dışındaki büyük Augustus Mozolesi'ne koyuldu. Bunlar, hâlen tamamlanmamış olan mozolede bulunacak ilk örnekti. Octavia, oğlunun anısına bir halk kütüphanesi yaptırdı. Augustus da ona hürmet göstererek Iulius Caesar'ın başlattığı -ya da en azından planladığı- ve artık tamamlanmak üzere olan taş tiyatroya "Marcellus Tiyatrosu" adı verdi. Propertius, düzenlemiş olduğu festivali ve insanlara gölge sunması amacıyla yaptırdığı gölgelikleri anarak onun anısına bir şiir yaptırdı. Birkaç yıl sonra Vergilius'ta kahramanı Aeneas yeraltı dünyasını ziyaret eder ve gelecekteki büyük Romalıların suretlerini görür. Bunlar, kendilerine bir beden verilecek ve dünyaya gelecek kişilerdir. Aeneas bu kişilerin arasında "emsalsiz bir güzelliği" olan bir genç görür, fakat "ölümün kara gölgesi" üzerini kapladığından buna yas tutar. Onun rehberi bunun Marcellus olduğunu açıklayarak şöyle der:

> ...Kader ona dünyada yalnızca kısacık bir ömür verecek ve onu çok uzun süre burada tutmayacak. Eğer bu mükâfatlarınız uzun sürseydi, Roma halkını çok daha güçlü yapacaktınız, ey yukarıdaki tanrılar. Cesur kişiler Mars'ın görkemli şehrine, ünlü alanını [Campus Martius] nasıl da sürükleyecek! Yeni yapılan mozolenin hemen yanında bulunan Tiber Baba, nasıl bir cenaze alayını göreceksin! Truva soyundan hiçbir genç, Latin atalarını bu kadar yüceltemez, Romulus'un toprakları da böylesi bir çocukla bu kadar övünemez. Erdemlerine ne yazık! Mert onuruna ne yazık! Savaşta

26 Dio, Livia'nın Marcellus'u öldürdüğü yönündeki suçlamalardan bahseder, bkz. 53. 33. 4-5; Livia'nın, ailenin başka üyelerinin ölümünde sorumlu olduğu iddiası için bkz. Tacitus, *Ann.* 1. 3; aristokratların ölümleri için bkz. W. Scheidel, 'Emperors, Aristocrats, and the Grim Reaper: Towards a Demographic Profile of the Roman Elite', *Classical Quarterly* 49 (1999), s. 254-81.

> yenilmez olan kılıç koluna ne yazık! Silah konusunda kimse onunla eş olamaz, düşmanına karşı yayan bir şekilde yürüyerek veya şahlanan atının yanlarını mahmuzlayarak çıkan bu delikanlıyla.[27]

Doğal afetler MÖ 22 yılında da devam etti, öte yandan Augustus'un sağlığı iyice düzeliyordu. Kişisel temayüzleri öyle çok olmasa da sağlam aristokrat soylarından gelen iki yeni konsül vardı. Sürmekte olan yiyecek kıtlığı, insanları *princeps*'in konuya doğrudan el atması için haykırmaya teşvik etti, tıpkı Büyük Pompeius'un MÖ 56 yılında benzer bir kriz esnasında yaptığı gibi. Caesar Augustus bu konuda ek yetki veya unvan kabul etmedi ve soruna odaklandı. En yüksek fiyata ulaşana dek tahıl stokçuluğu yapan bazı kişilere gayri meşru bir baskı yaparak stokları derhal piyasaya sürdürdü ve kısa süreli bir rahatlama sağladı. Uzun vadede ise iki eski *praetor*'un, şehre yapılan tahıl sevkiyatlarını idare etmesi için her yıl *praefectus* olarak atanması yönünde bir önlem alındı.[28]

Augustus, bazı şeylerin gerçekleşmesini sağlayabiliyordu. İşin içine dahil olmadığında, çok uzun yıllar boyunca senatörlerin bulunduğu hükümeti simgeleyen atalet geri dönüyor gibi oluyordu. Birçok kişi onun konsüllükten istifa etmesinden ve herhangi bir başka kamu görevini kabul etmeyi reddetmesinden huzursuzdu. Bazı kişiler onun *censor* olmasını veya *censor*'luk yetkilerini kalıcı bir şekilde üstlenmesini talep etti. Başka bir keresinde ise kararlı bir kabalalık bir senato toplantısını çevreledi, meclis binasının kapılarını kapattı ve Augustus'u derhal diktatör ilan etmezlerse içinde senatörlerle birlikte binayı yakma tehditleri savurdu. Belki de aynı olayda olmak üzere geniş bir halk kalabalığı ya gerçek *fasces*'i elde etmeyi başarmış veya bu baltalara benzer bir şey yapmıştı. Daha sonra diktatörlüğün sembolü olan yirmi dört tane baltayla Caesar'a gittiler.

Tanrısal Iulius'un oğlu olan Imperator Caesar Augustus, bu onuru reddeden bir konuşma yaptı ve aynı şekilde insanların devamlı süren isteklerine karşılık verdi. Yine de kalabalık kararlıydı, Augustus isteksiz bir şekilde kıyafetlerini yırttığında onu aktörlerin yaptığı bir gösteri yapmaya teşvik ettiler. Daha sonraki yıllarda Augustus, iki kez diktatörlüğü

27 Virgil, *Aeneid* 6. 860-65, 870-81 (Loeb çevirisi), Propertius 3. 18.
28 Dio 54. 1. 1-3; bkz. G. Rickman, *The Corn Supply of Ancient Rome* (1980), s. 60-66, 179-86.

reddetmekle övünmüştür. Bu sahne, Iulius Caesar'ın Lupercalia Festivali'ndeki hareketini andırıyordu, öte yandan bazı araştırmacılar ilginç bir şekilde Iulius Caesar'ın bu konudaki samimiyetinden şüphe duysa da Augustus'tan şüphe duymazlar. Benzer şekilde, bu gösterilerin organize edilip edilmediğine dair çok az tartışma vardır ve genel olarak bunların aşağı yukarı spontane gelişen şeyler olduğu kabul edilir. Bunlar hiç değilse, Caesar Augustus'un senatör ve atlı sınıfı dışındaki fikirlerle ilgilenmesi gerektiğine dair önemli hatırlatıcılardır. Tek önemli olan kesim elitler değildi, ayrıca diğer gruplar da hoşnut edildiği zaman ancak uzun süreli istikrar sağlanabilirdi. Bu durumda Augustus'un devlete hizmet etme ve krizlerle başa çıkma yönündeki sürekli olan adanmışlığını göstermek yeterliydi. Halka, onun konsüllükten istifa etmesinin, emekliliğinin veya kararlılığının yalnızca eyaletler üzerinde odaklanacağı anlamına gelmediği konusunda güvence verildi. Augustus, mevcut gücünü elinden gelen ne varsa yapmak için kullanıyordu.[29]

Ek olarak, geleneksel uygulamaların yeniden belirdiğini göstermek için iki *censor* seçildi. Bunlardan biri Munatius Plancus'tu. Ahlaki konuları denetlemesi için, atanması sağlayan sahip olduğu itibarı biraz ironik görünüyor. Diğer *censor* ise MÖ 43 yılındaki kara liste uygulamalarından hayatta çıkmış bir adamdı. Bu ikilinin görev yaptığı süre pek iyi gitmedi, bir keresinde bunlar bir seremoniye başkanlık yapıyorken altlarındaki platform çöktü. Dio, normalde *censor*'ların denetiminde olan görevlerin çoğunu Augustus'un yürüttüğünü söyler. Yiyecek kıtlıkları zamanında bazı halka açık ziyafetler iptal edilmiştir ve diğerleri de daha ölçülü bir şekilde yapılmıştır. Festivallere harcanan paralara bir kısıtlama getirildi, bu konuda sorumlu olan kamu görevlileri artık mevkidaşlarından daha fazla para harcayamayacaktı. Gladyatör dövüşleri artık ancak senatonun resmî onayıyla gerçekleştirilecekti ve en fazla yılda iki tane yapılacak ve 120'den fazla savaşçı olmayacaktı. Bu gibi diğer kısıtlamalar da sergilenen tutumlar kadar müsrifliğe de bir gem vurmak suretiyle *censor* geleneğini takip etmiştir. Senatörlerin oğulları ve torunlarına (atlı sınıfı mensubu olarak kaydedilecek kadar zengin oldukları sürece) sahnede belirme yasağı getirildi -bu, Caesar Augustus'un Marcellus'un düzenlediği oyunlar esnasında izin verdiği

29 Dio 54. 1. 4-2. 1, *Res Gestae* 5.

bir şeydi. Bazı önlemler, başka kişilerin tasarılarıyla yürürlüğe girmiş olabilirdi fakat bu önlemlerin ardındaki kişi şüphesiz Augustus'u.[30]

Böylesi bir hükümranlık açık bir şekilde birçok kişiye güvence veriyordu, fakat MÖ 22 yılının ilk aylarında Augustus'un gücü ve statüsü daha az hoş karşılanan bir bağlamda arttı. İlk önce Marcus Primus'un yargılanması vardı. Bu adam, senato eyaleti olan Makedonya'daki prokonsül görevinden yeni gelmişti. Makedonya, hâlen bir lejyon garnizonu bulunduran az sayıdaki bölgeden biriydi ve Primus, savaş açmak için ordusunu kullanarak şan kazanmış ve kendisini elde edilen ganimetle zenginleştirmişti. Şimdi ise *maiestas* yasası uyarınca suçlanıyordu. Bu, Roma halkının azametine veya itibarına zarar verdiği düşünülen eylemler için yapılan mahkemeydi. Hem Sulla hem de Iulius Caesar, senatonun açık izni olmadan bir valiye eyaletinin dışında ordusuna komuta etme konusunda yasak koyan mevcut yasayı teyit etmişti. Söz konusu hususta ise, Primus'un saldırdığı halklardan biri olan Odrysae, henüz birkaç yıl önce Crassus tarafından yenilmiş bir kabileydi. Crassus, bu kabile kendisine teslim olduktan sonra onlara müttefik statüsü vermişti. Kendisi hâlen hayatta olsaydı Crassus çok büyük ihtimalle, intikam arayışı içinde olan Odrysae'a yardım ederdi. Çünkü bir düşmanı fetheden kişinin onların efendisi olması normal bir şeydi. Davanın başlamasına yardım eden diğerlerinin de bu hususta bir çıkarı olması muhtemeldir. Roma vatandaşı olmayan bir birey veya topluluk bir Roma mahkemesinde dava açamazdı, bu yüzden bunların temsil edilmesi gerekiyordu.

Primus'u, genelde iyi ve Augustus'un desteğini alan biri olarak görülen bir senatör savundu. Kaynaklarımızda farklı bir şekilde Licinius Murena veya Varro Murena olarak verilse de adamın adı Murena'ydı. Kendisi, ne kadar yakın olduğunu söylemek mümkün olmasa da, MÖ 23 yılında konsüllüğü ifa etmeden önce veya sonra ölmüş bir adamla bağlantılı olabilirdi. Murena'nın kız kardeşi veya yarı kız kardeşi Terentia, Maecenas'ın karısıydı, diğer kardeşi de *princeps*'in bir akrabası olarak bilinen Gaius Proculeius'tu. Murena'nın Augustus'a düşman olduğu konusunda bir şüphe yoktu. Ayrıca, önde gelen bir avukat olarak -büyük ihtimalle Primus'u savunmak için konuşan başkaları da vardı- tek düşüncesi müvekkilini beraat ettirmekti. Cicero'nun

30 Dio 54. 2. 1-3. 1.

konuşmalarına kısaca incelemek, Romalı avukatların gerçeği saptırma konusunda ne kadar meyilli olduğunu göstermeye yeter.

Primus'un Odrysae kabilesine saldırdığına veya bu kabilenin Roma halkının resmî olarak müttefiki olduğuna dair bir şüphe yoktu. Primus'un savunmasında suçlamanın bir iftira olduğu, kabilenin bir komplo kurduğu veya düşmanca eylemlerde bulunarak cezalandırmayı hak ettiği iddia edilmiş olabilir -Iulius Caesar, bir ateşkes esnasında bazı Cermen kabilelere saldırması için benzer bir savunma yapmıştı. Primus ise bu konuda daha da ileri giderek, kendisine saldırı gerçekleştirmek için izin -hatta belki de doğrudan talimat- verildiğini iddia etti. Dio, verdiği ifadenin çelişkili olduğunu söyler. Bir noktada Primus, Augustus'un kendine talimat verdiğini, başka bir noktada da aslında bu talimatı Marcellus'un verdiğini iddia etmiştir. İddiası belki de Marcellus'un, Augustus'tan bir tavsiye veya doğrudan emir aldığı yönündeydi.[31]

Bu, -en azından bir prokonsüle, senatoya daha çok kısa bir süre önce kaydedilmiş olan bir ergenin bir şeyi yapması için emir veya teşvik vermesi- birçok açıdan şok edici bir şeydi. Hiçbir kamu görevlisinin veya valinin gerçek anlamda özgür olmadığı ve bir adamın veya onun yakın çevresinin buyruklarını yapmaya zorlanabildiği daha önceki triumvir yönetimini veya monarşisini bile geçiyordu. Bu, Caesar Augustus'un MÖ 27 yılında dikkatli bir şekilde oluşturduğu veya kısa süre önce konsüllükten istifade ederek ve diktatörlüğü de dramatik bir şekilde geri çevirerek oluşturduğu imaj değildi.

Marcellus ölüydü ve tanıklık yapamazdı. Caesar Augustus mahkemeye çağrılmadı, zira kimse onun *auctoritas*'ına herhangi bir şekilde meydan okumak istemiyordu. Murena ve Primus muhtemelen, *princeps*'in ismine başvurmanın suyu bulandıracağını ve Primus'un beraat ettirilmesine yardım edeceğini ummuştu. Geçmişte Roma mahkemelerinin açık bir şekilde suçlu olan birçok kişiyi sık sık mahkûm etmeyi başaramadığı olmuştu. Ayrıca çok sayıda jüri heyetinin Primus'a sempati beslemiş veya gelecekte dostluğu ve desteğini alabilmek için ılımlı davranmak istemiş olması muhtemeldir.

Augutus, kimse onun mahkemede bulunması için cüret etmemiş veya bunu istememiş olmasına karşın mahkemeye geldi. Tanıklık

31 Iulius Caesar'ın eylemi için bkz. *BG* 4. 11-16, ona senatoda yapılan saldırılar için bkz. Plutarch, *Cato the Younger* 51. 1-2.

etmek istediğini açıkladı. Mahkemeye başkanlık eden *praetor*, iddia edildiği gibi kendisinin Primus'a talimat verip vermediğini sorunca *princeps* bunu yalanladı. Murena ona soru sormaya devam etti, kendisi artık iyice ümidini kaybediyordu. Zira Caesar Augustus'un varlığı ve karşı konulmaz itibarı, müvekkili üzerindeki baskıyı artırıyordu. Hiç şüphesiz bundan kaçınmak istemişlerdi, öfkeyle karışan korku duygusu kısa süre içinde sanık vekilinin Roma mahkemelerinde yaygın olan agresif ve ağzı bozuk tonu benimsemesine fırsat verdi. Augustus, sinir bozucu şekilde kayıtsız kalmaya devam etti. Kendisine neden mahkemeye geldiği ve kimin çağırdığı sorulduğunda *princeps* kısa ve öz bir şekilde "Kamu yararı" dedi.

Bir miktar jüri heyeti beraatı için oy kullanmış olsa da Primus, suçlu bulundu. Büyük ihtimalle, sanığın sahip olduğu bağlantılardan ötürü böyle yapmışlardı, öte yandan belki de bazı kişilerin Augustus'un mahkemeye müdahale etmesine canı sıkılmıştı. *Princeps*'in doğruyu konuşup konuşmadığını, bunun da hepsinin doğru mu yoksa günümüzdeki çoğu siyasetçinin yaptığı gibi dikkatli bir şekilde yazılmış ve doğrudan yalan söylemekten kaçınmak amacıyla kasıtlı bir şekilde çarpıtılmış mı olduğunu bilmek mümkün değildir. Augustus'un Odrysae kabilesine saldırı yapmak istediği ve bunu böylesine kaba bir şekilde tertiplediği iddiası muhtemel gözükmemektedir. Öte yandan Augustus'un zaman zaman Marcellus'un davranışlarından ve kanılarından hayal kırıklığına uğradığına dair hikâyeler vardır. Bu, yeğeninin Primus'a hiç mantıklı olmayan bir şey söylediği yönündeki entrika ihtimalini de artırır.[32]

Birçok kişi Augustus'un sakin ve asil bir şekilde mahkemeye müdahale etmesini takdir etse de en azından çok az kişi bir düzenbazlık yapmış olmasından şüpheleniyordu. Primus'un gerçekten de bazı emirler almış olduğunu iddia etmesi ve kendisine inanılmasını beklemesi, normallik görüntüsünden ziyade *princeps*'in iktidarının gerçek yüzünü ortaya çıkarıyordu ve bu, davadaki gerçekler her ne olursa olsun zarar veren bir şeydi. Murena şüphesiz bu duruma öfkelenmişti, kendisi birkaç ay sonra Augustus'u öldürmek için yapılan komplonun üyelerinden biri olarak anılmıştır. Actium Muharebesi'nden sonra genç Lepidus'un kalkıştığı darbe girişiminden beridir ilk defa bu tür bir komplo

32 Primus'un yargılanması için bkz. Dio 54. 3. 2-4; Marcellus'un zayıf kanı gücü için bkz. Dio 53. 31. 4.

dedikodusu oluyordu. Bu hareketin lideri Fannius Caepio'ydu. Kendisi, şöhreti müphem bir adamdı. Bunun "Cumhuriyetçi" bir hareket olarak yorumlanması gerektiği şüphelidir, kendisi bir Brutus kadar bir Catilina da olabilirdi.

Komplocuların emelleri, birçoğunun kimliği kadar belirsizdir ancak çoğunluğu senatör ailelerinden gelen kişilerdi veya senatörlerdi. Bunlar, Caesar Augustus'u öldürmeyi ve tıpkı Özgürlükçülerin MÖ 44 yılında yaptığı gibi geleneksel hükümet sistemini getirmeyi ümit etmiş olabilir. Tıpkı Brutus, Cassius ve diğerlerindeki gibi durum böyle olsa da bu komplocular ayrıca bu eylemin getireceği şöhreti ve gelecekteki siyasi avantajı elde etmek istemişlerdi. Diğer taraftan, "tiranı" ortadan kaldırmak ve onun yerine kendilerinden birini getirmeyi ummuş olmaları da imkânsız bir şey değildir. Her ne idiyse, komplo bir mesafe kat edemedi. Iulius Caesar, kendisini korumak için birkaç tedbir almıştı. Caesar Augustus ise muhafız askerler ile mümkün olduğu kadar az görülen fakat oldukça etkin olan başka korumalar ile bir ajan ve muhbir ağı bulunduruyordu, zira dayısının akıbetini yaşamak gibi bir niyeti yoktu.

Komploculara karşı suçlamalar yapılınca bunlar, mahkemeleri başlamadan önce veya başladıktan hemen sonra şehirden kaçtılar. Bu kişilerin şehirde olmayışı yargılanmalarını engellemedi. Kovuşturmadaki vekillerden biri, Tiberius'tu. Kovuşturma genelde gençlere bırakılırdı, bunlar uzun bir süredir genç aristokratların kariyerlerinin erken dönemlerinde kamunun dikkatini çekmesi için bir fırsat sunardı. Şehirden kaçmak ise genellikle suçun kabul edilmesi olarak görülürdü. Bu ayrıca aristokratların mahkûm bulunmadan önce veya hemen ardından sahip oldukları bir ayrıcalıktı, geçmişte birçok kişi menkul kıymetlerini alıp, müttefik bir şehirde rahat bir emeklilik hayatı yaşamak için kaçmıştı. Bu, kariyerlerinin sonu kadar vatandaş olarak sahip oldukları hakların da yitirilmesi anlamına geliyordu. Yine de idam cezasından kurtulmuş oluyorlardı.

Bu geleneksel müsamaha Caepio, Murena ve diğerlerine karşı gösterilmedi. Askerler -muhtemelen muhafızlar- onların peşinden gönderildi. Bunlar bulundu ve infaz edildi. Öldürülen adamlardan birinin babası, oğlunu korumaya çalışan, fakat kendisine ihanet eden bir başkasını da halka açık şekilde idam eden bir köle hizmetkârı övmüştü. Söylenene göre Maecenas'ın karısı Murena'yı, bunların muhtemel

akıbetlerine dair uyarmıştı. Augustus ile uzun soluklu bir ilişkisi olduğuna dair dedikodulardan ötürü kadının kaynağının Augustus ya da kocası olduğunun iddia edilmiş olması kesin değildir. Dedikodulara göre Augustus bu süre zarfında eski bir dostuyla beraber şehirden uzak bir yerdeydi, fakat olayın ardında Maecenas'ın etkisi çok olduğu için bu iddiayı muhakeme etmek zordur. Her şeyi hesaba kattığımızda bu, muhtemelen dedikodudan fazlası değildi ve söyleyebileceğimiz kadarıyla Maecenas, Augustus'a yakın kalmaya devam etmiştir.

Tarihçi Dio, iç savaşta Augustus'un zafer kazanmasından sonra önceki döneme kıyasla olayları anlatmanın daha zor hâle geldiğinden yakınıyordu, çünkü birçok önemli karar şahsen ve kayıt dışı alınıyor, kamuya açıklanan çoğu karar da yalnızca boş bir seremoni oluyordu. Bir yüzyıl sonra İmparator Domitianus, bir komplonun gerçek olduğunu kanıtlamanın tek yolunun cinayete kurban gitmek olduğundan şikâyet etmiştir. Detaylar her neyse, MÖ 22 yılındaki komplonun meydana gelmiş olması son derece ihtimal dışıdır. Komplo ile bir yıl önceki Primus'un mahkemesine değinmek ve bunları Augustus'u her yıl konsül olmaktan vazgeçmeye zorlayan şeyler olarak görmek için yapılan akademik çalışmalar inandırıcı değildir. Caepio ile Murena'yı, *princeps*'in iktidarının artık birçok açıdan çok daha belirgin olduğu ve şüphesiz kalıcıymış gibi göründüğü o değişimden sonra harekete geçen kişiler olarak değerlendirmek çok daha iyidir; zira Augustus'un güçleri artık kişiseldi ve sınırlı bir süre için geçerli olan bir kamu görevlisi gibi değildi.[33]

MÖ 44 yılında Özgürlükçüler, harekete geçme konusunda şevkleri az olduğu için gafil avlanmıştı. MÖ 22 yılında Augustus'a karşı düşmanlık olduğuna dair çok daha az belirti vardır; öte yandan diktatör

33 Komplo için bkz. Dio 54. 3. 4—8, Syme (1960), s. 333-4, Levick (2010), s. 80-83, bu olayları MÖ 24 ya da 23 yılına tarihleyen, Augustus'un, güçlerini yeniden yapılandırması konusunda bu mahkemenin ve komplonun büyük etkenler olması için bkz. D. Stockton, "Primus and Murena", *Historia* 14 (1965), s. 18-40; öte yandan M. Swan, "The consular fasti of 23 BC and the conspiracy of Varro Murena", *Harvard Studies in Classical Philology* 71 (1967), s. 235-47 ve Badian (1982) komplocunun MÖ 23 yılının konsülü olmadığını ve mahkeme ile komplonun Augustus'un konsüllükten istifa etmesinden sonra gerçekleştiğini açıklar; bütün kararların gizli bir şekilde alındığı bir dönemi anlamanın güç olması konusunda bkz. Dio 53. 19; komplo konusundaki yorum için bkz. Suetonius, *Domitian* 21; imparatorlara yapılan muhalefetler ve Brutus ve Cassius'la olan bağlar için bkz. R. MacMullen, *Enemies of the Roman Order. Treason, Unrest and Alienation in the Empire* (1967), s. 1-45.

olması için ona yapılan baskı, onun kısa süre içinde çok daha belirgin ve kalıcı bir hükümranlığa sahip olacağı yönünde muhaliflerin korku duymasını sağlamıştı. Görünüşe göre bu komplo iyi bir şekilde planlanmamıştı ve gerçekten bir başarı şansına hiç sahip olmamış olabilirdi. Komploya karışmış kişilere sürgün hayatı yaşama izni vermek, Cicero'nun MÖ 63 yılında Catilina komplocularına karşı izin vermek istemediği bir şeydi. Augustus da aynı tercihte bulundu. Eyaletler düzenlenme aşamasındaydı ve daha önceki nesiller için daha az uzak yerler olarak görünmüş olabilirdi. İç savaşlar, yalnızca herhangi bir liderin partizanı olarak geri dönmek üzere Roma'daki mahkûmiyetlerden kaçan kişilere bu konuda fazlaca emsal sunmuştu. Augustus bu riski almak istemedi. Ona karşı bir saldırı yapmayı düşünmüş olan kişilere açık bir mesaj vermek istemiş de olabilir. Bu, geçmişte birçok kez kara liste uygulaması ve idam emri vermiş aynı adam olduğuna ve böyle yapmayı bırakmasının yalnızca kendi tercihi olduğuna dair bir hatırlatmaydı. Caesar Augustus, devletteki herhangi bir kişiden ezici ölçüde daha fazla güce sahipti ve bunu bırakmak gibi bir niyeti yoktu. Meşruiyet ile gelenek üzerine açık bir şekilde vurgu yapması bunu biraz yumuşatmıştı, lakin saklamak gibi bir girişimde de bulunmamıştı.

Augustus, Romalılara ve eyalet sakinlerine aynı barışı sunmaya devam etti. Aristokratların bazıları bunun gerekli olduğu gerçeğinden içten içe nefret ediyordu, fakat yine de bu gerçeği kabul ediyorlardı. Bazıları zaferin açık bir şekilde ilan edilmesine ve ardından komplocuların yenilmesinin ve idam edilmesinin kutlanmasına karşı garez beslese de çoğunluk böyle bir garez beslemiyordu. Caesar Augustus, aşırı derecede popüler biri olmaya devam etti. Hastalık veya suikast yoluyla öldürülmesi, bunun sonuçlarından ötürü korkulan bir şeydi. Şimdilik rejimi güvenliydi. Marcellus ölmüş olsa bile Augustus'un, uzun vadede gelecek için başka bir yere bakması gerekiyordu.

KARTALLAR

"Parthları, üç Roma ordusunun ganimetlerini ve sancaklarını bana teslim etmeye ve Roma halkının dostluğu için yalvarmaya mecbur bıraktım." *Tanrısal Augustus'un İcraatları.*[1]

"Dizleri üstüne çöken Phraates, Caesar'ın hükümdarlık boyunduruğunu kabul etti." *Horatius, yaklaşık MÖ 19.*[2]

Caesar Augustus, eyaletlerde bir kez daha gezinmek üzere yola çıkmadan önce Roma'da veya çevresinde iki yıldan az bir zaman geçirdi. Bu, ömrünün geri kalanı için onun bir alışkanlığı olarak kalacaktı; Roma'yı ziyaret edecek ve eyaletlerde daha uzun zamanlar geçirecekti. Roma'da olduğundan çok daha uzun süre uzaklardaydı, bu yüzden yaratmış olduğu rejim onun yokluğunda büyük ölçüde gelişti. Haleflerinden herhangi birinin bu kadar çok seyahat etmesi için çok fazla süre geçmesi gerekecekti -onun gibi olan ilk imparator Hadrianus olacaktı. Hayatı boyunca Augustus, imparatorluğun neredeyse her eyaletini ziyaret etmiştir. MÖ 22 yılında ilk önce Sicilya'ya gitti. Burası, Roma'nın deniz aşırı ilk eyaletiydi ve kendisine verilen eyaletlerden biri değildi. Senatör sınıfından gelen bir prokonsül belki de -veya böyle bir ihtimal dahi yoktu- ona küçük bir karşılık göstermişti, fakat Augustus'un daha yüce olan *imperium*'u valinin onu herhangi bir şekilde engellemeye kalkışmamasını sağladı.

Sicilya, Roma için önemli bir tahıl deposuydu. Augustus'un kısa süre önce üstlendiği, şehirdeki kıtlığı rahatlama sorumluluğu şüphesiz bölgeyi

1 Res Gestae 29. 2 (Loeb çevirisi)
2 Horace, *Epodes* 1. 12. 27—8 (Loeb çevirisi).

ziyareti için hayati bir gerekçe sunmuştu, fakat muhtemelen bu gerekçelerden hiçbiri elzem değildi. Daha sonraki yıllarda Augustus ve halefleri, senato eyaletlerine giden prokonsüllere yazılı *mandata* (talimatlar veya yönergeler) vermişti, tıpkı *imparator* eyaletlerinde kendi *legatus*'larına verdikleri gibi. Augustus'un bunu çoktan yapmış olması muhtemeldir -Murena'nın Primus'u savunması, hiçbir talimat olmamasından ziyade gayriresmî bazı emirlerin olduğu iddiası üzerineydi. Senato eyaletlerindeki toplumların Augustus'a bir başvuru yapmasını veya bu tür istekler konusunda onun için bir yargıda bulunmasını hiç kimse sorgulamamıştı, çünkü bu zaten rutin bir şey olmuştu. Bir yıllık kadro süresi prokonsüller için hızlı bir şekilde standart hâle geldi, böylece *princeps*'in büyük emsaller teşkil etmesi, daha büyük konularla veya diğer eyaletler için bazı çıkarımları olan kişilerle ilgilenmesi daha kolay ve daha istikrarlı bir hâle geldi. Her nerede olursa olsun Caesar Augustus'un *imperium*'u ve *auctoritas*'ı vardı ve bir eyalet valisinin mevkisinin ötesindeki konularla ilgilenebilirdi. Eyalet valileri yine de meşguldü, daha yerel bir ölçekte olacak şekilde adli işlerle ilgileniyor ve kararlar alıyorlardı.[3]

Bu durumda Augustus'un, Roma'ya geri çağrılmadan önce işe başlaması için çok az şansı vardı. Yokluğunda *Comitia Centuriata* onu, adaylardan biri olmamasına karşın bir sonraki yılın konsülünün mevkidaşı olarak seçti ve başka bir kişiyi seçmeyi de reddetti. *Princeps* ne bu karara boyun eğecek ne de düzeni yeniden oturtmak için geri dönecekti. *Res Gestae*'da Augustus iki kez diktatörlüğü reddettiğini iddia eder. İkinci reddedişi işte bu noktada gerçekleşmiş olabilir. MÖ 1 Ocak 21 günü tek bir konsül göreve başladı. Kendisi, bir mevkidaş seçmesi için meclise çağrıldığında toplantı, diğer konsül olmak isteyen iki rakibin tertiplediği karışıklıklar yüzünden bozuldu. Caesar Augustus hâlen geri dönmeyi reddediyordu; dik kafalı adayları Sicilya'ya çağırdı. Bu iki adaya ihtar verildi ve sonraki seçimlere katılmaktan menedildiler. Bu, karışıklığın tekrarlanmasını engellemese de sonunda rakiplerden biri seçildi ve mesele çözülmüş oldu.[4]

---

3 Augustus ve *mandata* için bkz. F. Millar, "State and Subject: the impact of monarchy", F. Millar & E. Segal (ed.), *Caesar Augustus. Seven Aspects* (1990), s. 37-60, özellikle 46-8, *mandata*'nın yapısı için bkz. D. Potter, "Emperors, their borders and their neighbours: the scope of imperial *mandata*", D. Kennedy (ed.), *The Roman Army in the East. JRA Supplementary Series 18* (1996), s. 49-66.

4 Dio 54. 6. 1-4, *Res Gestae* 5.

Augustus, MÖ 22-21 kışı boyunca Sicilya'da kaldı. Bu, Sextus Pompeius ile yapılan savaştan beri bölgeyi ilk ziyaret edişiydi. Iulius Caesar'ın Latin hakları verdiği Sicilyalılar çok kısa bir süre önce, söz konusu yıllarda yanlış tarafı tuttukları için ağır bir bedel ödemişti. MÖ 36 yılında Sicilya işgal edildiğinde genç Caesar şehirleri yağmalamış, topraklara el koymuş, çok sayıda önde gelen vatandaşı infaz etmiş ve muhtemelen Latin statüsü hakkını geri almıştı. Savaş ganimetleri arasından adadaki devasa topraklardan biri verilecek olan birçok destekçisinden biri de Agrippa'ydı. Uzun vadede, eski düşmanların cezalandırılması, Sicilya'daki toplumlara istikrar ve refahı sağlamaktan daha az önemliydi. Her ne kadar Mısır ve Kuzey Afrika, İtalya ile Roma'yı besleyen tahılın ve diğer mahsullerin büyük kısmını sağlıyor olsa da Sicilya'nın katkısı da oldukça önemliydi. Augustus altı tane yeni koloni kurdu. Bunların arasında Syracusae, Catina ve Panormus vardı (bugünkü Catania ve Palermo). Bunların hepsi mevcutta bulunan şehirlerdi, nüfuslarında terhis edilmiş askerler ve belki de bir miktar sivil yerleşimciler vardı. Diğer birçok topluma da Latin hakları verdi fakat bu evrensel bir şey değildi. *Princeps*, Syracusae ve Catina'da ve muhtemelen diğer şehirlerde de önemli inşa projelerinin yapılmasını emretti, böylece bu şehirler hem iyi hem de Romalı görünecekti. Yerel elit kesimi şüphesiz onun örneğini takip etmiştir ve şehirler amfitiyatrolar, taklar, bazilikalar ve tapınaklarla dolmuştur.[5]

Kıyıdaki topluluklar ve özellikle de İtalya'ya en iyi erişimi olan kuzey ve doğu kıyılarında olanlar, bu gelişimden ve hızlıca büyüyen ticaret pazarından en çok faydalananlar oldu. Bunların çoğu aslında Yunan kolonileriydi -Syracusae, Helenistik dünyanın en büyük şehirlerinden biriydi; şehir Atina'nın istilasını savuşturmuş, son ana kadar Kartaca'ya karşı savaşmış ve karşılığında Roma Cumhuriyeti'ne müttefik, düşman olmuş ve sonunda boyun eğmiştir. Zamanla Sicilya, İtalya'nın bir parçası gibi görülmeye başladı. Hatta belli bir noktada bir senatörün bölgeyi ziyaret etmek için *imparatorun* iznini alması gerekmediği iki eyaletten biri olmuştur. Daha fazla Romalı veya İtalyan olmak, Yunan dilini veya kültürünü terk etmek anlamına gelmiyordu. Mevcut olan kültler ve gelenekler devam etmiştir, her ne kadar bazı eski yapıların yerine yenileri yapılmış olsa da diğerleri, yeni tasarımların yanında

5 Dio 54. 7. 1, Strabo, *Geog.* 6. 2. 4-5, Pliny, *NH* 3. 90, R. Wilson, *CAH2* X, s. 437-9.

duracak şekilde onarılmış veya restore edilmiştir. Sicilya, büyük Yunanistan'ın bir parçası olmaya devam etmiştir. Bu yüzden, diğer herkese olduğu gibi Augustus'a da, buradan diğer Yunanca konuşan eyaletlere bir gezi düzenlemesi gerektiği normal bir şey gibi göründü.[6]

SEZAR'IN HAKKI SEZAR'A[7]

Augustus, Iulius Caesar'ın öldürülmesinden aylar önce Yunanistan'ı ziyaret etmişti. Ayrıca daha sonra Philippi Muharebesi için ve sonra da Actium Muharebesi'nden önce ve sonra buraya gitmiş, buradan da Küçük Asya, Suriye ve Mısır'a gitmişti. Bu büyük bölge Roma'ya sürekli sadık olduğunu göstermiş ve kendisini bunun sonucunda da bir iç savaşta kaybeden kişinin tarafında bulmuştu. Actium Muharebesi'nden bir on yıl sonra hiç kimse Caesar Augustus'un iktidarını sorgulamaz olmuştu. Romalı elitler için son derece önemli olan geleneksel dış görünüş, en başından beri Augustus'u bir hükümdar olarak gören eyalet sakinleri için pek de önemli değildi. Caesar ismi şimdiden, imparatorluk topraklarının dört bir yanında biliniyordu. Augustus, Yunancada *Sebastos* -saygıdeğer veya ulu anlamına geliyor- olarak biliniyordu, onun görüntüsü kısa süre içinde diğer herhangi bir insandan çok daha yaygın hâle gelecekti. Yerel darphanelerde onun kafası veya saltanatının sembolleri sikkelere darp ediliyordu ve bunların yanında genellikle ismi ve unvanı da bulunuyordu. Oldukça hızlı bir şekilde, Roma'nın kontrol ettiği darphanelerde bütün yeni altın ve gümüş sikkeler üretildi fakat yerel bronz sikkeler de gelişmekteydi. Roma ağırlıkları ve ölçüleri, mevcut olanların yerine geçmedi fakat benimsendi. Zira bunlar özellikle ticaret ve vergi için kullanışlıydı. Doğuda gümüş *denarius*'a *drachma* deniyordu, lakin bu -biraz daha farklı olan kendi sistemini muhafaza eden Mısır istisna olmak şartıyla- aynı değere sahip olan aynı sikkeydi.[8]

---

6 Senatörlerin, resmî bir izin olmadan Sicilya'ya seyahat edebilme hakkı için bkz. Tacitus, *Ann.* 12. 23. 1 ve Dio 52. 42. 6. Dio, bunu Augustus'a atfeder. Hem Dio hem de Tacitus diğer hakkın Gallia Narbonensis için geçerli olduğunu iddia eder.

7 Türkçedeki yaygın kullanımından ötürü, metin boyunca kullanılan *Caesar* yerine burada *Sezar* kullanıldı. [ç.n.]

8 Bkz. A. Wallace-Hadrill, "Image and authority in the coinage of Augustus", *JRS* 76 (1986), s. 66-87.

Bir nesil sonra İsa, Yahudilerin Roma'ya vergi ödemesinin uygun olup olmadığı sorulduğunda, vergi ödemek için kullanılan gümüş sikkenin kendisine getirilmesini söyledi ve sonra soruyu soranlara şöyle dedi: "Bu suret ile yazılar kime ait? Ona, *Sezar*'ın dediler. O zaman İsa şöyle dedi: 'Öyleyse *Sezar'ın* hakkını *Sezar'a* verin, Tanrı'nın hakkını da Tanrı'ya." Augustus'un uzun hayatı boyunca üretilen para miktarı düşünüldüğünde, söz konusu sikkenin İmparator Tiberius'tan ziyade onun portresini gösteren bir sikke olduğu son derece muhtemeldir. Daha da önemlisi, İncil'in yazarı bu ünlü hikâyeyi, bu satırları okuyan her okuyucunun böyle bir sikkeye aşina olduğunu, imparatorun görüntüsünü tasvir edeceğini ve otomatik olarak onun gücünü ve üstünlüğünün bir işareti olarak kabul ettiğini bilerek anlatabilirdi.[9]

İsmi veya suretiyle Caesar Augustus, kendisini görebilecek herhangi bir eyalet toplumundan çok daha öteye ulaşmıştı. Mısır'daki Moeris Gölü yakınlarında bulunan bir köyde bulunan, MÖ 26 yılında yazılmış bir papirüs, on aylık bir kiradan bahseder: "İsmi Thayris olan bir kızıl inek." Bu, "tanrısal olanın oğlu Caesar'ın hükümdarlığının beşinci yılına" tarihleniyor. Mısır geleneğinde hükümdarın -veya bazen hükümdarın ve yardımcısının- saltanatına göre yıllar hesaplanıyordu, bu yüzden Augustus'un yılları Kleopatra'nın rejiminin sonuyla sayılmaya başlanmıştı. Kleopatra'nın rejimi, idarî açıdan kolaylık olsun diye ölümünden birkaç gün sonrasına kadar resmî bir şekilde uzatılmıştı. Bu yüzden, MÖ 30 yılında Oxyrhyncus'un sokaklarında kandilleri yakan insanlar, görevlerini yapacaklarına dair ant içmişti. Bunu, daha önceki yıl yaptıkları gibi Caesar'ın ilk yılına tarihlemişlerdi. Söz konusu tarih, 22. ve ayrıca 7. yıldı -yani Kleopatra'nın saltanatının başlangıcından itibaren 22. yıl ve yardımcısı Caesarion ile saltanatının 7. yılından itibaren.

Bu işlemi düzenleyen belge, her ne kadar ineğe sahip olan adam büyük ihtimalle bir Romalı olan Pompeius adında biri olsa da Yunanca yazılmıştır. Bu adam için, pazarlığı kölelerinden biri yapmıştı. Hayvanı ücretle tutan adamın adı Papus'tu, yazdığı birkaç Yunanca kelime onun yerel bir Mısırlı olduğuna dair kuvvetli bir ihtimal ortaya koyar. Bir Romalı -muhtemelen geniş veya ortalama bir ölçüde toprak sahibi bir kişi- kölesi ve yerel bir Mısırlı, eyalette karışık bir nüfus olduğunu gösterir. Mısır'da Romalılar, Yunanların ve geçmişte ülkeyi yönetmiş olan

9 Matta 22: 20-21, bazı yorumlar için bkz. Millar (1990), s. 44-5.

diğer yabancıların yerini alacak yeni işgalci güçtü. Mısırlıların hayatı da, kandil yakma uygulamaları da hayvancılığı da, gerçekten de kadim bir bölge olan Mısır'da yüzyıllar boyunca yaptıkları gibi devam ediyordu. Her ne kadar kiralamanın süresi göz önünde bulundurulduğunda Papus hayvanı yavrulatmayı ve doğacak buzağıyı almayı ummuş olsa da bütün bu işlem bir inekle alakalıdır. Kiralama ücretini tahılla ödeyen Papus, "İneği iyi koşulda, zarar görmemiş hâlde teslim edeceğim; eğer ineği teslim etmezsem, kendi kaynaklarımdan 187 *drachma*'lık gümüş para ödeyeceğim" diyerek, mülkiyetini bir teminat olarak vermiştir.[10]

Bir süre sonra, Caesar'ın isminin bir tarihleme aracı olarak kullanılması ve neredeyse evrensel olan görünüşüne kamu anıtlarında ve sikkelerde yer verilmesi şüphesiz rutin ve sıradan hâle gelmişti. Bu, tıpkı bugün çoğu insanın kullandıkları paraların üzerindeki semboller ve lejantlar üzerine çok az düşünmeleri gibidir. Böylesi bir aşinalık bir başarı belirtisidir, fakat değişimin ne kadar hızlı gerçekleştiği de bir o kadar önemlidir. Doğu eyaletlerindeki nüfusun çok büyük bir kesimi Roma hâkimiyetini çok uzun bir süredir kaçınılmaz gerçeklik olarak kabul ediyordu. Bu gücü sürekli değişen kamu görevlilerinden ziyade tek bir önderle bağdaştırmak, anlamayı ve yatıştırmayı -belki de yerel veya kişisel avantajları dizginleyerek kullanmayı- daha kolay hâle getiriyordu. Matta İncili'nde İsa'ya soru soran kişiler, sikkelerin ve vergilerin imparatorla ilişkilendirilmesini hemen kabul ederler. Teknik açıdan bu doğru değildi. Vergiler Roma devletine ve hazinesine ödeniyordu, doğrudan Augustus'a veya haleflerine değil. Yine de eyalet sakinleri için, sikkenin üzerinde resmi olan adam devletin başı demekti. Bu, söz konusu bağdaştırmanın doğal olduğunu ortaya koyar. *Princeps*, devlet gelirini doğrudan veya dolaylı yoldan düzenlediği için, temelde yatan bu gerçekliği gizlemek amacıyla oluşturulan yasal mekanizmalara karşın bu aslında doğruydu. Bir kez daha, imparatorluk nüfusu doğal olarak Augustus'u hükümdar diye tanımıştı ve Roma'da kral veya diktatör gibi unvanlardan dikkatle kaçınıldığından habersizlerdi veya bununla ilgilenmiyorlardı.

Bu insanların dünyasına egemen olan güç, üstün bir hükümdarın elinde olduğu için bu kişinin onlara hoşgörülü davranmasını beklemeleri son derece doğaldı. Yaygın yöntemlerden biri de Augustus'u

---

10 J. Rea, "Lease of a Red Cow called Thayris", *The Journal of Egyptian Archaeology* 68 (1982), s. 277-82.

toplumlarında açık bir şekilde onurlandırmaktı. MÖ 27'nin sonrasında çok geçmeden Atina'da bir şehir görevlisi, Acropolis'te yeni bir yapının inşasını başlattı. Görünüşe göre bu bir *monopteros*, yani "halk tarafından Roma tanrıçasına ve Caesar Augustus'a" yapılan bir sunağın etrafındaki sütunlar bütünüydü -bu inşada dokuz tane sütun vardı. Augustus, bu şekilde yapılacak yapıların kurallarını MÖ 29 yılında eyalet nüfusuna belirtmiş, yalnızca Roma tanrıçasıyla beraber olursa kendisine kült adağı yapılmasına izin vermişti. Neredeyse aynı zaman içerisinde Miletus şehir meclisi, toplantı yerinin avlusunda Roma'ya ve Augustus'a bir sunak yaptı. Ephesos'ta ise bir miktar sivil görevin de yazılı olduğu bir yazıt, bir vatandaşın "*Sebastos*" adında bir yer oluşturduğundan ve kutsal alanı adadığından bahseder. Bu da yukarıdakilere benzer bir yapı gibi görünüyor. Bu tür bir şey yapmak, *princeps*'i onurlandırıyordu. Ayrıca bu insanların, Augustus'a ne yaptıklarını söylemek için mektup yazmak ya da bir elçi heyeti göndermek, aynı zamanda da başka taleplerde bulunmak için takdire şayan bir bahaneydi.[11]

Princeps'in huzuruna çıkmak, onun dikkatini çekmenin ve işler yolunda giderse iyi bir cevap almanın en etkili yoluydu. MÖ 29 yılında coğrafyacı Strabo, muğlak bir Yunan adasındaki küçük bir yerleşim olan Gyaros balıkçı köyüne demir atan bir tüccar gemisindeydi. Balıkçılardan biri gemiye geldi, bu adam bütün toplumun elçisi olarak hareket ettiğini ve ödedikleri haraçta biraz indirim olması için Caesar'ı görmeyi umut ettiğini söyledi. Çünkü "büyük bir zorlukla ancak 100 *drachma* ödeyebilecek durumdalarken 150 *drachma* ödüyorlardı." Gemi bu adamı Korint'e götürdü. Augustus, üçüncü zafer alayını kutlamak amacıyla İtalya'ya geri dönmekte iken yolculuğu esnasında burada mola vermişti. Bu adamın Augustus'un huzuruna çıkıp haraçta bir indirim yapılmasını sağlayıp sağlamadığını bilmiyoruz. Strabo bu hikâyeyi yalnızca söz konusu ada ile bunun etrafındaki adaların fakirliğini betimlemek için anlatmıştır, öbür türlü bu hikâyeyi hiç duymazdık. Her ne kadar Mısır *drachma*'sı biraz daha değersiz olsa da, köylüler tarafından vergi olarak ödenen toplam miktar "ismi Thayris olan tek bir kızıl ineğin" değerinden daha azdı. Bu mesele, fakir bir yörede hayatta kalma mücadelesi veren köylüler için, anlaşılması kolay bir şekilde

---

11 *Inscriptiones Graecae* (1893-) II2 3173, bazı yorumlar için bkz. J. Camp, *The Archaeology of Athens* (2001), s. 187-8.

kritik önemi haizdi. Açıkçası, bu meseleyi bizzat Augustus'un dikkatine sunmanın hem mümkün hem de zahmete değer olduğunu düşünmüşlerdi. Bu, her yıl *princeps*'in veya onun yerine hareket eden Agrippa gibi birinin huzuruna çıkmak isteyen yüzlerce -muhtemelen binlerce- kişiye dair bir fikir verir.[12]

Kaçınılmaz bir şekilde daha büyük, daha önemli topluluklar veya zengin bireyler, dikkat ve destek alma konusunda balıkçı bir köyden daha iyi bir konumdaydı. Fakat bu, küçük köyleri *princeps*'e ulaşmaya çalışmaktan alıkoymamıştır. Bazen daha seçkin olan toplulukların, hiç hoş karşılanmayan bir şekilde dikkat çektiği de olmuştur. Atina, Brutus ve Cassius'un davasında özellikle coşkuluydu, ayrıca Antonius ile Kleopatra'yı MÖ 32-31 yıllarında hoş karşılamıştı. Bunun sonucunda da şehir, muzaffer düşmanının saygınlığını otomatik olarak kazanamayacağının farkındaydı. Diğer birçok topluluk gibi Atina da, Actium Muharebesi sonrası Caesar'ın savaş masraflarını karşılama talebi ve şüphesiz hızlı bir şekilde onun anısına anıtlar yapılmasını teşvik eden sadakati gösterme ihtiyacıyla karşılaştı.

Yunanistan'ın ünlü şehirlerinin bir avantajı vardı, zira bütün Romalı aristokratlar geçmiş tarihlerine ve kültürel başarılarına son derece büyük bir hürmet besliyordu. Atina, Roma'ya karşı savaşında Mithridates'i desteklediği ve Sulla'nın lejyonlarının eline geçtiği zaman şehir korkunç bir şekilde yağmalanmıştı. Yine de bunun sonuçları, şehrin tarihinden ötürü çok daha az şiddetliydi; Sulla, Yunanların ünlü atalarını ima ederek "ölülerin yüzü suyu hürmetine yaşayanların" canını bağışlayacağını söylemişti. Atina, şehri ziyaret eden Romalı aristokratlar heykeller veya anıtlar için para ödedikçe geçmişe yönelik bir müzeden biraz daha fazlası olmak pahasına, sonraki dönemlerde de gelişmeye devam etti. Her zaman olduğu gibi Augustus ve yakın çevresi geleneği takip etti, fakat daha geniş bir ölçekte hareket etti. Kısa süre içinde Agrippa, eski agoranın veya pazar yerinin tam ortasında yapılan çatılı bir tiyatro olan büyük Odeion'un inşasına başladı. Yapı müsrif bir şekilde süslendi, ölçüsü de kasıtlı bir şekilde ürkütücü boyutlardaydı. Sütunların desteklemediği böylesine büyük bir çatının yapımı yalnızca Roma inşa teknikleriyle ve kullandıkları betonlarla mümkündü. Böylece, geleneksel Yunan müziği ve draması -ayrıca bazı söylevlerin

12 Strabo, *Geog.* 10. 5. 3.

Latince verilmesi- Romalıların yaptırdığı bir anıtta sergilenmiş oluyordu. Ayrıca her şeyden öte bunun şanı *princeps*'e ve yakınlarına gidiyordu; isimleri yapının üstünde, suretleri de afişlerde sergileniyordu. Bir keresinde de yeni pazar yerinde bir inşa başladı. Bu, sıradan ticaretin yine devam edeceği fakat ticaret alanının Caesar'ın sembolleriyle çevrili olacağı anlamına geliyordu.[13]

Helenistik geçmişe -ya da en azından kendi ihtiyaçlarına göre uyan bir versiyonuna ve Yunan medeniyetinin halefleri olduğu iddiasına- hayranlık duymanın yanında Romalılar ayrıca şehir devleti kurumunu anlamışlardı ve buna güveniyorlardı. Çoğu günlük işin ve idarenin bu seviyede gerçekleşmesine ve yerli kişiler tarafından kontrol edilmesine izin vermeleri onlar için hem doğal hem de uygundu. Bu durum Augustus'un döneminde Cumhuriyet yıllarından çok daha güçlü bir hâl almıştır. Vergi tahsildarları [*publicani*] oldukça hızlı bir şekilde eyaletlerden vergi ve haraç toplama konusundaki merkezî rollerini yitirdiler. Bu konudaki sorumluluk, Romalı üstlenicilerden ziyade şehirlere ve bölgedeki topluluklara geçti. En çok kâr sağlayanlar, kendi topluluklarında bir kamu görevi kazanacak kadar ünlü ve zengin olan, bunu elde ettikten sonra da büyük bir özerklikle görevini ifa edecek kişiler olan yerel aristokratlardı. Sicilya'da olduğu gibi diğer eyaletlerde de, Augustus'un ve yakınlarının hediyeleriyle beraber yerli kişiler tarafından masrafları karşılanan inşa faaliyetleri de vardı.

Zengin ve aristokratlardan, kendi toplulukları içinde onurlu ve güçlü kişiler olması bekleniyordu, bunun karşılığında da festivallere, eğlencelere veya daha kalıcı bir şekilde anıt inşalarına ödeme yapmak suretiyle toplumun geniş kesimlerine faydada bulunması için bu kişilerin servetlerini kullanmak gibi uzun bir gelenek de vardı. Küçük ölçekte bu, Roma'daki siyasi rekabetin bir kısmını oluşturmuş olan ideolojiydi. *Princeps*'in yoğun bağışları ve prestijiyle bu durum gittikçe daha fazla kısıtlanmaya başladı. Söz konusu durum eyaletlerde ona bir tehdit değildi, sürekli olarak teşvik edilen bir şeydi. Caesar Augustus'un yönetiminde, Helenistik dünyadaki yerel elitler büyük bir şevkle inşa

13 Camp (2001), s. 188-93, Romalıların Yunanistan'a, Yunanların da Roma'ya karşı olan tutumlarına dair geniş bir tartışma için bkz. G. Bowersock, *Augustus and the Greek World* (1965), özellikle s. 42-61, 85-100 ve A. Spawforth, *Greece and the Augustan Cultural Revolution. Greek Culture in the Roman World* (2012), *passim;* Atina için özellikle s. 59-86, 106-17.

yaptılar ve para harcadılar. Festivaller ve atletik müsabakalar yeniden canlandı, genişletildi veya bir yerde gerçekleştirilmeye başladı. Bunlara genelde yeni restore veya inşa edilen tiyatrolar ve diğer tesisler alan sağlıyordu. Oyuncular, müzisyenler ve atletlerin hepsi sanatlarını icra etmek için yeni fırsatlar elde ettiler ve ödüllendirildiler, aynı şekilde geleneksel ve hakikî Yunan etkinlikleri de büyük bir coşkuyla yeniden gerçekleştirilmeye başladı.

Bunların yanında, inşa tarzları ve yöntemlerinden vahşi gladyatör oyunlarına kadar yeni ve yabancı bazı etkenler de vardı. MÖ 2. yüzyılda bir Seleukos kralı, gençliğini Roma'da tutsak olarak geçirdikten sonra ülkesine geri dönmüş ve bu kanlı oyunları kendi ülkesine de tanıtmak istemişti. Tebaası bundan tiksinmiştir, lakin bir buçuk yüzyıl sonra gladyatörlere duyulan büyük ilgi Yunan dünyasında hızlı bir şekilde yayılmıştır. Kimileri amfitiyatrolar yaptırmış, başka birçok kişiler ise kendi tiyatrolarını veya bazı geçici arenaları bu gaddarca dövüşler için kullanmıştır. Her türlü kamu hizmetinde itibar kazanmak için, aynı topluluktaki bireyler arasında olsun komşularla olsun bir rekabet ortamı vardı. Şehir memuriyeti büyük bir şerefti ama bu pahalı, zaman zaman da zahmetli bir şeydi. Augustus insanların bu şekilde para harcamasını teşvik ederek, yalnızca yerel ölçekte prestij değil, ayrıca kendisinden daha fazla destek kazanma, vatandaşlık elde etme ve *imparatorluk* hizmetinde bir kariyer sahibi olma şansı fırsatı sunmuştu.[14]

Yerel elitlerin en büyükleri bağımlı hükümdarlardı. Bunlar kendi aralarında, Romalı valilerden daha fazla olacak şekilde Küçük Asya'nın ve Suriye'nin büyük bir kısmını kontrol ediyordu. Bu adamlar -zaman zaman da kadınlar- güçleri için Roma'nın desteğine güveniyor, fakat yerel idareyi yürütmek suretiyle toprakları içinde büyük bir özgürlüğe sahip oluyorlardı. Hatta bunlardan bazıları zaman zaman birbirleriyle küçük savaşlar bile yapabiliyordu. Bu riskli bir şeydi, hele hele önceden onay almamışlarsa ve küçük ölçekte de olsa hırslarını devam ettirmeye ve Augustus'u sinirlendirmeyecek herhangi bir şey yapmamaya güvenmişlerse. Bunlar aslında bağımsız krallıklar değildi ve Roma halkının *imperium*'u altında sayılıyorlardı. Romalılar -her türlü pratik açıdan bu, Augustus

14 Genel olarak bkz. F. Millar, "Empire and City, Augustus to Julian: Obligations, excuses and status", *JRS* 73 (1983), s. 76-96 ve P. Veyne, *Bread and Circuses* (1992), ayrıca özellikle Spawforth (2012).

demekti- herhangi bir zamanda onların görevlerini ellerinden alabilirdi. Bu hükümdarların çoğu küçük ordulara sahip olsa da hiçbiri, lejyonların askerî gücüne karşı koyabilmeye inanacak kadar da saf değillerdi.

Bağımlı hükümdarların Roma'ya düzenli bir şekilde vergi ödeyip ödemediği belli değildir. Bir *imparatorluk* zaferini onurlandırmak için gönderilen altın taçlar gibi genelde müsrif boyutta olan hediyelerden ve Roma askerî seferine destek verecek yiyecek, kaynak ve askerlerden sık sık bahsedilir; mesela Büyük Herodos, Aelius Gallus'un Arabistan seferinde yer alması için 500 adam göndermişti. Bazı araştırmacılar, krallıkların düzenli şekilde vergiye tabi olmalarından ziyade Romalıların taleplerini karşılamak zorunda olduklarını düşünürler. Diğer taraftan, söz konusu şeyler ince bir şekilde hediye olarak sunulsa bile her yıl para, hizmet veya bazı tür malların her yıl teslim edilmiş olması da eşit derecede muhtemeldir. Genel olarak bağımlı hükümdarlar eyalet valilerinin dengiydi, tek fark ise güçlerinin geçici olmamasıydı ancak bu, herhangi bir zamanda Augustus tarafından ellerinden alınabilir ve haleflerine devredilmeyebilirdi. Büyük Herodos'a kendi halefini seçmek gibi oldukça özel bir ayrıcalık tanınmıştı, fakat bunun gibi başka bir vaka var mı bilmiyoruz.[15]

Herodos'un kariyeri, bu yıllardaki herhangi bir bağımlı hükümdardan çok daha iyi kaydedilmiştir. Bu, hem onun büyük bir hareket özgürlüğüne sahip olduğunu hem de Romalılara mutlak şekilde bağımlı olduğunu ortaya koyar. Kral, hayatı boyunca birkaç kez Roma'yı ziyaret etmiştir. Augustus, Agrippa veya kıdemli aile üyelerinden biri veya bir temsilci ne zaman doğuya gelse Herodos, huzurlarına çıkmak ve saygısını göstermek için bu kişilere gitmiştir. MÖ 20 yılında Herodos'un bir ziyareti, kendisine yeni bir bölge verilmesiyle sonuçlandı. Yahudi kralı bunun karşılığında oğullarından birçoğunu eğitim görmek üzere Roma'ya gönderdi. Bu, bağımlı hükümdarlar için yaygın bir uygulamaydı. Bir açıdan çocukları rehineydi, fakat daha da önemlisi bu çocuklar Romalı eğitimiyle yetiştirilecekti. Hatta bu çocukların karakterini ve güvenilirliğini ölçmek gibi bir şans bile vardı, zira zamanlarının büyük bir kısmını Augustus'un geniş ailesiyle geçiriyorlardı.

15 Genel olarak bkz. B. Levick *CAH2* X, s. 649-50; Aelius Gallus'a verilen birlikler için bkz. Josephus, *AJ* 15. 317; Herodos ve halef seçme hakkı için bkz. Josephus, *AJ* 15. 343, 16. 129 bazı yorumlar için bkz. Gruen *CAH2* X, s. 155-7.

Herodos'a güvenilir biri olarak itimat ediliyordu, fakat aynı şey diğerleri için geçerli değildi. Ona verilen toprakların çoğu, başka bir bağımlı hükümdarın elinden alınmıştır.[16]

Herodos'un krallığının kalbi Yahudiye, Samarya, Celile ve memleketi olan Edom olmaya devam etti. Bu bölgelerde Samaryalılar ve Yahudi olmayan birçok topluluk vardı, ayrıca Augustus'un Herodos'a verdiği topraklarda da nüfus karışıktı. Kral, Yahudi tebaasına karşı ve özellikle de Kudüs'teyken kendisini dindar bir Yahudi olarak göstermeye dikkat ediyordu. Kısa süre içinde Süleyman Mabedi'ni yeniden yaptırtacaktı ve bunun düzgün bir şekilde yapılmasıyla ilgilenecek, en iyi malzemelerin ve kutsal olarak değerlendirilen bütün alanlar için iş gücü olarak rahiplerin kullanılmasını sağlayacaktı. Augustus ile Agrippa istisna olmak üzere Herodos muhtemelen döneminin en verimli inşacısıydı ve kendi topraklarındakiler kadar komşu eyaletlerdeki anıtların inşası için de para harcıyordu. Bazı projeleri kullanışlılık içindi, mesela Caesarea Maritima'ya yapay bir liman yaptırmıştı çünkü kıyı boyunca doğal bir liman yoktu. Bu limanın yapımı, Romalıların Vezüv bölgesinden elde ettiği *pozzolana* adındaki volkanik topraktan yapılan su geçirmez betonlardan fazlasıyla gerektirmişti. Betonlar, 25 ila 13 tane yaklaşık 17 metrelik bloklar hâline getirildi ve bir dalgakıran oluşturmak için denizin dibine batırıldı. Devasa bir limanı ve ardiye tesisleri olan bu iskele hızlı bir şekilde ticaret merkezi oldu ve Herodos'un lükse mallara erişimini kolaylaştırarak ona, topluluklardan ve ticaret yoluyla elde edilen mallardan sabit bir gelir gelmesini sağladı.[17]

Caesarea adı, Caesar Augustus'a yalakalık yapmanın en belirgin yollarından biriydi. Herodos bu isimle birden fazla şehir kurmuştur, öte yandan yeni inşa edilen Samaria başkentine Sebastos adı verildi ve bölgeye Yahudi olmayan büyük bir nüfus yerleştirildi. Bu insanların çoğu, Herodos'un ordusundan terhis edilmiş olan askerlerin oluşturduğu kolonicilerdi. Burası iyi bir asker toplama bölgesi olarak kalacaktı, krallık en sonunda bir Roma eyaleti olarak ele geçirildiğinde Sebastoslular, valilinin komutası altında düzenli yardımcı birlikler olacak

16 Dio 54. 9. 3, Josephus, *AJ* 15. 343-8, 360, *BJ* 1. 398-400.

17 Genel olarak bkz. D. Roller, *The Building Programme of Herod the Great* (1998), liman için bkz. C. Brandon, "Cement, concrete and settling barges at Sebastos: comparisons with other Roman harbour examples and the descriptions of Vitruvius", A. Raban & K. Houm (eds), *Caesarea Maritima. A Retrospective after Two Millennia* (1996), s. 25-40.

şekilde Roma ordusuna alındılar. İsa'yı infaz etmiş olan askerler çok büyük bir ihtimalle Sebastosslulardı.[18]

İsminde Caesar adı geçen her şehirde görünüşe göre Roma'ya ve Augustus'a kutsal alanlar vardı. Bu topluluklar her ne kadar önemli bir Yahudi azınlık içerse de açık bir şekilde Yahudi olmayanlardan oluşuyordu. Buralarda diğer pagan tapınakları vardı ve *princeps* ile genelde ailesi ve Agrippa gibi yakınları kadar tanrıların ve tanrıçaların heykelleriyle süslüydü. Herodos'un imgeleri yoktu, Yahudi şehirlerinde ve özellikle de Kudüs'te Roma sikkeleri istisna olmak üzere hiç kimsenin bir imgesi de yoktu. Süleyman Mabedi adaklar için kendi parasını darp ediyordu, bu yüzden tapınak avlusunda sarraflar vardı ve bu sikkelerde dinî değerlere hakaret edebilecek herhangi bir sembol bulunmuyordu. Elit kesimin çoğu gibi Herodos da Yunanca konuşuyordu, Yunan edebiyatına ve felsefesine biraz olsun aşinaydı ve Yunan kültürüne birçok açıdan hayranlık duyuyordu, mesela Olympos Oyunlarına ciddi şekilde bağış yapıyordu. Kral, Kudüs'te at ve at arabası yarışmaları için bir tiyatro ile hipodrom ve belki de bir amfitiyatro yaptırdı. Bununla birlikte bazı tarihçiler amfitiyatro ile hipodromun aynı yapı olduğuna ve gladyatör oyunlarının burada düzenlendiğine inanırlar. Bu topraklarda Yahudi olmayan birçok şehirde oyunlar düzenlenmiştir, aynı şekilde Kudüs'te her dört yılda bir büyük atletik ve tiyatro festivalleri de yapılacaktı. Herodos, Yahudi tebaasına bu etkinliklere katılma yönünde baskı yapmamıştır ve Yahudilerden yalnızca az bir kısmı bunları izlemiştir.[19]

Herodos, kendi krallığında olduğu kadar geniş Helen ve Roma dünyasında da önemli bir adam olarak görülmek istiyordu. Neredeyse bütün kıdemli danışmanları ve kamu görevlileri Yunandı, ordusu ise genel olarak Yahudi olmayanlardan oluşuyordu. Augustus ona, bir zamanlar Antonius ve Kleopatra tarafından verilen bir Galyalı muhafız birliği vermişti, ayrıca bazı Cermenlerin ve Trakyalıların olduğunu da kaynaklardan öğreniyoruz. Az sayıda Yahudi asker ya kendisi gibi

18 Roma ordusundaki Sebastoslular için bkz. M. Speidel, "The Roman army in Judaea under the Procurators", M. Speidel, *Roman Army Studies* Bölüm 2, Mavors (1992), s. 224-32.

19 Herodos'un saltanatı için bkz. E. Schürer, G. Vermes & F. Millar, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ* Vol. 1 (1973), s. 287-329, özellikle 309-15, Olympos Oyunlarıyla ilgili harika bir bilgi için bkz. Josephus, *AJ* 16. 149, *BJ* 1. 427, kendi festivali için 15. 268-71; suikast girişimi için 15. 280-91; Herodos'un Yunan topluluklara hediyeleri için bkz. G. Bowersock, *Augustus and the Greek World* (1965), s. 54-6, ve Spawforth (2012), s. 84-6.

Edomluydu -bu yüzden Yahudiyeli Yahudiler tarafından gerçek Yahudi olarak görülmüyorlardı- ya da Parthia'dan kaçıp toprak ve geçim umuduyla kendisine güvenen Babillilerdi. Kralın bu tür yabancıların desteğine güvenmesi ve Roma'nın desteğine mutlak şekilde bağlı olması, çok sayıdaki Yahudi tebaası için kendisini sevdirecek şeyler değildi. Kıdemli valileri ve komutanları genelde Yahudiydi ve çoğu da akrabalarıydı. Fakat yine de bu, birçoğunu gerçek veya şüpheli bir sadakatsizlik yüzünden infaz edilmekten kurtarmak için yeterli değildi. Haşmonayim kraliyet ailesinin erkek üyelerinin hepsi, birçok kadın üyesi gibi ölmüştü.

Herodos, Roma'nın desteğini almaya devam ettiği müddetçe zorla tahttan indirilemeyecek kadar güçlüydü. Bu yıllarda genç Yahudi aristokratlardan oluşan bir grup bir suikast girişiminde bulunmuştu, bu komplocular yetenekli olmasa da cesaretleri ve fikirleriyle ünlü kişilerdi. Herodos'un casusları bu komployu ortaya çıkardı. Bütün komplocular, kralın huzuruna çağırıldıklarında bunu itiraf etti. İdam edilmeden önce işkenceye maruz bırakıldılar, bu kişilerin birçok akrabası da öldürüldü. Herodos, Yahudi tebaası nezdinde olağanüstü derecede sevilmeyen biri olmaya devam etti. Yahudi olmayanların tutumunun ne olduğunu bilmek zordur, Samaryalıların ise Herodos'un saltanatına karşı düşmanlık besleyecek şekilde birleşmek için bir sebepleri yoktu. Bu ve herhangi bir muhalefet belirtisine karşı Herodos'un gaddarca güç kullanması onu tahtta tutmaya yardımcı olmuştur. Romalılar için, kendisine sadık kaldığı ve tebaasını kontrol edebildiği müddetçe Herodos'un popüler olup olmadığının bir ehemmiyeti yoktu.[20]

Augustus, bazı şehirlere kendi isminin verilmesiyle ve bazı yeni yapılardaki süslemelerde anılıyordu. Hipodroma -bu yapının amfitiyatro ile aynı yapı olduğunu varsayarak- zaferlerini anan ve bunları isim isim listeleyen andaçlar konuldu. Bu andaçlar geleneksel Roma tarzıydı, üzerinde kalkanlar bulunan ve tepesi bir miğferle kaplı direk ve kuşak kirişlerini temsil ediyordu. İddiaya göre bunların hepsi, düşmanlardan ele geçirilen şeylerdi. Kudüslü bir kalabalık bu şekilleri kaba insan figürleri olarak yanlış anladı ve derhal bir ayaklanma çıkardı. Önde gelen kişilerle buluşan bu insanlar Herodos'u bilgilendirerek ona, vahşi hayvanlarla veya insanlarla ölümüne dövüşen gladyatör savaşlarıyla zaten kendilerine saygısızlık yapılıyorken bu oyma suretlerin kabul edilemez

20 Josephus, *AJ* 15. 217, 17.198, *BJ* 1. 672, ve Schürer (1973), s. 315.

bir şey olduğunu söylediler. Bunların heykel olduğu söylense de Kudüslüler ikna olmadı ve en sonunda, yalnızca ahşap direkler olduğunu kanıtlamak için bu andaçlar bulundukları yerlerden kaldırıldı. Olay kahkahalarla sonlandı. Bu, hiçbir zaman Augustus'un başarılarının kutlanmasına veya Yahudi yasalarıyla çatışmadığı sürece Roma kültürünün etkisine karşı yöneltilmiş bir öfkeymiş gibi görünmüyordu.[21]

Daha sonraki yıllarda Roma hâkimiyetine karşı Yahudi öfkesi artacak ve Nero, Traianus ve Hadrianus dönemlerinde büyük isyanlara dönüşecekti f. Fakat şimdilik bu öfke bizzat Herodos'a yönlendirilmişti. Kral, herhangi bir tehdidi cezalandırma konusunda gaddar olabiliyordu, en yakınları Herodos'un ruh hâlinin öngörülemez ve genelde ölümcül olduğunu biliyordu. Yine de onun saltanatında krallık gelişti, kralın büyük inşa projelerinin sağladığı ticaret, pratik avantajlara ve iş imkânlarından faydalandı. Herodos birçok kez tebaası üzerindeki vergi yükünü hafifletti. Bu elbette bize baskıcı bir şey olarak kalıp kalmadığını veya bu yeni refah ortamının ne kadar eşit ölçüde paylaşıldığını açıklamaz. Muhtemelen kırsal kesimde yaşayan fakirlerin payına daha az şey düşmüştü.

Yine de, hasadın kötü, yiyeceğin de yetersiz olduğu MÖ 20'li yılların sonlarında Herodos, Aelius Gallus'un halefinden Mısır'ın atlı sınıfı mensubu *praefectus*'u olarak bir yardım istedi. Karşılığında ödeme olarak, eritilip sikkeye dönüştürülen altın ve gümüş ziynetlerinden önerdi. Tarihçi Iosephus, bu *praefectus* Petronius'un kralın bir dostu olduğunu söyler. Petronius krala, Mısır tahılından büyük bir miktar satın alması izni verdi ve Yahudiye bölgesine nakliyat yapılmasına yardımcı oldu. Bunun Augustus'un bilgisi -veya en azından onayı- dışında gerçekleşmiş olması anlaşılmaz bir şeydir. Bu durum, krallıkların, tek bir *imparatorluk* oluşturmak amacıyla resmî eyaletlerle nasıl birleştirildiğini vurgulamaya yardımcı olur. Tahıl teslimatı yapıldığında, en çok ihtiyacı olan kişilere un ve ekmek dağıtımı yapmak için de özen gösterildi. En azından bir süre için Herodos'un bu cömertçe davranışları, Yahudilerin yoksullara karşı geleneksel tutumuyla bağdaştığı için ona tebaasının daha fazla destek olmasını sağladı.[22]

Şehirler, eyaletlerdeki diğer topluluklar ve bağımlı devletler de çoğu zaman kendilerini yönetiyordu. Bunların üstünde Roma ve Augustus,

21 Josephus, *AJ* 15. 272-9.
22 Josephus, *AJ* 15. 305-16.

yüksek bir otorite olarak bulunuyordu; bunlar zorlukları çözebiliyor, ihtiyaç anında fayda ve rahatlatma sağlıyordu. Ayrıca şüphesiz herhangi bir bağımlı topluluğa yöneltilebilecek ezici bir askerî güce sahipti. Geçmişte Romalı kumandanlar, sadık eyalet sakinlerine vatandaşlık hakkı vermişti, bu durum Pompeius ve Iulius Caesar gibi adamlara güçlendikçe daha da yaygınlaşmıştı. Augustus bunu daha da ileri bir boyuta taşımıştır. Öte yandan onun veya diktatörün vatandaşlık verdiği herkes Iulius adını aldığı için, bir bireyin bu şekilde ne zaman ödüllendirildiği konusunda kesin şeyler söylemek güçtür. Gittikçe daha fazla yardımcı birliklerden askerler terhis edildikleri zaman Roma vatandaşlığı almıştır -bu, Augustus'un halefleri döneminde otomatik hâle gelmiş bir şeydi- ve bu, yerel ileri gelenler için yaygın bir ödüldü. Kolonizasyon programının bir parçası olarak yerli Romalıların ve İtalyanların kitlesel akınıyla birlikte bu durum, eyaletlerde kalıcı bir şekilde ikamet eden çok daha fazla vatandaşın olmasına yol açmıştır. Doğu eyaletlerinde, Berytus gibi (bugünkü Beyrut) oldukça uzun bir süre veya uzun vadede belirgin bir şekilde Romalı kalmış birkaç koloni, resmî işlerde büyük oranda Latince kullanmaya devam etmiştir. Diğer her yerde ise Yunanca oldukça yerleşik ve geniş kitleler tarafından takdir edilen bir dildi. Her ne kadar Doğu Akdeniz'de çok sayıda hırslı kişi Latince öğrenmeyi tercih etmiş olsa da Romalılar bu durumu değiştirmek için herhangi bir baskı yapmamıştır.[23]

Eyaletlerdeki topluluklarda yaşayan çok sayıda insan Roma vatandaşı oldu. Augustus'un karşılaştığı önemli meselelerden biri de bu durumun, söz konusu insanların kendi memleketlerinde artık kamu görevi yapmaya mecbur olup olmadıklarına karar vermekti. Augustus'un kararı, onlara bireysel bir muafiyet tanımadığı sürece mecbur oldukları yönünde olmuştur. Böylece, bir kişi Romalı olabiliyordu ve eğer zenginse belki de orduda bir subay olarak veya belki de bir imparatorluk görevlisi olarak hizmet edebilirdi. Lakin bu kişi memleketine döndüğünde kendisinden, toplumundaki kamu hayatında tam rol oynaması bekleniyordu. Romalılar, fethedilen bölgelerdeki aristokrasiyi her zaman geliştirmiştir. Bu gelenek, Augustus'un ve haleflerinin saltanatlarında daha da yaygınlaşmıştır. Augustus, bütün eyalet sakinleri için tam anlamıyla Roma gücünün vücut bulmuş hâliydi; bu insanların

23 R. MacMullen, *Romanization in the Time of Augustus* (2000), s. 1-29.

taleplerine karşı verdiği cevaplarda büyük bir kişisel nitelik bulunuyordu. Bu, kamu alanlarındaki yazıtlarda sıklıkla belirtilmiş bir şeydir. İşte bu şekilde Augustus Ephesos'a, elçileri hakkında "Bu kişileri huzuruma kabul edince onların iyi ve vatanperver kişiler olduğunu gördüm" deyip daha sonra da "Size hizmet etmek ve şehrin ayrıcalıklarını muhafaza etmek için elimden geleni yapacağım" diye söz verebiliyordu. Daha iyisini yapmış bir başka topluluk olmadığı müddetçe, olumsuz cevaplar nadiren kayıtlara geçirilmiştir. Bu doğrultuda, Aphrodisias halkı Augustus'un Samos'u vergiden muaf tutmayı reddettiğine -Aphrodisiaslılar için de böyle bir şey yapmıştı halbuki- dair bir yazıt dikmiştir. Durum böyle olmasına rağmen yine de bu mesaj, müşfik şekilde ifade edilmiştir: "Size karşı oldukça istekliyim ve sizin adınıza oldukça etkin olan karım için bir iyilik yapmak isterim, fakat geleneğimi bozmayacak şekilde. Zira, vergi yoluyla ödediğiniz parayla ilgilenmiyorum, öte yandan iyi bir sebep olmadıkça herhangi bir kişiye son derece değerli ayrıcalıklar tanıma konusunda da istekli değilim."[24]

Bazı belgeler, ayrıcalık veya *princeps* tarafından verilen başka bir iyilik tanıyan resmî senatörlük derecesini aktarır. Bütün meselelere anayasal bir meşruiyet görüntüsü vermek adına bu durumun bütün büyük bağışlarda geçerli olduğunu düşünmek de güvenlidir. Diğer taraftan buradaki izlenim, en azından açık bir şekilde bu yönetim halkın iyiliği için uygulanmış olsa bile zorbaca bir yönetimin olduğu yönündedir. Augustus'a giden elçiler, hediyeler vermek kadar hitabet için de bir fırsattı. Çoğu söylev Yunancaydı. Bu, cömert hükümdarın ve eyalet kültürüne sempati besleyen birinin algısını genişletiyordu. Samialılar için Livia'dan açık bir şekilde avukat olarak bahsetmek, Cumhuriyet günlerinin artık değiştiğinin bir işareti, Augustus'u etkileyebilen herkesin de dostluğunu kazanmaya değer olduğunun açık bir kabulüydü. Bu, alışılmadık bir şey değildi. İtalya'dan kaçtıktan sonra Livia ile kocasını kabul edip onlara yardım etmiş olan topluluklara cömertçe bağışlar yapılmıştı.[25]

Bir kez daha, Augustus'un karısının ona bu gezisinin tamamında veya bir kısmında eşlik etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. MÖ 21 yılında Augustus Sicilya'dan Yunanistan'a gitmiş, Samos Adası'nda

24 L. Jalabert, R. Mouterde et al., *Inscriptiones grecques et latines de la Syrie* (1929-) 3. 718 = R. Sherk, *Roman Documents from the Greek East* (1969), no. 58, belge iii; J. Reynolds, *Aphrodisias and Rome* (1982), no. 13.

25 Dio 54. 7. 2.

kışlamış, sonra da MÖ 20 yılında Küçük Asya'ya geçerek Suriye'ye gitmeden evvel burayı ve Bithynia'yı gezmiştir. Kendisine verilen ve *legatus*'ları vasıtasıyla yönettiği eyaletlerinden birine ilk kez işte bu zaman gerçek anlamda gitmiş oldu. Bunun bir önemi yoktu, hiç şüphesiz her bir bölgedeki prokonsüller Augustus oradayken, yargısal işlerle ilgilenmek ve talepleri ele almak olan normal işlerini yapmaya devam etmiştir. *Princeps* daha büyük ve daha hassas konularla ilgilendi. Elçilerin ve taleplerinin olduğu kayıtlar, ele alınmayı ve cevaplandırılmayı bekleyen bitmek tükenmek bilmeyen sorular hakkında bir fikir verir. Belki de bazı elçiler Augustus'un huzuruna çıkıp heykellerdeki o kusursuz genç sureti değil de artık orta yaşlarında bulunan, kendisini güneşten korumak amacıyla kenarları geniş sarkık bir şapka giyecek kadar hassas bir cildi olan kişiyi görünce şaşırmıştır.[26]

Gerçek hayattaki eksiklikler diplomasi konusunda hiçbir zaman bir engel olmamıştı. Her şehirde günler boyunca işler devam ediyordu. Elçiler, Augustus'un huzuruna çıkma şansı için beklemiş, konuşmalarını yapmış -muhtemelen hatırı sayılır bir uzunlukta- ve sonrasında da sonuçtan ya memnun olmuş ya da hayal kırıklığına uğramıştır. Bazı topluluklar kötü sonuçlarla karşılaştı. Atina, şehir tarafından yönetilen bir bölgeyi kaybederken Sparta daha büyük bir alan üzerinde otorite sahibi oldu. Küçük Asya'daki Cyzicus, çok sayıda Romalının kamçılandığı ve sonrasında da idam edildiği şiddetli bir isyanın ortaya çıkmış olmasından ötürü ağır şekilde cezalandırıldı. Şehir sivil statüsünü kaybetti, bazı vatandaşları da köle yapıldı. Bu aşırı derecede bir cezalandırmaydı ve yalnızca çok az sayıda başka şehir bunun gibi cezalar çekmiştir.[27]

Augustus seyahat ettiği sırada Roma'daki olayları takip etmek zorundaydı. Şehirde MÖ 21 yılında daha fazla huzursuzluk vardı. Nerede olursa olsun kendisine ulaşmak için diğer eyaletlerden de müstediler geliyordu, tıpkı orada bulunduğu sırada Tarragona'ya gitmeleri gibi. Mısır'da *praefectus* Petronius, eyaletinin güneyindeki Etiyopyalıların ciddi akınlarıyla karşılaştı. İlk saldırıyı püskürtmüş olsa da ordusunu çölde tutmanın zorluğu birliklerinin büyük kısmını geri çekmesine sebep oldu. Etiyopyalı kraliçe Candace bir kez daha savaşçılarını Romalılara

26 Dio 54. 7. 1-6; cildini güneşten korumak amacıyla şapka takması için bkz. Suetonius, *Augustus* 82. 1

27 Dio 54. 7. 2, 6.

saldırmak üzere göndererek başka bir sefere ve Roma karşı atağına neden oldu. Bu kez, daha iyi hazırlanmış olan Petronius çok daha güneye ulaştı. Britanya Müzesi'nde [British Museum] Etiyopyalılar tarafından kesilip yurtlarına bir andaç olarak götürülmüş olan Augustus'un bir heykelinin kafası sergilenir. Bu daha sonradan tapınaklarından birinin girişinde toprağın altına gömülmüştür ve Petronius'un intikam peşindeki askerlerinin bu yapıyı yok etmesinden kurtularak, kazıldığı esnada hâlen aynı yerdeydi. En sonunda Candace anlaşma koşullarına mecbur kaldı ve Petronius, Etiyopyalıların elçilerini Augustus'a yönlendirdi. İlginç bir şekilde Strabo, Etiyopyalıların "Caesar'ın kim olduğunu veya onu bulmak için nereye gitmeleri gerektiğini" bilmediklerinden yakındıklarını, Petronius'un bu yüzden "onlara bazı korumalar verdiğini ve Etiyopyalıların, Caesar orada olduğu için Samos'a gittiklerini" söyler.[28]

MÖ 20 yılında Agrippa, şehirde devam etmekte olan karışıklıkla mücadele etmesi için Roma'ya gönderildi, fakat kısa süre içinde İspanya'da yeniden çıkan isyanı bastırmak için de şehri terk etmek zorunda kaldı. Sonraki yıl sert bir seferde savaştı ve uzun bir süre sonunda Cantabria ile Asturialıların büyük ölçekli direnişine bir son verdi. Bu sırada, Halk Meclisindeki seçmenler bir kez daha Augustus'un ismini oy pusulalarına yazdı ve birden fazla konsül seçmeyi reddetti. MÖ 19 yılının başında Gaius Sentius Saturninus'un bir mevkidaşı yoktu. Başka bir seçim daha yapıldı, ancak bu seçim de adaylardan birinin şiddet uygulamasından ötürü kötü bir şekilde kesildi. Bu aday, birkaç yıl öne *aedilis* olarak hizmet ettiği sırada popülerlik kazanmış bir adam olan Marcus Egnatius Rufus'tu. Rufus, sel baskınlarının ve yangınların yaşandığı dönemde halk için eğlenceler düzenlemekle kalmamış ayrıca kölelerinden, evlerini korumalarına yardımcı olan bir itfaiye ekibi kurmuştu. Hâlen konsüllük için gereken yasal yaşın altında olan Rufus yine de aday oldu ve kendi ev halkıyla destekçilerini, geçmişte Clodius ve Milo gibi adamlar tarafından kullanılan tehditkâr bir grupta topladı. Belki de seçildiği takdirde radikal reformlar yapacağına söz vermişti veya istikrar için bir tehdit olarak görülüyordu, zira sonraki dönemlerden gelen kaynaklar Rufus'un bizzat Augustus'a karşı komplo kurduğunu düşünüyordu. (Bu, savaş sahnesinde bile olmadığı zaman *princeps*'in

28 Dio 54. 5. 4-6, Strabo, *Geog.* 17. 1. 54 (Loeb çevirisi); Roma'daki karışıklıklar için bkz. Dio 54. 6. 1.

askerî yenilgilerine atfedilen aynı tutumu yansıtıyor olabilir.) Saturninus, senatoya nihai senato kararını geçirtti -bu, böyle bir kararın alındığı son tarih olacaktı- ve Egnatius ile destekçilerinden bir kısmı yakalanarak idam edildi. Muhtemelen bu, şehirde veya yakınlarda bulunan muhafız birliklerinin ve Maecenas ile Statilius Taurus gibi adamların aktif desteğiyle daha da kolay olmuştu. Geçmişteki şiddet olaylarının bir anımsatıcısı olan bu dönem ayrıca, özellikle de *princeps* uzaktayken böyle şeylerin hâlen yaşanabileceğinin bir uyarısıydı. Yine de birçok açıdan bu, Augustus'un rejiminin artmakta olan istikrarının bir işaretiydi. Geleneksel devlet kurumları meseleyle ilgilendi, ayrıca istediğini elde etmek için güç kullanmaya meyilli ve muktedir olan hırslı senatörlerin -genelde *tribunus*'lardı- en sonuncusu da Egnatius Rufus olmuştu.[29]

YENİDEN YAPILANMA

Mesafeler göz önünde bulundurulduğunda Augustus, mesele bittikten sonra bu olaylar hakkında hiçbir şey duymamış olabilir. Roma'dan ayrılmadan önce Parth Kralı IV. Phraates'in elçileri gelmiş, rakibi Tiridates'in geri dönmesini talep etmişlerdi. Tiridates, Augustus'un korumasını ve desteğini kazanmak adına kaçmış, yanında rehine olarak Phraates'in oğlunu getirmişti. Gelecekte faydalı olabilirler diye her ikisine de rahat bir şekilde konaklama fırsatı verildi, fakat MÖ 23 yılında Phraates, bunların dönmesini isteyen bir heyet gönderdi. Parth elçiler ilk önce Augustus'a gitti, o da bu elçileri ve Tiridates'i bir senato toplantısına çıkardı. Senatörler hemen, konu üzerinde bir karar almaktan ziyade *princeps*'in bir karar almasını isteyecek şekilde oy kullandılar. Parthia'ya en yakın bölge olan Suriye onun eyaletiydi, bu yüzden belki de bu hususta bir gerekçe olabilirdi. Ancak daha da önemlisi bu olay, Roma'da iktidarın temelinde yatan gerçeği ortaya çıkarmıştır.[30]

Augustus, krala oğlunu geri verdi fakat Tiridates'i teslim etmeyi reddetti. Ayrıca, Parth kralının elinde tuttuğu Roma sancaklarının ve esirlerinin geri verilmesini talep etti. MÖ 20 yılında *princeps* Suriye'ye

29 Bkz. Velleius Paterculus 2. 91. 3-4, Suetonius, *Augustus* 19. 1, and Dio 53. 24. 4-6 Dio, bir hata yaparak bu olayı MÖ 26 yılına tarihler, ayrıca bkz. Crook, *CAH2* X, s. 89 ve R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 371-2, W. Lacey, *Augustus and the Principate. The Evolution of the System* (1996), s. 148-9.

30 Dio 53. 33. 1-2.

geldiğinde müzakereler daha yakın bir mesafede devam etti. Bu müzakerelerin ardında bir güç gösterisi vardı. Armenia'da çıkan bir isyan, Kral II. Artaxias'ın tahttan indirilmesine ve öldürülmesine yol açmıştı. Bu krallık, büyük güçler olan Parthia ile Roma arasında bulunuyordu, her şey hesaba katıldığında Roma'nın askerî gücüne daha yatkın olmasına karşın kültürel açıdan Parthia'ya daha yakındı. Artaxias'ın ardında Parthlar vardı, fakat şimdi önde gelen aristokratlar tahtı kardeşi olan Tigranes'e teklif ettiler. Tigranes, Roma'da bir sığınma talep ve elde eden başka bir sürgün edilmiş yabancı prensti.

Augustus bu isteği kabul ederek 21 yaşındaki Tiberius'u, Tigranes'i krallığına götürmesi için bir ordunun başında gönderdi. Bu, böylesine genç bir kişi için olağanüstü bir komuta yetkisiydi. Geçmişte buna, iç savaşlar esnasında Pompeius'un ve genç Caesar'ın etkinlikleri denk olabilirdi. Bir çatışma yaşanmadı, Tiberius'un ilerleyişi Tigranes'in yeni kral olarak tahta çıkarılmasıyla sonuçlanan bir geçit töreninden biraz daha fazlasıydı. Roma gücünün böyle barışçıl bir şekilde gösterilmesinin uzun bir geleneği vardı ve fazlasıyla hayranlık duyulan bir şeydi. Şüphesiz Tiberius'a daha yaşlı ve deneyimli subaylar eşlik etmişti, fakat böyle olsa bile bu olay, emirleri düzenlemek ve sahada büyük bir birliği kontrol etmek konusunda genç adama bir fırsat vermiştir.[31]

Armenia'ya bir sefer yapmak, sürmekte olan müzakereler için bir arka plan sağlıyordu. Augustus, MÖ 29 yılında yaptığından daha fazla bir şekilde Parthia ile savaşmak istemiyordu. Çok fazla risk vardı ve bu savaş, korkutucu boyutlarda olurdu. En kötü ihtimalle bu savaş onu Roma'dan iki veya üç yıl daha uzak tutardı, bu sürede kendisine getirilen talepler ve diğer sorunlarla ilgilenmek çok daha zor olurdu. IV. Phraates de artık Roma'yla karşı karşıya gelmeye heves etmiyordu. Roma'yla olduğu kadar diğer bölgelerle de sınırları vardı, ayrıca kraliyet ailesinin ve başa çıkılmaz asillerin rakip üyelerinin ortaya koyduğu daha ciddi tehditler de bulunuyordu. Son yıllarda Augustus, Suriye'deki ve civardaki şehirlerin ve bağımlı hükümdarların sadakatini sağlamış, olur da bir akın yapma riski alırlarsa, Parthların buradan herhangi bir destek kazanmasını son derece olasılıksız hâle getirmişti.

31 Dio 54. 9. 4-6, Velleius Paterculus 2. 94. 4, Levick (1999), s. 25-7, R. Seager, *Tiberius* (2005), s. 13-14.

İki taraf da savaş istemiyordu ve iki tarafın da başarı iddia etmesi için barışçıl bir yol bulmak gerçek bir sorundu. Romalılar, Tiridates'i desteklemeyeceklerine dair muhtemelen söz vermişti. Ne var ki ona büyük ihtimalle rahat bir sürgün hayatı yaşama izni verilmişti. Karşılığında IV. Phraates de barışı muhafaza edeceğine ant içti ve bir jest yaparak Crassus'tan, Antonius'tan ve MÖ 41-40 yıllarında Roma eyaletlerine düzenlenen akınlardan elde edilen sancakları iade etti. Ayrıca Romalı esirler de teslim edildi. Bunların arasında bazıları, 30 yıl öncesindeki Carrhae yenilgisinden beri esaret altındaydı.

Yitirilen lejyon kartallarının ve diğer sancakların geri alınması, Augustus'un bütün başarıları arasında en çok reklamı yapılanıydı. Mesela, ünlü *prima porta* heykelinin göğüslük zırhında bunlar görülebilir. Bunların savaştaki bir başarıyla değil de diplomasi sayesinde gelmiş olması da fark etmiyordu. Romalılar için bu, üstünlüklerinin bir onayı gibiydi. Zira Parth kralı onların gücünü tanımış ve Augustus'un taleplerini yerine getirmişti. Sancaklar geri alınmıştı, bu nişanlar Parthlar için, Romalılar için olduğu kadar büyük önem arz etmiyor olsa bile Parthlar artık bunların sembolik değerinin farkına varmış olmalıydı. Söyleyebileceğimiz kadarıyla Phraates, bu anlaşmada aldığından daha çok şey vermiş oldu. Şüphesiz kendi toplumuna bu anlaşmayı, eşitler arasında yapılmış bir anlaşma olarak sunmuştur. Romalılar ise bu durumu farklı görüyordu: Onlar için mağrur ve tehlikeli bir düşmanın, hiçbir Romalının hayatına mal olmayacak şekilde Roma kudretinin korkusuyla gururu kırılmıştı. Horatius bunu "tatlı ve vatan için ölmeye eşdeğer bir şey" *-dulce et decorum est pro patria mori-* olarak ilan etse de Romalılar, şanlı olmak adına bir zaferin kendilerine pahalıya patlamasına hiçbir zaman ihtiyaç duymazlardı ve kendi ölmüşlerini bir zafer anıtında hiçbir zaman sergilemezlerdi.[32]

Kısa süre sonra, sancakları betimleyen ve bunların geri geldiğini ilan eden sloganların bulunduğu *-signis receptis-* [sancaklar geri alındı] sikkeler darp edildi. Senato bu haberleri memnuniyetle karşılayarak

32 Dio 54. 8. 1-2, *Res Gestae* 29. 2, Velleius Paterculus 2. 91. 1, Suetonius, *Augustus* 21. 3, *Tiberius* 9. 1, Ovid, *Fasti* 5. 579-84, Kennedy, "Parthia and Rome: eastern perspectives", Kennedy (1996), s. 67-90, özellikle 82-3, ve B. Campbell, "War and diplomacy: Rome and Parthia, 31 BC-AD 235", J. Rich & G. Shipley (ed.), *War and Society in the Roman World* (1993), s. 213-40, özellikle 220-28; *dulce et decorum est pro patria mori*, Horace, *Odes* 3. 2. 13.

yeni onurlar verdi, teklifler kendisine geldiğinde Augustus bunların çoğunu en sonunda geri çevirdi. Bu, Augustus'un geri çevirdiği haberi gelmeden önce söz konusu ödüllerden bazılarının İspanya'da ve diğer eyaletlerde darp edilen sikkelerde yer almasını engellemedi. Sikkelerden bazılarında, söyleyebildiğimiz kadarıyla aslında bu yapı hiç inşa edilmemiş olsa da, Capitolium Tepesi'ndeki yeni bir tapınak bu sancakları tutar. Augustus, bu zaferi için resmî bir şükran töreni düzenlenmesini kabul etmiş olmasına karşın geri dönmesi için bir geçit töreninin -ya da tam bir zafer alayının- yapılması teklifini geri çevirdi. Fakat bu, söz konusu durumu tasvir eden sikkelerin ortaya çıkmasından önceki bir durum değildi. Bazı sikkelerde *princeps*, bir çift filin çektiği bir arabaya biner şekilde tasvir edilir. Bu yüzden, söz konusu tuhaf onur kendisine teklif edilmiş olmalıydı. Pompeius bu şekilde bir zafer alayı kutlamaya çalışmıştı, ancak geçit yolunun üzerindeki bir takın böylesine geniş bir araba ve takım için çok dar olduğunu fark ettiği zaman bundan vazgeçip geleneksel at arabasına yönelmişti. Iulius Caesar, Galya zafer alayının ardından Capitolium Tepesi'nden geceleyin inerken 40 tane fili meşale taşıyıcısı olarak kullanmıştı. Açıkça görülüyor ki böylesine büyük ve egzotik hayvanları kullanmak suretiyle bu tür gösterişli tavırlarda bulunmak hâlen bazı aristokratların hayallerini süslüyordu.[33]

Augustus, kendisine teklif edilen neredeyse bütün onurları reddetti. Bu hâlen, ilk önce kendisine onur verilmesinin şanından ve mütevazı bir şekilde bunları reddetmesine hayranlık duyulmasına memnun olduğu anlamına geliyordu. Ünü ve itibarı zaten o kadar büyüktü ki artık hiçbir onura ihtiyaç duymuyordu. Augustus, bunun verdiği güveni ve cesareti taşıyordu. Zaman içinde, Parthların geri verdiği sancaklar Mars Ultor (İntikamcı Mars) Tapınağı'na yerleştirilecekti. Burası, yeni bölgesi olan Forum Augustum'un tam merkezinde bulunuyordu. Augustus, babasının katillerinden intikam aldıktan sonra Philippi Muharebesi'nin ardından bu tapınağı yapacağına ant içmişti. Fakat inşa çok az ilerlemişti ve bu tapınak artık, Parthlardan alınan yenilgilerin intikamının alındığının da bir göstergesi olacaktı.

33 Onurlandırmalar ve bağlamlarına dair detaylı bir tartışma için bkz. J. Rich, "The Parthian honours", *Papers of the British School at Rome* 66 (1998), s. 71-128 filler ve zafer alayları için bkz. Plutarch, *Pompey* 14. 4, Pompeius'un zafer alayı için bkz. Pliny *NH* 8. 4 fillerin meşale taşıması için bkz. Suetonius, Julius Caesar 37.

Daha da önemlisi senato, Augustus'a bir zafer takı yapma hakkı verdi. Üçüncü kez bu onura nail oluyordu, daha öncesinde Naulochus ve Actium'dan sonra kendisine benzer onurlar verilmişti. Bildiğimiz kadarıyla yalnızca bir tane tak yapılmıştır. Bu, Actium Muharebesi'ni anıyordu ve Forum Romanum'un ucundaki Tanrısal Iulius Tapınağı'nın yanında duruyordu. Görünüşe göre Augustus, başka bir tak yaptırmaktan ziyade Actium Takı'nda değişiklikler yapmaya karar vermiştir. Ardında Zafer tanrıçası [Victoria] bulunan, yalvaran Parthların da Roma sancaklarını geri teslim ettiği sırada bir at arabasını süren, gerçek hayattakinden çok daha büyük boyutlarda bir heykelini yaptırmıştı. Böyle bir heykel bize şunu anımsatır: Augustus birçok onuru reddetmiş olmasına karşın yine de hâlen, devletin en büyük hizmetkârı olarak görülüyordu. O, her yerdeydi; ismi, sureti veya sembolleri Roma'nın merkezindeki anıtlarda, İtalya'daki kasabalarda ve bütün eyaletlerdeydi.[34]

MÖ 27 Mart 19 günü genç Balbus, Afrika prokonsülü olarak kazandığı bir zafer için zafer alayı düzenledi. Ganimetlerinin bir kısmını, yeni bir taş tiyatro yapımı için kullanacaktı. Augustus'un *legatus*'ları zafer alayı hakkı kazanmamıştı çünkü elde ettikleri zaferler Augustus'un zaferleriydi. Bunun yerine onlara zafer sembolleri (*ornamenta triumphalia*) veriliyordu. Senatör sınıfından gelen çoğu prokonsülün büyük ölçekli sefer düzenleme şansı ellerinden alınıyordu. Hâlen lejyonlara komuta edebilen Afrika ve Makedonya valileri için ise bu, çok nadir bir durumdu. O zamanlar herhangi bir kimsenin bunu fark edip etmediği kesin değildir, fakat Balbus'un zafer alayı, eski örneklerin artık sonuncusu olacaktı. Augustus da başka bir zafer alayı düzenlememişti, gelecekte ise yalnızca ailesinin üyelerine bu onura erişme izni verilecekti. Bunlar için bile söz konusu ödül son derece nadir bir şeydi. Savaşlar devam edecek, zaferler de alınacaktı, lakin bütün bunlar *princeps*'e atfedilen şeylerdi, o da bu zaferleri geleneksel bir şekilde anma zahmetine girmiyordu. Belki de, geçmişteki bütün zafer alaylarının bir listesinin Actium Takı'na asılması bir ipucu verebilir. Liste Balbus'la bitiyordu ve başka biri için de listede bir boşluk yoktu.[35]

---

34 Tak için bkz. (1998), s. 97-115, onurlandırmalar için genel olarak bkz. Gruen *CAH2* X, s. 159-60, Levick (1996), s. 236-7.

35 Bkz. Lacey (1996), s. 138-40, Syme (1960), s. 367 ve Crook, CAH2 X, p. 91.

Augustus, MÖ 20-19 kışını geçirmek için Simas'a geri döndü. Bu aylarda sürekli bir şekilde elçiler ve talepte bulunan kişiler gelmeye devam etti. Bunların arasında, Hint hükümdarlardan birinden gelen bir heyet vardı. Bunlar hediye olarak bazı kaplanlar ve kolları olmadan doğmuş fakat eşyaları ayaklarıyla tutabilen bahtsız bir oğlan çocuğu getirdi. Dio, iki yüzyıldan uzun bir süre sonra bu hediyelerden bahsetmeyi kayda değer olarak görmüştür. Hayvanlar muhtemelen Roma'ya götürülerek halka sergilenmiş ve eğlenmeleri için de kuvvetle muhtemel katledilmişlerdir. Romalılar acımasızca bu şekilde yapardı. Kötürüm oğlan ise sempatiden ziyade bir merak odağı oldu. Hindistanlı elçiler bir süre Augustus'un maiyetiyle kalarak, onları Atina'ya kadar takip etti. Dio, elçilerden birinin, özel olarak hazırlanmış yanmakta olan bir odun yığınına kendini atarak intihar ettiğini iddia eder. Tarihçi, bu adamın son derece yaşlı olduğundan ötürü mü yoksa "Augustus ile Atinalılar için bir gösteri yapmak adına mı" böyle yaptığından emin değildi.

Hindistan, çok uzak ve hakkında çok az şey bilinen bir yer olarak kalmaya devam etti. Büyük İskender buraya kadar gitmişti, fakat bir Roma ordusu asla gidememişti. Söz konusu heyet, Augustus'a Hindistan'dan geldiği bilinen birçok heyetten yalnızca biriydi ve bu, Hint önderlerin Roma'nın zenginliğini, gücünü ve itibarını bildiğini ortaya koyar. Romalılar ve eyalet sakinlerinin Uzak Doğu'dan gelen ipek, baharat ve diğer lüks mallara karşı bitmek bilmeyen bir açlığı vardı. Bu elçilerin asıl amacının piyasaya erişmeyi sağlamak olması da kuvvetle muhtemeldir. Aynı zamanda bu tür değişimler, Roma'nın neredeyse bütün dünyaya hükmettiğine dair Augustus'un böbürlenmesine yol açıyordu. Bu fikir Romalıları ve aynı şekilde Yunanları heyecanlandırıyordu ve zaferler alınmaya devam ettikçe daha da gerçekmiş gibi görünüyordu. Roma'nın onuru ve sancakları, bir savaş bile yapılmadan geri alınabilmişse bu, yayılmanın yavaşladığının bir göstergesi olamazdı.[36]

36 Dio 54. 9. 8-10, *Res Gestae* 31-2, with Rich, "Augustus, War, and Peace", L. De Blois, P. Erdkamp, O. Hekster, G. de Kleijn & S. Mols (ed.), *The Representation and Perception of Roman Imperial Power: Proceedings of the Third Workshop of the International Network, Impact of Empire (Roman Empire, c.200 BC-AD 476)*, (2003), s. 329-57 = J. Edmondson (ed.), *Augustus* (2009), s. 137-64, özellikle 145-6.

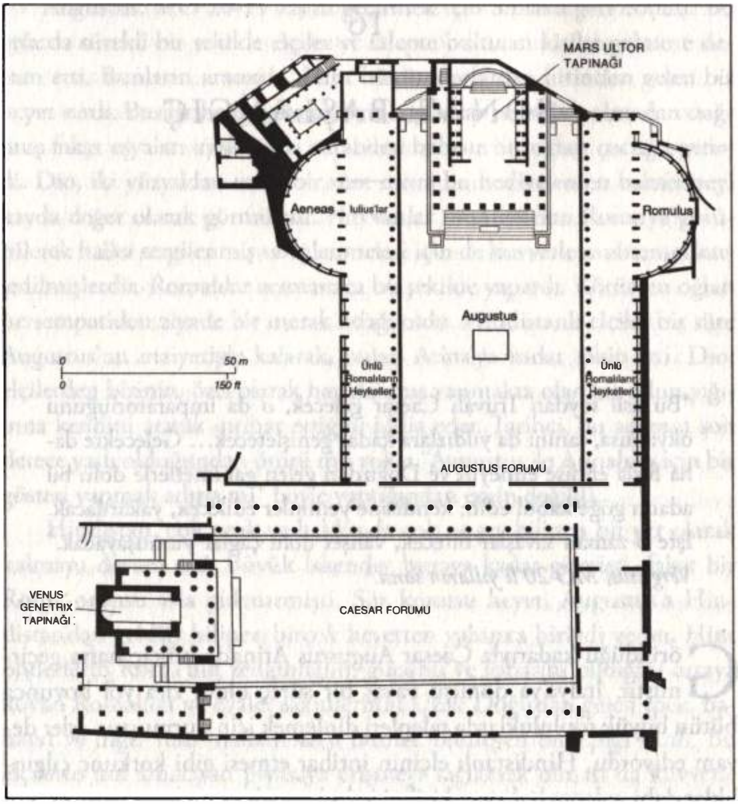
16

SON VE BAŞLANGIÇ

"Bu asil soydan Truvalı Caesar gelecek, o da imparatorluğunu okyanusa, şanını da yıldızlara kadar genişletecek... Gelecekte daha fazla endişe etmeyin ve Doğu'dan gelen ganimetlerle dolu bu adamı göğe kabul edin; kendisine yeminler edilecek, yakarılacak. İşte o zaman savaşlar bitecek, vahşet dolu çağlar yumuşayacak."
Vergilius, MÖ 20'li yılların sonu.[1]

Görüldüğü kadarıyla Caesar Augustus Atina'da birkaç hafta geçirmiştir. İtalya'ya dönüşü yavaş bir süreç oldu, zira yol boyunca bütün büyük topluluklarda talepleri dinlemek için durmuştur. İşler devam ediyordu, Hindistanlı elçinin intihar etmesi gibi korkunç çılgınlıklar dahi, talepte bulunan kişileri kabul etmek ve mektup yazmak gibi işler için ancak kısa bir ara olmuştu. Şair Vergilius, Atina'da görüldüğünde daha da sıcak bir şekilde karşılanmıştı. Kendisi, 12 kitaplık destanı *Aeneas* için on yıldan fazla bir süredir çalıştığından, dinlenmek için Yunanistan'a seyahat etmişti. Uzun süredir Maecenas'ın yakın dostu olan Vergilius, onun sayesinde Augustus ile tanışmıştı ve büyük oranda -ayrıca şüphesiz doğru bir şekilde- *princeps*'in kendisine bu büyük projeye başlamasını teşvik ettiğine inanıyordu. Augustus bu destanın yazılma sürecinde şüphesiz büyük bir ilgi göstermişti, mesela durum hakkında bilgi almak için bir keresinde İspanya'dan mektup yazmıştı. Doğuya gitmek için Roma'dan ayrılmadan önce, Vergilius herkese açık bir şekilde *Aeneas*'ın bir kısmını okuduğunda Augustus ve ailesi buna

1 Virgil, *Aeneid* 1. 286-94 (Loeb çevirisi).



Augustus Forumu

katılmıştı. Yakın zaman önce vefat etmiş olan Marcellus'a ağıt yakan pasaj bunları o kadar etkilemişti ki Octavia bayılmıştı.[2]

Vergilius mükemmeliyetçi bir adamdı. Her kelimeyi öylesine büyük bir dikkatle seçmiştir ki bir gün içerisinde *Aeneis* için çok nadiren bir çift dizeden fazla yazmıştır. Maecenas'ın çevresindeki bir başka kişi olan dostu Horatius, zaman zaman şiir yazma konusunda bundan daha da yavaştı. Böylesi bir adanmışlık yalnızca bir gösteriş veya sanat merakı belirtisi değildi, zira bunlar gerçekten de olağanüstü yeteneklere sahip ciddi sanatçılardı. Horatius her yerde bilinip hayranlık duyulan

2 Donatus, *Life of Virgil* 31-2, 35.

biriydi, Vergilius'un şiirleri ise şimdiden muhtemelen Latin dilinin en güzel ifade edilişi olarak konuşuluyordu. Maecenas, arkadaş çevresine katılacak şairleri seçme konusunda dikkatli davranıyordu. Başarılı bir azatlının oğlu olan Horatius da dahil olmak üzere bu şairlerin hepsi muhtemelen atlı sınıfı mensuplarıydı ve kendilerini bir şiire adamak için eğitim ve boş vakit sahibi olabilecek kadar zengin kişilerdi. Bazıları iç savaşlar esnasında toprak kaybetmiş olsa bile geçim sağlamak için, Maecenas'ın ve Augustus'un himayesine muhtaç kişiler değillerdi. Bu ikisinin verdiği hediyeler, şairlerin rahat hayat tarzına çok az katkıda bulunmuştu. Augustus, muhtemelen hastalığını atlattıktan sonra Horatius'a da bir iş vermek istemişti ve bu konuda Maecenas'a şöyle yazmıştır: "Bundan önce dostlarıma kendi ellerimle mektup yazabiliyordum; artık, aşırı iş ve kötü sağlık koşulları altında kaldığımdan ötürü dostumuz Horatius'u senden almak istiyorum. Bu durumda, o parazit masanızdan benim imparatorluk kuruluma gelecek ve bana mektup yazma konusunda yardım edecektir."[3]

Horatius söz konusu teklifi reddetmiş olsa da bu, Augustus'la devam eden iyi ilişkilerine hiçbir zarar vermemiştir. *Princeps*'in eski dostu olan Maecenas'a yazdığı bu mektubun küçük parçasındaki resmî olmayan, şakayla karışık üslubu mektuplarında bizzat şairlere kadar genişlemiştir. Edebiyat, Romalı elitler için aşırı derecede saygın bir şeydi ve son derece moda olan bir boş zaman meşgalesiydi, ayrıca gerçek bir medeni insanın belirtisiydi. Iulius Caesar'ın Galya'daki ekibi özellikle edebî bir gruptu, Augustus da Maecenas'ın şairlere ve yazarlara beslediği hürmeti paylaşıyordu. Bu tür şeyler, başka senatörlerle veya önemli kişilerle yapılan sosyal toplantılardaki muhabbetlerde faydalı -ve rahatlıkla tarafsız- konulardı. Atticus'la olan dostluğunda gelenekle birlikte edebiyat da büyük bir konu kaplıyordu. Hem Augustus hem de Maecenas'ın kendi yazıları vardı, hatta Augustus, Maecenas'ın şiir denemeleri konusunda Horatius ve diğerlerine katılarak şaka bile yapıyordu. Augustus, kendi denemelerini kötülemeyi de seviyordu; bir tragedya yazmaya çalıştığında kahramanı "süngerin üzerine düşünce" bu denemeyi bırakarak şakalar yapmıştı.[4]

---

3 Suetonius, *Horace* (Loeb çevirisi).

4 "Süngerine düşmesi" için bkz. Suetonius, *Augustus* 85. 2, Horace passim; konu üzerinde bir tartışma için bkz. P. White, *Promised Verse. Poets in the Society of Augustan Rome*

Herkes gibi, Maecenas'ın çevresindeki şairler de Augustus'un iktidarının olduğu gerçeğini görmemezlikten gelemiyordu ve bunun nihayetinde onun askerî gücünde yattığının da farkındaydılar. Yine de senatörlerin bir kamu görevi veya kariyer peşinde koşmak zorunda olması gibi onlar yazma konusunda zorunda değillerdi. Bu şairlerin eserlerini propaganda olarak önemsememek veya bunların içeriğinin ve temasının Maecenas ve onun vasıtasıyla da Augustus tarafından dikkatli bir şekilde kontrol edildiğini öne sürmek büyük bir hatadır. *Princeps*'in ve rejiminin dikkatli bir şekilde gizlenmiş olan devrilmesini ve üstü kapalı şekilde eleştirilmesini ortaya çıkarmak için araştırma yapmak da eşit derece yanıltıcıdır. Augustus, yalnızca en iyi şairlerle ilişki kurmaktan kıvanç duyuyordu. Bu bir öz saygı, aynı zamanda da iyi siyaset yapma meselesiydi. Büyük İskender'in itibarı, vasat şairler tarafından yapılan abartılı övgülerden ötürü zedelenmişti.

Vergilius, Horatius ve Propertius gibi adamlar, belirli konularda yazmaları için cesaretlendirilebiliyor ve ikna edilebiliyordu. Şüphesiz onlar da, *princeps*'i neyin memnun edeceğinin farkındaydı. Zaman zaman kendilerine yazmaları için "baskı yapıldığı" konusunda latife ediyorlardı, fakat bu genelde gerçek olmayan bir tevazu ile birleşen yeteri kadar yaygın bir edebî taktikti. Cicero, Atticus ve çağdaşları sık sık aynı oyunu oynar ve birbirlerini belirli konular üzerine yazmak için teşvik ederlerdi. Augustus bir keresinde Horatius'a yazarak şairi nazik bir şekilde, eserlerinde kendisinden bahsetmediği için paylamıştır. "Benim dostum olduğun ortada olduğu için gelecek nesillerde itibarının zedelenmesinden mi korkuyorsun?" diyerek her zamanki şakacı üslubunu konuşturan Augustus'un bu kelimelerinin ardında gerçek bir tehdit görmek zordur. Bu muhabbet, siyasi olmaktan ziyade dostça bir muhabbettir -Horatius onun için bir *familiaris* [dost] idi. Her ne kadar bu ikisinin Roma'daki görüntüsü genelde bulanık olsa da buradaki ima herhangi bir eserin ikisi için de bir onur olacağıdır. Horatius, *Epistulae* [Mektuplar] adlı eserinin ikinci kitabındaki ilk şiirinde bir karşılık vererek, kendisi gibi şairlerin devlete yaptığı hizmetlerden bahseder. Bu

(1993), özellikle s. 3-34, 112-55, J. Griffin, "Augustus and the poets: 'Caesar qui cogere posset'", F. Millar & E. Segal (ed.), *Caesar Augustus. Seven Aspects* (1990), s. 189-218, K. Galinsky, *Augustan Culture* (1996), s. 225-79, bütün bunlar, Augustus dönemi şairleri konusunda çok sayıda kaynağa atıfta bulunur.

şiirde şu ünlü dizeler de yer alır: "Esir Yunanistan, o vahşi muzafferini fethetmiştir ve kırsal Latium bölgesine sanatları getirmiştir."[5]

Bu konudaki baskı ve şairlerin zevkine uygun konular azdı. Caesar'ın zaferi ve sağladığı barış ortamı, iç savaşlar boyunca yaşamış olan neredeyse herkesin kolaylıkla övebileceği şeylerdi. Dinî ritüellerin yeniden düzenlenmesi, istikrarın geri dönmesi ve yabancı düşmanların yenilgiye uğratılması bütün Romalılar, özellikle de elit kesim için kesin bir şekilde iyi şeylerdi. Eğer şairler de bu hissi yaşamazsa bu, tuhaf bir şey olurdu. Yazdıkları kelimelerde bırakın doğrudan sansürü, herhangi bir müdahale dahi yoktu. Bir değeri olması için Vergilius, Horatius ve diğerleri gibi adamların kendi başlarına ve kendi tarzlarıyla eser üretmeleri adına rahat bırakılmaları gerekiyordu.

Bunun sonucu, yüzyıllar boyunca takdir edilmeye devam edecek olan son derece kaliteli eserlerin ortaya çıkması oldu. Söz konusu eserlerde yeni rejimin zevkine uygun çok şey vardı, fakat insan deneyimlerine dair de birçok şeyden söz ediliyordu. Bu, kontrol edilmiş herhangi bir propagandadan çok daha güçlü bir şeydi ve restorasyon durumunu besleyen bir şeydi. Augustus'un şairlerle ilişkisi de iktidarının ihtişamını artıran bir şeydi, zira bu, herhangi bir senatör için son derece düzgün bir ilgi alanıydı. Ayrıca, şiirlerin ürettiği şeyler apaçık bir şekilde iyi olduğundan ötürü ne Augustus bir tiran gibi gözüküyordu ne de şairler dalkavuk gibi. Propertius, Parthlara ve diğer düşmanlara karşı yapılan savaş temasını reddedip aşk temasına yöneldiğinde bu, devlet politikasına karşı bir saldırı değildi; okuyucuları kamu hayatını terk etmeye ikna etme amacı değil de şiirlerde neşelendirme amacıyla kullanılan nükteli ve cazibeli taktiklerden biriydi. Augustus'un egemenliği, edebiyat ve sanatın gelişmesi için teşvik edildiği bir ortam yaratmıştı. Şairler, yazarlar ve sanatçılar kendi isimlerini yapmak için mücadele ediyor, köklü türleri genelde yeniden keşfediyorlardı. Bütün büyük sanatçıların, özellikle de güç elde etmek için savaşmış olan bir liderin saltanatında yaşıyorlarsa, doğal bir şekilde muhalif olması gerektiğine dair modern bir önyargı olsa bile, Vergilius'un ve diğerlerinin, ifade ettikleri görüşlerde samimi

5 Suetonius, *Horace*; Horace, *Epistulae* 2. 1. 156-7; yazmaları için "baskı yapılması", örneğin Hirtius da yazdığı ön sözde böyle demişti, bkz. Caesar, *BG* 8; konu üzerinde bir tartışma için bkz. White (1993), s 112-42 ve A. Powell, *Virgil the Partisan* (2008), özellikle s. 3-30.

olduklarından şüphe etmek için iyi bir sebep yoktur. Bu konuda kıyaslama yapmak için, çok sayıda büyük müzik ve sanat eserinin 18. ve 19. yüzyıllardaki mutlak hükümdarların egemenliği ve genellikle de himayesi altında ortaya çıktığını düşünmemiz iyi olacaktır.[6]

Bir keresinde Vergilius, bu fikri geri çevirmeden önce bizzat Augustus hakkında bir destan yazmaktan bahsetmiştir. Bunun yerine *Aeneis*, uzak geçmişten ve Aeneas'tan bahseder. Aeneas, şehrin düşüşünden sonra kaçan ve bir sürgün grubunu İtalya'ya götüren Truvalı bir kahramandır. Birçok nesil sonra İtalya'da, kendi neslinden gelen Romulus Roma'yı kuracaktı. Bu, en eski ve en büyük Yunanca destanlar olan Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia*'sının dünyasıydı ve bu eserlerin görkeminin Latin dilindeki karşılığını bulmak için kasıtlı bir girişimdi. Aeneas'ın Iulius ailesinin atası olduğu ve isimlerinin onun oğlu Iulus'tan geldiği iddia ediliyordu. Ayrıca Truvalı kahraman, Venüs'ün oğlu olduğu için bu, Iulius ailesine tanrısal bir soy atfediyordu. Vergilius kendisini bu projeye adadı, hatta Yunanistan'a seyahati bile şiir üzerinde yeniden çalışmalar ve geliştirmeler yapmaya devam etmek için kendisine ilham olması amacıyla bir tatil olarak yapılmıştı. Vergilius, bütün çabalarına ve seçme parçalardan alınan eski alıntıların iyi bir şekilde karşılanmasına rağmen tatmin olmamıştır. Kendisinin, okuma yaptığı süre boyunca dizeleri değiştirdiği bile bilinir. *Bon viveur* [Hedonist] Horatius'tan daha az sosyal bir adam olan Vergilius, ömrünün büyük bir kısmını malikanelerinden birine kapanıp şiirini kurcalayarak ve birçok dizeyi çıkararak veya düzenleyerek geçirmiştir.[7]

Aeneis tamamlanmamıştır, lakin Yunanistan umduğundan daha az ilham verici olmuş veya Augustus'a eşlik etmek zorunda hissetmiş olmalı ki Vergilius, İtalya'ya dönmekte olan *princeps*'e ve maiyetine katıldı. Bu yolculuk esnasında hastalandı, ilk başta güneş çarpması, sonra da ateş krizleri yaşadı. Vergilius İtalya'ya ulaşsa da MÖ 21 Eylül 19 günü Brundisium'da 52 yaşında, Caesar Augustus'un 44. doğum gününden yalnızca iki gün önce öldü. Augustus, Maecenas ve kendisinin şair çevresinden biri olan Lucius Varius, Vergilius'un vasiyetnamesinin mirasçısı olarak adlandırılmıştı. *Aeneis*'in mevcut durumundan hâlâ memnun olmayan Vergilius, ölmesi durumunda elyazmalarını yakması

6 Propertius 3. 5, 9, 12.
7 Donatus, *Life of Virgil* 20-24, 34, Galinsky (1996), s. 246-53.

için Varius'a yalvarmıştı. Varius bunu reddetmiştir. Vergilius da son günlerinde hizmetkârlarından, kendisi yakabilmesi için parşömenleri getirmelerini istedi. Augustus, bu emre uymamalarını sağladı ve Varius ile bir meslektaşına şiiri düzenleyerek derhal yayımlamalarını söyledi.[8]

Yazarın isteklerine karşın bu itaatsizlik, Roma edebiyatının en büyük başarılarından birini korumak suretiyle dünyaya büyük bir hizmet sunmuştur. Ünlü şairin yazdığı, Iulius atalarından birinin ve Romalıların kökeninin hikâyesini anlatan, hem geçmişi hem de geleceği kutlayan bu büyük ve muhteşem destan için Augustus büyük bir cazibe duyuyordu. Bu yüzden, her ne kadar önemli miktarda bitirilmediği ve açık bir şekilde olağanüstü kalitede olmadığı sürece bu şiiri yaymak istemeyeceği açık olsa da Augustus'un bu konudaki eylemleri tamamen özgecil de değildi. İnsanlar kısa süre içinde Vergilius'un planlamış olabileceği değişiklikler hakkında kafa yormaya başladı -bu spekülasyon günümüzde de araştırmacılar arasında devam etmektedir- fakat *Aeneis*, Homeros'un iyi bir rakibi olarak evrensel bir şekilde takdir edilmişti bile. Kısa süre içinde Roma eğitiminde standart bir metin hâline geldi. (İki yüzyıl sonra, Kuzey Britanya'da ve Yahudiye bölgesinde olmak üzere imparatorluğun ayrı uçlarında bulunan iki askerî katip, sıradan belgelerin ardında şiirden bir dize yazacaktı ve bu daha sonra arkeologlar tarafından bulunacaktı.) *Aeneis*, Latin edebiyatının en çok atıf yapılan eserlerinden biri olmuştu, öte yandan şurası belirtilmelidir ki bu atıfların çoğu erken kitaplarından gelmektedir. Tıpkı Shakespeare gibi, öğretmenler yalnızca az sayıda tanıdık bölüme odaklandığı için destanın büyük bir kısmı görmezden gelinmiştir.[9]

Kitabın ilk dizesi şöyle başlar: "Silahlardan ve insanlardan terennüm ederim" (*arma virumque cano*). Vergilius'un birinci tekil şahıs kullanımı, Homerosçu gelenekten tamamen ayrılmaktadır. *Aeneis*'teki dünya tamamen Homeros'un dünyasıyla doludur, çok sayıda karakter de -hepsinden öte Aeneas- Homeros'tan gelir. Truvalı sığınmacıların Akdeniz'de gezindiği ilk bölüm *Odysseia*'yı yansıtır, bazen Yunan kahraman Odysseus'un bıraktığı izleri takip ederler. Böylece, diğerleri tepegöz Polyphemus'un mağarasından kaçtığı zaman arkada kalmış olan

8 Donatus, *Life of Virgil* 35-41.

9 J. Ziolkowski & J. Putnam, *The Virgilian Tradition. The First Fifteen Hundred Years* (2008), s. 44-5.

Odysseus'un adamlarından birini bulurlar ve bu kör canavarın sinirli bir şekilde etrafta gezindiğini görürler. Tanrıların müdahalesiyle Iuno kindar şekilde Truvalıları kovalarken Venüs, oğlunu korur.

Homeros'tan birçok yansımasıyla ve diğer edebî eserlerden çok sayıda imayla *Aeneis*'te, çok daha modern ve karmaşık bir dünyanın efsanelerinin ipuçları vardır. Aeneas bazen endişeli, öfkeli ve şaşkındır, zaman zaman da kendisi umutsuzluk duyarken adamlarına ilham vermek için güven ve şevk duyuyormuş gibi yapar. Homeros'un kahramanları son derece özgüvenli ve eşit derecede ben merkezciydi. Mesela *İlyada*, Akhilleus'un şahsi bir saygısızlıktan ötürü duyduğu öfkeden bahseder, o kadar ki Patroklos'un ölümü onu savaşa dönmek ve şiddetli bir şekilde intikam almak için harekete geçirene kadar çadırında somurtup kalır. Kendisi, belirsizlik içinde uzun bir hayat yaşamaktansa görkemli bir şekilde kısa bir hayat yaşamayı seçtiğinden, Yunan ordusunun akıbeti onun şahsi güdüleri için neredeyse mevzu dışıdır. *Odysseia*'da ise Odysseus, yolculukları esnasında kendisini takip edenleri kaybettiğinde çok az pişmanlık duyar ve ülkesine dönüp karısını isteyenleri ve bu kişileri kabul etmiş hane üyelerinden herkesi öldürmeden önce perilerle ve tanrıçalarla kırıştırır. Bu tür kahramanlar için tek önemli olan şey şahsi onur ve başarıydı. Bu, Yunanların ve Romalıların birçok neslinin -özellikle de aristokratların- neden bu destanları kendi davranışları için rehber olduğunu açıklamaya yardımcı olur.

Aeneas ise farklıdır. O, büyük görevinin her zaman farkındadır. O, *pius* Aeneas'tır; tanrılara ve ailesine, özellikle de çökmüş Truva'dan taşıdığı babasına karşı hürmetkârdır. Soyunun yazgısının kendi ellerinde olduğunun farkındadır; onları İtalya'ya götürmek zorundadır. Böylece zamanla Roma kurulabilecek, Romalılar Vergilius'un dönemine kadar görkemli bir konuma gelecek ve daha da büyük başarılar elde edecekti. Birden fazla yerde kendisine esin vermek için Aeneas'a, gelecekteki şanının anlık görüntüleri gösterilir. Açık düşmanlar kadar kendisini baştan çıkaracak şeylerle de karşılaşır, bunlardan en ünlüsü takipçileriyle birlikte Kartaca Kraliçesi Dido tarafından kabul edildiğinde gelir. Iuno ve Venüs, Truvalı kahramana âşık olması için Dido'ya komplo kurarlar; Aeneas ile Dido, bir av gezintisi esnasında fırtına çıktığı için bir mağaraya sığınınca aşkları ortaya çıkar. Aeneas, Kartacalıların topraklarında yerleşmektense kısa süre içinde bütün halkıyla birlikte bölgeyi

terk ettiği için geleceğe dair tehdit kısa olmuştur. Kalbi kırılan Dido kendisini öldürür, halkını Aeneas'ın soyuna karşı ölümsüz bir nefretle doldurur. İşte, MÖ 3. ve 2. yüzyıllarda Roma ile Kartaca arasındaki gerçek savaşa yol açan kin bu kadim dönemden gelir.[10]

Vergilius'un destanı, mevcut gelenekler ile -bazen birçoğu arasından bir versiyonu seçer- Homeros'un destanlarının ve diğer destanlarının, ayrıca kendi buluşlarının bir karışımıdır. Yaşadığı döneme dair birçok ima vardır, fakat bunlar ağır imalar değildir. Sicilya, şiirde büyük bir rol oynar -Aeneas burayı iki kez ziyaret eder. Bu, Augustus'un yükselişi dönemindeki merkezî rolünün bir yansımasıdır şüphesiz. Çaresiz Dido, kendisini terk etmesinin bir tesellisi olarak âşığının ona bir "küçük Aeneas" vermemesine pişman olur. Bu da kendi çağındaki Iulius Caesar, Kleopatra ve Caesarion konusunu düşündürür. Destandaki Kartacalı kraliçe ile yakın tarihteki Mısırlı kraliçe arasındaki ilişki doğaldır, fakat asla zorlama değildir. Dido'dan büyük bir sempati ile bahsedilir; tanrılar âşık olmasını ve ardından terk edilmesini sağlarlar. Kleopatra ise hikâyede yalnızca bir kez ortaya çıkar ve bu oldukça düşmanca bir anlatımdır, fakat Dido hain birinden ziyade kurban biri olarak görülür. Dido yalnızca, Vergilius onun korkunç intiharını anlattığı zaman kararsız ve tehlikeli biri olarak tasvir edilir. Buradaki değişim, antik zamanlardaki hassasiyetlerden ziyade günümüzdeki hassasiyetler için sarsıcı bir şeydir.[11]

Pius Aeneas, halkının yazgısını kendi duygularına tercih ederek Dido'yu terk eder. Daha sonra, yeraltı dünyasını ziyaret edip onun ruhuna rastladığında kraliçe, duygularından ziyade keder ve suçla dolu bir sahnede Aeneas'ı tanımayı reddeder. Aeneas birçok kez gelecek için doğru olan şeyi yapar, fakat bu kendisi ve etrafındakiler için pahalıya patlar. En sonunda İtalya'ya geldiklerinde yerel kralların onları karşılama şekli komşularıyla bir savaşa yol açar. Bu da birçok açıdan, Vergilius'un dönemindeki iç savaşları ima eder. Homeros'taki savaşlar acımasız ve vahşicedir, yaralanmalar ve ölümlerle ilgili detaylı anlatımlar vardır. Vergilius da aynı geleneği takip etti. Bu konunun hatlarının daha keskin olduğunu görmek cezbedicidir -bir müttefik kral bir sunağa takılıp düşer ve orada öldürülür, rakibi de alaycı bir şekilde "Belasını buldu (*hoc habet*, gladyatör savaşlarında kalabalığın yaptığı

10 Galinsky (1996), s. 229-31, Powell (2008), s. 11-12, 151, 153-5, 159-61.

11 Dido ve "küçük Aeneas" için bkz. Virgil, *Aeneid* 4. 328-9, Kleopatra için 8. 685-714.

tezahüratlardan biri) büyük tanrılara verilen bu adak daha iyidir" diye haykırmış, yakınlardaki başka bir adam da yere serilip öldürülmeden önce sakallarını yakmıştır. Şüphesiz İlyada'dakinden daha fazla bir şekilde, savaşın nelere mal olduğuna ve ölenlerin ailelerinin yaşadığı hüzne dair imalar vardır.[12]

Yine de bunu savaşın bir lanetlenmesi olarak görmemeliyiz. Her ne kadar Vergilius, savaşı korkunç ve hüzün dolu bir şey olarak tasvir etse de, bunu gereksiz bir şey olarak da sunmaz. Aeneas, diğer herkes gibi savaşta yatıştırılamaz biridir, birbiri ardından gelen düşmanlarını temizleyip yolunu açar. Bunların arasında bir rahip nişanı olan bir adam da vardır. Hikâyenin sonunda, Rutuli kavminin kralı olan Turnus'la karşılaşır. Bu adam hâlihazırda birçok Truvalıyı ve onların müttefiklerini öldürmüştür. Bunlardan en meşhuru, Kral Evander'in oğlu olan Pallas'tı. Aeneas'ın yaraladığı Turnus, zavallı babasının uğruna canının bağışlanmasını isteyerek, Truvalı olan değerli -artık ölü- babası Anchises'i hatırlatır. Galip gelen Aeneas, bir süreliğine bundan etkilenir ve tereddüt eder. Daha sonra Turnus'un, Pallas'ın cesedinden alınmış bir kemer giydiğini fark eder ve merhameti "öfkeye ve korkunç bir hiddete" dönüşür. Bunun Pallas için bir cezalandırma olduğunu söyleyen Aeneas, kılıcını Turnus'un göğsüne saplar. Turnus'un organları "gevşek ve soğuk bir şekilde düşer, son bir nefesiyle de ruhu, kızgın bir şekilde aşağıdaki gölgelere kaçar."[13]

Şiir bu dizelerle biter. Vergilius, bu büyük eserini düzeltmeyi bitirmiş olduğundan, hikâyenin intikamdan ziyade merhamet içinde son bulması için son sahneyi değiştirmeyi planladığı şüphelidir. Turnus, Aeneas'a karşı silahlanmış, düşmanını uğrattığı yıkımdan kıvanç duymuş, onlara hiçbir merhamet göstermemişti ve son karşılaşmada da ateşkesi bozmuştu. Bu adam, hiçbir erdemi olmayan bir canavar olarak tasvir edilmez, Vergilius da Dido'ya ve diğer karakterlere yaptığı gibi ona karşı da aynı sempatiyi gösterir. İnsan doğasına dair böylesi bir anlayış büyük bir sanatçının belirtisidir, fakat Vergilius hiçbir yerde okuyucuyu -daha ziyadesiyle MÖ 1. yüzyıl Roma okuyucusunu-, karakterleri Aeneas ile aynı kefeye koymak için teşvik etmez veya haklı olabileceklerini ima etmez. Birçok Romalı, düşmanlarını takdir

12 Savaş sahneleri için bkz. Virgil, *Aeneid* 10. 510-605, 12. 291-305, alıntı için bkz. 12. 295, Dido'nun ruhu için bkz. 6. 450-76.

13 Virgil, *Aeneid* 12. 945-52.

edebilecek ve fetih savaşlarının genelde, tabi halklar için korkunç şeyler yaşayacakları anlamına geldiğini itiraf edebilecek insanlardı. Böylesi bir farkındalık, Roma yayılmasının adil olduğu yönünde derinlerde yatan inanca hiçbir zaman ciddi şekilde meydan okumamıştır. Düşmanlar, yenilecek ve daha sonra da nezaketle muamele edilecek düşmanlar olarak kalmıştır. Gerçek hayatta olduğu gibi şiirde de barış ortamının keyfi, yalnızca Roma zaferinin bir sonucu olarak geliyordu.[14]

Aeneas, açık bir şekilde göz alıcı, yakışıklı bir kahraman ve fiziksel olarak güçlü bir savaşçı şeklinde olsa da birçok açıdan Augustus'u yansıtıyordu. Bunun, *princeps*'in kasıtlı bir şekilde kutsanışı olmadığı yönündeki iddialarda inanç eksikliği vardır. Her iki adam da görev ve hürmet duygularını kendi rahatlarının ve çıkarlarının önüne koymuş, büyük zorluklara katlanan, nihai zafer kazanılana ve halk barış ve refaha erişene dek birçok yıl boyunca mücadele eden kişilerdi. Zaman zaman, birçok insanın iyiliği ve Roma halkının -ya da Aneneas için Romalı olanlardan öncelerinin- yazgısı için korkunç şeyler yapmaları gerekli olabiliyordu. Bu büyük menfaatler göz önünde bulundurulduğunda, onlara karşı çıkan herkes yok edilmeliydi ve sakin *pietas* duygusu, haklı ve ateşli bir öfkeye dönüşebilirdi. Aeneas zaman zaman onları öldürürken düşmanlarıyla dalga geçmiştir, tıpkı genç Caesar'ın Philippi'den sonra ve Perusia'da yaptığı söylendiği gibi.[15]

Caesar Augustus bu şiirde göklere çıkarılır, ayrıca Actium'daki büyük zaferi esasında, tanrı Vulcanus tarafından Aeneas için dövülen süslü kalkanın merkezinde gösterilir. Zaman zaman Vergilius, belli belirsiz bir şekilde Caesar'a atıf yapar -bir keresinde şöyle der: "Doğu ganimetleriyle bezeli Truvalı Caesar"- ayrıca Augustus'u mı yoksa Iulius Caesar'ı mı ima ettiğini bilmek zordur. Bu belirsizlik muhtemelen kasıtlı bir şeydir ve Vergilius, oğlunun başarılarını ve erdemlerini sağlamlaştıran en iyi baba şeklinde her ikisini de kastetmektedir. Benzer şekilde, yeraltı dünyasında ölüleri yargılayan bir Cato'dan bahsettiğinde bunda da hangi Cato olduğu belirsizdir; ünlü Yaşlı Cato da olabilir, Iulius Caesar'ın büyük düşmanı Genç Cato da. Vergilius, geçmişteki büyük

14 Romalıların düşmanlara karşı tutumlarına dair bir tartışma için bkz. G. Woolf, "Roman Peace", J. Rich & G. Shipley (ed.), *War and Society in the Roman World* (1993), s. 171-94, özellikle 178-85.

15 Düşmanlarını öldürürken Aeneas'ın onlarla dalga geçmesi için bkz., Virgil *Aeneid* 10. 510-605.

Romalıları övme konusunda oldukça isteklidir. Ölmüş Catilina'ya korkunç bir cezalandırma verilir, fakat bundan başka bir yerde siyasi farklılıklara dair çok az ima vardır. Roma'nın doğmayı bekleyen gelecekteki kahramanlarının anlatıldığı yerde iki tane "tam teçhizatlı bir şekilde parıldayan" kişi vardır. Bunlar açık bir şekilde Pompeius ve Iulius Caesar'dır ve "ne yazık ki... savaşlara ve kan deryalarına yol açacaklardır"; "gelinin babası, kocasına karşıydı." Bunlara, kendilerini iç savaşa girmekten alıkoymaları salık verilir. Bu açık bir şekilde eleştiridir, fakat ılımlı bir tondadır ve diktatöre olduğu kadar Büyük Pompeius'a karşı da bir eleştiridir. İnsanların "canlarını bağışlaması" için ilk olarak Iulius Caesar'a salık verilir. Bu da şüphesiz, onun ünlü merhametini onaylayan bir göndermedir.[16]

Aeneis vatanperver bir destandır, geçmişteki şana ve tanrısal Iulius Caesar'ın oğlunun önderlik ettiği Roma'nın daha da büyük yazgısına dair ilham verici ifadelerle doludur. Vergilius'un neslinin çok aşina olduğu şeyler olan savaş ve ihtilafların gözü kara bir şekilde tasvir edilmesine karşın, Roma'nın sınırsız güç vaat ettiği gelecek için bir iyimserlik söz konusudur. Bütün büyük eserler gibi *Aeneis* de birçok açıdan okunabilir ve farklı zamanlarda farklı insanlar tarafından yorumlanabilir. Bu, genelde eserin sahibini şaşırtacak veya yıldıracak yollardan olabilir. Augustus'un, böylesine karışık yorumlara denk gelmiş olması muhtemel değildir; bunun yerine o, dizelerdeki zarafetten etkilenmiş, her yerde bu kadar övülen bir şiirin görünüşü ve kendisinin bu şiirle yakından ilişkisinden keyiflenmişti.

AİLELER VE GÜÇ

Princeps ve maiyeti Roma'ya ulaştığında yıl bitmek üzereydi. Egnatius Rufus'la alâkalı karışıklıklardan sonra hâlen tek bir konsül görevdeydi. Ancak bu zaman bir senatör heyeti ona gelmiştir ve Augustus da bunlardan birini konsül olarak seçmiştir. Bunun nasıl olduğu açık değildir; Dio, Augustus'un bunu kendi yetkileriyle, resmî bir seçim olmadan yaptığını ima eder. Ancak bu, teknik detaylardan ziyade Dio'nun

16 Virgil, *Aeneid* 1. 286-94, burada Augustus'a bir gönderme varsa o zaman onun tanrısallaştırıldığı ima edilir; 6. 666-70, Powell (2008), s. 42-3, 133; Iulius Caesar ve Pompeius için bkz. 6. 828-35.

aslında gerçekleştiğini düşündüğü şeyi tasvir etmiş olmasından kaynaklanabilir. Seçilen adam, iç savaşlar esnasında Augustus'a sadık bir şekilde hizmet etmişti. Augustus, böyle bir düzenleme yaparak bir kez daha, toplanmış olan senato ve halkın resmî onayını alma onurunu reddetmiş oluyordu. Senatörlerden oluşan büyük bir heyetin hâlen kendisini karşılamaya kararlı olduğunu fark edince, gece karanlığından faydalanarak sessizce şehre girdi. Fortuna Redux -şanslı bir şekilde yurda dönme tanrıçası- Tapınağı'nın Porta Capena kapısı yakınlarına yapılması yönündeki kararı kabul etti. Bu kapı, Appius Yolu'ndan yolculuk yaptıktan sonra Roma'ya girdiği yerdi. Orada 12 Ekim günü yıllık kurbanlar yapılacaktı ve bu, dönüşünün anısına kutlanan yeni Augustalia festivali olacaktı.

Caesar Augustus'suz bir Roma huzursuzdu; Agrippa'nın geçici idaresiyle yalnızca *Comitia Centuirata* onu her yıl konsül seçmekten alıkoyulmuştu. Augustus, üç konsül seçme fikrini tam bu sırada ortaya koymuş olabilir. Böylece kendisi hâlen konsül olacaktı ve iki diğer konsül de bu makama seçilme şansına sahip olacaktı. Bu teklif, çok fazla alışılmışın dışında olduğu için hemen reddedildi, zira hiçbir zaman aynı anda ikiden fazla konsül görevde olmamıştı. Dio, Augustus'a kalıcı konsüllük gücü verildiğini iddia eder. Fakat araştırmacılar bunun gerçek olup olmadığı, gerçekse de tam olarak neyi ima ettiği konusunda fikir ayrılığı yaşarlar. Augustus'a konsüllüğün ana sembollerinin verildiğine dair fikir birliği vardır, böylece artık şehirdeyken kendisine bir düzine *lictor* eşlik edecekti. Ayrıca, senato toplantılarında konsüllerin koltukları arasında görev koltuğunda oturacaktı. Detaylar her neyse, ona verilen yetkiler tıpkı MÖ 23 yılındakiler gibi kişiseldi ve herhangi bir kamu göreviyle ilişkili değildi. Sembollerin -özellikle de makam sembollerinin- Roma'daki önemi büyüktü ve Augustus'un devlet üzerindeki kontrolünü artırıyordu.[17]

O zaman kabul edildiğine dair Dio'nun kaydettiği diğer yetkiler reddedilmiş veya değiştirilmiş olabilir. Augustus'un kalıcı bir şekilde "halkın ahlâkının müfettişi" olarak atandığı iddiası muhtemelen kendisine *censor*'luk yetkilerinin geçici bir şekilde verilmesiydi. Zira bir sonraki yıl

17 Suetonius, *Augustus* 37; B. Levick, *Augustus. Image and Substance* (2010), s. 89-90, Salmon (1956), s. 456-78, özellikle 471-3, A. Jones, "The *Imperium* of Augustus", *JRS* 41 (1951), s. 112-19, özellikle 117, sembollerin gücü için bkz. E. Stavely, "'The "Fasces' ve 'Imperium Maius'", *Historia* 12 (1963), s. 458-84.

princeps senatoyu, üye sayısını azaltmak ve son seçimlerdeki karışıklıklarla zedelenen itibarını geri kazandırmak umuduyla bir kez daha elden geçirmiştir. Hiç kimse senatodan emekli olmak istemediğinde Augustus otuz senatör seçerek, en iyi adamları seçtiğine dair herkese açık bir yemin etmişti. Bu otuz kişi de aynı yemini etti ve kendilerinden beş senatör ismi yazmaları istendi, fakat kendilerini veya akrabalarını yazma izni verilmedi. Her beş kişilik gruptan bir adam, yeni senatör sınıfına dahil edilmek üzere seçildi, bu şekilde otuz kişi, her biri başka bir beşlinin ismini yazacak şekilde bu süreci tekrarladı. Bu, zahmetli bir işti ve kapalı kapılar arındaki pazarlıklara açık bir süreçti. Antistius Labeo, yazdığı beş kişiden birine Lepidus'u dahil ettiğinde Augustus bundan rahatsız oldu ve fikrini değiştirmeye çalıştı. Labeo kendi fikrini belirtebileceğini söyleyerek bunu reddetti; eğer Augustus, Lepidus'un *pontifex maximus* olarak kalmasına izin veriyorsa o zaman kendisi, onun ismini yazmaktan suçlanamazdı. Augustus tercihin böyle olmasına izin verdi; ardından, eski triumvir mevkidaşı senato üyesi olarak kalmaya devam ettiğinden kuradan seçilmiş olmalıydı.[18]

Öfkelenen Augustus bu yöntemden vazgeçti ve diğer senatörleri bizzat kendi seçti. Hâlen bazı protestolar vardı, mesela kendisi senatodan çıkarılmışken oğlu çıkarılmayan bir baba protestoda bulunmuştu. Bu adam, togasını giyip ülkesine hizmet ederken aldığı onurlu yara izlerini göstermek için tuniğini sıyırarak protestosunu tam bir Romalı gibi yapmıştı. Başka bir senatör de, kendi konumunu kaybetmiş olan babasının lehine istifa etmeyi istedi. Daha önceki örneklerde olduğu gibi senatodan çıkarılan adamlar eski makamlarının alametlerine ve prestijine sahip olabilecekti, bazıları da hemen sonrasında bir kamu görevine seçilerek senatör sınıfına yeniden yazılmıştı ya da senatoda bir yer edinmişti. Bir kez daha Augustus'un, bu üst meclisin üye sayısını 300'e düşürmeyi hedeflediği, fakat bu fikirden vazgeçmek zorunda kalarak söz konusu rakamın iki katıyla yetindiği söylenir. Bundan daha az üye olursa bütün gerekli makamları doldurmak veya herhangi bir tasarıyı oylamak konusunda 400 kişilik yeterli çoğunluğu sağlamak zor olurdu.

Bu sıralarda Augustus, daha küçük ve daha uygun bir kurul kurdu. Bu, daha sonraları *consilium principis* olarak biliniyor, bütün kamu görevleri temsilcilerinden ve kura yöntemiyle seçilen ve altı ay boyunca

18 Dio 54. 13. 1-14. 5, Suetonius, *Augustus* 54, Crook, *CAH2* X, s. 91-3.

hizmet eden 15 senatörden oluşuyordu. Bu, senatörlerin fikirlerini yansıtmak için faydalı bir kuruldu ve herhangi bir teklif senatoda tartışmaya açılmadan önce bunları sağlamlaştırmaya yardımcı oluyordu. Augustus, Roma'da olduğu zamanlar her toplantısına katılarak ve üyelerini fikirlerini söylemeye teşvik ederek senatoya saygılı bir şekilde davranmaya devam etti. Öfkeli olmasına rağmen Labeo'ya karşı bir şey yapmadı. Ayrıca, senato bundan sonra onun güvenliğini sağlamak için yatak odasının dışında nöbet tutulmasını teklif ettiğinde Labeo, çok fazla horladığı için bundan muaf tutulması gerektiğini söyledi. Suetonius, bir keresinde Augustus'un senatoda yaptığı konuşmalarının "Anlamıyorum!" veya "Şansım olsaydı senin aleyhinde konuşurdum!" -bu, şüphesiz iştirak etmeye çağrılmamış bir adamın son yorumuydu- gibi sözlerle bölündüğünü söyler. Bazen, öfkeli senatörlerin arasındaki şiddetli atışmalar Augustus'u o kadar rahatsız ediyor ve kızdırıyordu ki toplantıyı sona ermeden terk ediyor, senatörlerin önemli devlet meselelerine dair düşündükleri şeyleri söyleyebilme hakkına sahip olması gerektiğine dair tepkilere yol açıyordu.[19]

Geçmişte senatörler, daha büyük olan atlı sınıfıyla beraber kayıt ediliyordu ve bunun için asgari 400.000 *sestertius*'luk mülkiyetleri olması gerekiyordu. Şimdi ise Augustus, bu sınıfın prestijini artırmak için senatörleri resmî bir şekilde ayrı bir sınıf olarak ayırdı. Buna göre en az 1.000.000 *sestertius*'a sahip olmaları gerekiyordu. Bu koşulu yerine getiremeyen bazı kişiler senatodaki koltuklarını kaybetti, öte yandan bu makamı hak ettikleri düşünülen diğer kişilere de gerekli olan para Augustus tarafından verildi. Aynı zamanda, seçimlerdeki rüşvet ve tehdit vakalarıyla ilgilenecek yeni bir yasa da çıkardı.

Bu tür yasalar nadiren etkili olmuştu, ancak Augustus bu yasayı daha sıkı bir şekilde uygulamak için hep güce hem de prestije sahipti. Bu sorun tamamen halledilmemiş olmasa bile şüphesiz vakalar azaltılmıştır. Sonraki on yılda ise çok sayıda köklü ailenin üyeleri yeniden konsül seçilmeye başladı. Bu kişiler iç savaşlarda büyük kayıplar almıştı ve savaşta yer almak için çok genç olan erkeklerdi. Şimdiyse, Augustus'un hâkimiyeti altında olan devlette kamu hayatına atılmak istiyorlardı. Konsüllük gibi onurlar hâlen peşinden koşmaya değer şeylerdi.

19 Dio 54. 15. 1-8, Suetonius, *Augustus* 35, 54, R. Talbert, "Augustus and the Senate", *Greece and Rome* 31 (1984), s. 55-63, özellikle 61.

Bu adamların, Augustus'a karşı senatonun geri kalanından daha fazla veya daha az meyilli olduğuna dair herhangi bir kanıt yoktur. Dio, bu zamanlarda birçok kişinin *princeps*'e karşı komplo kurmak suçundan idam edildiğini söylese de hiçbir isim vermez.[20]

MÖ 18 yılında Livia'nın küçük oğlu Drusus, *quaestor* oldu. Henüz 19 yaşındaydı ve ağabeyi Tiberius'a da gereken yaştan beş yıl önce *praetor*'luğa ve konsüllüğe aday olabilme hakkı verilmişti. Agrippa'nın henüz çocuk yaştaki kızıyla nişanlanan Tiberius, doğu seferinden döndükten sonra sonunda Vipsania ile evlendi -çünkü artık evlenme çağına gelmişti. Birkaç yıl içerisinde kardeşi Drusus da, Marcus Antonius ile Octavia'nın kızı olan Antonia ile evlendi. Augustus Doğu'da iken çok daha önemli bir evlilik gerçekleşmişti. MÖ 21 yılında Agrippa, karışıklıklarla ilgilenmesi için Roma'ya gönderildiğinde ona bazı şahsi meselelerde de yetki verilmişti. Octavia ile Marcellus'un kızı ve *princeps*'in yeğeni olan ikinci karısını boşadı ve Augustus'un dul kalan kızı Iulia ile evlendi. Gelin 18, kocası ise yaklaşık 42 yaşındaydı fakat böylesine bir yaş aralığı aristokrat evliliklerinde yaygın bir durumdu. Bu birleşim büyük bir lütuf göstergesiydi, Augustus'u en güvenilir ve emin vekiline daha yakın bir şekilde bağlıyordu. Bu evlilikte biraz zorlama olduğuna dair dedikodular vardı; iddiaya göre Maecenas, Caesar Augustus'a Agrippa'yı kendisini öldürebilecek ya da damadı yapabilecek kadar güçlü yaptığını söylüyordu. Gerçekte ise buna dair çok az seçenek vardır. Augustus'un Tiberius'a karşı hislerinin ne olduğu belli değildir, fakat onun Vipsania ile planlanan evliliğini iptal etmesi şüphesiz babasına haddini bildirmek amacıyla yapılmış gibi görünüyordu.[21]

Birçok senatör, senatonun yakın çevresinin dışından geldiği veya Caesar Augustus'la olan bağı sayesinde bu kadar yükselebildiği için Agrippa'yı hiçbir zaman affetmemiştir. Diğer yeni adamlar gibi Agrippa da bu farkını sergiliyor gibi görünüyordu; daha ziyade geniş halk kitleleriyle yakın oluyordu ve diğer senatörlerin can attığı bir şey olan zafer alayı gibi şahsi onurlara tenezzül bile etmeyip halk için hayatı kolaylaştıran yapılar yaptırıyordu. Hevesli bir sanat eseri koleksiyoncusuydu, ancak Augustus'un çevresindeki ve aristokrasideki kişilerin tersine bunu şahsi zevk için değil halka göstermek amacıyla yapıyordu.

20 Dio 54. 15. 1-4, 16. 1, 17. 3, Suetonius, *Augustus* 35, Jones (1955).
21 Dio 54. 6. 4-6, 8. 5, 10. 4, 12. 4-5.

Edebiyata çok ilgi göstermiyor, şairler ve yazarlarla dostluk kurmuyordu. Enerjik ve etkin biri olan Agrippa, komutan, yönetici veya inşacı olduğu kadar başarılı bir kocaydı da -en azından Roma standartlarına göre. MÖ 20 yılında Roma'dan ayrılmadan önce Iulia hamileydi ve bu yılın sonlarına doğru Gaius adında bir oğlan doğurmuştu. MÖ 19 yılında Agrippa, İspanya'daki son ciddi isyanı ezdi ve Roma'ya dönüş yolunda bir kez daha zafer alayı ödülünü geri çevirdi. Iulia kısa süre içinde bir kez daha hamile olacaktı ve MÖ 17 yılında Lucius adında başka bir oğlan daha doğurdu.[22]

Princeps'in damadı ve birçok başarıyla böbürlenebilen bir adam olarak Agrippa'nın *auctoritas*'ı diğer herhangi bir senatörden daha fazlaydı. Kısa süre sonra bunu resmî yetkileri daha da güçlendirdi. MÖ 18 yılında Caesar Augustus'a, eyaletlerindeki komuta yetkisi bir beş yıl daha uzatıldı. Aynı zamanda Agrippa'ya da beş yıllık prokonsüllük yetkisi verildi, lakin bu muhtemelen herhangi bir eyalete bağlı değildi ve ancak daha sonraki bir zamanda, sıradan valilerin yetkilerinden daha "büyük" *-imperium maius-* olacaktı. Her ne kadar MÖ 20'li yıllardaki statüsünün detaylarını tahmin etmek zor olsa da Agrippa, geçmişte de zaman zaman benzer bir *imperium*'a sahip olmalıydı. Daha da çarpıcı bir şekilde, MÖ 18 yılında kendisine beş yıllık bir *tribunus* yetkisi de (*tribunicia potestas*) verildi. Caesar Augustus'tan başka hiç kimsenin böyle bir yetkisi yoktu. Bu, *princeps*'e kalıcı şekilde verilmesinin tersine sınırlı bir süre için verilmiş fakat özü itibarıyla şahsi bir hak olarak kalmıştır. Bu da Agrippa'yı diğer kamu görevlilerinden ve öne çıkan senatörlerden daha seçkin biri yapıyordu. Sonuçta, yeni statüsü onu Augustus'tan sonra ikinci kişi yapmıştı ve Augustus sonraki birkaç yıl içinde ölecek olursa şüphesiz onun yerine geçmeyi umabilirdi.[23]

Bir hanedanlık oluşuyordu. Bu izlenim, kısa süre içinde Lucius'un doğumundan sonra Augustus hem Iulia'nın hem de Agrippa'nın çocuklarını evlat edindiğinde daha da kuvvetlenmişti. Bu seremonide sembolik bir satın alma işlemi vardı; Augustus, tartar üzerinde *as* olarak bilinen düşük değerli bir bronz sikkeye, bir *praetor*'un huzurunda üç kez hafifçe vurdu. *Princeps*'in torunları ve en yakın ortaklarının oğulları

22 Cantabria seferi için bkz. Dio 54. 11. 1-6.
23 Agrippa'nın eyaleti için bkz. Dio 54. 12. 4-5, W. Lacey, *Augustus and the Principate. The Evolution of the System* (1996), s. 117-31.

olan bebekler artık Gaius ve Lucius Caesar adını aldı. Bu aşamada herhangi bir kimsenin, Caesar Augustus'un emekliye ayrılmasını ummuş olması muhtemel görünmüyor -ayrıca yetkilerinin birçoğu şahsi ödüller olduğu için, istifa edebileceği bir makam da bulunmuyordu. Yine de, eyalet yetkisi beş yıl daha uzatıldığında söz konusu bölgeleri hizaya getirmek için bunun yeterli bir süre olduğunu iddia etmişti. Bir süre sonra görev süresi on yıl kadar uzatıldıktan sonra artık hiçbir heyecan kalmamış olsa da belki de bazı insanlar ona inanmıştı. Bazı Romalılar, bu kadar çok kalıcı yetkiye bir adamın sahip olmasına hâlen öfke duyuyor olabilirdi, fakat bunlardan çok daha azı yeniden bir iç savaşa girilmesi riskini istiyordu -en azından şimdilik. Yıllar geçtikçe, ismi haricinde her şeyiyle bir hükümdar olduğuna dair gerçeklik daha da az dikkat çekici oluyordu. Öngörülebilir bir gelecekte bu kişiler için mücadele edecek rakip bir savaş beyinin ortaya çıkma ve bir suikast ile Augustus'u ortadan kaldırma ihtimali yoktu. O, şahsi güvenliğini sağlama konusunda Iulius Caesar'dan daha fazla dikkatliydi. Öte yandan MÖ 44 olayları herkese, suikast yapılsa bile bunun yalnızca kaosu ve iç savaşı geri getireceğini göstermişti.[24]

Caesar Augustus'u öldürmek imkânsız olmasa gerekti, onun bu konuda aldığı önlemler de abartılmamalıdır. Senato toplantılarına katılıyordu, bu ve diğer sebeplerden ötürü de Roma sokaklarında yürüyor veya taşınıyordu. Senato toplantılarında önüne çıkan her senatörü selamlıyor, kendi özgü bir şekilde sık sık da uğurluyordu. Toplantılara başkanlık ettiğinde her üyenin ismini bilme konusuna dikkat ediyordu ve fikirlerini dinlemek için onlara isimleriyle hitap ediyordu; kendisine hatırlatacak bir *nomenclator*'dan ziyade muhteşem hafızasına güveniyordu. Her yerde olduğu gibi Roma'da da kendisine bazı taleplerde bulunan kişiler erişebiliyordu, onları dinlemek için hevesli olduğunu göstermek adına özen gösteriyor, kendisine gergin bir şekilde yaklaşan bir adamı sanki "bir file sikke teklif eden" biri gibi gözüktüğünü söyleyerek fırçalıyordu. Başka bir hikâyeye göre, Palatinus Tepesi'ndeki evinin giriş kısmında bekleyen -muhtemelen onun dikkatini çekmek isteyen başka kişilerin arasında-bir Yunan şair varmış. Bu adam, *imparatoru* övdüğü bir şiirini beraberinde taşıyormuş ve bunun için ödüllendirilmeyi umuyormuş. Augustus uzun bir süre bu adamı görmezden

24 Evlatlık edinmesi için bkz. Suetonius, *Augustus* 55. 1.

gelmiş. Vergilius ve Horatius gibi yetenekli şairlerle ilişkilendirilmekten memnun olan Augustus'un, başarısız bir yazarın vasat girişimlerini kabul etmek gibi bir talebi yoktu; yanına gelmesine izin vermeden bu şairin yanından geçmiş gitmiş.[25]

Yunan şair ısrarcı olunca Augustus en sonunda bu adama bir şaka yapmaya karar vermiş. Sonraki gün şair her zamanki gibi oradaymış, bu sefer Augustus ona gidip kendi şiirlerinden birkaç dizenin olduğu bir papirüs parçası vermiş. Bundan pek etkilenmeyen şair, şiirleri yüksek sesle okuyarak bunların ne kadar kaliteli olduğunu övmüş ve sonra da Imperator Caesar Augustus'a başına bela olduğu için birkaç sikke verip, bunun çok az olduğu için özür dilemiş ve Yunanca "Augustus'un açık talihi üzerine yemin ederim ki daha fazla param olsaydı size verirdim" demiş. Bu hoşuna gidince Augustus, hizmetkârlarından birine adama 100.000 *sestertius* vermesini emretmiş.[26]

Bu ve bunun gibi çok sayıdaki anekdot Caesar Augustus'un öyle mesafeli olmaktan ziyade yalnızca zengin ve önemli kişiler değil ayrıca neredeyse herkes tarafından erişebilir biri olduğunu açıkça ortaya koyar. Dahası, Romalıların büyük bir çoğunluğunun herhangi bir alternatiften ziyade onun egemenliğini kabul etmeye razı olduğunu da onaylar. Bu bağlamda, Agrippa'nın kamuda daha iyi tanınması ve iki oğlunun da evlat edinilmesi gelecekteki istikrarın ve güvenliğin teminatlarıydı. Bu, Augustus için de, çocukların evlat edinilmesi konusunda da önemli bir şeydi. Roma ırkının, özellikle de elitlerin geleceği de o zaman en çok düşündüğü şeylerden biri olmuştu. İç savaşlar ve kara liste uygulamaları senatör ve çok sayıda atlı sınıfı ailesini büyük kayıplara uğratmıştı. Bazı aileler toptan yok olmuştu, diğerlerinin bir veya iki nesli de siyasi kariyerlerinin en iyi yılları esnasında veya öncesinde ortadan kaldırılmıştı. Çocuk yetiştirmek pahalı bir şeydi, hele hele bunlar da siyasi kariyer peşinde koşacaksa. Ayrıca, artık çok sayıda insanın bekar kalmayı veya evlenip çocuk yapmamayı tercih ettiğine dair yaygın bir inanış vardı.

Augustus harekete geçmeye karar verdi. Şüphesiz, senatoya sunmaya hazırlanmadan önce meseleyi *consilium*'u yani kendi küçük divanıyla önceden ele almıştı. Roma'nın elit kesiminin görevini yerine

25 Ona erişmenin mümkün olduğuna dair bkz. Suetonius, *Augustus* 53. 2-3.
26 Macrobius, *Saturnalia* 2. 4. 31.

getirerek genç adamları kamu kariyeri sahibi olmaları adına yetiştirme hususunda manevi bir kaygısı vardı. Bunu yapmak uygun bir şeydi ve geçmişte *censor*'ların görevlerinden birinde kamu ahlâkını ve tutumunu denetlemek de vardı. Augustus, Doğu'dan döndüğünde *lex Augusta*'yı çıkarma hakkına sahip oldu. Bu karar, senatoda tartışma ve Halk Meclisinde oylama yapma gibi bir formalite olmadan yasalaşacaktı. Augustus'un bu hakkı kabul edip etmediği belli değildir, fakat etmiş olsa bile bundan faydalanmamayı tercih etmiştir. Bunun yerine teklifi senatörlerin onayına sunuldu ve daha sonra da *lex Iulia de maritandis ordinibus* olarak oylamadan geçip yasalaştı. Üç veya daha fazla çocuğu olan babalara bazı ödüller verilirken evli olmayan veya çocuksuz olanlara da cezalar uygulandı. Her zamanki gibi senatör sınıfının itibarını önemsediği için, senatörlere azatlı kadınlara evlenme yasağı getirildi. Ancak bu, atlı sınıfı üyeleri de dahil olmak üzere diğer vatandaşlar için serbestti, zira çoğu insan vatandaş nüfusunda kadınların erkeklerden daha az olduğuna inanıyordu.[27]

Aynı zaman içerisinde Augustus bir başka yasa daha çıkarttı. *Lex Iulia de adulteriis* adındaki bu yasa, evlilik dışında özgür kadınlarla zina yapanlara veya herhangi bir cinsel münasebet yaşayanlara ceza veriyordu. Bu yasaya, genç neslin artık çok vahşileştiğini ve bunun birçok kişiyi evlenip aile oluşturmaktan alıkoyduğunu düşünen senatonun önayak olduğu söyleniyordu. Yasa geçti, fakat bazıları çok daha sıkı bir önlem alınması gerektiğini isteyince Dio'nun iddiasına göre Augustus, bu yeni yasanın yeterli olduğunu düşünerek daha fazla müdahalede bulunmak istememiştir. Bu tür meseleleri düzenlemek son derece zordur ve söz konusu düzenlemelerin de saçma görüneceğine dair bir ihtimal vardır. Augustus'un durumunda, diğer adamların karılarıyla yaşadığı ilişkilere dair sahip olduğu ünü bu konuda çok az yardımcı olmuştur. Yasa tartışmaları esnasında onun bu konuyu tartışma hususunda vasıflı olduğunu ima eden ironik dedikodular da vardı. Kendisiyle alay edilen ve hâlen daha fazla şey yapması için baskı altında olan Augustus, bu insanlara karılarını daha iyi bir şekilde kontrol etmelerini tavsiye etti: "Uygun olduğunu düşündüğünüz gibi karılarınıza ders ve talimat verin. Ben, bu şekilde yapıyorum." 600 üyede bile senatörler, Augustus'un ve ailesinin de dahil olduğu küçük aristokrat dünyasının bir

27 Dio 54. 10. 5-7, 16. 1-2, *Res Gestae* 6. 2, Crook, *CAH2* X, s. 92-3.

parçasıydı. Herkes Livia'yı tanıyordu ve onun korkunç ününü biliyordu, bu yüzden Augustus'un beyanı büyük sürprizlere yol açtı. Birçok konuşmacı Augustus'a karısına ne tür talimatlar verdiğini detaylıca anlatması için baskı yaptı. Augustus'un bu konuda yapabildiği en iyi şey, Livia ile Iulia'nın tavırlarına, kıyafetlerine ve hareketlerine dair tavsiye verdiğini söylemek oldu.[28]

Senatörler, bir misilleme korkusu olmadan *princeps*'i mahcup etme konusunda özgür hissediyorlardı. Bu belki de bazı kişilerin kariyerlerine zarar vermişti, fakat birçok kişi makam, onur ve eyalet komutaları bakımından istedikleri her şeyi zaten elde etmişti ve herhangi bir engelle karşılaşmamıştı. Yapılan alay da abartıya kaçmıyordu, özellikle de Roma siyasetindeki geleneksel aşırı kaba hakaret diliyle kıyaslandığında. Ayrıca, doğrudan Augustus eleştirileceği zaman alay da bitiyordu. Birçok açıdan bu tür değişimler, Augustus'un hâlen senatonun en seçkin üyesinden başka bir şey olmadığı yönündeki görüntüyü korumaya yardım ediyordu. Yasaları herhangi bir zorluk olmadan geçirildi. Bunları uygulamak başka bir meseleydi, lakin yeni kurallara yapılan direnişin ona muhalefetle pek alâkası yoktu. Bazı kişiler yine küçük yaştaki çocuklarla nişanlanıp, gerçek evlilik yapma zahmetine girmeden evlilikten gelen faydaları elde ediyordu. Augustus bu yasada bir düzenleme yaptı. Buna göre bir nişan yalnızca, iki sene içinde düğün gerçekleşirse geçerli olacaktı.[29]

Bu yasaların uygulanması için yapılan girişimler daha fazla rahatsızlığa yol açtı. Augustus'un, halkın ahlâkına dair geçici sorumlulukları bireysel vakaların ona sunulacağı anlamına geliyordu. Bir keresinde bir adam, daha önce zina yaptığı bir kadınla evlendiği yönünde suçlandı. Bu, Augustus'un Livia ile alışılmışın dışında bir şekilde flört yaşadığı düşünüldüğünde hassas bir konuydu. Bu örnekte, adamı suçlayan kişi onun karakteri hakkında birçok farklı suçlamada da bulundu. Açık bir şekilde ona karşı derin bir kin besliyordu. Augustus, belli belirsiz bir şekilde geçmişteki kavgaları unutmaları gerektiğini söyleyerek davayı düşürdü. MÖ 17 yılının başında 45 yaşında olan *princeps* olgun bir adamdı, öfkeli çıkışlara ve gençliğindeki acemi ifadelere artık daha az meyilliydi. Senatörlerin ironik bir şekilde sorgulanmasıyla veya

28 Dio 54. 16. 3-5.
29 Dio 54. 16. 7.

konuşmalarının bölünmesiyle başa çıkabiliyor hatta zor durumlarla karşılaştığında iyi bir mizah anlayışıyla itibarına çok zarar vermeden işin içinden sıyrılabiliyordu.[30]

Augustus'un nezaketi, idaresi konusundaki zorlu gerçeği yumuşatıyordu ve eski triumvirin katı karakteri yalnızca zaman zaman ortaya çıkabiliyordu. Bir keresinde Augustus, Vedius Pollio adındaki bir atlı sınıfı mensubuyla yemek yiyordu. Bu adam zenginliği, lükse olan tutkusu ve zalimliğiyle biliniyordu. O eski bir dostuydu, muhtemelen MÖ 44 yılında siyasete atıldığında genç Caesar'ı destekleyen zenginlerden biriydi. Cicero'nun neslindeki birçok kişi gibi onun da süslü ve büyük balık havuzları vardı. Bunlardan biri, etçil bofa balıklarıyla doluydu ve kendisini kızdıran kölelerini bu balıklara atıyordu. Yemek esnasında bir köle, takım hâlindeki pahalı bir içecek kupasından birini kazara kırınca efendisi derhal onun balıklara atılmasını emretti. Imperator Caesar Augustus da kendi emrini vererek, hizmetkârlarından birine takımın diğer parçalarını toplamasını ve köleyi bırakana kadar bunları sahibinin önünde birer birer parçalamasını söyledi. Bu hikâye, Augustus'un bir senatörün bu korkunç hareketini onaylamadığını göstermek için anlatılır. Gerçekten de onu dürten şey buydu. Ayrıca, bu şekilde hareket edebileceğini ve kendisini misafir eden kişinin bu konuda hiçbir şey yapamayacağını bildiği için kendisine mutlak surette güvenmesine dair de ürkütücü bir şey vardır. Daha sonraları bu adam ölmüş, lüks villalarından birini de *princeps*'e vasiyetle bırakmıştır. Augustus, hiçbir şey Vedius'un ismini hatırlatmasın diye bu villayı yıktırmıştır. Bu onun mülkiyetiydi ve bununla ne istiyorsa yapabilirdi, fakat başkasının anısını küçümseyici bir şekilde yok etmek -gerekçesi her ne olursa olsun- Caesar Augustus'un mutlak egemenliğini ortaya koyuyordu.[31]

Ona karşı gelecek hiçbir güç yoktu, her ne olursa olsun bunu anlamayan hiç kimse yoktu. İnsanlar onu eleştirebilirdi, lakin bunun kısıtlı bir ölçüde olduğu gerçeği kontrol ettiği saygı kadar korkuyu da ortaya koyar. Geçmişte Romalılar, devletteki en büyük adamlara karşı bile kendi fikirlerini dile getirme hususunda hiç bu kadar suskun olmamıştı.

30 Dio 54. 16. 6, genel olarak bkz. A. Wallace-Hadrill, "Civilis Principis: between citizen and king", *JRS* 72 (1982), s. 32-48.

31 Dio 54. 23, Pliny, *NH* 9. 77, Seneca, *de ira* 3. 40. 2, *de clementia* 1. 18. 2, R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 410; Vedius için bkz. R. Syme, "Who was Vedius Pollio?", *Roman Papers* Vol. 2 (1979), s. 518-29.

Senato binası da dahil olmak üzere kamusal yerlerde bırakılmış, kimin yazdığı belli olmayan kitapçıklarda önemli düşünceler dile getirilmişti. Caesar Augustus bu saldırılara karşı kendisini korumak için senatoda konuştu ve gelecekte bu yazıları yazanların sorgulanacağını ve hesap vereceğini bildirdi. Bazen onunla veya rejimiyle bağlantısı olmayan diğer senatörlere karşı da son derece şiddetli hakaretler yönlendiriliyordu ve bunlar eski düşmanlıkları yansıtıyordu. Herhangi bir dönemde olduğu gibi yüksek siyaset konuları çoğunluğun zamanının, gayretlerinin ve çıkarlarının yalnızca küçük bir kısmını kapsıyordu. Bu yıllarda Augustus, oyuncu Pylades'i sürgünden çağırdı. Bu ceza, onun ve Bathyllus adındaki diğer oyuncunun destekçileri arasındaki rekabet iyice büyüdükten sonra verilmişti. Pylades, onu seçerek ve kalabalığın yaptığı diğer tacizleri bu adama yönlendirerek sözünü kesenlerden birinin onurunu kırdı. Maecenas Bathyllus'u çok seviyor ve koruyordu. Artık onun rakibi sahneye geri dönmüştü ve her iki adam da izleyiciler için oldukça popüler olmaya devam etti. Augustus, geçmişteki huzursuzluklardan dolayı onu fırçalayınca Plyades özgüvenli bir şekilde, halkın boş vakitlerini ve heveslerini tiyatroya ve onun ünlü -zaman zaman da kötü şöhretli- yıldızlarına adamasının en çok onun çıkarına olduğunu Caesar'a temin etti.[32]

YILLARIN DÖNGÜSÜ

MÖ 17 yılında, yeni doğan Lucius ve kardeşi Gaius oğulları olarak evlat edinildiğinde Caesar Augustus uzun vadede geleceği düşünüyordu. On yıllar süren çatışmaların sonrasındaki bütün kutlamalar için, maddi ve manevi olarak yenilenmeye dair bütün konuşulanlar ve gelenek ile geçmişteki şanlara duyulan bütün derin ilgiler için rejimin bütün inancı geçmişten ziyade gelecek üzerineydi. Caesar Augustus'un önderliğindeki Romalıların büyük başarılarından sonra, kendisi Romalıları geleceğe götürdükçe daha da büyükleri gelecekti. Yenilenme, Romalıları yazgılarına uygun hâle getirmek için önemli bir husustu; yüzyıllar boyunca Roma şehrinin ilerleyişine rehberlik yapmış olan tanrılarla olan ilişkiler yeniden düzenlenmişti, vatandaşlar da Romalılara özgü şekilde hareket ediyor ve davranış sergiliyordu. Fakat nihayetinde bu, her şeyin geçmişte olduğu gibi olması için değil, doğru yolda ilerlemek içindi.

32 Suetonius, *Augustus* 45. 4, 55, Dio 54. 17. 4-5.

Romalıların zamanı ölçmek için birkaç yöntemi vardı. Yıl, doğal şekilde mevsimlerin geçişi üzerine kuruluydu ve siyasi dünyaya yakın bir şekilde bağlıydı. Yıllara o yıl konsüllük yapan kişilerin isimleri veriliyordu. Her beş yılda bir *-lustrum- censor*'lar, bütün vatandaş nüfusunun sayısını, refahını ve statüsünü gözden geçirmek durumundaydı. Bunun ötesinde daha uzun bir dönem *-saeculum-* veya döngü vardı ve bu, insan hayatından çok daha uzun bir şey olarak düşünülürdü. Bu, geçmişte yalnızca birkaç durumda kutlanmıştı ve her ne kadar çoğu insan her yüzyılda bir geldiğini düşünse de bunun uzunluğuna dair şüpheler vardır. Son kutlama MÖ 146 yılında yapılmıştı, fakat bundan 100 yıl sonra yaşanan iç savaşların hengamesi hiç kimsenin yeni döngüyü kutlamakla ilgilenmemesine yol açmıştı. Augustus, Iulius Caesar'ın tanrılara katılmak üzere göğe yükselmesini müjdeleyen kuyrukluyıldızın yeni bir *saeculum* başlangıcının işareti olduğuna dair bir söylentiden bahsediyordu. Lakin bu pek de uygun bir zaman değildi. Destekçilerinden biri olan ünlü hukukçu Gaius Ateius Capito, bu döngünün aslında her 110 yılda bir olduğunu, eğer şehrin kuruluşundan itibaren kutlanacaksa festivalin MÖ 17 yılına denk geleceğini "keşfetti". Herkes buna ikna olmamıştı -İmparator Claudius, festivali kendi saltanatı döneminde kutlayabilmek için geleneksel sisteme geri dönmüştü- fakat bu, böylesine büyük ve toplum tarafından onaylanan bir etkinliği düzenlemek isteyen Augustus için çok da önemli değildi.[33]

Ludi Saeculares, yani Seküler Oyunları[34] -bu terimin modern çevirisi yanlıştır, zira bunlar her açıdan dinî ritüellerdi- planlamak için büyük çaba sarf edildi. Augustus bu işin her aşamasına dahil olmuştu, tıpkı Agrippa gibi. Kendisine *tribunus* yetkisi verildiğinden onun rolü daha belirgindi. Her ikisi de önemli bir kadim rahip heyeti olan *quindecemviri sacris faciundis* üyesiydi. Bu rahiplerin görevi bu ritüelleri idare etmekti. Diğer üyelerin hepsi -artık, adlarını aldıkları on beş taneden daha fazla rahip vardı, zira Augustus bütün rahip heyetlerini

---

33 Genel olarak *ludi saeculares* için bkz. Galinsky (1996), s.100-06, Levick (2010), s. 152 ve Price *CAH2* X, s.834-7.

34 *Saecularis* terimi, kuşak, çağ, yüzyıl anlamındaki *saeculum* isminden geliyor. Hem bir yüzyıl hem de dünyevi, cismani anlamına gelen *saecularis* terimi Roma'nın çok eski tarihlerinden beri her yüz yılda bir kutlanan bu oyunların isminde geçse de burada yazar, oyunların belki de son zamanlarda kutlanma sıklığının değişmiş olması sebebiyle ikinci anlamı tercih etmiş. [ç.n.]

genişletmişti ve hepsinin de üyesiydi- senatördü ve düzenlemeler onlara teklif ediliyor ve onlar tarafından onaylanıyordu. Senato, etkinlik detaylarının devlet hazinesi tarafından ödenen mermer ve bronz bir alandaki yazıtlara kaydedilmesine karar verdi. Her şey geleneksel ve münasip bir yolla yapıldı, lakin bu işlem boyunca Augustus ile Agrippa'nın rolleri rahiplerin ve diğer senatörlerin çok üstündeydi: "Bu esnada konsül Gaius Silanus, aradan geçen birçok yıldan sonra Seküler Oyunların, *tribunus* yetkisi sahibi olan Imperator Caesar Augustus ile Marcus Agrippa'nın idaresinde bu yıl kutlanacağını söyledi."

Evlilik düzenlemesi yapan yeni yasaya göre evli olmayan erkek ve kadınlar, kamu festivallerini izleyemezdi. Fakat bu durumda etkinlik çok önemliydi ve -bu döngü herhangi bir insan ömründen çok uzun olduğu ve buna şahitlik etmek için tek şansları bulunduğuna dair bir düşünce olduğu için- bu yasak kaldırıldı.

MÖ 31 Mayıs 17 günü *ludi saeculares*, Tiber Nehri yakınlarındaki Campus Martius'ta Augustus'un gece vakti bir kurban kesmesiyle başladı. Sibil Kitapları tarafından belirlenen ritüelle uyumlu olarak, Fates, ya da Yunanca ismi olan *Moirae* için dokuz dişi koyun ve dokuz dişi keçi kurnan etti. Bu tanrılara, Roma halkının açık talihi, -bunlara, tanrısal güçler için kimlikleri tamamen açık olsun diye ayrıca *Quirites* ismi de verilmişti- savaşta sürekli başarı, devletin ve lejyonlar dolusu askerlerinin iyiliği için dua etti. Bu duaya, 'Latinleri itaatkâr' tutmak için kadim bir ifade de eklendi. Roma'nın Latince konuşan komşuları, MÖ 4. yüzyıldan beri Roma'nın idaresi altındaydı, fakat Roma ritüelleri saplantı derecesinde muhafazakârdı. Bu yüzden, kimsenin anlayamayacağı sözleri tekrar etmek raddesine kadar, uzak geçmişten kalan bazı sözler yeterince yaygındı. Bu noktada, ritüelin eski kutlamalara çok şey borçlu olması ve bu şekilde kadim bir ritüelmiş gibi göstermek için kasıtlı bir girişimin olduğu pek muhtemel değildir. Bu geleneksel dış görünüşe modern bir görünüş de dahil olmuştu: Augustus, dua esnasında iki kez "Roma halkı, *Quirites*, on beşler heyeti, bana, evime ve haneme" diye dua etmişti.

O gece, dikkatlice seçilmiş 110 kadından oluşan bir grup için ziyafet verildi. Bunların hepsi anneydi ve tanrıçalar Iuno ile Diana'nın küçük heykelleri masalara yerleştirilmişti. Ayrıca bir tiyatro da oynandı. Kalabalık bunu, Yunanlardan benimsenen bir yöntem olan koltuklara

oturmak yerine geleneksel Roma tarzı ayakta durarak izledi. Bir sonraki gün olan 1 Haziran'da Augustus ve Agrippa Capitolium'a gidip muhteşem bir boğa kurban etti, Iuppiter Optimus Maximus'a da adaklar adadı, 2 Haziran'da da tekrardan Capitolium'da Iuno'ya kurban kestiler. Rahip heyetinin diğer üyeleri de onlara katıldı, fakat kurbanları yalnızca bu iki kişi kesti. Belirli tanrı veya tanrıçalara hitap etmekten ayrı olarak, her defasında ilk ibadeti yapıp Latinlerin kendi hâkimiyetleri altında tutulmasını, *princeps*'in, evinin ve hanesinin güvenli olup Roma halkının başarılı olmasını *Quirites*'ten istediler. 1 Haziran gecesi, Yunan çocuk doğumu tanrısı olan Ilithyia'ya ritüel için hazırlanan pastalar sunuldu, 2 Haziran günü de Augustus, Tiber Nehri yakınlarında Toprak Ana onuruna, gebe bir dişi domuz kurban etti. Ertesi gün o ve Agrippa, bu sefer Apollon ile Diana'ya pasta sunmak için Palatinus'a çıktılar.

Hayvan kurbanı bize oldukça yabancıdır, bu dönemi çalışan araştırmacıların yaygın ritüellerin değerini hafife alması ve bunların ne kadar çok özen ve hazırlık gerektirdiğini unutması da oldukça kolaydır. Doğru hayvanlar seçilmeli, bunların sağlığı iyi olmalıydı ve panik yapmasınlar diye sunağa sakin bir şekilde getirilmeliydi. Hayvanları kesenler aslında oldukça eğitimli uzmanlardı, zira işlemin düzenli ve etkili olması gerekiyordu. Augustus ve Agrippa kurban esnasında yakınlarda durmuştu, togalarının bir kısmıyla başlarının üstünü örterek dua sözlerini okuyorlardı. Augustus'un, başı bu şekilde örtülmüş birçok -Agrippa'nın da bir miktar- heykeli vardır. Belli ki *princeps*, hürmetkârlığını (*pietas*) ve rahip rolünü sergilemek istemişti. Herhangi bir hata -hazırlık ritüellerinde olsun, kurbanın kesiminde olsun, duadaki kelimelerde en ufak bir hata olsun- bütün ritüeli geçersiz kılar, tekrarlanmasını gerektirirdi.

Bu kurban törenlerine, zaman zaman halka açık törenlerde yer almış 110 evli kadın tarafından düzenlenen ve daha kutsal olan ziyafetler eşlik ediyordu. Ayrıca, ritüellerden sonra yedi gün süren, Yunanca ve Latince tiyatro gösterileri de yapıldı. Bunların bazıları geçici ahşap tiyatrolarda, bazıları Pompeius Tiyatrosu'nda, bazıları da hâlen tamamlanmamış olan Marcellus Tiyatrosunda sergilendi. Ayrıca yaklaşık iki hafta boyunca şatafata ve gösteriye sebep olan vahşi hayvan savaşları ve at yarışları da gerçekleştirildi. Bunlar sayesinde Roma'nın mevcut ve gelecekteki büyüklüğü, ayrılmaz bir şekilde Caesar Augustus'un ve ortağı Arippa'nın önderliğiyle bağdaştırıldı.

3 Haziran günü Palatinus ve daha sonra da Capitolium tepelerinde özel bir şiir okundu. Bunu, 27 oğlan ile 27 kızdan oluşan özel bir koro seslendirdi. Üç kere dokuz, kutsal sayıların bir birleşimiydi. Bu şiirin yazarı Horatius'tu. Öte yandan, hâlen sağ olsaydı muhtemelen Vergilius seçilirdi. *Carmen Saeculare* adındaki bu şiir günümüze kadar gelmiştir. Şiir, kurbanlarla yatıştırılan ve diğer tanrılara, Roma'yı kutsaması ve korumaları için seslenir ve *Aeneis*'te övülen Truva geçmişinden bahseder. Augustus'un yakından ilgilendiği birçok konu belirtilmiştir. Mesela "Kadınlarla erkekleri evlendirmek ve yeni çocuklar yetiştirmek üzere evlilik üzerine babaların (geleneksel olarak ailelerinin babası olan senatörlere verilen bir başka isim) yasasıydı." Augustus, "Anchises ve Venüs'ün soyundan gelen onurlu biri... düşmanlarına karşı savaşta acımasız olabilse de yenildikleri zaman onlara merhametli olan biri" olarak görülür. Iulius ailesine yapılan bu vurgu, o yıl darp edilmiş olan ve Iulius Caesar'ı tasvir eden bir dizi sikkede tekrarlanmıştır.[35]

Bu oyunlar, sürmekte olan ve çoktan temeli atılan yenilenmenin ve daha da iyi bir geleceğin vaadinin işareti olarak amaçlanmıştır. Romalılar çoğalacak, tarihin bu sonraki döngüsünde yeni nesiller çok daha güçlü olacaktı ve Caesar Augustus her şeyin merkezindeydi. Artık oğul sahibi olmakla böbürlenebilirdi, zira kendi kariyeri de gösterdiği üzere evlatlık bağı güçlü bir şeydi. Yine de bir erkeğin evlat edinmesi, kendi çocuklarını yetiştirmesi kadar masraflı bir şeydi. Augustus bu şekilde, tıpkı elitlerin diğer kısmını da aynı şeyi yapmaya teşvik ettiği ve zorlamaya çalıştığı gibi, yeni bir Romalı nesli yaratma idealine uygun şekilde yaşamıştır. Aynı şey, üvey çocuklarının ve büyük ailesinin erken evliliklerinde de geçerliydi.

Augustus'un çevresindeki diğerleri ise bu kadar güzel örnekler teşkil etmiyordu. Maecenas evliydi fakat çocukları yoktu ve görünüşe göre erkek âşıklara karşı daha çok ilgiliydi. Görünüşe göre Vergilius da evlenmemişti ve oğlanlara karşı tutku duyduğu yönünde dedikodusu yapılıyordu. Horatius, kadınlar konusunda coşkuluydu fakat eylemlerini profesyonel metresler ve diğer fahişelerle sınırlandırmıştı. Bu kadınlarla

---

35 Horace, *Carmen Saeculare* 17-20, 50-52 (Loeb çevirisi); *ludi saeculares*'i kaydeden bir yazıtın çevirisi için bkz. N. Lewis & M. Reinhold (eds), *Roman Civilization. Selected Readings* Vol. 1: *The Republic and the Augustan Age* (3. Basım, 1990), s. 612-16. Bazı değişiklikler yapılan atıflar bu çevirilerden alınmıştır.

sevişirken onları izleyebilmek adına, yatak odasının duvarlarında ve tavanında aynalar olduğu söyleniyordu. Bu eğer doğruysa son derece pahalı bir zevkti, zira o zamanlar aynalar çok masraflıydı. Öyle görünüyor ki Augustus bu duruma pek takmamış, hatta mektuplarında şakacı bir şekilde şaire "son derece çapkın bir küçük adam" ve "kusursuz penis" demiştir. Bu adamlardan hiçbiri ciddi bir şekilde siyasi kariyere atılmamıştı; Maecenas'ın bir otoritesi ve kapalı kapılar arkasında güçleri vardı fakat hiçbir zaman bir makamda bulunmamıştı.[36]

Caesar Augustus, bir Romalıdan bekleneceği üzere sırf kendi iyiliği için tavırlarını değiştirmekten ziyade dış görünüşüyle ve pratiklik konusuyla daha çok ilgileniyordu. Başka bir nesil yetişsin diye aristokrasinin çoğalmasına ve bunların kamusal alanlarda onurlu bir şekilde davranarak, tanrılara ve geleneklere saygı göstermesine ihtiyacı vardı. Birçok kişi evlilik yasalarına karşı öfke ve umursamazlık gösterse de nihayetinde çoğunluk muhtemelen öyle ya da böyle bu yasalara uymuştu. Eğer bunu yapıp, kamusal alanlarda uygun şekilde davranırlarsa ne Augustus ne da başka birisi insanların şahsi düşünceleriyle ilgilenecekti.

36 Suetonius, *Horace*, *Augustus* 86. 2, Donatus, *Life of Virgil* 9, Dio 55. 7. 1-6, C. Williams, *Roman Homosexuality. Ideologies of Masculinity in Classical Antiquity* (1999), s. 157-9.

17

AİLE VE MEVKİDAŞLAR

"Birçok kişi, başkentte uzun bir süre kalmasından ötürü Augustus Caesar'dan hoşlanmamaya başladı." *Dio, MS 3. yüzyıl başları.*[1]

"Adriyatik Denizi'ne en yakın olan topraklardan Toskana Denizi'ne kadar bütün yerlerde, herhangi bir kabileye haksız bir savaş açmadan Alpler bölgesini yatıştırdım." *Tanrısal Augustus'un İcraatları.*[2]

MÖ 17 sonlarında veya 16 başlarında, Cermen kabileler Usipetes, Tencteri ve Sugambri, kendi topraklarında olan Romalıları -muhtemelen tüccarlık yapıyorlardı- birdenbire yakalayarak çarmıha gerdi. Bu düşmanlığa neyin sebep olduğunu bilmiyoruz, lakin bundan sonra büyük bir savaşçı birliği toplandı ve Roma kontrolündeki Galya'ya doğru Ren üzerinden bir akın düzenlendi. *Legatus* Marcus Lollius, Cermenlerle mücadele etmek için -geçmişte Iulius Caesar, Agrippa ve diğerlerinin yaptığı gibi- bir ordu toplayarak karşılık verdi. Görünüşe göre Lollius'ta geçmişteki Romalıların yeteneği yoktu ve bu sefer işler iyi gitmemişti. Ordunun önünde devriye atan yardımcı süvari birlikleri pusuya düşürüldü ve mutlak şekilde yenildi. Coşkun Cermen savaşçıları kaçan süvarileri kovaladı ve bütün atlı birlikleri ana orduya çekildi, ana ordu da şaşkınlığa uğrayıp paniğe sürüklendi. V. Alaudae Lejyonu dağıldı ve değerli kartal sancağını kaybetti. Yeniden

1 Dio 54. 19. 2 (Loeb çevirisi).

2 *Res Gestae* 26.

nizam alınmadan ve düşman püskürtülmeden önce Roma ordusunun büyük bir kısmı kaçmıştır.

Lollius ve ordusu bu yenilgiden sağ çıktı, verilen zayiat da muhtemelen çok yüksek değildi. Suetonius bu yenilgiyi "ciddi bir yenilgiden çok daha utanç verici" bir şey olarak adlandırır, yine de iç savaşlardan sonra Augustus'un ordularının aldığı iki ciddi yenilgiden biri olarak belirtir. Lollius onun *legatus*'uydu ve askerleri de onun askerleriydi. Bu yüzden, geçmişteki başarıları kadar yenilgileri de onun sayılırdı. Imperator Caesar Augustus, zaferleri barış ve refah getirmiş olduğu için devleti idare ediyordu. Herhangi bir yenilgi itibarını zedelerdi, ayrıca Parthia ve Illyria'dan alınıp büyük reklamı yapılan sancaklardan sonra başka bir kartal sancağının kaybedilmesi, utanç verici bir şeydi. Augustus, bizzat Galya'ya gideceğini beyan ettikten sonra ilkbaharın sonlarında Roma'dan ayrıldı. Bölgeye gelmeden önce savaş bitmişti. Lollius, yapılan akına misilleme olarak kabilelerin topraklarına baskın düzenlemek için daha büyük ve iyi hazırlanmış bir saha ordusu topladı. Gelen haberler Cermenlerin, barış için yalvarmak amacıyla elçiler göndermesine sebep oldu. Barış, Roma'nın belirlediği koşullarda sağlandı. Kartal sancağına ne olduğunu bilmiyoruz, fakat sancağın geri gelmesiyle ilgili bir tören borusu çalmamıştı. Muhtemelen kısa bir süreliğine yitirilen bu değerli sancak ilk çatışmada geri alınmıştır.[3]

Augustus, Galya'da kalmaya devam etti. Lollius'un yengilsinin haberleri gelmeden önce muhtemelen batıdaki eyaletlerde bir gezi yapmayı planlamıştı. Agrippa da doğu için yola çıktı; ne o ne de kayınpederi üç yıldan uzun bir süre boyunca İtalya'ya dönmeyecek, eyaletlerde daha uzun kalacaktı. Dio, Augustus'un Roma şehrini geride bırakmaktan memnun olduğunu ve Galya'dan gelen haberleri aceleyle harekete geçmek için bahane olarak kullandığını iddia eder. Yeni yürürlüğe konulan evlilik yasası bazı senatörleri ve atlı sınıfı mensuplarını sinirlendirmeye devam ediyordu. *Princeps*, yasaları ihlal ettiği belirlenen dostlarına ve destekçilerine muafiyet vermek veya daha ılımlı bir muamele göstermek istiyordu. Bu, anlaşılabilir ve bir Romalıdan beklenecek bir şey olsa da, başkalarına karşı daha sert davranmasına yol açacaktı. Ona

3 Dio 54. 20. 4-6, Suetonius, *Augustus* 23. 1; Strabo, *Geog.* 7. 1. 4, Kral Melo'nun önderliğindeki Sugambri kabilesinin, Augustus'un Cermenlere karşı savaşının başlangıcı olduğunu söylese de muhtemelen daha sonraki bir olaydan bahsetmektedir.

karşı toplu bir muhalefetin olduğuna dair bir belirti yoktur, fakat Augustus'un resmî olmayan tarzı, erişilebilirliği ve senatoda özgür ve açık tartışmaların olmasını istediği iddiaları, onu mahcup etmek için birçok fırsat sağlıyordu. Roma'da ne kadar uzun süre kalırsa, toleransının sınırlarını sınamak isteyenler için durum daha da kolaylaşacaktı. Ayrıca, rejiminin geleneksel ve anayasal dış görünüşünü muhafaza etmek istese de yapabileceği çok az şey vardı.[4]

Her ne kadar Dio, Maecenas'ın karısı Terentia ile ilişkisini kimsenin göremeyeceği yerlerde yaşamak için İtalya'yı terk ettiğine dair garip bir dedikodudan bahsetse de Livia muhtemelen Augustus'a Galya yolculuğunda eşlik etmiştir. Livia'nın oğlu Tiberius da kısa süre içinde onlara katıldı. Ayrıca, Augustus'un iki üvey oğlu, sonraki birkaç yıl içinde kamu işlerinde özel bir konumda olacaktı. Tiberius'un Roma'da oyalanmış olmasının sebeplerinden biri de, artık tanrısal Romulus olarak görülen, Roma'nın kadim kültlerinden biri olan Quirinus'a adanan tapınağın yeniden inşasının açılışını simgelemek amacıyla Drusus'la beraber gladyatör oyunlarına başkanlık yapmaktı. Bu kardeşlerin söz konusu oyunları organize etmiş olması bir tesadüf olmayabilir, zira yeni tapınağın frizlerinde kardeşler Romulus ve Remus tasvir ediliyordu. Fakat bunlar kavga içinde değil, şehrin kuruluşundan evvel tanrıların kılavuzluğunu arayan kahinler olarak betimlenmişti. Kardeşler arasındaki böylesi bir uyum -kardeşler arasında olsun bütün Romalılar arasında olsun- Augustus'un rejimi tarafından ilan edilen mevcut ve gelecek dönemdi.[5]

Tiberius, MÖ 16 yılında *praetor* seçildi. Senatör listesindeki eski *praetor*'ların arasında sayılmasından yıllar sonra bu makama geçmişti. 25 yaşındaydı ve bir senato kararıyla herhangi bir makama gerekenden beş yıl önce aday olabilirdi. Bir keresinde Augustus, bütün önemli makamlar için gereken asgari yaşı düşürmüş olsa da bunun ne zaman olduğu ve kapsamlı bir reform dahilinde mi yoksa küçük değişiklikler dahilinde mi yapıldığı belli değildir. Süreç MÖ 20'lerin sonunda tamamlanmış gibi görünüyor. Bu, insanların devlet makamlarına geçmiştekinden daha genç yaşta gelebileceği anlamına geliyordu, böylelikle bir *praetor* artık 30, konsül de 35 yaşında olmalıydı. Söz konusu düzenleme, iç savaşlar ve kara liste uygulamalarıyla harap olan ailelerin

4 Dio 54. 19. 1-2.

5 Dio 54. 19. 3; Quirinus Tapınağı için bkz. Price, *CAH2* X, s. 822.

yeni nesilleri yetişkinliğe eriştikçe, genelde ünlü kişilerin geldiği konsüllük ve diğer makamların tazelenmesine yardımcı olan bir değişimdi.[6]

MÖ 1 Ocak 16 günü yeni konsüller Lucius Domitius Ahenobarbus ile Publius Cornelius Scipio oldu. Her ikisi de safkan aristokrattı -tıpkı Tiberius ve Drusus gibi. Ahenobarbus, Octavia ile Marcus Antonius'un kızı olan Antoniua'nın oğlu olması sebebiyle Augustus'un yeğeniydi. Augustus'un boşandığı karısı Scribonia'nın başka bir evliliğinden gelen oğlu olarak Iulia'nın yarı erkek kardeşi olmasına karşın, Scipio ile bağ daha azdı. Böylesine yakın bir karşılıklı ilişki, Roma kamu hayatının köklü bir yönüydü ve hiçbir zaman siyasi iş birliğinin garantisi değildi. Scipio bir sene boyunca konsüllük yapmadı, onun yerine Augustus'un eski kıdemli görevlilerinden biri getirildi. Bunun neden olduğuna dair herhangi bir kanıtımız yoktur, fakat kaynaklarımız konu üzerinde bir şey söylemediği için, bu değişimde bir art niyet olması pek muhtemel değildir.[7]

Augustus, şehri terk etmeden önce bir kez daha şehir başkanı atayarak, bu kez deneyimli astı Statilius Taurus'u bu göreve getirdi. MÖ 26 yılında Messala, birkaç gün sonrasında istifa ettiğinde bu eski makamı yeniden canlandırma gayreti başarısız olmuştu, ancak bir on yıl sonra yetkileri ve rolü açıklığa kavuşturuldu. Üç tane şehir kohortu oluşturuldu ve bir nevi polis birliği olarak hizmet etmesi için başkanın komutasına atandı. Tiberius da bu prestijli şehir başkanı görevini almış olabilir, böyle olmuş olsa bile Augustus'a Galya yolunda eşlik etmeden önce yalnızca birkaç ay boyunca görev yapabilmişti. Yokluğunda, henüz resmî bir makamda bulunmamış olsa da Drusus işleri onun yerine yürüttü. Statilius Taurus gibi adamlar eski dostlardı, fakat burada vurgu *princeps*'in daha da genişleyen ailesine yapılmıştı. Damadı ve *tribunus* yetkisine sahip olan dostu Agrippa, doğudaydı. Tiberius, Galya'da onunla beraberdi ve kısa süre içinde *legatus* olarak Lollius'un yerini alacaktı. Drusus ise, MÖ 15 yılında daha aktif bir rol alması için Roma'dan çağrılacaktı. Uzun vadede de Agrippa'nın gerçek, Augustus'un da evlatlık oğlanları olan bu kardeşler, gelecek için istikrar teminatları verdi. *Princeps*'in ölümü artık rejiminin ve yeniden iç savaş ortamına dönüşün bir tehdidi değildi.[8]

6 R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 369.
7 Crook, *CAH2* X, s. 94-5.
8 Dio 54. 19. 6, Suetonius, *Tiberius* 12. 2, Levick (1999), s. 27, Syme (1960), s. 403-4.

KOLONİLER, TOPLULUKLAR VE YOLLAR

Augustus, Galya'yı dördüncü kez ziyaret ediyordu. Bu, bölgenin ne kadar önemli olduğunun kanıtıydı. Iulius Caesar'a Pompeius'un karşısına çıkabilmek için zenginlik, prestij ve sadık bir ordu sağlayan şey, Gallia Comata ya da "Uzun Saçlı Galya" bölgesinin fethi olmuştu. Sonraki yıllarda, bölgede çok az savaş olsa da Galya, iç savaşlarda kritik bir stratejik rol oynamıştı. Yeni fethedilen ve Ren'in ötesinden gelecek akınlara karşı açık bir bölge olan yeni Galya eyaletlerinde önemli bir garnizon olması gerekiyordu ve bu lejyonlar İtalya'ya, diğer Roma ordularından çok daha yakın bir şekilde duruyordu. Dahası Galya, yardımcı birlik toplamak için bereketli bir yerdi ve özellikle de süvarileriyle ünlüydü. Galya'daki ordunun hâkimiyeti MÖ 43 yılında Lepidus'u gerçek bir güç konumuna getirmiş, Augustus'un MÖ 40 yılında bölgedeki lejyonları kontrolüne alması da Antonius'un konumunu temelden sarsmıştı.

Cisalpina Galya artık İtalya'nın bir parçasıydı ve bölgede garnizon bulunmuyordu. Iulius Caesar'ın ana üssü Transalpina Galya'ydı (bugünkü Provence) ve MÖ 29 yılında Augustus'a verilen eyalet komutalarında bu bölge de vardı. O yıl, söz konusu bölgeleri tehditlere karşı güvenli bir hâle getirir getirmez senatonun idaresine aktaracağına söz vermişti ve Transalpina Galya, samimiyetinin ilk kanıtı olarak sunulmuştu. Bir keresinde -muhtemelen MÖ 22 yılında, fakat kesin değil- eyalet senatonun idaresine devredildi ve artık bir prokonsül tarafından yönetilmeye başladı. Başkenti Narbo'dan ötürü Gallia Narbonensis olarak yeniden isimlendirilen bu bölge, son birkaç on yıl içerisinde kurulan çok sayıda kolonide birçok terhis edilmiş gazi asker olsa da artık bir garnizona sahip değildi. Bu tür adamlar Augustus'a minnettardı ve bu sadakat sayesinde, herhangi bir rakibine destek vermeleri muhtemel değildi. Burası, kolonicilerin soyundan gelen kişiler askerî hizmet yönündeki aile geleneklerini takip ettiğinden bereketli bir asker toplama bölgesiydi.[9]

Gallia Narbonensis, çoktan Romalı olmuş bir bölgeydi. Bir nesil öncesinde Iulius Caesar, bölgedeki aristokratların faydalı müttefikler olduğunu keşfetmişti. Bu tür kişiler akıcı şekilde Latince konuşabiliyordu,

9 Dio 53. 12. 7, 54. 4. 1; Narbonensis'in gelişimi için bkz. C. Goudineau, *CAH2* X, s. 471-87, M. Christol, *Une Histoire Provinciale. La Gaule narbonnaise av. J.-C. au IIIe siècle ap. J.-C.* (2010), özellikle "La municipalisation de la Gaule narbonnaise", s. 105-28, ve J. Drinkwater, *Roman Gaul. The Three Provinces, 58 BC-AD 260* (1983), s. 20-21.

Roma ve bazen de Yunan kültürüne aşinaydılar ve sosyal açıdan onun Romalı subayları ve kurmaylarıyla karışmaya hazırlardı. Bazıları çoktan vatandaşlık almıştı, birçoğu da sonraki yıllarda ödül olarak vatandaşlık elde edecekti. Iulius, bütün Galya'da, özellikle de Narbonensis'te açık ara en yaygın isimdi ve Iulius Caesar'ın, sonrasında da Augustus'un ihsanlarını kanıtlıyordu. Bu yerel aristokratların en çok değer verilenleri atlı sınıfı mensupları hatta senatör oldu. Birçok açıdan memleketleri artık, düzenli bir Roma şehir modeline çok yakın bir hâle dönüyordu ve emekli askerlerin kolonilerinin kurulması da bu süreci hızlandırıyordu. Birçok şehirde düzenli bir sokak ağı planlamıştı. Bunlar, kamu işi için bir bazilikanın ve ticaret için bir alanın yer aldığı bir forumun merkezinde olduğu yerlerdi. Ayrıca genelde bir Roma tanrısı için de tapınak vardı. Çoğu şehir kısa süre içinde, Augustus'un veya yerel kaynakların sayesinde tiyatro ve amfitiyatrolara da sahip oldu. Bir yüzyıldan kısa bir süre sonra Yaşlı Plinius, Gallia Narbonensis'ten İtalya'nın bir parçası olarak bahsedecekti.[10]

Galya'nın geri kalan kısmı farklıydı ve burada Roma etkisi çok daha büyüktü. Zamanında Gallia Comata, üç bölüme ayrılmıştı: Güneydoğuda Aquitania, Galya'nın kuzeyinde ve merkezinde Lugdunensis, kuzeydoğusunda ise Belgica vardı. Bunlar kabaca, Iulius Caesar'ın *Commentarii* adlı eserinin başlangıcında belirttiği Galya'nın bölündüğü üç parçaya (*tres partes*) mukabildi. Augustus zamanında da "üç Galya" bahsi vardır ve daha sonraları, her ne kadar bütün bölgeyi tek bir *legatus* yönetiyor gibi gözükse de eyaletlerin sınırı belirlenmiş olabilir. Burası, çok kısa süre önce Lollius'un Cermen akıncılarıyla talihsiz mücadelesinin gösterdiği üzere büyük oranda askerî bir eyaletti. Ayrıca, halkları Roma idaresinden muaf olan Alpler bölgesinde ve Aquitania'da da sorunlar vardı. Sonuçta, Augustus'un üç Galya'yı dikkatini gerektiren zor bölgeler olarak sunması mantıklıydı.[11]

Her ne kadar fethedilmiş olmaları henüz hafızalarında olsa da, Galya'daki kabilelerin ciddi bir direniş gösterdiğine dair bir iz yoktur. Aquitania bu konuda istisnaydı ve artık Kuzey İspanya tam olarak boyunduruk altına alındığına göre, bölgedeki Galyalı kabilelere karşı akın

10 Cumhuriyetin son on yıllarında Transalpina Galya için bkz. Dyson (1985), s. 165-73; Pliny, *NH*. 3. 31.

11 Bir tartışma için bkz. Drinkwater (1983), s. 17-25, and Goudineau in *CAH2* X, s. 487-502.

düzenlemeye veya yardımda bulunmaya hazır olan, Pireneler'in diğer tarafında bağımsız halklar bulunmuyordu. Sonraki yıllarda bu bölgede ciddi bir çatışma olduğundan kaynaklar bahsetmiyor. Yine de şimdilik Alplere ve Cermen kabilelerin topraklarının olduğu uzun sınıra en yakın bölgeler, Roma'nın *imparatorluk* topraklarının dışından gelecek saldırılara karşı savunmasızdı. Romalılar bu saldırılarla ilgilenemez ve koruma sağlayamazlarsa o zaman bazı Galyalı aristokratlar muhtemelen, Roma ile müttefiklik kurmanın faydalı olduğundan şüpheye düşecekti ve bu durumda onlar veya rakipleri Romalılar yerine Cermen savaş önderlerinden destek isteyebilirlerdi. Iulius Caesar'ın döneminde durum böyleydi ve o bu durumu, müdahale etmek için birçok fırsat sunmaktan ziyade daha küçük bir sorun olarak görüyordu.[12]

Augustus'un daha kalıcı bir çözüm bulması gerekiyordu. Birçok açıdan Alpler başa çıkmak için kolay bir bölgeydi, zira her ne kadar açık bir hedef olmasa da etrafı neredeyse tamamen Romalı eyaletleriyle çevriliydi. Yüksek vadilerde yaşayan insanlar sıkı bir şekilde örgütlenmiş değillerdi; önderleri yalnızca küçük bölgeler üzerinde hâkimiyet sahibi olan çok sayıda farklı topluluktan oluşuyorlardı. Zor yaşam koşulları sert ve vahşi savaşçılar ortaya çıkarmıştı. Bunlar yerleşik vadiler üzerine akın yapmaya, tüccarlardan ve hatta geçitlerden sorunsuz bir şekilde geçmek isteyen Roma ordularından geçiş ücreti almaya isteklilerdi. Çok kısa bir süre önce korkunç bir acımasızlık olduğu yönünde haberler geliyordu ki bu, en azından bazı toplulukların Romalılardan nefret ettiğini gösteriyordu. Yapılan bir dizi akında, önüne çıkan bütün erkek Romalıları katlettikleri, kahinlerinin erkek bir oğlan taşıdığını düşündüğü bütün hamile kadınları da öldürdükleri iddia ediliyordu.[13]

Augustus son yıllarda birkaç kez, Alpler'e sefer düzenlenmesini emretmişti ve artık, bu bölgenin fethini tamamlamaya ve görevini üvey oğullarına aktarmaya kararlıydı. Drusus MÖ 15 yılının ilkbaharında operasyona başlayarak, bir orduyla İtalya'dan Inn Vadisine hareket etti. Ardından Tiberius da Galya'daki askerî üslerden harekete geçti. Bu, küçük çatışmaların ve etrafı duvarla çevrili köylere düzenlenen saldırıların olduğu sert bir savaşa döndü. Şans eseri iki kardeş, 1 Ağustos günü -Augustus'un Mısır'daki zaferinin 15. yıldönümü- büyük bir galibiyet

12 Iulius Caesar'ın seferleri için bkz. A. Goldsworthy, *Caesar. The Life of a Colossus* (2006), s. 205-92 = (2007), s. 248-353.

13 Dio 54. 20. 1-2, 22. 1-2, Florus 2. 22, Strabo, *Geog.* 4. 6. 7-8.

kazanmak üzere birliklerini birleştirdi. Yılın sonunda neredeyse bütün Alpler Roma kontrolü altına alındı, geriye kalan birkaç bölge de hemen sonrasında düşmandan arındırıldı. Roma'nın dağlar ve geçitleri üzerindeki hâkimiyetine bir daha asla meydan okuyan olmayacaktı. Bu başarıyı kutlamak için -ve Pompeius'un Pireneler'de yaptırdığı benzer bir zafer hatırasına denk olabilmek için- Kıyı Alpleri bölgesindeki La Turbie'de bir zafer anıtı yapıldı ve bu seferler esnasında yenilgiye uğratılan 45 halk listelendi. Bu isimlerin birçoğundan başka bir yerde bahsedilmez. Bu, bölgedeki toplumun ne kadar dağınık olduğunu gösterir. Görünüşe göre direniş göstermeyip Roma hâkimiyetini kabul etmeyi seçen başka halklar da vardı. Muhtemelen Noricum bölgesinde çok az savaş yaşanmıştı, yine de Rhaeti ve Vindelici kabilelerinin en azından bir kısmı, Romalıların sahip olduğu büyük kaynaklara denk olamayacaklarını bilmelerine karşın şiddetli bir şekilde direnmiştir. Horatius, Drusus ile Tiberius'un zaferlerini övmek için iki şiir yazdı. Augustus, bütün bu halklara karşı savaşmasının bir gerekçesi olmasıyla böbürleniyordu. Elbette ki bu, Romalıların her daim inanmak istediği bir şeydi.[14]

Alpler bölgesindeki yolları kontrol etmek, İtalya ile güneydeki Illyricum ve kuzeydeki Galya arasındaki haberleşme olanağını büyük oranda artırmış, Roma'nın imparatorluğunu daha uyumlu bir birlik yapmıştı. Birçok açıdan, Romalıların bu başarıyı elde etmiş olmasının bu kadar uzun sürmesi şaşırtıcıdır, lakin söz konusu başarı Augustus'un ganimet veya köle bakımından çok az kârlı olacak zorlu ve yavan çatışmaların olduğu askerî operasyonlara büyük kaynaklar ayırması için güvenini ve kontrolünü gerektiriyordu. Geçmişte, Alpler bölgesindeki kabilelerden hesap sormak çok daha kolaydı. Caesar Augustus, İspanya'nın kuzeyindeki dağlık bölgeyi fethi gibi zorlu fakat faydalı görevleri yerine getirmeyi istiyor, başarılarını kutlamaya heves ediyordu.[15]

On yıldan uzun bir süre önce Agrippa, Galya'da büyük bir yol ağı kurmaya başlamıştı. Bu, bölgedeki haberleşmeyi iyileştiriyor, özellikle de kuzey ve doğuda Ren bölgesine, batıda da Aquitania ve İspanya'ya erişimi geliştiriyordu. İki ana yol Lugdunum'da (bugünkü Lyon)

14 Dio 54. 22. 2-5, Velleius Paterculus 2. 95. 1-2, Strabo, *Geog.* 4. 6. 9, *Res Gestae* 26, Horace, *Odes* 4. 4 ve 14; Gruen, *CAH2* X, s. 169-71, C. Wells, *The German Policy of Augustus. An Examination of the Archaeological Evidence* (1972), s. 59-89 ve G. Alföldy, *Noricum* (1974), s. 52-61.

15 Bkz. Wolff, *CAH2* X, s. 535-41.

birleşiyordu, böylelikle şehrin sokak ağı bu büyük ana yollara çıkıyordu. Bütün Roma yollarında olduğu gibi asıl amaç askerîydi. Bu, bütün bir yıl boyunca ordunun ve daha da önemlisi erzak konvoylarının kullanımı için iyi durumda, kuru yollar sağlıyordu. Lejyonların ihtiyaç duyduğu tahıl, et ve diğer askerî malzeme çok fazlaydı. Hatta orduya ödeme yapmak için gerekli olan sikkeler bile taşımak için ağır ve hantal şeylerdi. Bu eşyalar, mümkün olan her yerde su yoluyla taşınıyordu. Zira bu yöntem çok daha kolay ve ucuzdu. Bu yüzden söz konusu yeni yollar, Rhône ve Garonne nehirleri gibi çok kullanılan su yollarıyla tamamlanıyordu. Ordunun tükettiği birçok şey, eyalet içindeki tahıl ve hayvanlardan elde ediliyordu fakat bu malları ihtiyaç duyulan yerlere taşımak büyük özen ve gayret gerektiriyordu. Sonraki birkaç yıl içinde daha fazla lejyon Ren sınırına gitmişti ve bu, talebi daha da artırmıştı. Hayati malzemelerin olduğu konvoylarla beraber büyüklü küçüklü lüks tüketim malları da vardı. Bu, yol boyunca pazarlar oluşturuyor, mevcut pazarları da besliyordu. Askerler kadar diğer siviller de şarap ve iyi kalite züccaciyeyi keşfediyordu.[16]

Bunların hiçbiri yeni şeyler değildi. Iulius Caesar, Romalı tüccarların Galya'daki yerel kasabalarda (*oppidum*) yaşayıp ticaret yaptığını keşfetmişti. Arkeolojik veriler Galyalıların Akdeniz'den gelen mallara ne kadar düşkün olduğunu doğrular. MÖ 1. yüzyılda İtalya'dan kuzeydeki Galya'ya götürülen şarabın miktarı şaşırtıcı düzeydedir: Bir araştırmacı yaklaşık 40.000.000 amforanın Rhône Nehri'ne gittiğini tahmin eder. Öte yoldan yollar da yeni bir buluş değildi, zira Galyalılar köprüler ve bataklık alanlarda geçitler yapmak suretiyle birçok bölgede büyük yollar yapmıştı. Çok sayıda Galya kasabasında zanaatkârların olduğu ortadadır, bunların sayısı bazen oldukça fazlaydı ve geniş bir bölgede satışa çıkarılmak üzere mal üretme yeteneğine sahiplerdi. Özellikle de Galya'nın merkezinde olmak üzere birçok kabilede siyasi ve ekonomik ilerleme belirtisi vardır.[17]

16 Drinkwater (1983), s. 12, 21, 119-40, Wells (1972), s. 93-148.

17 Şarap ticareti için bkz. A. Tchernia, "Italian wine in Gaul at the end of the Republic", P. Garnsey, K. Hopkins & C. Whittaker (ed.), *Trade in the Ancient Economy* (1983), s. 87-104; genel olarak Galya konusunda, Galya toplumu üzerine bir araştırma için bkz. N. Roymans, *Tribal Societies in Northern Gaul: An Anthropological Perspective. Cingula* 12 (1990), özellikle s. 17-47 ve B. Cunliff e, *Greeks, Romans and Barbarians: Spheres of Interaction* (1988), özellikle s. 38-58 ve 80-105.

Yine de, Romalıların işgalci olarak bölgeye gelişi, fetih travmasının ötesine -bu genelde korkunç bir şeydi- köklü değişimler getirmiştir. Mevcut yollar ve patikalar, yılın büyük bir kısmı için yeterince işlevsel olmakla birlikte her havaya elverişli olan yollara karşın tasarım ve ağ bakımından yetersiz kalıyordu. Iulius Caesar'ın bölgeye gelişinden önce mal ticareti büyük bir boyutta olmuş olsa bile yine de bu, elit kesimin lüks ihtiyaçlarına odaklanmıştı. Ticaret mallarından yararlananlar büyük oranda aristokratlardı ve ticaret üzerindeki hâkimiyetleri güçlerini tasdik ediyordu. Toprakları Rhône bölgesinde yer alan Auedi kabilesinde birkaç kabile şefi, şarap ticareti üzerindeki vergileri kontrol ederek büyük bir zenginlik ve egemenlik sahibi olmuştu. Romalıların hâkimiyetinde bu tür tekeller kırılmıştır ve yerel aristokratlar, Roma hükümet sisteminin bir parçası olarak yalnızca bölgesel güç elde etmek için uğraşabilmiştir. Kuzey İtalya'dan gelen -ve zamanla diğer eyaletlerden- malların büyük bir kısmı toplumun geniş kesimini hedefliyordu. Yerliler de yeni keşfettikleri tatlara uyum sağladılar. Augustus'un döneminde Galya'da büyük bir şarap üretimi başladı, diğer taraftan seramik üreticileri Galya'da atölyeler kurarak, gittikçe genişleyen piyasanın taleplerini karşılamaya çalıştılar. Sikke kullanımı Roma standartlarına bağlıydı, güneyde çoktan yaygındı ve büyük bir alana yayılarak özellikle de ordunun konuşlandığı ve lejyonerlerin maaşlarını harcamaya meyilli oldukları yerlerde yoğunlaşıyordu. Lugdunum'da resmî bir Roma darphanesi kuruldu. Bu, askerlerin maaşı ve resmî projelere kaynak oluşturmak için gereken altın ve gümüş sikkeleri üretiyordu ve kısa süre içinde tedavüle birçok para soktu. Ekonomide kısa süre sonra daha çok para yer aldı; bunlar aynı zamanda Caesar Augustus'un suretini ve sembollerini taşıyordu.

Roma'nın tesiri geniş ve hızlı bir şekilde yayıldı, fakat bu süreç ne de bir anda ne de topyekün gerçekleşti. Böylece bölgede karakteristik ve bölgesel bir farklılık bulunmayacaktı. Üç Galya bölgesi Narbonensis'ten çok daha az Romalıydı. Büyük kolonizasyon döneminde Narnonensis dışında yalnızca üç yerde emekli asker kolonisi kurulmuştu. Bunlar Lugdunum, Noviodunum (bugünkü Nyons) ve Raurica'daydı (bugün İsviçre'deki Augst). Kasabalar Galya toplumunda birçok açıdan önemli şeyler olmasına karşın Romalıların beklediği şekilde işlev görmüyorlardı. Onlar için bir şehir, etrafındaki toprakları yöneten siyasi bir varlıktı,

fakat özünde her şehir komşularından bağımsızdı. Galya'da millet- ya da *civitas*- daha önemliydi ve çoğu bölgede birçok kasaba vardı. Bunların hepsi geniş bir kimliğin parçası olarak görülüyordu, öte yandan aristokratlar, *oppidum*'larda değil kendi çiftliklerde yaşayabiliyordu.[18]

Augustus muhtemelen, bu yapıyı göz ardı etmek şeklindeki mevcut Roma yaklaşımını benimsemiş, her bir *civitas*'a bir şehir devlete gibi muamele ederek kasabalardan birini bunların başkenti olarak adlandırmıştı. Bu, benzer boyutta başka topluluklar olsa bile gerçek *civitas* merkeziydi. Bu merkezlerin bazılarındaki gelişimi devlet teşvik ediyordu, fakat bu genelde farklı yöntemlerle gerçekleşiyordu. Birçoğunda, neredeyse hepsi bir foruma sahip olsa bile planlı bir Roma şehir sistemi yoktu. Zamanla birçok merkez, Roma dönemi öncesi yaygın olan tepeliklerden alçak alandaki ve ideal olarak yol ağına kolay erişimi olan bölgelere geçmişti. Yerel yönetim konusunda Roma kurumları yavaş yavaş benimsendi, yine de bunlar yerel gelenekler doğrultusunda ortaya çıktı. *Vergobret* gibi eski Galya isimleri, *civitas*'ın üst düzey kamu görevlisi olarak kullanımda kaldı, diğer taraftan *praetor* gibi benimsenmiş olan Roma unvanları da, *duoviri* veya diğer kamu görevlilerinden ziyade geleneksel olarak bu memurlardan biriydi.[19]

Üç Galya bölgesinde, her ne kadar bu sayı zamanla yükselmiş olsa da Narbonensis'tekinden daha az Romalı vatandaş vardı. Yerel aristokratlar oğullarını Romalı gibi eğitmeleri için teşvik ediliyordu ve zaman içerisinde Galya'da retorik iyice ilerleyecekti. Bu sırada Roma idaresine yardım etmek, yerel kamu görevlileri olarak Roma'nın yararına hizmet etmek ve en önemlisi Roma ordusunda subay olarak iş bulmak için fırsatlar vardı. Augustus'un topladığı yardımcı birliklerin yaklaşık üçte biri Galya'dan geliyordu. Bir aristokratın gücü, Iulius Caesar'ın döneminde olduğu gibi eğittiği savaşçı sayısıyla ölçülmüyordu artık, ancak bu önderlerin soyundan gelenler için, Roma adına savaşarak şan kazanmak için fırsatlar vardı. MÖ 1. yüzyılda Galya'da hâlen birçok kişi, eski nesillerde olduğu gibi bir kılıç veya silahıyla beraber gömülüyordu. Bazı şeyler ancak yavaş yavaş değişmiştir. Kaynaklarımızda sözü edilen fakat

18 R. MacMullen, *Romanization in the Time of Augustus* (2000), s. 85-120, P. Wells, *The Barbarians Speak. How the Conquered Peoples Shaped the Roman Empire* (1999), s. 49-78, Cunliffe (1988), s. 48-9, 86-7, 96-7, 132-4, Dyson (1985), s. 137-9, 154 ve C. Goudineau, *César et la Gaule* (1995), s. 141-3.

19 Drinkwater (1983), s. 18-27, 93-118, 141-59.

hâlen çok az anlaşılan Druid kültü, Roma öncesi Galya'da son derece büyük bir milli yapı ve algı oluşturuyordu ve bu, birdenbire ortadan kalkmamıştır. İnsan kurban etmek, yerel baskınlar, kafa kesme ve kabileler arası savaş gibi uygulamalar bastırılmıştır. Augustus, Roma vatandaşlarının Druid ritüellerine katılmasını yasaklamış, fakat bu dini yasadışı ilan etmemiştir. Diğer Galya kültleri de Roma isimleri ve çağrışımları aldı. Bunlar her ne kadar hâlen kasabaların dışındaki mevcut kutsal alanlarda gerçekleştirilse de gitgide taş tapınaklarda yapılır oldu.[20]

Geleneklerin devam etmesi, Roma usullerinin aktif ve kasıtlı bir şekilde reddi anlamına gelmiyordu. Görünüşe göre Romalı olmak için yaygın bir istek vardı, en azından varlıklı kişiler açısından. Gerçekten de Romalılar, idari amaçlar istisna olmak üzere kendi kültürlerini empoze etmek için çok az girişimde bulunmuşlardır. Bu şekilde, Druidlerin denetimi altında olan geleneksel ay takvimi yerine Roma takvimi yılı bölmek, festival ve vergi zamanlarını göstermek amacıyla tanıtılmıştır. Herhangi bir yeni sistemde olduğu gibi bu da ilk başta tam olarak anlaşılmamıştır ve Augustus'un malî görevlilerinden biri de bu alışılmadık sistemin bilinmezliğinden istifade etmeyi tercih etmiştir. Bu adamın adı Iulius Licinus'tu ve bir Galyalıydı, kuvvetle muhtemel Iulius Caesar'ın seferleri esnasında yakalanmış ve köleleştirilmişti. Zamanla onun hanesine giren bu adam en sonunda özgürlüğünü kazanacak kadar iyi bir hizmet etmiştir. Augustus'a da sadık olan Licinus, *procurator* yapıldı. Bu, henüz tam olarak tanımlanmayan bir rütbe olsa da gittikçe daha fazla bir şekilde, atlı sınıfı statüsü ve tıpkı bir *quaestor*'un prokonsüle yardım etmesi gibi *imparator legatus*'larına yardım etme görevi olan kişilerle ilişkilendirilmektedir. Licinus'a devlete borçlu olunan vergileri toplama görevi verildi.

Bu adam, Galyalı akranlarına çok az sempati duyuyordu. Eyalete geldiğinde muhtemelen çoktan zengin olmuş biri olarak, bölgeden ayrılmadan önce daha da zenginleşmeye kararlıydı ve vadesi gelen vergiden daha fazlasını alıp cebini doldurmak için her fırsatı değerlendirdi. Yalnızca 10 ayın bulunduğu eski Roma takviminde Aralık son aydı.

20 Desteklediklerí savaşçı sayısına göre yargılanan aristokratlar için bkz. Caesar, *BG* 6. 15; Roma vatandaşlarının Druid kültlerine katılımının yasaklanması için bkz. Pliny, *NH* 30. 4. 13, genel olarak bkz. Drinkwater (1983), s. 38-9, 44, 179-81, 206-7, ve T. Derks, *Gods, Temples and Ritual Practices: The Transformation of Religious Ideas and Values in Roman Gaul* (1998), *passim*.

Iulius Caesar takvimde bir reform yaptığında, Ocak ayını birinci, Aralık ayını da sonucu ay yaptı, çünkü bu ikisinde siyasi ve dinî olarak önemli günler vardı. Licinus, eyalet sakinlerine Aralık (December) ayının Latincede "onuncu ay" anlamına geldiğini söyledi. Muhtemelen, yıl tamamlanmadan daha 11. ve 12. ayın da olduğunu ima etmişti. İşte bu önermeyle iki aylık vergi daha topladı.

Licinus'un ispatlarıyla tatmin olmuş veya olmamış olsunlar Galyalılar, *imparatorluk* gücünün öfkesiyle -ve sonunda da cebri gücüyle- yüzleşmek istemiyorlarsa ödemekten başka çok az seçeneğe sahipti. Yine de birçoğu şüphelenmişti. Augustus MÖ 16 yılına bölgeye geldiğinde ona şikâyette bulundular. İlk başta *princeps* bu iddiaları geri çevirdi. Bunun sebebi kısmen, böylesi bir rüşvet yiyen temsilci atamış olmayı kabul etmemek istemiş olmasıydı. Fakat daha sonra, *procurator*'una dair bazı ılımlı eleştirileri kabul etti. Yine de kanıtlar ve çok sayıda önemli yerel aristokratın açık düşmanlığı Licinus'un aleyhindeydi. Licinus durum böyle olunca, ceza almaktan kaçınmak için çok daha hayali bir entrikayla geldi. Augustus'u evine davet etti, topladığı bütün ekstra parayı ona sunarak bunu, Galya'daki aristokratların Roma'ya isyan edecek kadar zenginleşmesini önlemek amacıyla yaptığını beyan etti. Bu, Romalıların Galya'da bir isyan çıkma ihtimalinden endişe duyduğuna dair nadir bir belirtidir ve başka yerlere çekilmemesi gereken bir şeydir. Ne var ki Licinus cezalandırılmamış gibi görünüyor. Belki de belirttiği bu mazerete itibar edilmişti.

Augustus'un o bölgeyi ziyaret edene kadar temsilcilerinin eyaletlerde ne yaptığını bilmesi genelde imkânsızdı ve sürekli gezmesinin sebeplerinden biri de buydu. Bir ölçüye kadar insanların kendisini zenginleştirmesi beklenen ve kabul edilebilen bir şeydi, lakin amaç, Cumhuriyet dönemindeki eyalet yönetiminin aşırılıklarını kısıtlamaktı. Bu, eyalet sakinlerini tıpkı Licinus'un önlediğini iddia ettiği gibi isyan çıkarmaya sürüklüyordu. Augustus'un huzuruna çıkmak için seyahat etmek zaman alan ve pahalı bir şeydi, zira bu süreç Roma'ya veya o zaman her neredeyse oraya gitmeyi gerektiriyordu. Eyaletlere yapılan ziyaretler bireylerin ve toplulukların onunla konuşmasını çok daha mümkün kılıyordu. Augustus Galya'da iken Agrippa Suriye'de ve diğer eyaletlerdeydi ve aynı şekilde hareket ediyordu. Bu yalnızca belirli istekleri karara bağlama şansı değildi, ayrıca Roma hükümetinin tavırlarının ve ideolojisinin açık

bir şekilde beyan edilmesiydi. Söz konusu durum gelecekte, bireysel valiler için -prokonsül olsun *legatus* olsun- topluluklarla ilgilenirken farklı yaklaşımları benimsemeyi daha zor hâle getirecekti.

Augustus Galya'dan İspanya'ya giderek Pireneler'in ötesine üçüncü seyahatini gerçekleştirdi. İber Yarımadası, Agrippa'nın MÖ 19 yılında son ciddi isyanı bastırışından beri barış içindeydi ve bu barış yalnızca küçük ölçekli sorunlarla ara sıra bozuluyordu. Roma kültürünün uzun süreli bir şehircilik geleneğiyle birleştiği güneydeki bölgelerin en köklü ve zengini olan Baetica, artık senato kontrolüne geçmişti. Bu değişim muhtemelen, Narbonensis'in idaresinin bir prokonsüle aktarıldığı dönemde gerçekleşmişti ve Augustus'un, bölgedeki istikrarı sağlar sağlamaz yetkilerini bırakmayı istediğinin başka bir kanıtı gibiydi. Diğer iki eyalet de onun kontrolü altında kalmaya ve *legatus*'ları tarafından yönetilmeye devam etti. Batıda Lusitania -bugünkü Portekiz'den biraz daha büyük bir bölge- genelde sorunsuzdu ve artık önemli bir garnizon bulundurmuyordu. Bugünkü Galiçya ile İspanya'nın merkezinden Akdeniz kıyılarına kadarki bölge olan Hispania Citerior'da [Beri/Yakın İspanya] üç lejyon konuşluydu ve son yıllarda fethedilmiş halklar burada barınıyordu. Bu savaşlarda savaşmış diğer lejyonlar İspanya'yı terk ediyordu ve başka yerlerde konuşlandırılıyordu -büyük oranda da Galya veya Illyricum'da.[21]

Bazı lejyonerler ise kaldı. Augustus, Cantabria'daki savaşlar esnasında veya sonrasında iki tane büyük emekli asker kolonisi kurmuştur. Bunlardan ikisi de kendi ismini aldı: Hispania Citerior'daki Ebro Nehri civarında bulunan Caesaraugusta (bugünkü Zaragoza) ile Lusitania'daki Guadiana Nehri civarında bulunan Augusta Emerita (bugünkü Mérida). Tıpkı Galya'da olduğu gibi, gittikçe artan yeni yol ağları, bu ve diğer büyük şehirlere iyi bir haberleşme sağlamak için nehirlerle birleşiyordu. Emekli askerlere sadakatlerinin ödülü olarak koloniler ve Roma'nın kontrolündeki kaleler verildi. Bunlar, olasılık dışı olsa da ciddi sorunlara karşı askerî kullanım içindi. Augusta Emerita şüphesiz

21 Genel olarak bkz. Alföldy, *CAH2* X, s. 449-63, J. Richardson, *The Romans in Spain* (1996), s. 41-126, ve B. Lowe, *Roman Iberia. Economy, Society and Culture* (2009), özellikle s. 87-115; ordu için bkz. A. Morillo Cerdán, "The Augustean Spanish Experience: The origin of the *limes* system?", A. Moirillo, N. Hanel & E. Martín, *Limes XX: Estudios sobre la frontera romana. Roman Frontier Studies Anejos de Gladius* 13 Vol. 1 (2009), s. 239-51, özellikle 244-7.

etkileyici bir koloniydi; savunmadan ziyade gösteriş için şehir surlarıyla etrafı çevriliydi ve Guadiana karşısından çok sayıda kemerli köprülerden erişim sağlanıyordu.

Koloniler de Roma hayat tarzının bir örneğiydi ve kesin bir şekilde planlanıyor ve organize ediliyordu. Bunların tam merkezinde büyük bir forum bulunuyordu. Augusta Emerita'da belki de iki tane forum vardı. Agrippa bu şehirde etkileyici bir taş tiyatro yaptırdı. Bunu, kendisinin ve Augustus'un heykelleriyle ve *tribunus* yetkilerinin yıllarını kaydeden yazıtlarla süsledi. *Princeps* ise, çoğu Roma'ya özgü olan eğlencelerin tadını çıkarabilsinler diye koloniciler için benzer bir büyük amfitiyatro yaptırdı. Sonraki nesiller de şehri benzer şekilde süsleyecek ve daha fazla anıt yapacaktı. Bu, birçok açıdan Augustus'un Roma'daki büyük projelerinin bir kopyası gibiydi. Hem İspanya hem de Galya'da başka koloniler de kuruldu veya bunlara çok sayıda terhis edilmiş asker yerleştirildi. Genel olarak şehir nüfusu İspanya eyaletlerinin büyük kısmında arttı. Çoğu büyük topluluk Roma tarzı bir foruma sahip oldu, bunların tasarımları tıpatıp aynı olsa da benzerlikleri oldukça çarpıcıdır. Boyutlar farklıydı, fakat neredeyse istisnasız bir şekilde Roma mimarisinin en iyi ilkeleriyle oluşturulmuşlardı; genişlikten ve sütun boşluklarından yapı ve avluların boyutlarına kadar her boyutu belirlemek için basit ölçü birimlerini kullanıyorlardı. Birimler farklıydı fakat konsept aynıydı ve ideal Roma tarzı olan geometrik bir zarifliğe sahiplerdi. Galya'da olduğu gibi, yeni pazarların ortaya çıkmasıyla köklü ekonomik değişiklikler yaşandı ve yerliler veya Romalı toprak sahipleri diğer eyaletlerde ve İtalya'daki tüketiciler için zeytinyağı, balık sosu ve şarap üretmeye başladı.[22]

ESKİ SİLAH ARKADAŞLARI VE ESKİ RAKİPLER

Augustus'un rejimi için askerler hayati öneme sahip olmaya devam etti. Actium Muharebesi'nden henüz 20 yıl geçmiş olsa da bunun, MÖ 88'den beri -ya da Müttefikler Savaşı da dahil edilirse MÖ 91- bir iç

22 Bkz. W. Mierse, *Temples and Towns in Roman Iberia. The Social Dynamics of Sanctuary Designs from the Third Century BC to the Third Century AD* (1999), s. 54—127, Lowe (2009), s. 87-115, and MacMullen (2000), s. 50-84; W. Trillmich (çev. C. Nader), *Colonia Augusta Emerita, Capital of Lusitania*, J. Edmondson (ed.), *Augustus* (2009), s. 427-67, ve R. M. Durán Cabello, "Edifi cios de espectáculo", X. Raventós (ed.), *Les capitales provinciales de Hispania 2. Merida: Colonia Augustua Emerita* (2004), s. 55-61.

savaşın olmadığı en uzun dönem olduğunu hatırlamak kayda değerdir. Hizmet süreleri boyunca lejyonerlerin kontrol edilmesi ve sadık tutulması gerekiyordu. Bunlar terhis olduklarında, memnun olacakları ve bölgedeki halka çok fazla rahatsızlık vermeyecekleri şekilde kendilerine toprak verilmesi gerekiyordu. Bu zamanlarda -Dio, reformun tarihini MÖ 13 olarak verir- Augustus ordu için yeni düzenlemeler getirerek lejyonerlerin hizmet süresini 16, 9 muhafız alayında bulunan ve daha çok şımartılan muhafızların hizmet süresini de 12 yıla sabitledi. Lejyonların sayısı büyük oranda sabitti ve iç savaşlarda sık sık gerçekleşen sayıdaki ani ve hızlı artış artık daha nadirdi. Böylece, her yıl terhis olacak askerlerin sayısını tahmin etmek çok daha kolaydı.[23]

Aynı zamanda görünüşe göre yardımcı birlikler de daha kalıcı hâle geliyordu. Bunların bir kısmı hâlen komutanlarının ismini alıyordu -mesela, muhtemelen Iulius Caesar'ın ünlü yüzbaşılarından biri tarafından komuta edilen bir süvari taburu olan *ala Scaevae* gibi- fakat artık, toplandıkları bölgenin ismiyle sayılıyor ve anılıyorlardı. Galyalı, Trakyalı ve İspanyalı birimlerin hepsi ortaktı. Genelde atlı sınıfı mensupları olan veya birçok yüzbaşıyı ortaya çıkaran sınıflardan gelen profesyonel subaylar bu tür birimlere *praefectus* olarak komuta ediyor, onurlu ve kârlı kariyerler sağlıyordu. Aynı şey eyaletteki aristokratlar için de geçerliydi. Bu kişiler için orduda subay olarak hizmet etmek vatandaşlık alma ve *imparatorluk* hiyerarşisine katılma şansı sunuyordu. Her halükârda bu tür fırsatlar Augustus'tan ve kendisine bağlı adamlardan geliyordu. Orduda uzun veya kısa görev sürelerinden sonra eski subaylar, bir koloni olsun İtalya'daki veya eyaletlerdeki bir kasaba olsun, memleketlerinde önemli görevlere geri geliyordu. Bunlar ideal olarak Augustus'un adamları olmaya devam ediyordu, paylarına düşen şeylere razılardı ve bu yüzden herhangi bir ordu oluşturmaya kalkışan bir rakibi desteklemeleri pek muhtemel değildi. Caesar ismi önemliydi, zira diktatöre ve halefine sadakat göstermenin artık çoktan köklü bir gelenek olduğu birçok aile vardı.

Bu, şahsi bir ilişkiydi. Bir keresinde emekli bir askere -kuvvetle muhtemel emekli bir subay veya muhafız, zira hikâye açık bir şekilde Roma'da geçer- dava açılmıştı. Bu adam, onu desteklemesini istemek için şahsen Augustus'a gitmiş. *Princeps* ona en iyi dileklerini

23 Dio 54. 25. 5-6, K. Raaflaub, "The political significance of Augustus' military reforms", Edmondson (2009), s. 203-28.

göndererek, bu askerin lehine hareket edecek bir avukat vermeyi teklif etmiş. Lakin bu yeterli olmamış ve adamın tuniğini sıyırıp kalabalığa yara izlerini göstermesine neden olmuş. Sonra şöyle demiş: "Siz Actium'da tehlikedeyken ben, yerime hizmet etmesi için başka bir asker göndermedim, sizin için bizzat savaştım, ey Caesar." Augustus bunu duyunca yüzü kızarmış ve gerektiği gibi adama "kibirli gibi değil de nankör gibi görünmekten korktuğu için" destek veriyormuş gibi görünmüş. Artık askerlerine "silah arkadaşlarım" demese bile Imperator Caesar Augustus, önderliği altında göğüs gerdikleri tehlikelerden ötürü onlara saygı gösterdiğine inanmalarını istiyordu.[24]

Augustus, başka bir silah arkadaşının hislerini ise çok az önemsemiştir. Lepidus, senato toplantılarına yalnızca Augustus'un emirleriyle getirilse de hâlen bir senatördü. Augustus, eski müttefikini küçümsediğini gizlemek için hiçbir şey yapmıyordu. Yine de, MÖ 13 yılında öldüğü zamana dek *pontifex maximus* olarak kalmıştır. Roma'nın en üst düzey rahibi, yirmi yıldan uzun bir süredir faal değildi. Bu her ne kadar Augustus'a Roma'daki devlet ritüellerine sessiz bir şekilde rehberlik etme fırsatı verse de yapabileceği hiçbir şey olmayan bazı şeyler vardı. Gözden düşmüş olan triumvirin elinden bu makamı alıp kendisine geçirmeyişi birçok kişiyi şaşırtmıştı ancak daha sonraları bunu yapmayı reddetmiş olmakla övünecekti. O, "bu makamı, iç karışıklıktan istifade ederek kendisi için almış olan biri öldüğü zaman kabul etmişti."[25]

6 Mart MÖ 12 günü Augustus'a *pontifex maximus* unvanı verildi. Bu, daha sonra "babası" Iulius Caesar'ın sahip olduğu ve ondan sonra, Roma çökene ve papa unvanı alana dek imparator olmayan biri tarafından asla kullanılmayan bir unvandı. Bu makama gelmek büyük bir olaydı, büyük bir gösteri ve dinî törenle kutlanırdı. Augustus'un kendi beyanı bunu hem hakkı hem de mirası olarak gördüğünü işaret eder. Geleneğe göre bu en üst düzey rahip, kısa süre önce bir yangından

---

24 *Ala Scaevae* için bkz. *CIL* 10. 6011 ve bazı yorumlar için J. Spaul, *ALA2* (1994), s. 20-21, genel olarak yardımcı birlikler için bkz. D. Saddington, *The Development of the Roman Auxiliary Forces from Caesar to Vespasian (49 BC-AD 79)* (1982), s. 15-26, 77-82, veP. Holder, *The Auxilia from Augustus to Trajan* (1980), s. 5-13; dava için bkz. Macrobius, *Saturnalia* 2. 4. 25 ve (daha az detaylı) Dio 55. 4. 2; askerler ve emekli askerlerle olan ilişkiler için genel olarak bkz. J.Campbell, *The Emperor and the Roman Army 31 BC-AD 235* (1984), s. 32-59, 243-81.

25 Dio 54. 15. 4-7, 27. 2-3, *Res Gestae* 10 (alıntı için Loeb çevirisi), Suetonius, *Augustus* 16. 4, 31. 1, Ovid, *Fasti* 3. 415-28.

hasar görmüş olan Vesta Tapınağı'nın yanındaki Roma Forumu'nun ucundaki resmî ikametgâhında yaşardı. Augustus bu tapınağı Vesta rahiplerine verdi ve Palatinus'taki kendi evinde kaldı. Bu evin bir kısmını tapınak olarak kutsadı ve rahiplik görevini düzgün bir şekilde yerine getirebilmek için de kamu mülkiyeti yaptı. Bu durum, Palatinus Apollon'u ve diğer daha az belirgin olan birkaç kutsal alanla birleşen bir tesisin dinî belirtilerini daha da artırıyordu.[26]

Augustus, MÖ 13 yazında Roma'ya döndü. Tiberius ondan önce gelmişti ve yıla konsül olarak başlamıştı. Mevkidaşı, Agrippa'nın damadı olan Publius Quinctilius Varus'tu. Roma'da yine sel sorunları vardı. Tiber Nehri o kadar taşmıştı ki Balbus, yeni yapılan tiyatrosuna ancak bir kayıkla ulaşabilmişti. Bu, resmî bir şekilde açılış yapmasını simgeleyecek kutlamalar yapmasına engel olmamıştır. Tiberius bunun onuruna, *princeps*'in geri dönüşünü nasıl kutlamayı sormak için eski İspanyalı konsülü çağırdı. Balbus'un önerileriyle Augustus'a yeni onurlar verildi, fakat zaman içinde Augustus bunları, artık rutin bir şekilde nazikçe reddetti. Imperator Caesar Augustus şehre geceleyin bir gürültü çıkarmadan girince onu resmî bir şekilde karşılama girişimleri de boşa çıkmış oldu. Bir sonraki sabah, evinin dışında toplanmış olan kalabalığı kabul etti ve Capitolium'a giderek, hizmetkârlarının baltalarından (*fasces*) muzaffer kişilere özgü defne yapraklarını aldı ve bunları Iupiter Optimus Maximus'un heykeline astı. Tiberius ve Drusus'un kazandığı fakat Augustus'a atfedilen bu başarıların işaretleri şimdi, Roma'yı koruyan tanrıya sunuluyordu.

Caesar Augustus o gün hamamların -özellikle de Agrippa tarafından yapılanın- ücretsiz olmasını sağladı. Ayrıca buraya giren vatandaşların saçını kesmek veya düzeltmek için bekleyen hamam içindeki berberler de ücretsiz olacaktı. Daha sonra bir senato toplantısında sesi o kadar boğuk çıkıyordu ki hazırladığı konuşmasını onun yerine bir *quaestor* okudu. Bu, festival ve kutlama zamanıydı. Zira artık Marcellus Tiyatrosu da hazırdı ve büyük bir seremoniyle açılmıştı. 7 yaşındaki torunu Gaius Caesar da, Truva Oyunları denilen dramatik ve zaman zaman tehlikeli at sürme egzersizlerinde ve sahte dövüşlerde yer almış, en azından görünüşte *patricius* çocuklardan oluşan takımlardan birine liderlik etmişti. 600 hayvanın katledildiği vahşi hayvan savaşları da gösterinin bir parçasıydı. Eylül ayında, *princeps*'in doğum gününü kutlamak için daha fazla oyun düzenlendi ve hayvan katledildi. Ayrıca

26 *Res Gestae* 10, Price, *CAH2* X, s. 825-7, ve S. Weinstock, *Divus Iulius* (1971), s. 276-81.

ironik bir şekilde, Marcus Antonius ile Fulvia'nın oğlu olan Iulus, yeteri kadar seremoni düzenledi ve bunlara başkanlık yaptı.[27]

Bazı aksi anlar yaşandı. Tiberius'un, Augustus'un şehre dönüşünü anmak için konsül olarak düzenlediği başka bir oyunda Gaius'a, *princeps* ile oturma izni verdi. Bu, onurlu bir şeydi. Muhtemelen tam da bu anda izleyici kitle toplu bir hâlde ayağa kalkıp çocuğu selamlamıştı. Augustus bundan memnun olmadı ve üvey oğluyla halkı azarladı. Kendi başarıları için bu tür övgüleri kabul edebilir olsa da, henüz hiçbir şey yapmamış olan veya daha erkekliğe bile girmemiş olan yedi yaşındaki bir çocuk için böyle yapmalarını abartı bulmuştu. Daha da genel olarak, aileden olsun senatör olsun kalabalıktan biri olsun hiç kimseye ona *dominus* -efendi veya lort- demesine izin vermezdi.[28]

Kalabalığın verdiği bu tepki, birçok kişinin Augustus'la ilişkisi olan kişileri övmek istediğini gösterir ve çocuğu, soyu ve evlatlık edinilmesi dolayısıyla güce layık bir kişi olarak gördüklerini ima eder. Augustus, karşılığında bir monarşiyi ima edecek olan herhangi bir hanedanın varlığını inkâr etmek için büyük çaba sarf etmiştir. Bunun bir kısmı aristokrasinin menfaati içindi ve önde gelen vatandaşı tarafından iyi ve hak ettiği gibi önderlik yapılıyor olsa bile tek bir adam tarafından yönetilmeyen bir *res publica*'da yaşadıkları illüzyonunu muhafaza etmek için yapılmıştı. Senatörlerin ona daha çok haşmetli ve eşi benzeri görülmemiş onurlar vermeye heves etmesi artık birçok insanın, Brutus ve Cassius için çok değerli olan özgürlüğü o kadar da önemsemediğini gösterse de bu, Augustus'un özen gösterdiği bir şeydi. Her şeyi düşünürsek onun imajı daha çok bununla alâkalıydı. Amansız bir şekilde en üstün konuma gelmek için mücadelesi hayatı boyunca onun merkezinde yer alır. Bu, gücü kullanışının onu korumaktan başka bir şey olmadığı anlamına gelmez, zira bunu kullanmak için de çok çalışmıştır. *Princeps*'in, iç savaşları kazanmayı, egemenliği ele geçirmeyi hak ettiğini düşünüyordu ve halkın iyiliği için olduğundan -kendisi böyle görüyordu- bunu elinde tutmaya çalıştı. İşte bu şekilde, kendisini devletin birinci memuru, bir hükümdardan ziyade hizmetkârı olarak görebilirdi gerçekten de. Kendisini tutan ve ideali için yaşama arzusu bulunan birinin, senatör elitlerinin düşüncelerinden ziyade kendi tutumlarına gem vurması daha mantıklıdır.

27 Dio 54. 25. 1-4, 26. 1-2.

28 Dio 54. 27. 1, Suetonius, *Augustus* 56.

Augustus artık Roma'ya döndüğüne göre tatsız ve yakışıksız dalkavukluklar ile meclis tartışmalarında nahoş anlar yaşanması için fırsatlar vardı. Bir senato oturumunda, Cornelius Sisenna adındaki bir asil, karısının tutumlarından ötürü eleştirildi. (Her ne kadar bu yıllarda aktif olan birden fazla Cornelius Sisenna olduğundan bu aynı kişi mi diye emin olamasak da, karısının Statilius Taurus'un kızı olması mümkündür.) Karşılık olarak Sisenna, eşinden sorumlu olduğunu reddetti, zira onunla Augustus'un tavsiyesi ve desteği üzerine evlenmişti. Böylesine haysiyetsiz bir tartışmanın içine sürüklenmeye öfkelenen ve daha sonra pişman olabileceği bir şey söylemek veya yapmak tehlikesinde olduğunu hisseden Augustus ayağa kalktı ve meclisten hızla çıktı. Senatoya dönmeden önce, sakinleşene dek dışarıda bekledi.[29]

Açık bir tartışma olmasını teşvik eden bir kişi her zaman bu tartışmanın içeriğini ve tonunu önemsemezdi. Ayrıca, kendisi her ne bahane ederse etsin hiç kimse onun ezici prestijini ve himayesini görmezden gelemezdi. MÖ 13 yılında Augustus, kendi görevlerine uygun olan senatörlere sahip olmak için yeni bir girişimde bulunsa da köklü senatör ailelerinden birçok kişinin kamu hayatına girmemeyi tercih ettikleri ve atlı sınıfı üyeliğiyle memnun oldukları sorunuyla karşılaştı. *Tribunus*'luk isteyen artık çok az kişi vardı. Bu makamın yetkileri Augustus tarafından alınmış olsa da, her vatandaş için küçük meselelerde başvuruda bulunmak konusunda bazı olanakları bulunuyordu. Bu açık kadroları doldurmak için, hâlen 40 yaşının altında olan eski *quaestor*'lar havuzundan kura çekildi. 35 yaşının altında olan, senato için seçilebilecek servete ve aileye sahip atlı sınıfı mensupları da, görevleri için fiziksel olarak uygun olmadıklarını şahsen Augustus'a bildirmedikleri sürece senatör olarak yazıldı. Özgür bir devletteki seçkin devlet hizmetkârı maskesi bazen, başkalarını görevlerini yapması için zorlayan bir kişiye uymuyordu. Augustus'un dünyayı istediği gibi yapma konusundaki görüşleri için bile bazı sınırlar vardı.[30]

Imperator Caesar Augustus, adı dışında her şeyiyle mutlak bir hükümdardı. Ne senato ne de halk, istediği herhangi bir gücü ona vermeme durumunda değildi, böyle yapmak istedikleri bir durumda bile.

29 Dio 54. 27. 4, Syme (1960), s. 377, 379.

30 Dio 54. 26. 3-9, samimi bir şekilde açık tartışma ortamı yaratması konusundaki sorunlar için genel olarak bkz. R. Talbert, "Augustus and the Senate", *Greece and Rome* 31 (1984), s. 55-63

MÖ 13 yılında büyük eyalet komutası bir beş yıllığına daha uzatıldı. Diğer taraftan Agrippa'nın *tribunus* yetkisi de beş yıl uzatılırken, Augustus istisna olmak üzere diğer herkesin komuta yetkisinden daha üstün olan *maius imperium proconsulare* de verildi. İki adam da yaklaşık 50 yaşındaydı ve Agrippa'nın statüsü, triumvirlikten bu yana Augustus'a bir nevi mevkidaş gibi olmuştu. Bu iki adamın yetkileri tam olarak her ne olursa olsun eşitlik söz konusu değildi. Agrippa onun damadıydı ve bu, siyasi bir yakınlık kadar Iulia'nın babasıyla olan ilişkisinde bir nevi üstünlük de kastediyordu. Daha da önemlisi o bir Caesar değildi, bu isme borçlu olan yandaşların minnet borçları bir yana, *auctoritas*'ı bile yoktu. Augustus'tan sonra ikinci kişiyse, o zaman ikinci kalacaktı ve kendisini Augustus'a eşit biri yapmak için bir girişim de yoktu.[31]

Orta yaşta biri olmasına karşın Marcus Vipsanius Agrippa hem yetenekli hem de dikkatli bir adamdı ve eski dostuna mutlak şekilde sadıktı. En sevdiği atasözü şuydu: "Barış, küçük şeylerin büyümesini sağlarsa, kavga da büyük şeyleri mahveder." Agrippa, Balkanlarda askerî bir sorunla ilgilenmek için ayrılmadan önce birkaç ay bölgede kalarak MÖ 13 yılında Roma'ya döndü. Buradan ayrıldığında Iulia beşinci kez hamileydi. Çiftin, Gaius ve Lucius ile birlikte iki de kızı vardı. Çıkan ayaklanmaları bastırmak için bir güç gösterişi yapmak yeterli olmuştu. Böylece MÖ 12 yılında Agrippa İtalya'ya döndü, fakat Roma'ya ulaşmadan önce hastalandı ve öldü. Hastalığının ne olduğu bilinmiyor, ancak o yıl alışılmışın dışında olacak şekilde üç başka konsülün atanmış olması bir tür salgın hastalık olduğunu ima edebilir. Kısa süre sonra Iulia, üçüncü oğlunu doğurdu ve çocuğa Agrippa Postumus adı verildi.[32]

Augustus, Agrippa öldüğü zaman eski dostunun yanında değildi. Dio, onun Atina'da olduğunu ve Panathena Oyunları'na başkanlık yaptığını, fakat Agrippa'nın hastalığını duyar duymaz aceleyle geri döndüğünü söyler. Agrippa'nın cesedi Roma'ya taşındı ve halka açık bir cenaze töreni düzenlendi. Augustus bu törende bir methiye verdi. Daha sonra, ikinci kez olmak üzere geniş ailesinden başka bir kişinin külleri de, kendisi için yaptırmış olduğu Augustus Mozolesi'ne koyuldu.[33]

31 Dio 54. 28. 1.

32 Atasözü için (*nam concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur*) bkz. Seneca, *Epistulae* 94. 46 (karş. Sallust, *Bell. Jug.* 10. 6 ve Syme, s. 343, n. 1).

33 Dio 54. 28. 2-29. 8, Suetonius, *Augustus* 64. 1, Velleius Paterculus 2. 96, Tacitus, *Ann.* 1. 3.

18

AUGUSTUS BARIŞI

"Senato, şehre dönüşümün onuruna Pax Augusta için bir sunak kutsadı." *Tanrısal Augustus'un İcraatları.*[1]

"Şiirim beni Barış sunağına getirdi... Zarif bukleleri Actium defne yapraklarıyla süslenen Barış; gel, nazik varlığın bütün dünyada baki kalsın. Böylece zafer için ne bir düşman ne de bir yiyecek kalsın, bize savaştan daha büyük bir şan getireceksin. Askerler, yalnızca silahlı saldırganları durdurmak için silah taşısın! Dünyanın her yeri Aeneas'ın oğullarından korksun, Roma'dan korkmayan bir yer olursa da bu, Roma'yı sevsin!" *Ovidius, MS 1. yüzyılın ilk on yılı.*[2]

Agrippa, büyük bahçelerini ve Campus Martius'taki hamamlarını, geçimleri için bir gelir yaratmak için de bazı arsalarını Roma halkına miras olarak bıraktı. Augustus bu açıklamayı bizzat yaptı ve bunun, dostunun başka bir isteği olduğunu belirterek her erkek vatandaşa ya da en azından Roma'da bulunanlara 400 *sestertius* dağıttı. Bu bağış, son yirmi yıldır Agrippa'nın icraatlarından biriydi, yeni elde ettiği servetleri halkın iyiliği ve rahatı için harcamıştı. *İmparatorluk* topraklarındaki şehirlerde, özellikle de Roma'da kendi izini bırakmıştı. Büyük ölçekte eylemleri, Caesar Augustus haricinde yaşayan veya ölü herhangi bir Romalı aristokratınkinden üstündü ve hem anıtsal hem de kullanışlı şeyler yaptırmıştı. Bir kitle Augustus'a yüksek şarap fiyatları konusunda şikâyet ettiğinde, damadının onlar

1 *Res Gestae* 12 (Loeb çevirisi).
2 Ovid, *Fasti* 1. 709-18 (Loeb çevirisi).

için bir su kemeri yaptığı zaman onlara içecek birçok su verdiği yönünde cevap vermiştir.[3]

Agrippa'nın çabalarından ve yeteneklerinden en çok faydalanan kişi Augustus'u ve onun vasiyeti de bir istisna değildi, zira İtalya'daki ve eyaletlerdeki büyük arsalarının da olduğu -Dio, Yunanistan'daki Chersonese bölgesinin büyük bir kısmına sahip olduğunu söyler- mülkünün en büyük kısmı eski dostuna ve kayınpederine gitmişti. İç savaşlarda ve sonrasında sadık bir şekilde hizmet etmekle kazanılan büyük bir servet bu şekilde Agrippa'nın takip ettiği ve yükselişinde pay sahibi olduğu öndere gitmişti ve bu, sonunda Gaius ile Lucius'a gidebilirdi. Siyasi ve ailevi sadakati bölmek zor bir şeydi, lakin bu, Roma'da görülmemiş bir şey değildi. İnsanlar, yeni olan veya üstlendikleri dostlukların desteği, himaye bağları ve evlilik müttefiklikleri sayesinde büyük makamlara yükseliyordu. Agrippa, sırasıyla oldukça zengin ve bağlantıları aşırı iyi bir adam olan Atticus'un kızı Pomponia, Augustus'un yeğeni Marcella ve son olarak da kızı Iulia ile evlenerek özellikle de evlilik yoluyla büyük şeyler elde etmişti. Son evliliğiyle ortaya gelen yakınlık bağı Augustus'un, çiftin iki oğlunu evlatlık edinmesiyle daha da güçlenmişti.[4]

Aile Augustus için önemliydi. Bu, birçok açıdan görülmemiş bir şey değildi. Zira Roma'da kan bağıyla, evlatlık edinmeyle veya evlilikle gelen akrabalıklar geleneksel olarak insanları kariyerlerinde destekliyordu. Ancak, tanrısal Iulius'un oğlu bu aile rolünü eşi benzeri görülmemiş bir aşamaya getirmiştir. Geçmişte, güç ve makam paylaşılmazdı, çünkü her ikisi de geçiciydi ve seçmenlerin rekabetine ve heveslerine bağlıydı. Bu tür kısıtlamalar Imperator Caesar Augustus için geçerli değildi. O, Agrippa'ya birçok şekilde kalıcı güçler vermiş, nihayetinde de *tribunus* yetkisi ve büyük komuta yetkisi (*maius imperium proconsulare*) bahşetmişti. MÖ 36 yılında Augustus'un karısı ve kız kardeşine, benzeri görülmemiş bir şekilde *tribunus* dokunulmazlığı verilince bu kişiler kamuya mal olmuştu. Diğer taraftan Marcellus, Tiberius ve Drusus ile zaman içinde Gaius ve Lucius da özel itibarlar ve hızlandırılmış kariyerlere sahip oldu ve bunlar yetişkin olur olmaz art arda birçok makama geldi. Augustus, halkın genç Gaius'u övmesini onaylamadığı için ailesinin Roma'daki herhangi bir kişiden daha büyük saygıya ve makama layık olduğunu göstermişti.

3 Dio 54. 29. 4-5, Suetonius, *Augustus* 42. 1.
4 Dio 54. 2. 5.

Bu, Augustus barışı sunağı olan Ara Pacis Augustae'dan başka bir yerde bu kadar açık değildir. Eyaletlerinden muzaffer bir şekilde dönüşünün onuruna 4 Temmuz MÖ 13 yılında senato kararıyla yapıldı. Augustus, ilk başta Curia Iulia içinde kendisi için bir sunak yapılmasındansa bunu tercih etti. Sunak Campus Martius'da yapıldı ve Agrippa'nın bu alanı onun şanı için devasa bir anıta dönüştürme sürecini devam ettirmiş oldu. Kutsal bir alanda yapılan sunağın tasarımında Ianus Tapınağı'ndan bazı izler vardı. İki tarafında da giriş bulunuyordu ve iç kısmında mermer, geleneksel bir ahşap tapınak görüntüsü vermek amacıyla ince bir şekilde oyulmuştu. Aynı zarif işçilik dış duvarlarda da vardı; en önemlisi dinî bir işlem sergileyen kuzey ve güney tarafındaki frizleriydi. Sunağın belirgin hatları ve belirli bir olayı veya hayali bir seremoniyi tasvir ediyor olsun gerçekle hayali unsurları birleştiriyor oluşu günümüze kadar tartışmalara yol açmıştır. En inandırıcı görüşlerden biri sunağın, Augustus'un MÖ 13'teki zaferlerini anması için bir şükran töreni (*supplicatio*) olduğudur. Bu, kendisine verilen 55 halka açık şükran töreninden biridir ve toplamdı 890 güne tekabül eder ki, Iulius Caesar'a verilen ödülleri bile gölgede bırakır.[5]

Şüpheye yer bırakmayan şey, bu etkinlikte ve frizlerde Augustus'un geniş ailesine verilen merkezi roldür. Başka senatörler de görünmektedir, mesela başlıkları iğneyle kaplı özel kıyafet giyen, *flamen* olarak bilinen rahipler gibi. Bunlardan biri, MÖ 44 yılında oluşturulan tanrısal Iulius *flamen*'i olmalı. Diğer rahiplikler ise oldukça eskiydi. Sahnede Caesar Augustus bunların önünde yürür, onun önünde de *lictor*'ları vardır. *Princeps*, etrafındakilerden biraz daha uzun gösterilir. Ortalama boyu göz önünde bulundurulduğunda bu pek olası değildir. Fakat diğer kişilerin üzerinde bir kral veya firavun gibi yükselmez. *Flamen*'leri takip eden Agrippa da belirgin olması için biraz daha büyüktür. Kafasının üzerine bir toga örtmüştür. Bu, bazı araştırmacılar söz konusu heykeli o

5 Dio 54. 25. 3, *Res Gestae* 4, 12; Ara Pacis için bkz. D. Conlin, *The Artists of the Ara Pacis. Studies in the History of Greece and Rome* (1997), M. Torelli, *Typology and Structure of Roman Historical Reliefs* (1982), s. 27-61, P. Zanker (çev. A. Shapiro), *The Power of Images in the Age of Augustus* (1988), özellikle s. 158-60, 179-83, 203-4, K. Galinsky, *Augustan Culture* (1996), s. 141-55; sunaktaki sahnelerin MÖ 13 yılındaki şükran törenini tasvir ettiği görüşü için bkz. R. Billows, "The religious procession of the Ara Pacis Augustae: Augustus" *supplicatio* in 13 BC', *JRA* 6 (1993), s. 80-92. Torelli (1982), s. 54 ise bunun hayali bir sahne olduğunu iddia edenlerden biridir, ona göre bu gerçek bir etkinlikten ziyade "gerçekleşmesi gereken bir etkinliktir."

ölmeden önce yapıldığının bir işareti olarak yorumlasa da belki de dua edişinin veya bir ritüel rol aldığının işaretidir. Sahnede küçük bir oğlan onun togasını çeker fakat, onu sakinleştirmek veya susturmak amacıyla çocuğun kafasını okşayan Livia'ya doğru arkasına bakar.

Sahnenin geri kalan kısmında bu gayriresmî olma durumu geçerlidir. Livia'nın yanında Tiberius vardır, ötede ise Antonia çocuğun elini tutar ve kafasını, kocası Drusus ile konuşmak için çevirir. Galya'daki görevinden yeni dönen Drusus ise belirgin bir askerî pelerin (*sagum*) giyer. Bu pelerini başka bir küçük çocuk tutar ve bu da daha büyük bir kıza bakar. Ara Pacis üzerindeki bireylerin kimliğini saptamak zordur. Augustus ve Agrippa açık bir şekilde tasvir edilmiş olsa da diğer herkes, diğerlerinden daha öne çıkmak için iki seçkin adama yardım etmek suretiyle stilize edilmiş bir şekilde gösterilir. Birkaç genç haricinde diğerleri de saygın görünür. Bunların özellikleri aynı olmasa da birbirlerine benzerler ve farklılıklar bir detaya vurgu yapar. O zamanlarda yaşayan biri hiç şüphesiz bunları anında tanır, neredeyse tek tip yüzleri olan ustaca yapılmış farklılıkları anlardı fakat bu bizim için çok zor bir şeydir, hele hele az bilinen kişiler söz konusu olduğunda. Bütün bunlar, heykellerin Geç Antik Çağ'da başlayan ve 20. yüzyılda Mussolini'nin dönemine kadar devam eden yoğun restorasyonlarla daha da zorlaşır. Bu figürler arasında Marcus Antonius'un oğlu Iullus Antonius ile Domitius Ahenobarbus da olabilir. Bu ikisi Octavia'nın kızlarıyla ve *princeps*'in geniş ailesinin diğer üyeleriyle evliydi. Bunların da kesin bir şekilde tanımlanamaması üzücüdür.[6]

Bütün diğerleri arasından tanımlanması en zor olanları çocuklardır. Her birinde, gençliklerine vurgu yapan cinslerine özgü dolgun hatlar vardır ancak bu durum onların tam olarak kaç yaşında olduğunu saptamayı zorlaştırır. Çoğu, etrafındaki erkek ve kadınların togalarıyla veya resmî kıyafetleriyle giyinen minyatür yetişkinler gibidir. Burada, Agrippa'nın pelerinini tutan çocuk farklıdır, zira yalnızca bir tunik giyer ve boynunda bir zincir vardır. (Altın, gümüş veya bronzdan yapılan, Galya tarzı ağır bir kolye) Bu, bazı kişileri bu çocuğun, çoğu Roma'ya tutsak olarak gelen ve ileride müttefik olmaları umuduyla Augustus'un hanesinde yetiştirilen barbar prenslerden biri olduğunu düşünmeye sevk eder. Fakat, Truva Oyunları'nda ata binen oğlanların da zincir

6 Yapılan restorasyonlar için bkz. Conlin (1997), s. 47-56.

taktığını biliyoruz, o yüzden bu kuvvetle muhtemel Gaius Caesar'dır. Aynı şekilde giyinmiş olan daha küçük bir çocuk da sunağın başka bir yerinde bulunur ve bu da muhtemelen kardeşi Lucius'tur.[7]

Ara Pacis'teki malzeme ve işçilik en yüksek kalitedir. Yunan sanatının etkisi barizdir, özellikle de Parthenon üzerindeki frizlerin çarpıcı -şüphesiz kasıtlı- yankıları bulunur. Birçok araştırmacı baş heykeltıraşın Yunan olduğunu tahmin eder, fakat bu veya başka bir doğrultuda herhangi bir kanıt yoktur. Tasarımda Romalılara ve Augustus dönemine özgü birçok şey de vardır ve bu, basit bir kopyadan çok öte bir eserdir. Birbirleriyle ve çocuklarıyla konuşan karı kocaların samimiyeti eşi benzeri görülmemiş bir şeydi, tıpkı tören esnasında çok sayıda kadının ve çocuğun ön plana çıkması gibi. Tören sahnelerinin olduğu frizlerden ayrı olarak yapının kanatlarında Romalıların tanrısal koruyucuları olan Roma ve Tellus ile bunların efsanevi ataları Aeneas, Romulus ve Remus'u gösteren sahneler vardır. Daha küçük detaylarda ise kurban edilmek üzere hazırlanan boğalar tasvir edilir. Romalıların uzak geçmişi, Iulius ailesinin ataları ve bu yüzden de Augustus çağrılır ve bunlara, onun ve ailesinin yaygınlaştırdığı bir hediye sunulur. Bunlar Vergilius'tan ve o çağın sanat ve edebiyat eserlerinin birçoğundan gelen tanıdık temalardır. Barış kutlanmaktadır, ancak bu, askerî bir zaferden sonra gelen, en önemlisi de Augustus'un başarılarıyla kazanılan bir barıştır. Birkaç yıl sonra, açık bir şekilde Augustus'un rejiminin sözcüsü olmayan şair Ovidius Ara Pacis'ten bahsedecek ve barış olması için umut edecekti, zira yabancı halklar ya Roma'yı seviyordu ya da ondan korkuyordu. Bu barış, tartışmasız bir Roma hâkimiyetinin barışı olacaktı.[8]

Böylesine şanlı bir gelecek Augustus'un önderliğiyle temin ediliyor, bu kadar çok şekilde gösterilen bir aile tarafından da destekleniyordu. Ara Pacis'te üç nesil birden gösterilir. Nesillerin en eskisi ve en seçkini Augustus, Livia ve her ne kadar sunağın tamamlandığı ve kutsandığı MÖ 9 yılına kadar yaşayamasa da Agrippa'dan oluşuyordu. Her

7 Bazı çocukların kimliklerine dair farklı görüşler için bkz. R. Syme, "Neglected children on the Ara Pacis", *American Journal of Archaeology* 88 (1984), s. 583-9, J. Pollini, "Appuleii and Some Others on the Ara Pacis", *American Journal of Archaeology* 90 (1986), s. 453-60, C. Rose, "Princes and barbarians on the Ara Pacis", *American Journal of Archaeology* 94 (1990), s. 453-67.

8 Parthenon frizleri için bkz. D. King, *The Elgin Marbles* (2006), ayrıca Ara Pacis'teki etki ve Augustus'un genel olarak Atina'ya karşı tutumu için özellikle bkz. s. 137-8.

zamanki gibi Augustus yaşlanmamış, olgun ve hükmedici, fakat 50'li yaşlarına yeni girmiş biri olarak görülür. Bundan sonra, her ikisi de 20'li yaşlarında olan Livia'nın çocuklarının olduğu nesil ve son olarak da Gaius, Lucius ve diğer çocukların olduğu nesil gelir. Aeneas'a kadar giden bir aile bağı zengin bir şekilde gelecekle donanmıştı. Augustus, şiddetli hastalığına karşı geçmiştekinden daha az rahatsızlık duyuyordu, ne var ki artık genç değildi ve bir gün ölecekti. Modern araştırmacılar Augustus'un halefini farklı bir şekilde hayatının her döneminde araştırır, ilk başta Marcellus'a sonrasında da diğerlerine yoğunlaşan dikkatler çağdaş kişilerin de aynı şekilde düşünmeye meyilli olduğunu ortaya koyar. Geriye dönüp baktığımızda -tıpkı Suetonius, Tacitus ve Dio gibi- Augutus'un ölümünden sonra Roma'nın yüzyıllar boyunca bir imparator veya *princeps* tarafından yönetileceğini görürüz.

Augustus'un planladığı şey tam olarak bu olmayabilir. Zira, Marcellus'un ölümünden sonra her zaman tek bir halef değil de, şimdilik birçok destekçi, gelecek için de yerine geçecek kişiler aramış gibi görünüyor. Agrippa onun güçlerini ve iş yükünün büyük bir kısmını paylaşmıştı ve bir çağdaşıydı, ancak onun kadar *auctoritas*'ı yoktu ve özgeçmişi belirsizdi. Tiberius ve Drusus, aristokrat ailesinden gelen kişilerdi, hızlandırılmış bir kariyere sahiplerdi; biri Agrippa'nın kızıyla diğeri de Augustus'un yeğeniyle evliydi ama evlatlık edinilmemişlerdi. Gaius ve Lucius, Caesar adını almıştı ve bu yüzden hızlı bir şekilde terfi edileceklerdi. Yetişkin oldu mu bu beş erkek de eyaletleri yönetme, askerî seferlerde savaşma ve Roma'da gerçekleşen birçok şeyi yönetme görevlerini üstlenecekti. Hepsi birden Augustus'un astı olsa bile bunlar mevkidaştı.[9]

Bu beş kişiden herhangi birinin Augustus'un tek halefi olarak belirlendiğine ve diğerlerinden bir kenarda durarak tek kişinin üstünlüğünü kabul etmesinin beklendiğine dair en ufak bir ipucu bile yoktur. Hepsi eşit değildi, fakat teoride halkın ve devletin iyiliği için birleşip hizmet edeceklerdi. Dönüp baktığımızda bir kez daha Augustus'a en yakın olan kişiler arasındaki yüksek ölüm oranlarını kabul etmeliyiz. Roma dünyasındaki tehlikeli standartlara göre bile bunları istisnai olarak görmemeliyiz. Böylece evlat edinme, kan yoluyla veya evlilikle gelen birçok akrabaya verilen önem, kaçınılmaz kayıplara izin vermek olarak görülebilir. Augustus'un bu şekilde düşündüğüne dair hiçbir

9 Levick (1999), s. 28-30, burada iki kişinin birden halef olduğu görüşünü savunur.

kanıt yoktur. O, kendisine sadakati kesin olan aile çevresinden seçilen kişilerin desteğiyle devleti yönetiyordu ve görünüşe göre bu düzenlemenin ölümünden sonra devam etmesini de ummuştu. Zorlu sorumlulukları paylaşacak bir değil birkaç tane *princeps* olacaktı ve bunların varlığı, en kıdemlilerinin ölümünün bir güç boşluğu yaratıp tekrardan iç savaşa yol açmayacağını gösterecekti.

Bir açıdan bu, tam bir Romalı görüşüydü -tam bir monarşi değil, her biri bir hükümdarın gücüne sahip olan, gayriresmî bir heyetin olduğu küçük bir grup- ve Augustus'un saltanatında işe yaramıştı. Eski sistemi yeniden canlandırmak için yapılan girişimler her zaman başarısız olmuştur, çünkü hiç kimsenin Caesar Augustus kadar prestiji yoktu. O, tanrısal Iulius'un oğluydu, herkesten çok konsül olmuştu ve kendisine herkesten fazla şükran töreni ve zafer alayı ödülü verilmişti. Agrippa bile onun rekorunu kıramamıştı, hatta işin büyük bir kısmını yapmış olsa bile bu her zaman Augustus'un itibarını artırıyordu. Caesar Augustus Roma devleti içinde en üstün kişi olmaya devam ettikçe hiçbir imparator bu kadar fazla egemenliğe sahip olmayacaktı, en azından birkaç yüzyıl için. Kim olduğu ve neler yaptığı bütün bunları mümkün kılan şeylerdi, zira ailesinden hiç kimse muhtemelen ona meydan okumayacaktı ve aile çevresi dışından birinin bunu yapabilecek bir durumu da yoktu.

Agrippa'nın ölmesi büyük bir darbeydi ve şüphesiz derin bir etki bırakmıştı, zira kendisine verilen her görevi yerine getirerek otuz yıldan uzun bir süre boyunca Augustus'u desteklemişti. Fakat bu sisteme göre onun yerini alabilecek başka kişiler de vardı. Kaçınılmaz olarak en büyük yük Tiberius ve Drusus'a düştü. Bu iki genç de sonraki yıllarda çok az ara vererek seferlerde hizmet edecekti. Tiberius'un karısından boşanması gerekiyordu. Vipsania ona bir oğlan çocuk vermişti ve kısa süre sonra da bir kız doğuracaktı. Roma aristokratlarının standartına göre bu mutlu bir evlilikti, ancak mevcut siyasi ortama uymak için boşanmak ve yeniden evlenmek aristokratların hayatının o kadar yaygın bir yönüydü ki bu çiftin boşanması belki de hiç sürprize yol açmamıştı. İki kez dul kalan ve beş çocuğun annesi olan Augustus'un kızı daha hâlen 27 yaşındaydı ve tekrar evlenmemesi çok nadir bir ihtimaldi. Bir süre boyunca kendisine atlı sınıfından bir koca seçmeyi düşünerek, zengin ve saygın bir adam bulmayı umut etti. Kamu hayatında bir

kariyer sahibi olmayan bir senatör ise pek ihtimal değildi. Fakat böyle biri, *princeps*'in damadı olarak bir sivil vatandaştan daha fazla dikkat çekerdi ve siyasi hayattan tamamen uzak durması şüpheli bir durumdu.

Iulia, Tiberius ile evlenmek istiyordu. Birçok açıdan bu adamı seçmesinin sebebi belliydi, zira Augustus'un geniş ailesi dışından bir damat seçmek onu önemli bir konuma getirmeyi gerektiriyordu. Agrippa'nın sadakatini devam ettirmek artık önemli değildi. Öte yandan Drusus, gözden çıkarılması daha az kolay olan Augustus'un yeğeniyle evliydi. Vipsania ise boşanmıştı. Bu kadın bir süre sonra tekrar evlenecek, birçok yıl boyunca yaşayarak senatör sınıfından gelen kocasına en azından beş çocuk doğuracaktı; fakat Vipsania, Iulius ailesinin kanından gelmediği için bu pek de önemli değildi. Tiberius ve Iulia nişanlandı, fakat yasal zorunluluğu yerine getirerek evlenmeden önce 10 aydan fazla bir süre beklediler. Bu, Tiberius'u Augustus'a ve bir gün *imparatorluğu* yönetme konusunda ona yardım edecek evlatlık oğullarına biraz daha yakınlaştırmak için yapılan bir anlaşmaydı.[10]

FETİH

Bu sırada Tiberius, Agrippa'nın ölüm haberlerinin etkisiyle yeniden sorunların çıktığı Balkanlara gönderildi. Kardeşi Drusus tekrar Galya'ya gitti, iki kardeş sonraki üç yıl boyunca bu sınırlarda saldırgan bir şekilde sefer düzenleyecekti. Her ne kadar Augustus'un Tuna ve Elbe nehirlerinde savunmacı sınırlar oluşturmaya uğraştığı yönünde modern zamanlarda yapılan yorumla inandırıcı olmasa da bu açık bir şekilde ortak bir planın parçasıydı. Mevcut eyaletleri düzenlemeyle, İber Yarımadası'nın fethi ve en son da Alplerin işgaliyle geçen yıllardan sonra Imperator Caesar Augustus, Avrupa'da büyük ölçekli fetihler yapmaya kararlıydı. Bu, Ara Pacis'te övülen güç vasıtasıyla barış vaadini yerine getirecek ve askerî sorunlarla yüzleşen eyaletlerdeki idaresini haklı çıkaracak zaferler kazanarak gelecek mutlak bir şan demekti. Ayrıca, Tiberius ve Drusus için itibarlarını artırma ve yüksek komutada daha fazla deneyim kazanma şansıydı.[11]

10 Vipsania'nın boşanması ve Iulia'nın evlenmesi için bkz. Dio 54. 31. 1-2, 35. 4, Suetonius, *Augustus* 63. 2, *Tiberius* 7. 2, Levick (1999), s. 31, Seager (2005), s. 19-20.

11 Dio 54. 31. 2-4.

Bu saldırgan seferler önceden planlanmıştı ve son birkaç yılda birlikler ve ikmal malzemeleri Ren ve Balkanlar bölgelerinde toplanmıştı. Bu, söz konusu seferlerin sebepsiz olduğu demek değildir ve neredeyse bütün Roma savaşlarının daha önceki saldırılara karşılık düzenlendiği iddialarına dair modern şüphecilik gereksiz bir şeydir. Akın düzenlemek yaygın ve genelde ciddi bir şeydi, fakat buna Roma'nın karşılık vermesi pek tahmin edilebilir bir şey değildi; küçük misillemelerle büyük saldırılar veya kesin fetihler gibi çeşitleri olabiliyordu. Mevcut kaynakların, eylem özgürlüğü olan bir komutanın ve şan elde etmek için duyulan kararlılığın birleşimi Roma karşılığının boyutunu ve tarzını belirliyordu. MÖ 58 yılında bu etkenler ve Helvetii kabilesinin göç hareketinin sunduğu fırsat Iulius Caesar'a, beklediği Balkan savaşından ziyade Galya'nın fethinin yollarını açmıştı.[12]

Augustus, başka bir yerde savaş olmamasının rahatlığı ve geçmişte herhangi bir Romalı liderin sahip olmadığı hareket özgürlüğüyle bu iki bölgeyi de Roma topraklarına eklemeye karar verdi. Her Romalı gibi o da, dünyayı halkların ve devletlerin oluşturduğu bir ağ olarak görerek siyasi coğrafya kadar fiziksel coğrafya üzerine çok düşünmedi. Saldırı düzenleyeceği şeyler bu halklar ve devletlerdi ve "fethedilenlerin canını bağışlayacak, savaşta mağrur olanların da üstesinden gelecekti." Bazı bölgeler Roma eyaletlerine eklenecekken bazıları da Roma gücünü tanımaya zorlanacaktı. Yunanlar ve Romalıların, Akdeniz'in ötesindeki bölgelere dair muğlak düşünceleri vardı ve şüphesiz Avrupa'nın merkezindeki ve ötesindeki toprakların gerçek boyutunu tam olarak algılayamıyordu. Augustus'un, bilinen bütün üç kıtayı çevrelediğine inanılan okyanusa kadar bütün Avrupa'yı fethedebileceğine inanmış olması kuvvetle muhtemeldir ancak bu olasılıklar gelecek içindi. Şimdilik emelleri daha kısıtlıydı. Geçmişte eyaletlere saldıran halkları cezalandırarak ve gelecekte bunu yapmalarını engelleyerek Roma'nın *imperium*'unu artıracaktı.

Tiberius ve Drusus lejyonlara şahsen komuta ediyorken Imperator Caesar Augustus bunları uzaktan idare ediyordu. Son yıllarda eyaletlere

12 Bir tartışma için bkz. Gruen, *CAH2* X, s. 178-81, C. Wells, *The German Policy of Augustus* (1972), s. 246-50, J. Rich, "Augustus, War *and* Peace", L. de Blois, P. Erdkamp, O. Hekster, G. de Kleijn & S. Mols (ed.), *The Representation and Perception of Roman Imperial Power: Proceedings of the Third Workshop of the International Network, Impact of Empire (Roman Empire, c.200 BC-AD 476)* (2003), s. 329-57 = J. Edmondson (ed.), *Augustus* (2009), s. 137-64, özellikle 149-62, A. Goldsworthy, *Caesar. The Life of a Colossus* (2006), s. 205-14 = (2007), s. 248-57.

uzun geziler düzenleme huyunu değiştirerek sonraki yıllarda operasyonların gerçekleştiği bölgelerin yakınında olmak için kısa yolculuklar yapacak, Illyricum'a sınırı olan Kuzey İtalya'daki Aquileia'da ya da Galya'daki Lugdunum'da konuşlanacaktı. Her iki bölge de Roma'ya çok uzak değildi ve Augustus, genelde sefer dönemi sona erdikten sonra olmak üzere birçok kez Roma'ya dönmüştür. Suetonius, bizzat Augustus'un yazdığı bir mektuptan bu yolculuklara dair küçük bir anlatı sağlar. Buna göre büyük üvey oğluna, tanrıça Minerva'nın onuruna 20 ilâ 25 Mart arasında düzenlenen beş günlük bir festivalden bahseder:

> Değerli Tiberius. *Quinquatria*'yı büyük bir neşeyle kutladık, gün boyu oyunlar oynadık ve oyun masasını sürekli sıcak tuttuk. Kardeşin şansından çok dövündü ama yine de uzun vadede çok geride çıkmadı; çok fazla kaybettikten sonra beklenmedik biçimde yavaş yavaş büyük bir kazanç elde etti. Ben ise 20.000 *sestertius* kaybettim, çünkü her zamanki gibi aşırı cömerttim. Eğer kaybettiğim payları herkesten isteseydim ya da verdiklerimi tutsaydım tam olarak 50.000 *sestertius* kazanırdım. Ama böylesi daha iyi, zira cömertliğim bana ölümsüz bir şan getirecek.[13]

Buradaki gayriresmî tarz, aileye ve dostlara yazılan, günümüze gelen mektuplarda yaygındır. Augustus en azından üvey oğullarıyla iyi geçiniyordu. Drusus, cazibesi ve nezaketiyle ünlüydü ve kısa süre içinde popüler biri olmuştu. Tiberius ise içine kapanık ve karmaşık biriydi, sevmesi saygı duymaktan daha kolay biriydi. Fakat ona yazılmış mektup fragmanları sevgi dolu, nazik ve şakacı bir tonla doludur ve fazlaca ironi bulunur, mesela "ölümsüz şan" gibi. Başka bir mektupta da konuklarıyla birlikte "yaşlı adamlar gibi kumar oynadıklarını" anlatır. Augustus'un yazışmalarında Cicero'nun mektuplarına benzer birçok şey vardır, sürekli düşkünlük ifadeleri, sık atıflar, şakalar ve hatta derin bir muhabbet beslendiğine dair yanlış iddialar gibi. Yine de, *princeps* ile kısa süre sonra damadı olacak adam arasındaki ilişkinin içten olmadığına dair bir ipucu yoktur.[14]

13 Suetonius, *Augustus* 71. 3 (Loeb çevirisi); Drusus'un popülerliği için bkz. Tacitus, *Ann.* 2. 41.

14 Mektup için bkz. Suetonius, *Augustus* 71. 2 genel olarak bkz. A. Barrett, *Livia. First Lady of Imperial Rome* (2002), s. 38-44.

MÖ 12 yılının başlarında Drusus, üç Galya bölgesinde resmî bir nüfus sayımı yaptı. Şüphesiz böyle yaparak eyaletlerin organizasyonuna, mülkiyet ve Roma'ya verilecek vergilerin kayıt altına alınmasına ve Galyalıların gelecek seferlerde kendisine fazlaca kaynak vereceğini garanti altına almaya yardımcı olmuştur. Bu işlem, bir önceki yıl Augustus eyaletleri terk etmeden önce başlamıştı belki de. *Princeps*, bölgede MÖ 27 yılında bölgedeki ilk nüfus sayımını idare etmişti. Bu belki de, kısa süre önce Licinus'un istifade ettiği mevcut vergi sisteminden daha adil olması için yapılmıştı. Luka İncili'nden ayrı olarak, Augustus'un bütün *impartorluk* topraklarında bir nüfus sayımı yapacak ve vergi toplayacak bir karar çıkardığına dair hiçbir kanıtımız yoktur. Aslında özel bir amaç doğrultusunda gerçekleşen şeyi açıklayan böyle bir karar vardır ve bu -diğer birçok detay gibi- diğer kaynaklarımızda yer almaz. Öte yandan Luka İncili'ni yazan kişi, bir eyalet sakininin bakış açısını yansıtıyor olabilir. Roma otoriteleri bu kişi için nüfus sayımı ve vergilendirmeyi öylesine düzenli bir şekilde zorunlu kılmıştı ki bu sanki tek bir kararla yürürlüğe giren bir şey gibi gözükmüştü.[15]

Bazen nüfus sayımı yapmak kızgınlığa ve hatta isyana yol açabiliyordu, özellikle de yeni kurulan eyaletlerde -vergi ödeme olasılığı nadiren güzel bir durumdur, hele hele bu vergi işgalci bir güce ödenirse. Livius, bu nüfus sayımına karşılık olarak Galya'da bir sorun çıktığını iddia eder. Dio da böyle olduğunu ima etse de detay vermez. Gerçekten sorun çıkmışsa da bunlar muhtemelen küçük boyutlu sorunlardı. Mülkiyetlerini ve haklarını kaydeden bireyler ve topluluklar için bazı avantajlar vardı, zira bunlar kuşku duyulamaz yasal bir otorite formunda kayıt altına alınıyordu. Çoğu bölge hızlı bir şekilde bu sürece alıştı ve Drusus, çıkan her türlü direnişi etkin bir şekilde bastırdı.[16]

Galya'daki eyaletlerin maliyesini organize etmek ve düzeni sağlamak kadar Ren Nehri'nin karşısına geçmek için de büyük bir hazırlık vardı. Planlanan savaş için toplanan askerlerin konaklayabileceği büyük askerî üsler kuruldu. Bunların sayısını tahmin etmek zordur fakat en azından 8 tane lejyon toplanmıştı ve bunları büyük miktarda yardımcı birlikle küçük savaş gemilerinden ve nakliye gemilerinden oluşan bir miktar deniz kuvveti de destekliyordu. Üslerden biri, Waal Nehri

15 Luka 2: 1, F. Millar, "State and subject: the impact of monarchy", F. Millar & E. Segal (ed.), *Caesar Augustus. Seven Aspects* (1990), s. 37-60, özellikle 41-2.

16 Livy, *Pers.* 137-8, Dio 54. 32. 1.

üzerindeki bugünkü Nijmegen'deydi. Yapılan kazılar bu üssün MÖ 19 ilâ 16 arasında yapıldığı ihtimalini ortaya koyar. 42 hektar boyutta, toprak, çim ve keresteden yapılan bu üs muhtemelen iki tam kapasite lejyon ve yardımcı birlikleri barındırabiliyordu. Ren bölgesinde veya doğusunda ve İspanya'da bu yıllarda ordunun yaptığı diğer birçok hisar gibi, bu üs de MS 1 ve 2. yüzyıllardaki Roma ordu üslerinde çok yaygın olan iskambil kağıdı düzeninde değildir. Augustus'un lejyonları doğal açıdan iyi konumda olan ve genelde yüksek bölgedeki hisarlardan istifade etmiştir. Bunların duvarları, altı, yedi ya da sekiz taraflı bir şekil oluşturacak şekilde kabaca yapı hatlarını takip eder. Bu tip hisarların yerleşimiyle tasarım tarzları da farklıdır, fakat her durumda benzerlik farklılıklardan daha belirgindir. Bu tasarım sonraki yüzyıldaki büyük tekdüzelikten mahrumsa, geleneksel yöntemlerden gelen böylesine düzenli bir planlamanın gelişmekte olduğu ihtimalini ortaya koyar. Ordu için birçok düzenleme Augustus tarafından yapılmıştır ve bunlar, büyük bir değişiklik olmadan bir yüzyıl kadar yürürlükte kalacaktır.[17]

Daha sonraki büyük taş hisarları görmeye alışkın olan bizler için bu ordugâhların boyutunu ve düzenini bir yorum olmadan kabul etmek çok kolaydır. Nijmegen bir on yıldan daha az süre boyunca, belki de birkaç yıllığına kullanıldı ve bu süre zarfında askerler iyi inşa edilmiş, her sekiz kişilik çadır grubu için (*contubernium*) bir çift odası bulunan, standart bir tasarım olacak şekilde yapılmış düzenli barakalarda yaşamıştır. Kazılmış baraka bloklarından bazıları daha küçüktür ve bunlar lejyonerler için değil yardımcı birlikler için yapılmış barakalar olarak tanımlanmıştır ama bunlar bile Kuzey Avrupa'da kış geçirecek adamlar için fazlasıyla rahattır. Daha da konforlu yapılar ise, bir lejyonun başında *legatus* olarak hizmet gören -veya bu tür ordugâhlarda iki lejyonun komutasında bir adam vardı- senatörler, atlı sınıfı mensupları ve senatör sınıfından gelen *tribunus*'lar için yapılmış karargâh yapıları ve değerli evlerdir. Bütün bu yapılar, bu seferler esnasında inşa edilmiş diğer hisarlardaki benzer yapılarla eşleşir. Boyut ve düzen olarak bu tür ordu üsleri, *imparatorluğun* uç noktalarında ortaya çıkan iyi düzenli Orta Çağ tarzı şehirleri andırır.

17 Nijmegen için bkz. P. Franzen, "The Augustan legionary fortress at Nijmegen. Legionary and auxiliary soldiers", A. Morillo, N. Hanel & E. Martín, *Limes XX: Estudios sobre la frontera romana. Roman Frontier Studies. Anejos de Gladius* 13 Vol. 1 (2009), s. 1257-69, genel olarak bkz. Wells (1972), s. 93-148, ve C. Wells, 'What's new along the Lippe: Recent work in North Germany', *Britannia* 29 (1998), s. 457-64.

MÖ 13-12 yılının kış aylarında Cermen savaşçılar Roma eyaletlerine başka bir akın daha düzenledi, fakat Drusus bu saldırıyı püskürttü. İlkbahar mevsiminde Ren Nehri'nin doğusunda yaşayan kabilelere karşı ilk saldırısını düzenledi. Ordunun bir kısmı, Ren Nehri'ni besleyen vadileri takip eden kara yollarını kullanarak ilerlerken başka bir kısmı da kıyılara çıkarma yapmak için gemilere binip Kuzey Denizi boyunca yelken açtı. Drusus bir keresinde yerel hava koşullarına dair ciddi bir yanlış yaparak, akıntı beklediğinin daha da ötesine gittiğinde gemilerinden büyük bir kısmını etrafta bıraktı. Britanya seferleri esnasında Iulius Caesar da buna benzer bir şekilde denizin gücünü ve gelgit genişliğini hafife almıştı. Şanslı bir şekilde, kısa süre önce müttefik olan yerel bir kabile olan Frisii, çıkmaza düşmüş Romalıları korumak ve onlara yardım etmek için bölgeye geldi. Genele bakıldığında bu hikâye başarılı oldu. Kabile topraklarına saldırı yapıldı, köyler ve tarlalar yakıldı, hayvanlar toplandı ve ekinler yok edildi, bir araya gelen savaşçılar da çatışmalarda yenilgiye uğratıldı. Yaklaşık bir yüzyıl sonra Tacitus bir barbar önderin, Romalıların "bir harabe yaratıp buna barış dediğini" söyleyerek şaka yaptığını anlatacaktı. Roma'ya direnme karşılığında ödenen böylesine bedellerle karşılaşan birkaç kabile, müttefiklik için Frisii kabilesine katıldı. Tiberius da Pannonia'da benzer yöntemlerle başarılar elde etti.[18]

Drusus, kısa bir ziyaret yapmak için yılın sonunda Roma'ya döndü. Bu ziyareti, eyalet valileri üzerine yapılan eski kısıtlamaların ne kadar çoğunun Augustus'a yakın olanlar için geçerli olmadığını gösterdi. Kendisi seçilmiş bir *praetor*'du ve prestijli bir makam olan şehir başkanlığı yapmıştı, fakat savaşı devam ettirmek için aceleyle Ren sınırına gitmeden önce kısa bir süre boyunca oyalandı. Artık 27 yaşında olan Drusus, MÖ 11 yılının ilkbaharının başında tekrar saldırıya geçti. Bu kez kara yoluyla hareket eden bir orduya komuta ediyordu. Teslim olmuş kabilelerden bazıları bir kez daha savaşa girme riski almaya karar vermiş olabilirdi. Florus'un anlattığı hikâyeye göre Sugambri, Cherusci ve Suebi kabileleri, kendi bölgelerinde olan 20 tane yüzbaşıyı yakalayıp çarmıha germiş. Bu, o yıl yaşanmış olabilir. Bu yüzbaşıların bölgedeki mevcudiyetinin en muhtemel sebebi Roma temsilcileri olarak diplomatik girişimlerde bulunmak veya daha da muhtemel olarak yardımcı birliklerde hizmet etmeleri için anlaşma yoluyla söz verilen birlikleri

18 Dio 54. 32. 1-3, Tacitus, *Agricola* 30.

toplamaktı. Bununla birlikte, çok sık yaşandığı üzere Romalılar kabileler arasındaki çekişmelerden ve anlaşmalardan istifade ederdi. Sugambri kabilesi bir ordu toplayarak komşusu Chatti bölgesine saldırdı, çünkü bunlar Roma'ya karşı müttefiklik yapmak için kendilerine katılmayı reddetmişti. Cermen savaşçılar bu şekilde meşgulken Drusus da hızlı bir saldırı yaparak topraklarını yerle bir etti.[19]

Bu tür olaylar, Ren'in doğusundaki bölgede çok sayıda farklı ve genelde birbirlerine düşman toplulukların yaşadığının önemli bir anımsatıcısıdır. Romalılar onlara Cermenler diyordu, fakat bölgedeki yerlilerin kendilerini bu şekilde düşünmüş olması muhtemel değildir. Her ne kadar, Galya'da yerleşmiş olan bazı Cermen halkların asimile olduğunu kabul etse de Iulius Caesar Cermenlerle Galyalıları açık bir şekilde farklı insanlar olarak tasvir etmiştir. Bu fark onun için faydalı bir şeydi, zira Cermenleri Galya'ya bir tehdit olarak göstermesine yardımcı oluyordu ve Ren'deki fetihlerini durdurmasını daha kolay hâle getiriyordu. O ve diğer antik yazarlar, Germania ve halkları üzerinde kasvetli bir görüntü çizerek bu kişileri daha ilkel ve Galya yerlilerinden daha vahşi kişiler olarak aktarırlar. Onlar için Germania bataklıklar ve kesif ormanların olduğu bir bölgeydi, çok az açık yol vardı, önemli bir kasaba, tapınak ve yarı göçebe bir halk yoktu. Bunların ormanlarda hayvanları vardı ve bunları avlıyorlardı, fakat tarımla ilgilenmiyorlardı. Homeros'un *Odysseia*'sındaki canavar Cyclops tasvirine kadar uzanan barbarlık önyargılarının çoğu, hiçbir şekilde uygarlaşmamış ve bu yüzden ne yapacakları tahmin edilemeyen ve tehlikeli olan bu halklar üzerindeki izlenimi beslemiştir.

Arkeolojik veriler bu bilgilerin çoğuna meydan okur, diğer taraftan da kendi çerçevesinde sorunlar ve güçlükler ortaya koyar. Iulius Caesar Galya'ya gelmeden önce Germania'nın merkezindeki geniş alan Ren Nehri'nin batısını andırıyordu. Burada, Galya tarzı *oppidum*'lara işletmecilik, ticaret ve organizasyon açısından benzeyen, tepebaşlarında bulunan geniş kasabalar vardı. Bu bölgeler arasındaki irtibat fazlaydı ve siyasi ilişkiler her ne olursa olsun kültürel benzerlikler çarpıcıdır. Her iki kültür de arkeologların La Tène kültürü dediği bir kavrama aittir. MÖ 1. yüzyılın ilk yarısında, Germania'nın merkezindeki bu

19 Dio 54. 33. 1-2, Florus 2. 30. 24; L. Powell, *Eager for Glory. The Untold Story of Drusus the Elder, Conqueror of Germany* (2011), Drusus'un seferlerinin sırasını düzenlemeye çalışır, bu yıl için bkz. 81-92.

kasabalar terk edilmişti ya da boyut ve tasarım açısından büyük oranda küçülmüştü. En azından bir arkeolojik bulgu, bir kasabanın şiddetli ve kanlı bir şekilde yok edildiğini kanıtlar ve arkeolojik kayıtlarda bölgedeki silahlar daha da sıklaşır. Bu yıkımı, henüz bölgeye gelmemiş olan Romalılar yapmamıştır. Öte yandan, değişen ticaret modelleri ya da doğrudan askerî eylem yoluyla Roma'nın hâkimiyet alanında kaynaklanan bir dalgalanma etkisi bu duruma katkı sağlayan bir etken olabilir. Romalıların, kendi topraklarının çok uzağında olan bitenden haberdar olmuş olması pek muhtemel değildir; normal bir şekilde, bölgeye geldiklerinde karşılaştıkları durumun normal olduğunu ve yerel halkların her zaman böyle davrandığını düşünmüşlerdir.

Bu Cermen kasabalar ve bunların etrafında yer alan toplumları muhtemelen Iulius Caesar daha bölgeye gelmeden önce çökmüştü. Bunun nasıl olduğunu bilmek imkânsızdır. Elimizdeki deliller iç sorunların yıkıcı bir güç mücadelesine döndüğü ya da yeni, saldırgan halkların bölgeye geldiği şeklinde yorumlanabilir. Arkeolojik olarak göçlerin izini sürmek genelde zordur, lakin kaynaklarımızda büyük grupların yeni toprak arayışı içinde hareket hâlinde olduğunun sürekli bahsedilmesi en azından kısmen gerçeği yansıtıyor olsa gerek. Arkeolojik delillerde kabile grupları ve diğer grupları görebilmek de genelde çok zordur. Bunlar karmaşık, eski hısımlık bağlarıyla karışan bir süre önce oluşmuş ve kısa ömürlü gruplar olabilir. Günümüze gelen, daha sonraki Kelt ve Cermen dillerine dayanan isimlerin dilbilimsel analizleri o zaman gerçekten de farklıklar olduğu ihtimalini ortaya koysa da yine de bu iki halkın etnik ve kültürel kimliklerini belirlemeyi kolaylaştırmaz. Romalıların Sugambri, Cherusci, Chatti, Chauci veya Suebi gibi grupların arasındaki ilişkiyi tam olarak anlamamış olmaları ihtimali vardır ve farklı önderler gelip gittikçe bu ilişkilerin hızlı bir şekilde değişmiş olması son derece muhtemeldir.

Toplumun üst seviyelerinde şüphesiz yeteri kadar istikrarsızlık ve Romalıların, sürekli hareket hâlinde olan bir nüfus görüşünü bir miktar haklı çıkarabilecek hızlı bir değişim vardı. Alt kesimler için ise bu pek doğru değildi. Kasabalar gitmişti fakat Ren'in doğusundaki çoğu bölgede tarlalar, mezralar ve küçük köyler uzun bir süre boyunca yerlerinde kalacaktı ve birkaç nesil buralarda yetişecekti. Büyük yerleşim yerleri olmasa da toplam nüfus muhtemelen büyüktü. Yerel halkı beslemek için yapılıyor olsa ve kötü hasatlara karşı etkisini azaltmak için

ihtiyaç olandan fazlası üretilmese de tarım da yaygındı. Uzun vadede, kabilelerin sosyal ve siyasi yapıları değişim içindeydi ve nüfusun büyük kısmı hareket hâlindeydi, ancak böyle olsa bile bir süre on yıllar boyunca bazı kabile grupları aynı topraklarda kalıyordu ve açık bir şekilde önderlerini tanıyorlardı. Romalılar kabilelerin kimliğini saptamayı ve o anki memleketlerinin ve kabile şeflerinin nerede olduğunu bilmeyi deneyebilirlerdi, en azından yakın gelecek için.[20]

Hiç şüphesiz birçok şeyi yanlış anlamışlar ve hatalar yapmışlardı, fakat Drusus ve ekibi, savaştıkları halklara dair hızlı bir şekilde bilgi edindiler. İyi yolların yokluğu asker ve erzak hareketini onlar için zor hâle getirdi. Büyük toplulukların olmayışı, büyük kaynaklar, yiyecek ve yem bulmanın zor olduğu anlamına geliyordu. Galya'da Iulius Caesar sık sık *oppidum*'lardan birine gidip ordusunun ihtiyacı olduğu erzakı ya talep etmiş ya da almıştı. Bu ihtiyaçlar için, yüzlerce küçük yerleşim bölgesine gitmek çok daha zordu, bu yüzden Germania'da lejyonlar neredeyse bütün ihtiyaçlarını taşımak zorunda kaldı. Gerekli olduğunda nehirler üzerinde köprüler, bataklıklar üzerinde de geçitler yaptılar ve bu kaçınılmaz olarak zaman aldı. Birçok durumda Drusus ve adamları nehir hatlarını takip etti, çünkü bu bazı ikmal malzemelerini filikalarla taşımayı daha kolay hâle getiriyordu. Kara üzerinden ilerleme zorluğu, Kuzey Denizi kıyılarındaki gemiciliğe verilen önemi açıklamaya yardımcı olur.[21]

Bu tür zorluklara rağmen ikinci sefer dönemi de başarılıydı. Roma orduları, kaynakları tükenmeden önce Germania'nın daha önce gidilmemiş kadar derinine gitti. Yaz bitmek üzereyken Drusus adamlarını Ren bölgesine geri çekti. Düşman bölgelerinin derinlilerinde kış ayları boyunca kalan bir orduyu beslemek zor ve desteklemek imkânsız olacaktı. Cermen kabile şefleri, savaşmaktan başka işleri olmayan savaşçı gruplara sahipti fakat bunlar sayıca çok azdı. Bütün bir kabilenin veya kabileler grubunun ordusu, kendilerini teçhiz edebilecek ve savaşma isteği olan her özgür kabile üyesine muhtaçtı. Bu yüzden böylesi bir orduyu toplamak uzun zaman alıyordu. Bu, Roma ordusunun geri çekildiği zaman ilk baştaki saldırısından daha ciddi bir direnişle karşılaşabileceği anlamına geliyordu. O zaman ayrıca Chatti topraklarına

20 Genel olarak bkz. M. Todd, *The Early Germans* (2004), s. 17-47, P. Wells, *The Barbarians Speak. How the Conquered Peoples Shaped Roman Europe* (1999), s. 3-93.

21 Galya'da Iulius Caesar için bkz. Caesar, *BG* 1. 23 genel olarak bkz. J. Roth, *The Logistics of the Roman Army at War (264 BC-AD 235)* (1999), s. 117-55.

akın düzenleyen kişiler dönmüştü ve kendi topraklarını yerle bir eden düşmana karşı savaşmak için toplanan gruplara katılıyorlardı. Roma ordusu büyüktü ve ikmal hattından ötürü hantaldı, bu yüzden gideceği yol tahmin edilebilirdi. Cermen savaşçıları öfkeliydi ve kendilerine güveniyordu, zira işgalci gücün geri çekilişi gergin bir şekilde kaçıyormuş gibi görünmesine yol açıyordu.

Drusus'un ordusu bataklıkla dolu bir bölgeye gitti. Romalılar yolları üzerinde kararlı bir şekilde savaştı, ancak saldırganları püskürttüklerinde onları kovalayacak ve ciddi kayıplara uğratacak durumları yoktu ve ne yapacağı kestirilemeyen düşmanlara karşı durmak ve manevra yapmak için zamanları yoktu. Ne kadar küçük olursa olsun her başarı Cermen savaşçılarını cesaretlendiriyor ve şüphesiz daha fazlasının onlara katılması için teşvik veriyordu. Bu, büyük ölçekli bir pusuda zirveye ulaştı. Bu pusuda Roma ordusu etrafı kapalı bir geçide sıkıştı. Romalılar tuzağa düşürülmüştü ve yok olma ihtimalleri vardı, fakat kabile ordusunun temelindeki acemilik onları kurtardı. Cermen savaşçılar uzun bir savaş için yiyecek taşımamıştı ve yuvalarına dönebilmek için savaşın hızlıca sona ermesini istiyorlardı. Orduyu kontrol edebilecek tek bir önder yoktu, farklı boyutlarda nüfuzları olan birçok kabile şefi vardı, öte yandan her savaşçının ne zaman ve nasıl savaşacağına karar verme hakkı bulunuyordu. Romalılar onların merhametine kalmış gibi görünüyordu, bu yüzden bekleyip açlıktan kırılmalarını veya dezavantajlı bir şekilde savaşmalarını sağlamak yerine Cermen grupları bir araya geldi, düşmanı yok etmek ve ikmal hatlarından alınacak ganimetin tadını çıkarmak için saldırıya geçti. Bu tür yakın mesafeden savaş lejyonerlerin işine geldi ve Drusus'la adamlarına en sonunda düşmanlarına saldırma fırsatı verdi. Zor durumda kalmış olan Romalılar, böbürlenen Cermen süvarilerine şiddetli bir şekilde saldırdı ve Cermenlerin aşırı güveni hızlı bir şekilde kaçışa dönüştü. Drusus ve adamları, Ren'e doğru kalan yolu bir zarar görmeden yürüdü.[22]

Bu sefer bir zafer olarak ilan edildi, tıpkı Tiberius'un Tuna bölgesinde yaptığı gibi. Augustus'a bir zafer alayı ödülü verildi -her zamanki gibi bunu kutlamayı reddetti- ve oğullarına da, zafer alayında kullanılan bazı sembollerle birlikte (*ornamenta triumphalia*) küçük bir tören ödülü verildi. Sonbaharda Augustus ile birlikte Tiberius ve Drusus da

22 Dio 54. 33. 2-4; Cermen orduları ve sınırları üzerine bir tartışma için bkz. A. Goldsworthy, *The Roman Army at War 100 BC-AD 200* (1996), s. 42-53.

Roma'ya döndü, Livia'nın oğullarının başarılarını kutlamak için şehirdeki bütün erkek vatandaşlara 400 *sestertius* verildi. Augustus'un elli ikinci doğum günü bir dizi vahşi hayvan savaşlarıyla kutlandı ve bu sırada Iulia ile Tiberius evlendi. Öte yandan haberler çok da iyi değildi. Octavia aniden öldü, böylece başka bir aile üyesinin külleri Augustus Mozolesine koyuldu. *Princeps*'in kız kardeşi için onurlu bir devlet cenaze töreni yapıldı, ayrıca damadı Drusus da bir söylev verdi.[23]

Bu cenazeye rağmen genel durum iyiydi ve senato, Roma dünyası boyunca barışın tesis edildiğini sembolize etmek için Ianus Tapınağı'nın kapılarının kapatılmasına karar verdi. Tuna Nehri'nin ötesine bir Dacia akını gerçekleştiği haberi bu ritüelin gerçekleştirilmesini engelledi ve MÖ 10 yılında savaşlar devam etti. Augustus ve Livia, Drusus ile ailesine Galya'daki Lugdunum'a kadar eşlik etti. Burada yılın sonraki zamanlarında Antonia, gelecekte imparator Claudius olan ikinci oğullarını doğurdu. Ayrıca kuvvetle muhtemel bu yıl, Roma ile Augustus için bir sunağı çevreleyen büyük ve süslü bir kutsal bir alan yapıldı. Bu seremoniye katılmaları ve bundan sonra yıllık olarak tekrarlanacak ritüellerde yer almaları için Galya'nın dört bir yanından kabile önderleri çağırıldı. Iulius Caesar, Galya'daki bütün kabilelerin düzenli bir şekilde toplantı yaptığından bahsetmişti. Bu yeni kültün, bu tür potansiyel huzur bozucu toplantıların artık uygulanmaması sebebiyle oluşan boşluğu doldurmak için yapılmış olması oldukça muhtemeldir.[24]

Tiberius bu yılı Balkanlarda sefer düzenleyerek geçirdi. Kendisine, komutanı bir zafer alayı nişanını almış olan en az bir tane daha ordu destek olmuştu. Drusus ise Germania'da savaştı, tıpkı Augustus ve anneleriyle olduğu gibi iki kardeş sık sık birbirleriyle de yazıştı. Bir keresinde Tiberius, Augustus'a bir mektup gösterdi. Kardeşi bu mektupta, Augustus'u "özgürlüğü yeniden getirmeye" zorlayacak bir orduyu birleştirmekden bahsediyordu. Suetonius bu hikâyeyi, Tiberius'un kardeşine duyduğu ilk nefret işareti olarak anlatır. Fakat kardeşler arasında düşmanlık olduğuna dair başka bir delil yoktur ve bütün işaretler derin bir sevgi olduğu yönündedir. Bu olay belki de bir yanlış anlaşılmaydı ya da sonradan yapılmış bir uydurmaydı. Modern araştırmacılar, Drusus'un Augustus'un

23 Dio 54. 33. 5-54. 4, 35. 4-5.

24 Druidlerin yıllık toplantıları için bkz. Dio 54. 32. 1, 36. 2, Suetonius, *Claudius* 2. 1, Livy, *Pers.* 139, Caesar, *BG* 6. 13, ayrıca D. Fishwick, *The Imperial Cult in the Latin West: Studies in the Ruler Cult of the Western Roman Empire* Vol. 3 (2002), s. 9-20.

istifa edip Cumhuriyet sisteminin yeniden gelmesini istediğini düşünmeye meyillidir ve iki kardeşi de siyaset konusunda geleneksel düşüncüleri olan aristokrat olarak betimlemeyi severler. Lakin Suetonius'un bu ifadesi biraz muğlaktır ve Augustus döneminde kendilerine makam ve yetki verilen bazı insanlara karşı duyulan hoşnutsuzluktan ve bunların yerine daha iyilerinin -kendileri de dahil- gelmesi için duyulan istekten başka bir şey olmayabilir. Drusus şüphesiz hırslı biriydi. Başka bir yerde Suetonius, *spolia opima* kazanmayı çok arzuladığını, hatta onları köşeye sıkıştırıp tekli savaşta öldürme umuduyla Cermen krallarını savaş alanında kovalayacak kadar ileri gittiğini söyler. Bütün onurların en nadir ve en prestijli olanını kazanmak için genç bir aristokratın duyduğu heves olarak görmektense bunda, Crassus'un MÖ 29 yılında dahil olduğu olayla bağlantı kurmak daha makul bir görüştür.[25]

MÖ 9 yılının Ocak ayında Drusus, 29 yaşından birkaç hafta önce konsül oldu. Belki de konsül olarak kendi *imperium*'u ve kehanetleriyle savaştığı bu yılda *spolia opima* için mücadele etmişti. O yıl ordusunu Elbe Nehri'ne götürdü; kısa süre sonra, kendisini daha ileri gitmemesi için uyaran ve hayatının neredeyse sonuna yaklaştığı kehanetinde bulunan gerçeküstü bir kadınla karşılaştığı hikâyesi yayılacaktı. Sefer döneminin son zamanlarıydı, Drusus Ren bölgesindeki üslerine döndü. Artık Germania'da birkaç garnizon bırakabilecek durumdaydı. Dört sefer boyunca Ren ile Elbe arasındaki bölge istila edilmişti ve buradaki halkların çoğu, Roma'nın hâkimiyetini tanıdığını iddia etmişti. Bunun ne kadar kalıcı olacağı henüz kesin değildi, fakat elde edilen şey şüphesiz büyüktü. Ardından, Galya'da kışlamak için geri dönen Drusus at üstündeyken bir kaza geçirdi ve ayağını kötü şekilde yaraladı. Yara iyileşmeyince genç komutan Eylül ayında öldü.[26]

Tiberius kısa süre sonra kardeşinin yanına gitti. Yolculuğu o kadar hızlıydı ki bu yüzden ünlü oldu. Cesedi mumyalattırdı ve büyük bir seremoniyle Roma'ya götürttü. Bunu taşıyan ilk kişiler, lejyonlarındaki *tribunus*'lar ve yüzbaşılardı. Bu görevi daha sonra Roma kolonilerindeki ve kasabalarındaki önde gelen vatandaşlara verdiler. Tiberius yolun büyük bir kısmı boyunca tören alayıyla beraber yürüdü. Tutulan bu yas, Drusus'un ne kadar popüler olduğunun hakiki bir yansımasıydı.

25 Suetonius, *Tiberius* 50. 1, *Claudius* 1. 4, Levick (1999), s. 34, Seager (2005), s. 21-2.
26 Fetihler için bkz. Dio 54. 36. 3-55. 1. 5, Suetonius, *Claudius* 1. 2-3, Livy, *Pers.* 142, Wells (1972), s. 163-211.

Daha sonraki zamanlarda Seneca, genç kahramanın töreninin tıpkı bir zafer alayı kadar görkemli olduğunu iddia etmiştir. Seremoniler, Roma'da halka açık bir cenaze töreninde zirveye ulaştı. Tiberius, forumdaki Tanrısal Iulius Tapınağı'nın dışında bulunan kürsüden kardeşi için bir methiye okudu. Augustus ise, şehrin resmî sınırları olan *pomerium* dışında ve Circus Flaminius'ta -belki de daha büyük bir kitleye- başka bir methiye verdi. Kendisi yas tutuyordu ve bu, son zaferini simgeleyecek olan gerekli ritüelleri gerçekleştirmesi için Roma'ya girmesini engelliyordu. Tiyatro oyuncuları geleneksel bir şekilde cenaze maskeleri ve Drusus'un atalarının nişanlarını giydi. Augustus üvey oğlunu hiçbir zaman evlatlık edinmemiş olsa da, ceset yakılıp külleri Augustus Mozolesi'ne konmadan önce bu nişanlar, Iulius ailesinin atalarınınkiyle daha da arttı. Augustus'la ilişkilendirilmek şüphesiz ölmüş kişinin gerçek ailesinin bir üyesi olarak anılması hakkını kullanıyordu.[27]

Buranın yakınlarında, resmî olarak 30 Ocak MÖ 9 günü adanmış olan Ara Pacis vardı. Yanında ise Mısır'dan getirilen, bir güneş saati işlevinde devasa bir obelisk vardı. Bu, Antonius ile Kleopatra'nın yenilgisinin andacıydı ve Iulius Caesar'ın takviminin, yılın 365.25 gününün işareti olarak düzgün bir şekilde işlediğinin göstergesiydi. Bir kaideye oturtulan bu obelisk yaklaşık 30 metreydi ve öğle vakti her bir gün biraz daha farklı bir gölge veriyordu. Bu, Zodyak işaretlerini ve güneş takvimini sembolize etmek için Yunan harfleri kullanan yol döşeme taşlarının üstündeki bronz hatlarda çizilen bir ızgara sistemiyle ölçülüyordu. Bütün ihtişamına karşın hesaplamalar yanlıştı ya da obeliskin temelleri değişiyordu, bu yüzden MS 1. yüzyılın ortalarında Plinius, bunun 30 yıldır doğruyu göstermediğini söylemiştir. (Büyük restorasyonlar geçiren obelisk bugün, Roma'daki Piazza di Montecitorio adındaki farklı bir bölgede durmaktadır.)[28]

Doğa, Augustus için bile kontrol etmesi güç bir şeydi. 5 yıl önce, ailesi içinden üç tane faal ve yetenekli adamın desteğini almıştı, Gaius ve Lucius da yetişkinlik çağına geldiğinde uzun vade için iki kişi daha vardı. Artık Agrippa ve Drusus yoktu, tek Tiberius kalmıştı. Bunun yükü sonraki birkaç yıl boyunca daha da ağırlaşacaktı.

---

27 Dio 55. 2. 1-7, Valerius Maximus 5. 5. 3, Pliny, *NH* 7. 84, Seneca, *ad Marciam* 3. 2, Seager (2005), s. 22, ve E. Champlin, "Tiberius and the Heavenly Twins", *JRS* 101 (2011), s. 73-99, özellikle 76-81.

28 Pliny, *NH* 36. 72-73.

V. KISIM

IMPERATOR CAESAR AUGUSTUS, *DIVI FILIUS, PATER PATRIAE* MÖ 2 - MS 14

"13. konsüllüğümde senato, atlı sınıfı ve halk bir bütün olarak bana, 'Vatanın Babası' unvanı verdi." *Tanrısal Augustus'un İcraatları*, 35.

19

BABA

Augustus "dostlarına iki tane şımartılmış kızı olduğunu ve bunlara katlanmak zorunda olduğunu söyledi. Bunlar *res publica* ve Iulia'ydı". *Macrobius, MS 5. yüzyıl başları.*[1]

"Talih, seni bu büyük onurlu makama yükseltti: Livia, bu yükü taşı... dik dur, üzüntülerini aş ve mümkünse ruhunu terbiye et. Bir erdem ideali aradığımızda, Romalıların birinci kadını (*princi-pis Romanae*) olman daha iyi olacaktır." *Anonim, muhtemelen MS 1. yüzyılın başlarında yazılmış.*[2]

Genç oğlunu kaybeden Livia perişan olmuştu. Yaşadığı acı, Augustus'un Drusus'un ölümünde bir parmağı olduğu dedikodularıyla daha da kötüleşmişti belki de. Suetonius bu hikâyenin saçma olduğunu düşünmüştü ve şüphesiz haklıydı, fakat bu hikâye çoktan etrafta dolaşıyor olabilirdi. Augustus'un karısı gizli bir şekilde, bir süre boyunca kocasının saygısını kazanmış olan İskenderiyeli filozof Areus'un tavsiyesini istedi. İlginç olarak bu adam modern bir şekilde, kederli kadına her fırsatta oğlu hakkında konuşması ve onun heykellerini evinde sergilemesi için teşvik etti. Drusus'un dul kalan karısı Antonia, yalnızca yirmili yaşlarda olmasına karşın yeniden evlenmeyi reddetti ve

1 Macrobius, *Saturnalia* 2. 5. 4.

2 Anonim, *Consolation to Livia* 349-56. Bu eseri, Drusus'un ölümünden sonra Livia'nın yazdığı düşünülür fakat yıllar sonra Claudius'un saltanatı döneminde yazılmış bir retorik alıştırması olabilir. Livia'nın rolü ve bu hususla ilgilenmesi üzerine iyi bir tartışma için bkz. N. Purcell, "Livia and the Womanhood of Rome", *Proceedings of the Cambridge Philological Society* (1986), s. 78-105 = J. Edmondson (ed.), *Augustus* (2009), s. 165-94.

çocuklarıyla birlikte kalıcı olarak kayınvalidesinin evinde yaşamak üzere taşındı. Çiftin iki oğluna, babalarının zaferleri onuruna Germanicus [Cermen Fatihi] unvanı verilmişti. Senato Livia'nın onuruna şehirde bir miktar heykel yaptırdı ve ona ayrıca, üç çocuk annesi statüsü (*ius trium liberorum*) verdi. Augustus'tan sahip olduğu ölü doğan çocukları resmî olarak sayılmıyordu, bu yüzden daha önceden bu statüye sahip değildi.[3]

Bu ödül, ideal bir Romalı evli kadın olarak Livia'nın kamu imajını güçlendirdi. Kadının tuttuğu yas gerçekti fakat bu, onun kamusal ve şahsi görevlerini yerine getirmesini engelleyecek kabul edilebilir sınırlar içindeydi. Bu, Marcellus'un ölümünden sonra görünürde gözükmeyen Octavia'nın tersi bir durumdu. Sonraki yıllarda Livia'nın itibarı, üstü kapalı ve doğrudan entrika ve cinayet suçlarıyla lekelenecekti. Bütün suçlamalar onun gizli suçlar işlediğini iddia ediyordu, lakin kadını en çok eleştirenler bile onun tavırlarının neredeyse kusursuz olduğunu iddia ediyordu. Muhteşem güzelliği sayesinde övgüler alan Livia'nın Augustus'a sadakati hiçbir zaman sorgulanmamıştır ve herkes onu iffetli bir kadın olarak tasvir eder. Bu, Romalı düşüncesine göre yalnızca kocasıyla yatmış bir kadın demekti. Bir hikâyede kurnazca bir espri vardır. Livia, çırılçıplak soyulmuş ve idam edilmeyi bekleyen bazı adamların yanında taşınıyorken güya onların soyunuk heykellerden farklı bir şey olmadığını fark etmiş. O, sadık ve itaatkâr bir eş olarak görülüyordu; hatta iddiaya göre bu konuda o kadar iyiydi ki, kocasının yatacağı kızları şahsen seçiyordu.[4]

Livia'nın heykellerinde, kocasınınkine benzer, yaşlı olmayan iyi görünümler vardır. Saçı, kıyafetleri ve duruşu asil bir zarafet yansıtır. O, şık biridir -gerçekten de görünüşü çoğu kez taklit edilmiştir- fakat her zaman aristokrat bir Romalı kadına yaraşır sınırlar içinde kalmıştır. Köleler, azatlılar ve kadınlardan oluşan ev halkı son derece genişti, bunların arasında çok sayıda kozmetik uzmanıyla şüphesiz muzır *delicia*'lar ve cüceler vardı. Eğlendirmek amacıyla eğitilen bu kişilere genelde kahraman isimleri veriliyordu. Livia bunlardan zevk alıyordu ve hanesinde Roma'daki en küçük kadınlar vardı. Bu muhtemelen, arkadaş çevresindeki diğer aristokrat kadınların çoğunda da olan bir zevkti. Lakin Augustus, tıfıl boyutlarda ve ciddi bozukluklara sahip olan kişilerin kötü bir

3 Dio 55. 2. 3, 5-7, Suetonius, *Claudius* 1. 4-5, Seneca, *de consolatione ad Marciam* 4. 3, A. Barrett, *Livia. First Lady of Imperial Rome* (2002), s. 44-5, 108-9.

4 Dio 58. 2. 4, Suetonius, *Augustus* 71. 1, konu üzerinde bir tartışma için bkz. Barrett (2002), s. 122-6, Purcell (2009), s. 167-72.

alamet olduğuna inanıyordu ve bu kişileri umursamıyordu. MÖ 9 veya 8 yılında 30 Ocak günü Livia, 50. doğum gününü kutladı. Her zaman sağlıklı biri gibi görünüyordu, diğer taraftan özgüveni ve kıvrak zekâsı, oğlunu kaybettiği için duyduğu üzüntüye rağmen bile azalmamıştı.[5]

Tiberius, MÖ 9 yılında kendisine bahşedilen töreni kutladığında, senatörler için verdiği ziyafet, seçkin kadınlara verilen ve Livia ile Iulia'nın düzenlediği bir yemeğin gölgesinde kaldı. Bu, Augustus dönemindeki başka bir yenilikti ve kadınlara, aileleri tarafından düzenlenen zafer kutlamalarında daha aktif bir rol veriyordu. Livia'nın resmî bir yetkisi yoktu lakin o ve *imparatorluk* hanesindeki diğer kadınlar, geçmişteki devlet görevlilerinin karılarından son derece farklı bir kamusal role sahipti. Hatta bir kaynak, Livia'dan Roma'daki kadınların *princeps*'i olarak bahsederek, Romalı evli kadınlar ve kızlar üzerindeki benzer bir liderlik olduğu hissini verecek şekilde bu eril kavramı daha da genişletir.[6]

Augustus'un kızıyla Livia'nın oğlu arasındaki evlilik ilk başta başarılı gibi görünüyordu. Iulia, Balkanlar için yola çıktığında kocasının peşinden gitmişti ve onu, Kuzey İtalya ile Illyricum arasındaki sınırda olan Aquileia şehrinden desteklemişti. Kadın yine hamile kalmıştı, fakat bu kez işler iyi gitmedi ve oğulları doğduktan kısa süre sonra öldü. Bu hayal kırıklığı muhtemelen ilişkiye zarar vermişti, yıllar geçtikçe de çiftin bağları koptu. Iulia'nın, hâlen Agrippa ile evliyken Tiberius üzerinde bazı planları olduğuna dair dedikodular vardı ve Tiberius bunlara inanmış ve kadından nefret etmişti. Tiberius, Iulia ile gittikçe huzursuz olunca Vipsania'ya duyduğu ilgi yavaşça arttı veya büyüdü. Eski karısıyla Roma'da karşılaştığı zaman Tiberius, gözleri dolmuş ve yüzünde umutsuz bir özlemle onu takip etti. Bir daha karşılaşmamaları için aileleri önlem aldı.[7]

Iulia ile Tiberius'un oldukça farklı olan mizaçları, birbirlerini tamamlamaktan ziyade sürekli çatışıyordu. Hiç şüphesiz çocukluk dönemlerinin korkusunu ve akıp gidişini hatırlayabilen ve saplantılı bir adam olan Tiberius, sosyal açıdan beceriksiz ve katı, tutumları eski kafalı olan biriydi. Bütün soyunda baba tarafı sıradan bir kesimden

5 Suetonius, *Augustus* 83, Pliny, *NH* 7. 75; Barrett (2002), s. 103-6, 180-81, 364, n. 7 burada son derece belirgin görevleri olan, Livia'nın hanesindeki üyeleri kayıt altına alan birçok yazıta atıf vardır, mesela kıyafetçiler yani *ornatrices*, gibi; inci uzmanları için yani *margaritarius* için bkz. *CIL* 6. 3985, 4041, 4251 , *CIL* 6. 3981.

6 Dio 55. 2. 4, Purcell (2009), s. 165-8, 177-80.

7 Suetonius, *Tiberius* 7. 2-3, Levick (1999), s. 31-2, R. Seager, *Tiberius* (2005), s. 20, E. Fantham, *Julia Augusti, the Emperor's Daughter* (2006), s. 79-82.

geliyordu ve mevcut şöhretini tamamen annesinin Augustus ile evliliğine borçluydu. Iulia ise tersine bir Caesar'ın ve triumvirin kızı olarak doğmuştu ve ergenlik çağına girmeden önce babası Roma dünyasının tek efendisi olmuştu. Çift arasındaki çatlak genişledikçe Iulia kocasının özgeçmişini gittikçe daha fazla küçümsemeye başladı. Yine de Tiberius, Maecenas ve Agrippa gibi Augustus tarafından önemsenen biri olmuştu ve aynı şey, Iulia'nın çocukları için de geçerliydi.[8]

Babasının siyasi planlarındaki rolünü vazifeşinas bir şekilde tamamlayan, sırasıyla Marcellus, Agrippa ve Tiberius'un sadakatini kazanan ve Augustus'a beş tane torun veren Iulia, onun kızı olma konusundaki gururunu veya lüks ve sefahattan keyif aldığını gizlemek için bir sebep görmüyordu. Birisi, babasının ayık ve ölçülü hayat tarzını örnek alma konusunda onun daha iyisini yapabileceğini iddia ettiğinde Iulia şöyle demiş: "O, bir Caesar olduğunu unutuyor ancak ben Caesar'ın kızı olduğumu aklımda tutuyorum." Moda konusunda Livia kadar bilgili olan Iulia ondan yaklaşık 20 yaş daha gençti ve tarzı çok daha süslü ve açık saçıktı. Bir keresinde babasının, hiçbir şey söylemese bile dış görünüşünü onaylamadığını fark etmişti. Sonraki gün Iulia daha sade bir şekilde giyinmiş ve Augustus'un buna duyduğu memnuniyet barizmiş: "Bu, Augustus'un kızı için daha uygun bir tarz değil mi?" deyince Iulia, "Bugün, babamın gözleri için giyindim, dün ise kocamın gözleri için giyinmiştim" demiş. Augustus'un kızı hazırcevap biriydi, başkalarından talimat almak yerine nasıl davranacağına kendi karar vermeyi tercih ederdi, Agrippa ve daha sonra da Tiberius sefere çıktığında çoğu zaman kendi başınaydı. Gururu kibre dönüşmemişti ve hem kendi açısından hem de babasına, kocalarına ve oğullarına duyduğu düşkünlükten ötürü Roma'da popüler biriydi.[9]

UZAKLAŞAN ADAM

Augustus, Drusus'un ölümünün Cermen kabileleri tekrardan Roma'ya karşı savaşmak için cesaretlendirebileceğinin farkındaydı. Bu yüzden Tiberius'u kardeşinin yerini alması için MÖ 8 yılında bölgeye gönderdi. Tuttuğu yasın bitmesini bekledi ve ardından Roma'ya girdi.

8 Tacitus, *Ann.* 1. 14. 3, 53. 2, Levick (1999), s. 37.
9 Macrobius, *Saturnalia* 2. 5. 5, 7.

Ordularının Ren ötesindeki operasyonlarını gözlemlemek için Galya'ya gitmeden önce şehirde birkaç ay geçirdi. Bir komutanının ölümüne karşın Roma gücünün ve kararlılığının bu şekilde gösterilmesi kabileleri barış istemeye ikna etti. Bütün Cermenlerden elçiler, Lugdunum'da Augustus'la buluşmak için toplandı, fakat Sugambri kabilesi hiçbir elçi gönderemeyince Augustus, Cermenlerin hiçbiriyle anlaşma yapmayacağını söyledi. Nihayetinde, belki de komşularının baskısıyla Sugambri kabilesinden birileri geldi, bunlar göz altına alınacaktı. Bu, anlaşmayı ihlaldi -her ne kadar Romalıların tarafında çok da nadir bir şey olmasa da- fakat ciddi bir yanlış hesaplama olduğu ortaya çıkacaktı. Esirler bölümlere ayrıldı ve rehine olarak tutulmak üzere farklı topluluklara gönderildi, fakat hepsi ilk fırsatta kendi canlarını aldı. Şimdilik hısımları açık bir savaşa başvurmasa da Romalıların bu ihaneti gelecek için nefret ve güvensizliğe sebep oldu.[10]

Bu yılki operasyonların detayları muğlaktır. Belki de gerçek savaştan ziyade güç gösterileri yapılmıştı. Gaius Caesar hayatında ilk kez lejyonların hayatına dair bir şeyler gördü. Yalnızca 20 yaşında olan ve resmî olarak daha erkek bile olmayan bu genç bazı talimlerde yer aldı -ve kendisi, orduya ödeme yapar şekilde sikkelerde tasvir edilmiştir. Agrippa ve Drusus'un ölümünden ötürü Augustus diğer oğluna normal olandan daha erken bir yaşta deneyim kazandırmak istemiş olabilir. Daha da çarpıcı olanı ve o yılki operasyonların ortalama sonuçlarına karşın Tiberius'a bir zafer alayı ödülü verildi. Böylece, on yıldan fazla bir süredir Augustus'tan başka bu ödülü alan ilk kişi olmuştu. Augustus her zamanki gibi kendisine verilen zafer alaylarını kutlamamayı tercih etti. Sonbaharda Tiberius ayrıca ikinci kez konsül seçildi.[11]

Zaferin boyutu sorgulanabilir olsa da kutlaması sorgulanamazdı ve bu, birçok açıdan son birkaç yıldır Germania ve Balkanlar bölgesindeki şiddetli seferlerin zirvesi olarak görülüyordu. Bunun sonucunda önemli fetihler geldi, Tuna bölgesindeki Pannonia'da ve Ren'in doğusundaki Germania'da yeni eyaletler elde edildi. Augustus, Romalı bir fatihe dair başka bir kadim imtiyazı canlandırarak, *pomerium*'u resmî bir şekilde genişletti. Buna karşın bu değişim, büyük bir banliyösünü

10 Dio 55. 6. 2-3, cf. Iulius Caesar'ın Cermen kabilelerden gelen elçileri tutuklaması için bkz. Caesar, *BG*. 4. 7-9 güvenin bozulmasının eleştirilmesi için bkz. Plutarch, *Cato the Younger* 51. 1-2

11 Dio 55. 6. 4-5, Fantham (2006), s. 97-8.

teknik olarak şehrin dışında bırakıyordu ki bu genelde uygun bir şeydi. *Princeps*'e verilen özel konsül yetkileri gereğince yapılan nüfus sayımı da MÖ 8 yılında tamamlandı, buna göre 4.233.000 Roma vatandaşı ve bunların mülkü kayıt altına alındı. Augustus'un, 20 yıldır sahip olduğu büyük eyalet komutası bir on yıl daha uzatıldı. Bazı bölgelerin kontrolünü tekrardan senatoya vermiş olsa da son yıllarda, yeni fethedilen bölgeler kadar Illyricum'un kontrolünü eline almıştı. Sık sık senatörlere, sahip olduğu görev yükünden yakınıyordu. Fakat ne onlar ne de bunlar bunu uzatma konusunda bir tereddüt duymuyordu. Tıpkı Iulius Caesar gibi Augustus'un da onuruna bir aya ismi verildi. Bazı kişiler, doğum gününü kutlamak için Eylül ayına isminin verilmesini istiyordu ama o, ilk kez konsül olduğu ve zaferlerinin birçoğunu kazandığı bir önceki ayı tercih etti. Roma'nın eski takviminin altıncı, Iulius Caesar'ın takviminin de sekizinci ayı olan Sextilis böylece Ağustos oldu.[12]

Kutlamalarla birlikte hüzün de vardı, çünkü o yıl Maecenas da ölmüştü. Augustus'un iki eski dostu da artık yoktu, tıpkı iç savaşlarda savaşmış olan neslin büyük bir kısmı gibi. Actium Muharebesi zamanında genç olan kişiler bile artık en azından 40'lı yaşlarındaydı. Augustus 55 yaşındaydı ve hâlen korkunç bir iş yüküne sahipti. Maecenas, resmî bir rütbe veya makam olmadan perdenin arkasında daima birçok iş yapmıştı. Son 20 yılda etkisi belki zayıflamıştı, lakin bir tavsiye ve dürüst fikir konusunda danışılacak önemli biriydi. Hayatı gibi ölümü de büyük bir gösteri olmadan geçti, fakat Augustus onun asıl halefiydi ve diğer şeylerle birlikte Roma civarında büyük ve lüks bir villasını da aldı. Çok geçmeden şair Horatius da öldü, böylece Augustus "muhteşem penisini" de kaybetmiş oldu. O, hem neşeli bir mektup arkadaşıydı hem de güzel dizeleriyle onu ve rejimini övme konusunda muktedir ve istekli olan biriydi. Genç siyasetçiler gibi genç şairler de başkalarının yerini alıyordu ve Augustus için bunlar her zaman kontrol edilmesi kolay veya kendi dünya görüşüyle uyumlu kişiler değildi.[13]

12 Dio 55. 6. 6-7, Suetonius, *Augustus* 31. 2, Macrobius *Saturnalia* 1. 12. 35, *Res Gestae* 8, M. Boatrighıt, "The Pomerial extension of Augustus", *Historia* 35 (1986), s. 13-27.

13 Dio 55. 7. 16, Suetonius, *Horace*, burada şairin, Maecenas'ın ölümünden 52 gün sonra MÖ 8 Kasım 8 günü öldüğünü söyler; Maecenas'ın etkisi için bkz. G. Williams, "Did Maecenas 'Fall from favour'? Augustan Literary Patronage", K. Raaflaub & M. Toher (ed.), *Between Republic and Empire. Interpretations of Augustus and his Principate* (1990), s. 258-75.

Son birkaç yıldır Augustus, daha çok kişinin kamu hayatında bir kariyer sahibi olmasını teşvik etmek ve senato toplantılarına katılımı arttırmak için girişimlerde bulunmuştu. Geleneksel olarak Roma'nın en üst meclisi, kıdemli bir devlet görevlisi ne zaman çağrı yaparsa toplanırdı, bu yüzden kısa süre içinde toplantı gerçekleşebilirdi. Her ne kadar acil durum toplantıları hâlen yapılacak olsa da MÖ 9 yılında senatonun, bir ayda önceden belirlenmiş ve mahkemelerin veya bazı senatörlerin katılması gereken işlerin olmadığı iki günde toplanmasına karar verildi. İyi bir mazeret olmadan bu toplantılara katılmayanlara verilen cezalar artırıldı. Buna karşın, bu cezayı birçok kişi almış olduğundan yalnızca küçük bir kesim ödeme yapmak için kurayla seçiliyordu. Augustus, *senatus consultum* -yani Senato'nun resmî kararı- çıkmasına yol açacak herhangi bir oylamada gerekli olan yeter çoğunluğu belirledi. Az sayıda senato üyesi mevcutsa bunların kararı yine de kaydedilecekti ama bunun statüsü daha düşük olacaktı. Senatör listeleri yıllık olarak asılacak, bir toplantıya katılan kişilerin isimleri ve sayıları da kayıt altına alınacaktı.

Augustus bu reformlara önayak olsa da bütün teklifleri de senato binasının içine astırdı ve senatörlere, tartışma açmadan önce bunları okumak için büyük bir fırsat sundu. Bunun sonucunda birkaç değişiklik yapılmış olabilir. Augustus, gerekçeli ve mantıklı itirazlara açık biri gibi görünmeye çalışıyordu. Bazen kamu hayatı, kendisini memnun edemeyecek raddede özgür oluyordu. MÖ 8 yılında konsül seçimlerinde o kadar büyük ölçüde rüşvet karışmıştı ki, seçim galipleri de olmak üzere bütün adaylar suçlu bulundu. Hiç kimse cezalandırılmadı çünkü herkes suça karışmış gibi görünüyordu, fakat Augustus gelecekte adayların, eğer yolsuzluk yaptıkları yönünde suçlu bulunurlarsa ceza olarak kaybedecekleri bir depozito vermeleri konusunda ısrarcı oldu.[14]

Tiberius, MÖ 8 yılının sonlarında İtalya'ya döndüğünde, zafer alayını kutlayana dek *pomerium* dışında kaldı. Böylece, 1 Ocak MÖ 7 tarihinde konsül olunca senato, şehrin resmî sınırları dışında toplanarak, Marcellus Tiyatrosu'nun yanındaki Octavia Revakında bir araya geldi. Augustus eyaletlere gitmişti, bu yüzden onun yüceliği damadının bu önemli anını gölgelemedi. Tiberius ilk konuşmasında, Forumdaki Concordia Tapınağı'nı kendisi ve Drusus adına restore ettireceğini ilan etti. MÖ 121 yılında, radikal *tribunus* Gaius Sempronius Gracchus'un

14 Dio 54. 30. 2, 55. 3. 1-4. 2, 5. 3.

linç edilmesine önderlik eden adam tarafından yapılan bu tapınak, MÖ 63 yılında Cicero'nun, Catilina komplocularının kaderine karar vermek için senatoyu topladığı yerdi. Bu veya önceki yıllardan birinde Drusus, yine kendisi ve kardeşi adına Castor ve Pollux Tapınağı'nı restore ettirme sözü vermiştir.[15]

Dioscuri ya da "Kutsal İkizler" olarak bilinen, Truvalı Helene'nin kardeşleri olan Castor ve Pollux, erkeksi erdemleri ve birbirlerine duydukları derin sevgiyle meşhurdu. Biri öldüğünde diğeri bunu onunla paylaşmıştır, böylece kardeşler farklı günlerde yaşamış ve ölmüştür. Roma tarihinde Dioscuri'nin önemli bir yeri vardır. İddiaya göre MÖ 494 yılında Regillus Muharebesi'nde zafer kazanılacağını söylemek için gelmişler. Drusus hayattayken Livia'nın oğulları kendilerini Castor ve Pollux'la ilişkilendirmiş olabilir, sonraki yıllarda Tiberius bunun tanıtımı yapacaktı. Geçmişte tapınak Roma halkının gayriresmî toplantıları için konuşmacıların doğaçlama konuşma yapacağı bir yer olarak sık kullanılmıştı ve Cumhuriyet'in son yıllarında birçok karışıklığa ve çekişmeli toplantılara şahit olmuştu. Tiberius'un, bu tarihî olarak önemli anıtlarda bilerek mi şeyler yaptığını söylemek zordur. Böyle söylesek bile bunun ne olduğunu söylemek daha da zordur. Durum böyle olsun olmasın o şüphesiz, Roma'nın merkezinde daha da büyük hâle gelen ve her şeyi Augustus ile geniş ailesine bağlayan bir restorasyona katkıda bulunuyordu.[16]

Ocak ayının başlarında Tiberius, zafer alayını kutladı. Bu, MÖ 19'daki Balbus'un kutlamasından beri şehrin gördüğü ilk zafer alayı kutlamasıydı. Sonra Capitolium'da senatörler için verilen bir ziyafet düzenledi, aynı esnada Livia da Roma'nın önde gelen kadınları için bir ziyafet verdi. Ana oğul, Esquilinus Tepesinde yeni yapılan Livia Revakını kutsadı. Burası, Augustus'un karısının ismine, etobur balıklarını köleleriyle besleyerek kötü ün kazanan Vedius Pollio'nun yıkılan evinin olduğu yerde yapılmıştı. Bu, evi ve böylesine sevilmeyen bir adamı ortadan kaldırmak için şüphesiz popüler bir hareketti. Önemli olduğu üzere bu yeni yapı geniş bir salondu, küçük mahkemeler de dahil olmak üzere her türlü iş için etrafı çevrili bir alan sunuyordu. Ayrıca bir bireyin aşırı servetinin anıtı yerine toplum için faydalı ve büyük bir

15 Dio 55. 8. 1-2.

16 Bir tartışma için bkz. E. Champlin, "Tiberius and the Heavenly Twins", *JRS* 101 (2011), s. 73-99.

yerdi. Yapının içinde Concordia için bir sunak veya kutsal alan vardı. Bu, devlet ve aile içindeki uyum temasını tekrarlıyordu.[17]

Bu kutlamalarda Iulia'nın adı geçmez ve bu tesadüf olmasa gerek. Tiberius'un annesinin ismi verilen bir revakın açılışında Iulia'nın önemli bir rol oynaması için özel bir sebep yoktu ama ziyafette bulunmayışı Tiberius'un zafer alayının, birkaç yıl önceki zafer kutlamasından farklı olduğuna işaret eder. Karı koca arasındaki bu kişisel çatlak artık kamusal rollerinde de ortaya çıkmaya başlamış olabilirdi. Tiberius, MÖ 7 yılının sefer mevsiminde Germania'ya dönmek için Roma'yı terk ettiğinde çift muhtemelen buna memnun olmuştu. Iulia, babası Roma'ya döndüğünde ve Gaius Caesar, bunu ve Diribitorium'un açılışını simgeleyen kutlamalara başkanlık yaptığında şüphesiz daha çok görünmeye başlamıştı. Diribitorium, Agrippa'nın Saepta ve civarındaki bölgeyi bolca para harcayarak yeniden inşa ettiği oy kullanma salonunun bir kısmıydı. Bu yapı, Romalılar tarafından yapılmış, sütunla desteklenmeyen en büyük çatıya sahip olan muhteşem bir mühendislik örneğiydi. Neredeyse bir yüzyıl sonra alevlere teslim olduğunda bunun yerine başka bir çatı yapmanın çok zor olduğu düşünüldü ve çatı açık bırakıldı.[18]

MÖ 7 yılında yangın da bir sorundu. Alevler, forumdaki ve civardaki bölgelere ciddi zararlar vermişti. Bu yangının kazadan ziyade bir kundakçılık olduğu düşünülüyordu ve büyük borçları olan, mülkleri yok olduğunda da yanlış iddialarda bulunmayı ümit eden bir grup insandan şüpheleniliyordu. Şehrin merkezindeki bu sıkıntıya rağmen, Agrippa'nın onuruna cenaze oyunları düzenlendi. Bunlara, Augustus ile beraber Gaius ve Lucius Caesar başkanlık yaptı. Gladyatör gösterilerinde teke tek ve gruplu dövüşler vardı ve bunlar Saepta'da düzenleniyordu. Muhtemelen hem uygun olduğu hem de Agrippa'nın Roma vatandaşları için yaptığı hizmetlerinin ve cömertliklerinin bir hatırlatıcısı olarak burası seçilmişti. Kendisi haricinde Augustus'un grubundaki herkes siyah yas elbiseleri giymişti ve bu, oğullarını kamuya tanıtmanın başka bir aşamasıydı.[19]

O yıl şehirde idarî açıdan büyük bir yeniden düzenleme yapılmıştı. Buna kısmen son yangın sebep oldu. Geleneksel olarak Roma *vicus*

---

17 Dio 55. 8. 2, Barrett (2002), s. 46-7, Levick (1999), s. 36-7.
18 Dio 55. 8. 3-4, Pliny, *NH.* 16. 20.
19 Dio 55. 8. 5-6.

olarak bilinen (tam olarak kasaba anlamındaki bu isim daha ziyade semt veya mahalle olarak daha iyi anlaşılabilir) küçük bölgelere bölünmüştü. Augustus, 265 tane oluşturmak için bunların sınırlarını yeniden belirledi ve bu mahalleler 14 büyük bölgeye bölündü. Her bir *vicus*'ta kamu görevlileri, bölgedeki tanrılar için yol ağızlarındaki kutsal alanlarda konumlanan kültleri gözetliyordu ve artık bu adamlara daha büyük sorumluluklar ve prestijler verilmişti. Kamu görevlilerine özel durumlarda bir çift *lictor* eşlik ediyordu ve *vicus*'ları içine resmî kıyafetler giymelerine izin veriliyordu. Bunların hepsi olmasa da çoğu, şehirdeki birçok kişi gibi azatlı kişilerdi ve bu, söz konusu sınıfa resmî makamlarda bulunabilme, yerel güç ve prestij sahibi olabilme fırsatları veriyordu. Augustus şehir boyunca bulunan yol ağızlarındaki kutsal alanların daha iyi bir şekilde tasarlanmasına para ödeme konusunda cömertti, kendi ismini her mahalleyi koruyan ruhlar ve tanrılarla bağdaştırıyordu. *Princeps*, şehrin bütün anıtsal yerlerinde mevcut değildi elbette, ancak arka sokaklardaki her köşe başında mevcuttu. İnsanlar -özgür doğumlular ve eski köleler- onun tanrılardan biri olarak sayıldığı sunaklarda bireyler ve topluluklar olarak adak adıyordu. MS 1 yılında yapılan adaklardan birinde şu yazıt yer alır: "Mercurius'a, ebedî tanrı Iupiter'e, Kraliçe Iuno'ya, Minerva'ya, Güneş'e, Ay'a, Apollon ve Diana'ya, Annona Ops'a, Isis ve Pietas'a, Tanrısal Yazgı'ya, her şey iyi gitsin diye Imperator Caesar Augustus'a, cömert ve refah bir şekilde, onun, Roma halkının, senatosunun ve halklarının gücü için... Lucius Lucretius Zethus, Lucius'un azatlısı, Iupiter'in emri üzerine bu Augustus Sunağını adadı. Zafer halkındır! Tohum ekmekte sağlık vardır!"

Augustus'a doğrudan tapınılmıyordu, "Augustus" kültünde yer alan sunaklarda onun adına tapınılıyordu. Geleneksel tanrı ve tanrıların yanında Isis'in de yer alması, Roma nüfusunun çoğunun inançlarının -ve belki de sürekli değişen kimliğinin- değiştiğini gösteriyordu. Bu Yunanlaşan Mısır kültünü bastırmak için devlet tarafından yapılan sürekli girişimler başarısız olmuştur ve en sonunda Isis kültü, şehri koruyan geleneksel tanrılar panteonuna katılarak kabul görmüştür.[20]

MÖ 6 yılında Tiberius Roma'ya döndü ve Haziran ayında yeni onurlar aldı. Augustus, *tribunus* yetkisinin yeni bir yılına daha başladığında bu ve en azından Doğu Akdeniz için büyük komuta yetkisi de (*imperium*

---

20 Dio 55. 8. 6-7, yazıt için bkz. *CIL* 6. 50705 = *ILS* 3090, Purcell, *CAH2* X, s. 800-02.

maius proconsulare) damadına beş yıllığına verildi. Augustus'un itibarını bu şekilde ancak Agrippa paylaşmıştı ve artık Tiberius'tan, iş yükünün büyük kısmını paylaşmak ve bir sorundan diğerine geçerek *imparatorluk* ailesindeki özgür bir adam gibi hareket etmek suretiyle aynı rolü yerine getirmesinin beklendiği açıktı. Bir keresinde Parthia'daki bir saray darbesi Armenia'nın istikrarını ve Roma'nın doğudaki çıkarlarını tehdit etmişti. Kasım ayında otuz altıncı doğum gününü kutlayacak olan Tiberius, artık yetişkinlik çağının neredeyse yarısını eyaletlerde geçirmiş biri olarak kendini ispatlamış bir komutan ve yöneticiydi. Agrippa ve Drusus'un yokluğunda, Augustus'un oğulları da hâlen çocuk olduğu için Tiberius'un bu tarihten itibaren *imparatorluk* topraklarında neredeyse kalıcı bir şekilde meşgul olacağına dair her türlü olasılık vardı.[21]

Bu yılın sonlarında Roma halkı, Agrippa'nın büyük paralar harcayarak yaptırdığı Saepta bölgesindeki Halk Meclisinde toplanarak Gaius Caesar'ı sonraki yılın konsüllerinden biri seçti. Gaius bir aday değildi, hatta resmî olarak erkekliğe bile girmemişti, zira 14 yaşında olmasına karşın erkeklik togasını giymemişti. Yine de seçmenler, tıpkı geçmişte aday olmadığı zaman bile Augustus'u seçmek için ısrarcı oldukları gibi onun adını oy pusulalarına yazmıştı. *Princeps*'in iki oğlu da oldukça popülerdi -11 yaşındaki Lucius, kısa süre önce yanında hiçbir seçkin hizmetkârı olmadan tiyatroya katıldığında kalabalık onun lehine tezahüratlar yapmıştı- yine de seçimlerin kendiliğinden gerçekleştiğine inanmak zordur. Çok büyük bir ihtimalle Iulia'nın arkadaşları veya en azından onun ve oğullarının minnettarlığını kazanmak isteyen kişiler, Gaius'un seçilmesi yönünde propaganda yapmıştır.

Augustus bundan memnun olmadı ve halkın duyduğu coşkuyu bastırmak için derhal harekete geçti. Bu, geleneklere diğer birçok Romalıdan daha çok bağlı gibi gözüktüğü başka bir andı. Her ne kadar konsüllük için gereken asgari yaşı on yıl kadar düşürmüş ve aile üyelerine bundan daha genç yaşlarda aday olabilme hakkı vermiş olsa da, daha sadece 14 yaşındaki bir oğlanın sırf onun çocuğu olmasından ötürü seçilmesi konsüllüğün değerini düşüremezdi. Halk Meclisi -en zengin vatandaşlar burada hâkim güçtü- dizginlenmeliydi, daha sonraları halka açık bir toplantıda Augustus bu seçimi kabul etmeyi reddetti. Açık bir

21 Suetonius, *Tiberius* 9. 3, 11. 3, Velleius Paterculus 2. 99. 1, Tacitus, *Ann*. 56. 3, Dio 55. 9. 4, Levick (1999), s. 35-6.

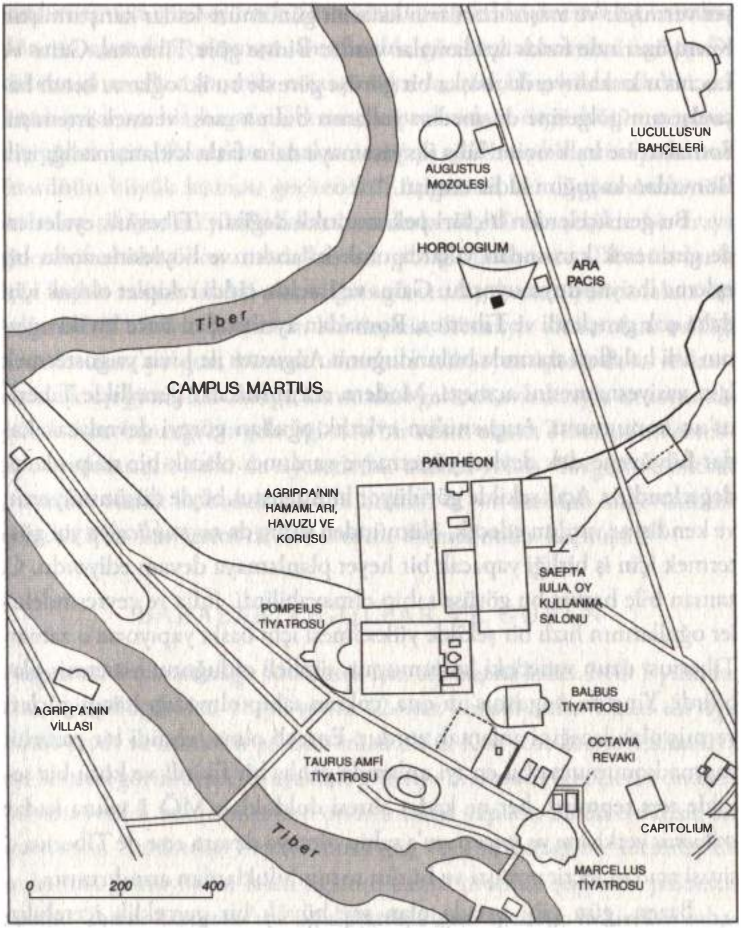
şekilde, devletin ihtiyaçlarının bir daha asla 20 yaşından genç bir adamın konsül olmasını gerektirmemesi için -MÖ 43 yılında kendisi 19 yaşında konsül olmuştu- dua etti. *Princeps* muhtemelen bu an oğlunun yerine kendi ismini koydu, belki de erkekliğe girdi mi oğlana onurlar vereceğine söz vermişti. Gaius daha sonra bir rahip olacak, senato toplantılarına katılma hakkı kazanacak ve en sonunda 20 yaşına geldiğinde MS 1 yılında konsül olacaktı. Bu yaş muhtemelen babasının ona daha kamusal bir rol vermeyi planladığı bir yaştı, fakat konsüllüğün ilan edilmesi onun elini güçlendirebilirdi ve Iulia'nın oğullarını da terfi ettirmesi için ailesinden ve geniş halk kitlelerinden bir baskı getirebilirdi.[22]

Çok geçmeden Tiberius, gayretle geçen yılların ardından yorgun düştüğünü iddia ederek birdenbire kamu hayatından çekilmek istediğini beyan etti. Doğu eyaletlerini ve sınırlarını gözetlemek yerine özel bir hayat yaşamak ve çalışmalarını Rodos'ta sürdürmek istedi. İlk başta ciddiye alınmasa da Augustus'un geri çevirmelerine rağmen kendisini serbest bırakması için ısrarcı oldu. Nihayetinde açlık grevi yaptı ve Augustus yumuşayana kadar dört gün boyunca hiçbir şey yemedi. Augustus, devlete hizmet etmekten kaçtığı için oğlunu açık bir şekilde lanetledi ve gönülsüz bir şekilde ona istediğini yapması için izin verdi. Tiberius, Romalı komutanların olduğu gibi gösterişli seremonilerle eyalete gitmek yerine İtalya'yı sessizce terk etti, kendisine yalnızca birkaç dostu eşlik etti. Augustus'un hasta olduğu haberleri bir süre durmasına yol açtı. Belki de gerçekten de böyleydi ya da *princeps*, Livia'nın oğlunun aklını başına getirmesini sağlamak umuduyla hastaymış gibi yapmıştı. Yine de ondan daha kötü haberler gelmedi, sanki kayınpederinin yakında öleceğini umuyormuş gibi oyalanmak onun için şüpheli gözükeceğini hissederek Tiberius en sonunda yelken açtı. Yol üzerinde durarak, Paros şehrini kendisine bir Vesta heykeli satmaya mecbur etti. Bu heykeli Concordia Tapınağı'na koyacağını ilan etti.[23]

Augustus, damadı yaptığı ve devlette kendisinden sonra en üst makama getirdiği adamın ihanet edişi olarak gördüğü şeye karşı öfkesini gizlemek için bir şey yapmadı. Agrippa kendisini bu şekilde asla terk etmemişti -her ne kadar sonraki yıllarda doğudaki komuta yetkisi, Marcellus'la

22 Dio 55. 9. 1-5, Levick (1999), s. 37-8, genel olarak bkz. "Julians and Claudians", *Greece and Rome* 22 (1975), s. 29-38.

23 Dio 55. 9. 5-8, Suetonius, *Tiberius* 10. 1-2, Velleius Paterculus 2. 99. 1-4.



Campus Martius

girdiği rekabetten kaynaklandığı iddia edilse de- lakin Agrippa da Drusus da ölmüştü ve Tiberius, Gaius ve Lucius yardım etmek için daha çok küçükken kendisini terk etmişti. Imperator Caesar Augustus elli beş yaşındayken, bu duruma getirmek için büyük özen gösterdiği bütün faal mevkidaşlarını kaybetmişti. Augustus ve diğer herkes, Tiberius'un neden bu kadar ani bir şekilde kamu hayatını terk ettiğini anlamakta zorluk çekerken öfke şaşkınlığa da yol açtı. Kaynaklarımız bu şaşkınlığa

yer vermiştir ve araştırmacıların kafasını günümüze kadar karıştırmıştır. Konu üzerinde farklı açıklamalar vardır: Birine göre Tiberius, Gaius ve Lucius'u kıskanıyordu, başka bir görüşe göre de bu iki oğlana, kendi başarılarının gölgesine düşmeden yollarını bulma şansı vermek istemişti. Sonraları ise halk onun Iulia ile yaşamaya daha fazla katlanamadığı için Roma'dan kaçtığını iddia etmişti.[24]

Bu gerekçelerden hiçbiri pek mantıklı değildir. Tiberius, eyaletlerde gezinerek karısından yıllarca uzak kalacaktı ve böylesine zorlu bir eyleme ihtiyaç duymuyordu. Gaius ve Lucius, ciddi rakipler olmak için daha çok gençlerdi ve Tiberius, Roma'dan ayrılmadan önce bu iki oğlanın asli halefleri arasında bulunduğunu Augustus ile Livia'ya göstermek için vasiyetnamesini açmıştı. Modern araştırmacılar genellikle Tiberius'un konumunu, Augustus'un evlatlık oğulları görevi devralacak kadar büyüyene dek devleti yönetmeye yardımcı olacak bir naip olarak değerlendirir. Açık şekilde görülüyor ki Augustus böyle düşünmüyordu ve kendisine yardım edecek, ölümünden sonra da *res publica*'ya yol göstermek için iş birliği yapacak bir heyet planlamaya devam ediyordu. O zaman bile herkes bu görüşe sahip olmayabilirdi. Iulia ve çevresindekiler oğullarının hızlı bir şekilde yükselmesi için baskı yapıyorsa o zaman Tiberius, uzun vadedeki konumunun şüpheli olduğunu hissetmiş olabilirdi. Yine de Augustus'un ona, çoktan sahip olmadığı hangi güçleri vermiş olabileceğini anlamak zordur. Emekli olma tehdidi bir pazarlık yapma konumuysa bu en iyi anlamda yanlış bir fikirdi ve kötü bir şekilde ters tepmişti, her ne kadar süresi doldukları MÖ 1 yılına kadar *tribunus* yetkisine ve *imperium*'a sahip olmaya devam etse de Tiberius'u siyasi açıdan tecrit etmişti ve bütün sorumluluklardan arındırmıştı.

Bazen, gün gibi ortada olan şey büyük bir gerçeklik içerebilir. Tiberius yorgun düştüğünü iddia etmişti, gerçekten de son sekiz yılını askerî seferlerde geçirmiş, bu tür bir faaliyetin normal olacağı bir gelecek ihtimaliyle yüzleşmişti. Bu, kamu görevlerinin ve eyalet makamlarının, Roma'daki daha az faal olan mevkilerle karıştığı geleneksel kamu kariyerinden büyük bir değişimdi. Augustus, Agrippa ve onlara

24 Tartışmalar için bkz. Crook, *CAH2* X, s. 100-01, Levick (1999), s. 37-40 ve *Augustus. Image and Substance* (2010), s. 182-3, Seager (2005), s. 23-7, Fantham (2006), s. 83-4, Barrett (2002), s. 48-9, J. Corbett, "The Succession policy of Augustus", *Latomus* 33 (1974), s. 87-97, özellikle 87-91, ve R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 391-2, 413-14.

yardım etmesi için seçilen kişiler sürekli bir şekilde, önemli bir istirahat dönemi olmadan çalışmıştı. Bu olasılık, göz korkutucuydu: Agrippa'yı tüketmiş ve erken yaşında mezara sokmuş, sürekli şekilde zahmet çekerek yaşanan bir hayat. Tiberius, aristokratlara özgü bütün o görev duyguları için, Roma'dan uzakta inzivaya çekilmiş bir *princeps* olarak ömrünün büyük kısmını geçirecekti. Augustus, kendi görevinin yüklerinden şikâyet ediyordu fakat insanlarla sürekli bir şekilde bir araya gelerek faal olma konusunda başarılı gibi görünüyordu. Tiberius bu iş için hiçbir zaman istekli olmadığını göstermiş, bunun yerine sıkıcı bir zorunluluk hissiyle çalışmıştı. Kardeşinin ölümüyle altüst olan, evliliği mutsuz olan, yorgun, bitmek tükenmek bilmeyen işlerle dolu ve kendisine karşı gönülsüz olduğu karısından gelecek evlatlarıyla en sonunda gücünü paylaşacağı bir geleceği olan bir adam olarak Tiberius'un emekliye ayrılmasının belki de siyasetle bir alâkası yoktu. Yorgun ve bıkkın bir adam olarak baskıdan, sorumluluktan ve -en azından öngörülebilir gelecek için- kariyerini devam ettirme ihtimalinden kaçmıştır.[25]

BABALAR, OĞULLAR VE GÜVEN

Augustus, *imparatorluğu* yönetmek için tek başına kaldı. MÖ 5 yılında, son konsüllüğünden 18 yıl sonra 12. kez konsül oldu. Gaius da *toga virilis* giydi ve resmî bir şekilde erkek oldu. Kısa süre sonra delikanlıya eşi benzeri görülmemiş bir şekilde *princeps iuventutis* (gençlerin önderi) unvanı verildi ve atlı sınıfının onurlu lideri yapıldı, bu da emsalsiz bir kavramdı. Bunlardan hiçbiri resmî güç veya herhangi bir sorumluluk anlamına gelmiyordu, lakin oğlanın kamu profilini şüphesiz yükseltiyordu. Caesar Augustus'un, oğullarının olgunlaşmasını beklerken sahadaki ordularına komuta etmeleri için başkalarına güvenmekten başka çaresi yoktu. MÖ 16 yılı konsülü ve Antonia ile evli olan, bu yüzden de Augustus'un geniş ailesinin bir parçası olan Lucius Domitius Ahenobarbus'a Germania'da bir komuta yetkisi verildi ve kendisi büyük bir seferde savaştı. Onun halefi, MÖ 19 yılında konsül olan bir yeni adam olan Marcus Vinicius da aynı şekilde savaştı. Bu komutalar için seçilen her adam Augustus'la ilişkili değildi, ancak hepsi güvenilir kişilerdi ve

25 Augustus'un görevinin yüklerinden şikâyet etmesi için bkz. Seneca the Younger, *On the shortness of Life* 4. 2-5.

çoğu da daha sonra başka konumlarda bulunmuş, zaman zaman da zafer alayındaki onurlarla ödüllendirilen insanlardı.[26]

Tiberius'un emekliye ayrıldığı yıllara dair kaynaklarımız çok az bilgi verir ve olayları detaylı bir şekilde yeniden oluşturmayı zorlaştırır. Dio'nun MÖ 5 yılından MÖ 2 yılına atlayan anlatımı yalnızca küçük bir özet şeklindedir. Belki de diğer sınırlarda da askerî faaliyet söz konusuydu ve *Res Gestae*'da listelenen diğer bilinmeyen zaferlerden bazıları da bu yıllarda alınmıştı. Elimizdeki bilgilere göre Augustus çok az seyahat etmiştir ve görünüşe göre bir süreliğine eyaletlere gitmemiştir. Kıdemli bir mevkidaşı olmadan onun için Roma'da kalmak ve heyetlerin kendisine gelmesine izin vermek daha iyiydi. Sürekli bir şekilde istekler gelmeye devam etti, Augustus artık bunların çoğuyla ilgilenebiliyordu. Bazen meseleler büyüktü. MÖ 12 yılında Küçük Asya'daki topluluklar bir dizi deprem ve ardından gelen yangınla sorun yaşamıştı ve vergilerinin hafifletilmesini istiyorlardı. Augustus onlar için vergileri iki yıllığına kaldırdı ve Küçük Asyalıların kendilerine gelmesine fırsat tanımak amacıyla vergiye denk düşen parayı hazineye kendi cebinden ödedi.[27]

Diğer meseleler ise daha küçük ve daha kişiseldi. MÖ 6 yılında Knidos'taki Yunan topluluğu Augustus'u görmek için bir heyet gönderdi. İki adamın ismi vardır -Dionysios'un oğlu Dionysios ve onun mevkidaşı, Dionysios'un oğlu Dionysios'un oğlu Dionysios. Bunlar, Anaxandridas'ın oğlu Euboulos ile karısı Typhera'yı, Khrysippos'un oğlu Euboulos'u öldürdükleri yönünde suçlamak için gelmişti. Knidos'taki kişiler isim konusunda pek de yaratıcı olmasa da işlenen suç alışılmadık bir şeydi. Kurbanın kardeşi ve takipçileri, suçlanan çiftin evine art arda üç gece boyunca saldırmıştı. Bu, Augustus'un topluluğa yazdığı mektupta belirtilir: "Ev sahipleri Euboulos ve Typhera, müzakere yaparak ya da saldırılara karşı kendilerini savunarak güvenliklerini sağlayamadığı için hanelerindeki kölelerinden birine hiç kimseyi öldürmemesini -belki de onlardan biri, oldukça haklı bir öfkeyle bunu yapmaya tahrik edilmişti- ve saldırganları, dışkılarını üzerlerine atarak püskürtmesini emretti. Lakin bu köle dökülmekte olan şeyle birlikte lazımlığı da attı ve Euboulos bunun altına düştü..."

Yerel topluluk, muhtemelen ölen kişinin kardeşinin etkisine girerek hane üyelerini suçlamıştı ve bunlar da prokonsül Asinius Gallus

26 Dio 55. 9. 9, 10a. 2-3, Gruen, *CAH2* X, 182-3, ve Fantham (2006), s. 99.
27 Küçük Asya vergileri için bkz. Dio 54. 30. 3.

vasıtasıyla Augustus'a başvurmuştu. Gallus, kölelerinin Romalıların yöntemiyle işkence uygulayarak sorgulanmasını emretti, lazımlığı düşüren köle de böyle bir şey yapma niyeti olmadığı konusunda ısrarcı oldu. Ne var ki bu, şüpheli bir ifadeydi. Augustus devam eder: "Sizi düzgün bir şekilde sorguya da çektirdim. Onlara karşı aşırı derecede acımasız ve ceza çekmeyi hak eden kişilere öfkeli olmayıp, bu suç konusunda yanlış yaklaşımlarla sert olmasaydınız savunmacıların, kölelerin sizin elinizde sorgulanmasına ne kadar korktuğuna şaşardım. Zira onlar, başka birinin evine gece vakti şiddet ve güç kullanarak üç kez saldırmıştır..."

Bu vakada Augustus, hem saldırıdan hem de bunun ardından yerel düzeyde adaleti sağlayamayan her iki kesimdeki suçlulara da adil bir hüküm vermişti. Fakat bu kararı almak bazen uzun bir vakit alabiliyordu ve oldukça zorlu ve masraflı olabiliyordu. Ev sahibi Euboulos, Augustus'un kararını alıp, kendi fikriyle uyum sağlaması için Knidos'a "kamu arşivlerindeki kayıtları" değiştirmesini emrettiğinde ölmüştü.[28]

Bireyler, topluluklar, hatta toplu olarak eyaletler ve hükümdarlar da Caesar Augustus'un hükümlerine başvuruyordu. Büyük Herodos'un en az 10 tane karısı ve çok sayıda çocuğu vardı. Bu çocuklardan en değer verilen ikisi, Augustus'un hanesinde yetiştirilmek ve eğitilmek üzere Roma'ya gönderilmişti ancak bu çocuklar, idam edilmiş Mariamme'nin çocukları olduğundan onlara her zaman az güven duyuluyordu. Yıllar sonra Herodos bu çocukları geri çağırdı ve MÖ 13 yılında İtalya'ya götürdü. Baba ile oğulları birbirlerini hainlik suçlamasıyla Augustus'a şikâyet etti. Konu geçici olarak çözülmüş olsa da MÖ 7 yılında kral bu çocukları bir kez daha kendisine komplo kurdukları yönünde suçladı. Bu kez şahsen Roma'ya gitmemiş, elçilerini göndermişti. Augustus, Suriye'deki *legatus*'u ile diğer Romalıların yer aldığı özel bir heyetin Berytus'ta buluşarak bu davayı görmesini emretti. Çocuklar suçlu bulundu, Romalılar hapis kararı vermiş olmasına karşın bunlar hızlıca idam edildi.[29]

Yaşlanan ve sağlığı da kötüye giden Herodos, son yıllarında aile üyelerinin idam edilmesine şahit oldu, zira kral her yerden tehdit ve hainlik

---

28 *EJ* 312 = *SIG3* 780 (çev. M. Cooley [ed.], *The Age of Augustus. Lactor 17* [2003], s. 197-8).

29 Josephus, *BJ* 1. 538-51, genel olarak bkz. E. Shürer, G. Vermes & F. Millar, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ* Vol. 1 (1973), s. 320-29, Goodman, *CAH2* X, s. 741-2 , Herodos'un son yılları için bkz. L. White, "Herod and the Jewish experience of Augustan rule", K. Galinsky (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Augustus* (2005), s. 361-87, özellikle 375-6

görüyordu. Augustus, "Herodos'un oğlu olmaktansa domuzu olmayı tercih edeceğini" söylemiştir. Ne var ki Iudaea kralı, Roma'ya karşı sadakatinde bir an bile tereddüt etmemiştir. MÖ 4 yılında, artık Herodos'un günlerinin sayılı olduğu apaçık belliyken bir grup toplandı ve tapınaktaki ana kapının üzerine koydurduğu altın kartalı alaşağı etti. Bu muhtemelen Roma'nın bir sembolü olduğundan ziyade oyma bir imge olduğu için nefret edilen bir şeydi. Bu kişiler hızlı bir şekilde yakalanıp kralın önüne getirildi. Herodos, bu eylemi gerçekleştiren adamın diri diri yakılmasını, onu teşvik edenlerin de idam edilmesini emretti. Çok popüler olmamasına karşın Herodos'un krallığı üzerindeki hâkimiyeti her zamanki kadar güçlüydü. Kral kısa süre içinde öldü. Augustus, gelecekteki düzenlemeler için Gaius Caesar'ın da içinde olduğu bir heyet kurdu ve en sonunda krallığı üç parçaya bölüp yönetimi, Herodos'un hayattaki üç oğluna verdi. Herodos'un saltanatının son yılı civarı İsa doğmuştu. Bu, gelecek için şüphesiz çok önemli bir şeydi, lakin Augustus'un hikâyesinin bir parçası değildir. (Konu üzerinde bir tartışma için 2. Ek Bölüme bakınız.) Kralın ölümünden yarım yıldan kısa bir süre içinde Suriye *legatus*'u, kralın haleflerine ve onların Romalı destekçilerine karşı yapılan şiddetli karışıklıkları bastırmak için iki kez lejyonlarını Yahudiye'ye götürdü.[30]

Actium'un üzerinden uzun bir süre geçmişti ve MÖ 30 yılından beri doğu eyaletlerinde, sınırlardaki küçük ölçekli seferler haricinde neredeyse hiçbir savaş olmamıştı. Roma hâkimiyeti kabul edilmişti, barış ve istikrar kabul edilen ve değerli bir şeydi. MÖ 26-25'ten beridir Roma ve Augustus kültüne katılmak üzere Küçük Asya'daki topluluklardan oluşan meclis, bu barış dönemine başkanlık eden adam olan Augustus'u düzgün bir şekilde onurlandırabilecek herhangi bir kişi için ödül teklif ediyordu. Bu ödüller en sonunda MÖ 9 yılında verildi, ödülü alan kişi bir Romalı prokonsül olduğundan büyük ihtimalle Augustus'un onayı çoktan alınmıştı. Bundan böyle bütün topluluklar, yıl Augustus'un doğum günü olan 23 Eylül'de başlaması için takvimlerini değiştirecekti. Bu, Caesar denilen ayın ilk günü oldu. MÖ 4 yılında Augustus, eyalet topluluklarının bir valiyi haraç kesme veya yetki kullanımını suiistimal eden herhangi bir suçlamayla hızlı bir şekilde suçlayabilmesine olanak tanıyan yeni bir prosedür devreye soktu. Bu, yasadışı idamları bir nevi durdurdu. Augustus eyaletlerde imgeleri ve

30 Augustus'un şakası için bkz. Macrobius, *Saturnalia* 2. 4. 11; idamlar için bkz. Josephus, *BJ* 1. 648-53, Suriye ordusunun müdahalesi için bkz. *BJ* 2. 45-79.

ismiyle beliriyordu ve iyi bir yönetim sağlamak için çaba gösteriyordu. Öte yandan bu yeni sistem, yolsuzluk yapan yöneticileri kayırıyor olabilirdi, zira bu kişiler kendilerine karşı sempatizan olabilecek diğer senatörlerden müteşekkil bir jüri tarafından yargılanacaktı.[31]

MÖ 2 yılında 60 yaşına basan Caesar Augustus 13. kez konsül olarak bu seremoniye Lucius Caesar'ın erkekliğe girdiği zaman daha büyük bir onur kattı. 15 yaşındaki Lucius, kuş bilicisi yapıldı ve kardeşi gibi *princeps iuventutis* oldu. Senatoya katılmasına ve MS 4 yılı için konsüllüğe aday olmasına izin verildi. 5 Şubat MÖ 2 günü senato ve halk, Augustus'u *pater patriae* -"Vatanın Babası"- ilan etti. Bu, geçmişte birden fazla kez bahsi geçmiş, ancak bu zamana dek unutulmuş bir onur payesiydi. Cicero, MÖ 63 yılında, Iulius Caesar da diktatörlüğü esnasında *parens patriae* olarak anılmıştı. "Vatanın Atası" olarak bilinen bu unvan belirsizdir ve bazıları Cicero ile Iulius Caesar'ın "ata" yerine "baba" olarak anıldığını düşünür. Cicero'nun durumunda bu ödül gayriresmî iken Iulius Caesar, resmî olarak senato kararıyla bu unvanı almıştı. Baba, özellikle de bir evin reisi olan *paterfamilias* Roma kültüründe oldukça saygıdeğer biriydi, ancak bu unvanda büyük bir değişiklik olduğu şüphelidir. Belki de yalnızca terimdeki küçük değişiklik Augustus'u seçkin kılmış ve onun herkesin "babası" veya "atası" olduğunu vurgulamıştı. Augustus ilk başta, geniş bir kitleyi temsil eden heyet kendisine bu unvanı teklif ettiğinde bunu reddetti. Unvan, diğer senatörler adına konuşan Valerius Messalla'nın herkese ilan ederek bir tiyatro gösterisinde Augustus'a yaklaşıp şöyle konuştuğunda ona verilmiş oldu: "Bütün inayetler ve tanrısal lütuflar sizin ve ailenizin üzerine olsun, Caesar Augustus! Bu şekilde, *res publica* ve şehrimizdeki ebedî huzur için kalıcı bir açık talih talep ediyoruz. Bütün Roma halkının desteğiyle senato, sizi Vatanın Babası ilan ediyor."

Augustus, cevap verirken gözyaşlarına boğuldu: "En büyük isteğime eriştim, ey senatonun babaları! Zira, hayatımın son günlerine kadar hepinizin onayını almaktan başka ölümsüz tanrılara dua ettiğim başka bir şey yoktu."[32]

---

31 Bkz. R. Sherk, *Roman Documents from the Greek East* (1969), no. 65 yeni takvim için V. Ehrenberg & A. Jones, *Documents Illustrating the Reigns of Augustus and Tiberius* (2nd edn, 1975), 311, v.

32 Suetonius, *Augustus* 58. 2, Bu sözleri Messalla ve Augustus'un söylediğini iddia eder ayrıca bkz. Crook, *CAH2* X, s. 101-2, ve Levick (2010), s. 91-2, 204-5; çeşitli açıklamalar ve bu ödülün kutlanması üzerine tartışma için bkz. W. Lacey, *Augustus and the Principate. The Evolution of the System* (1996), s. 193-7, devletin babası terimi ve kavramının önemi

Augustus'un, kendisinin isteksizliğine karşın halkın baskı kurduğu iması artık sıradan bir şey olmuştu ve hiç şüphesiz her iki taraf da oynadıkları rolü anlıyordu. Bu, Augustus'un söz konusu unvanı yalnızca bu aşamada kabul ettiği gerçeğini değiştirmez. Eğer isteseydi bunu daha önceden de alabilirdi. Bu yöntem iki tarafı da pohpohluyordu, ancak onurları üzerindeki esas kısıtlamayı Augustus yapıyordu, herhangi bir meşru senato kararı değil. Messalla MÖ 31 yılı konsülüydü ve Brutus ve Cassius'un, daha sonra da Antonius'un eski müttefikiydi; Actium'dan önce taraf değiştirmiş ve bir eyalet komutası ile zafer alayı sahibi olmuştu. İç savaşlara şahsen tanık olmuş, tükenmekte olan neslin üyelerinden biriydi. Yaptığı her şey için Augustus, neredeyse 30 yıldır devlete istikrar ve iç barış getirmişti ve bu doğrultuda övülmesi ve sahip olduğu gururu gerçekten hakikiydi. *Res Gestae*, şu şekilde sonlanır: "13. konsüllüğümde senato, atlı sınıfı ve bütün Roma halkı beni Vatanın Babası ilan etti ve bu unvanın, evimin girişinde ve senato binasında yazılmasına karar verdi."[33]

40 yıldan fazla bir süreyi kapsayan bir kariyerde Augustus, katledilmiş babasının intikamını alan öfkeli bir delikanlıdan birleştirici yaşlı devlet adamına ve Roma dünyasının "babası" konumuna geçmişti. Evlatlık edinilen oğulları onun popülerliğini paylaşıyordu ve yüksek makamı için hazırlanıyorlardı. Kızının ise -tek gerçek çocuğu- babası tarafından verilen rolü oynamayı çok istemediği ortaya çıkmıştı.

Tiberius'un Rodos Adası'nda inzivaya çekilmesi Iulia'yı bir kez daha kendi başına bıraktı. Çift büyük ihtimalle bu olaydan önce de birlikte yaşamıyordu ve Tiberius ayrıldığı zaman bu değişiklik çok önemli olmamıştı belki de. Iulia bunu ilk defa da yaşamıyordu, zira Agrippa evliliklerinin büyük kısmını eyaletlerde geçirmişti, ama Iulia yalnızlığa takmıyordu. Hayat dolu, sanata ve özellikle de şiire meraklı olan Iulia parlak, iyi eğitimli, çekici ve aristokrat gençlerin kendisine eşlik etmesinden keyif alıyordu. Onun itibarının farkında olan çevresi ise neredeyse tamamen, Roma'nın eski tarihine kadar uzanan isimleri olan genç aristokratlardan müteşekkildi. Bunların hepsi, ailelerinin

üzerine bir tartışma için bkz. T. Stevenson, "The ideal benefactor and the father analogy in Greek and Roman thought", *CQ* 42 (1992), s. 421-36, burada hem Cicero'nun hem de Iulius Caesar'ın *pater patriae* olarak anıldığına inanır, ayrıca Iulius Caesar için bkz. M. Gelzer (çev. P. Needham), *Caesar, Politician and Statesman* (1968), s. 315, n. 2.

33 *Res Gestae* 35.

nesillerini biçimlendiren en köklü deneyim olan iç savaşlarda yer almak için çok genç kişilerdi ve barış ve refah dönemlerinde yetişmişlerdi.[34]

Şair Ovidius da -Publius Ovidius Naso- benzer bir yaşta ve deneyimde biriydi, onun dizeleri güzel ve tutkuluydu, ayrıca bir miktar haylazca idi -zaman zaman da arsızca. Dizelerinde, kara liste uygulamalarının, toprak müsaderelerinin ve kayıplarının söz konusu olduğu yıllarda yaşamış daha önceki şairlerin karanlık tonları ve ciddilikleri yoktu. Ovidius, karşı konulmaz bir keyif duygusuna sahiptir. MÖ 2 yılı civarında üç kitaplık *Aşk Sanatı* (*Ars Amatoria*) kitabı üzerine çalışıyordu. Bu, bir âşığın gönlünü kazanma yöntemine dair teknik bir kılavuz niteliğindeydi. Şiir cinsellikten ziyade ayartma üzerinedir ve Augustus dönemi Roma'sındaki anıtlardan bazılarını da anlatır. Ayrıca, Icarus hikâyesi gibi ünlü mitleri anlatırken aynı zamanda hem erkeklere hem de kadınlara bazı tavsiyelerde bulunur. Ovidius, zinayı övmediği yönünde okuyucularını birçok kez uyarır -şiirlerindeki kadınlar evli kadınlar değil, çoğu eski köleler olan metreslerdir ve bu yüzden, Augustus'un rejiminin şiddetli bir şekilde teşvik ettiği çocuk yapma ve evliliğe karşı yöneltilen bir tehdit yoktur. İkinci ve üçüncü kitapların son dizelerine kadar Ovidius'un üslubu hiçbir zaman ciddi değildir, böylece tavsiye verdiği her grup şöyle der: "Naso, bizim öğretmenimizdi."[35]

Sallustius ve Cicero, gerçekle abartıyı karıştırarak zaman zaman Romalı elitlerin genç nesillerindeki gevşek ahlaki değerlerinden ve ilişkilerinden yakınmıştı. MÖ 1. yüzyıl itibarıyla zengin ve soylu Romalı kadınların çoğu artık, evde kocalarının dönüşünü usluca beklemekten tatmin olmuyordu. Iulius Caesar da Augustus da evli kadınlarla birçok ilişki yaşamıştı ve bunu yapan bir tek onlar değildi. Her zamanki gibi dedikodu gerçeğin önüne geçmiştir şüphesiz, lakin aristokrat evli kadınların bazıları kendine seve seve sevgili yapıyordu ve daha da fazlası kendilerine şarap, ziyafet çekme, dans ve müzik konusunda genç aristokrat erkeklerin eşlik etmesinden keyif duyuyordu.

Iulia da bunlardan biriydi ve açık bir şekilde lüksten ve erkeklerin kendisine eşlik etmesinden keyif alıyordu. Agrippa ile evliliği sırasında

34 Suetonius, *Tiberius* 7. 3 burada çiftin çocuklarının ölümünden sonra birlikte uyumayı bıraktığı iddia edilir; Iulia'nın hayat tarzı için genel olarak bkz. Fantham (2006), özellikle s. 81-4.

35 "Naso bizim öğretmenimizdi" (*Naso magister erat*), Ovid, *Ars Amatoria* 2. 744, 3. 812, genel olarak bkz. K. Galinsky, *Augustan Culture* (1996), s. 261-9 burada *Metamorphoses* eserine odaklansa da Ovidius'u Augustus dönemi bağlamında değerlendirir.

Augustus'un onun kocasına sadık olup olmadığını merak ettiği söyleniyordu ve Iulia'nın bütün çocukları babasına benzediği zaman şüpheleri ortadan kalkacaktı. Iulia'nın bir keresinde şöyle bir şaka yaptığı söylenir: Asla "gemi tam kapasite yüklü olmadıkça güverteye bir yolcu almamış." Augustus en azından bir kez, kızının peşinden koşmamasını emrettiği bir senatöre mektup yazmıştı, ancak Iulia'nın hareketlerinin tehlikeli olmaktan ziyade aptalca olduğu konusunda kendisini suçlamış gibi görünüyor. Iulia'nın, çevresini oluşturan daha fevri kişilerden ziyade dostları olgun ve ölçülü olan üvey annesinin davranışlarını örnek alması gerektiği yönündeki öneri beklenildiği gibi daha soğuk bir tepkiyle karşılaşmıştır. Livia yaklaşık 20 yıl daha yaşlıydı ve Augustus'un kızı onu, dostlarının "kendisiyle birlikte olgunlaşacağı" yönünde temin etmişti. MÖ 2 yılında Iulia 37 yaşındaydı ve 6 tane çocuk doğurmuştu. Birçok insan yaşlılıkla mücadele eder, özellikle de güzel görünüşleriyle gurur duyduklarında. Augustus, köleleri saçındaki ilk gri saçları çıkardığında Iulia'yı şaşırtmıştı ve daha sonra ona "kel mi yoksa gri mi" olmayı tercih edeceğini sormuştu.[36]

Augustus, Iulia'nın bir veya birden fazla kez zina yaptığı yönünde açık bir delille karşılaştığında MÖ 2 yılının sonlarında dananın kuyruğu koptu. Augustus'un bunu nasıl öğrendiğini veya gerçekte olan şeyi keşfetmenin mümkün olup olmadığını bilmiyoruz. Kaynaklarımızdan hiçbiri Iulia'nın bir miktar âşığı olduğundan şüphe duymaz. Bazılarının isimleri vardır, mesela biri, bir şair olarak bilinen Sempronius Gracchus'tu, diğeri Appius Claudius idi, bir Scipio vardı, ayrıca MÖ 9 yılı konsülü Titus Quinctius Crispinus ve en ilginci Marcus Antonius ile Fulvia'nın oğlu Iullus Antonius da vardı. İsimleri muğlak daha birçok âşıktan da bahsedilir fakat bunların isimleri verilmez. İsmi anılan aristokratların soyları şaşırtıcı değildir ve bunların hepsi kuvvetle muhtemel Iulia ile neredeyse aynı yaştaydı.

Yaşadığı ilişkilerin üstünde Iulia'nın taşkınca davranışlar sergilediği yönünde iddialar vardı. Zaman zaman forumdaki kürsü üzerinde dahi gerçekleşebilen herkese açık içkili partilerden, forumda Marsyas'ın heykelinin -müzik yetenekleriyle ünlü ve ziyafet ile şarap tanrısı Bacchus ile ilişkilendirilen şehvet düşkünü- başına çelenk takıldığı gece buluşmalarından bahsediliyordu. Bundan daha iddialı hikâyelere göre ise Iulia, yeni heyecanlara karşı duyduğu şiddetli arzusu sayesinde gelen geçene

36 Macrobius, *Saturnalia* 2. 6-7, 9, Suetonius, *Augustus* 54. 2.

karşı kendisini satıyordu. Biz içgüdüsel olarak bu tür hikâyeleri dedikodu olarak değerlendiririz. Tarih boyunca insanların oldukça aptalca şeyler yapmış olması, mutlak bir kesinlikten söz etme konusunda temkinli olmamızı gerektirse de böyle yapmakta da büyük ihtimalle haklıyızdır. Yine de bu, Iulia ile yakın çevresinin gittikçe daha fazla patavatsızlaştığının bir işareti olabilir; belki de bir veya daha fazla partiyi sokaklarda ve halka açık alanlarda yapmışlardı. Eğer böyleyse bu, Antonius ve Kleopatra'nın İskenderiye'de gece vakti yaptığı çapulculukların ironik bir yansımasıydı. Belki de herkes, Augustus'un bu konuda her şeyi bildiğini, görmemezlikten gelerek kızına müsamaha gösterdiğini düşünüyordu.[37]

Âşıkların seçkin isimleri ve aile bağlantıları düşünüldüğünde, birçok araştırmacı her şeyin arkasında siyasetin olduğunu ve bunun, iktidarı ele geçirmek için gerçek bir komplo olduğunu varsaymıştır. Plinius, Augustus'u öldürmek için bir komplo kurulduğunu söyler ve Dio, bu komplonun arkasında Iullus'un olduğunu düşünür. Ancak başka hiçbir kaynak bundan bahsetmez, görünüşe göre Iulia'nın babasını öldürmek için bir komplo kurmuş olması pek muhtemel değildir. Daha makul bir varsayıma göre Iulia, Tiberius'la boşanıp Iullus'la evlenmesi için kendisine izin verilmesini umuyordu. Bu durumda Iullus, Augustus'un damadı olarak hiç şüphesiz oldukça büyük bir sorumluluk ve güçle ödüllendirilecek, Augustus'a ve zamanla, devletin önderleri olarak Gaius ve Lucius'a katılacaktı. Augustus birkaç yıl içinde ölecek olursa Iullus ile Iulia, oğullarına rehberlik edecek ve güçlerini onlarla paylaşacak bir durumda olacaklardı. MÖ 6 yılında Gaius'un seçilmesi Iulia'nın oğullarının hızlı bir şekilde yükseltilmesini desteklemek için kulis yapıldığı ihtimaline işaret eder; Iulia ve diğerlerinin bu durumdan bir çıkarım elde etmeyi umması da mantıklıdır. Belki plan buydu, belki de özgürlüğe ve eski aristokrat ailelerin hâkimiyetinin yeniden geleceğine dair çılgınca söylentiler vardı -Marsyas'ın heykeli ve onu gölgeleyen incir ağacı, uzun bir süredir özgürlüğün simgelerinden biriydi.[38]

37 Dio 55. 9. 11-16, Suetonius, *Augustus* 65. 1, *Tiberius* 11. 4, Velleius Paterculus 2. 100. 2-5, Seneca, *Brevitate Vitae* 4. 6, *de Beneficiis* 6. 32, Pliny, *NH* 21. 8-9, Tacitus, *Ann.* 1. 53, 3. 24. 3, 4. 44; komplocuların kimlikleri ve bağlantıları için bkz. A. Ferrill, "Prosopography and the Last Years of Augustus" *Historia* 20 (1971), s. 718-31, özellikle 729, ve "Augustus and his daughter: a modern myth", C. Deroux (ed.), *Studies in Latin Literature and Roman History* 2 (1980), s. 332-46, ve Barrett (2002), s. 48-51.

38 Pliny, *NH* 7. 149 Iulia'nın babasının suikastı için komplo kurduğunu iddia eder, Dio 55. 10.15 ise Iullus'un gücü ele geçirmek için planları olduğunu ve diğer isimleri verilmeyen kişilerin de idam edildiğini iddia eder.

Bu çılgınca söylentiler olasıdır, belki de Iulia gerçekten de Iullus ile evlenmeyi umuyordu. Yine de tarihçilerin bütün zekice teorilerine karşın organize bir komplonun kurulmuş olması son derece küçük bir olasılıktır. Augustus bununla bu şekilde ilgilenmemiştir, kızının bir dizi zinaya karışmış olmasını halkın kınaması ise, özellikle de evlilik ve zina üzerine güçlü -ve birçok kişinin sinirlendiği- yasalar çıkaran bir adam tarafından başarısız bir darbe girişimini gizlemek için bir duman bulutu olarak düşünmek de pek mantıklı değildir. *Princeps* ailesine büyük bir kamusal rol vermişti ve onları bir Romalıya özgü makul davranışların örneği olarak dizginlemişti. Iulia'nın zina yapması Tiberius'un emekliye ayrılmasından daha büyük bir ihanetti ve Augustus bunu derinden hissetmişti. Bunun kamusal bir mesele olmasına gerek yoktu, ancak Augustus meseleyi senatoya getirmekte ısrarcı oldu ve senatörlere karşı hitap edebilecek durumda olmadığını hissettiği için bir *quaestor*'a bir mektup okuttu.

Iullus Antonius kendisini öldürdü -belki de idam hükmünü tahmin ederek böyle yaptı, zira daha sonraki kaynaklar belli belirsiz şekilde onun öldürüldüğünü söyler- ve Iulia'nın diğer bütün âşıkları da sürgüne gönderildi. Bunlardan biri *tribunus* olarak hizmet ediyordu, kendisine görev süresini tamamlaması izni verildi ve ondan sonra şehir dışına çıktı. Iullus Antonius'un genç oğlu da sürgün edildi ve Massilia'da yaşaması için gönderildi. Sonuçta, hısımlara duyulan bu müsamaha, siyasi bir komplo ihtimaline karşı en güçlü argümanlardan biridir. Augustus geçmişte, kendisine karşı komplo kurmuş herhangi bir kimseyi öldürme konusunda çok az tereddüt etmişti. Yine de çoğu Romalı, zina için verilen bu cezaları gereğinden fazla sert bulmuştu. Tacitus daha sonraki dönemde *princeps*'in bu meseleyi sanki devlete karşı bir hainlik meselesi gibi değerlendiğini söylemiştir ve bu belki de gerçeğe en yakın açıklamadır. Kızının terbiyesizliğini büyük bir kişisel ayıp, âşıklarını da onu ve hanesini kasıtlı olarak aşağılayan kişiler olarak gören Augustus çileden çıkmıştı. Bu onun *auctoritas*'ı için bir darbeydi veya birçok açıdan çok daha kötüsüydü, zira şahsi imajı ve gururu fazlasıyla zedelenmişti. Imperator Caesar Augustus, kaygılı olmaktan çok daha ziyade rezil olmuştu ve öfkelenmişti.[39]

Augustus Iulia'yı görmeyi reddetti ve onu, küçük Pandateria Adası'na sürgüne mahkûm etti. Kendisine şarap, lüks eşyalar verilmeyecekti

39 Tacitus, *Ann.* 3. 24, 4. 44, Dio 55. 10. 15.

ve hiçbir erkek eşlik etmeyecekti -köle olsun özgür olsun adada göreve gidecek herhangi bir erkek, ancak Augustus onun görünüşünü ve karakterini inceledikten sonra alacağı izinle bunu yapabilecekti. Iulia'nın azatlısı Phoebe, muhtemelen bu olaylara dahil olmaktan duyduğu utançtan ya da cezalandırılma korkusundan intihar etti. Augustus, "Phoebe'nin babası olmayı tercih edeceğini" söyledi. Diğer taraftan, Iulia'nın annesi Scribonia sürgüne giden kızına eşlik etti. Bazıları bunu, zina suçlamalarını açık bir şekilde reddetmesi olarak görür; bir annenin kızına karşı sürekli duyduğu sevgi ihtimalini ve daha önceki kocasında mevcut bulunmayan bir şeyi affetme isteğini görmezden gelirler.[40]

Caesar Augustus bütün bu olaya karşı öfkeyle karşılık verdi ve buna karışan herkesin cezalandırılmasını ve herkese rezil edilmesini istedi. Zamanla hiddeti biraz olsun yatıştı. Adada geçirdiği beş yıldan sonra Iulia'ya, Rhegium yakınlarındaki ana karada daha rahat bir villaya taşınması izni verildi ancak kendisine yine lüks eşyalar ve erkek refakatçiler verilmedi. Augustus, Roma'da halk kitlelerin düzenlediği birçok büyük gösterilere karşın Iulia'yı geri çağırmayı reddetme konusunda kararlıydı. Söylenene göre zaman içerisinde bu meseleye karşı yaklaşımından pişman olmuş ve bunu daha kişisel olarak çözmüş olmayı istemiş. Senaca onun, Agrippa ile Maecenas kendisine tavsiye vermek için hâlen hayatta olsaymış bunlardan hiçbirinin yaşanmayacağından yakındığını söyler. Hiç olmadı Augustus'a doğruyu söylerlerdi ve bütün olayın gerçekleşmesini engellerlerdi -ya da en azından Iulia'nın kötü davranışlarını bu kadar kötüleşmeden durdururlardı. Ne var ki eski dostları artık yoktu, Augustus'u yaşlı ve bir başına kalmış hissettiren gençler vardı. Gaius ve Lucius üzerindeki umutları gitgide artıyordu.[41]

40 Phoebe için bkz. Suetonius, *Augustus* 65. 2 genel olarak bu utanç ve sürgün için bkz. Fantham (2006), s. 84-91, ve E. Leon, "Scribonia and her daughters", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 82 (1951), s. 168-75, özellikle 173-4; Ferrill (1980) burada siyasi bir komplo kurulduğuna dair modern zamanlardaki teorilerin mantıklı ve kuşkucu bir analizini sunar; Lacey (1991) s. 202-9'da ise asıl hedeflenen şeyin Gaius ile Lucius'un meşruluğunu korumak olduğunu öne sürer.

41 Seneca, *de Benefi ciis* 6. 32.

20

"NÖBET YERİ"

"Mars gelir, gelişiyle savaş işareti verir. İntikamcı, kendi onurlarını ve Augustus Forumu'ndaki görkemli tapınağını seyretmek için gökten iner. Bu tanrı devasadır, tıpkı yapısı gibi; yoksa Mars, oğlunun şehrinde yaşamazdı... O, tapınağın önünde Augustus'un ismine bakıyor, Caesar ismini okuduğunda ise bu yapı ona daha da büyük görünüyor." *Ovidius, MÖ 1. yüzyıldan MS 1. yüzyıla geçiş.*[1]

Gaius ve Lucius, annelerinin düştüğü bu rezil durumdan bir zarar almadı, muhtemelen Iulia bir süre boyunca çocukların bakımıyla çok az ilgilenmişti. Her iki oğlan da artık yetişkinliğe girmişti ve daha fazla kamusal rol oynamaya başlamıştı. MÖ 2 yılı her ne kadar Augustus için öfke ve ihanet dolu geçmiş olsa da diğer taraftan bu yıl, oğullarının önemli bir rol oynadığı kutlamalar ve festivaller de gerçekleşmişti. 12 Mayıs günü Gaius ve Lucius, yeni Augustus Forumu'nun merkezindeki Mars Ultor Tapınağı'nın açılışındaki oyunlara başkanlık etti. Bu tapınak, Augustus'un da büyük oranda yaptırdığı Iulius Caesar Forumu'nun sağ açısında yer alıyordu ve kendisinin değişiklik yaptığı ana Roma Forumu'yla bağlanıyordu. Bu şekilde, şehrin merkezindeki kamusal alan boyut olarak iki katından fazla büyümüş, idarî, yargısal işler, seremoni ve ritüeller için üstü kapalı ve daha geniş alanlar sağlamıştı. Buna gerçekten ihtiyaç duyuluyordu -Augustus Forumu'nun revakları, bütün yapının inşa işi tamamlanmadan çok önce kullanılmıştı. Augustus'un reformlarının birçoğu yeni görevliler veya yeni görevler oluşturmuş ya da uzun zamandır ihmal edilen uygulamaları yeniden canlandırmıştı.

1 Ovid, *Fasti* 5. 550-54, 567-8 (Loeb çevirisi).

Bu bölgenin yapısal olarak yenilenmesi de birçok açıdan, devletin düzgün bir şekilde işlediğinin başka bir somut göstergesiydi.[2]

Iulius Caesar da Augustus da, forum projeleri için gerekli olan bölgeleri satın almıştı, zira bunların neredeyse hiçbiri kamusal alanlar değildi. Bu bölgeler için kendi ceplerinden ödeme yaparak açık alanlar oluşturmak için evleri, daireleri, dükkanları ve ambarları yıktırmışlardır. Her toprak sahibi satış yapmaya hevesli değildi ve hiçbiri satış yapmaya mecbur edilmedi -en azından arsa, planlanan forum bölgelerinin uçlarında bulunuyorsa. Augustus gençliğinde, Philippi'den önce intikamcı savaş tanrısına bir tapınak yaptıracağına yemin etmişti ve bu yeminini yerine getirmek 40 yıl almıştı. Şüphesiz bu gecikmenin bir bölümü, gerekli bölgelerin satın almaya müsait olmasını beklemekten kaynaklanmıştı. En sonunda Augustus, istediği her şeyi gerçekleştirmeyi başardı. Augustus Forumu simetrik bir bölge değildir, çünkü bölgedeki bir veya iki toprak sahibi satış yapmayı reddetmişti, bu yüzden forumun kuzeydoğu köşesi düzensiz bir şekle sahiptir. Bu belki de Augustus'un sinirlerini bozmuştu, ancak onun bu durumu kabul etmeye istekli olması, mülkiyet haklarına duyduğu saygıyı ve kendi ünü bir yana devletin iyiliği için bile olsa bu hakları çiğnememek istediğini gösterir. Yeni forumun bu kusuru birçok açıdan, kusursuz simetrinin olacağından çok daha değerli bir semboldü.[3]

Diğer her bakımdan hiçbir masraftan kaçınılmadı. Augustus'un inşa projelerinin hepsi tasarım ve uygulama açısından görkemli projelerdi, kadim kutsal alanların basit restorasyonu dahil. Yeniden yapılandırılan Roma Forumu ve düzenli bir şekilde planlanan Iulius Forumu muhteşem projelerdi, Roma'nın gücünün ihtişamını yansıtmak için tasarlanmışlardı ve Augustus'un önderliğindeki son zamanlardaki azameti ve restorasyonları hatırlatıyorlardı. Augustus Forumu her ikisinden de üstündü, zira buraya bölgenin etkisinin iyice arttığı iki girişten girilebiliyordu ancak. Yüksek bir duvar şehirdeki sokakların bütün görüntüsünü kesiyor, aynı zamanda anıtı yangın riskine karşı

2 Genel olarak bkz. Dio 55. 10. 6, Velleius Paterculus 2. 100. 2, Suetonius, *Augustus* 31. 5, ve Ovid, *Fasti* 5. 545-98; tarih için bkz. C. Simpson, "The date of the dedication of the Temple of Mars Ultor", *JRS* 67 (1977), s. 91-4. 1 Ağustos ihtimali de vardır ancak 12 Mayıs argümanları daha ikna edicidir.

3 Augustus'un mülkiyet sahiplerini forum için gerekli olan arazileri satmaya mecbur etmeyi reddetmesi için bkz. Suetonius, *Augustus* 56. 2.

koruyordu. Avlu mermerle döşenmiş, renkli bir tasarıma sahipti. Klasik mimari tasarımlarla modern tasarımlar birleşmişti, revaklarda Agrippa'nın da Pantheon binasında yer verdiği Caryatids -kadın heykelleri gibi tasarlanan destek sütunları- vardı. Bunu gören eğitimli bir gözlemci, Atina'nın Acropolis'inde MÖ 5. yüzyılda Perikles tarafından yapılan bir tapınak olan Erechtheion'u aklına getirir. Başkaları bu göndermeyi kaçırabilir, ancak yine de forumun kenarlarını süsleyen şık ve incelikle oyulan heykelleri görür. Plinius, Augustus Forumu'nun dünyadaki en muhteşem yapılardan biri olduğunu düşünüyordu. Şanlı geçmiş o kadar da kesin bir şekilde anılmıyordu -forumdaki Caryatids yüksek kabartmaydı, sütunların arkası düzgün ve tamamen yuvarlak olan Atina'daki örneklerinin tersine duvara doğru çevriliydi ve çatının ağırlığını taşıyabilen, desteksiz heykellerdi.[4]

Mars Ultor Tapınağı'nın ön cephesinde İtalya mermerleri vardı ve buraya geniş merdiven kollarıyla yaklaşılıyordu. Ana sunak da bu merdivenlerin üstündeydi. Roma tapınakları, tanrılara tapınma yerlerinden ziyade şehri ziyaret etmeyi tercih ettiklerinde tanrıların evleriydi. Bütün ana kültlerin sunakları neredeyse bütün tapınakların dışında olurdu ve şüphesiz bütün kurbanlar açık havada kesilirdi. Tapınağın ön cephesinde, oldukça uzun Korinth tipi sekizli kolon vardı, birbirleriyle eşleşen bu kolonlar tapınağın alınlığını sol ve sağ taraflardan destekliyordu. Tasarım, Iulius Caesar'ın forumundaki Venüs Tapınağı'na benziyordu ancak yine bundan iki kat daha büyüktü. Venüs ve Mars geleneksel Roma tanrılarıydı, *res publica*'nın güçlü koruyucularıydı. Tanrıça Venüs'ün ise Iulius'ların atası olduğu iddia ediliyordu. Bu klan ayrıca soyunun Alba Longa krallarından gelmesiyle övünüyordu. Bu hanedan, tanrı Mars için ikizler Romulus ve Remus'u doğuran Rhea Silvia'yı üretmişti. Iulius'lar bu aile koluna ait olduklarını iddia etmiyordu ancak son zamanlarda Iulius Caesar ve Augustus, Roma'nın kurucusuyla babası savaş tanrısıyla ilişkili olduklarını iddia etmiştir.

Avlunun her iki tarafındaki revaklarda, geçmişi yâd eden heykeller vardı. Solda Aeneas duruyordu, etrafında ise Alba Longa kralları ile en

4 Pliny, *NH* 36. 11, 102; Erechtheion için bkz. J. Camp, *The Archaeology of Athens* (2001), s. 93-100; Augustus Forumu ve görünüşü için bkz. P. Zanker (çev. A. Shapiro), *The Power of Images in the Age of Augustus* (1988), s. 81-2, 113- 14, 193-215, S. Dyson, *Rome. A Living Portrait of an Ancient City* (2010), s. 128-31 ve W. Lacey, *Augustus and the Principate. The Evolution of the System* (1996), s. 193, 197-202.

önemlisi Iulius'lar vardı. Iulius'ların heykelleri çok sayıdaydı ve şüphesiz, çok da ünlü olmayan kişileri de içeriyordu. Zira Iulius ailesinin öne çıktığı çok az dönem olmuştu. Karşıda Romulus duruyordu, etrafı Roma tarihindeki "en seçkin adamlarla" (*summi viri*) çevriliydi. Bunların bazıları diğer taraftaki sayıları da destekliyordu. Şüphesiz Augustus'un onaylamış olduğu ancak muhtemelen yazmamış olduğu yazıtlar her kişinin icraatlarını kaydetmişti. Roma'nın kuruluşundan önceki zamanlardan gelen kişiler haricinde yabancılar yoktu. Bu noktaya kadar herhangi bir kadına dair doğrudan bir delil de yoktur. Burada Iulius Caesar yoktu, zira tanrısal Iulius olarak fanilerle bir arada bulunamazdı. Onun heykeli, tanrılarla birlikte tapınağın içerisindeydi.[5]

Aeneas, babası Anchises'i Truva enkazından taşır ve oğlu Iulus'u eliyle götürür hâlde gösterilir. Bu, resmî ikonografi kadar dönemin şahsi sanat eserlerinde de yaygın bir imgedir. Akademisyenler, Iulus'un Iulius'ların gerçekten atası mı ve böylece Roma'nın kurucusu mu olduğu konusunda görüş ayrılığı yaşar, ancak bu konuda bir kesinlik yoktu ve en azından Iulius örneği de makul görülüyordu. Romulus'un heykeli ise *spolia opima* taşırken görülür, beklendiği gibi odak noktası askerî şan ve özellikle de zafer alayı düzenlemiş kişiler üzerindedir.

Bu forum, Roma'yı muhteşem yapmaya yardım eden kişilerin gösterildiği bir alandı ve yalnızca Augustus'un taraf tuttuğu kişiler yoktu, mesela Sulla, Marius ve hatta Büyük Pompeius bile vardı. Yazıtlar, yabancı düşmanlara karşı alınan zaferleri vurguluyordu ve görünüşe göre iç savaşlara dair yalnızca kısa ve tarafsız bahisler vardır. Marius'un heykelinin olduğu yazıtta Numidia'daki Iugurtha'nın yenilgiye uğratılmasından, Cimbri ve Teutones kabilelerine karşı yapılan savaştan ve ardından gelen art arda konsüllüklerden bahsediliyordu ve onun MÖ 100 yılında *tribunus* Saturninus'u bastırması onaylanıyordu. Yazıt şöyle tarafsız bir şekilde biter: "70 yaşında Marius, iç savaş dolayısıyla

5 Augustus'un cenazesindeki geçmişteki büyük adamların benzer bir şekilde sergilenmesi için bkz. Dio 56. 34. 2-3; *summi viri* terimi geç bir kaynaktan gelir, bkz. *the Scriptores Historia Augusta, Alexander Severus* 28. 6; bir tartışma için bkz. T. Luce, "Livy, Augustus, and the Forum Augustum", J. Edmondson (ed.), *Augustus* (2009), s. 399-415, özellikle 403-6; yazıt fragmanları için bkz. *CIL* 1, s. 186-202 *elogia* tartışması ve faydalı seçme parçalar için bkz. M. Cooley (ed.), *The Age of Augustus. Lactor 17* (2003), s. 238-9; Augustus'un *elogia* yazımına dahil olması için bkz. Pliny, *NH* 22. 6. 13; Cornelia için bkz. *CIL* 1. 39.

vatanından sürüldü ve yalnızca silah gücüyle geri dönebildi. Yedi kez konsül oldu."[6]

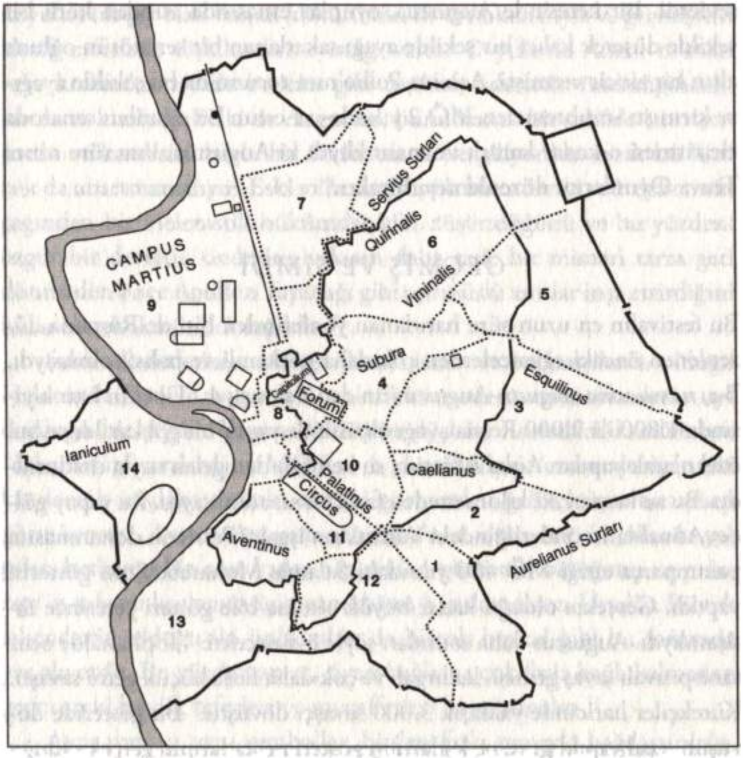
Augustus, seçkin adamların (*summi viri*) heykellerinin, insanlar geçmişteki kahramanlarla kendisinin ve gelecekteki *princeps*'lerin başarılarını ölçebilsin diye orada olduğunu beyan etti. Forumun tasarımından, kendisi için nasıl bir sonuca varmalarını beklediği açıktı. Avlunun merkezinde tek başına duran ve tapınağa doğru yol gösteren bir Imperator Caesar Augustus heykeli vardı. Bu bronz heykel, zafer alayı düzenleyen bir komutan gibi dört atlı bir arabayı sürüyordu. Burası onun forumuydu ve yeni verilen Vatanın Babası unvanı heykelin kaidesine kazınmıştı. Kendisini tam merkeze koymak, şehrin kuruluşundan kendi dönemine kadarki tanrılarla ve kahramanlarla ilişkilendirmek Roma tarihinin başka bir tablosuydu. Augustus, kendisini Roma'nın başarısıyla ilişkilendiriyordu; o, devleti en başarılı ve en refah içindeki dönemine götürdüğü için böylesine büyük adamların kıymetli halefiydi. Gerçekten de o, hem tanrı hem insan olan bütün bu birbirinden ayrı figürlerin arasındaki bağlantıydı; heykelleri tapınakta bulunan tanrılardan birinin oğluydu.[7]

Augustus'un forumu, onun önderliğini ve Roma'nın şanını kutluyordu. Revaklarında mahkemeler gerçekleşecekti, Mars Ultor Tapınağı da devlet hayatında merkezî bir rol oynayacaktı. En sonunda, Parthlardan geri alınan kartal sancaklarına kalıcı bir mesken verilmiş oldu, öte yandan gelecekte kaybedilecek ve geri alınacak Roma askerî sancakları da bu kutsal alana koyulacaktı. Senato, savaş ilanı veya zafer alayı ödülü meselelerini tartışmak için bu tapınakta toplanacaktı. Komutanlar eyaletlerine buradan gidecek ve buraya dönecekti, ayrıca zafer alayı ödülü kazananlara forumda heykel yapılacaktı. Bununla birlikte, erkeklik togası giyen aristokrat oğlanların bu seremoniyi tapınakta gerçekleştirmesine karar verildi. Bu onlara, gerekli olduğu zaman savaşta devlete hizmet etme yükümlülüğünü anımsatacaktı.

Oyunlara başkanlık yapmaları için Gaius ve Lucius'u bir çeşit geçici yetki verildi. Bu oyunların arasında, Circus Maximus'ta 260 aslanın öldürüldüğü vahşi hayvan dövüşleri de vardı. Kısa bir süre sonra Circus Flaminius suyla doldurulacaktı -ya da belki de buranın bir kısmı geçici

6 Iulus'un kimliğine dair duyulan şüphe için bkz. Livy 1. 3; Marius için bkz. Luce (2009), s. 406-7, metnin çevirisi için bkz. Cooley (2003), s. 238, K25.

7 Suetonius, *Augustus* 31. 5, *Res Gestae* 35.



Roma'nın 14 idari bölgesi

olarak küçük bir göle dönüştürülecekti- ve kalabalık, profesyonel avcıların 36 tane timsahı katletmesini izleyecekti. Bu belki de Mısır'daki zaferin merasimi olarak düşünülmüştü, ancak bunun gibi egzotik hayvanların öldürülmesi yaygın bir eğlence şekliydi -tıpkı Hindistan'dan gelen elçilerin Augustus'a sunduğu kaplanın büyük ihtimalle Roma'daki arenada öldürülmesi gibi. Halkı eğlendirmek için insanlar da öldürülüyordu, ayrıca Saepta'da bir kez daha gladyatör oyunları düzenlendi. Bütün eğlenceler kasıtlı olarak böyle ölümcül değildi. Augustus'un torunu olan 10 yaşındaki Agrippa Postumus, Truva Oyunlarında at sürmüştü -Suetonius, Augustus'un bu ritüelin, genç asillerin kamuoyuna tanıtılması için iyi bir yöntem olduğunu düşündüğünü söyler. Bunlar ciddi dövüşler değildi, yine de bu durumda bile zaman zaman tehlikeli

şeylerdi. Bir keresinde Augustus, oyunlar esnasında atından kötü bir şekilde düşerek kalıcı bir şekilde ayağı sakatlanan bir senatörün oğluna altın bir zincir vermişti. Asinius Pollio'nun torunu da bu şekilde ayağını kırmıştı -muhtemelen MÖ 2 yılında- ve onun bu oyunları senatoda eleştirmesi o kadar kararlı ve mantıklıydı ki Augustus, kısa süre sonra Truva Oyunlarını düzenlemeyi bıraktı.[8]

GEÇMİŞ VE ŞİMDİ

Bu festivalin en uzun süre hatırlanan yönlerinden biri de Roma'da düzenlenen önceki eğlencelerden çok daha görkemli ve pahalı olmasıydı. Bu, *namuachia Augusti* -Augustus'un deniz savaşıydı. Tiber'in batı kıyısında 1.800 ilâ 2.000 Roma ayağı ölçüsünde yapay bir göl kazıldı ve bu, özel olarak yapılan Aqua Alsietina su kemerinden gelen suyla dolduruldu. Bu su kemeri 32 kilometreden fazla bir uzunluktaydı. Bu yapay gölde, Atinalıların önderliğindeki Yunanların işgalci Perslerin donanmasını paramparça ettiği MÖ 480 yılındaki Salamis Muharebesi'nin gösterisi yapıldı. Gerçekte olduğu kadar büyük olmasa bile gösteri yeterince ihtişamlıydı. Augustus daha sonraları şöyle övünecekti: "Toplu hâlde otuz tane pruvalı savaş gemisi, kadırgalı ve çok daha fazla küçük gemi savaştı. Kürekçiler haricinde yaklaşık 3.000 savaşçı dövüştü." Bu gösteride dövüşün nasıl yapıldığı ve ne kadarının gösteri ne kadarının gerçek olduğu kesin değildir. Romalıların zevkleri göz önünde bulundurulduğunda bu gösteride hiç şüphesiz kan da dökülmüştür, ancak büyük bir sahne yönetimi gerekmiş olmalıydı. İki yüzyıldan uzun bir süre sonra Dio, bu gösteri için inşa edilen bazı yapı malzemelerinin hâlen görülür olduğunu söylerken Velleius ise Romalı izleyicilerin eğlenceye duyduğu açlığın bu oyunların ihtişamıyla "giderildiğini" ifade eder.[9]

Dio ayrıca, Yunanların savaşı kazandığını söyler. Belki de mücadelenin gerçek olduğunu ve çok büyük ihtimalle beklenen sonuç olmasına karşın sonucun belirsiz olduğunu ima ediyordu. Yeni forumda, Atina'daki Acropolis esintileriyle ve Atina'nın en büyük zaferinin yeniden sergilenmesiyle açık bir şekilde, eğitimli Romalılar tarafından çok saygı

8 Dio 55. 10. 6-8, Suetonius, *Augustus* 43. 2. Dio'nun, Agrippa onuruna düzenlenen cenaze oyunlarını daha geniş kapsamlı festivaller içinde dahil etmiş olması muhtemeldir.

9 *Res Gestae* 23, Velleius Paterculus 2. 100. 1, Dio 55. 10. 7.

duyulan bir şey olan Yunan kültürünün zirve noktalarıyla ve geçmişteki klasik zaferlerle ilişkilendirme isteği vardı. O yıllarda Atina, tiranlar veya krallardan ziyade Pericles gibi seçilmiş liderlerin önderliğindeki bir demokrasiydi. Belki de Augustus, bunu kasıtlı bir şekilde hatırlatıyordu ve kendisini böyle bir önder olarak sergiliyordu, ancak bu fikri çok da abartmamalıyız. Eski yıllarda, Büyük İskender'in ve haleflerinin çağından bir Helenistik hükümdar gibi düşündüğünü ve bu yüzden, özgür bir devletin önderine yakışan daha sade bir mimari tarza geri dönmeden önce Apollon Tapınağı gibi aşırı süslü anıtlar inşa ettirdiğini iddia etmek ikna edici değildir.[10]

Şehir devletlerinin olduğu Yunanistan ve monarşilerin olduğu Helenistik Dönem arasındaki açık fark, modern araştırmacıların uydurduğu bir şeydir. Yunan kültürüne düşkün Romalılar kendilerini, "daha üstün" tarzlarda ve MÖ 5 ve 4. yüzyıllardaki Yunan edebiyatında kısıtlamak ve daha sonraki eserleri görmezden gelmek için bir sebep görmüyordu. Ayrıca, Augustus Forumu'nun daha önceki yıllarda yapılan herhangi bir anıt kadar her açıdan görkemli olduğunu ve *princeps*'in şahsını kutlamak için yapıldığını hatırlamalıyız. Üstelik, Büyük İskender'in olduğu iki ünlü tablo da birçok heykel gibi bu forumda yer alıyordu. Bu yüzden amaç, siyasi bağlama çok fazla bağlı kalmadan geçmişteki büyük zaferleri ve muzafferleri hatırlatmaktı.[11]

Aynı yapı ve aynı semboller, birden fazla temayla bağdaştırılabilir. Büyük bir deniz muharebesi gösterisinin, Salamis kadar Achtium Muharebesi'ni anımsatmadığına inanmak da zordur. Her ikisi de barbarlığa karşı uygarlık ve Batı'nın Doğu'ya karşı aldığı zaferler olarak tasvir edilebilirdi. Augustus'un Actium zaferi hak ettiği üzere, tarihteki en büyük olaylardan biri olarak görülüyordu, tıpkı seçkin adamların forumunun ihtişamını artırması gibi. Caesar Augustus bu şekilde bir ortaklık kurarak, en iyilerini almak suretiyle geçmişteki şanları kendine mal ediyordu. İşte bu şekilde Marius, Sulla ve Pompeius gibi adamları alıp, bunları iç savaşlardan ötürü kendilerine duyulan olumsuz yargılardan arındırıyor ve, kendi başarılarıyla zirve noktasına ulaşan

10 Augustus'un yaptırdığı bütün büyük tapınakların ihtişamı için bkz. Zanker (1988), s. 105-6. Helenizm dahilinde oldukça açık bir krallık tarzından uzaklaşma için bkz. Purcell, *CAH2* X, s. 788-90, bir başka ikna edici görüş için bkz. K. Galinsky, *Augustan Culture* (1996), s. 197-213.

11 Pliny, *NH* 34. 48, 35. 93-4.

Roma'nın gücüne güç katan kişiler ve selefler olarak gösteriyordu. Bu, Vergilius'ta Cato'nun yeraltı dünyasında bir yargıç olarak hareket eden idealize edilmiş tasviri gibi bir şeydi. Augustus, Genç Cato'ya karşı duyduğu hayranlığı açık bir şekilde ifade ediyordu ve devleti olduğu gibi korumak isteyen herhangi bir kişiyi övüyordu. Yeni rejim hakkında ölülerin söyleyebileceği bir şey yoktu ve tarihi bu kadar kapsayıcı bir şekilde görmek, iç savaşlardaki partizanlığın artık geçmişte kaldığı görünüşü destekliyordu. Eski düşmanlar bile -Caesar Augustus'u ve kalıcı hâkimiyetini desteklememiş olanlar da dahil- *princeps*'in takdir ettiği ve iddia ettiği erdem emsalleri göstermişti.[12]

Iulius Caesar'ın en büyük düşmanlarının bu şekilde kullanılması, tam olarak yenilenmeyi bir nevi durdurmuştu. Pompeius ve Cato olduklarından daha iyi gösterilmişti, bu kişilerin kusurları ve kötü kararları hatırlanacak olduğunda bunlar yalnızca Augustus'un "daha iyi" olan sicilini vurgulama işlevi görecekti. Onların bazı hareketlerini ve karakterlerini övmek Iulius Caesar'ın üstü örtülü şekilde eleştirildiği anlamına gelmez. Araştırmacılar, Augustus'un kasıtlı bir şekilde kendisini diktatörden uzak tuttuğuna inanır ve bu görüş o kadar çok tekrar edilmiştir ki deliller tam tersi olmasına karşın hiçbir zaman gerçek anlamda sorgulanmamıştır. Ona Octavianus ve ardından Augustus deme geleneği böyle olmasına yol açmıştır ve bu durum, MÖ 44 yılından sonraki bütün isim değişikliklerine karşın onun her zaman Caesar olarak anıldığını unutmamıza yardımcı olur. Augustus'un, babasını iktidara yükseldiği dönemde daha sonraki dönemlerden çok hatırlattığı doğrudur ancak bu bile iddia edildiğinden daha az hesaba katılmıştır. Kendisi hâlen, diktatörün projelerinin birçoğunu tamamlamış olan Caesar Augustus'tu ve yeni forumunda Iulius atalarını kutluyordu. Roma tarihinin büyük bir kısmı ve Aeneas, Venüs, Romulus ve Mars ile Roma'nın kahramanları da ailesine ve bağlantılarına eklenmişti. Bu, devlet tarihine sıkı sıkıya bağlanan özel aile tarihiydi, tıpkı anıtın şahsi ve kamusal şanı birleştirmesi gibi. Şair Ovidius, Mars Ultor Tapınağının hem Iulius Caesar'ın öldürülmesinin hem de aşağılanan Parthlar tarafından, kaybedilen sancakların geri verilmesinin intikamının alındığını gösterdiğini vurgulamıştır. Augustus, her yerde olduğu gibi burada da kendisini ve ailesini kamusal hayatın merkezine yükseltmişti

12 Macrobius, *Saturnalia* 2.4.18.

ve kişisel başarıları devlet ve halkın menfaatiyle kusursuz bir şekilde iç içe geçmişti.[13]

Iulius Caesar artık bir tanrıydı ve herhangi bir Romalı kahraman olarak görülemezdi. Bu yüzden heykeli tapınağın içindeydi, Iulius'ların heykellerinin yanında değil. Herhangi bir Romalının bunu, bir tanrıyı insanın çok daha sorgulanabilir eylemlerinden ayırmak için kasıtlı bir girişim olarak gördüğüne dair hiçbir ipucu yoktur. Kariyerinin başında olan bir Romalı aristokrat babasından ve ailesinin önceki nesillerinden sıkça söz eder, onların başarılarını kendi değeri için bir kanıt olarak sunardı. Ancak bir kez yeri sağlamlaştı mı -yani üst düzey makamlara geldi mi- bunu yavaşça bırakırdı, zira hayatının o döneminde kendi değil icraatları konuşurdu. Her ne kadar kendi başarıları onların başarılarına denk veya üstün olursa bu açıkça iyi bir şey olsa da bir kişinin ataları kendisiyle rekabet hâlinde değildi. Kişinin yalnızca daha sonraları kendi cenaze töreninde bütün ailesine vurgu yeniden yapılırdı; aile nesillerinin gösterişi yapılır ve bunlar, evlatlar ile torunlarının vaat ettiklerini göstermek için kullanılırdı.

Augustus, iç savaşlardan sonra Iulius Caesar'dan daha az söz etmiştir, ancak bu, dediğimiz gibi doğal bir durumdu. Aynı süreç, herhangi bir Romalı asil aile için daha büyük ölçüde olurdu. Augustus'un icraatları ve zaferleri, babasınınkinden çok daha önemliydi ve bu yüzden tanıtımı yapılıyordu. Iulius Caesar ortadan kaldırılmak bir yana unutulmamıştı bile. Onun itibarı ve şanı, oğlunun *auctoritas*'ını artırmaya devam ediyordu, ancak bunların sergilenmesine gerek yoktu. Caesar Augustus görevi devralmıştı ve babasının şanının vaadini yerine getirmişti, yine de Iulius Caesar'ın anıtları hâlen oradaydı, çok sayıda öne çıkan heykeli vardı ve sureti zaman zaman oğlu için faydalı olmaya devam ediyordu. Nihayetinde, Iulius'ları nispeten muğlak bir durumdan yükselten ve Caesar ismini diğer herhangi bir Romalı aristokratın aile isminden farklı olarak öne çıkaran kişi ancak Iulius Caesar'dı.

13 Augustus'un Iulius Caesar ile arasına bir mesafe koyduğuna dair bir örnek için bkz. Z. Yavetz, "The personality of Augustus", K. Raaflaub & M. Toher (ed.), *Between Republic and Empire. Interpretations of Augustus and his Principate* (1990), s. 21-41, 32, "O kendisini yavaş yavaş fakat sürekli bir şekilde Iulius Caesar'ın anısından uzaklaştırdı"; Mars Ultor Tapınağı için bkz. Ovid, *Fasti* 570-83, Augustus Forumu'nun tasarımında Iulius Caesar'ın kasıtlı bir şekilde anımsatılması için bkz. Galinsky (1996), s. 208.

Bir yüzyıl sonra Tacitus, tarih yazıcılığının Augustus'un döneminde bozulduğunu söyleyecekti. Ona göre buna sebep olan şey doğrudan baskı değil, dalkavukluktu. Roma geleneğine göre tarih yalnızca olayların içinde olan kişi ve tartışmalarda, yasaların şekillendirilmesinde rol oynayan ve Roma lejyonlarını sahaya süren senatörler tarafından yazılmalıydı. Ancak böyle adamlar, büyük olayları anlamaya muktedir olabilirdi. Ne var ki Augustus'un iktidarında bu adamlar, saygın bir kariyere sahip olmak istiyorlarsa onun desteğini almaya mecburdu. Yıllar geçtikçe senatörler ya yakın geçmişe dair yazmayı bırakmıştı ya da yazdıkları yaltakçı bir üsluptaydı. Bu yalnızca Augustus'u memnun etme meselesi değildi -iç savaşlarda birçok kişi seve seve unutacakları şekilde hareket etmişti. Drusus'un genç oğlu Claudius, iç savaşlar hakkında yazmak istediğini açıklamıştı ve onu Livia ve annesi Antonia, sessiz fakat kesin bir şekilde bu işten vazgeçirmişti.[14]

Augustus döneminde yazılmış en etkileyici tarih eserinin, hiçbir zaman kamu hayatında bir kariyer peşinde koşmayan, Kuzey İtalya'dan gelen bir aristokrat olan Livius tarafından ortaya konmuş olması tesadüf değildir. Livius, devlet makamına gelme konusunda endişeleri olmayan, ayrıca siyaset veya savaş konusunda doğrudan deneyimi olmayan bir insandı. Asinius Pollio, Livius'un eserinde güçlü bir eyalet sakini üslubunun olduğunu fark etmişti, lakin hiç kimse 142 kitap hâlinde şehrin kuruluşundan itibaren Drusus'un ölümüne kadarki Roma'nın tarihini ele alan bu esere verilen çabadan şüphe edemezdi. Kitapların ne zaman yayımlandığı kesin değildir, belki de bazıları Augustus'un ölümünden sonra yayımlanmıştı. Hâlen iç savaşın devam ettiği dönemde yazılan giriş kısmındaki üslup fazlasıyla kasvetliydi ama bu, zaman geçtikçe değişmiş olabilir. Livius, Maecenas'ın çevresindeki yazarlardan biri değildi, ayrıca Augustus ile dostça ilişkileri olmasına karşın resmî bir sözcü olmaktan çok uzak biriydi. Yine de eserindeki hava Augustus'un çoğu görüşüyle ve şüphesiz Roma kimliğinin algısı ile onun iktidarının temsil ettiği kültürle uyuşuyordu. Livius son derece vatanperver biriydi ancak ahlaki meselelerde yargıda bulunmaya da meyilliydi. Ona göre Roma, ahlak standartları yüksekken ve Romalılar geleneklerle tanrılara saygı duyup erdemli bir şekilde hareket ediyorken

---

14 Tacitus, *Ann.* 1. 1, Suetonius, *Claudius* 41. 2; genel olarak bkz. M. Toher, "Augustus and the Evolution of Roman Historiography", Raaflaub & Toher (1990), s. 139-54.

başarılı oluyordu. Başarısızlıklar, karışıklıklar ve nihayetinde iç savaşlar, bütün sınıflar, özellikle de senatör sınıfından gelen önderler uygun ölçülerde yaşamayı başaramadığı zaman yaşanıyordu.[15]

Livius'un tarih eserinin büyük kısmından elimize yalnızca küçük özetler kalmıştır. Bunların içinde, son 150 yılın olaylarını ele alan kitaplar da vardır. Bu yüzden Livius'un kişileri nasıl ele aldığını değerlendirmek büyük oranda tahmin işidir. Günümüze gelen kitaplar, onun olayları anlatışıyla Augustus Forumu'ndaki birçok seçkin adamın heykelindeki kitabelerden büyük farklılıklar göstermektedir. Bunlar bazen detaylardaki küçük farklılıklardır -mesela Aemilius Paullus'un, MÖ 168 yılında Kral Perseus'a karşı zaferi tam olarak kaç günde kazandığı meselesi gibi. Diğer farklılıklar ise birbirinden tamamen farklı yazım gelenekleri temsil ediyor gibi görünür, ayrıca forumdaki yazıtlarda, bazı bireylere dair diğer bütün kaynakların verdiği bilgilerle örtülmeyen iddialar vardır. Küçük bir özette, Livius'un Marius'un son yıllarını ve MÖ 88 yılında Roma'ya kanlı bir şekilde geri dönüşünü şiddetli bir şekilde eleştirdiği ortaya koyulur. Bu, yeni forumdaki Marius'un heykelinde bulunan yazıtla mutlak bir tezattır.[16]

Livius'un, Cornelius Cossus'un *spolia opima* kazanmasına dair anlatımında Augustus'un yorumu ile birlikte birbiriyle çatışan gelenekler de yer alır, tıpkı Iulus, Aeneas'ın Truvalı karısından mı yoksa İtalya'daki evliliğinden gelen oğlu mu tartışmasındaki farklı anlatımlar gibi. Livius'un, Büyük Pompeius'u iyi yansıtmış olması da muhtemeldir, zira Tacitus'un söylediğine göre Augustus Livius'u, durumundan pişman olmayan bir Pompeiusçu olmakla nazik bir şekilde ayıplamış. Pompeius, seçkin adamlar arasında yer aldığına göre bu pek de güveni bozan bir şey değildi. Livius'un, hayatının sonraki dönemlerindeki kariyeri göz önünde bulundurulduğunda Iulius Caesar'ın doğmuş olmasının iyi bir şey olup olmamasını sorguladığının söylenmesi de şaşırtıcı bir şeydir. Bu pasaj kayıp olduğu için, metindeki üslubu veya sonucu değerlendirmek çok daha zordur. Ancak, günümüze gelen özetlerde diktatöre tamamen düşmanca anlatımlar yoktur.[17]

---

15 Bkz. R. Syme, "Livy and Augustus", *Harvard Studies of Classical Philology* 64 (1959), s. 27-87, ve Galinsky (1996), s. 280-87.

16 Bkz. Luce (2009), s. 406-15.

17 Livius'un, Iulius Caesar'ın doğmasının iyi bir şey olup olmadığını sorgulaması için bkz Tacitus, *Ann.* 4. 34; Seneca, *Quaestiones Naturales* 5. 18. 4.; Augustus'un Iulius Caesar ile arasına mesafe koyması üzerine bir tartışma ve vurgu için bkz. Syme (1959), s. 58.

Caesar Augustus'un babasını önemsemediğine inanan araştırmacılar, *princeps*'i öfkelendirmeyeceğinden emin olmadıkça Livius'un böyle bir şey yazmayacağına dayanarak bunu inançlarının teyidi olarak görür. Lakin, farklı bir konuya geçmesi için genç Claudius'a yapılan baskıdan ve Augustus'un hayatının son yıllarındaki birkaç durumdan başka, *princeps*'in edebiyatta baskı uyguladığına dair bir delil yoktur. Bir keresinde Tiberius'a şöyle yazmıştı: "Benim hakkımda kötü konuşanları çok fazla ciddiye alma; bize karşı kötülük yapan herhangi birini durdurabilirsek bundan memnun olmalıyız." Edebiyatta, Augustus'un ve ailesinin konuşmalarında, resmî kararlarda, Augustus'un otobiyografisinde, Roma'daki ve eyaletlerdeki anıtlarda aile soyu sürekli bir şekilde teşvik ediliyordu. Bu sürekli tekrarlanarak güçlendiriliyordu ve devamlı başarı ve refah ile de destekleniyordu. Livius'ta, başarının Roma erdemlerine bağlı kalarak geldiği konusu Augustus tarafından güçlü bir şekilde onaylanan bir şeydi.[18]

Augustus, farklı görüşleri etkin olarak bastırmamıştır ya da geçmişi gizlememiştir. Çok az kişi bu tür fikirleri belirtmeyi tercih etmiştir, bunlar da onu destekleme ve övme deryasında kaybolmuştur. Iulius Caesar'ın Rubicon'u geçip iç savaşı başlatmış olduğu gerçeği, Augustus'un MÖ 44 ile 33 yılları arasındaki kara liste uygulamalarına, sıklıkla yaşanan idamlara ve yağmacılığa karışmış olması kadar inkâr edilemez bir şeydi. Bu hâlen yaşayan bir anıydı ve bu anı sönmüş olsa da o yılların bütün kayıtları ve propagandası hâlâ hayattadır. Yeniden yazmak bir yana bunları gizlemek pek de faydalı olmazdı. Augustus'un bu konu hakkında düşünmüş olduğu bile şüphelidir. Onun taktiği daha belliydi: Suçu yaymak ve başkaları üzerine atmak. Livius'un, Iulius Caesar'ın haksız olabileceğini sorgulama isteğinin onu tamamen suçlanacak biri, diğerlerini de suçlu olarak gördüğü anlamına gelmediğini fark etmemiz gerekiyor. Livius Cicero'nun ölümüne üzülüyorken öte yandan ünlü hatibin, triumvirlerin ölmesi için elinden gelenin en iyisini yaptığını ve bu yüzden onlardan farklı olmaktan ziyade daha başarısız olduğunu söylüyordu.[19]

Edebî dalkavukluk ve yalakalık saydam ve birçok açıdan da kendi kendini engelleyen bir şeydi. Zaman zaman önceki -ve her zaman olmak üzere ölü- rakiplerini överek veya *princeps*'e ya da etrafındakilere hafif

18 Suetonius, *Augustus* 51. 3 (atıf için Loeb çevirisi).
19 Seneca, *Suasoriae* 4. 22.

eleştirilerde bulunarak gerçek fikirlerini belirtiyor gibi görünen yazarlar, Roma'ya ve Augustus'a dair bütün övgü temalarını kuvvetlendiriyordu. Bu tür eserler genelde daha iyi kalitede oluyordu ve tıpkı dönemim şiirleri gibi bir kez daha özgür ve başarılı bir *res publica* olduğuna dair algı yaratmak için önemli şeylerdi. Bunların sınırlarını çizen, Augustus'tan ziyade yazarlardı. Toplumun büyük bir kısmı, özellikle de İtalya topraklarındaki arsa sahipleri ve varlıklılar gibi Livius da muhtemelen gerçekten de Augustus'un görüşlerinin büyük kısmını paylaşıyordu. Ünlü tarihçi, yabancı düşmanlara karşı alınan zaferleri ve Roma'nın yayılmasını coşkulu bir şekilde aktarır; Actium'dan MÖ 9 yılına kadar geçen yaklaşık 20 yıl ona açıklama ve methiye yapmak için birçok şey sağlamıştır.

AUGUSTUS'UN EVİ

MÖ 1 yılında 19 yaşındaki Gaius Caesar ilk komuta yetkisini aldı ve Tuna Nehri bölgesi için Roma'dan ayrıldı. Oradaki lejyonlara ulaştıktan kısa süre sonra görevi değişti. Kendisine doğu bölgeleri üzerinde yetki verildi ve Roma'nın doğu sınırındaki istikrara yöneltilen tehditle başa çıkması için gönderildi. Armenia'daki iktidar mücadelesi Parthların müdahalesine yol açmıştı ve Parthlar tahta kendi adaylarını koymuştu. Her zamanki gibi Parthlara karşı yapılacak zafer dolu bir savaş olasılığı Roma'daki kamuoyunu ve Romalı şairleri heyecanlandırıyordu. Ovidius, *Aşk Sanatı* eserinin birinci kitabında böyle bir coşkudan bahsetmiştir: "Şuna bakın! Caesar, fethedilen dünyada eksik olan neyi varsa tamamlamak için hazırlanıyor." Parthlar, MÖ 53 yılında Crassus'un ordusunu katlettikleri için bir ceza ödeyecekti. Onlara karşı gönderilen önderin yaşı ve deneyimsizliği bu kaçınılmaz zaferi engellemeyecekti. "İntikamcınız hazır, henüz genç yaşta olmasına karşın önderliğini beyan ediyor, daha bir oğlan olmasına karşın hiçbir oğlanın yapamayacağı şeyler yapıyor... Caesar'ların talihine kahramanlık erkenden düşer... Ey baba Mars ve ey baba Caesar, gittiği yerde ona lütuflar verin, zira sizlerden biri tanrıdır, biri de tanrı olacaktır." Burada kendi konusuna dönen Ovidius, geri döndüğü zaman zafer alayı kutlayan Gaius Caesar'ı izlerken bir kadını elde ettiğini hayal ediyor ve bu kadın üzerinde, alaya dair bir miktar gerçek bir miktar uydurma lakin güvenilir bir yorum bırakıyor.[20]

20 Dio 55. 10. 17-18, alıntılar için bkz. Ovid, *Ars Amatoria* 1. 177-86, 203-4 (Loeb çevirisi), daha genel olarak bkz. 177-229.

Aslında bu yetkiyi alması gereken kişi Tiberius'tu, ancak kendisi Rodos'ta bulunuyordu. Artık beş yıl geçtiği için hem *imperium* hem de *tribunus* yetkilerinin süresi dolmuştu. Augustus ona danışmaya hiç zahmet etmeyerek, rezil duruma düştüğü zaman Iulia'yı kocasının menfaati uğruna boşanması için gönderdi. Tiberius'a bunun haberi verildi. Eski karısı adına müsamaha isteğiyle mektup yazan Tiberius kale alınmadı. Sivil bir vatandaş olarak Roma'ya dönmesine izin verilmesi için sık sık yaptığı ricalar da reddediliyordu. Bu yüzden Rodos'ta kaldı, derslere ve tartışmalara katıldı. Livia, biraz koruma sağlamak amacıyla ona belirsiz bir *legatus* rütbesi verilmesini sağladı. Tiberius'a genelde saygılı bir şekilde davranılıyordu, ancak bir keresinde kendisiyle uyuşmamakla kalmayıp onu şiddetli bir şekilde taciz eden, bir tartışmadan sonra kendisini evine kadar takip eden bir filozofu tutuklatmıştı. Tiberius'un hayatı boyunca peşinde olacak böyle münasebetsiz ve yanlış anlaşılma durumları olacaktı. Bir keresinde de hastaları ziyaret etmek istediğini belirttiğinde hizmetkârları, yerli kamu görevlilerinin bulabildikleri bütün hastaları toplayıp bunları sağlık durumları sırasına göre Tiberius'un incelemesi için yere yatırmalarını sağlamıştı. Fazlasıyla rezil olan Tiberius hepsinden özür dileyip hastaları evlerine götürttü.[21]

Augustus'un üvey oğlu ve son zamanlara kadar da damadı olduğu için Tiberius'a nasıl muamele gösterileceği konusu zor bir soruydu. Birçok mevki sahibi kişinin, eyaletlerine giderken o bölgeden geçen birçok Romalı görevlinin onu ziyaret etmeyi tercih ettiğine dair bazı işaretler vardır. Gaius ve maiyeti civardan geçtiğinde Tiberius, Caesar'ın oğluna ve doğunun komutanına saygı göstermek için Rodos'tan ayrıldı. Daha sonraki muhalif kaynaklar Tiberius'un Gaius'un ayaklarına kapandığını iddia etse de bu muhtemelen apaçık bir abartıdır. Yine de onun konumu riskliydi. Doğudaki topluluklar Tiberius'a ve yerel boyuttaki şöhretlerinin onunla bağlantılarına birçok şey borçlu olduğu kişilere karşı nasıl muamele edeceklerine karar vermek zorundaydı. Tiberius, kendisini destekleyen kişiler toplayarak veya Augustus'un ölmesi durumunda iktidar için talepte bulunmaya hazırlanarak bir komplo kurmadığını göstermek için, Romalı komutanlara özgü

21 Bu yıllarda Tiberius için bkz. Levick (1999), s. 39-42, 44-6, R. Seager, *Tiberius* (2005), s. 23-9; Tiberius'un menfaati için Augustus'un Iulia'yı boşaması, Suetonius, *Tiberius* 11. 4-5; hastaları ziyareti için bkz., Suetonius, *Tiberius* 11. 2; filozof için bkz. Suetonius, *Tiberius* 11. 3.

kıyafeti giymeyi bıraktı, ata binme ve silahşorluk gibi savaşa özgü talimleri yapmaktan da vazgeçti. Yunan gibi giyindiği söyleniyordu, eğer doğruysa bu, Octavia ile yeni evliyken Antonius'un Atina'da geçirdiği tatili anımsatıyordu. Galya'daki bir şehir, Tiberius'un rezil bir durumda olduğu ve statüsünü yok ettiği sonucunu çıkarmıştı.[22]

Gaius, Rodos'ta çok oyalanmadı. Öte yandan hiç şüphesiz doğu eyaletlerinde iyi bir şekilde karşılanmıştı -neticede bu, isteklere cevap verme gücü olan Augustus'un oğluydu. Yunan şairler de Ovidius gibi konuşuyordu: "Fırat'a doğru git, ey Zeus'un oğlu. Doğuda Parthlar çoktandır hızlı bir şekilde sizin tarafınıza geçiyor. Yolunuza gidin, prensim; korkan düşmanların yaylarında ip bulamayacaksın, Caesar. Babanın talimatlarıyla uyumlu bir şekilde hüküm sür. Doğan güneşe Roma'nın sınırlarının dört bir taraftan okyanusla çevrili olduğunu haber verecek ilk kişi ol."[23]

Atina da, genç prensi onurlandıran birçok şehir arasındaydı, bu kadim şehir söz konusu dönemde Ares -Mars'ın dengi Yunan savaş tanrısı- için yapılan bir tapınağın yerini değiştirip agorada ya da pazar yerinde bu tapınağı taşla yeniden inşa etmişti. Gaius Caesar'a verilen bütün dikkate karşın babası, delikanlıya tavsiyelerde bulunması için daha yaşlı ve daha deneyimli kişiler de gönderdi. Muhtemelen önemli kararların birçoğunu da Augustus alıyordu. Gönderdiği geniş ekipte, kısa süre önce Germania'da iyi işler başaran Lucius Domitius Ahenobarbus ve MÖ 16 yılında daha az başarılı olan ve V. Alaudae Lejyonunun kartal sancağını kaptıran Marcus Lollius da vardı. Daha önce konsüllük yapmış bir başka kişi olan Publius Sulpicius Quirinius da en başında beri Gaius'a eşlik etmiş olabilir, zira daha sonraki yıllarda şüphesiz onun kurmay heyetindeydi.[24]

Augustus, artık eyaletlerde uzun geziler yapmak istemediği için Roma'da kalmıştı. Altmışlı yaşlarındaydı ve muhtemelen yaşlandığını hissediyordu, özellikle de çağdaşlarından çok az kişi hayatta kaldığı için. MS 2 yılındaki doğum gününde büyük oğluna şöyle yazdı:

---

22 Dio 55. 10. 19, Velleius Paterculus 2. 101. 1, Suetonius, *Tiberius* 11. 1, 12. 2, 13. 1, Tiberius'un davranışları ve toplantının nerede olduğuna dair farklı bilgiler verir; bu yıllara dair ilginç bir tartışma için bkz. G. Bowersock, "Augustus and the East: The problem of succession", F. Millar & E. Segal (ed.), *Caesar Augustus. Seven Aspects* (1990), s. 169-88.

23 Bowersock (1990), s. 172.

24 Bowersock (1990), s. 172-3, bir tartışma için bkz. Camp (2001), s. 116-17; Gaius ve danışmanları için bkz. R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 425, 428-9

> 23 Eylül günü
> Selam sana, biricik Gaius'um, küçük değerli eşeğim. Ant olsun ki benden ne zaman uzak olsan seni özlüyorum. Fakat özellikle de bugünkü gibi gözlerimin Gaius'umu aradığı günlerde. Bugün her neredeysen umarım altmış dördüncü doğum günümü sağlıklı ve mutlu bir şekilde kutlamışsındır... Tanrılara, ömrümün kalan dönemini sen güvende ve iyiyken, ülkemiz refah içindeyken, siz ikiniz erkekliğe erişip benim nöbet yerimi almak için hazırlanıyorken geçirebilmek için dua ediyorum.[25]

Astrolojik olarak altmış üç tehlikeli bir yaştı, bu yüzden Augustus bu yaşı geçtiği için şaka yapmıştır. "Nöbet yerinden" ya da "konumundan" -Latincede *stationem meam*- bahsetmesi Augustus'un, kendisini devleti gözleyen bir muhafız olarak gördüğünü ve zaman içinde oğullarının bu görevi devralacağını umduğunu gösterir. Yaşına karşın iş yükü azalmamıştı, özellikle de Gaius ve Lucius hâlen genç olduğu ve yükünü daha yeni paylaşmaya başladıkları için.

Princeps, evlatlık oğullarına yakın biriydi. Öte yandan ne yazık ki yukarıdaki mektup, Gaius'a yazılan ve yayımlanan koleksiyondan günümüze gelen tek örnektir. Augustus'un buradaki üslubu, hafif tonu ve sıkça Yunan ifadeleriyle birlikte diğer aile üyelerine karşı üslubuna benzer. *Princeps* atıf yapmayı çok severdi, akrabaları kadar valiler ve astlarıyla mektuplaşmalarında da iyi davranış örnekleri vermek için bu atıfları sık sık kullanırdı. Kendisiyle birlikte olmadıklarında hayatları boyunca oğullarına yazmıştı, onlar yanındayken de eğitimleriyle bizzat ilgilenmiş, onlara yüzme ve ata binmeyi öğretmişti. MÖ 10 civarı dil öğretmeni Marcus Valerius Flaccus'u oğlanlara ders vermesi için seçmişti. Flaccus hâlihazırda Roma'da bir okul işletiyordu, ancak yılda 100.000 *sestertius*'luk maaş seve seve Palatinus Tepesi'ne gitmesine yol açtı. Burada, bir zamanlar ünlü *princeps senatus* Catulus'un sahip olduğu ve hâlen onun ismiyle anılan bir eve yerleştirildi.[26]

Augustus, Palatinus Tepesi'nde birçok ev satın almış ve bunları kendi eviyle birleştirmişti. Açık olarak görülüyor ki buradan bir ana giriş vardı, üzerindeki sundurmada *corona civica* bulunuyordu. Ancak, muhtelif evler ve kutsal alanlar -en önemlileri, kütüphaneleriyle birlikte Apollon

---

25 Gellius, *NA* 15. 7. 3 (Loeb çevirisi, küçük değişiklikler yapıldı).
26 Suetonius, *Augustus* 64. 3, 89. 2, *de grammaticus et rhetoribus* 17. 2.

Tapınağı ve Vesta'ya adanan, iddiaya göre Aeneas tarafından Truva'dan getirilmiş olan *palladium*'un içinde olduğu kutsal alan- muhtemelen bir dizi dar yol ve geçitle ayrılıyordu. Bölgenin arkeoloji belirsizdir ve kalıntılarla edebî kaynaklar arasında kesin bir bağlantı kurmanın kolay olmadığı ortadadır. Bugün, Livia'nın Evi olarak bilinen yapı -ismi, burada bulunan bir su borusunun üzerinde yazılıdır- Livia'nın, Augustus'un ölümünden sonra kaldığı yerdi, lakin çiftin bundan önce nerede yaşadıklarını tam olarak bilmek mümkün değildir. Bugün Augustus'un Evi olarak adlandırılan bölge ise geleneksel olarak bu şekilde bilinir, ancak bu geniş külliyede evin kullanıldığına dair açık bir delil yoktur. Augustus mevcut yapıları uyarlamış ve değiştirmiştir, ayrıca en azından özel alanlarda aristokrat evlerini önemli ölçüde değiştirmemiş gibi görünmektedir.[27]

Augustus'un sade bir hayat yaşadığı iddia edilmiştir. Suetonius, 40 yıldan uzun bir süredir "yazın ve kışın aynı yatak odasında kaldığını" söyler. Böyle söyleyerek muhtemelen *princeps*'in, uzun bir süre boyunca aynı yatak odasında olmaktan ziyade soğuk ve sıcak havalarda ayrı odalara gitmediğini ima eder. Augustus'un yapısında erken kalkmak yoktu, ne zaman sabah ilk işi şehrin başka bir bölgesinde olması gerektiğinde genelde oraya yakın bir arkadaşının evinde kalıyordu. Başka bir yerde ise, yazın en sıcak dönemlerinde odasının kapıları açık bir şekilde uyuduğu ve hatta sedirini daha içerilerdeki avlulara götürtüp süslü bir çeşmenin yanında uyuduğu söylenir. Augustus, her gece 7 saatten fazla uyumaz, "alçak ve basit bir yatakta" yatardı ancak uyanırsa orada tek başına yatmayı reddeder, yanına birini isterdi. Bununla birlikte, öğle yemeğinden sonra veya sedyesinde taşınırken sık sık pineklerdi. İhtiyaçları konusunda ılımlı biriydi -bitmek tükenmek bilmeyen bir enerjisi olan Iulius Caesar ise daha az uykuyla yetinebiliyordu. Ayrıca Marcus Antonius'un altın lazımlığı bir yana, birçok varlıklı senatörün ve atlı sınıfı mensubunun dikkat çeken müsrifliklerinden kaçınıyordu ve yeme konusunda da ılımlıydı. Augustus'un evinden çıkan sedirler ve masalar bir yüzyıl sonrasına kadar gelmişti ve Suetonius bunların genelde oldukça sade olduğunu gözlemlemişti.[28]

Rahat bir ölçülülük Augustus'un alametifarikasıydı. Bu yorum edebî olarak değerlendirilmemeli, MÖ 1. yüzyılda zaten çoktan yaygın olan,

27 Augustus'un Palatinus Tepesi'ndeki ikâmet bölgesine dair faydalı ve zekice bir değerlendirme için bkz. P. Wiseman, "The House of Augustus and the Lupercal", *JRA* 22 (2009), s. 527-45, özelikle 527-36.

28 Suetonius, *Augustus* 72. 1, 73, 78. 1-2, Pliny, *NH* 33. 49.

yavaş yavaş iyice büyüyüp Caligula ve Nero dönemlerinde zirve yapan göz alıcı lüks algısına karşı koyulmalıdır. Augustus, kendisinin -ve akranlarının çoğunun- münasip gördüğü şekilde yaşamıştı. Palatinus ve diğer alanlardan gelen, *princeps* ve ailesi ile ilişkilendirilebilen süslü duvar tabloları renkli, genelde ayrıntılıdır ve en son modaya göre yapılmıştır. Kırsal bölgelerdeki villaları -bunlar, Roma'daki keşmekeşten bir kaçış yeriydi- de aristokrat standartlarına göre aşırı değildi. Serveti ondan az olan Cicero bile dokuz tanesine sahipken Augustus yalnızca üç tane villaya sahipti. Bazı varlıklı senatörlerin aksine, yalnızca kendisi için olan geniş bir sanat ve heykel koleksiyonu da yoktu. Agrippa gibi onun sahip olduğu sanat eserleri de halkın görebileceği şeylerdi. Öte yandan süslü bahçelerden hoşlanırdı ve her türlü antikayı toplardı. Capreae'daki (Capri Adası) villası "devlerin kemiklerini" sergiliyordu, bunlar büyük hayvanların ve balıkların -muhtemelen dinozor fosilleri- kemiklerini ve ünlü kahramanlar tarafından kullanıldığı iddia edilen kadim silahları sergiliyordu.[29]

Augustus, önderlik yapan bir senatöre yakışır şekilde yaşıyordu -aslında bu, senatörlerin nasıl davranması gerektiği konusunda bir model oluşturmak için yapılmıştı- ve sadelik üzerine yapılan vurgu göreceliydi. Augustus evdeyken ve herhangi bir misafiri yokken normalde Livia'nın, Octavia'nın veya ailesindeki diğer kadınların yaptığı -şüphesiz bunlara geniş hanelerindeki köleler ve azatlılar da yardım ediyordu- kıyafetleri giyiyordu. Dokuma işi, her ne kadar bu dönemde taklit etmekten ziyade hayranlık duyulan bir şey olsa da Romalı elit evli kadınlar ve kızları için geleneksel bir faaliyetti. Diğer insanların, Augustus'un hanesinin bu konuda ortaya koyduğu örneği ne kadar takip ettiğini bilmek zordur. Kışın bir yelek üstüne dört tane tunik ve atkı giyiyor, kalça bölgesini de sargıyla sarıyordu. Pantolon barbarların giydiği bir şeydi ve Roma imparatorları neredeyse 300 yıl boyunca pantolon giymeyecekti. Augustus yaz aylarında hafif şekilde giyiniyordu ve Palatinus'taki yapıların içindeyken bile güneşe karşı korunmak için geniş kenarlı bir şapka takıyordu. Ancak bu, gayrıresmî kıyafetiydi. Ne zaman resmî olarak ortaya çıktığında

29 Kapıları açık bir şekilde veya dışarıda uyuması için bkz. Suetonius, *Augustus* 72. 3 for bones, 82. 1, genel olarak Augustus'un yaşayış şekli için bkz. Yavetz (1990), s. 21-41, R. Saller, "Anecdotes as historical evidence", *Greece and Rome* 27 (1980), s. 69-83; duvar tabloları için bkz. J. Clarke, "Augustan domestic interiors: propaganda or fashion?", K. Galinsky, *The Cambridge Companion to the Age of Augustus* (2005), s. 264-78, Galinsky (1996), s. 179-97; bir mimarın, Palatinus Tepesi'nde görülen moda malzemelerine karşı eleştirisi için bkz. Vitruvius, *de architectura* 7. 5. 3-4

Imperator Caesar Augustus, statüsüne yakışır bir şekilde giyiniyordu. Eğer herhangi bir kamu meselesiyle aniden ilgilenmesi gerekirse diye uygun resmî kıyafetleri de evinde hazır bulunuyordu.[30]

Sadelik Augustus'un yeme alışkanlıklarını da karakterize etmiştir. Bu bir kez daha kişisel tercih ve önde gelen bir Romalı senatöre yakışan davranış idealine göre yaşamanın karışımıdır. Suetonius, en iyi somunlardan ziyade basit bir ekmeği sevdiğini ve genelde ıslak peynir, incir ve biraz balık yediğini söyler. Çoğu günlerde havası iyi olduğunda, düzgün bir yemekten ziyade bu tür ufak yemeklerle yetiniyordu ve arabasında veya sedyesindeyken yemek yemeye meyilliydi. Yazdığı mektuplardan günümüze gelen bazı parçalar onun yemek, hurma ve üzümü bu şekilde yediğinden bahseder. Ayrıca en sevdiği diğer şeylerin arasında salatalık, marul ve çeşnili elmalar olduğu söylenir. Bu elmalar muhtemelen bir şeye batırılıyor veya bulanıyordu. Çok az şarap içerdi, yarım litreden çok içmezdi ve aşırıya kaçmadan kusardı. Ziyafetlerinde bol çeşit vardı ve daha önceden yemiş olduğundan ya da daha sonra yemeyi tercih ettiğinden, kendisi için bazen az yemek istese de sık sık resmî akşam yemekleri verirdi. Bildiğimiz kadarıyla birileriyle olmaktan ve muhabbet etmekten, zar ve diğer oyunları oynamaktan çok keyif alırdı; mesela ne olduklarını veya gerçek değerlerini bilmeden insanlara ödül teklif etmeyi, sıradan şeylerle oldukça değerli şeyleri karıştırmayı severdi. Bir numarası, tablolarının yalnızca arka taraflarını insanlara gösterme üzerineydi. Büyük festivallerde gizli ödüller vermeyi severdi. Bunlar değerli şeyler, eski sikkeler gibi antikalar, sünger veya demir çubuklar gibi şaka aletleri gibi şeylerdi ve bunları sözcük oyunu yaparak veriyordu.[31]

Augustus evindeki konuklarını sık sık eğlendirirdi ve başkalarıyla yemek yemek için davetleri de genelde kabul ederdi, lakin bunlar her zaman aristokrat standartlarına uygun olarak görülen insanlardı. Masasını paylaşmak için hiçbir zaman azatlıları davet etmezdi, ancak duruma göre bazen senatör veya atlı sınıfı mensubu olmayan özgür doğumlu kişileri konuk olarak davet ederdi. Suetonius, bir yemeğe davet edilen eski bir *speculator* örneğinden bahseder. *Speculator* aslında uzman bir gözcüydü fakat bu terim daha sonra istihbarat ajanını ima etmeye başlamıştır ve şimdiden bu anlamda kullanılıyor olabilirdi. Augustus bu

30 Suetonius, *Augustus* 73, 82. 1.
31 Suetonius, *Augustus* 75-77.

adamın villasına kalmış ve adamın kendisine minnettar olmasını sağlamış, bu da söz konusu adamın en azından ortalama zenginliğe sahip biri olduğu ihtimalini ortaya koyar. *Princeps* herkese konumlarına ve geçmişteki hizmetlerine uygun şekilde saygıyla davranma konusuna özen gösteriyordu, tıpkı talepte bulunan kişileri huzuruna kabul etme konusunda sabırlı davranması gibi. Daha önce de gördüğümüz gibi parlak bir mizah anlayışı vardı, sözcük oyunları ve istihza konusunda özel -ve tam da bir Romalıya özgü- bir zevki vardı. Augustus'un yürüttüğü mahkemede bir kambur senatör avukat olduğunda bu adam *princeps*'e sürekli "eğer bir hata görürseniz beni düzeltin" deyip durunca Augustus en sonunda "seni düzeltirim ama seni dik göremiyorum!" demiş.[32]

Birine hayır demek gibi, şaka yapmak da genellikle tuhaf bir durumdan çıkmanın nazik bir yoluydu. Bu şakalar ayrıca hızlı bir şekilde yayılan ve Augustus'un halktan uzak bir tiran değil, sıradan bir adam olduğu yönündeki izlenimini artıran iyi hikâyelerdi. Bir keresinde bir tüccar kendisine, Tyros erguvanı renginde bir dizi kıyafet vermiş ama *princeps* bu kıyafetlerin koyuluğundan memnun kalmamış. Tüccar ona, kıyafetleri ışığa doğru tutarsa daha iyi gözükeceğini söyleyince imparatorun buna cevabı şöyle olmuş: "Ne? Roma halkının iyi göründüğümü görebilmesi için bana balkonumda bir oraya bir buraya yürümem gerektiğini mi söylüyorsun?" Bir keresinde de, efendisine zamanında tavsiyede bulunabilmek için insanları hatırlama ve ayırt etme konusunda kötü olan bir *nomenclator*'u varmış. Bir gün foruma gittikleri zaman köle, kendileri için gerekli olan bir şeyi unutup unutmadığını sormuş. Augustus da şöyle demiş: "Yanına biraz tavsiye mektubu alsan iyi olur, zira oradaki kimseyi tanımıyorsun."[33]

Şakaları bazen iğneli olabiliyordu, fakat zamanının standartlarına göre asla saldırgan değildi -Romalılar fiziksel kusurlarla alay etmeyi çok severdi. Daha da önemlisi Augustus, şakalarına zalimce veya keyfi eylemler katmıyordu. Bu, insanları idam edip bunların "leşçil kuşlara et olacağı" şeklinde şaka yaptığı triumvirlik yıllarından önemli bir değişimdi. Augustus, devlet işlerinde yaptığı kadar gücünü hiçbir zaman mizah konusunda sergilememiş veya suistimal etmemiştir. Ayrıca bazı hikâyelerin hedefi ve kendisiyle gülünen kişi olmaya da izin vermiştir.

---

32 Suetonius, *Augustus* 74, burada, onunla yemeğe davet edilen tek azatlının, Sextus Pompeius'a karşı yapılan savaş esnasında amiral olan Menas olduğunu söyler; şaka için bkz. Macrobius, *Saturnalia* 2. 4. 8.

33 Macrobius, *Saturnalia* 2. 4. 14-15.

Söylenene göre bir keresinde, kendisi gibi esrarengiz bakışları olan bir adamla karşılaşmış. Bu, adama annesinin Roma'da hiç vakit geçirip geçirmediğini sormasına yol açmış. Adam, babasının şehri sık sık ziyaret ettiğini eklemeden önce hayır demiş. Başkalarıyla kurduğu münasebetlerde ılımlılık ve kibarlık muhtemelen Augustus'un mantıklı politikası kadar gerçek karakterini de yansıtıyordu -en azından hayatının bu döneminde. Cömertçe ve nazikçe davranışlarından hemen söz ediliyordu. Mesela bir keresinde Caesar Augustus, çok seçkin olmayan bir senatörün körleştiğini ve intihar etmeyi planladığını öğrenmiş. Bu adamı çok iyi tanımamasına karşın yine de yatağının yanına gitmiş ve uzun bir konuşmadan sonra onu fikrini değiştirmeye ikna etmiş. Başka birinin sorunlarına yardım etmek için hem sempati hem de istek duyması onu resmî işlerinden alıkoyuyordu ancak insanların kendisinin hâkimiyetini kabul etmesi -ve bunu sevmesi- için bunlar önemli şeylerdi.[34]

Augustus'un yaptığı birçok şey halka açık eylemlerdi, bu yüzden zaaflarına ve tuhaflıklarına dair birçok hikâye günümüze kadar gelmiştir. Augustus, Iulius Caesar'ın resmî konuşmaların ve açıklamaların açık ve yalın bir dilde yazılması gerektiği şeklindeki tavsiyesine büyük oranda bağlı kalıyordu ve Maecenas ve Tiberius ile anlaşılması zor ve aşırı karışık cümlelere duydukları düşkünlükten ötürü alay ediyordu. Bunun tersine kendisi çok az kaba kelime kullanırdı ve şunun gibi basit cümleler kurmaya yatkındı: "Kuşkonmaz pişirebildiğin süre kadar" veya "Yunan Kalendae'sında ödeme yaparlar." Yunan takviminde Kalendae diye bir gün olmadığı için bu cümle, ödeme yapmayacakları anlamına geliyordu.[35] Ayrıca, görünüşe göre hem Yunancasını hem Latincesini kullandığı "Yavaşça acele et" sloganına özellikle bayılıyordu. Konuşmadaki tuhaflıklar ile bir miktar köklü batıl inanç bir aradaydı. Gök gürültüsü ve şimşek Augustus'u korkuturdu -İspanya'ya yaptığı bir yolculuk esnasında bir şimşek, hemen yanında meşale taşıyan birini öldürmüştü- bu yüzden seyahat ederken korunmak için yanında bir parça uğurlu fok derisi bulunduruyordu. Evinde olduğu zaman ise korunmak için yer altındaki bir odaya kaçıyordu. Belirli günlerde seyahat etmezdi, öte yandan hafif yağmurlu bir havada seyahat etmeye başladığında her zaman memnun oluyordu. Zira bunun iyi bir alamet

34 Macrobius, *Saturnalia* 2. 4. 20, Suetonius, *Augustus* 53. 3; mizahın etkisi için bkz. Yavetz (1990), s. 36-38.

35 Türkçedeki "çıkmaz ayın son çarşambası" deyimi ile bağdaştırılabilir. [ç.n.]

olduğunu düşünürdü, öte yandan kölesinin ayakkabılarını yanlış yere koymasında ise bir sakınca görmezdi.[36]

Bu tür şeyler zararsız tuhaflıklardı ve aristokratlara özgü davranışlar için kabul edilebilir sınırlardaydı. Benzer şekilde sağlığının kötü olduğu aktarılmasına rağmen buna o kadar da çok önem vermiyordu. Banyo yapmak için kendi rutini vardı, buna göre olağanüstü sıcak ve soğuk havaları olan geleneksel Roma hamamlarına göre bu rutini çok da abartı değildi. Lakin vücudundaki kiri çıkarmak için sabun olarak metal kazıma aletini aşırı derecede kullandığı için vücudunda yara izleri oluşuyordu. Ciddi hastalıklara karşı savunmasız biriydi, bazen romatizmadan, ellerindeki ve ayaklarındaki zayıflıktan çok çekiyordu. Özellikle de sağ elindeki zayıflık bazen bir kalem tutmasını bile imkânsız kılıyordu.

Actium Muharebesi'ne kadar, aristokratlara özgü bir şekilde hem yayan hem de at üstünde herkesin arasında silah talimi yapıyordu. MÖ 29 yılından itibaren top atıp yakalamaya geçmiş, yıllar geçtikçe de yalnızca ata binmek, sonrasında da koşmak ve atlama yapmakla yetinir hâle gelmiştir. Yine bu durum, yaşı ilerleyen bir senatör için doğaldı. Augustus'un yaşam tarzı, tavırları ve kasıtlı eylemleri, aşırıya kaçacak hiçbir şey yapmayan normal, saygın bir Romalı asil imajını güçlendiriyordu. Hayatının büyük bir kısmı gibi talimi de halka açık yerlerde geçiyordu, evindeki yaşam tarzı ise devleti yönetmek için gerekli olan bir karaktere sahip olduğu anlamına geliyordu. Palatinus'taki evlerden birinde Imperator Caesar Augustus'un özel bir inziva yeri vardı. Sık sık gittiği bu yüksek odaya "atölye" veya Sicilya'daki büyük şehirden hareketle "Syracusae" diyordu. Bu onun rahatsız edilmek istemediğinin, oraya sakinlik ve huzur bulmak ya da bazı yasaları veya projeleri detaylı bir şekilde planlamak için çekildiği anlamına geliyordu. Başka bir inziva yeri ise, Roma'nın resmî sınırlarının hemen dışındaki, azatlılarından birinin villasıydı.[37]

MS 1 yılı 1 Ocak günü Gaius Caesar konsül oldu. Kendisi Parthia sınırlarında olduğu için çok uzaktaydı, bu yüzden seremoni yükü, Augustus'un torunu Iulia'nın kocası olan mevkidaşı Lucius Aemiliu Paullus'a düşmüştü. Bir makam için seçilmeleri adına akrabalarını aday olarak sunduğunda "makama layıklarsa" onları seçmenlere tavsiye etmek Augustus'un bir âdetiydi. Danışmanlarının da yardımıyla Gaius

---

36 Suetonius, *Augustus* 29. 3, 86. 1-88, 95, 97. 1-2, Gellius, *NA* 10 11. 5, 24. 2.

37 Suetonius, *Augustus* 72. 2, 80-83, E. Gowers, "Augustus and 'Syracuse'", *JRS* 100 (2010), s. 69-87.

iyi gidiyordu, ayrıca Parthların Roma'yla açık bir savaşa girmeyi pek istememesi de işini kolaylaştırıyordu. Augustus'un oğlu ve Parth kralı müzakere yapmak için buluştu. Birbirlerinin görmesi için ordularını da getirmişlerdi. Müzakerelerden sonra Fırat'ın her iki tarafında da bolca paranın harcandığı festivaller düzenlediler. Barış yapıldı ve Armenia tahtına Romalıların adayı çıktı.[38]

MS 2 yılında, 19 yaşındaki Lucius Caesar ilk eyalet komutası için Roma'yı terk ederek İspanya'ya gitti. Burada artık bir savaş tehdidi yoktu ve güvenli bir bölgede deneyim kazanabilirdi. Yol üzerinde Gallia Narbonensis'ten geçti ve bir süreliğine Massilia'da durdu. Genç prensin, kamudaki rolü için hazırlık yaptığı her aşamada hiç şüphesiz resmî karşılama seremonileri ve taleplerde bulunan birçok insan oluyordu. Daha sonra kader devreye girdi ve delikanlı hastalanıp Massilia'da öldü. Augustus perişan oldu, lakin bir süreliğine, hayatta kalan oğlunun devam eden başarılarından teselli buldu. Yine de Doğu'da bazı sorunlar vardı. Lollius, yabancı krallardan rüşvet almakla suçlanıp intihar edince Gaius'un ekibinde bir skandal patlak verdi. Tebaasının büyük bir kısmı kralına karşı isyan ettiği için, Armenia'da başlarda gelen o başarılar kesildi. Bu muhtemelen şaşırtıcı olmayan bir durumdu, zira bu kral Armenialı değil Medialıydı, bu yüzden yerel aristokratlar kraldan nefret ediyordu.

MS 3 yılında Gaius, isyanı bastırmak için ordusunu harekete geçirdi. Adı bilinmeyen, etrafı surla çevrili bir kasabaya düşman önderiyle şahsen müzakere yapmak için akıllıca olmayan bir şekilde gidince haince yaralandı. Yarası ciddiydi ve iyileşmedi. Sonbahar ve kış boyunca yarası daha da kötüleşti ve Gaius'un davranışları iyice dengesizleşmeye başladı. Bir keresinde babasına, kamu hayatından çekilmesine izin vermesi için bir mektup yazdı. Bu, neredeyse 10 yıl önce Tiberius'un yaptığı şeyin aynısı gibi bir şeydi, lakin 20'li yaşlarında olan bir delikanlı için çok daha tuhaftı. MS 21 Şubat 4 günü Gaius Caesar da öldü. İtalya ve eyaletlerdeki birçok topluluk, halka açık yas töreninde Augustus'a katıldı. Augustus Mozolesi'ne iki parti kül daha eklendiği için, Drusus'a verilen onurlardan daha fazlası bu iki genç adama verildi. Imperator Caesar Augustus altmış yedi yaşında nöbet yerinde tek başına kalmıştı.[39]

---

38 Seçmenlere akrabalarını tavsiye etmesi için bkz. Suetonius, *Augustus* 56. 2; Gaius'un doğudaki icraatları için bkz. Dio 55. 10. 20, 10a. 4-5, Velleius Paterculus 2. 101. 1-3, A. Sherwin- White, *Roman Foreign Policy in the East, 168 BC to AD 1* (1984), s. 325-41.

39 Dio 55. 10a. 5-10, Velleius Paterculus 2. 102. 1-3, Suetonius, *Augustus* 65. 1-2, Tacitus, *Ann.* 1. 3.

21

RES PUBLICA UĞRUNA

"Caesar gibi büyük bir isme duyulan umudu yok eden talih, devlete en büyük kalesini vermişti çoktan... Caesar Augustus hiç vakit kaybetmedi, zira seçmek için birini aramaya ihtiyacı yoktu, saygınlığı yüksek birini seçmesi gerekiyordu." *Velleius Paterculus, MS 1. yüzyıl başları.*[1]

"Augustus, aile üyelerinin ölümünü, kötü davranışlarından çok daha büyük bir uysallıkla kabul etmiştir." *Suetonius, MS 1. yüzyılın sonları.*[2]

Roma, Mart ayının ikinci yarısında bir gün Gaius Caesar'ın ölüm haberini aldı. Augustus gerçekten de büyük bir keder duymuştu ama yas tuttuğu esnada gelecek için de plan yapmaya başladı ve üç ay içerisinde kararını halka açıkladı. Her ne kadar kendi kanından gelen kişilerden başka birini düşünmediği yönünde araştırmacılar arasında yaygın olan görüş pek ikna edici olmasa da Augustus her zamanki gibi en yakın ailesine dönmüştü. Kendisinin bütün kariyeri, Caesar isminin itibarını daha önce hiçbir aile isminin erişemediği bir seviyeye yükseltmişti. Caesar Augustus kendisini özel, herhangi bir insandan daha yüce biri olarak kabul ettirmişti ve en başından beridir bu gizem, geniş ailesi için de geçerli olmuştu. Oğullarının yerini her kim alırsa alsın ismi Caesar olacaktı, lakin bu kişinin bu onura layık olduğu açıkça belli olmalıydı. Gerçekte pek az seçenek vardı.[3]

1 Velleius Paterculus 2. 103. 1-2.
2 Suetonius, *Augustus* 65. 2.
3 Pisa'daki bir yazıt (ILS 140) Gaius'un ölüm haberinin 2 Nisan'da alındığını ve Roma'ya bu tarihten önce haberlerin ulaşmış olduğunu söyler; bu yıl alınan kararlara dair bir

Bunlardan biri, Iulia'nın hayatta kalan tek oğlu Agrippa Postumus'tu ama bu oğlan henüz sadece on beş yaşındaydı ve erkeklik togası giymemişti. Daha öne çıkan -Augustus'un büyük yeğeni olduğu için de daha uzak bir ihtimal olan- kişi ise, Drusus'un en büyük oğlu Germanicus'tu. Bu delikanlı on dokuz yaşındaydı ve halkın gönlünü kazanma konusunda babasının etkisine ve hünerine sahip gibi görünüyordu. Suetonius, bu fikrin tersine bir karar almadan evvel Augustus'un Germanicus'u asli halefi olarak seçmeyi ciddi bir şekilde düşündüğünü söyler. Çünkü muhtemelen, delikanlının kendisini kanıtladığı ve güvende olduğu döneme kadar uzun bir süre yaşayıp yaşamadığından emin değildi. Her zamanki gibi Augustus görünüşe göre yeğenlerinden birinin kocasını yüksek bir makama getirmeyi düşünmemiştir, aynı şey torununun kocası Lucius Aemilius Paullus için de geçerliydi.[4]

Diğer taraftan, iki kez konsüllük yapmış, Augustus'un daha önceki damadı, *tribunus* yetkisindeki daha önceki mevkidaşı ve muhtemelen Roma'nın yaşayan en saygın komutanı olan 45 yaşındaki Tiberius da vardı. Rodos'ta geçirdiği yedi yıldan sonra Augustus en sonunda eski damadının yurda dönme çağrılarına karşı yumuşamıştı. Augustus buna kendisi izin vermemişti, bunun yerine kararı Gaius Caesar'a bırakmıştı. Gaius Caesar da ilk başta bunu geri çevirse de en sonunda kabul etti. Söylenene göre fikrini değiştirmesine, Tiberius'a karşı uzun süredir karşılıklı bir nefret besleyen Lollius'un ölümü yol açmıştı. Bu olay MS 2 yılında yaşanmıştı; "sürgün" Tiberius -böyle biliniyordu- Lucius Caesar'ın ölüm haberi Roma'ya ulaştığında şehre gelmişti. Bu durum onu, Augustus'a bir taziye mektubu yazıp *princeps*'in acısını paylaşması ve onu dalkavukça övmesi için teşvik etti. Diğer taraftan Tiberius, erkeklik togasını giyip yetişkin bir vatandaş olarak kayıt altına alınması için oğlu Drusus'u Mars Ultor Tapınağı'na götürmek haricinde kamu hayatında en küçük bir rol dahi oynamamak için özen gösterdi. Daha önce Pompeius'un sonra da Antonius'un sahip olduğu büyük evinde

tartışma için bkz. R. Birch, "The Settlement of 26 June AD 4 and its Aftermath", *Classical Quarterly* 31 (1981), s. 443-56; Caesar ismi, aile bağlantıları ve meskenleri için bkz. D. Wardle, "Valerius Maximus on the Domus Augusta, Augustus, and Tiberius", *Classical Quarterly* 50 (2000), s. 479-93.

4 Suetonius, *Caligula* 4. 1; genel olarak bkz. Levick (1999), s. 47-52, R. Seager, *Tiberius* (2005), s. 29-32; Aemilius Paullus ve geniş ailesi için bkz. R. Syme, *The Augustan Aristocracy* (1986), s. 104-27.

yaşamıyordu, bunun yerine şehrin bir ucunda bulunan Maecenas'ın evine taşındı.[5]

Yine aynı şekilde Augustus, kendisine bir tane değil birden fazla halef arıyordu. Aday olarak naip veya vekil olarak yönetici istediği yönündeki modern tarihçilerin söyledikleri bir kez daha hatalıdır. Augustus bu şekilde düşünmüyordu ve açık bir şekilde, aile üyelerinin bir takım gibi çalışıp iktidarı paylaşmasını umuyordu. Bu, onun söz konusu inancının gerçekçi olduğu demek değildir. Böyle olması durumunda bu onun en karmaşık ve en alışılmışın dışında hanedan düzenlemesi olacaktı. İlk aşamada Tiberius, yeğeni Germanicus'u evlatlık edindi. Ardından, 26 Mayıs günü Augustus hem Tiberius'u hem de Agrippa Postumus'u evlatlık edindi. Genç bir oğlanı evlatlık edinmekte garip bir şey yoktu, ancak şimdi Germanicus ve genç Drusus olmak üzere iki tane yetişkin oğlu olan, kırk beş yaşındaki eski bir konsülü evlatlık edinmenin gerçekten de emsali bulunmuyordu. Aslında Augustus yalnızca iki tane oğul değil iki tane de torun evlatlık edinmiş oluyordu. Bu ikinci nesil arasındaki bağları onaylamak için kısa sürede evlilikler de ayarlandı. Germanicus, Agrippa ile Iulia'nın kızı olan Agrippina ile evlenecekti, kız kardeşi Livilla da -görünüşe göre daha önceden Gaius Caesar'a nişanlanmıştı- Drusus ile evlenecekti. Tiberius, kısmen böyle istediği için bekar kaldı, lakin diğer sebep de Caesar'ın biricik kızıyla daha önceden evli olan birisi için uygun bir eş bulmanın zor olmasıydı.

Postumus tuhaf bir tipti, bunun sebebi Livia'nın ne oğlu ne de torunu olması değildi. Kendisi Tiberius'tan otuz yaş daha gençti ve onlardan daha genç olmasına karşın Tiberius'un oğullarına yaş bakımından daha yakındı. Ayrıca bunlarla, yeni kardeşinden daha çok ortak şeyi olacak gibi görünüyordu. Postumus'un kariyerini ve kamu profilini hızlandırmak için bir girişim olmamıştı. Yetişkinlik yaşını kutlayacağı seremoni için bir yıl daha gerekecekti. Geçmişte Augustus, oğulları Gaius ve Lucius'u insanlara bu şekilde sunabilmek için konsül olmayı seçmişti. Bunu Postumus için yapmadı. Bunun sebebi bir daha konsül olmadığından, ilerleyen yaşında seremoni sorumlulukları alma konusunda isteksiz olması olabilir. Daha da önemlisi Postumus'a, merhum kardeşleri gibi *priceps iuventutis* unvanı verilmedi. Ayrıca senatoya yazılıp kendisine düşük memuriyetler verileceğine dair de herhangi bir

5 Suetonius, *Tiberius* 12. 2-3, 15. 1, Velleius Paterculus 2. 102, Tacitus, *Ann.* 3. 48.

açıklama yapılmamıştı. Benzer şekilde Drusus'un, Augustus'un geniş ailesinden öne çıkan başka bir kişiyle evleneceğine dair bir söylenti de yoktu. Şimdilik, Augustus'un torunu olmaktan oğlu olmak Postumus'a Caesar isminden başka pek de bir şey vermemişti.[6]

Tiberius'a gelince, o da artık Tiberius Iulius Caesar'dı. Augustus, senatoda onu evlatlık edindiğini açıkladığında "Bunu *res publica* uğruna yaptım" diye beyan etti. Tarihçi Velleius Paterculus'a göre bu beyan, Tiberius'a karşı açık bir tepkiydi. Birçok kişi bu sözlerde Augustus'un artık bitkin düşüp emekli olduğunu açıklamış veya ağır bir ironi yapmış gibi görmek istemiştir, ancak bu duygularının açık bir şekilde belirtilmiş olması pek muhtemel değildir. Tiberius MÖ 6 yılında kamu hayatından ayrıldığında Augustus hiç şüphesiz damadının kendisini yüzüstü bıraktığını düşünmüştü ve bu acısı tam olarak ortadan kalkmamış olabilirdi. Lakin Tiberius, Rodos'ta iken bir sorun çıkarmamıştı ve Roma'ya döndüğünden beri kamu hayatından uzak duruyordu ve mümkün olduğu kadar göze çarpmadan hareket etmeye çalışıyordu. Bu yıllardan günümüze kadar gelen mektuplardaki Augustus'un ailesinin kalan kısmıyla yazışmaları sevgi, tavsiye, atıf dolu ve şakacı üslubu bakımından neredeyse ayırt edilemez durumdadır. En azından, Augustus'un Tiberius'a karşı kişisel hisleri her ne olursa olsun yeni evlat edindiği oğluna karşı kamuoyunun arasında saygı, güven ve düşkünlük gösteriyordu.[7]

Tiberius'un bu yeni düzenlemeden bir çıkar elde etmiş olduğu açıktır, zira geriye dönüp baktığımızda onun *princeps* olarak Augustus'un yerini alacağını, Germanicus ve Drusus'tan çok daha fazla yaşayarak yirmi üç yıl boyunca hüküm süreceğini biliyoruz. Bu bilgi olmadan bile Tiberius'un konumu, kariyeri bir on yıl önce bitmiş bir adamdan -geri döneceğine dair de hiçbir belirtisi olmayan- Augustus'tan sonra ikinci olarak devletin bir önderi konumuna gelişmişti. Livia'nın oğlu artık Augustus'un en kıdemli yardımcısıydı ve hiç şüphesiz onun haleflerinin de en kıdemlisi olacaktı. Kısa süre sonra Livia'nın bu duruma gelmek için entrikalar çevirdiği yönünde dedikodular çıktı; dedikodulara göre Augustus için görülebilir tek seçenek olarak Tiberius kalsın diye Gaius

6 Dio 55. 13. 1a-2, Velleius Paterculus 2. 103. 1-104. 1, Suetonius, Tiberius 15. 2, konu üzerine bir tartışma için bkz. Birch (1981), özellikle s. 444-8.

7 Atıf için bkz. Velleius Paterculus 2. 104. 1; konu üzerine bir tartışma için bkz. Crook, *CAH2* X, p. 105, Levick (1999), s. 49-50, Seager (2005), s. 29-32; Augustus'un Tiberius'a mektupları için bkz. Suetonius, *Tiberius* 21. 2-6.

ve Lucius'un da ölümlerini o ayarlamıştır. Bu tür hikâyeler Livia'nın daha önceden iddia edilen zehirleme girişimlerinden besleniyordu ve zamanla daha da artacaktı. Bunların hiçbiri mantıklı değildir -Gaius'un Armenia'daki müzakereler esnasında yaralanmasını sağlamış olması ihtimali bu tür hikâyelerin aşırı derecede hayal ürünü olduğunu da ortaya koyar. Durumu gerçek anlamda hiçbir zaman bilemeyiz, ancak pek az araştırmacı bu hikâyelere itibar gösterir; bu ve önceki ölümlerin bahtsızlık sonucu gerçekleşmiş olması çok daha muhtemeldir. Araştırmacılar, Iulius ile Claudius ailelerinin arasındaki iktidar mücadelesinden konuşmaya daha meyillidir -Iulius ailesi üyeleri Iulia'nın ve hatta annesi Scribonia'nın soyundan geliyordu. Bu durum hiç güvenilir değildir.[8]

Augustus, MS 4 yılında Tiberius'a on yıllığına *tribunus* yetkisi verdi. Bunu, onu evlatlık edinmeden önce de yapmış olabilirdi; kendisinin eyalet yetkileri önceki yıl 10 yıllığına uzatılmıştı. Bu, Tiberius'un önceki itibarının yeniden sağlanmasıydı; bir kez daha, daha önceden yalnızca Agrippa'nın bulunduğu bir seviyeye yükselmişti. Ancak bu kez, *princeps*'in vekili onun damadı değil, oğluydu. Buradaki fark çok önemlidir, zira bütün bu yeni statüsü Tiberius'un faydasına değildi. MS 4 yılında hareket etme konusunda tamamen özgür olan eski bir aristokrat ailesinin başı olmaktan başka birinin ailesinin ast üyelerinden biri olmuş, babasının mutlak otoritesini kabul etmişti. Tiberius'un bütün mülkleri artık onun değil, Augustus'un servetinin bir parçasıydı ve *princeps* bunu dilediği gibi kullanabilirdi. Aynı şey Postumus için de geçerliydi, yani Agrippa'nın büyük arsalarının kalan kısmı şimdi eski dostuna geçmiş oluyordu. Yasalar ve gelenekler Romalı aile babasına hatırı sayılır derecede büyük güçler veriyordu. Aile babası, evlatlık edinilen bir oğlanı reddedebilirdi, lakin çocuğun evlatlık olmaktan vazgeçme gibi bir şansı yoktu. Siyasal bağımsızlık da ekonomik bağımsızlıkla beraber kaybedilirdi; Romalı bir evladın babasına açık bir şekilde karşı gelmesi akla hayale sığmayan ve hiç şüphesiz utanç verici bir şeydi.[9]

---

8 Livia'nın müdahalesi için bkz. Dio 55. 10a. 10, Pliny, *NH* 7. 149, Tacitus, *Ann.* 1. 3, Suetonius, *Augustus* 65. 1, A. Barrett, Livia. *First Lady of Imperial Rome* (2002), s. 52-9, 241-2; aileler arasında büyük rekabet olduğu iddiaları için bkz. B. Levick, 'Julians and Claudians', *Greece and Rome* 22 (1975), s. 29-38.

9 Dio 55. 13. 2. Suetonius, *Tiberius* 16. 1 burada bu yetkinin sadece 3 yıllığına olduğu iddia edilse de *Res Gestae* 6'da Augustus bunun 10 yıllık olduğunu söyler ki bu daha muhtemeldir.

Tiberius, yeni statüsünü ciddiye aldığına dair her türlü belirtiyi gösterdi ve hayatının geri kalanı bu şekilde davranıp babası Augustus'tan büyük bir saygıyla bahsetti. Livia ve oğlu -artık o, kocasının da oğluydu- hiç şüphesiz bu yeni düzenlemeden oldukça memnundu; bu kararın alınması için kulis yapmış oldukları çok büyük bir ihtimaldir. Ancak bu durumda herkesten çok Augustus kârlı çıkan olmuştu ve onun da bu duruma manipüle edildiğine inanmak için bir sebep yoktur. Orta yaşlı ve genç iki oğlu ve iki de torunu olan Augustus'un bu hamlesi ona, kısa ve uzun vade için gelecekte yardımcılar vermişti ve bunların sayısı, kendisini Gaius ve Lucius'tan mahrum edenler gibi talihin darbelerine karşı bir koruma sağlayacaktı. Augustus bir kez daha yeni bir duruma intibak etmişti ve kendi ailesinden yakın bir yönetim erki kurmuştu. Tiberius, MÖ 6 yılında sürekli çalışmaktan yorulduğunu ifade etmişti, ancak MS 4 yılının sonundan önce Germania'da sefere çıkacaktı ve bir sonraki 10 yıl boyunca faal bir şekilde hizmet edecekti. Uzun yıllar boyunca gayrifaal kalmış olması ona çalışmak için yeniden istek vermiş olabilirdi, ancak yine de Augustus artık oğluna komut verebilirdi ve kendisi için bir zamanlar Agrippa'nın çalıştığı kadar çok çalışan Tiberius'a karşı sadakati konusunda güvenebilirdi.[10]

Bu yeni düzenleme bağımsızlığı kadar Tiberius'a büyük oranda zahmete mâl oldu. Olgun bir aristokratın başka bir kişi tarafından -Augustus gibi prestijli olsa bile- evlat edinilmesini kabul etme konusundaki şaşırtıcı ve eşi benzeri görülmemiş isteği muhtemelen bu konuda Augustus'un "*res publica* uğruna" yorumuna göre davranmasıyla alâkalıdır. Böyle bir eylem her iki tarafta da açıklama yapılmasına gerek duyuyordu. En uygun seçim deneyimli Tiberius olmasına karşın onun sürekli bir şekilde kamu hayatından uzak tutulması şüphesiz bir seçenekti ve bunun, istikrar için bir tehdit olması pek muhtemel değildi. Başka seçeneklerde ısrar eden şüphesiz bazı kişiler de olmuştu. Dio ve Seneca, Gnaeus Cornelius Cinna'nın bir komploya kalkıştığını söyler ki bu pek şaşırtıcı ve mantıksız bir durumdur. Komplo ortaya çıkarıldı, iddiaya göre Augustus, Cinna'yı Livia'nın idam ettirdiğini söylemiş -hatta söylenene göre bunu o kadar inandırıcı bir şekilde belirtmiş ki

10 Tiberius'un, Augustus tarafından evlat edinilmesini ciddiye alması için bkz. Suetonius, *Tiberius* 15. 2.

Cinna'nın adaylığını desteklemiş ve sonraki yıl konsüllerden birini olmasını bile sağlamış.[11]

Dio, Iulia'nın geri çağrılması için Roma'da bazı protestoların yapıldığını söyler. Verdiği bu bilgi, protestoların planlı olduğundan veya en azından onun eski konumuna gelmesinden çıkar elde etmeyi uman kişiler tarafından desteklendiğinden şüphelenmemize yol açar. Dio'ya göre bunlar MS 3 yılında gerçekleşmiştir, ancak bazılarına göre protestolar bir sonraki yıl gerçekleşmiştir veya bunlar büyük bir kışkırtıcılığın bir parçasıdır. Her ne olursa olsun Augustus bunu son derece kararlı bir şekilde reddetmiş, ateşle suyun bile kızını bağışlamasından önce birleşeceğini söylemiştir. Bundan hareketle halk kitleleri Tiber Nehri'ne yanan meşaleler taşıyıp nehre bunları atmış. MS 3 yılında en sonunda Iulia'ya İtalya anakarasına dönme izni verildi ve kadın, hayatının geri kalanında Rhegium yakınlarında yaşadı; burada da bir nevi hapsedilmişti. Kaynaklarımızdan hiçbiri Iulia'nın, geri dönmesini isteye kişilerle bağlantı kurabilecek özgürlüğü olduğundan bahsetmez. Aynı şekilde, kızını eski konumuna getirmeyi reddetmesinin Augustus'un popülerliğini herhangi bir şekilde zayıflattığına dair bir belirti de yoktur. MS 3 yılının başlarında Palatinus Tepesindeki meskeni çıkan bir yangınla büyük zarar gördü. Bunun sonucunda bazı topluluklar ve kişiler para yardımı teklifinde bulundu. Augustus, yeniden inşa konusunda bir payları olabilsin diye her birinden yalnızca sembolik bir para aldı. Paranın geri kalanı iade mi edildi yoksa kamu yapıları için mi harcandı, bilinmiyor.[12]

MS 4 yılında, kısmî bir nüfus sayımı yapması için Augustus'a konsül yetkileri verildi. Fakir vatandaşlar ya da İtalya dışındakiler sayılmadı, bunun yerine Augustus en azından 200.000 *sestertius* değerinde mülkü olduğunu söyleyen kişileri kaydetti. Aynı zamanda senatör listesi de gözden geçirildi, ancak bunun, Tiberius'un veya Postumus'un potansiyel düşmanlarını ortadan kaldırmak için planlanmış olduğuna inanmak için herhangi bir sebep yoktur. Bu muhtemelen daha önceki girişimlerin bir devamıydı ve davranışlarıyla statülerinin şüpheli olduğu kişileri incelemek için yapılmıştı. Hatip Hortensius'un torunu bir on yıl sonra yeniden kaynaklarda belirir. Hortensius dört tane oğul yetiştirmişti ancak 1.200.000 *sestertius*'luk bir mülke sahipti, bu yüzden bütün oğullarını

11 Dio 55. 13. 1, 14. 1-22. 2, Seneca, *de clementia* 1. 9. 1-10, Levick (1999), s. 54, Birch (1981), s. 447, Barrett (2002), s. 131-3, Syme (1986), s. 266.

12 Dio 55. 12. 4-5, Tacitus, *Ann.* 1. 53.

senatörlük kariyerine uygun yapabilmek için bu parayı bölememişti. MS 4 yılında Augustus, senatör sınıfı üyeliği için gereken asgari servet yeterliğini karşılayabilmeleri için 80 senatöre para vermiştir. Ayrıca Tiberius'un, bu tarihten Augustus'un hayatının sonuna kadar konsül seçimlerinde büyük etki sahibi olduğu da bazen iddia edilmiştir. Muhtemelen, Augustus'un yaptığı gibi belirli kişileri teşvik etme konusunda bir rol oynamıştı, ancak bu isimlerin hiçbiri şaşırtıcı değildir ve büyük ihtimalle önünde sonunda konsüllüğe erişecek olan kişilerdir.[13]

Bu yıl yeni bir yasa çıkarıldı. Bu, diğer önceki yasaları güçlendiriyordu ve kölelere muamele konusunda bir düzenleme getiriyordu, özellikle de özgürlük verme konusunda. Yasa, vasiyetname yoluyla veya genç sahipleri tarafından özgürleştirilebilecek kölelerin sayısını belirliyordu ve bir azatlının eski sahibine borçlu olduğu yükümlülüklerini kesin olarak saptıyordu. Augustus, Roma vatandaşları arasında çok sayıda azatlının olmaya başlamasından endişe duymuş olabilirdi ve şüphesiz birçok azatlının Roma'da ücretsiz tahıl dağıtımından faydalanabilir olmasından da korkuyordu. Diğer taraftan başka yasalar ise azatlıları koruyor, çok az kısıtlamayla onlara vatandaşlık verilmesini sağlıyor ve vatandaşlar arasında büyük aileler oluşturan kişileri de ödüllendiriyordu. Özgür bırakılan kölelerin arasında birçok çalışkan ve oldukça başarılı kişi vardı, bunlar Roma'daki mahallelerde önemli kişilerdi ve zaman zaman başka yerlerdeki kasabalarda önemli konumlara geliyorlardı. Augustus, toplum içindeki diğer gruplarda olduğu gibi onların kendisine ve devlete karşı sadakatini devam ettirmek için çaba sarf ediyordu. MS 4 yılı, çıkarılan yasalar ve faaliyetler bakımından iktidarın veya hükümet yönetiminin hızlı bir şekilde değiştirildiğini değil, işlerin her zamanki gibi yönetildiğini gösterir.[14]

HANNIBAL'DEN BERİ EN BÜYÜK TEHLİKE

Yıl bitmeden Tiberius, Ren'in doğusunda operasyon düzenleyen ordunun başına geçmişti. Lejyonlarını Elbe'ye kadar götürüp bir sonraki

13 Dio 55. 13. 4-7, genel olarak bkz. C. Nicolet, 'Augustus, Government, and the Propertied Classes', F. Millar & E. Segal (ed.), *Caesar Augustus. Seven Aspects* (1990), s. 89-128; MS 16 yılında Hortensius Hortalus ve dört oğlu için bkz. Tacitus, *Ann.* 1. 37-8, Nicolet (1990), s. 95-6; seçimler için bkz. Levick (1999), s. 51-4.

14 Faydalı bir giriş yazısı için bkz. Treggiari, *CAH2* X, s. 893-7.

ilkbahar döneminde başka bir sefere çıkmadan önce, kış aylarında kısa bir süreliğine Roma'ya döndü -bunu artık her yıl yapacaktı. Bunlar, zaten Roma etkisinde olan bir bölge içindeki önderlere ve kabilelere karşı yapılan operasyonlardı ve sürekli bir şekilde direnişin veya değişen tutumların olduğunu gösterirler. Bölgedeki diğer topluluklar Roma hâkimiyetini kabul etmiş hatta memnuniyetle karşılamış gibi görünüyor. Arkeolojik çalışmalar, MS 1. yüzyılın başlarında Waldgirmes bölgesinde en azından bir tane Roma tarzı kasabanın kurulduğuna dair açık kanıtlar ortaya çıkarmıştır. Bu bölge, fetih savaşları esnasında ordu üssünden çok uzakta değildi. Bunun gibi başka benzer topluluklara dair işaretler de vardır. Tam olarak Romalı olan bir şehir hayatı tarzı bölgedeki birçok halk için hâlen çok küçük bir cazibeydi, ancak bu, fetihlerden sonra diğer eyaletlerde olduğu gibi durumun zaman içinde değişmeyeceği anlamına gelmiyor.[15]

MS 6 yılı boyunca Romalılar daha büyük bir operasyon planı yapıyor, mevcut fetih bölgelerindeki kontrollerini sağlamlaştırmaktan ziyade yeni bölgeleri ele geçirmeyi düşünüyorlardı. Hedefte, Marcomanni kabilesinin kralı Maroboduus vardı. Bu kabile, saçlarını başlarının üstündeki veya yanındaki bir ilmiğe bağladıkları için meşhur olan Suebi -Seubi ilmiği diye de geçiyordu- adındaki Cermen kabilesinin geniş bir alt grubuydu. Zeki, karizmatik ve şüphesiz maharetli bir savaş önderi olan Maroboduus kendisi için, kendi halkı kadar birçok farklı grubun da içinde olduğu bir imparatorluk oluşturmuştu. Böylece, Ren ile Tuna nehirleri arasındaki bölge olan bugünkü Bohemia'nın büyük kısmını kontrol ediyordu. Gençliğinin en azından bir kısmı, muhtemelen rehine olarak Roma'da geçmişti ve başlarda Romalıların desteğiyle memleketine dönmüş de olabilir. Velleius onu "zekâsı değil, soyu bakımından bir barbar" olarak niteler ve askerlerinin büyük bir kısmı kralın harcamalarıyla beslenen aşırı derecede büyük bir ordudan bahseder. Velleius bu askerlerin neredeyse Roma standartlarında yetiştirildiğini söylediğinde şüphesiz abartmıştı, ancak Maroboduus açık bir şekilde, birçok nesil boyunca kabileler arasında görülen en güçlü önderdi. Topraklarını Germania, Noricum ve Pannonia'daki eyaletlerdeki sınırlara kadar gidiyordu, bu bölgelerden mülteciler kabul etmiş olmasına karşın Velleius,

15 Dio 55. 13. 1a, 29. 5-7, Velleius Paterculus 2. 104. 2-107. 3; Lahnau-Waldgirmes bölgesindeki buluntular için bkz. R. Wolters, *Die Schlacht im Teutoburger Wald* (2008), s. 65-9.

kralın Romalılara karşı düşmanca bir eylemde bulunmadığını açıklar. Bu konuda en fazla, kralın elçilerin bazen makul bir itaat gösterdiğini, bazen de "kendilerini tıpkı eşit konumdaymış gibi göstermeye" cüret ettiklerini söyleyebilmiştir.[16]

Yabancı bir önderdeki böylesine bir "gurur" en azından Roma ordusunun görünümünde yeterli bir teminattı. Karşılıklı korku ve kuşku durumu besliyordu, Maroboduus gücünü artırıyordu ve aynı zamanda daha çok bir tehdit gibi görünüyordu. Germania'daki ordulardan büyük bir birlik toplandı. Bu ordu, bir önceki yılki operasyonlarda Tiberius'a yardımcı olmasından ötürü *ornamenta triumphalia* kazanmış, MÖ 19 yılının konsülü deneyimli ve olgun bir adam olan Gaius Sentius Saturninus'un komutasına verildi. Bu ordu Maroboduus'a karşı kuzeyden yürüyecek, bu sırada Tiberius da Tuna bölgesindeki ordulardan oluşturulan bir birlikle güneyden gelecekti. MS 6 yılının ilkbaharında saldırı başladı. İki Roma ordusu, Roma eyaletleriyle Marboduus'un krallığı arasında yaşayan kabilelerin topraklarını zorluyordu. Bir çarpışma olmadı, Cermen kral da saldırıya geçmeyip Roma orduları neredeyse bir araya gelip kendi birliklerinden birkaç günlük mesafede bulunana kadar geri durdu. Ardından, tam da savaşmaya veya teslim olmaya mecbur kalmadan önce Romalıların Balkanlardaki eyaletlerinden ciddi bir isyan haberi geldi ve her şey değişti. Tiberius, Maroboduus'a barışın sağlanması için koşullar sundu. Kral, başka bir seçeneği kalmadıkça Romalılarla savaşa girme riskini almak istemiyordu ve bu koşulları kabul etmekten memnun kalmıştı. Böylece Roma orduları bölgeden dönüp, çok daha acil bir gelişme olan isyanla başa çıkmak üzere geri çekildi.[17]

Pannonia ve Dalmatialıların isyanı, Romalıların kendinden emin bir şekilde güvenli olarak gördüğü bölgelerde hızla yayıldı. Birçok isyan gibi bu da, hiçbir zaman Romalılardan bir yenilgi almamış olan ve gençken büyüyüp yetişmiş olan bir neslin sayesinde çıkmıştı. Maroboduus'a karşı yapılacak savaşta destek olması için Illyricum'da yardımcı birlikler toplandığında söylenene göre yere kabile üyeleri kendi sayılarına bakıp güçlerini fark etmeye başlamış. Eyalet nüfusunda, Roma

16 Velleius Paterculus 2. 108. 1-109.4; genel olarak Marcomanni ve Suebi kabileleri için bkz. Tacitus, *Germania* 38-41, Strabo, *Geog.* 7. 1. 3.

17 Velleius Paterculus 2. 109. 4-110. 2, Dio 55. 28. 6; Maroboduus'a atfedilen oldukça retorik bir konuşmada, ona karşı 12 lejyon toplandığı iddia edilir, bkz. Tacitus, *Ann.* 2. 46.

askerî gücünü veya para havuzunu destekleyecek olan asker, besi hayvanları ve tahıl tedarik etme yükü genelde halkın üzerindeydi, özellikle de bu işi denetleyenler acemi, yozlaşmış veya her ikisi de olunca. Bu isyanın önderlerinden biri daha sonra şöyle iddia etmiştir: "Bu konuda suçlanacak olan siz Romalılarsınız; çünkü sürülerinize muhafız olarak köpek veya çoban değil kurt gönderdiniz."[18]

Bu hoşnutsuzluk kabile üyelerinin kendi mevcutlarıyla daha da besleniyordu, özellikle de planlanan Bohemia fethi için bölgeden toplanan seçme Roma birliklerini gördüklerinde. İsyan, eyaletlerdeki Romalı tüccarlara ve diğer sivillere saldırılarla başladı. Roma askerî doktrinine göre herhangi bir isyan işaretini, hızlı bir şekilde eldeki bütün birliklerle saldırarak mümkün olduğunca hızlı bastırmak gerekiyordu. Bu konuda hareketsiz kalmak bir zayıflık olarak görülürdü ve daha fazla insanı, isyana katılmak için teşvik ederdi. Öte yandan böylesine hızlı karşı saldırılarda, söz konusu birliklerin ciddi bir direnişe karşı koyamayacak kadar zayıf olması riski vardı. Ne kadar küçük olursa olsun bir Roma yenilgisi isyanı daha da alevlendirirdi. Detaylar belirsizdir ama en iyimser görüşle isyanı bastırma konusunda başarısızlıklar ve muhtemelen küçük yenilgiler de vardı. Bunlardan en azından biri ciddiydi, hatta Velleius, kıdemli lejyonerlerden müteşekkil bir birliğin katledildiğinden bile bahseder.[19]

Diğer eyaletlerde de sorunlar vardı. Kaynaklarda o sıralarda Afrika sınırlarındaki seferlerden -burası, senato yönetiminde içinde bir garnizonun olduğu son eyaletti- ve Küçük Asya'daki Isauria'daki sorunlardan bahsedilir. Yine bu yıl, Suriye'nin yönetiminde olan, imparatorluk *legatus*'u Publius Sulpicius Quirinius, saha ordusunun büyük bir kısmıyla Yahudiye bölgesinde müdahalede bulundu. Herodos'un oğlu Archealus tebaası için o kadar istenmeyen biri olmuştu ki tahttan indirilmiş ve Galya'da rahat bir emeklilik hayatı yaşaması için gönderilmişti. Böylece Büyük Herodos'un eski krallığının büyük bir parçası doğrudan yönetim altına alındı ve bir Roma eyaleti yapıldı. Bölge, alışılmadık şekilde bir senato üyesinden ziyade atlı sınıfından bir *praefectus* tarafından yönetilecekti. Bu, Mısır'dan sonra böyle bir şeyin söz konusu olduğu ilk

18 Dio 56. 16. 3 (Loeb çevirisi).

19 Dio 55. 29. 1-30. 6, Velleius Paterculus 2. 110. 2-6; Roma ordusunun isyana cevabı için bkz. A. Goldsworthy, *The Roman Army at War 100 BC-AD 200* (1996), s. 79-95.

bölgeydi ancak bu yöntem daha sonra da tekrarlanacaktı. Quirinius, sürecin bir parçası olarak bir nüfus sayımı gerçekleştirdi. Nüfus ilk kez sicil kaydına yazılmaya ve yerel bir kraldan ziyade doğrudan Romalılara vergi ödemeye mecbur kaldı, bu da kısa süre içinde ciddi şiddet olaylarının patlamasına yol açtı. Roma, tıpkı MÖ 4 yılında Büyük Herodos'un ölümünden sonra yaşanan karışıklıklarda olduğu gibi buna karakteristik olarak vahşice ve oldukça etkin bir şekilde karşılık verdi.[20]

Imperator Caesar Augustus, altmış dokuz yaşında aynı anda birçok cephede ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldı. Görünüşe göre bir süreliğine soğukkanlılığını kaybetmişti. Plinius, Augustus'un dört gün boyunca yemek yemeyi reddedip ölmek istediğini belirterek umutsuzluğa düştüğünü iddia eder. Illyricum'daki isyan, İtalya'ya en yakın eyaletlerden birini etkilemişti ve başından beri bu büyük bir isyandı. Augustus bu bölgede deneyim kazanmış biriydi, bu yüzden buradaki savaşçıların ne kadar sert, arazinin de askerî sefer için ne kadar zorlu olduğunu biliyordu. İlk olarak, Bohemia'da ne olacağını bilemezdi, eğer Maroboduus barışı kabul etmekten ziyade savaşmayı tercih etmiş olsaydı, isyanla başa çıkmak için gereken birçok askeri toplamak çok zor olurdu. İmparatorluğun geri kalanındaki lejyonları operasyon bölgesine hızlı bir şekilde getirmek için ya çok uzaktaydı ya da hâlihazırda diğer sorunlarla ilgileniyorlardı. İtalya'da yalnızca dokuz muhafız alayı, Cermen muhafızlardan oluşan küçük birliği, şehir kohortları ve imparatorluk filoları vardı, ancak bütün bunlar birleştiğinde çok küçük bir saha ordusu olarak görülürlerdi.[21]

Son derece ironik bir şekilde yeni yıl, askerî bütçenin yeniden düzenlenmesiyle başlamıştı. Bu, meseleyi kalıcı ve sürdürülebilir bir temele oturtmak amacıyla düşünülmüştü. Augustus bu amaç doğrultusunda Askerî Hazineyi (*aerarium militare*) kurarak kendi cebinden 170.000.000 *sestertius* bağışladı. Ayrıca, üç yıllık görev süresi boyunca hazineyi denetlemesi için üç tane eski *praetor*'a görev verdi. Bu hazine askerlerin maaşını ve artık terhis durumunda toprak yerine verilen ikramiyeyi ödeyecekti. O an 28 tane lejyon vardı, emeklilik ikramiyesi ödemesini geciktirmek suretiyle masrafları düşürme yöntemi olarak hizmet süresi 16 yıldan 20 yıla çıkarıldı. Kıdemli askerler için -Illyricum'daki isyanın

20 Dio 55. 27. 6-28. 4, Josephus, *BJ* 2. 111-118, *AJ* 17. 314.
21 Augustus'un intihara kalkışması için bkz. Pliny, *NH* 7. 149.

ilk aşamalarında katledilen askerler gibi- bu süreye bir 5 yıl daha eklendi. Böyle olsa bile bu, uzun vadede sürekli kaynak bulmayı gerektirecekti. Augustus bu finansmanı sağlamak için, yakın aile dışından birine geçen miraslardan yüzde beş oranında vergi alınması kuralını getirdi. Böylece yaklaşık 150 yıldır, İtalya'da yaşayan vatandaşlardan ilk kez vergi alınmış oldu ve bu duruma başından beri kızgınlık duyuldu.[22]

Artık hızla yayılmakta olan bir isyanla karşı karşıya olunduğu için öncelik, uzun vadede istikrardan, isyanla başa çıkmak için derhal yeni asker toplamaya geçti. Augustus senatoda, hızlı bir şey yapılmazsa düşmanın on gün içinde Roma'ya ulaşabileceğini açıkladı. Öte yandan diğerleri de bu tehlikeyi, Kartaca ile yapılan büyük mücadeleye benzetiyordu. On yıllar sonra ilk kez Roma'da bir celp yapıldı. Yeteri kadar gönüllü olmayınca sınırlı celp kadar normalde fizikleri veya işleri dolayısıyla askerlik hizmeti için uygun görülmeyen kişilerin askere alınması söz konusu oldu. Yeni kohortlar oluşturuldu, öte yandan bunların en sonunda lejyonlara dahil olması mı yoksa bağımsız birlikler olarak kalması için mi oluşturulduğu belli değildir. Aynı zamanda zenginlerden köleler istendi, bu kölelere özgürlük ve vatandaşlık verildi, ardından özel kohortlara yazıldılar *-cohortes voluntariorum civium romanorum* (Roma vatandaşlarından oluşan gönüllü kohortlar). Farklı üniforma ve teçhizat kadar bu unvan da söz konusu birlikleri lejyonlardaki özgür doğan kişilerden ayırıyordu.[23]

Orta hâlli kesimlerden, hem mevcut olan hem de yeni toplanan ordularda önder olarak üstlerine düşeni yapmaları isteniyordu. Augustus, özellikle de senatör ve atlı sınıflarından genç gönüllüler istedi. Yıllar boyunca atlı sınıfı arasında çok daha büyük bir kimlik algısı oluşturmuş, Gaius ve Lucius'u sembolik önderleri yapmış, geleneksel olarak askerî hizmet için uygun kişilerin süvari olarak yılda bir kez geçitte yer alması uygulamasını geri getirmiş ve bu sınıfı, yaşları ve fizikleri uygun kişiler için sınırlamıştı. Bu günlerde süvari olarak değil de yardımcı birlik komutanları ve lejyon *tribunus*'ları olarak hizmet ediyorlardı, MS 6 yılında bazıları gönüllü olmuştu ve geri kalan çoğu da devlet emrederse askerliğe gitmeye hevesliydi. Çok az bir kesim bunu istemiyordu,

22 Dio 55. 24. 9-25. 6, *Res Gestae* 17, L. Keppie, *The Making of the Roman Army* (1984), s. 147-8.

23 Bkz. Suetonius, *Augustus* 25. 2, Velleius Paterculus 2. 110. 6-111. 2, vatandaşların askere alınması için Keppie (1984), s. 168-9, V. Ehrenberg & A. Jones, *Documents Illustrating the Reigns of Augustus and Tiberius* (2nd edn, 1975), s. 368.

ünlü bir vakada atlı sınıfına mensup bir aile babası, askerî hizmet için fiziksel olarak işe yaramaz hâle gelmeleri için oğullarının parmaklarını kesmişti. Augustus bu adamı mahkemeye vermiş, mahkûm etmiş ve köle olarak satılması suretiyle cezalandırmış, ayrıca mülkiyetini de açık artırmayla satmıştır. Bu adam, *publicani* -devlet sözleşmelerini yapmaya ve bazı vergileri toplamaya devam eden firmalar- şirketlerinden birine mensuptu. İş arkadaşları onun için talepte bulununca Augustus bu adamı, azatlılarından birine sembolik bir ücrete satmıştır. Mahkûm, taşrada bir bölgeye gönderilecek ve burada esaret altında tutulacaktı, ancak kötü bir muamele görmeyecekti.[24]

Devlete hizmet etme konusunda bütün sınıflarda yeteri kadar kişinin isteksiz olması büyük sorunların bir parçasıydı. Bütün Romalı mukimler için yangın hâlen ciddi bir riskti, son zamanlarda çıkan birçok karışıklık da Augustus'u yedi *vigiles* kohortu kurmaya mecbur bırakmıştı. Bu birliklerin her biri şehrin iki bölgesinden mesuldü, itfaiyeci ve gece devriyesiydiler. Buradaki adamların çoğu azatlıydı. Bu, Roma'daki nüfusun büyük çoğunluğu kadar bu zamanda her türden insan gücünün yetersiz olduğunu da gösterir. Bu yeni ekibi finanse etmek için kölelerin satılma ücretinden yüzde ikilik bir vergi de alınmaya başladı. Ayrıca yiyecek kıtlıkları da söz konusuydu, bunlara muhtemelen kötü hasatlar veya tahılın Roma'ya taşınması esnasında yaşanılan sorunlar sebep oluyordu. Gladyatörler ve satılık köleler de dahil olmak üzere pis boğazlı herkesin, şehrin 160 km yakınına gelmesi yasaklandı. Aynı zamanda bazı devlet işleri de askıya alındı, senatörlere taşrada kalma ve senato toplantılarına katılmama izni verildi. Yeterli çoğunluk olmasa bile oyların geçerli olabilmesi adına bir muafiyet de tanındı.[25]

Her zamanki gibi bu zor zamanlar, memnuniyetsiz kişilerin söylenmesine yol açmıştır. Etrafta az çok devrim imasında bulunan anonim kitapçıklar dolanıyordu. Bunların Augustus'u mu yoksa yakınındakileri mi -hatta kamu görevlilerini mi yoksa suçlanacak veya popüler olmayan senatörleri mi- hedeflediğini söylemek zordur. Dio, insanların bu kışkırtıcılığın büyük kısmını Rufus adında birine -ona Publius derken Suetonius Plautius der- mal ettiğini söylerken birçok kişinin onun çok

24 Suetonius, *Augustus* 24. 1, genel olarak bkz. Nicolet (1990), s. 99-101.

25 *Vigiles* için bkz. Dio 55. 26. 4-5, G. Watson, *The Roman Soldier* (1985), s. 19-20; diğer sorunlar için bkz. Dio 55. 26. 1-27. 3.

muğlak olduğunu ve gerçekten planı yapacak kişi olacak kadar zeki olmadığını belirtir. Modern araştırmacılar ise bu eylemi, Iulia ve ailesinin lehine olacak şekilde Livia'nın oğullarının güç kaybetmesi durumunda iyi olacağını düşünen kişilerle bağdaştırır. Dio, bu yeni miras vergisini memnuniyetsizliğin bir kaynağı olarak görür. Bu düzenlemenin, hatırı sayılır miktarda mülkiyeti olan kişileri etkilediği düşünüldüğünde tarihçiler, daha büyük hoşnutsuzluklara odaklanmayı uman Iulia'nın ailesini destekleyen kişilerin bir siyasi manipülasyonu olmasından şüphelenirler. Ne var ki bu tür tahminler varsayımsaldır.[26]

Birkaç ay boyunca devam eden kıtlıklar Augustus'u, doğum gününde halka açık festivallerin yapılmasına izin vermemeye sevk etti. Tahıl tedariki sistemini geliştirecek birçok eski konsül görevlendirdi ve bu sırada, Roma'da yoksulluk yardımı alan kişilere kendi cebinden gıda dağıttı. Gıda stokları yavaş yavaş daha normal aşamalara geldi ve kutlama yapmak için uygun zaman oluştu. Tiberius'un kardeşi Drusus'un anısına, Germancius ve Claudius'un başkanlık yaptığı gladyatör oyunları düzenlendi. Claudius fiziksel açıdan zayıf biriydi, gözü seğiriyordu ve kekeliyordu, ayrıca kamu kariyerinin askerî gerekliliklerini yerine getiremeyecek durumdaydı. Annesi onu "doğanın tamamlamadan bıraktığı bir mucize" olarak tanımlıyordu ve insanları "oğlum Claudius kadar aptalsın" diyerek aşağılamaya bayılıyordu. Claudius hayatının bu döneminde, her ne kadar oyunlar esnasında muhtemelen dış görünüşünü gizlemek amacıyla normal togadan ziyade ağır bir pelerinle sarmalanmış olsa da, kamuoyunun karşısına çıkacak biri olarak görülüyordu. Tiberius, forumdaki yeniden yapılan Castor ve Pollux Tapınağı'nı kutsadığında Drusus bir kez daha anıldı. Böylece Tiberius, Caesar ismi kadar eski ailesinin ismini de taşıyacak şekilde Tiberius Iulius Caesar Claudianus olarak anıldı.[27]

IULIA'NIN ÇOCUKLARI

Evlatlık edinmesinden sonraki yıllarda Postumus'un neler yaptığını ayrıntılarıyla anlatmak zordur. MS 5 yılında halka açık bir şekilde ama büyük bir tantana da olmadan erkeklik yaşına girdi. Bu, yaşı geldiği zaman

---

26 Suetonius, *Augustus* 19. 1, Dio 55. 27. 1-2, Birch (1981), s. 450-52, Levick (1999), s. 55-9, T. Wiedermann, 'The political background to Ovid's *Tristia* 2', *Classical Quarterly* 25 (1975), s. 264-71, özellikle 265-8.

27 Dio 55. 26. 2-3, 27. 3-5, Suetonius, *Claudius* 2. 2.

Mars Ultor Tapınağı'nda gece karanlığında bir oraya bir buraya giden Claudius'un acelesinden daha iyiydi. Aile, Claudius'un halkın nazarına karşı ne kadar açık olacağı konusunda bir karar vermemişti henüz. Postumus hâlen gençti, bu yüzden kamuda bir görev almamış olması belki de şaşırtıcı değildir. Claudius'un tersine güçlü ve atletik biriydi, ancak bütün kaynaklarımız öfkeli tabiatına ve ne olacağı belli olmayan tutumlarına imada bulunarak bunların, onun karakteri ve zekâsı hakkında ciddi şüpheler olduğunu iddia eder. Belki de, annesi rezil olduğu zaman henüz on yaşında bile olmadığını ve kardeşleri hızlı bir şekilde terfi ettirilip övülürken kendisinin bunlardan mahrum kaldığını ve annesinin sürgün edildiğini gördüğünü hatırlamak faydalı olacaktır. Belki de artık daha çok tanınmak için baskı oluşturmaya başlamıştı.[28]

MS 5 yılında Augustus, en üst sınıflardan oluşturulup Gaius ve Lucius'un onuruna adlandırılan 10 yeni bölük ekleyerek *Comitia Centuriata*'nın oylama sisteminde bir reform yaptı. Artık ilk oyu bu on bölük kullanacaktı; Romalı seçmenlerin, kazananları desteklemeye meyilli olduğu düşünüldüğünde bunlar diğer bölüklerin izleyeceği yol için bir örnek oluşturacaktı. Bu değişiklik muhtemelen tesadüfiydi ve devlet kurumlarının daha düzgün bir şekilde işlemesi için uzun vadeli gayretlerin bir parçasıydı. Ancak, aday bile olmadığı hâlde bölüklerin Gaius Caesar'ı konsül seçtiği MÖ 6 yılındaki olayın tekrarlanmasını engellemek için birçok şey de yapacaktı. Hırslı kişilerin, kendilerinin yükselmesi için Postumus'ta bir fırsat görmüş olması son derece muhtemeldir. Belki de delikanlı akılsızca konuşmuş veya davranmıştı ve yavaş yavaş Augustus'un güvenini kaybetmişti. MS 7 yılında 17 yaşındaki Postumus'a en sonunda bir kamu görevi verilmesi ve Pannonia'ya gidip sefere katılması talimatıyla yeni toplanan birliklerin komutasına geçirilmesi bekleniyordu. Ne var ki bu görev onun yerine Germanicus'a verildi.[29]

Görünüşe göre Postumus kademeli bir şekilde gözden düşmüştür. İlk başta, zamanının büyük kısmını balık tutarak geçirdiği Napoli Körfezi'ndeki Surrentum'a (bugünkü Sorrento) gönderilerek kınanmıştı. Daha sonra Augustus onun evlat edinilmesini resmî bir şekilde iptal etmiştir

28 Dio 55. 32. 1-2, Suetonius, *Augustus* 51. 1, 65. 1, *Claudius* 2. 2, Velleius Paterculus 2. 112. 7, Tacitus, *Ann.* 1. 5-6, Birch (1981), s. 446-52, B. Levick, "Abdication and Agrippa Postumus", *Historia* 21 (1972), s. 674-97, özellikle 690-93.

29 Dio 55. 32. 1, Levick (1999), s. 51-2, A. Jones, "The Elections under Augustus", *JRS* 45 (1955), s. 9-21, özellikle 13-17.

ve Postumus artık bir Caesar değil, Vipsanius Agrippa olmuştur. Babasından miras edindiği mülkü de elinde kalmadı, Augustus bunun büyük kısmını askerî hazineyi doldurmak için kullandı. Postumus bu konuda çok fazla şikâyet etti ve özellikle de Livia'ya saldırdı. Böylece en sonunda, Korsika yakınlarındaki küçük Planasia Adası'na sürgüne gönderildi ve burada sıkı bir gözetim altında tutuldu. Tiberius ile annesinin, gelecekteki potansiyel bir rakibi ortadan kaldıracağı yönünde uzun zamandır bir şüphe vardı, bu şüphe hâlen araştırmacıların dikkatini çeker. Bir miktar doğruluk payı olabilir, ancak büyük ihtimalle Postumus kendi sonunu hazırlamıştı. Birçok konuda olduğu gibi bu hususta da Augustus'a yön veren kişi karısı olabilirdi, fakat delikanlının büyüyüşünü izlemişti ve onun karakterine dair iyi bir fikri olmalıydı. Ailenin Claudius'taki fiziksel zayıflık kadar iddia edilen zihinsel zayıflığa da müsamaha göstermek istediğini ve buradan hareketle Postumus'un ahmaklığına veya daha da kötüsüne izin vereceğini iddia etmek bir hatadır. Claudius, Caesar'ın oğlu değildi veya onun haleflerinden biri olarak görülmüyordu.[30]

Postumus, Augustus'un tek torunu olarak, ortadan kaldırılmadığı sürece MS 4 yılında kolayca görmezden gelinemeyecek biriydi. Augustus, delikanlının karakterinden çoktan şüpheye düşmüş olabilirdi lakin onun bir şeyleri öğreneceğini, kararlı ve liyakatli bir adam olacağını ummuştu. Evlatlık edinmesinden sonra dahi ona herhangi bir kamu görevinin verilmemiş olması, Tiberius veya annesinin ondan kıskanç bir şekilde şüphelenmesi değil genel olarak temkinli olunduğu ihtimalini öne sürer. Postumus gelişmeyi başaramayınca Augustus onu reddetmiştir. Daha sonraki zamanlarda Tacitus, delikanlının aslında bir suç işlemediğini belirtmiştir, hangi eylemin Postumus'un reddedilmesine yol açtığını söylemek de güçtür. Hiç şüphesiz siyasi rekabetin bir rolü olmuştu, ancak kaynaklarımızın, Postumus'un sürgün edilmesine yol açan şeyin karakteri ve davranışları olduğu kanısında olması muhtemelen doğrudur.[31]

MS 7 yılında Germanicus birliklerini Pannonia'ya götürdü. Kendisini asker olarak kanıtlamaya başlayan kişi o olmuştu. Hâlen düşük bir rol oynuyordu, diğer ordu birlikleri de bölgeye başka kişilerin komutasında gitmişti. Tarihçi Velleius Paterculus, Germanicus'un bu ordulardan

30 Dio 55. 32. 1, Levick (1972), s. 690-97, Birch (1981), s. 448-51, 455-6, Barrett (2002), s. 57-65.

31 Tacitus, *Ann.* 1. 3.

birine komuta ederek o yıl *quaestor* olarak görevini yerine getirmekten ziyade sahada hizmet ettiğini mağrur bir şekilde anlatır. Üst komutada ise, bir önceki yıl hızla sınıra giden Tiberius vardı. Bu zorlu bir seferdi; komşu bölgelerdeki halkların yakınlardaki eyaletlere saldırıları, ayaklanmayı bastırması için gönderilen bazı Roma birliklerini püskürtmüştü. Bu, Maroboduus'un geçici bir zayıflıktan istifade etmek yerine barışı korumanın daha avantajlı olduğunu düşünmesi konusunda Romalıların ne kadar şanslı olduğunun bir başka göstergesidir. Maroboduus bu noktadan itibaren Roma'nın güvenilir bir müttefiki olarak kalmıştır ve bunun sonucunda da kendi konumuyla övünmüştür.[32]

Bölgedeki savaş büyük ölçekliydi ve özellikle de asilerin çoğu geçmişte Romalılarla yardımcı birliklerde hizmet ettikleri için genelde şiddetliydi. Bunlar Latinceyi anlıyorlardı, lejyonların nasıl işlediğini biliyorlardı ve birçok kabile ordusundan daha disiplinliydiler. Birçok kez Roma saha orduları durdurulmuş ve geri çekilmeye mecbur edilmiştir ya da ancak büyük zayiatlar verdikten sonra üstün gelebilmişlerdir. Aynı zamanda birden fazla kuşatılmış olan garnizon da tam zamanında kurtarılmıştır. Bir keresinde Tiberius kendisini, iç savaşlardan beri toplanan en büyük Roma ordusunun başında bulmuştur. Bu ordu on lejyon, 70 yardımcı birlik kohortu, 14 süvari taburu, 10.000 kıdemli asker -bunlar muhtemelen orduya tekrar çağırılan askerlerdi, askerlik hizmetinin son dönemlerinde olanlar değil- Trakya kralı tarafından verilen müttefik birlikler ve diğer dost önderlerden oluşuyordu. Bu birlik, toplam Roma ordusunun üçte birinden fazlasıydı ve seferleri boyunca Iulius Caesar'ın komuta ettiği ordulardan çok daha büyüktü. Tiberius bu ordunun beslemek ve etkin bir şekilde kontrol etmek açısından çok büyük olduğunu hızla fark etti, bu yüzden kısa bir süre sonra orduyu birkaç ayrı saha birliğine böldü. Yine de bu, isyanı halletmesi için gönderilen bütün birlikleri içermiyordu. Toplamda Pannonia ve Dacialılara karşı 15 lejyon ile çok sayıda yardımcı birlik savaşmıştır. Böylece, bütün Roma ordusunun yarısından çoğu, tek bir eyaletteki isyanı bastırmak için üç yıl boyunca zorlu bir sefer düzenledi.[33]

Bu, Actium'dan beri en ciddi savaştı ve ondan çok daha şiddetliydi. Asi orduların Roma'ya karşı yürüyüşe geçtiği yönündeki abartılı

32 Velleius Paterculus 2. 111. 3-4; bu savaş için genel olarak bkz. Dio 55. 29. 1-32. 4, 34. 4-7, 56. 11. 1-17. 1, Velleius Paterculus 2. 110. 1-116. 5.

33 Velleius 2. 113. 1-2, Suetonius, *Tiberius* 16. 1, Goldsworthy (1996), s. 35-7, 116-25.

konuşmalar hayal ürünüydü, lakin yine de bu, MÖ 30 yılından beri yaşanan diğer küçük savaşlardan başka bir mücadeleydi, çok daha büyüktü ve kazanması çok daha zordu. Bir süreliğine -belki de yalnızca kısa bir süreliğine- bu, erdemleri ve hürmetleri hak ettiğinden, tanrılar tarafından Roma halkına ve onun önderine verilen kaçınılmaz, sürekli bir zaferle övünen Augustus'un önderliğinin temeline meydan okumuştu. Bunun büyük bir kısmı propagandaydı, fakat böylesine sık tekrar edilen temaları bu konuda işe yaramak için tasarlanan kişilerin dahi sindirememesi zordur. Bir savaş ve eyaletin kaybedilmesi ihtimali şok edici bir şeydi ve bu propaganda ögelerinin artık kazanmayı hak etmediğini ima ediyordu. İşte bu durum, savaşın başında Imperator Caesar Augustus'un nerdeyse çöktüğünü açıklamaya yeter: Yaratmış olduğu her şeyi tehdit altındaydı. Sinirlerine hâkim olduktan sonra bile hâlen korku duyduğuna dair işaretler vardı ki bu korkuları, daha sonraları Tiberius'un savaşı yeteri kadar hızlı bir şekilde kazanamadığını belirttiğinde kendisini belli etmiştir.[34]

MS 7 yılında Augustus yetmişinci doğum gününü kutladı. Artık iyice yaşlandığına ve sağlığının kötüleştiğine dair açık belirtiler vardı. Bir sonraki yıl iş yükünü azaltmaya başladı. Bazı isteklerini sunmak veya *princeps*'i övmek için sürekli bir şekilde Roma'ya gelen müttefik önderlerin ve toplulukların gönderdiği elçilerle ilgilenmesi için üç eski konsül görevlendirildi. Artık senatoya daha az gitmeye başladı, her ne kadar mahkeme duruşmalarına başkanlık etmeye devam etse de bunlar artık kamu yapılarında değil Palatinus'taki külliyesinde gerçekleştiriliyordu. Seçimlere artık katılmıyor, adaylar için desteğini göstermiyordu, bunun yerine tavsiyelerini yazıyordu ve bunu seçmenlerin görmesi için sergiletiyordu. Yine de Augustus'un bu zayıflığını abartmamalıyız, yaşlılara özgü kararlılığına dair bazı işaretler vardır. MS 8 yılında -ve muhtemelen diğer yıllarda da- operasyon bölgelerine yakın olabilmek için, Illyricum sınırındaki Ariminum'a (bugünkü Rimini) kadar gitmişti.[35]

MS 7 yılında tekrardan gıda kıtlıkları baş gösterdi ve bunlar daha büyük karışıklıklara yol açtı. Çıkan ayaklanmalar bir sonraki yılın seçimlerini o kadar kötü bir şekilde aksattı ki seçimler düzenlenemedi, böylece

34 Dio 55. 31. 1 Augustus'un, Tiberius'un savaşı yeteri kadar hızlı bir şekilde nihayete erdiremediğini düşündüğü iddiası için -halbuki daha önceleri komutanlarına dikkatli olmalarını salık veriyordu- bkz. Suetonius, *Augustus* 25. 4.

35 Dio 55. 33. 5-34. 3.

bütün kamu görevlilerini Augustus atadı. Buna, Tiberius'u ve ailesini destekleyen veya Postumus'a güvenmeyen hiziplerden bağımsız bir şekilde adaylar arasındaki rekabetin sebep olduğunu söyleyebiliriz. Lakin MS 8 yılında, Agrippa ile Iulia'nın kızı olan Iulia, zina yaptığı gerekçesiyle mahkûm edildi ve annesi gibi bir adaya sürgün edildi. Onun durumunda, Decimus Iunius Silanus adında tek bir âşığından söz ediliyordu. Bu adama Caesar'ın dostluğunu kaybettiği ve "gönüllü" bir şekilde sürgüne gitmesi gerektiği söylendi. Iulia'nın kocasının akıbeti ise belli değildir, ancak suçlama zina olduğu için muhtemelen hâlâ hayattaydı. MS 1 yılındaki konsüllüğüne rağmen Lucius Aemilius Paullus hiçbir büyük komuta yetkisi almamıştı. Suetonius, Augustus'a karşı komplo kuran kişiler arasında bu adamın da olduğunu söyler. Hiçbir tarih yoktur ve bu adamın ne yaptığının detayları da bilinmiyor, fakat sürgüne gönderilmemişse bile karısının rezaletinden sonra bu gerçekleşmiş olabilir. Sonraki aylarda Iulia doğum yapmıştır fakat Augustus çocuğun büyütülmesini ve ortaya çıkarılmasını istememiştir. Bu, *princeps*'in olduğu kadar ev reisinin de ne kadar sert yetkilerinin olduğunu bir kez daha hatırlatır.[36]

Şair Ovidius da bütün bu meseleye istemeden dahil olmuştu. Ünlü şair resmî olarak sorgulanmadı bile. Kendisine, Karadeniz'deki Tomi şehrine gidip aksi belirtilmedikçe orada kalması emredildi. Burası, imparatorluğun -ve Yunan-Roma kültürünün- sınır bölgesiydi. Ovidius burada, bağışlanması ve geri dönmesine izin verilmesi için art arda şiirler yazacaktı. Ne yazık ki -meselenin hassas olduğu düşünüldüğünde beklenildiği üzere- bu şiirler, gerçekleşen skandalın detaylarına dair bize bir şey katmaz. Ovidius patavatsızlık yaptığı yönünde suçlanmıştır -muhtemelen görmemesi gereken bir şey görmüştü. Ayrıca daha genel olarak, *Aşk Sanatı* adlı şiirinde insanları kötü yola sürüklediği gerekçesiyle suçlanmıştı. Bu şiir on yıldır piyasadaydı, bu yüzden konuyla pek de ilgisi yoktur. Artık gücünü kaybeden, son zamanlarda korku duyan ve birden parlamaya daha yatkın hâle gelen yaşlı Augustus, evlilik dışı ilişkilerin bu kadar neşeli bir şekilde övülmesinin gençler üzerinde kötü bir etki bıraktığını düşünmüş olabilir. Ancak daha ciddi olan şey muhtemelen diğer suçuydu.[37]

36 Suetonius, *Augustus* 65. 1, 4, 72. 3, 101. 3, Tacitus, *Ann.* 3. 24, 4. 71, Pliny, *NH* 7. 75, Birch (1981), s. 452-4, R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 432, 468, (1986), s. 115-27, 188-99.

37 Ovid, *Tristiae* 2. 207 "iki suç, bir şarkı ve bir hata"dan bahseder; değerlendirme için bkz. R. Syme, *History in Ovid* (1978), s. 206-29.

Sonuç olarak bu olay hâlen muğlaktır. Bu cinsel skandalın altında siyasi bir komplonun gizlendiğini görmenin araştırmacılar için çekici bir şey olduğu anlaşılabilir bir durumdur, hele hele Paullus'un komplo-culardan biri olarak anıldığı düşünülünce. Bu entrikanın ne olduğuna dair yapılan yorumlar farklıdır ve bunlar, Paullus'un hâlen Roma'da olup olmadığına göre değişir. Ancak bu olay sürekli olarak, Tiberius'un egemenliğine ve gelecekte devlete önderlik etme ihtimaline meydan okumak için bir girişim olarak görülür. Şaşırtıcı bir iddiaya göre Iulia ve Silanus, evlenebilmek -belki de Ovidius'un da şahit olduğu bir seremoni düzenlemişlerdi- ve Augustus'u, torununun yeni kocasını yüksek bir makama getirmeye zorlamak için komplo kurmuştu. Her ne kadar çekici olsa da bütün bunlar birer varsayımdır; işin içinde başka senaryolar da olabilir. Eğer bir komplo söz konusu olmuşsa, bu bir işe yaramamıştı ve muhtemelen en başından beri acemice tasarlanmış ve uygulanmıştı. Iulia yalnız bırakılmış gibi hissetmiş olabilirdi, ancak bunun onu bir aşk ilişkisine veya tehlikeli bir siyasi dedikoduya -veya her ikisine- sokmuş olmasını söylemek imkânsızdır. Daha sonraki yıllarda Augustus iki Iulia'dan ve Postumus'tan "üç çıban" ya da "üç ülser" olarak bahsedecekti. Bunların suçları belki de, iktidar için hırslı maceralara girmekten ziyade onun istediği gibi yaşamayı başaramamalarıydı.[38]

Sonuç aynı olmuştu. Augustus'un ardından Livia'nın sülalesinden kişiler gelecekti. Bu belki de, iktidar için gizli kapaklı verilen mücadeledeki zafer kadar ayrıca şans eseri bir durumdu. MS 9 yılında Tiberius Roma'ya döndü, Balkanlardaki isyanı bastırmasından ötürü hak ettiği üzere bir zafer alayı düzenleme hakkı kazandı. Yavaş olsa da işini hakkıyla yerine getirmişti, savaşın daha sonraki dönemlerinde şiddet kadar arabuluculuk da yapmış olabilir. İsyandaki ele başlarından en azından birinin canı bağışlanmıştı. Bu, bir isyan bir yana herhangi bir savaşta nadiren gerçekleşecek bir şeydi. Ayaklanmalar bir daha tekrarlanmayacaktı ve söz konusu bölgeler, sonraki yüzyıllarda Roma İmparatorluğu'nun istikrarlı ve gittikçe daha fazla müreffeh olacaktı. Kriz bitmiş gibi görünüyordu, zaferle sağlanan bir barış da tekrar hüküm sürecekti. Ardından, Germania'daki korkunç askerî felaketin haberleri geldi.

38 Suetonius, *Augustus* 65. 4, Levick (1999), s. 55-62, Crook, *CAH2* X, s. 108-9 bu iki kaynakta olay dikkatli bir şekilde ele alınır.

22

PAX AUGUSTA

"Doğudaki, batıdaki bölgelere, kuzey ve güneydeki sınırlara kadar yayılan *pax augusta*, dünyanın her köşesini haydutluk korkusuna karşı güvende kılıyor." *Vellius Paterculus, MS 1. yüzyıl başları.*[1]

Arminius, fethedilen halkları sindirme, onları -ya da en azından önderlerini- Roma hâkimiyetini destekleme ve fatihlere katılmaya ikna etme konusunda parlak bir Romalı dahi gibi görünüyor. MÖ 18-15 arasında bir dönemde doğan bu adam, toprakları Ren Nehri' nin doğusundaki Weser Nehri civarında olan Cherusci adındaki bir Cermen kraliyet ailesinden geliyordu. Daha birçok başka asil de kralların kanını taşıyordu. Her durumda krallık, kabilelerin gevşek sosyal ve siyasi yapısında ancak küçük bir rol oynuyordu, bu yüzden kraliyet soyundan gelmek iktidarı garantilemiyordu. Arminius'un babası Segimer, halkı arasında iktidar için rekabet eden nüfuz sahibi kişilerden biriydi. MÖ 1. Yüzyılın son yıllarındaki savaşlarda Romalılara karşı savaşmış olması muhtemeldir. Böyle olmuş olsa bile kısa süre sonra istilacı Roma'ya boyun eğmişti, ayrıca en başından itibaren Segimer'in, yerel rakipleri üzerinde bir avantaja sahip olabilmek amacıyla Roma'yla müttefiklik yapmış olması da eşit derecede muhtemeldir. Dünyadaki daha birçok önder de bu şekilde davranıyor, lejyonların gücünü tehditten ziyade kendi emelleri için araç olarak görülüyorlardı.

Genç Arminius ilk başta, Romalıların yanında savaşması için kendi halkından toplanan yardımcı birliklerdeki bir birimin önderi olarak

1 Velleius Paterculus 2. 127. 3 (Loeb çevirisi).

sahneye çıkar. Genç kardeşi Flavus da kısa süre sonra ona katılıp Roma ordusunda hizmet edecekti. Her ikisi de Roma'da rehine olarak bir süre vakit geçirmiş, Augustus'un Palatinus'taki külliyesinde yaşamış, bu konuda doğrudan bir delil olmasa da *princeps*'in ailesindeki çocuklarla birlikte eğitim almış olabilir. Şüphesiz her ikisi de Latinceyi akıcı bir şekilde konuşur olmuştu ve bu onlara Roma vatandaşlığı verilmesini sağlamıştı, zira Augustus, yalnızca Romalı olmayı hak ettiğini düşündüğü kişilere vatandaşlık verilmesini tercih ediyordu. Ariminus Roma ordusunda büyük hizmetlerde bulunmuş, muhtemelen Germania'daki ve büyük isyan esnasında Illyricum'daki seferlerde savaşmıştı. Bir dönem atlı sınıfı mensubu yapılmıştır ve MS 7 yılında memleketine dönerek Cherusci kabilesindeki en önemli önderlerden biri olmuştur. Atlı sınıfına üye olmak için gerek asgari servet sınırı olan 400.000 *sestertius* bile, Germania'daki bu yeni eyalet standartlarına göre büyük bir servetti. Zengin, bir müttefik olarak kendisini kanıtlamış ve Romalı elitlerin tutumlarına alışkın biri olarak Ariminius, Germania'daki *imparatorluk legatus*'u Publius Quinctilius Varus'un yemek masasına sık sık konuk oluyordu.[2]

Artık ellili yaşlarında olan Varus, Afrika'da prokonsül, Suriye'de de *legatus* olarak hizmet etmiş deneyimli bir valiydi. MÖ 13 yılında Tiberius'un konsül mevkidaşı olan Varus sırayla Agrippa'nın kızı ve Augustus'un büyük yeğeni Claudia Pulchra ile evlenmişti. Augustus onu sadık ve güvenilir biri olarak görüyordu. MS 7 yılında kendisine, Ren sınırından Elbe'ye kadarki oluşmakta olan eyalet toprakları boyunca Germania komutası verilmişti; görevi, *imparatorluğun* dikkati ve kaynakları asi Pannonialı ve Dalmatialılarla başa çıkmaya adanmışken bölgedeki istikrarı sağlamaktı. Varus'un otoritesini destekleyecek beş lejyonu ve hatırı sayılır miktarda yardımcı birliği vardı. Öte yandan bu birliklerin, Illyricum'a gönderilen birimlerden ötürü sayıları büyük ihtimalle azalmıştı. Ek olarak, ordudaki asker sayısında yaşanan kıtlıktan dolayı herhangi bir yeni birliğin Germania'ya gitmiş olması muhtemel değildi. Aynı zamanda şüphesiz birçok hırslı ve yetenekli subay da, itibar kazanmak umuduyla Balkanlardaki büyük savaşta bir konum

2 Arminius ve hayatının erken dönemleri için özellikle bkz. Velleius Paterculus 2. 118. 1-3, Tacitus, *Ann.* 2. 9-10, 88, P. Wells, *The Battle that Stopped Rome* (2003), s. 105-10, A. Murdoch, *Rome's Greatest Defeat. Massacre in the Teutoburg Forest* (2006), s. 75-97, özellikle 83-6; Augustus'un, vatandaşlık verme konusundaki isteksizliği için bkz. Suetonius, *Augustus* 40. 3.

arıyordu. Varus'un da Balkanlara ya da sorunlu bölgeye sınırı olan eyaletlerden birine gönderilmemiş olması, Augustus'un onu doğuştan fevkalâde yetenekli birinden ziyade liyakatli biri olarak düşündüğünü ortaya koyar. MÖ 4 yılında Suriye *legatus*'u iken Iudaea bölgesine yürümüş ve Büyük Herodos'un ölümünden sonra ortaya çıkan karışıklıkları bastırmıştı ama bu operasyonda çok az gerçek çarpışma vardı ve bildiğimiz kadarıyla Varus bir muharebede asla yer almamıştı.[3]

Germania'daki belirtiler ise ümit vericiydi, bunun sebebi ise Arminius gibi asillerin Roma hâkimiyetini kabul etmesi değildi. O tarih itibarıyla Arminius'un babası ölmüş gibi görünüyor ancak amcası ve Segestes de Varus'un sık sık yemek konuğu oluyordu. Segestes, oğlu yeni oluşturulan, Ubii kabilesinin Agrippa tarafından kurulan başkentinde merkezi olan (bugünkü Cologne) Roma ve Augustus kültünün rahibi olan genç bir Cherusci asiliydi. En son büyük çaplı çatışma MS 5 yılında yaşanmıştı, o zamandan beri Germania'daki barış yalnızca Roma'ya karşı yapılan küçük ayaklanmalar ve dönemsel kabile içi şiddet olaylarıyla aksamıştı. Varus'un idaresinde Cermen kabile şefleri anlaşmazlıkları, birbirlerinin topraklarına akın düzenlemekten ziyade *legatus*'a başvurarak çözmeye başlamıştı. Kısa süre önce oluşturulan ve Romalılaştırılan sivil yerleşim yerleri gelişmekteydi. Bunlar, eski ordu üslerinin olduğu veya yakınındaki bölgelerdeydi.[4]

Daha sonraki yıllarda Varus, eyalete henüz fethedilme aşamasında değil de çoktan köklü ve barış dolu bir yer gibi muamele ettiği yönünde eleştirilmiştir. Ayrıca yerlileri hakir görmesi de eleştiriliyordu, ona göre Cermenler "yalnızca biçim ve konuşma açısından insandı, her ne kadar kılıçla boyun eğdirilemeyen kişiler olsalar da yine de yasalara itaat edeceklerdi"'. Ancak bu, geriye dönüp bakıldığında ortaya çıkan bir yorumdur ve Varus'un bütün eylemlerinin mantıklı veya maharetli bir şekilde uygulandığı anlamına gelmez. Varus, kabilelerden düzenli bir vergi almaya başlamıştı. Cermenler geçmişte büyük ihtimalle, Roma'yla girdikleri bir mücadelenin sonunda boyun eğdiklerinde kendilerinden yalnızca besi hayvanı veya tahıl istenmişti. İstenen vergi az ya da çok olabilirdi, fakat bu yeni bir şeydi ve kaçınılmaz bir şekilde Cermenlerin Roma'nın müttefiki değil de tebaası olduğunun bir

---

3 Varus için bkz. Wells (2003), s. 80-86, Murdoch (2006), s. 49-74, R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 401, 424-5, 434, 437.

4 Tacitus, *Ann.* 1. 57-59, Velleius Paterculus 2. 118. 4.

göstergesi olarak bundan nefret edilmişti. Roma eyalet idaresinin uzun tarihi boyunca yolsuzluk çok sık bir sorun olmuştu ve işleri çok daha kötü hâle getiriyor olabilirdi. Velleius, Varus'un açgözlü biri olduğunu, Suriye'deki görevi esnasında "fakir bir adamken zengin biri olduğunu, zengin bir adam olarak ardında fakir bir eyalet bıraktığını" söyler.[5]

Roma'nın hâkimiyetine duyulan nefret, bu yeni vergiyle birlikte iyice büyüdü. Pannonia'da olduğu gibi bu nefret özellikle de, daha önce savaşta lejyonların karşısına çıkmamış genç savaşçılarda daha da şiddetliydi. Aynı zamanda, Roma'nın kudretine duyulan korku, Maroboduus'a saldırdıktan sonra geri çekildikleri ve Illyricum'daki isyanı bastırmak için uzun ve zorlu bir mücadeleye giriştikleri dolayısıyla azalmıştı. Romalılar artık yenilebilir gibi görünüyordu, hatta Roma ile müttefiklik kurmuş olmaktan iyi şeyler elde eden bazı kişiler bile bunun gelecek için en iyi politika olup olmadığını merak etmeye başlamıştı. Bunlardan biri Arminius'tu, hatta bir keresinde yeni aldığı vatandaşlığı reddedip *imparatorluğa* isyan çıkarmaya karar vermişti. Ne zaman bu kararı aldığını veya bunu neyin tetiklediğini bilmiyoruz. Kendi kabilesinin ve diğer kabilelerin özgürlüğünü kaybetmesine duyulan öfke yeterli bir sebeptir, muhtemelen fetheden gücün kendilerine karşı muamelesinden de hoşlanmıyorlardı. Artık bir Romalı olmasına karşın Arminius, hemcinslerinin en iyi ihtimalle küstah insanlar olduğunu fark etmiş olabilir. Kardeşi Flavus'un ismi "Sarı" ya da "Sarışın" anlamındaydı, bunun bir hakaret mi yoksa Kırmızı, Kızıl veya Kıpkırmızı gibi diğer lakaplar gibi iyi niyetli bir şekilde mi verildiğini söylemek zordur. Diğer taraftan hırs duydukları ihtimalini hesaba katmalıyız. Arminius Romalılarla ortaklık kurarak yükselmiş, kabilesindeki en önemli kişilerden biri olmuştu fakat sürekli Roma'ya sadakat göstererek bundan daha fazla yükselme şansının pek olmadığına karar vermiş olabilirdi. Son olaylar Roma'nın yenilmez olmadığını gösteriyordu, kendisiyle diğer kabileleri özgürlüğe götüren adam şüphesiz o kadar büyük bir prestij kazanacaktı ki çok daha büyük ve kalıcı bir güç elde edecekti, bir ihtimal Maroboduus gibi güçlü bir önder olacaktı. Kişisel hırs ve özgürlük isteği bu konuda mantıksız değildir, daha sonraki olaylar da Arminius'un egemenlik arzusu duyduğunu gösterir.[6]

5 Velleius Paterculus 2. 117. 2-4 diğer atıf için bkz. Dio 56. 18. 1-5.

6 Genel olarak bkz. S. Dyson, "Native Revolt Patterns in the Roman Empire", *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* 2. 3 (1975), s. 38-175.

Yine de Arminius bir süreliğine temkinli davrandı, dikkatli ve gizli bir şekilde bir isyan planladı. MS 9 yılının ilkbahar ve yazında Varus, Ren ile Elbe arasındaki eyalette bir geziye çıktı. Yanında XVII., XVIII, ve XIX. lejyonlarla beraber altı kohortluk yardımcı piyade birliği ve üç süvari taburu vardı. Bu, askerî bir seferden ziyade Roma gücünün gösterisiydi, zira ciddi bir direniş beklenmiyordu. Yerlilerin huzursuzluğuna karşılık olarak Varus, tehdit altında olduklarını iddia edip koruma isteyen birçok köye ve diğer topluluğa küçük birlikler gönderdi. Gittiği her yerde asillerle buluştu, onların taleplerini dinleyip bir Romalı valinin sıradan görevi olarak uzun ve karışık tartışmalarına hakemlik yaptı. Yaz aylarının sonunda, daha da doğudaki bir bölgede isyan haberleri geldiğinde Varus ve askerleri Ren yakınlarındaki kışlalara dönmeye hazırlanıyordu. Arminius, gizli bir şekilde düzenlemeye yardımcı olduğu bu isyandan onu haberdar etmiş olabilir. Varus, tıpkı MÖ 4 yılında Iudaea'da yaptığı gibi sıradan bir Romalı gibi karşılık vererek derhal ordusunu asilere karşı sevk etti ve -yine Iudaea'da olduğu gibi- lejyonlar ortaya çıkınca açık bir direniş derhal kırıldı.[7]

Görünüşe göre sorun çözülmüştü. Eylül ayında Varus, batıya doğru geri yürümeye başladı. Bu, planladığından daha geç olmuştu. Şüphesiz erzakı azalıyordu, bu da biraz acele etmesi gerektiği anlamına geliyordu. Ancak daha fazla sorun çıkmasını beklemek için bir sebep olmadığında bu ciddi bir sorun gibi durmuyordu. Birliklerinin muhtemelen kâğıt üstündeki gücünün altında olduğu düşünüldüğünde ordusunda 10.000 ilâ 15.000 asker vardı. Ayrıca binlerce köle vardı, bunların arasında ordunun sahip olduğu köleler, seyisler, katırcılar ve subayların köleleri ve azatlı hizmetkârları da vardı. Varus'un ordusu gösterişli bir şekilde ilerliyordu -en azından bir subayın, yükünün mozaiğinde fildişi olan süslü bir sediri olduğunu biliyoruz- bu yüzden orduya çok sayıda yük hayvanı ve katar ayak bağı oluyordu. Ayrıca bazı siviller de vardı, bunların bazıları muhtemelen askerleri besleyen tüccarlardı, bazıları da kabileler arasında bir dönem geçirdikten sonra korundukları için mutlu olan kişilerdi. Çok sayıda kadın ve çocuk da vardı. Bir dönem Augustus askerlere evlenme yasağı getirmişti, fakat bu kuralın MÖ 13'teki büyük askerî reformların bir parçası mı olduğunu,

7 Varus'un ordusu için bkz. Velleius Paterculus 2. 117. 1; isyan için bkz. Dio 56. 18. 5-19. 4.

yoksa MS 6 yılında veya başka bir yılda mı getirildiğini bilmiyoruz. Bunun sebebi büyük ihtimalle ailelere destek olmak veya dul kadınlara ve öksüz kalan çocuklara para ödememek istenmemesi kadar lejyonları *imparatorluğun* bir ucundan diğer ucuna geçirebilmek için yeteri kadar hareketli tutabilmekti. Reformun tarihine bağlı olarak bazı askerler, bu yasaktan önce evlenmiş oldukları için hâlen karılarıyla birlikte hizmet ediyor olabilirdi. Diğer askerler ise bu yasağı umursamamış, yasa dışı olasına karşın ilişkiler kurup aileler oluşturmuştur. Yetkililer ise bu durumu görmezden gelmişti.[8]

Germania'nın içlerinde geniş, taş döşeli Roma yolları yoktu. Ordu ağaçlık yerlerle, ekili tarlalarla, çayır ve bataklık alanlarla dolu eski patikalardan kıvrılarak ilerlerken 16 kilometre veya daha fazlası boyunca uzanıyordu. Ordunun rotası tahmin edilebilirdi, bunun en basit sebebi de ordunun yol üzerinde kalmaya mecbur olmasıydı. Arminius ve diğer kabile şeflerinin verdiği yerel rehberler yollarını bulması için Romalılara yardım ediyordu. Ordu yalnızca en basit güvenlik önlemleriyle hantal bir şekilde ilerliyordu, komutanı ise kendilerine dost bir bölgede olduklarına inanıyordu ve amacı, sonbahar yağmurları bölgeyi tamamen bataklık hâle getirmeden evvel ilerlemekti. Varus herhangi bir tehditle karşılaşmayı beklemiyordu, bu yüzden etrafında bir tehdit de aramıyordu; Cherusci ve diğer kabilelerin sağladığı gözcülerin kendisine, pek ihtimal dahilinde olmayan tehlike anında birçok uyarı vereceğine inanıyordu. Segestes birdenbire Arminius'un bir isyan düzenlediğini söylediğinde Varus hiçbir şey yapmadı, şüphesiz bunu bir kabile şefinin başka bir şefin itibarını sarsmak için yaptığı bir girişim olarak önemsememişti. Arminius her şeyi inkâr etti, ne de olsa kendisi bir Romalıydı ve sadakati ispatlanmış bir atlı sınıfı mensubuydu. Çoğu Romalı -çoğu imparatorluktaki önderler gibi- insanların, kendilerini fetheden kişilere katılarak bariz avantajları reddedeceğine ve onların "üstün" kültür ve egemenliğinin faydalarından istifade edeceğine güvenmekte zorluk çekiyordu.[9]

8 Dio 56. 20. 1-2, yüzbaşı Marcus Caelius'un anıt mezarı için bkz., *CIL* 13 8648 = *ILS* 2244; sedir için bkz. W. Schlüter, "The Battle of the Teutoburg Forest: archaeological research at Kalkriese near Osnabrück", J. Creighton & R. Wilson, *Roman Germany. Studies in Cultural Interaction. Journal of Roman Archaeology Supplementary Series* 32 (1999), s. 125-59, esp. 148-9; askerlerin evliliği için bkz. B. Campbell, "The marriage of soldiers under the Empire", *JRS* 68 (1978), s. 153-66.

9 Velleius Paterculus 2. 118. 4, Dio 56. 19. 2-3, Tacitus, *Ann.* 1. 58.

Kısa bir süre sonra Arminius, daha çok yardımcı birlik, rehber veya başka bir yardım getirme numarasıyla orduyu terk etti. Ne var ki, Romalılara saldırmak için toplanan savaşçılardan müteşekkil Cermen ordusuna katılmaya gitmişti. Sonraki günlerde küçük kabile grupları Roma ordusunun saldırıya açık bölgelerini rahatsız etmeye başladı. Bunlar, Romalılar bir savunma birliği oluşturamadan önce geri çekiliyordu. Osnabrück yakınlarındaki Kalkriese'de yapılan arkeolojik kazılar, birçok saldırıdan sonra nihai pusunun gerçekleştiği muhtemel alanın yaklaşık 32 kilometre kadar uzakta olduğunu ortaya çıkarmıştır ve bulgular, Arminius'un dikkatli bir şekilde hazırlık yaptığını gösterir. Doğal bir tıkama mevzii olarak dar bir geçit seçmişti, burada çayırlardan geçen patikanın bir tarafında ormanlık tepeler diğer tarafında da bataklık bir zemin vardı. Doğadan güç alan Cermenler ordu kitlesini yavaşlatmak için ağaçları kesti, Romalıların başka bir saldırı yapmasını ve pusudan kurtulmasını engellemek için bir hendek kazdı ve ağaçların arasında bayırda yaklaşık 450 metrelik bir şev yaparak geçidin diğer tarafını da çevreledi. Bu şev çimenden ve topraktan yapılmıştı ve açık bir şekilde, lejyonların sürekli yaptığı kuşatma setlerinden ilham almıştı.[10]

Arminius, Roma ordusunda hizmet ettiği dönemden birçok şey öğrenmişti ve artık bu bilgisini gaddarca bir yetenekle uyguluyordu. Varus'un bu yoldan gideceğinden emin olmuştu, pusu için yapılan hazırlıklar da güler veya muhtemelen haftalar almıştı. İhtimaller büyük oranda Romalıların aleyhindeydi. Sağanak yağış başlayıp yolu çamurlu hâle getirdiğinde ve teçhizatın hantal bir şekilde kullanılmasına yol açtığında işler daha da kötüye gitti. Varus bu krizle iyi şekilde başa çıkamadı. Daha önceden, yük katarlarının yakılmasını emretmişti. Bu, gerginliği artırması muhtemel bir hamleydi. Hızlı saldırılar Roma

10 Kazılar ve muhtelif muharebe rekonstrüksiyonları için bkz. A. Rost, "The Battle between Romans and Germans in Kalkriese: Interpreting the Archaeological Remains from an ancient battlefield" ve S. Wilbers-Rost, "The site of the Varus Battle at Kalkriese. Recent Results from Archaeological Research", her ikisinin de bulunduğu kaynak A. Morillo, N. Hanel & E. Martín, *Limes XX: Estudios sobre la frontera romana. Roman Frontier Studies. Anejos de Gladius* 13 Vol. 3 (2009), s. 1339-45, 1347-52, Schlüter (1999), s. 125-59, Wells (2003), Murdoch (2006); M. McNally, *Teutoburg Forest AD 9. The Destruction of Varus and his Legions* (2011) J. Oorthuys (ed.), *The Varian Disaster: The Battle of the Teutoburg Forest. Ancient Warfare* special issue (2009); ana antik kaynaklar için bkz. Dio 56. 19. 1-22. 2, Velleius Paterculus 2. 119. 1-5, Tacitus, *Ann.* 1. 61-2. Bu noktadan sonraki anlatım bütün bu kaynaklar üzerinden yapılır ve atıf yapılan eserlerde daha detaylı tartışmalar bulunabilir.

ordusuna küçük kayıplar verdiriyordu ve umutsuzluk algısı iyice yayılıyordu. Roma ordusu, geçitte dikkatli bir şekilde hazırlanmış pusu bölgesine geldiğinde saldırılar daha da şiddetlendi. Cermenlerin duvarlarında, savaşçıların hücum edip ardından geri çekilerek sığınmasına fırsat vermek için yapılan birçok huruç saldırısı kapısı vardı. Bir buçuk metreden yüksek olmamasına rağmen bu duvar herhangi bir saldırının momentumunu kırmaya yeterdi ve bu duvardan uzakta savaşan Cermenlere önemli bir yükseklik avantajı veriyordu. Dar patikada sıkışan ve aynı anda birçok bölgeden saldırıya uğrayan Romalılar düzenli bir savaş hattı kurmakta zorlandı.[11]

Olağanüstü bir komutan yine de ordusunu korur, düşmana karşı toplu bir saldırı yapabilmek için kaos ortamını yeteri kadar düzene sokardı. Varus ise böyle bir adam değildi ve en başından itibaren kontrolü kaybetti. Astlarından biri kendi başlarına süvarilere önderlik etti ve bunlar başka bir geçitte kuşatılıp katledildi. Varus da yaralanmıştı -ne kadar kötü olduğunu bilmiyoruz- ve kısa süre sonra birçok üst rütbeliyle beraber intihar etti. Babası da benzer bir şekilde Philippi Muharebesi'nden sonra kendisini öldürmüştü, ancak Roma aristokrasisi bir iç savaş esnasında kaybeden taraftan intihar eden kişilere hayranlık duysa da yabancı bir düşmana komuta eden bir kumandanın böyle bir şey yapması kabul edilemez bir şeydi. Komutanları umutsuzluğa düşmüşse, adamlarının savaşmaya devam etmesi için çok az nedeni kalırdı. Birçok üst rütbelinin de dahil olduğu bazı Romalılar teslim olmuştur, diğerleri ise kaçmış ve bir direniş gösteremeden kabile savaşçıları tarafından öldürülmüştür. Az sayıda Romalı ise yine de savaşmış ve duvarı geçip tuzaktan kurtulmak için umutsuz girişimlerde bulunmuştur. Şevin bazı parçaları çarpışma esnasında çökmüştür, yapılan kazılarda son çarpışmalardan bazı kabartmalar ortaya çıkmıştır. Ayrıca bir katır iskeleti bulunmuştur, bunun boynundaki çanı, çıkan sesi boğmak amacıyla koparılan çimen kökleriyle kaplanmıştır. Bu, gece karanlığıyla gizlenerek sessiz bir şekilde saldırı yapma girişiminin olduğu ihtimalini ortaya koyar. Başka bir katır kalıntıları da bulunmuştur. Görünüşe göre bu hayvan duvarın etrafında mücadele etmiş ve diğer tarafa düştüğünde boynunu kırmıştır.[12]

---

11 Iulius Caesar'ın bazı lejyonerlerinin, yük katarlarını kaybettiklerinde verdikleri tepki için bkz. *BG* 5. 33, tam tersi için bkz. 5. 44.

12 Komutanların düzgün davranışları için bkz. Goldsworthy (1996), s. 163-5.

Saldırıyı kırma girişimleri başarısız olmuştur ve Varus'un ordusundaki askerler tek tek ölmüştür. Romalılar çok sayıda esir de vermiştir, bunlar zaferleri için tanrılara bir şükran olarak zafer sarhoşu Cermenler tarafından kurban edilmiştir. Diğerleri de köle olarak alınmıştır, bunların bazıları sonraki yıllarda ya kaçacaktı ya da fidye karşılığı serbest bırakılıp o günlere dair korku dolu hikâyeler anlatacaktı. Varus, hızlı fakat kötü bir şekilde yakıldı, vücudundan arta kalan ve gömülen şeyler ise kazıldı ve bunlara kötü muamele yapıldı. Üç lejyonun kartal sancağı, diğer çok sayıda sancak, zırh, silah ve başka teçhizatlar da ele geçirildi. Cermenlerin başarı ganimetleri kabileler arasında dağıtıldı ya da isyana katılmalarını teşvik etmek için başka kabilelere gönderildi. Varus'un kellesi Maroboduus'a gönderildi, fakat Marcomanni kralı Roma ile barışı sürdürmeyi tercih etti ve Arminius'a karşı rakibi olarak korku duydu, bu yüzden bu ürkütücü kelleyi Romalılara gönderdi. Varus'un kafası en sonunda Roma'ya götürüldü, düzgünce yakıldı ve saygın bir şekilde gömüldü.[13]

Germania'daki felaketin haberleri, Illyricum'da zafer elde edildikten yalnızca beş gün sonra Roma'ya ulaştı. En azından bu bile zaman içerisinde birliklerin Balkanlardan Ren sınırına sevk edilmesinin mümkün olduğu anlamına geliyordu. Ne var ki bu, Pannonialı ve Dalmatialı asilerin yol açtığı herhangi bir yenilgiden çok daha büyük bir yenilgiydi ve MÖ 53 yılında Carrhae'daki veya hatta Hannibal'in yol açtığı büyük felaketlerle paraleldi. Üç lejyon kaybedilmişti -bütün ordunun onda birinden fazlası yalnızca birkaç gün içinde yok olmuştu- ve daha fazla haber gelene kadar Germania'daki diğer birliklerin de imha edilip edilmediği veya Cermen savaşçı sürülerinin Ren'in ötesine geçip Galya'yı yağmalayıp yağmalamadığı bilinmiyordu. Ciddi bir yenilgi olmasıyla beraber ayrıca Augustus'a ve tanrılarla düzenli ilişki temelinde sürekli zafer elde etmekle gurur duyan rejimine meydan okumuştu. Daha da kötüsü, ordularından biri değerli kartal sancağını kaybetmişti ve Roma'nın onuruna yeni bir leke sürmüştü. Geçmişte kaybedilen sancakların geri alınması Imperator Caesar Augustus tarafından fazlaca öne çıkarıldığı için bu çok daha kötü etki bırakan bir şeydi. Roma'da hızla korku ve dehşet yayıldı.[14]

13 Tacitus, *Ann.* 1. 57-8, 71, Velleius Paterculus 2. 119. 5.

14 Velleius Paterculus 2. 117. 1.

Augustus şok olmuştu, ancak görünüşe göre bu kez umutsuzluktan ziyade öfke duyuyordu; Dio, bazı kaynakların *princeps*'in kıyafetlerini öfke içinde yırttığından bahsettiğini iddia eder. Augustus, herhangi bir karışıklığı önlemek için ve özellikle de barbar kökenli kölelerin ayaklanma ihtimaline karşı şehrin on dört bölgesinde devriyeleri artırdı. Bu pek muhtemel bir şey değildi, yine de askerlerin mevcut bulunması devletin hâlen kontrol atlında olduğunu vurguluyor, gergin olanlara moral veriyorken potansiyel asilerin gözünü korkutuyordu. Bizzat Augustus'a süvari muhafızı olarak hizmet eden Cermenler ise çok daha küçük bir tehditti -bu, gençliğindeki İspanyalı muhafızların yerini almış bir birimdi. Bu adamlar açık bir şekilde Roma'dan uzağa gönderildi. Ayrıca, Iuppiter Optimus Maximus onuruna '"*res publica*"nın durumu daha iye giderse' diye özel oyunlar düzenlendi. Bu, bir asırdan uzun bir süredir kullanılmayan, Augustus'un canlandırdığı tipik bir ritüeldi. Augustus aynı zamanda, istikrarı sağlamak ve *imparatorluk* topraklarındaki deneyimli adamlarının denetimini artırmak için eyalet valilerinin görev sürelerini de uzattı. Yeni bir celp seferberliği düzenlendi ancak beklendiği üzere MS 6 yılından çok daha az er bulundu. Ne kadar popüler olmasa da, kura yoluyla vatandaşların askere alınması tekrardan uygulamaya alındı. Bazı kişiler yine celbi atlatmaya çalışıyordu, bunlardan birkaçı bir uyarı olarak idam edildi. Bu sırada, hizmet etmekte olan askerlerin görev süresi uzatıldı, terhis edilen birçok emekli asker geri çağrıldı ve bir kez daha köleler satın alındı, özgürlükleri verildi ve bunlar özel birimler hâline getirildi.[15]

Komutayı üstlenmesi için kısa süre içinde Tiberius Ren bölgesine gönderildi. Bu sırada Augustus birkaç ay boyunca sakal veya saç tıraşı olmayı reddederek, öldürülen Iulius Caesar'ın onuruna yaptığı yas gösterisini tekrarladı. Bu kez hiçbir sikke veya başka bir imge Augustus'u sakallı yüzünü göstermiyordu, dağınık, saçları tel tel olan bir adam yerine imgeleri yaşı belli olmayan ve vakur bir *princeps* tasvir etmeye devam ediyordu. Augustus şahsi olarak Varus'a öfkeleniyordu ve zaman zaman kafasını evinin kapılarına vurup "Quinctilius Varus, lejyonlarımı geri ver!" diye bağırıyordu. Ölü komutan günah keçisi ilan edilmişti, en erken kaynaklar da Arminius'u bir hain olarak tasvir eder. Her iki görüş de tam olarak haksız sayılmazdı fakat bunlar bütün hikâye için

15 Dio 56. 23. 1-4, Suetonius, *Augustus* 23. 1-2.

yeterli değildi. *Princeps* gelecekte bu felaket tarihini bir yas günü olarak belirleyecekti. Kaybedilen üç lejyonun yerini alması için hiçbir lejyon toplanmamıştı. Bu, mevcut birimleri doldurmak için yeteri kadar askerin bulunmadığına işaret eder. Daha sonraki yıllarda bile yeni lejyonlar toplandığında 17, 18 ve 19 sayıları asla verilmedi.[16]

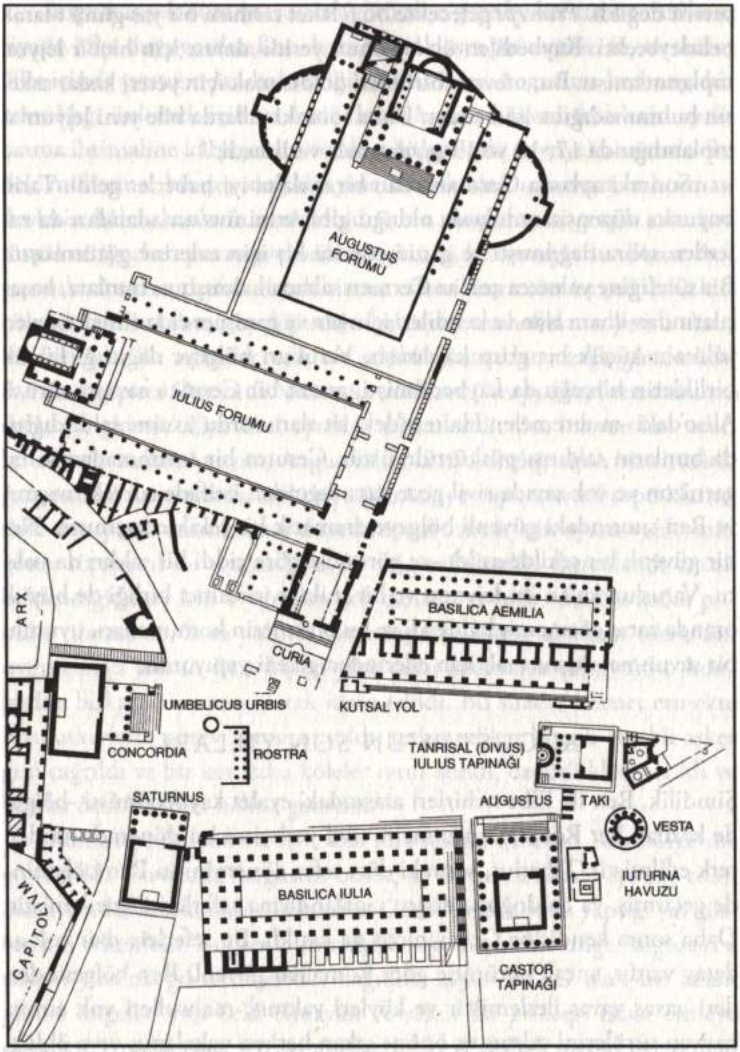
Sonraki aylarda Germania'dan biraz daha iyi haberler geldi. Tarih boyunca düzensiz ordularda olduğu gibi Arminius'un adamları da zaferden sonra dağılmıştı ve ganimetlerini kış için evlerine götürmüştü. Bir süreliğine yalnızca çok az Cermen sahada kalmıştı ve bunlara, başarılarından ilham alan ve kendileri için şan ve ganimet elde etmek isteyen yalnızca küçük bir grup katılmıştı. Varus'un bölgeye dağıttığı küçük birliklerin birçoğu da kaybedilmişti, ancak bir Cermen savaşçı sürüsü Aliso'daki -muhtemelen Haltern'deki sit alanı- ordu üssüne saldırdığında bunların saldırısı püskürtülmüştür. Cesurca bir savunmadan sonra garnizon ve çok sayıda sivil gece karanlığından istifade ederek sıvışmış ve Ren sınırındaki güvenli bölgeye dramatik bir şekilde kaçmıştır. Nehir güvenli bir şekilde aşıldı -ve görünüşe göre ciddi bir saldırı da yoktu. Varus'un kalan iki lejyonu ve bir miktar yardımcı birliği de büyük oranda zarar görmemiş hâldeydi ve bu birimlerin komutanları, uyumlu bir savunma oluşturmak için ellerinden geleni yapıyordu.[17]

AUGUSTUS'UN SON YILLARI

Şimdilik, Ren ile Elbe nehirleri arasındaki eyalet kaybedilmişti -bölgede kazılan her Roma garnizonu ve sivil yerleşimi bu dönemde aniden terk edilmiştir. Tiberius, sonraki dört sefer dönemini ya Ren bölgesinde geçirmiş, ya da doğuya doğru cezalandırma seferleri düzenlemiştir. Daha sonra kendisine Germanicus da katıldı. Bu seferlere dair çok az detay vardır, ancak görünüşe göre Romalılar güvenli Ren bölgesinden ileri yavaş yavaş ilerlemiştir ve köyleri yakmış, mahsulleri yok etmiş, hayvan sürülerini çalmış ve önüne çıkan herkesi yakalamış veya öldürmüştür. Romalılar buna *vastatio* -tahribat- diyordu ve bu konuda çok iyiydiler, lakin ciddi bir direnişle karşılaştıkları bellidir. Lejyonları yok

16 Suetonius, *Augustus* 23. 2; bu lejyonlar için bkz. L. Keppie, *The Making of the Roman Army* (1984), s. 163-9.

17 Dio 56. 22. 2a-4, Velleius Paterculus 2. 120. 1-6, Wells (2003), s. 200-12, Murdoch (2006), s. 121-8.



MS 14 civarında Roma şehir merkezi

eden adam olarak Arminius'un gücü iyice arttı, artık Cherusci kabilesinin birçoğuna değil diğer kabilelerden savaşçılara da önderlik yapıyordu. Varus'un yenilgisi Romalıların yenilmezlik havasını kırmıştı, tıpkı

Japonların 1941-42 yıllarında Hong Kong, Malaya ve Burma fetihlerinin Britanya İmparatorluğunun Uzak Doğu'daki itibarını kırması gibi. Böylesine onur kırıcı başarısızlıklardan yeniden ayağa kalkmak çok zordur, belki de imkânsızdır.[18]

Germania'daki seferler Augustus'un hayatının geri kalanı boyunca devam etti. Görünüşe göre *princeps*, kaybedilen eyaleti hâlen kurtarmayı umuyordu. Ancak başarıların büyük kısmı pratikten ziyade sembolikti. MS 11 yılında Tiberius ve Germanicus, Ren'in ötesindeki ilk büyük sefer için birliklerini bir araya getirse de çok az çarpışma yaşandı. Arminius ve diğer Cermen önderleri Romalıların belirlediği koşullarda savaşa girmeyi riske etmeyecek kadar akıllıydı, Romalı kumandanlar da eşit derecede temkinliydi ve bu yüzden Cermenlere çok baskı yapmıyordu. 23 Eylül günü hâlen düşman topraklarındayken, Ren bölgesine çekilmeden önce yüzbaşılar tarafından organize edilen bir dizi at yarışıyla Romalılar Augustus'un doğum gününü kutladı. Yenilginin intikamını almak veya kaybedilen sancakları geri almak için bir belirti yoktu henüz, ancak Romalıların kendilerine güvenerek ilerlemesi en azından Roma'nın önünde sonunda muzaffer olacağını temin etmek için her şeyin kontrol atlında olduğunu gösteriyordu.[19]

Sürmekte olan bir savaş Tiberius'a değerini kanıtlamak ve devletin uğruna çaba göstermek istediğini göstermek için bir şans verdi. Roma'ya her kış dönmeye devam etti, MS 9 veya 10 itibarıyla da mutat olarak senatoya ve diğer halka açık toplantılara katılmaya başladı. İki konsül arasında duran Augustus'un yanında oturuyordu. Augustus'un Tiberius'a yazdığı ve daha sonra Suetonius'un da atıf yaptığı mektupların birçoğu bu yıllara tarihleniyor olabilir. Suetonius'un alıntıları Augustus'un sevgisini kanıtlamak için yazılmış şeylerdi, örnekler şunlardır:

"Savaşı yönetme şeklini övmekten başka bir şey yapmam, sevgili Tiberius. Ayrıca birçok zorluk ve cesaretini kaybetmiş bir ordu düşünüldüğünde kimsenin bundan daha akıllıca davranamayacağından eminim."

"Sürekli çaba gösterdiğin için bitkin düştüğünü duyduğumda ve okuduğumda, tanrılar şahidim olsun ki hâlinden anlıyorum ve kendi

18 *Vastatio*, için bkz. J. Roth, *The Logistics of the Roman Army at War, 264 BC-AD 235* (1999), s. 148-55, 298-305.

19 Dio 56.25.2-3.

bedenim de aynı seninki gibi sızlıyor. Yalvarırım kendine dikkat et, yoksa hastalığın beni ve anneni mahveder, Roma halkını da tehlikeye sokar..."

"Eğer sen iyi değilsen, benim iyi olup olmamanın hiçbir önemi yok."

Her zamanki gibi Augustus'un bu mektuplarında, ana fikrini güçlendirmek için birçok atıf ve nükteli Yunanca sözler vardır.[20]

MS 10 yılının Ocak ayında Tiberius, forumdaki restore edilen Concordia Tapınağı'nı kendi ve kardeşi Drusus'un adına adadı. Bu iş için, Germania'daki savaşlardan -muhtemelen son savaşlardan ziyade daha önceki başarılı seferlerden- elde ettikleriyle kendi cebinden para ödedi. Illyricum için kendisine verilen zafer alayı MS 12 Ekim 12 gününe ertelendi, bu tarihte de yalnızca hâlihazırda savaş girişimlerinde bulunduğu batıdaki eyaletleri değil de bütün *imparatorluk* topraklarını kapsayacak şekilde prokonsül yetkisi de uzatıldı. Augustus da isyanın bastırılması sebebiyle *imperator* olarak selamlandı, fakat her zamanki gibi zafer alayı kutlamamayı tercih etti. Hayatının son döneminde en az 21 kez *imperator* olarak selamlanmıştı -bu eşi benzeri görülmemiş sayıya gelecekte hiçbir imparator eşit olamayacaktır. Germanicus'a da Balkanlardaki isyanı bastırdığı için *ornamenta triumphalia* verildi ve MS 12 yılında 26 yaşında konsül yapıldı. *Praetor*'luk yapmadan bu göreve gelmişti, Tiberius'un gerçek oğlu Drusus da MS 11 yılında *quaestor* oldu ve o da geleceğin konsül adayı olarak belirlendi.[21]

Germania'daki felaketin haberleri Roma'ya ulaşmadan önce MS 9 yılında Augustus'un ilgilendiği en büyük konu, evliliği ve çocuk yetiştirmeyi teşvik eden yasalarına duyulan öfkeden ötürü ortaya çıkan taşkınlıktı. Birçok kişi bunun takdire şayan bir emel olduğunu kabul etse de, evli olmayan ve çocuksuz kişilere verilen cezalardan hoşlanmıyorlardı. Diğer konular arasında bu, yakın ailenin dışındaki herhangi bir kimseden mülk miras edinme imkânını kısıtlıyordu. Geçmişte, çocuksuz zengin adamlar veya kadınlar, aralarında öldükleri zaman bir miras edinmeyi uman arkadaşları kolayca bulabiliyordu. Bu durum artık daha zor hâle getirilmiş olmakla kalmamıştı, ayrıca miras edinecek hiç aile üyesi yoksa, o zaman paranın ve mülkiyetin devlete gitmesi de imkânsız oluyordu. Yasaların teşvik ettiği üç veya daha fazla çocuk

20 Suetonius, *Tiberius* 21. 5-6.

21 Dio 56. 17. 1-3, 25. 1, Suetonius, *Tiberius* 17. 2, *Res Gestae* 4, Levick (1999), s. 61-4, T. Barnes, "The victories of Augustus", *JRS* 64 (1974), s. 21-6.

yetiştirme işi pahalı bir şeydi, özellikle de rahat bir hayat yaşamak için gerekli masraflar bir yana bu çocukları atlı veya senatör sınıfına kaydetmek için gereken kaynaklar düşünüldüğünde.[22]

Bu yasalar kaçınılmaz bir şekilde en çok zenginleri ilgilendiriyordu. Bazı oyunlar esnasında atlı sınıfına mensup bir grup, yasaların feshedilmesi doğrultusundaki taleplerinde özellikle zorlayıcı davrandı. Augustus buna karşılık halka açık bir toplantı düzenleyerek, Germanicus'un büyüyen ailesini örnek olarak gösterdi ve iddiaya göre orada toplanmış olan atlı sınıfı mensuplarını, çocukları olan -bunlar daha fazlaydı- ve çocukları olmayanlar olarak ayırmış. Ya bu toplantıda ya da senatoda bir konuşma yapmıştır ve bu muhtemelen başka biri tarafından okunmuştur. Zira bir süreliğine, kendisine tahsis edilen *quaestor* her yıl bu görevi yerine getiriyordu, ayrıca bu işi Germanicus'un da bu yıllarda yaptığı biliniyor. Augustus, gelecek nesilleri oluşturmanın gerekli olduğu yönündeki argümanlarını tekrarladı. MÖ 2. yüzyılda, yaşı gelip de evlenmeyen ve yeteri kadar çocuk yetiştirmeyen senatörlere tembihte bulunan ünlü konuşmadan bazı atıflar yapmıştır.[23]

Augustus'un verdiği tek ödün, yılın sonraki dönemlerinde başka konsüller tarafından sunulan yasanın düzenlenmiş hâli olmuştu. Bu konsüllerin ikisi de yeteri kadar ironik bir şekilde hem bekardı hem de çocuksuzdu. *Lex Papia Poppaea* ile daha önceki yasanın arasındaki kesin farkları anlamak zordur, zira daha sonraki hukukçular bu iki yasayı da bir araya getirmiştir. Fakat yine de bu yasayı elit kesimin sert olarak değerlendirdiği bellidir. Uzun vadede eski aristokrat ailelerin soyunun tükenmesi yönündeki trendi engelleyememiştir; nihayetinde bu, devletin kontrol edebileceği bir şeyden ziyade yüksek orandaki bebek ölümüyle alâkalıydı. Bu yasa biraz gelir sağlıyordu ve Augustus'un, Romalılar için düzgün ve manevi açıdan doğru olduğunu düşündüğü davranışları vurguluyordu. Bu muhtemelen özellikle de Varus'un ve lejyonlarının kaybından sonraki gergin aylarla alâkalı bir durumdu.[24]

22 Bu yasaların etkisine dair iyi bir inceleme için bkz. A. Wallace-Hadrill, "Family inheritance in the Augustan Marriage Laws", J. Edmondson (ed.), *Augustus* (2009), s. 250-74 = *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 27 (1981), s. 58-80.

23 Dio 56. 1. 2-10. 3, Suetonius, *Augustus* 34. 2, 89. 2.

24 Tacitus, *Ann.* 3. 25-8 gözden geçirilen yasanın bile sert olduğu vurgulanır, ayrıca bkz. S. Treggiari, *Roman Marriage* (1991), özellikle s. 60-80; diğer tartışmalar için bkz. K. Galinsky, *Augustan Culture* (1996), s. 128-40 burada bu meselelerin, Varus'un yenilgisi

Bunlar zor yıllardı, hatta MS 12 yılında büyük festivallerden birini etkileyen ciddi bir sel baskınıyla daha da zorlaşmıştı. Caesar Augustus artık yaşlı bir adamdı, onsuz bir dünya ihtimali artık daha fazla beliriyordu. Özellikle de aristokrat sınıfında olmak üzere Romalıların uzun bir süredir takıntısı olan burçlar artık daha da popüler olmuştu. Augustus, kâhinlerden ve astrologlardan gizli bir şekilde tahmin arayan kişilere yasak koymuştur, hatta bir grup dahi bunlardan birine danışmaya gitse onlara herhangi bir kişinin hayatının sonuna dair soru sormaları yasaklanıyordu. Augustus aynı zamanda kendisinin doğumuna ve o zaman yıldızların konumuna dair detaylı bilgiler yayımlayarak, eğer tercih ederlerse onun yıldız falına bakabilecek olan kişilere izin verdi. Bir yıl önce ise atlı sınıfı mensuplarının gladyatör olarak savaşmaları yasağını hafifletti, çünkü birçok kişi bu yasağı görmezden geliyor ve arenaya çıkıyordu. Kalabalık, hayatlarını ve uzuvlarını bu şekilde riske etmeyi tercih eden zengin adamların arenaya çıkmasını seviyor gibiydi, hatta Augustus bile bunu keyif alarak izliyordu.[25]

Yine de *princeps* her zaman bu tür açıklıklara, cömertliklere ve yasaların önemsenmemesini sorun etmemeye meyilli biri değildi. O zamanlarda Titus Labienus'un yazdığı kitaplara el konulmuştu ve bunlar halka açık bir şekilde yakılmıştı. Iulius Caesar'ın Galya'daki komutanı, daha sonra da MÖ 49 yılında Pompeius'a katılmış Labienus'un torunu olan bu adam eserleri halka açık bir şekilde okunduğunda her zaman, bir sonraki pasajı atlayıp bunun yalnızca ölümünden sonra okunmasına izin vereceğini söylerdi. Böylesine üstü kapalı imalar, önemli kamu figürlerine yaptığı kin dolu çok sayıda saldırıyla kıyaslandığında daha da kötü niyetli görünüyordu. Öte yandan Labienus'un insanlara iftira mı attığını yoksa artık düşüncesizce veya uygunsuz görülen geçmişteki davranışlar hakkında uyarıda mı bulunduğunu söylemek güçtür. Romalılara özgü o tipik kelime oyunu düşkünlüğünden ötürü çağdaşları ona Rabienus ya da "kuduz" lakabı takmıştı. Bildiğimiz kadarıyla Labienus, Augustus veya ailesine saldırmamıştır, ancak Pompeius ve Iulius Caesar'ın diğer düşmanları lehine bir şeyler yazmış olabilir. Bu

gibi felaketlere yol açabilecek ahlaki zayıflıklara duyulan korkuyla alâkalı olduğu belirtilir. Yeni yasanın bu olaydan sonra geçmiş olması muhtemeldir ancak temel biçiminin zaten oluşturulmuş olması da olası görünüyor.

25 Dio 56. 25. 7-8, 27. 4, Suetonius, *Augustus* 43.3.

adam, eserlerinin yok edilmesini öfke içinde protesto ederek intihar etmiştir.[26]

Onunla eşit derecede iğneleyici konuşmaları olan hatip Cassius Severus, yok edilen eserleri ezbere bildiği yönünde böbürleniyordu. Bu adam, mahkemelerdeki kararlı ve aşırı agresif davalarıyla tanınıyordu, ayrıca hakaret etme konusunda Romalılara özgü eski geleneksel retorik yöntemi kullanarak, seçkin adamları ve kadınları aşağıladığı küçük kitaplar yazmayı da seviyordu. Bir kez daha Augustus'un hedeflerden biri olması muhtemel değildir, ancak MS 12 civarında, MS 6 yılında yeniden düzenlenen, güya Roma devletinin ve halkının "haşmetine" zarar veren boş suçlamalarla ilgilenen *maiestas* yasası uyarınca bir dava açılmasına izin vermişti. Görünüşe göre bu yasa, bireyler üzerine yapılan saldırılara cevaben yazılı ve sözlü bir şekilde ilk kez kullanılmıştı. Cassius suçlu bulundu ve yine lüks içinde yaşayacağı Girit'e sürgüne gönderildi. Tiberius ve haleflerinin döneminde *maiestas*, imparatora sadakatsizlik düşüncesiyle alâkalı bir şey olmuştu ve bu tür davalar artık daha da yayındı. Geri dönüp bakıldığında bu özellikle melun bir gelişme olarak görülür, ancak daha da önemlisi sürekli hakaret ve tacizlerin olmasının, *princeps* ile çok az veya sıfır alâkası olan elit kesimin üyeleri arasındaki devam eden düşmanlığın bir belirtisi olduğunu fark etmeliyiz. Devlet makamları ve onurları için rekabet de hâlen devam ediyordu. MÖ 11 yılında *praetor*'luk için çekişen 16 aday o kadar birbirine yakındı ki Augustus hepsinin bu makama gelmesine izin vermiştir, ama daha sonra yılda 12 *praetor* şeklindeki düzene geri dönmüştür.[27]

Yaşlı Augustus'un üzerindeki iş yükünü hafifletmek için daha fazla önlem alındı. MS 12 yılında Germanicus senatoda bir söylev okudu. Bu söylevde Augustus senatörlerden, foruma gelip gittiğinde kendilerini resmî bir şekilde selamlayıp davet etmemelerini istiyordu. Ayrıca evdeyken de kendisini daha az ziyaret etmelerini istiyordu ve onların evlerinde geçmişteki kadar sık bir şekilde yemek misafiri olamazsa af diliyordu. Bir sonraki yıl, uzun bir süredir senatörlerin fikirlerini dinleyen bir heyet olarak işlev gören Augustus'un divanı da temelden değiştirildi. Artık divan, kura yöntemiyle seçilen ve altı ay boyunca hizmet

26 Labienus için bkz. R. Syme, *The Roman Revolution* (1960), s. 486, B. Levick, *Augustus. Image and Substance* (2010), s. 190-91.

27 Dio 56. 25. 4, 27. 1, Tacitus, *Ann.* 1. 72, Syme (1960), s. 486-7.

eden senatörlerden oluşmayacaktı, bunun yerine üyelik kalıcı hâle getirildi ve artık bütün üyeler *princeps* tarafından seçilecekti. Divana ayrıca büyük bir yetki de verildi, böylelikle divanın kararları artık senato kararı gibi sayılmaya başladı. Hiç şüphesiz yaşlı Augustus'un işlerin büyük bir kısmını evinde rahat bir şekilde halletmesi daha kolaydı. Dio, bazen divan toplantılarında Augustus'un bir sedire uzandığını söyler.[28]

Bu değişikliğin aşikâr sonuçlarından biri de Tiberius ile oğullarının nüfuzunu artırmak, *princeps* öldüğü zaman onun ardından birini gelmesi için ortamı hazırlamaktı. Lakin bütün bu olayda Augustus'u bir kukla olarak görmek yanlış olacaktır. Şurası açık ki o hâlen çok fazla iş yapıyor, danışmanları ve ailesinden yardım alsa da önemli kararlar veriyordu. Hâlen o deneyimli ve kurnaz siyasetçiye dair belirtiler vardı. MS 13 yılında, askerî hazineyi finanse etmek için toplanan %5'lik miras vergisi hakkında şikâyetler artmıştı. Augustus buna, askerî hazineyi güvenli ve devamlı bir şekilde finanse etmek amacıyla kendi çözümlerini sunmaları için senatörleri davet ederek karşılık verdi. Hazineye para sağlamak çok önemliydi, özellikle de Germania'da savaş devam ediyorken. Tiberius uzaktaydı, ayrıca Germanicus ve Drusus'a da, dedelerinin görüşünü belirtiyormuş gibi gözükmemeleri için bu konu hakkında herhangi bir fikir beyan etmemeleri söylendi. Meseleyi senato ele aldı ve *princeps*'e yazarak birkaç teklif öne sürdü. Bu tasarıların hiçbiri pratik gözükmüyordu, aksine bunlar uygulanabilir bir alternatif sunmadan mevcut sistemi içten bir şekilde reddediyordu. Bunun üzerine Caesar Augustus, mülkiyete göre vergi toplamayı düşündüğünü açıkladı ve yeni vergi için herkesi kaydetme görevi verdiği kişileri gönderdi. Endişelenen senato, böylesine belirsiz bir olasılıktansa eski miras vergisiyle daha mutlu olacağı konusunda hızlı bir şekilde anlaştı. Augustus da böylesine mantıklı bir kararı kabul etme konusunda mutlu olacağını açıkladı.[29]

Yine MS 13 yılında Augustus'un eyalet yetkileri ve diğer yetkileri de 10 yıllığına uzatıldı. Aynı zamanda Tiberius'a da bunlar verildi, son yıllarda onun kafası da ön yüzünde Augustus'un olduğu sikkelerde belirmeye başlamıştı. Bu iki mevkidaşa ayrıca bir nüfus sayımı yapmaları için konsül yetkileri verildi. MS 14 yılının Mayıs ayında tamamlanan

28 Dio 56. 26. 1-3, 28. 2-3.

29 Dio 56. 28. 4-6; bu yıllarda Tiberius'un konumu için bkz. Levick (1999), s. 61-7.

bu sayımda 4.937.000 Romalı vatandaş sayıldı. Bu, MÖ 28 yılında Augustus'un yaptığı seçimdekinden 900.000 fazlasıydı. Onun için bu nüfustaki bu artık, Roma halkına barış ve refah sağlama başarısının görülür bir işaretiydi. Antonius'un intihar edişinin üzerinden 43 yıl geçmişti ve Caesar Augustus da 76 yaşındaydı. Dio, bir değişikliğin yaşanmak üzere olduğunu ima eden kehanetlerden bahseder. Bu kehanetlerden biri, çılgın bir adam oyunlar esnasında gösterilen tanrılar ve sembolleri geçiti esnasında koşup Iulius Caesar'ın görev sandalyesine oturduğunda görülmüştü. Diğerinde ise, Capitolium Tepesi'ndeki Augustus'un bir heykelinin kaidesindeki Caesar isminin C harfine yıldırım çarpmıştı. AESAR, Etrüskçe tanrı demekti ve yaklaşmakta olan tanrılaştırma olayını ima ettiği düşünülmüştü. Suetonius'un iddiasına göre nüfus sayımının sonunda her zamanki gibi bir seremoni yapıldığında bir kartal Augustus'un üzerinden defalarca uçmuş ve Agrippa isminin ilk harfinin üzerindeki tapınak alınlığının üzerine konmuştur. Augustus o sırada, bir sonraki nüfus sayımına kadarki beş yılda Roma halkının refah içinde olması için resmî bir vaatte bulunmak üzereymiş, ancak onun yerine Tiberius bunu yapmış ve Augustus'un vaatlerin yerine geldiğini göremeyecek olduğunu söylemiş.[30]

SON YOLCULUKLARI

MS 14 yılında bir dönem, iddiaya göre Augustus, Postumus Agrippa'nın tutulduğu Sardinya Adası'na yelken açarak uzun bir yolculuğa çıkmış. Ona tek bir aristokrat eşlik etmiş. Eski bir konsül olan Paullus Fabius Maximus adındaki adam o yıl ölecekti. Çoğu araştırmacı bu hikâyeyi, Augustus'un kendisinden sonra birinin gelmesi konusundaki gerçek hislerine bir şüphe katmak için uydurulmuş bir söylenti diye düşünüp önemsemez. Ancak, an azından makul olmadıkça Augustus'un böylesine uzun bir dönem için Roma'yı terk ettiğini iddia eden hikâyelerin ortada dolaştığına inanmak güçtür, bu yüzden bu olay gerçek olabilir. Augustus ve torununun -bir zamanlar oğluydu- acıklı bir şekilde yeniden buluşmuş olması da gerçek olabilir. Kesin olan şey, bu yolculuğun onun planlarında bir değişiklik yapmamış olmasıdır. *Princeps* geçen yıl vasiyetnamesini yazmıştı ve bunu Vesta rahibelerine

30 Dio 56. 29. 1-6, Suetonius, *Augustus* 97. 1-3, *Res Gestae* 8.

bırakmıştı, bir değişiklik yapmak için de girişimde bulunmamıştı. Mülkiyetinin üçte ikisinin asli mirasçısı Tiberius'tu, kalan üçte biri de Livia alıyordu. Agrippa'nın, kendisi ve iki Iulia'nın Augustus Mozolesi'ne defnedilmeyeceği maddesinden başka ismi geçmiyordu.[31]

Nüfus sayımı Tiberius'u yılın büyük bir kısmı için İtalya'da meşgul etmişti ancak yaz aylarının sonlarında, eyaletin hâlen istikrarlı ve güvenli olduğunu kontrol etmek amacıyla Illyricum'a kısa bir yolculuk yapacaktı. Hiç şüphesiz cevap verilecek birçok talep ve yerel anlaşmazlık vardı, fakat bölgedeki genel barış ortamına dair herhangi bir tehdit belirtisi yoktur. Burası, faydalı ve prestijli bir görevi yerine getirebileceği, aynı zamanda kış dönemi için Roma'ya geri dönebileceği uygun mesafede bir yerdi. Augustus ve Livia, yolculuğunun başında Tiberius'a eşlik etmişti; *princeps*, Napoli'de kendi onuruna düzenlenecek oyunlara katılmak istediği için Beneventum'a kadar gitmeyi planlamışlardı. Bu ekip, güneybatıya doğru Astura Limanı'na hareket etti, burada bir gemiye bindiler. Augustus, gündüz gemiyle yolculuk yapma alışkanlığını kırmıştı, çünkü uygun bir rüzgâr vardı. Geceleyin Caesar Augustus, ishal olarak ortaya çıkan bir mide rahatsızlığıyla hastalandı.[32]

Görünüşe göre bu ciddi bir şey değildi. Gemi, güneye doğru Capri kıyısı boyunca hareket etmeye devam etti. Burada Augustus'un bir villası vardı -fosil koleksiyonunun olduğu villa. Büyük Puteoli limanına yaklaştıklarında yanlarından, İskenderiye'den gelen bir tüccar gemisi geçti. Bu geminin tayfası ve yolcuları Augustus'u neredeyse tapınarak selamladı. Beyazlar içinde giyinmiş, başlarında çelenk olan bu insanlar tütsü yaktı. Belki de, güvenli bir şekilde bölgeye geldiklerini göstermek için bir adak sunuyorlardı. Coşkun bir şekilde haykırarak "Caesar Augustus'un sayesinde yaşadıklarını, onun sayesinde gemi yolculuğu yaptıklarını ve onun sayesinde özgürlüğün ve bolluğun tadını çıkardıklarını" söylediler. Augustus bundan memnun oldu ve ekibindeki herkese 40 altın *aureus* vererek (bu meblağ 1.000 *denarius* ya da 4.000

---

31 Tacitus, *Ann.* 1. 5, Dio 56. 30. 1 on the journey; Augustus'un iki Iulia'nın da mozoleye defnedilmeyeceğini şart koştuğu, öte yandan muhtemelen aynı yasağı Postumus için de koydurduğu vasiyetnamesi için bkz. Suetonius, *Augustus* 101. 1-3; Syme (1960), s. 433 burada bu konuya pek önem verilmezken, Levick (1999), s. 64-5 yolculuktan bahseder.

32 Dio 56. 29. 2. Augustus'un son günlerinin en detaylı anlatımı için bkz. Suetonius, *Augustus* 97. 3-100. 1. Ayrıca iyi bir inceleme için bkz. D. Wardle, "A perfect send-off: Suetonius and the dying art of Augustus (Suetonius Aug. 99)", *Mnemosyne* 60 (2007), s. 443-63.

sesterius'a denkti) onlara bu parayı yalnızca İskenderiye'den gelen mallar için harcamalarını emretti.[33]

Augustus dört gün boyunca Capri'de dinlendi, görünüşe göre hastalığını atlatıyordu. Neşeli ruhu ve parti ve şaka yapmaya duyduğu düşkünlük onu Romalı yol arkadaşlarına Yunan kostümleri vermeye, Yunan dostları için de Romalı kostümleri vermeye sevk etti. Daha sonra herkesten bunları giymelerini istedi. Oyunun bir parçası olarak Romalılar Yunanca, Yunanlar da Latince konuşacaktı. O günlerde yerel *ephebes*'in -bölgedeki uzun geçmişi olan Yunan yerleşiminin ve etkisinin bir mirası- uygulamalarını ilgiyle izledi. Bu gençler, toplulukları içinde tam anlamıyla yetişkin vatandaş olarak tanımlanmadan önce belli belirsiz askerî antrenmanlar ve tatbikatlar yapıyordu. Augustus bunlar için bir ziyafet verdi. Bu ziyafet esnasında kalabalığa meyve ve tatlı yiyecekler gibi ödüller verdi ve onlara, kendilerininkinin daha kötü olması pahasına şakalar yapmaları için cesaret verdi. Başka bir gün de Tiberius'un arkadaşından birine şaka yaptı; ondan, henüz yeni yazmış olduğu şiirin birkaç dizesinin yazarını sanki alıntıymış gibi tahmin etmesini istedi.

Hâlen düzenli ishal nöbetleri geçiren Augustus, Napoli'ye gidip onuruna düzenlenen oyunları izleyecek kadar iyi hissediyordu. Bundan sonra ise Tiberius ile birlikte Beneventum'a kadar gitti ve orada onu uğurladı. Roma'ya dönerken, daha şiddetli bir hastalığa yakalanmadan önce Nola'daki villasına kısa bir yolculuk yaptı. Burası, gerçek babasının öldüğü kır eviydi, belki de bu tesadüf onu sonunun yakın olduğuna daha çok ikna etmişti. Bir mesaj gönderilerek, büyük ihtimalle Appius Yolu'ndan [Via Appia] Brundisium'daki büyük limana giden Tiberius geri çağrıldı. Kaynaklarımız *princeps*'in evlatlık oğlunun babası ölmeden önce yanına gidip gitmediği konusunda farklı bilgiler verse de, en detaylı ve ikna edici anlatımı yapan Suetonius Tiberius'un Augustus ölmeden yanına gittiğini iddia eder. Bu ikili, devlet işlerini tartışarak baş başa uzun bir süre geçirmiş. Ancak Tiberius oradan ayrıldığında hizmetkârların Augustus'un "Ey şanssız Roma halkı, böylesine yavaş bir çene sizi çiğneyecek" diye mırıldandığını duyduğu iddia edilmiştir.[34]

Bu toplantıdan sonra Augustus artık devlet meseleleriyle ilgili konuşmayı bırakmış, öte yandan Roma'yı çamur içinde devralıp mermerler

33 Atıf için bkz. Suetonius, *Augustus* 98. 2.

34 Bu atıf için bkz., Suetonius, *Tiberius* 21. 2; Dio 56. 31. 1 burada kullandığı kaynakların çoğunun, Tiberius'un Augustus öldükten sonra Nola'ya gittiğini söyler.

içinde bıraktığı yönünde tekrardan övünmüş. Hiç şüphesiz böyle diyerek, şehrin fiziksel olarak yeniden inşa edilmesi kadar yaratmış olduğu barış ve refah ortamının güvenilirliğini de ima ediyordu. Augustus'un kaç gün boyunca ağrı çektiğini bilmiyoruz. Dio, yalnızca bahçesinde ekmiş olduğu bir ağaçtan incir yediğini söyler. Ayrıca Livia'nın bazı incirleri zehre bulayıp bunları Augustus'a verdiği, kendisinin de temiz olan incirleri yediği dedikodusundan da bahseder. Bu tür hikâyeler -tıpkı iddiaya göre Tiberius'la dalga geçmesi gibi- muhtemelen, Tiberius'un hiç popüler olmadığı yıllardan geliyordu ve hiçbir şekilde mantıklı değildir. Augustus her zaman sağlık sorunları yaşamıştı ve artık antik dünyanın standartlarına göre oldukça yaşlı bir adamdı, bu yüzden doğal sebeplerden başka diğer bütün açıklamalar oldukça gereksizdir. Artık yemek yiyemediği için iyice güçsüz düşen *princeps*'in enerjisi büyük olasılıkla tükenmişti.[35]

Suetonius, Augustus'un son günü olan 19 Ağustos MS 14 tarihiyle ilgili detaylı bir anlatım yapar. Her ne kadar onun en büyük kaynağının ne olduğunu bilmesek de anlatımı, gerçeğin sesi gibidir. En azından bu, iyi bir imparatorun ölümünün nasıl olması gerektiğini yansıtır. Caesar Augustus birçok kez dışarıda karışıklık olup olmadığını sormuş; görünüşe göre bir sevgi gösterisinden veya devletin istikrarını ve halefiyet sisteminin kolaylığını tehdit edecek bir huzursuzluğun yayılmasından endişe ediyordu. Görünüşünün farkında olduğu için bir ayna istemiş ve kölelerinden birine düzenli bir şekilde saçını tarayıp çenesini düzeltmesine yardım etmesini emretmişti. Bu, son nefesini vermek üzereyken togasını başının üzerine çeken Iulius Caesar'ın daha kontrollü bir versiyonuydu. Augustus bu şekilde hazırlandıktan sonra bazı arkadaşlarını içeri alıp onlara, bu pandomimde veya hayat komedyasında rolünü iyi oynayıp oynamadığını sormuş. Ardından Yunanca konuşmaya geçip bazı dizeler söylemiş. Bunlar başka bir yazardan alıntı olabilir, veya gösterinin sonunda sahneyi terk eden bir oyuncu tarafından söylenen bir şey gibi kendi uydurduğu şeylerdir. Şöyle demiş:

> Rolümü iyi oynadığıma göre, herkes alkışlasın
> Beni de sahneden tezahüratlarla uğurlasın.[36]

35 Dio 56. 30. 1-4, A. Barrett, *Livia. First Lady of Imperial Rome* (2002), s. 242-7.

36 Suetonius, *Augustus* 99 (Loeb çevirisi).

Bu pasajdan Augustus'un onay ve övgü beklediği açıktır. Son dakikada bir şüphe duyduğuna dair bir işaret yoktur, ancak Dio en başarılı bir hayatın bile kasvetli bir şekilde bitebileceğine dair bu noktada kibarca bir ironi ve itiraf görme konusunda haklı olabilir. Augustus daha sonra arkadaşlarını bırakmış, fakat bunlar dışarı çıkmadan evvel, Tiberius'un oğlu Drusus'un karısı olan ve son zamanlarda hastalığa yakalanmış Livilla'dan bir haber için Roma'dan gelen bir kişi olup olmadığını sormuş.[37]

Livia ve yakın hizmetkârlarıyla kalınca, Augustus 40 tane genç adam tarafından taşındığını söyleyince bir ajitasyon anı yaşanmış. Suetonius'a göre bu, onun bedenini taşıyan muhafızların sayısıydı, ancak *princeps* kendi cenazesinin planını önceden detaylı bir şekilde yaptığından bu fikir çoktan onun kafasında olabilirdi. Augustus dokuzuncu saat ölmüştür -şafaktan sonraki dokuzuncu saat, yani günümüzdeki saate göre öğleden sonra 3 gibi. Ölmeden önce Livia'nın kollarındaydı ve karısını son bir kez öpmüştür. Ona son sözleri şu olmuş: "Evlilik hayatımızı unutma Livia. Elveda."

Tanrısal Iulius'un oğlu, "Vatanın Babası" Imperator Caesar Augustus ölmüştü. Livia, hazırlıklar tamamlanana dek *princeps*'in ölüm haberini geciktirmiş olabilir. Ancak bu iddia, Augustus'un ölümünden sonraki komplonun bir uydurması olabilir.[38]

Augustus'un bedeni son bir kez daha yolculuğa çıktı. Agrippa, Drusus ve ailesinden başka kişiler de Roma'dan uzakta ölmüştü. Bir Ağustos gününün sıcaklığından kaçınmak için yolculuğa geceleyin başlayan Nola kasabasının meclis üyeleri cesedi Roma'ya taşıdı. Ceset her gün yol üzerindeki bir kasabanın bazilikasında koyuldu, kasaba önde gelenleri de bir sonraki kasabaya gidene kadar üzerlerine düşen görevi yaptı. Her yerde halk yas ve saygı gösterileri yapıyordu -çok az insan Augustus'un devleti yönettiği dönemin öncesini hatırlayabiliyordu. Önde gelen atlı sınıfı mensuplarından bir grup, Roma'nın güneyindeki eski Alba Longa bölgesinin olduğu Bovillae'da cenaze alayını karşıladı ve şehre aldı. Ceset, Palatinus'taki Augustus külliyesinin geçidine koyuldu.[39]

Senato, Augustus'un en iyi nasıl onurlandırılacağı konusunu görüştü, geçmişteki gibi senatodaki tekliflerin çoğu ölçüsüz oldukları

37 Dio 56. 30. 4.

38 Suetonius, *Augustus* 99. 1; Livia'nın, Augustus'un ölümünü bir süre gizlediği iddiası için bkz. Dio 31. 1

39 Suetonius, *Augustus* 100. 2, Dio 56. 31. 2.

gerekçesiyle reddedildi. Augustus'un yakın ailesi, daha öncesinden kararlaştırmadığı konularda cenaze töreni için küçük düzenlemeler yaptı. Aristokratların cenaze törenlerindeki gibi bu da forumda insanların toplanmasıyla başladı. Tarih 8 Eylül olabilir, ama bu kesin değildir. Her ne kadar Iulius Caesar'ın cenazesinden çok daha düzenli bir tören olsa da insanlar onun oğluna saygısını sunmak için geldiğinde, Iulius Caesar'ın bu bölgeyle bağdaştırıldığı şüphesiz herkesin aklındaydı. Âdet olduğu üzere aktörler, Augustus'un ataları gibi cenaze maskeleri taktı, diğerleri de Roma tarihindeki diğer büyük adamların imgelerini ve nişanlarını takmıştı. Bunların arasında Pompeius da vardı, ayrıca Augustus Forumu'ndaki *summi viri* arasından birçok kişi de -belki de hepsi- en büyük Romalının intikal edişini onurlandırmak için oradaydı. Caesar Augustus, herhangi bir aristokrattan çok daha fazlasıydı. O, şehrin ikinci kurucusuydu, Roma'ya barış, refah ve tanrılarla düzgün bir ilişki getiren kişiydi, bu yüzden hayatında olduğu gibi ölümünde de geçmişteki bütün büyük icraatlar ve kahraman önderlerle bir bağlantı kuruyordu.

Törende Iulius Caesar'ın imgesi yoktu, zira o artık bir tanrıydı, bir fani değil. Lakin bu, onun görmezden gelindiği veya anısının gizlendiği anlamına gelmiyordu. Tiberius, ilk methiye konuşmasını yapmak üzere Tanrısal Iulius Tapınağı'nın dışındaki kürsüye çıktı. Siyah bir tunik ve yas togası giymişti. Aynı şekilde giyinen oğlu Drusus da, sırasıyla Iulius Caesar'ın ve Augustus'un yeniden tasarladığı "eski" kürsüden ikinci methiyeyi okudu. Her yerde anıtlarda ve yapılarda Augustus'un sembolleri vardı. Senato üyeleri oradaydı. Toga değil yalnızca tunik giymiş olan sonraki yılın kamu görevlileri naaşı Campus Martius'a taşıdı. Yol boyunca her yerde *princeps*'in şanını anımsatan şeyler ve inşa projeleri bulunuyordu. Augustus'un cesedi bir tabuta koyulmuştu ve şüphesiz yaz aylarının sonlarında birçok haftadan sonra bu, çok iyi bir durumda değildi. Cesedin yerine daha derli toplu ve kusursuz olan, balmumundan yapılmış ve zafer alayı kutlayan bir komutanı andıran, temsili kuklası fildişi ve altından yapılan bir sedirin arkasındaki tabutun üzerindeydi. Törende Augustus'un iki tane altından yapılmış heykeli de vardı, bunlardan biri onun restore ettiği senato binasından senatörler tarafından getirilmişti, diğeri de zafer alayında kullanılan at arabasının üzerindeydi.[40]

40 Cenaze törenine dair ana kaynaklar için bkz. Suetonius, *Augustus* 100. 2-4, Dio 56. 34. 1-42. 4; Suetonius'un tersine Dio, Drusus'un Tanrısal Iulius Tapınağı'nda, Tiberius'un da eski kürsüde konuşma yaptığını söyler.

Campus Martius'ta cesedi yakmak için bir odun yığını vardı. Tabut bunun üzerine konuldu. Roma'nın kıdemli rahipleri bunun etrafında toplandı. Bunlardan sonra, önde gelen atlı sınıfı mensupları, sonrasında da muhafızlar geldi. Bunlar, tıpkı Iulius Caesar'ın askerlerinin onun cenazesinde yaptığı gibi askerî nişanlarını tabutun üzerine attı. Daha sonra, muhafız alayındaki yüzbaşılar da yanan meşaleleri odun yığının üzerine attı. Dikkatlice hazırlanan bu yığın hemen alev aldı. O esnada bir kartal havaya bırakıldı; bu, tanrıların arasındaki babasına katılmak üzere *princeps*'in göğe yükselen ruhunu sembolize ediyordu. Eski bir *praetor* daha sonraları, Augustus'un suretinin göğe yükseldiğini açık bir şekilde gördüğüne dair herkesin önünde yemin etmiştir.[41]

Beş gün boyunca yaşlı Livia bu bölgede kalmış. Bu, belki de onun için geçici bir sığınaktı. Ona hanesindeki bazı kişiler ve önde gelen atlı sınıfı mensupları eşlik etmiştir. Bu dönemin sonunda, yalınayak ve ayak bileklerine doğru sallanması için tunikleri kuşaksız olan bu adamlar, Augustus'un küllerini toplayıp bir kabın içine koymuş. Bu kap, yaklaşık 50 yıl önce yapımına başladığı anıtsal mezar olan Augustus Mozolesi'ne yerleştirilmiştir.

41 Suetonius, *Augustus* 100. 4, Dio 56. 42. 3.

SONUÇ

YAVAŞÇA ACELE ET

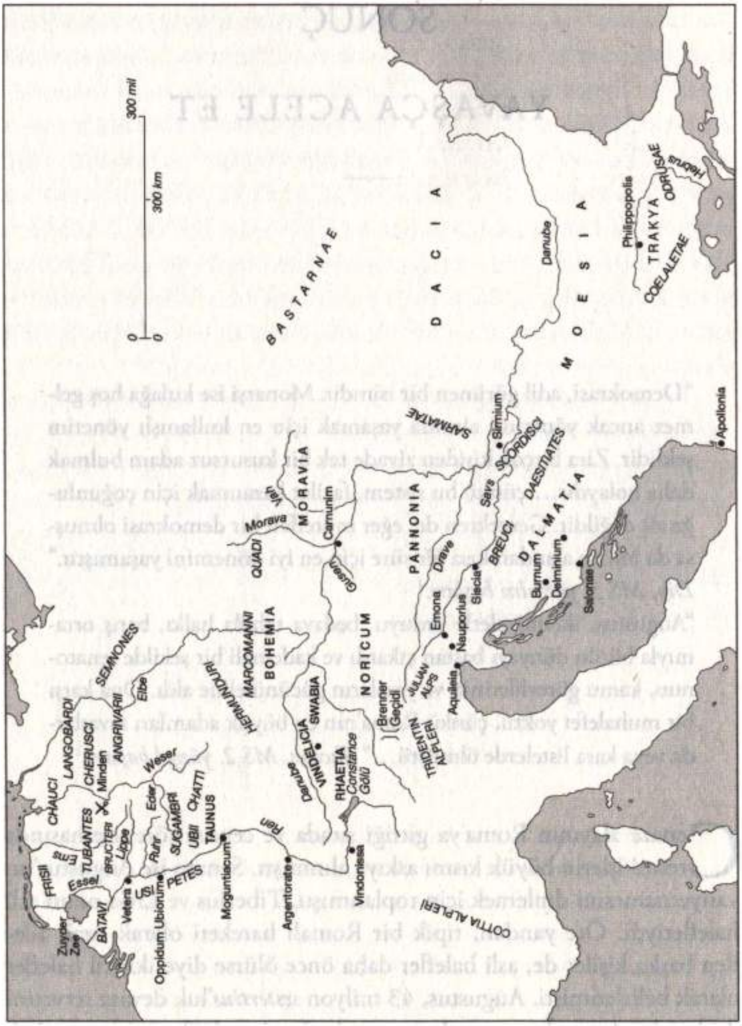
"Demokrasi, adil görünen bir isimdir. Monarşi ise kulağa hoş gelmez ancak yönetimi altında yaşamak için en kullanışlı yönetim şeklidir. Zira birçok kişiden ziyade tek bir kusursuz adam bulmak daha kolaydır... çünkü bu sistem, fazilet kazanmak için çoğunluğa ait değildir. Gerçekten de, eğer müreffeh bir demokrasi olmuşsa da bu, en azından kısa bir süre için en iyi dönemini yaşamıştır." *Dio, MS 3. yüzyılın başları.*[1]

"Augustus, ikramiyelerle orduyu, bedava tahılla halkı, barış ortamıyla bütün dünyayı baştan çıkardı ve kademeli bir şekilde senatonun, kamu görevlilerinin ve yasaların gücünü eline aldı. Ona karşı bir muhalefet yoktu, çünkü Roma'nın en büyük adamları savaşlarda veya kara listelerde ölmüştü..." *Tacitus, MS 2. yüzyıl başları.*[2]

Cenaze alayının Roma'ya gittiği sırada ve cenaze töreni esnasında resmî işlerin büyük kısmı askıya alınmıştı. Senato ise Augustus'un vasiyetnamesini dinlemek için toplanmıştı. Tiberius ve Livia onun asli halefleriydi. Öte yandan, tipik bir Romalı hareketi olarak uzak aileden başka kişiler de, asli halefler daha önce ölürse diye ikincil halefler olarak belirlenmişti. Augustus, 43 milyon *sestertius*'luk devasa servetini devlete bırakmış, her vatandaşa ve ordu üyesine de ikramiye vermişti. Muhafız alaylarındaki sıradan bir asker 1.000 *sestertius*, paramiliter şehir kohortları ve *vigiles* üyeleri 500 *sestertius*, lejyonerler ve MS 6 ile 9 yıllarındaki acil durumlar esnasında toplanan azatlı askerler de 300 *sestertius* alacaktı. Her durumda subaylar için daha fazla para verilecekti.

1 Dio 44. 2. 1-3 (Loeb çevirisi).

2 Tacitus, *Ann.* 1. 2.



Ren ve Tuna Sınırları

Cömertlik, egemenliğin önünde sonunda büyük bir sadık askeri elde etmeye bağlı olduğunun açık bir tasdikiydi. Augustus, 19 yaşından itibaren hayatının her döneminde bir savaş beyi olmuştu.[3]

3 Tacitus, *Ann.* 1. 8.

Tiberius, *maius imperium* ve *tribunicia potestas* gibi Augustus'un önemli yetkilerinin çoğuna sahipti. En başından beri doğal bir şekilde Roma'daki muhafızlara ve diğer birimlere komut veriyor, eyalet ordularının komutanlarına mektup yazıyordu. Uygulamada devlet artık tek bir *princeps* yerine iki *princeps*'e sahipti. Augustus'un evlatlık oğlu veya halefi olarak onun yetkilerini miras edinmek söz konusu değildi, zira Tiberius bu yetkilere zaten sahipti. Lakin dış görünüş önemliydi, tıpkı Augustus'un MÖ 27 yılında yetkilerini "bırakması", devlete önderlik etmeye devam etmesi için senato tarafından ikna edilene kadar MÖ 23 yılının Ocak ayında konsüllükten istifade etmesi gibi Tiberius da göreve çağrılmak istiyordu. İki adamın karakteri birbirinden oldukça farklıydı, ayrıca bu kez görev daha belirsizdi veya daha az planlanmıştı. Tiberius'un tuhaf tavırları ve aşırı karışık retorik üslubu, gerçek emelleri hakkında birçok kişinin kafasını karıştırmış olsa da en sonunda senatörler onu, arkasından çok yas tutulan babasının bütün sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğine "ikna" edebilmişti.

17 Eylül günü senato, Augustus'u tanrı ilan etti. Böylece Tiberius artık Tiberius Iulius Caesar Augustus *divi filius* idi. Vasiyetnamede Augustus ismi alması şart koşulmuştu, ancak yeni *princeps* senatonun bunu oylamayla reddetmesini sağladı. Bunun yerine bu ismi yalnızca babasının istekleriyle uyumlu ve onu onurlandıracak şekilde kullanmayı tercih etti. Benzer şekilde kendisine otomatik olarak vatanın babası unvanının verilmesini de reddetti. Ne var ki, tıpkı senatodaki gönülsüzlük gösterisi gibi böylesi bir tevazu onun en üst makama gelmek istediğini pek gizleyemiyordu; kendisine Augustus'un her bir yetkisi verildiğinde bu karar da alınmıştır.[4]

Tiberius'un ciddi bir alternatifi yoktu. Augustus'un ölüm haberi, Tuna ve daha sonra da Ren bölgelerindeki lejyonların bazılarında ayaklanmalar çıkmasına yol açtı. Buna bıkkınlık, hizmet sürelerini çoktan doldurmuş askerlerin oldukça geciken terhisleri, onlara para ödeyen ve sadakat yemini ettikleri kişisiz bir dünyanın belirsizlikleriyle birleşen sert disiplin uygulamaları sebep olmuştu. Ayaklanma çıkaranlar ekseriyetle artık koşulların daha fazla uzamamasını ve kendilerine derhal başka ayrıcalıkların verilmesini istiyordu. Ren bölgesinde de Tiberius

4 İsim konusunun incelenmesi ve diğer kaynaklara atıflar için bkz. Levick, *Tiberius the Politician* (1999), s. 247, n. 11.

yerine Germanicus'un *princeps* ilan edileceği söylentisi vardı, ancak bu çok kısa süre içinde sonuçsuz kaldı. Tiberius, bir Romalının olması gerektiği kadar sadık biriydi ve iç savaşın geri dönmesi için de istek yoktu.

Augustus'un ölümünden hemen sonra, Agrippa Postumus'un tecrit edildiği adaya bir muhafız yüzbaşısı yerleştirildi. Bu adam oraya gider gitmez Augustus'un torununu öldürdü. İddiaya göre Agrippa direnmişti, çünkü genç ve güçlüydü. Bu yüzbaşı ve ekibi Roma'ya dönüp komutanı olarak Tiberius'a rapor verdiğinde o, böyle bir emir verdiğini ısrarla inkâr etti. Gerçeği söyleyip söylemediğini bilemeyiz. O zamanki ve o zamandan beri olan spekülasyonlar her zaman Tiberius'un yalan söylediğini ya da suçu Livia'ya attığını iddia eder. Diğerleri ise Augustus'u sorumlu tutuyordu, buna göre son buyruğu o eski acımasız triumviri bir kez daha canlandırmış, son bir *moriendum esse* vakası olmuştu. Tacitus bu durumdan şüphe ederek, Augustus'un daha önce yakın ailesinden hiçbir kimseyi öldürtmediğini iddia eder. Agrippa'nın ölümünden en büyük avantajı şüphesiz Tiberius elde etmişti çünkü potansiyel bir rakibi ortadan kalkmıştı. Yine de gerçekten bu emri kimin verdiğini asla bilemeyiz. Yıl bitmeden önce Augustus'un eski karısı Iulia da öldü; Augustus'un verdiği talimatlar uyarınca sahip olduğu yaşam koşulları ölümünü hızlandırmıştı.[5]

Augustus'un geniş ailesindeki yüksek ölüm oranı sonraki yıllarda da devam etti. MS 19 yılında doğudaki eyaletlerdeyken Germanicus öldü. Onu, kıskanç Tiberius'un veya Livia'nın zehirlediğine dair bazı dedikodular olsa da muhtemelen Germanicus da makus kaderin bir kurbanı olmuştu. MS 23 yılında ise Drusus öldü, bu kez büyük ihtimalle katilleri karısı (Germanicus ile, Drusus'un kuzeni Claudius'un kız kardeşi) ve Lucius Aelius Seianus adındaki muhafız alayının hırslı komutanı olan âşığıydı. Seianus'un çevirdiği entrikalar Germanicus'un dul karısının ve oğullarının itibarını sarsmaya yardım etti. Bunun ardından Agrippina -Iulia'nın son çocuğu- ve onun iki oğlu da yakalanıp sürgüne gönderildi ve bunların hepsi esaret altında öldü. Her ne kadar oğluyla ilişkileri gittikçe daha zorlaşsa da Livia, Augustus'tan 15 yıl daha fazla yaşadı. En sonunda 86 yaşında MS 29 yılında öldü, ancak Tiberius'tan çok az onurlandırma aldı ve torunu Claudius'un saltanatına kadar da tanrıçalaştırılmadı.

5 Tiberius'un tahta çıkışı ve saltanatının ilk ayları için bkz. Levick (1999), s. 68-81, ve R. Seager, *Tiberius* (2005), s. 40-59.

İlk haftalarda Tiberius, önderliğine yardım etmeleri için senatörlerin büyük bir rol oynamasını çok istediğinden bahsediyordu ama aslında onun bu eylemleri gücünü daha da merkezileştirme amacındaydı. Aldığı ilk kararlardan biri, seçimleri halk meclisinden senatoya geçirmek oldu. Böylece Saepta bölgesi süslü bir park ve halk eğlenceleri için bir alana dönüştü. Augustus'un, seçmiş olduğu adayların seçilmesini sağlamış olması doğruyken, onun önderlik dönemi göstermiştir ki diğer makamlar için hâlen gerçek -bazen de yozlaşmış ve hatta şiddet içeren- bir rekabet, seçmen kitlesinin de onun istemediği şekilde oy kullanma eğilimi vardı. Lakin bu değişikliğe karşı gerçek bir direniş de yoktu ve senatörler, geniş seçmen kitlesinden ziyade yaşıtlarına karşı galip gelmeyi tercih ediyordu. Bu reformun sonucunda kamu görevlilerinin niteliği daha iyi veya daha kötü yönde bir değişim göstermemiş gibi görünüyor.[6]

Augustus'un tersine Tiberius eyaletlere gitme konusunda isteksizdi ve zamanla Roma içinde senatörler ve diğerleriyle yapılan günlük toplantılardan bile yorulmaya başlamıştı. MS 26 yılında Roma'dan ayrıldı, sonraki yıl için Capri'deki villaya çekildi ve hayatının kalan 10 yılında da bir daha şehre dönmedi. MS 14-16 yıllarından itibaren Germanicus, Ren bölgesinde komutada bulunmaya devam etti ancak daha sonra geri çağrıldı ve Doğu'ya gönderildi. Drusus genelde Roma'daydı, Germanicus'un ölümünden sonra onu da eyaletlerde büyük geziler yapmak için kullanma girişimi olmamıştı. Eyaletler artık valilerin yönetimine bırakıldı, bunların birçoğu alışılmadık derecede uzun dönemler boyunca görevde kaldı, ancak hepsine saldırgan bir şekilde savaşa girmemesi talimatı verildi. Augustus, imparatorluk sınırlarını olduğu gibi koruma tavsiyesi bırakmıştı. MS 6 ve 9 yıllarındaki felaketlerden biraz toparlanmak için geçici bir ara verilmesini kastetmişti belki de, ama yine de Tiberius bu tavsiyeyi hayatı boyunca bir ilke olarak benimsedi. Augustus'un önderlik döneminin tersine çok daha az askerî sefer ve zafer kutlaması vardı, ayrıca savaş ganimetleri sayesinde inşa edilen yeni anıtlar da yoktu. Tiberius, Roma'daki inşa projelerine ve eğlencelere Augustus'tan daha az para harcamıştır.[7]

Bu yıllar için ana kaynaklarımız Tacitus ve Suetonius'tur. Her ikisi de Tiberius'u kindar ve zalim biri olarak tasvir eder ve onun gizli sapıklıkları

6 Tacitus, *Ann.* 1. 15.
7 Augustus'un tavsiyesi için bkz. Tacitus, *Ann.* 1. 11.

olduğunu ima eder. Kısacası Tiberius, Caligula ve Nero'nun yarısı kadar canavar biri gibiydi. Modern araştırmacılar genelde bu önyargıyı reddederler ve ona karşı çok cömert olmaya biraz meyilli olsalar da haklı olarak Tiberius'un saltanatının, özellikle de eyaletlerde bir barış ve istikrar dönemi olduğunu belirtirler. Çok az sayıda saldırgan savaşlar olmuş olsa da dış ilişkiler genelde başarılıydı. Arminius, Germanicus tarafından savaşta yenilgiye uğramış olsa da hayattaydı, ancak tek başına kaldığında Romalılardan ziyade Maroboduus'a saldırmaya başladı. Marcomanni kralı yenildi ve bir sürgün olarak Roma topraklarında yaşamak üzere kaçtı. Kabilelerden oluşan birliği de bozulmuştu. O sıralarda Germanicus öldü, Arminius da gücüne karşı nefret duyan kendi şefleri tarafından katledildi, birleştirmiş olduğu halklar da bir kez daha araları bozuk ve birbirine düşman gruplara bölündü. Ren ve Tuna sınırlarında onun gibi karizmatik bir liderin ortaya çıkması için birkaç nesil geçmesi gerekecekti, böylece Roma'nın müdahale etmesine gerek kalmadan iki tehlike bölgesi rahatlamış oldu.

23 yıl boyunca imparatorluk genel olarak istikrarlıydı, sınırlardaki ve eyaletlerdeki az sayıda sorun kontrol altındaydı. Bu bağlamda Tiberius'un kararları mantıklı gibi görünüyor. Haleflerinin çoğu onun emsalini takip edecek, Augustus gibi *imparatorluk* topraklarında gezinmeyecek, kendilerinin yerine görevlerini yapmaları için tıpkı Tiberius gibi, kıdemli aile üyelerini göndereceklerdi. Birçoğu için bunun sebebi, uygun biri -ya da en azından güvenebilecekleri bir akraba olmamasıydı. Birden fazla *princeps* olması yönündeki Augustus'un görüşü yalnızca belirli zamanlarda canlanıyordu ve nadiren başarılı oluyordu. Aslında, gelecekte toprakların genişlemesi sınırlı olacağı anlamına gelmese de bu çok da önemli değil gibi görünüyordu. Roma'nın geçmişinden büyük bir değişim olmasına karşın bu sistemin siyasi sistem, ekonomi ve toplumdaki etkisinin iyi veya kötü olduğu söylemek zordur.

Tiberius'un kamu hayatından yavaş yavaş çekilmesi daha ciddi bir şeydi. Eğer Capri'de onu ziyaret edip sıralarını beklerlerse ancak o zaman senatörlerle ve *imparatorluk* topraklarının ötesinden gelen elçilerle etkileşime giriyordu. Saltanatının başlarında Roma'dayken bile Seianus'a gittikçe daha fazla bağımlı olmuştu, hiç kimseye güvenmek istemediği gibi ona güveniyordu. Bunun sebebi kısmen, Seianus'un bir atlı sınıfı mensubu olması ve bu yüzden çok fazla hırslı biri olarak

görülmemesiydi. Agrippa'nın özgeçmişi de buna benzerdi, ancak Augustus'un yardımıyla senatör kariyerine sahip olmuştu ve sürekli bir şekilde kendisini başarılı bir komutan ve yönetici olarak kanıtlamıştı. Seianus bu şeylere çok ilgi göstermiyordu, yine de oynadığı rol muhafızların komutanlığından *princeps*'in en önemli danışmanına kadar yükselmiştir. Tiberius Roma'dan ayrıldığında Seianus ona erişimi etkin bir şekilde sağlamıştır. Drusus ve Germanicus'un oğulları ile başkalarının cesaretini kıracak başka ileri gelenler de ortadan kaldırılmıştı. *Maiestas* yasasından fazlasıyla yararlanıldı. Bu yasa artık istenildiği gibi yorumlanıyordu ve *princeps* çok da önemsenmeden sert bir şekilde uygulanıyordu. MS 31 yılında Tiberius konsül oldu -Roma'ya gelmemişti oysa ki- ve Seianus'u da mevkidaşı yaptı. Bundan sonra onu prokonsül *imperium*'u ile ödüllendirdi ve bu şekilde onu *princeps* mevkidaşı ve halefi yapacağına dair her türlü belirtiyi verdi. Ancak son dakikada fikrini değiştirdi, Seianus yakalandı ve iddiaya göre Romalı elitler arasında birçok kurbanın da olduğu kanlı bir tasfiye hareketinde idam edildi.

Tiberius'un yönetimi senatörler ve kıdemli atlı sınıfı mensupları arasında bir korku yaratmıştı. O kadar ki iç savaşların ve kara liste uygulamalarının olduğu eski hatıraları canlandırmıştı ve bu korku haleflleri döneminde de dinmemişti. Ortam artık Augustus'un döneminde farklıydı, bunun sebebi kısmen, triumvirlik döneminde en cesur veya akılsız komplocuları engellemek için oluşturduğu korkuydu. Daha da önemlisi Augustus, devletteki en güçlü adamları tanımak için gayret göstermiş, onları toplumun farklı kademelerine karıştırmıştı ve bu kişilere saygı göstermişti. Tiberius'un istemsiz bir şekilde olan sosyal açıdan tuhaflığı ve en sonunda şehirden uzaklaşması, daha sonraki *princeps*'lerin için bu aynı yöntemi beslemesini zorlaştıracaktı. Livia'nın oğlu kaynaklarımızda tasvir edilen kötü adam olabilir de olmayabilir de, lakin en azından bu açıdan kötü bir *princeps*'tir. Onun yönetiminde monarşinin artık üstü kapalı değildi ve etrafındaki saray maiyeti ile saray mensupları daha belirgindi. Seianus, yalnızca Tiberius'un desteği sayesinde, asker veya kamu görevlisi olarak yeteneklerini hiçbir zaman kanıtlama gereği duymadan yükselebildiği kadar yükselmişti.[8]

8 Tiberius'un saltanatına dair detaylı bilgiler için bkz. Levick (1999) ve Seager (2005).

OCTAVIANUS, CAESAR VE AUGUSTUS

Bu kitap Augustus'un halefleri veya onların *principatus* sisteminde yaptıkları değişimler hakkında değildir. Bunlar kendi başlarına büyük konulardır. Romalıların kanısına göre Augustus, neredeyse hepsinden üstündü. Yakın ailesindeki birçok kişinin vakitsizce ölümünden ötürü, çok daha sonraki dönemlerde her imparatorun "Traianus'tan daha iyi (*melior*), Augustus'tan da daha şanslı (*felicior*)" olmasını ummak âdet olmuştu. Cumhuriyet dönemindeki aristokrat kesimin liderliğine duyulan nostaljik sevgiye karşın -bu genelde Brutus ve Cassius'un övülmesiyle ortaya çıkıyordu- senatörler, *principatus* gerçeğine karşı bir nefret veya ciddi bir muhalefet göstermemiştir. Yalnızca Caligula'nın ölümünden sonra senato, cumhuriyet sisteminin geri gelmesini kısa bir süreliğine ele almış olsa da bu fikir hızlı bir şekilde reddedilmişti ve bunun yerine kimin *princeps* olarak seçilmesi gerektiğine karar vermeye yönelmişlerdi. *Principatus* sisteminin çalıştığını herkes kabul etmişti ve çok az kişi buna kin besliyordu. Önemli olan şey, imparatorun iyi bir adam veya iyi bir hükümdar olup olmamasıydı. Her iki durum da iç ve dış başarılara bağlıydı. Ayrıca imparatorun senatör sınıfına saygı gösterip göstermemesi de önemliydi. İşte bu şekilde Augustus'un kurduğu hükümet sistemi rakipsizdi ve Augustus da iyi bir *princeps* için en önemli modeldi. Başarısına dair bundan daha belirgin çok az belirti olabilirdi.[9]

O zaman için de bugün için de Augustus'u yargılamak çok zor bir şeydir. Zira o, kolay bir hükme sığmaktan çok daha fazlasıydı. Hayatı boyunca hırslı biri olmuştu. Bir dönem -belki de Iulius Caesar'ın öldürülmesinden sonra, ancak kesin değil- devlette birinci kişi olmayı kafaya koymuştu ve yaptığı her şey bu amaç doğrultusundaydı. Amacını elde etmek için şiddete başvurma konusunda bir tereddüt yaşamamıştı, bu yüzden sonraki yıllarda öldürmüş ve korku yaymış, o ana uygun olan her türlü müttefikliği yapmıştı. Her Romalı aristokratın kanında hırs vardı, ancak daha önce hiçbir zaman hırs geleneklerden bu kadar serbest kalmamıştı veya kalıcı ve rakipsiz bir egemenlik elde etmek bu

9 Eutropius, *Breviarium* 8. 5; Augustus'un mirasının, neredeyse başarısızlığa mahkûm bir sistem olduğu iddiası için bkz. J. Drinkwater, "The Principate - lifebelt, or millstone around the neck of Empire?", O. Hekster, G. Kleijn & D. Slootjes (ed.), *Crises and the Roman Empire* (2007), s. 67-74; Caligula'nın öldürülmesinden sonraki dönem için bkz. A. Barrett, *Caligula. The Corruption of Power* (1989), s. 172-6.

kadar açık bir şekilde hedeflenmemişti. Ayrıca daha önce kimse, ömür boyu diktatör olan, geçmişte herhangi bir Romalının aldığından çok daha büyük onurlar alan Iulius Caesar'ın halefi olmamıştı. Eylemleri kadar, genç Augustus'un içinde bulunduğu durum da emsalsizdi, öte yandan en azından onun güdülerinin temeli de, bulunduğu toplumun geleneklerinde yatıyordu.

Apaçık ve denetimsiz bir şekilde hırslı olan Augustus, başarıyı elde etmeye daha çok yaklaştıkça düşmanlarına karşı cömert olmaya başlamıştı. Onun merhameti, Iulius Caesar'ınkinden daha kasıtlıydı ama yine de gerçekti ve özellikle de Antonius'a karşı savaşırken yalnızca kaçınılmaz göründüğünde -elbette ki kendi kanısına göre- düşmanlarını öldürmüş, güvenli olduğunu düşündüğünde de onları bağışlamıştı. Öyle görülüyor ki herhangi bir düşmanına çok az veya sıfır merhamet gösterdiği hayatının erken dönemlerinde durum böyle değildi. Garip bir şekilde, öldürmeyi bırakan bir katilin kendisini dizginlemesi, mümkün olduğu her an bağışlamaya kararlı olan birinin otomatikleşen merhametinden çok daha minnettar bir şekilde karşılanabilir. Augustus'un muhalifleri, Iulius Caesar'ın merhametinden ne çıkardığını tam olarak bilmiyordu. Actium'dan sonra Augustus, gerçek veya iddia edilen komplolardan sonraki birkaç kişi istisna olmak üzere diğer Romalıları öldürmeyi büyük oranda bırakmıştı ve o zaman bile geniş tasfiyeler olmamıştı. Augustus'un kendisini böyle dizginlemesine başka birinin yol açtığını öne sürebilecek bir husus yoktur. Bu, siyasi açıdan mantıklıdır, zira kendine güvenli ve iyi niyetli elit kesimle ilgilenmek daha kolaydı. Ne var ki Augustus'un bazı halefleri kendisinden çok daha rahat bir şekilde insanları infaz etmiş ve yine de uzun dönemler boyunca tahtta kalabilmiştir. Pragmatik olsun olmasın, onun bu tutumu nihayetinde kendi tercihiydi; Augustus'u nasıl önceki kariyerindeki zalimliği için suçluyorsak bu tercihi için de takdir etmeliyiz.

Kariyerinin ilk yıllarında Augustus'un büyük planları veya projeleri vardı demek pek mantıklı değildir, ayrıca bir gün kuracağı rejimin fikrinin o zamanlarda oluşmaya başladığına dair bir işaret de yoktur. Bunun yerine eylemleri, gücü ele geçirip düşmanlarını yenmek üzerine kuruluydu ve muhtemelen başka bir şey için de vakit kalmıyordu. O yıllarda Iulius Caesar ile olan bağlantısını ön plana çıkarıyor, onun başarılarını kutluyor, öldürülmesinin intikamını almak istiyordu ve

aynı zamanda kendisi için de güç elde ediyordu. Daha sonraları, MÖ 30'lu yıllarda ise devlet ve halk için daha çok ilgi göstermeye başlamış, Roma'nın anıtlarını ve altyapısını onarmaya ve bunlara yeni şeyler eklemeye girişmiş, şehrin tahıl tedarikini düzenlemeye çalışmıştı. Bir kez daha bu mantıklı bir siyasetti, ancak Actium'dan sonra bu şekilde davranmaya devam etmek suretiyle sahip olduğu adanmışlığı, büyük bir popülerlik kazanma isteğinden çok daha fazlası gibi görünüyor. Augustus insafsız bir şekilde güç elde etmeye çalışmıştı, fakat bu gücü elde etti mi gıda veya su tedariki olsun, yol sistemi olsun, farklı kamu görevleri veya Roma'nın, İtalya'nın ve eyaletlerin idaresi olsun bütün işlerin düzgün bir şekilde işlemesi için büyük bir istek göstermişti. Eski tapınakları onarmak ve yenilerini yapmak için bol keseden harcanan kaynaklar, bir zamanlar Roma'yı büyük yapan ve tekrardan böyle yapabilecek tanrılarla düzgün bir ilişkiyi yeniden kurmak amacıyla kullanılmıştı. Augustus'un kişiliğinin derinlikleri gibi bu şekilde tasarlanan politikanın altında yatan inançları da tam olarak bilemeyiz. Lakin en azından şurası belli ki o, bu konuda bir şeyler yapıyormuş gibi gözükmek istemişti ve büyük ihtimalle bu dürtüsü gerçekti. Benzer şekilde, Romalı elit kesimin tavırlarını ve ahlaki yönünü geliştirmek için yapılan girişimlerin temelinde, bunların kötü davranışlarının Geç Cumhuriyet dönemindeki karışıklığa yol açtığı ve bunu hak ettiği, daha iyi davranışlara sahip olmanın da devlete daha iyi bir talih getireceği inancı yatıyordu.

Augustus amansız bir şekilde iktidar peşinde koşmuş ve buna, kamuda her nasıl gözükürse gözüksün sıkı sıkıya bağlanmıştı. Böylesi bir hırs şüphesiz herhangi bir başarılı siyasi liderin -ve şüphesiz başarısız olan birçoklarının- alametifarikasıdır. Yine de Augustus, gücünü halkın iyiliği için kullanmıştır. *Res publica*'nın tekrardan işlemesi için büyük çaba göstermiştir. Onun bunu başardığını reddedemeyiz, zira sağladığı barış ve istikrar ortamı refahı çok daha büyük seviyelere getirmişti. En temel seviyede artık çok daha fazla insan onun yönetimi altında uzun bir süredir olmadığı kadar zengin olmuştu. Augustus'un ilgilendiği meseleler daha çok geleneksel şeylerdi, yöntemlerinden bazıları da yenilikçiydi. Diğerleri gibi Iulius Caesar da bu meselelerle ilgilenmeye çalışmıştı ancak kimse bunlarla Augustus kadar derinlemesine ilgilenme şansına sahip olmamıştı. Bu süreç içinde kendisinin kamu yararı için

çalıştığının iyi bilinmesini sağlamıştı, yine söylememiz gerekir ki bu, herhangi bir Romalı siyasetçinin yapacağı türden bir tanıtımdı. Bireyler ve topluluklara iyilik yaparak onları kendisine minnettar bırakmıştı ve böylece, sık sık olduğu üzere kişisel avantaj kamu yararıyla iç içe geçmişti. Bu, güdüleri her ne olursa olsun Augustus'un iyi bir yönetim dönemi geçirdiği gerçeğini değiştirmez.

Augustus'un konumu kademe kademe gelişmiştir. MÖ 30 yılından itibaren askerî gücü etkin bir şekilde tekeline almıştır ve bu yüzden, günümüzdeki tabire göre o bir askerî diktatördü. Lakin bu unvandan dikkatli bir şekilde kaçınmıştır. Yasal statüsünün değişimi, kademeli bir planın parçası gibi görünmüyor. Her biri gerçekleşmeden önce dikkatle düşünülmüş ve mahirane bir şekilde hazırlanmıştır, ancak daha sonra da deneme yanılma yöntemiyle değiştirilmiştir. Aynı zamanda her yıl onun isminin ve suretinin kamu ve özel hayatının her açısına gizlice girişini pekiştirmiştir. Augustus, daha önce emsali görülmemiş bir şekilde imparatorluk topraklarının her yerindeydi. Bu şöhretiyle beraber, eyaletlerden ve sınırların ötesinden gelen ve taleplerde bulunan birçok elçiyi kabul etme yükü de geliyordu. Bunların birçoğuyla şahsen ya da yakın bir ortağı veya akrabasıyla yoluyla ilgilenerek Augustus, birçok bireyin ve topluluğun, özellikle de bir iyilik yapılmış olanların sadakatini kazandığını garantiye alıyordu. Ödemiş olduğu bedel, genelde oldukça önemli meseleleri anlamak ve değerlendirmek için çokça çalışmak suretiyle saatten saate, günden güne değerlendiriliyordu.

Caesar Augustus, devletin kontrolünü eline almış bir askerî diktatördü. Onun en sonunda elde ettiği popülerliği bu gerçeği hiçbir zaman gizlememelidir. Kariyeri, MÖ 1. yüzyıldaki Roma devletinin içinde bulunduğu kaos ortamı sebebiyle mümkün olmuştu, daha önceki zamanlarda böyle bir kariyer düşünülemezdi bile. Brutus ve Cassius Philippi'de kazansaydı ya da Augustus, Sextus Pompeius veya Antonius'a karşı savaşırken veya birçok hastalık nöbetinden ölmüş olsaydı ne olurdu konusunda spekülasyon yapmanın pek gereği yoktur. Bu, ilgilenenler için eğlenceli bir yemek sonrası muhabbeti konusu olabilir ama herhangi bir tarihî değeri olması için tahmin edilemezliklerle doludur. Augustus galip gelmiş, uzun bir süre yaşamıştır. Eğer böyle olmasaydı veya benimsediği iktidar yönteminden farklı bir şey benimsemiş olsaydı ne olurdu, asla bilemeyiz.

Aynı şekilde, anlatılan olayları günümüzle bağdaştırmadan önce dikkatli olmalıyız. Çoğu batılı demokrasinin merkezinde ve apaçık ortada olan kurumsal zayıflık, Roma'nın Geç Cumhuriyet döneminin son on yıllarıyla benzerlikler taşır. Bu dönemde senatonun önde gelenleri, ciddi sorunlarla yüzleşemeyecek kadar kendi rekabetleriyle meşguldü ve bu sorunların mevcut olduğunu kabul ediyorlardı. Bu hususta bazı benzer açılar olsa da, birçoğu da farklıdır: Roma Cumhuriyeti çok daha kötü bir durumdaydı, zira siyasi ortamı şiddet dolu hâle gelmişti. Cumhuriyet'in kaderi, uzun bir süre boyunca başarılı olsa bile hiçbir yönetim sisteminin zayıflama ve çökme tehlikesinden uzak olmadığının göstergesidir. Lakin meselenin bu kadar derinine inmeden evvel gideceğimiz daha çok yol vardır. Roma Cumhuriyeti'nin yaşadığı bu son şüphesiz bugün de mümkün olsa da, bunun kaçınılmaz bir şey olduğuna bizi inandıracak hiçbir şey yoktur; henüz, modern bir Iulius Caesar'ın veya Augustus'un ortaya çıkabileceği bir duruma gelmedik ve bunun için oldukça memnun olmamız gerekiyor. Bu adamların onca yeteneğine rağmen her biri, iç savaşlarda binlerce adamın ölümüne yol açan emirler vermiştir. Eğer herhangi bir gayeyi haklı çıkaracak şekilde konuşmak istemiyorsak, o zaman bu işte bu bedel daima bu adamların başarılarına karşı konulmalıdır. Ayrıca bunlar nadir bir şekilde savaş beyleri ve diktatörlerin standartlarına göre etkili ve iyilikçi adamlardı, diğer birçok kişinin ise bundan daha kötü olduğu ortadadır.

Augutus, kara liste uygulamalarının altına imzasını atmış ve kendisini dizginleyerek senatonun kendisine verdiği birçok büyük onuru geri çevirmiş bir adamdı. O, başka bir adamın karısını çalmış, bu kadına ömrü boyunca sadakati çok sayıda evlilik dışı ilişkiyle lekelenmiş biriydi, öte yandan eski moda ahlâkı ve evlilik değerlerini savunan bir adamdı. Augustus, kendi kızını ve iki torununu sürgün etmiş, diğerlerine de aile yetiştirmeleri gerektiğini söyleyen kişiydi. Delikanlıyken yasayı çiğneyip, yasal bir şekilde seçilmiş olan konsüle karşı özel bir ordu kurmak suretiyle emsal oluşturan, daha sonraki dönemlerde de yasalar çıkarıp bunlara uyulmasını sağlayan kişiydi. Eğer burada bir ana fikir olacaksa bu, Augustus'un yaşlandıkça hareketlerinin de olgunlaştığıdır.

Yine de bazı çelişkiler vardır; mesela o, iktidara giden yolda akran vatandaşları öldüren ve hiç kimse kendisinin askerî gücüne denk

olamadığı için üstün kişi olarak kalan bir savaş beyiydi. "Vatanın Babası" olarak selamlanan olgun devlet adamıyla, kendilerine gemi yolculuğu yapma ve barış içinde yaşama imkânı sunduğu için İskenderiyeli gemiciler tarafından selamlanan *princeps* orduyu kontrol etmiş ve bunu yalnızca kendisine sadık tutmuş biriydi. Hayatı boyunca elde ettiği diğer her şey, bir savaş beyi olarak başarısına bağlıydı. Bunu hiçbir zaman unutmamalıyız, öte yandan askerî diktatörlerde olduğu gibi Caesar Augustus'un kötü bir "askerî diktatör" olmadığını inkâr etmemeliyiz. En azından, bir kez düzenini kurdu mu, iyi bir yönetim sergilemişti. Bütün çelişkilere karşın onun bu "pandomimi" şüphesiz övgüyü hak eder.

EK BÖLÜM - 1

Senatörlük Kariyeri veya Cursus Honorum

Kamu hayatında bir kariyer yapmak, seçilme yoluyla gelinen bir dizi memuriyetler yapan kişi için askerî ve sivil sorumluluklar gerektiriyordu. Augustus bu sorumlulukları ve önemlerini değiştirdi, bu yüzden onun doğduğu ve öldüğü zamandaki modele bakmak faydalı olacaktır.

MÖ 63 yılında senatörlük kariyeri

YAŞ SINIRI	MEMURİYET	SAYI	SORUMLULUKLAR
			Teoride 10 yıl askerî hizmet yapmış olmak. Bu genelde, askerî bir *tribunus* olarak ya da akraba veya bir aile dostu olan bir valinin ekibinde çalışarak elde ediliyordu.
30	quaestor	20	Roma'da ve eyaletlerde mali idare. Her eyalet valisine bir *quaestor* veriliyordu ve bu görevli ondan sonra komutada ikinci kademeydi. Bir *quaestor* otomatik olarak senatör sınıfına yazılıyordu.
–	*tribunus plebis*	10	Yalnızca plebler bu göreve seçilebilirdi ve bu, zorunlu değildi. *Tribunus*'lar dokunulmazlığa sahipti ve görevleri halkı korumaktı. Herhangi bir kamu görevlisinin tasarısını veto edebilir, Halk Meclisine (*Concilium plebis*) tasarı sunabilirdi.

YAŞ SINIRI	MEMURİYET	SAYI	SORUMLULUKLAR
36	*aedilis*	4	İsteğe bağlı bir görevdir. İki *aedilis* pleblerden seçiliyordu. Roma'da bazı yıllık festivallerin denetimi, tahıl tedariki ve devlet arşivlerinin gözetiminden sorumluydu.
39	*praetor*	8	Roma'da yargısal ve idarî görevleri vardı. *praetor*'lar bütün önemli mahkemelere başkanlık ederdi. Görev sürelerinden sonra genelde bir eyalete vali olarak (*propraetor* ya da sıklıkla prokonsül) gönderilirlerdi.
42	konsül	2	Cumhuriyet rejimindeki en üst kademedeki idarî görevliler. Görev süreleri boyunca Roma'da kalır, farklı aylarda öncelik sahibi olurlardı. Birçoğu, halk meclislerine tasarı sunardı. Görev sürelerinden sonra normal koşullarda önemli bir eyalette prokonsül olarak görev alırlardı.
–	*censor*	her beş yılda bir 2	Genelde eski konsüllerden seçiliyordu. Prestijli bir makamdı. Vatandaşların nüfus sayımı ve mülkiyetlerinin kaydedilmesiyle ilgilenir, senatör listesini gözden geçirirlerdi.

Sulla bu sıralamayı değiştirmiş ve yaş sınırını yeniden düzenlemiştir. Belirtilen yaşlar, her memuriyete seçilebilmek için gerekli olan alt limitlerdir. Pleb *tribunus*'u hariç diğer memuriyetler için görev süresi 1 Ocak'ta başlar, 31 Aralık'ta biterdi. *Tribunus*'lar ise 10 Aralık'ta göreve başlardı.

MS 14 yılında senatörlük kariyeri

YAŞ SINIRI	MEMURİYET	SAYI	SORUMLULUKLAR
Ergenlik yıllarının sonları	vigintivirlik	20	Roma'daki küçük idarî işler.
20'li yaşların başı	askerî *tribunus*	24	Senatör ailesinden gelen bir kıdemli *tribunus* Mısır'dakiler haricinde her lejyonda görev yapardı. Augustus bir süre için böyle iki kişiye bir süvari taburunun ortak komutasını da vermiştir.
25	*quaestor*	20	Mali rolün artık değeri azalmıştı ve prokonsüller tarafından yönetilen eyaletlerle sınırlıydı. Roma'da senato toplantılarını organize etmek için konsüllere yardım ediyorlardı. Ayrıca Roma'daki devlet arşivlerini de denetliyorlardı.
–	*aedilis**	6	Oyunlar, tahıl tedariki ve devlet arşivlerinden artık sorumlu değildi. Diğer idarî görevlerini ifa etmeye devam ettiler.
–	*tribunus plebis***	10	Veto etme ve Halk Meclisine tasarı sunma haklarını kaybettiler. Vatandaşlardan talepleri kabul etmeye devam ettiler, ayrıca bazı davalarda da yer alabiliyorlardı.
30	*praetor*	12	Büyük mahkemelerde jürilik yapmak. Artık festivaller ve oyunlardan da sorumluydular.
–	lejyon *legatus*'u	yaklaşık 22	Mısır'dakiler haricinde bir lejyonun komutası.

* Plebler için *aedilis*'lik veya *tribunus*'luk yapmak zorunluydu. *Patricius*'ların ise bunları yapma zorunluluğu yoktu.

** Plebler için *aedilis*'lik veya *tribunus*'luk yapmak zorunluydu. *Patricius*'ların ise bunları yapma zorunluluğu yoktu.

–	prokonsül	yaklaşık 10	Senatonun yönettiği eyaletlerden birinin valisi.
42 (33)*	konsül	2**	Devletteki en üst düzey memurlar. Halk Meclisine yasa tasarısı sunabilir, senato toplantılarına başkanlık yaparlardı. Zaman içerisinde, aralarında oturan Augustus ve Tiberius sayesinde uygulamada değerleri azalmıştır.
–	eyalet *legatus*'u	yaklaşık 9	Mısır haricinde imparator eyaletlerinin ve Iudaea gibi küçük eyaletlerin valileri. Her birinde bir veya daha fazla lejyon garnizonu vardı.

* Resmî olarak, Sulla dönemindeki asgari 42 yaş yasal bir gereklilik olarak kalmıştı. Uygulamada ise daha çok 33 yaş sınırı benimsenmiş gibi görünüyor. Bunun her yerde böyle mi yoksa belirli muafiyetlere mi tabi olduğu bilinmiyor.

** Zaman zaman, görev yaptıkları süre esnasında ölen veya istifa eden konsüllerin yerine başka konsüller atanıyordu.

EK BÖLÜM - 2

İsa'nın Doğum Tarihi

Nasıralı İsa'nın doğum tarihi ve diğer ayrıntılar tümüyle İncil anlatılarından gelir. Çok daha sonraki dönemlere kadar bu bilgileri başka bir kaynak vermez, daha sonraki kaynaklar ise şüphesiz İncillerden etkilenmiştir -ve muhtemelen tamamıyla bunlara bağlıdırlar. Bu, diğer erken kaynaklarda da sözü edilen İsa'nın çarmıha gerilmesiyle ters düşer, ancak bu durum bizi şaşırtmamalı çünkü Yunan veya Roma kaynaklarının, eyaletlerde doğan birinden bahsetmesi için bir sebep yoktu. Ünlü Romalı kişiler hakkındaki bilgiler bile genelde tamamen eksiktir ya da belirsizdir. Mesela, Iulius Caesar'ın doğum tarihinden emin olamıyoruz. Muhtemelen bu tarih MÖ 100'dü, fakat hem Suetonius hem de Plutarkhos tarafından yazılan biyografilerin giriş kısımları kayıp olduğundan bu en iyi tahmindir ve bazı araştırmacılar tarihi MÖ 102 olarak verir. Augustus'un doğumuyla alâkalı hikâyelerin hepsi de, o önemli bir insan olduktan sonra çok sonraları yazılmıştır.[1]

İncillerden yalnızca Matta ve Luka, İsa'nın doğuşundan söz eder. Bu eserler geleneksel olarak MS 1. yüzyılın son çeyreğine tarihlenir, ancak bu konuda doğrudan delil sayısı çok azdır. Bu ikisinin çok daha geç dönemlere ait olamayacağını söylemek mantıklıdır, ama bunlar daha önceki dönemlerde de yazılmış olabilirler. Markos İncili'nin ise daha erken olduğu düşünülür -belki de bir on yıl kadar- ve bu, İsa'nın

1 Erken kaynaklarda İsa'nın idam edilmesi için bkz. Tacitus, Ann. 15. 44, Josephus, *AJ* 18. 63-4. 20. 200, bir tartışma için bkz. E. Schürer, G. Vermes & F. Millar, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ* Vol. 1 (1973), s. 430-41 *testimonium Flavianum* içindeki çok sayıda edebi kaynağa giriş kısmı gibidir ancak muhtemelen hepsi olmamak üzere bu pasajların bazıları sonraki dönemlerde yapılan eklentilerdir; Iulius Caesar'ın doğum tarihi için bkz. A. Goldsworthy, *Caesar: The Life of a Colossus* (2006), s. 30.

doğuşundan söz etmez. Ayrıca Dört İncil arasından yazılan sonuncusu olarak kabul eden Yuhanna İncili de bundan bahsetmez. İncillerin, o dönemlerin tarihini anlatma değil, ilahiyat ile ilgili bir mesaj verme amacıyla yazıldığını hatırlamak önemlidir. Dolayısıyla İsa'nın hayatındaki bu açıdan önemli olan şeyleri anlatmışlardır, diğer olaylardan da söz konusu amaca uygun şekilde bahsederler. Mesela İsa'nın çocukluğuna dair çok az bilgi vardır, elçiliğine başladığı dönemine kadarki yetişkinlik dönemi için de hiç bilgi yoktur. Bir tarihçi -veya biyografi yazarı- bu tür detayları, ayrıca içeriği ve arka planı mümkün olduğu kadar fazla verirdi, ancak İncillerin amacı bu değildi. Kıyas yapacak olursak, siyasi alanda ünlü kişiler olana dek, öne çıkan Romalıların hayatlarına dair genelde çok şey bilmediğimizi belirtmek gerekir. Şimdilik, muhtemelen hiçbir zaman kesin şeyler olarak düşünülmeyen, İncil yazarları tarafından oluşturulan kesin teorilere dayanmadan önce dikkatli olmamız gerektiğini belirtmek yeterli olacaktır.

Matta 2: 1 genel olarak İsa'nın doğumunu Büyük Herodos'un saltanatı dönemine tarihler. Luka 1: 5 ise özellikle Yahya'nın doğumunu Herodos dönemine tarihler ve ima yoluyla İsa'nın doğumunu da aynı döneme tarihler. Herodos MÖ 4 yılında ölmüştü. Bu, İsa'nın birkaç yıl önce, yaklaşık MÖ 6-5 arasında ya da MÖ 4 yılının ilk aylarında doğmuş olmasını muhtemel kılar. Ayrıca, MÖ 7 yılındaki yıldızların konumunun, Zerdüşt astrologlar için büyük bir önem arz ettiği -büyük ihtimalle bunlar, Matta'nın doğudan gelen bilge adamlarıydı- iddia edilir, bu yüzden bu yıl da ihtimal olarak öne sürülür. Bu hususta bir kanıda bulunacak kadar donanımlı bir kişi olduğumu düşünmüyorum, ancak bu yıllardan herhangi biri, MS 26-36 yıllarındaki Pontius Pilatus'un *praefectus*'luğu dönemiyle bağlantılıydı.

Luka 2: 1-2 bir sorun ortaya koyar, zira bu pasajda "Bütün dünyadan vergi alınacağı yönünde Caesar Augustus bir karar verdi" denir. (Bu vergi ilk olarak, Cyrenius Suriye valisiyken alınmıştır). Daha önce belirtildiği üzere, başka hiçbir kaynak eyaletlerde bir nüfus sayımı yapılması ve vergi toplanmasına dair bir kaynaktan söz etmez. Bu, Augustus'un hiçbir zaman bu tür bir karar almadığını kesin bir şekilde söyleyebileceğimiz anlamına gelmez, öte yandan bunu kesin bir kanıt olarak kabul etme konusunda dikkatli olmamız gerektiği anlamına gelir. Luka için, bugün yaşadığımız ülkelerdeki vergi sistemlerini ne

kadar az kişinin gerçekten anladığı düşünüldüğünde, bu konuyu iyi anladığını varsaysak bile, Roma İmparatorluğu içindeki vergilendirme yöntemlerini kesin bir şekilde açıklarken dikkatli olması için bir sebep yoktu. Kesin olan şey, Augustus'un yönetiminde imparatorluk içindeki vergi sisteminin -tıpkı hükümet sistemindeki birçok şey gibi- bir düzene sokulmuş olduğudur. Bu sürecin bir parçası olarak çoğu -ya da bütün- eyaletler, vergi ödeme konusundaki mali sorumlulukları ölçen bir veya daha fazla nüfus sayımına maruz kalmıştı. Birçok durumda, en azından doğrudan Roma kontrolü altında nüfus sayımı ilk kez yapılıyordu. Bu tür tarhiyatlar, büyük oranda Romalı vatandaşlar ve onların mülkleriyle ilgilenen geleneksel Roma nüfus sayımlarından farklıydı.

Publius Sulpicius Quirinius'un -Kral James Onaylı İncil'de Cyrenius- başkanlığındaki nüfus sayımı Iudaea halkı tarafından uzun süre hatırlanan ve hiddet duyulan bir şeydi ve bu, direniş için karışıklıkların çıkmasına yol açmıştı. Konumuz için önemli olan şey bunun, Herodos'un oğlu Archelaus'un tahttan indirildiği ve Iudaea'nın doğrudan idare edilen bir Roma eyaleti olduğu -bu süreci Suriye *legatus*'u olarak Quirinius yönetmişti- MS 6 yılında başlamış olmasıdır. Böylece, Matta ile Luka tarihlendirmeleri arasında doğrudan bir tezat görürüz -ayrıca Luka 1: 5 ile Luka 2: 1-2 arasında. Çok sayıda ayrıntılı teori, bu pasajları bağdaştıracak şekilde öne atılmıştır fakat hiçbiri tamamen tatmin edici değildir. Herodos'un hâlen hayatta olduğu ve Quirinius'un, başka bir yerde teyit edilmeyen bir bilgi olarak Suriye'nin *legatus*'u olarak atandığı yaklaşık bir on yıl öncesinde bir nüfus sayımının yapıldığı yönündeki öneriler tahminlere dayanır. Herodos öldüğünde Suriye *legatus*'u Publius Quinctilius Varus idi. Bu adam, MÖ 9 yılından beri o görevde olan Gaius Sentius Saturninus'un yerini alarak MÖ 6 yılında bu makama gelmişti. Bu tarihler, Tiberius'un Rodos'a çekildiği ve hakkında çok az belgenin olduğu yıllara gitse de sabit görünüyor. Augustus döneminde bir kişinin aynı komutada iki kez bulunmuş olması imkânsız olmasa da -daha sonraki yıllarda böyle bir şey çok nadir olacaktı- birkaç aylık bir görev süresi olmadıkça -ki bu da oldukça ihtimal dışıdır- Büyük Herodos'un yaşadığı dönemde Quirinius'un nasıl Suriye *legatus*'u olabildiğini görmek zordur. O, muhtemelen bu dönemde daha geniş bir bölgedeydi -Galatia *legatus*'u olarak görev yapmış olması muhtemel görünüyor, ayrıca bir süre sonra kesin olarak Gaius

Caesar'ın ekibinde yer alıyordu- ancak herhangi bir nüfus sayımında yer aldığına dair bir delil yoktur.[2]

Yahudi tarihçi Iosephus'a göre MS 6 yılında Quirinius tarafından idare edilen nüfus sayımı, Iudaea'daki ilk Roma nüfus sayımıydı ve travmatik bir olay olarak hatırlanıyordu. Daha önceki bir tarihte doğrudan Romalılar tarafından nüfus sayımı yapılmış olması muhtemel değildir. Augustus'un döneminde, mesela MÖ 27, 12 ve MS 14 yıllarında Galya'da birkaç tane nüfus sayımı yapıldığını biliyoruz, ancak Galya doğrudan yönetilen bir eyaletti, bağımlı bir krallık değil. Ne yazık ki, bağımlı krallıkların genel olarak ve özellikle de Iudaea'nın vergi sistemleri ve bunların Roma'yla ilişkisi bakımından nasıl çalıştığı hakkında gerçekten çok az şey biliyoruz. Herodos, toplamış olduğu vergiyi düzenleyebilecek güçte biriydi. Bu, halkın ve mülkiyetlerinin değerinin yapıldığı bir sistemi ön plana çıkarır ve bu da büyük ihtimalle bir çeşit nüfus sayımıyla mümkün oluyordu. Bunların ne kadar sık yapıldığı ve nasıl çalıştığı -mesela insanların memleketlerinin siciline mi kaydedilmeleri gerekiyordu- bilinmiyor.[3]

Luka 2: 3-5, Yusuf'un ve nişanlısının Celile'deki Nasıra'dan, Meryem'in çocuğunu doğurduğu Iudaea'daki Beytüllahim'e gitme sebebini, nüfus sayımında kaydedilme ihtiyacı olarak verir. Mesih'in Beytüllahim'de doğması önemli bir şeydi, Matta 2: 1 buranın Yusuf ile Meryem'in normalde yaşayıp yaşamadığı yer olduğunu söylemeden veya nüfus sayımından hiçbir şekilde bahsetmeden İsa'nın burada doğduğunu söyler. Bu bir tezat oluşturmalı, çünkü daha önce de bahsedildiği üzere İncil yazarları anlattığı olaylar için detaylı tarihsel bağlamlar sağlamıyor, okuyucularına önemli olduğunu düşündüğü şeyler anlatıyorlardı. Yusuf ile Meryem'in, Büyük Herodos'un görevlileri tarafından uygulanan bir çeşit nüfus sayımında kayıt yaptırmak

---

2 Josephus, *BJ* 2. 117-18, *AJ* 17. 355, 18. 1, 26, *ILS* 2683; bir tartışma için bkz. Schürer (1973), s. 258-9, burada, *ILS* 918'de, en azından biri Suriye'de olmak üzere iki kez imparator *legatus*'u olarak hizmet eden isimsiz bir senatörden bahseden yazıta dikkat çeker. Bu Quirinius olabilir de olmayabilir de. İsa'nın doğum tarihini, Suriye *legatus*'u Coponius'un görevi esnasında düzenlenen bir nüfus sayımına tarihleyen Hıristiyan Apolojist Tertullianus sayesinde konu daha da karışır. Bkz. Tertullian, *Against Marcion* 4. 19; Strabo, *Geog.* 12. 5. 6, Tacitus, *Ann.* 3. 48 burada, muhtemelen MÖ 4-3 yılları esnasında yaşanan bir olay olarak Quirinius'un Kilikya sınırlarında bir zafer kazanmasından söz eder. Bu belki de Galatia ve Pamphylia *legatus*'u olduğu zamana denk geliyordu.

3 Galya'daki nüfus sayımları için bkz. Goudineau, *CAH2* X, s. 490.

için Beytüllahim'de bulunmaları gerektiği ve vergiye tabi olmaya başladıkları mümkündür. Ayrıca o zaman insanların bir açıdan en sonunda, Caesar Augustus tarafından buyrulan bir vergi ödediklerini düşünmüş olması da eşit derecede muhtemeldir. Sonuçta onlara Herodos'u kral olarak atayan ve tahtta tutan kişiydi Augustus'tu. Roma devleti, ***princeps*** ve Herodos gibi bağımlı bir hükümdar ile olan yasal münasebetin doğası her nasıl olursa olsun -bu, çok sayıda akademik çalışma yapılıp çok az sonuç çıkarılabilen bir konudur, çünkü pek fazla delil yoktur- özellikle de olayların yaşandığı birkaç kuşak sonrasında bu şekilde düşünmek mantıksız değildir.[4]

Bütün bunlar muhtemeldir ancak hâlen tahminidir. MS 1. yüzyıldaki bakış açısından, bir nüfus sayımının otomatik olarak Quirinius'un ünlü nüfus sayımını hatırlatması kuvvetle muhtemeldir. Daha önceki nüfus sayımlarıyla MS 6'daki nüfus sayımı arasında doğrudan bir bağlantı olduğuna inanmak çok daha zordur, MS 6'daki nüfus sayımı neredeyse kesin bir şekilde, Herodos'un döneminde belirlenen vergi yapılandırmasından -bu da öncesinde Haşmonayim Hanedanı döneminden yararlanmıştır ve bu böyle gitmiştir- yararlanmıştır. Roma dönemi Mısır'ında, Roma ile Ptolemaios dönemleri arasında önemli bir devamlılık vardı ve bu devamlılığın bir tek bu döneme özgü olması olası değildir. Her iki İncil yazarının da İsa'nın Herodos'un son yıllarında doğmuş olduğuna inanması, doğum tarihini yine tahmini olarak MÖ 6-5 yıllarından biri olarak düşünmemizi sağlıyor. Yusuf, o zaman düzenlenen bir nüfus sayımında kayıt yaptırmak için Beytüllahim'e gitmiş ve nişanlısını da kendisiyle birlikte götürmek zorunda kalmış -ya da bunu tercih etmiş- olabilir. Matta'nın anlatımı görünüşe göre çiftin bir süre orada kaldığını iddia eder. Doğudan gelen bilge bir adamın görünmesi -muhtemelen imparatorluğun dışından, Parth Krallığı'nın merkezinden geliyordu- oldukça muhtemeldir, zira birçok tüccar bu yolculuğu yapıyordu. Benzer şekilde, ailenin Iudaea'dan Mısır'a kaçmış olduğu iddiası da mantıklıdır. Mısır, özellikle de İskenderiye'de büyük bir Yahudi topluluğu vardı.[5]

Mantıklı demek kesin demek değildir. Sonuç olarak, iki İncil'deki kısa anlatımların detaylarından ve bu yıllarda Iudaea ve Roma'yla

4 Oldukça faydalı bir tartışma için bkz. Schürer (1973), s. 399-427, daha kısa bir tartışma için bkz. P. Richardson, *Herod. King of the Jews and Friend of the Romans* (1996), s. 295-8.

5 Mısır için bkz. A. Bowman, *CAH2* X, s. 679-86, 689-93.

ilişkilerine -bunlar da bu ilişkileri ispat etmek veya çürütmek içindir- dair yeterli olmayan destekleyici bilgilerden başka bir şey elimizde yoktur. Bu mantıklı ve mantıksız bilgilerin dogmatik şeyler olduğunu hatırlamak önemlidir, ancak bu tür bir konu kaçınılmaz olarak, Augustus gibi birinin hayatının detaylarından çok daha duygusal bir yansımanın olmasına sebep olur, ayrıca farklı standartlardaki kanıtlar da genelde İncil anlatımlarıyla bağlıdır. Bu yüzden, masumların katledilmesi olayının -Matta 2: 16-18'deki Herodos'un Beytüllahim'de bulunan oğlan çocuklarını öldürme talimatları- bir uydurma olduğu sürekli belirtilir. Biz, daha iyi söylemek gerekirse bu olaydan başka bir kaynakta söz edilmediğini belirtmeliyiz. Luka İncili de, Herodos'un dönemine dair genelde birçok detay vermesine karşın MS 70'li ve 80'li yıllarda yazan Iosephus da bu olayı anlatmaz. O, kralın kariyerinde birçok cinayet olayının gerçekleştiğinden bahseder, bunların arasında kendi ailesinin veya Kudüs'teki aristokrat sınıfın üyeleri de vardı. Bu bağlamda Matta'daki hikâye onun karakteriyle bağdaşıyor, öte yandan başkaları bu durumu, krala karşı komplo kuran kendi oğullarının gerçekleştirdiği infazlardan kaynaklanan bir durum olarak görmeyi tercih eder. İsa'nın doğum yeri olarak Beytüllahim'in ilahiyat konusu açısından öneminden bahseden diğerleri gibi söz konusu teoriler ehemmiyet arz eder ancak delil konusunda yetersizlerdir. Benzer şekilde, bir şeyin akla yatkın olduğu yönündeki bir beyan, bu gerçekten de oldu diyebileceğimiz anlamına gelmiyor. Bu kitabın diğer kısımlarında olduğu gibi, elimizdeki kanıtların sınırlarını belirlemek önemlidir. Ayrıca, Augustus'un hayatında ve genel olarak Eski Çağ tarihinde bazı şeylerin mutlak olarak bilinemediği konuların olduğunu kendimize hatırlatmanın bir zararı yoktur.[6]

6 Masumların katledilmesi için bkz. (1996), s. 297-8, böylesine alâkasız bir kitapta belirtilebilen konuyla ilgili bir şüphe için bkz. A. Murdoch, *Rome's Greatest Defeat. Massacre in the Teutoburg Forest* (2006), s. 59.

SÖZLÜKÇE

Aedilis: *Aedilis*'ler, Roma şehrindeki günlük olaylardan, bir miktar yıllık festivalin düzenlenmesinden sorumlu kamu görevlileriydi. *Aedilis*'lik genelde *quaestor*'luk ile *praetor*'luk arasındaki dönemde yapılırdı. *Praetor*'lardan daha az *aedilis* vardı ve bu, *cursus honorum*'daki mecburi mevkilerden biri değildi.

Aeneis: Vergilius'un yazdığı ve ölümünden sonra yayımlanan 12 kitaplık destan şiiri. Bu destan yayımlanır yayımlanmaz Latin şiirinin en büyük eserlerinden biri olarak kabul edildi ve eğitimde standart metinlerden biri oldu. Destan, şehrin çöküşünden sonra Truvalı Aeneas'ın halkıyla birlikte İtalya'ya yerleşeceği zamana kadarki maceralarını anlatır. Onun soyundan gelen kişiler Roma'yı kuracaktı.

***Aerarium Militare* [Askerî Hazine]:** Askerî hazine, orduyu finanse etmek ve özellikle de askerlerin maaşını ve emeklilik ikramiyesini düzenlemek için MS 6 yılında Augustus tarafından kuruldu. Her ne kadar bu paranın büyük kısmını kendi servetinden sağlasa da, bu hazineyi gelecekte desteklemesi için hiç sevilmeyen bir miras vergisi getirilmişti.

***Aquilifer* [Kartal Sancaktarı]:** Bir direk üzerine koyulmuş bir altın veya gümüş bir kartal heykelciği olan lejyon sancağını (*aquila*) taşıyan sancaktar.

***Ala* [Süvari Taburu]:** Kabaca bir piyade kohortuna denk olan, yardımcı birliklerdeki süvari birimi.

Ara Pacis Augustae [Augustus'un Barış Sunağı]: Barış Sunağı, Augustus dönemi sanatının en büyük örneklerinden biridir. Bu, Augustus'un

MÖ 13 yılında Roma'ya dönüşünü anmak için bir onur işareti olarak kararlaştırılmıştı ve MÖ 9 yılında da kutsanmıştı. Barış teması hem iç savaşların sonunu hem de yabancı düşmanlara karşı alınan zaferlerle elde edilen barışı kutluyordu.

***Auctoritas* [İtibar, nüfuz]:** Romalı bir senatörün prestiji ve nüfuzu. Bu, askerî başarılarla artırılıyordu.

***Augur* [Kuş bilicisi]:** Roma'daki en önemli rahip heyetlerinden birinin üyeleri olan on beş *augur* bir ömür boyu kalacak şekilde seçiliyordu. En önemli sorumlulukları, kuş fallarını doğru bir şekilde gözlemleyip yorumlamaktı. Bu, Roma kamu hayatının sıradan bir parçasıydı. Diktatörlüğü esnasında Iulius Caesar, bu heyete 16 üye daha eklemiştir.

Auxilia [Yardımcı birlikler]: Geç Cumhuriyet döneminde ordu için toplanan ve vatandaş olmayan askerler genel olarak yardımcı birlikler ya da takviye kuvvetler olarak biliniyordu.

Ballista: Büyük bir isabet oranıyla kısa cirit veya taş atabilen, iki kollu mancınık. Bunlar farklı boyutlarda olabiliyordu ve genelde kuşatmalarda kullanılıyordu.

Candidatus: Seçimlere katılan bir kişi, seçmen vatandaşların dikkatini çekebilmek için özel olarak beyazlatılmış (*candidatus*) bir toga giyerdi. *Candidate* ismi terimi buradan gelir.

Cataphract [Baştan aşağı zırhlı süvari]: Ağır zırhlı süvariler. Bunlar genelde zırhlı atlar sürerdi. Bu süvariler Parth ordusunun önemli bir birimiydi.

Centurio [Yüzbaşı]: Tarihinin büyük bir kısmı boyunca Roma ordusundaki önemli bir rütbe. Yüzbaşılar genelde 80 askerden oluşan bir bölüğe komuta ederdi. Bir lejyonun en kıdemli yüzbaşısı *primus pilus*'tu. Bu rütbe, yalnızca dört yıllığına bulunulabilen çok önemli bir statüydü.

Centuria [Bölük]: Roma ordusunun en basit alt birimi olan bölüğe bir yüzbaşı komuta ederdi ve bu, genelde 80 askerden oluşurdu.

Cohors [Kohort]: 80 askerlik 6 bölükten oluşan ve bu şekilde 480 askerden müteşekkil olan, bir lejyonun temel taktik birimi.

Comitia Centuriata [Halk Meclisi, Yüzler Meclisi]: Konsül ve *praetor*'lar da dahil olmak üzere en üst düzey kamu görevlilerini seçen Roma meclisi. Bu meclis, 193 seçmen bölüğüne bölünmüştü ve üyesi olabilmek için nüfus sayımında kaydedilen mülkiyet esas alınıyordu. Toplumun daha varlıklı üyeleri seçimlerin sonucunda aşırı derecede etki sahibi oluyordu. Bu meclis yapısının temelinin, en erken Roma ordusunun teşkilatlanmasında yattığı düşünülür.

Comitia Tributa: *Patricius*'ların da ve pleblerin de olduğu Roma meclisi. Bu, 35 seçmen kabileye bölünmüştü. Üyelik, soya göre yapılıyordu. Bu meclisin yasama gücü vardı ve bir konsül, *praetor* veya *aedilis curulis*'in başkanlığında işliyordu. Ayrıca, *quaestor*'ların ve *aedilius curulis*'lerin de dahil olduğu bir miktar kamu görevlilerini seçiyordu.

Concilium Plebis: Romalı pleblerin meclisi. Bu, yasama yapmak veya pleb *tribunus*'u gibi belirli kamu görevlilerini seçmek için toplanırdı. *Patricius*'lar üye olamazdı. 35 kabile oy kullanırdı, üyelik soya göre yapılıyordu. Meclise, pleb *tribunus*'u başkanlık yapardı.

Consul [Konsül]: Her yıl iki tane seçilen konsül, Roma Cumhuriyetindeki en üst düzey kamu görevlisiydi ve önemli askerî seferlerde komutada olurdu. Bazen senato, konsüllerin görev süresinden sonra yetkilerini uzatırdı, bu durumda prokonsül olurlardı.

Curia (ve Curia Iulia): Curia veya senato binası, Roma Forumu'nun kuzey tarafındaydı ve geleneğe göre Roma krallarının biri tarafından yapılmıştı. Sulla bu binayı restore ettirdi, anca bina, Clodius'un cenazesi esnasında yandı. Iulius Caesar, diktatör olduğunda yeni bir senato binası yaptırmaya başladı, bu inşa Augustus tarafından tamamlandı. Bina iyi bir koşulda olduğunda bile bazı durumlarda senato, belirli görüşmeler için başka yerlerde toplanabiliyordu.

Cursus honorum [Kariyer basamakları]: Kamu hayatını düzenleyen, kariyer basamaklarına verilen isim. Seçilmiş kamu görevlilerin yaşı ve diğer nitelikleriyle ilgili olan mevcut tüzük, diktatörlüğü esnasında Sulla tarafından yeniden düzenlenmiş ve güçlendirilmiş, daha sonra da Augustus tarafından tamamlanmıştır.

Dictator [Diktatör]: Kriz zamanlarında altı aylık bir süre için bir diktatör seçilirdi. Bu kamu görevlisi söz konusu süre boyunca en üst düzey sivil ve askerî yetkilere sahip olurdu. Sulla ve Iulius Caesar gibi iç savaşlardan galip çıkan Romalılar bu unvanı, daha kalıcı bir gücün temeli olarak kullanmıştır.

Ephebe: Yunan şehirlerindeki ergen oğlanlar, gymnasium'larda devletin denetiminde bir antrenman sürecinden geçerdi. Bu genelde fiziki yeterlilik üzerine kuruluydu, ancak daha spesifik askerî talim çeşitleri de olabiliyordu.

Equites [Atlı sınıfı mensupları]: Atlı sınıfı mensupları ya da "şövalyeler", nüfus sayımında en zengin kişiler olarak kaydedilen grup. Gracchus kardeşlerin zamanından beri mahkemelerde jüri üyesi olarak daha resmî bir kamusal role sahiplerdi ve bu, aşırı derecede rekabetçi bir meseleydi. Ancak Augustus'un döneminde ayrı bir senatör sınıfı, belirgin bir sınıf olarak oluşturulmuştur.

Fasces (tekil *fascis*): Yaklaşık 1.5 metre uzunluğunda demetlerle süslü çubuk. Hemen ortasında bir balta sapı vardı. Bunlar *lictor*'lar tarafından taşınırdı ve bir kamu görevlisinin gücü ve statüsünün en belirgin sembolleriydi.

Forum Augustum [Augustus Forumu]: Augustus'un yaptırdığı, merkezinde Mars Ultor Tapınağı olan forum.

Forum Iulium (ya da Forum Caesaris) [Iulius/Caesar Forumu]: Iulius Caesar'ın planlayıp inşasını başlattığı, Augustus'un da tamamladığı forum. Merkezinde, Venüs Genetrix Tapınağı yer alıyordu.

Forum Romanum [Roma Forumu]: Capitolinus, Palatinus, Quirinalis ve Velianus tepelerinin ortasındaki, Roma şehir bölgesinin siyasi ve ekonomik merkezi. Kamu toplantıları genelde rostra [kürsü] etrafında veya forumun doğu ucunda yapılırdı. *Concilium plebis* ve *Comitia tributa* da yasama yapmak için genelde forumda buluşurdu.

Gladius: Kılıç anlamındaki Latince terim. Gladius geleneksel olarak, *gladius hispaniensis*'i tanımlamak için kullanılıyordu. İspanya tipi bu kılıç, MS 3. yüzyıla kadar Romalı askerlerin standart silahı olmuştur.

Yüksek kalite çelikten yapılan bu silah, kesme amaçlı kullanılabilse de esas olarak saplama amaçlı kullanılıyordu.

Haşmonayim: MÖ 2. yüzyılda Iudaea, Seleukoslara karşı başarılı bir isyan düzenlemişti. Bundan sonra bağımsız bir krallık kuruldu ve bu krallık, Haşmonayim hanedanı tarafından yönetildi. En sonunda Antonius ve Octavianus, eski kraliyet ailesi yerine Büyük Herodos'u tahta geçirdi.

Imperium: Kamu görevlilerinin görev süreleri boyunca sahip olduğu askerî komuta yetkisi. Augustus'a, daha sonra *maius imperium proconsulare* olarak adlandırılacak yetki verilmiştir. Bu, diğer bütün prokonsüllerden üstün olan bir prokonsül yetkisiydi. Aynı yetki Agrippa ve Tiberius'a da verilecekti.

Legatus: Başkasının yetkisini kullanan ast subay, komutan. Bunlar seçilmiyordu, bir kamu görevlisi tarafından atanıyordu. Augustus zamanında iki ana rütbe oluşturuldu. *Legatus legionis* adındaki rütbe, bir lejyona komuta eden subaya, *legatus Augusti* rütbesi de bir eyalete komuta eden kişiye veriliyordu.

Legio [Lejyon]: Orijinalinde celp, toplama anlamına gelen terim. Lejyonlar, tarihinin büyük bir kısmı boyunca Roma ordusunun ana birimi olmuştur. Augustus'un döneminde bir lejyonun teorik olarak sayısı, her biri 480 adamdan oluşan 10 lejyondan müteşekkil olacak şekilde 4.800-5.000 civarındaydı. Genelde bir sefer esnasında bir lejyonun sayısı bundan çok daha azdı, özellikle de iç savaşlarda.

Lictor: Bir kamu görevlisinin resmî refakatçisi. Bu kişiler *fasces* taşıyordu, bu baltalar da söz konusu kamu görevlisinin adalet dağıtma, idam ve dövme cezası verme yetkisini sembolize ediyordu. Bir konsüle 12, bir diktatöre de normal şartlarda 24 *lictor* eşlik ederdi.

Magister equitum: Cumhuriyet dönemindeki bir diktatörden sonra ikinci konumda olan bu kişi geleneksel olarak süvarilere komuta ederdi, zira diktatörün at sürmesi yasaktı.

Mausoleum [Augustus Mozolesi]: Actium Muharebesinden önce yapımı başlatılan ve Dünyanın Yedi Harikasından biri olan Karia Kralı Mausolus'un ünlü kabrinden adını alan Augustus'un anıtsal kabri.

Naumachia Augusti: *Naumachia*, MÖ 2 yılında Augustus'un eğlence olarak düzenlediği ünlü deniz muharebesi gösterisiydi. Bu gösteri, özel olarak kazılmış bir gölde yapılmıştı ve yaklaşık 30 savaş gemisi ve binlerce denizci gösteriye katılmıştı.

Nomenclator: Görevi, yaklaşmakta olan vatandaşların isimlerini fısıldamak, efendisine bu insanları tanıyormuş gibi selam verme fırsatı tanımak olan, özel eğitimli köle. Böyle bir köle normalde, seçim kampanyası düzenleyen bir siyasetçiye eşlik ederdi.

Ornamenta triumphalia: Augustus, zafer alayı töreni yerine ödül olarak verilen bir zafer töreninin "nişanlarını" belirlemişti. MÖ 19 yılından sonra, geniş ailesi dışında kimseye tam bir zafer alayı hakkı verilmemişti ancak bir zafer kazanmış olan eyalet valilerine bu ayrıcalık verilmişti.

Ovatio [Tezahürat töreni]: Zafer alayının daha küçük bir hâli. Bir tezahürat töreninde komutan, şehir içinde at arabası yerine bir at sürerdi.

Pantheon: Agrippa tarafından, tanrılar için yaptırılan tapınak. İsmi hâlen yapıtın üzerinde olsa da bugün bildiğimiz yapı, MS 2. yüzyılda Hadrianus tarafından yeniden yaptırılan yapıdır.

Pater patriae [Vatanın babası]: MÖ 2 yılında bu unvan Augustus'a verilmişti.

Pilum [Mızrak]: Roma tarihinini uzun bir dönemi boyunca Romalı lejyonerlerin standart teçhizatı olan ağır cirit. Dar ucu, düşman kalkanını delecek şekilde tasarlanmıştı. Uzun ince sapı da daha sonra kalkanın arkasındaki adama ulaşıyordu.

Pontifex maximus: 15 *pontifex*'ten oluşan heyetin başkanı. *Pontifex*, Romalı aristokratların tekelindeki üç ana rahiplikten biriydi. Bunlar, birçok devlet festivalinin ve etkinliğinin tarihini düzenlerdi. *Pontifex maximus* liderden ziyade başkandı ancak bu mevki oldukça prestijliydi.

Praetor: Cumhuriyet döneminde daha önemsiz eyaletleri yöneten ve Roma'nın küçük savaşlarında savaşan, yıllı oolarak seçilen kamu görevlileri.

Praetoriana Cohors [Muhafız alayı]: Bu dönemdeki muhafızlar, lejyonlardan dikkatli bir şekilde seçilen ve iyi şekilde teçhiz edilen

askerlerdi. Her bir komutan, bir muhafız alayı oluşturma yetkisine sahipti, fakat iç savaşlar esnasında zaman içinde her bir triumvir, astlarından aldıkları bu birimlere sahip olmuştu. Actium'dan sonra Augustus, koruma birliği olarak dokuz kalıcı muhafız alayı oluşturmuştur. Böylece artık Roma'da kalıcı kışlaları olmayacaktı ve şehir içinde yalnızca üç tane muhafız alayı bulunacaktı.

Praefectus: Bazı müttefik veya yardımcı birimlerin komutası da dahil olmak üzere birçok görevi olan, atlı sınıfından gelen bir subay.

Praefectus Urbis [Şehir başkanı]: Augustus'un canlandırdığı eski bir makam. Normalde eski bir konsül bu makama gelebilirdi. Şehir başkanı, Roma'nın idaresini üstlenir, şehirdeki üç muhafız alayına komuta ederdi.

Principatus: Augustus'un oluşturduğu rejim; *princeps*'in yönetimi anlamına gelir ve bazen genel anlamda imparatoru kast eder.

Princeps: Birinci vatandaş, senato, halk ve devletin önderi olan *princeps*, Augustus'un kendi statüsünü belirtmek için kullandığı terim. Geçmişte senatör sınıfına *princeps senatus* önderlik ederdi, bu adam iddiaya göre senatonun en prestijli ve saygın üyeleri olan *censor*'lar tarafından seçilirdi. Teamülde bu kişi özel bir yetkiye sahip değildi, ancak bu saygın ve itibarlı bir terimdi.

Princeps iuventutis: "Gençlerin önderi" anlamındaki bu yeni unvan ilk önce Gaius Caesar'a, sonra da biraderi Lucius'a verildi. Bunlar, atlı sınıfının sembolik liderleri oldular.

Rostra [Kürsü]: Roma Forumu'ndaki konuşmacı kürsüsü. Bu, yeni forum alanıyla bağlantı kurmak amacıyla Iulius Caesar'ın senato binası ve civarındaki bölgeyi yeniden düzenleme planının bir parçası olarak Augustus tarafından yeniden tasarlanmıştır. Başka bir kürsü de, Tanrısal Iulius Tapınağı'nın hemen bitişiğindeki Roma Forumu'nun dışında yapılmıştı. Bu isim, platform üzerinde ele geçirilen düşman gemilerinin mahmuzlarını sergileme geleneğinden geliyordu.

Quaestor: Asli görevleri maliye alanında olan kamu görevlileri olan *quaestor*'lar, konsül valilerin vekilleri olarak hizmet ediyordu ve genelde onların astı olarak askerî komuta yetkilerine sahiplerdi.

Saepta: Farklı meclislerin seçim düzenlemek için toplandığı Campus Martius'taki oy bölgesi. Iulius Caesar bölgenin yeniden yapılmasını planlamış, bunu Agrippa tamamlamıştır.

Scorpio: Hafif ve küçük bir ok atan bu mancınık, Roma ordusu tarafından hem sahada hem de kuşatmalarda kullanılmıştır. Uzun menzilli, büyük bir isabet oranı olan bu silah, herhangi bir zırhı delebilecek güçteydi.

Seküler Oyunlar (Ludi Saeculares): "Seküler" ya da "Döngüsel" Oyunlar, MÖ 17 yılında Augustus tarafından kutlanmıştır. İddiaya göre bir döngü, bir insan hayatından çok daha uzun bir dönemdi.

Senatus consultum ultimum [Nihai senato kararı/yüce ferman]: Senatonun nihai kararı kamu görevlilerini devleti korumak için ne gerekiyorsa yapmaya davet ediyordu. Bu karar MÖ 63 yılında Catilina'ya, MÖ 49 yılında Iulius Caesar'a karşı alınmıştı ve en son MÖ 19 yılında Egnatius Rufus'u bastırmak için kullanılmıştı.

Signifer [Sancaktar]: Bir bölüğün sancağını (*signum*) taşıyan sancaktar.

Subura: Viminalis ve Esquilinus tepeleri arasındaki vadi, dar sokakları ve gecekondularıyla meşhurdu.

Talentum: Yunan ağırlık -ve para- ölçüsü, farklı ağırlıklarda olsa da genelde 25-37 kg arasındaydı. Kaynaklarımızda, kimin hangi standarda göre bu ölçüyü kullandığı nadiren açıktır.

Testudo: Ünlü "kaplumbağa" dizilimi. Romalı lejyonerler ön, yan taraflarda ve kafalarının üzerinde koruma sağlaması için uzun kalkanlarını üst üste koyardı. Bu, en çok hisarlara veya müstahkem bölgelere yapılan saldırılarda kullanılıyordu.

Tribuni aerarii: Nüfus sayımında atlı sınıfının hemen altında yazılan grup. Bu grup hakkında çok az şey biliniyor.

Tribunus militum (askerî tribunus): Her bir Cumhuriyet dönemi lejyonunda altı tane askerî *tribunus* seçiliyor veya atanıyordu. Bu adamlardan iki tanesi belirli bir dönem komutada oluyordu. Augustus'un zamanında altı sayısı kalsa da bu askerî *tribunus*'lardan biri bir senatörlük kariyeri yapıyordu ve kıdemliydi. Göğüslük zırhı civarındaki geniş bir şeritten gelen *tribunus laticlavius* ismiyle bilinen bu kişi, lejyon

legatus'undan sonra komutada ikinci konumdaydı. Dar bir şerit takan, *tribunus angusticlavius* olarak bilenen diğerleri ise atlı sınıfı mensubuydu ve genelde, daha önceden bir yardımcı birlikte komutada bulunmuş kişilerdi.

Tribunus plebis [Pleb tribunusu]: Doğrudan askerî sorumluluklar olmayan siyasi bir makam olsa da, pleblerin her yıl seçilen on *tribunus*'u herhangi bir konuda yasama yapabilirdi. Cumhuriyet döneminin son yıllarında, Marius, Pompeius ve Iulius Caesar gibi birçok hırslı kumandan, kendileri için önemli komuta yetkileri alabilmek adına *tribunus*'ların yardımına başvurmuştur. Augustus'a, bir *tribunus*'un sahip olduğu *sacrosanctitas* [dokunulmazlık] ve diğer yetkileri de verilmiştir.

Tribunicia potestas [Tribunus yetkisi]: *Tribunus*'ların yetkileri arasında senato toplantıları düzenleme, halk meclisine yasa tasarısı sunma vardı. Bu yetkiler Augustus'a, daha sonra da Agrippa ve Tiberius'a verilmiştir.

Triumphus [Zafer alayı]: Başarılı bir kumandana senato tarafından verilen büyük kutlama töreni hakkı. Bu, Roma'nın törenler için kullanılan ana yolu Via Sacra'da yapılıyordu. Tören esnasında kumandan, zaferinden elde ettiği ganimetleri ve tutsakları sergiler, en sonunda da tutsak edilen düşman liderinin infazıyla ritüel yapardı. Kumandan bir at arabası sürer, Iupiter heykeli gibi giyinirdi. Bir köle de başının üzerinde zaferi simgeleyen defne tacı tutardı. Kölenin kumandana fısıldayarak ona bir fani olduğunu hatırlatma görevi vardı.

Triumvir: MÖ 43 yılında, bir *tribunus*'un tasarısıyla *Concilium plebis*'ten *lex Titia* olarak geçen yasaya göre Antonius, Lepidus ve Octavianus *triumviri rei pulbicae constituendae* (devleti yeniden düzenleyecek üçlü erk) olarak anılmıştır. Triumvirlere ilk başta beş yıllığına olacak şekilde diktatör yetkileri verilmişti.

Urbanae Cohortes [Şehir Kohortları]: Augustus bu birlikleri Roma için paramiliter birlikler olarak oluşturdu. Bunlara şehir başkanı komuta ediyordu. Augustus döneminde, Galya'daki Lugdunum'da bulunan imparatorluk darphanesini koruması için dördüncü bir şehir kohortu oluşturulmuş olması muhtemeldir, zira bu birim Tiberius zamanında oradaydı.

Vexillum: Bir direk üzerine çaprazlama şekilde yerleştirilen kare bir bayrak olan *vexillum* kumandanın konumunu belirlemek için kullanılıyordu ve ayrıca bir piyade birliği tarafından taşınan sancaktı. Görünüşe göre bu bayrak kırmızıydı.

Vigiles: MS 6 yılında Augustus tarafından oluşturulan yedi *vigiles* kohortu, Roma'da itfaiye ve gece devriyesi olarak görev yapıyordu. Her bir kohort, aynı zamanda 14 bölgenin arasından ikişer tanesinde yerleştirilmişti.

ÖNEMLİ KİŞİLER

AGRIPPINA (Yaklaşık MÖ 14 - MS 33) Agrippa ile Iulia'nın kızı. Germanicus ile evlendi ve ondan beş çocuğu oldu. MS 19'da Germanicus'un ölümünden sonra Tiberius kendisinden şüphe duymaya başladı. Kadın, iki oğluyla beraber sürgünde öldü.

Marcus Vispasius AGRIPPA (Yaklaşık MÖ 63 - 12) Augustus'un en eski dostu, en sadık ve en yetenekli astı olan Agrippa, Iulius Caesar'ın suikastını duyduğu zaman Augustus ile birlikteydi. Agrippa'nın sergilediği yetenekleri, Sextus Pompeius ve Antonius'a karşı alınan zaferlerde büyük rol oynamıştır. Kendisi ayrıca vali ve bir inşaatçı olarak da oldukça etkin biriydi. MÖ 21 yılında dul kalan Iulia ile evlendi ve ondan üç oğlu, iki de kızı oldu. Agrippa, *princeps*'in mevkidaşı olma konusunda hızlı bir şekilde ilerleme kaydetmiştir.

ATIA (Ölümü MÖ 43) Iulius Caesar'ın kız kardeşi Iulia ile Marcus Atius Balbus'un kızı olan Atia, Gaius Octavius ile evliydi ve Augustus'un annesiydi. Dul kalınca Lucius Marcius Philippus ile evlendi. Atia, oğlu 19 yaşındayken ilk kez konsül olduktan çok geçmeden öldü.

Titus Pomponius ATTICUS (Yaklaşık MÖ 106 - 32) Cicero'nun kadim dostu ve mektup arkadaşı olan Atticus, bir atlı sınıfı mensubu olarak kaldı ve kamu hayatına girmedi fakat yine de Cumhuriyet içindeki neredeyse herkesle arasını iyi tutmayı başardı. Kızı Agrippa ile evlenince Atticus ayrıca Augustus ile de mektuplaşmıştır. Atticus, artık tedavisi olmayan bir hastalığın ilerleyen aşamalarında olduğunu fark ettiğinde intihar etmiştir.

AUGUSTUS (MÖ 63 - MS 14) Gaius Octavius olarak doğup, Gaius Iulius Caesar ve daha sonra da Caesar Augustus oldu. Iulius Caesar'ın büyük yeğeni olan Augustus, iç savaşlardan muzaffer olarak çıktı ve Cumhuriyet'in tek efendisi oldu.

Marcus Iunius BRUTUS (MÖ 85 - 41) MÖ 78 yılında Lepidus'un babası ile birlikte idam edilmiş bir adamın ve Iulius Caesar'ın uzun süre birlikte olduğu metresi Servilia'nın oğlu olan Brutus, MÖ 49 yılında İç Savaş çıktığı zaman senato içindeki hırslı ve başarılı adamlardan biri olarak görülüyordu. Pharsalus'ta Iulius Caesar'a karşı savaştı, ancak sonra affedildi ve *praetor* yapıldı. Bu, onu Özgürlükçülere -diktatöre suikast düzenlemiş olan komplocular- liderlik etmekten alıkoymadı ve Brutus, Philippi'deki yenilgiden sonra intihar etti.

GAIUS CAESAR (MÖ 20 - MS 4) Agrippa ile Iulia'nın en büyük oğlu olan Gaius, MÖ 17 yılında Augustus tarafından evlat edinildi ve kendisine hatırı sayılır boyutta lütuf gösterildi. MÖ 1 yılında kendisine büyük eyalet komutaları verilse de MS 3 yılında ciddi bir şekilde yaralandı ve ertesi erkenden öldü.

Gaius CASSIUS Longinus (MÖ 85 - 41) MÖ 53 yılında Crassus'un *quaestor*'u olan Cassius, Parthia'daki faciadan hayatta kaldı. Iulius Caesar'a karşı savaştı, Pharsalus'tan sonra teslim oldu ve kendisine Iulius Caesar tarafından *praetor*'luk verildi. Hem o hem de Lepidus, Brutus'un kızlarıyla evliydi. Brutus ile Özgürlükçülere önderlik yaptı, I. Philippi Muharebesinden sonra ise intihar etti.

CATILINA (Lucius Sergius Catilina, MÖ 108/6 - 62) Kadim fakat son dönemlerinde belirsiz bir *patricius* ailesine mensup olan Catilina, yüksek devlet makamına gelmek için umutsuz ve masraflı bir şekilde mücadele ettikten sonra bir darbe girişiminde bulundu. Bu girişimi Cicero engelledi.

Marcus Porcius CATO (Genç Cato, MÖ 95 - 46) Katı erdemiyle ünlü olan Cato, Iulius Caesar'ın en büyük muhaliflerinden biriydi. Onun merhametini kabul etmektense kendisini öldürmeyi tercih etti. Servilia onun yarı kız kardeşiydi, Servilia'nın oğlu Brutus da Cato'nun dul kalan kızıyla evlenmişti.

Marcus Tullius CICERO (Yaklaşık MÖ 106 - 43) Kendi neslinin en başarılı yeni adamlarından biri olan Cicero, Roma'daki en önde gelen hatip olmuştur. MÖ 63 yılında konsül olarak Catilina'yı saf dışı bıraktı, fakat ardından bu konudaki tutumu hakkında saldırılara uğradı. İç Savaş'ta nihayetinde Iulius Caesar'a karşı saf tutsa da daha sonra bağışlandı. Diktatörün ölümünden sonra Özgürlükçüleri teşvik etti, sonra da Antonius'u yok etmek için Augustus'u kullanmaya çalıştı. II. triumvirlik oluşturulduğunda, kara listeye alınan ilk kurbanlardan biri oldu.

CLAUDIUS (MÖ 10 - MS 54) Topal ve zihinsel sorunları olduğu düşünülen Claudius, Augustus ve Livia tarafından büyük oranda kamu hayatından uzak tutulmuştu ve yeğeni Caligula'nın saltanatına kadar da bir kamu görevi yapmamıştı. Caligula'nın öldürülmesinden sonra muhafız alayı tarafından *princeps* ilan edildi.

VII. KLEOPATRA (Yaklaşık MÖ 69 - 30) Mısır'daki krallığın Makedonya kökenli son Ptolemaios üyesi olan Kleopatra hayatı boyunca Romalıların sadık bir müttefikiydi. Roma Cumhuriyeti'nin iç savaşlarla parçalandığı bir dönemde yaşamak gibi bir talihsizliği olmuştu ve nihayetinde en yakınında, mağlup edilmiş Marcus Antonius'u bulmuştu. Augustus'un onun veya çocuklarından birinin iktidarda kalmasına izin vermeyeceği ortaya çıkınca intihar etmiştir.

Marcus Licinius CRASSUS *dives* (Yaklaşık MÖ 115 - 53) Zenginliğiyle ünlü, bu yüzden de *dives* yani "zengin" lakabı alan Crassus, Sulla döneminde üst makamlara yükselmişti ve siyasi nüfuzunu oluşturmak için çok çalışmıştı. Pompeius ve Iulius Caesar ile MÖ 59 yılında I. Triumvirliği kurdu, MÖ 55 yılında da Pompeius ile ikinci kez konsül oldu. Bundan sonra, Parthlara karşı sebepsiz bir savaş açtı ve Carrhae'da yenildi. Geri çekildiği esnada öldürüldü, ordusunun büyük kısmı da imha edildi.

Marcus Licinius CRASSUS (MÖ 30 yılı konsülü, diğer tarihler bilinmiyor) Crassus'un torunu olan bu adam, Antonius'a karşı yapılan savaşta Augustus'a katıldı, sonra da Makedonya valisi olarak komşu halklar üzerinde bir dizi zafer kazandı. MÖ 27 yılında zafer alayı töreni düzenledi ancak kendisine dair başka bilgi yoktur. Öte yandan onun evlatlık oğlu MÖ 14 yılında konsüldü.

DRUSUS (MÖ 38 - 9): Livia ile ilk kocası Tiberius Claudius Nero'nun çocuğu olan Drusus, hızlandırılmış bir kariyer sahibi olmuştu, daha sonra da Alplerde askerî şan kazanıp, Elbe Nehrine kadar Germania'da sefer düzenlemişti. Octavia ve Marcus Antonius'un kızı olan Antonia ile evliydi, bu evliliğinden Germanicus ve Claudius da dahil olmak üzere üç çocuğu oldu. Drusus, at sürerken yaralandıktan sonra MÖ 9 yılında öldü.

Genç DRUSUS (MÖ 13 - MS 23): Tiberius ile Vipsania'nın oğlu, Livia'nın torunu olan genç Drusus, MS 4 yılında evlatlık edinildiğinde Augustus'un torunu oldu.

FULVIA (ölümü MÖ 40): Marcus Antonius'un karısı ve ondan doğurduğu Antyllus ve Iullus'un annesi olan Fulvia, Antonius'la evlenmeden önce iki tane kocasını kaybetmişti. Başarısız isyanında Lucius Antonius'u gönülsüz bir şekilde destekledikten sonra Antonius onu boşadı, söylenene göre bu, onun ölümünü hızlandırdı.

GERMANICUS (MÖ 15 - MS 19): Drusus ile Antonia'nın oğlu olan ünlü Germanicus, MS 6 yılında Pannonia'daki ve MS 9 yılında Germania'daki isyanlardan sonra gittikçe daha fazla komuta yetkileri almaya başladı. MS 19 yılındaki ölümü oldukça şüpheli bir ölümdü.

HORATIUS (Quintus Horatius Flaccus, MÖ 65 - 8): Başarılı bir azatlının oğlu olan Horatius iyi bir eğitim almıştı ve Philippi'de Özgürlükçüler için savaşmıştı. Birkaç yıl sonra Maecenas'ın edebiyat topluluğuna kabul edildi ve Augustus ile ilişki kurdu. Augustus da ona değerli bir mülkiyet vererek zamanını yazmaya adamasına olanak tanıdı. Onu bir sekreteri olarak çalıştırdı, bu durum ortadan kalktıktan sonra bile ikili yakınlık kurmaya devam etti.

IULIA: Iulius Caesar'ın kız kardeşi ve Augustus'un ananesi olan Iulia, Marcus Atius Balbus ile evliydi ve ondan Atia adında bir kızı olmuştu.

IULIA, Augustus'un kızı (MÖ 39 - MS 14): Augustus'un doğum esnasında hayatta kalan tek çocuğu olan Iulia, önemli kişilerle müttefiklik kurmak için kullanılmıştır ve sırayla Marcellus, Agrippa ve Tiberius ile evlenmiştir. Agrippa'dan beş çocuğu olmuştu, Tiberius'tan

olan çocuğu ise doğum esnasında ölmüştür. Evliliklerinin bozulması Tiberius'un Rodos'a gitmesine yol açtı. MÖ 2 yılında zina yaptığı gerekçesiyle mahkûm edildi ve babası tarafından sürgüne gönderildi.

Gaius IULIUS CAESAR (MÖ 100 - 44): Aristokrat, fakat son zamanlarda çok ön plana çıkmayan bir ailenin üyesi olan Iulius Caesar'ın erken kariyeri büyük oranda gelenekseldi. MÖ 59 yılında konsülken, bugün I. Triumvirlik olarak bilinen gizli müttefiklikle Pompeius ve Crassus'a katıldı. Galya'da 10 yıl boyunca askerî başarı elde ettikten sonra İç Savaş'ta Pompeius'a karşı savaştı ve diktatör oldu. Eski destekçileri ve bağışlanan düşmanları tarafından kurulan bir komploda öldürüldü.

Lucius Aemilius LEPIDUS (Yaklaşık MÖ 86 - 13/12): MÖ 78 yılında bir darbe girişiminde bulunan bir konsülün oğlu olan Lepidus, İç Savaş esnasında Iulius Caesar'ı destekledi ve daha sonra birçok yüksek makamla ödüllendirildi. MÖ 44 yılında *magister equitum* oldu. Bu, ona askerî birliklerin komutasını veriyordu, bu yüzden diktatörün ölümünden sonra güçlü bir konumdaydı. Lakin, daha sonraki yıllarda askerlerinin onu çok desteklemediği ortaya çıktı. II. Triumvirlikte Marcus Antonius ve Augustus'a katıldı ancak zaman içinde yetkileri zayıfladı ve MÖ 36 yılında ekarte edildi. Hayatının geri kalanı boyunca da yapay bir gözaltında tutuldu.

LIVIA Drusilla (Yaklaşık MÖ 58 - MS 29): MS 14 yılındaki ölümüne kadar MÖ 38 yılından itibaren Augustus'un karısı olan Livia'nın *princeps*'ten yalnızca bir çocuğu oldu, o da doğum esnasında öldü. Ancak, daha önceki evliliğinden iki oğlu Tiberius ve Drusus, komutan olarak yükselerek kamu hayatında önemli bir rol oynayacaktı. Tiberius, Caligula, Claudius ve Nero, Livia'nın soyundan geliyordu. Augustus hayattayken bazen kamu etkinliklerinde önemli bir ol oynuyordu ve onun önemli bir kişisel danışmanıydı.

LIVIUS (Titus Livius, muhtemelen MÖ 59 - MS 17 ya da MÖ 64 - MS 12): Livius, Augustus döneminin büyük tarihçisiydi. Roma şehrinin kuruluşundan MÖ 9 yılında Drusus'un ölümüne kadarki olayların vatanperver ve ahlakçı bir üslupla anlatıldığı eseri 142 kitaptan oluşur. Bu kitaplardan yalnızca az bir kısmı günümüze gelmiş, diğerlerinin ise

çok küçük özetleri kalmıştır. Augustus şaka yollu ona bir Pompeiusçu diye çıkışsa da Livius'un yeni rejime karşı bir düşmanlık beslediğine dair gerçek bir iz yoktur, ayrıca birçok açıdan Augustus'un değerlerini kalpten takdir ediyordu.

LUCIUS ANTONIUS (Yaklaşık MÖ 80? - 40/39): Marcus Antonius'un iki kardeşinden biri olan Lucius, MÖ 41 yılında Augustus'a karşı isyan etti ama Perusia'da yenildi. Canı bağışlandı ve İspanya'ya vali olarak gönderildi ancak kısa süre sonra öldü.

LUCIUS CAESAR (MÖ 17 - MS 2): Agrippa ve Iulia'nın ikinci oğlu olan Lucius, Augustus tarafından evlat edinildi ve ağabeyi gibi onun büyük desteğini aldı. MS 2 yılında İspanya'ya gönderildikten sonra hastalandı ve eyaletine ulaşamadan önce Massilia'da öldü.

Gaius MAECENAS (Yaklaşık MÖ 63 - 8): Augustus'un uzun süreli dostu ve destekçisi olan Maecenas, bir atlı sınıfı mensubu olarak kaldı ve hiçbir zaman kamu görevi yapmadı. Yine de, birçok durumda Roma'da şehir idaresini üstlendi ve özellikle de II. Triumvirlik döneminde siyasette merkezî bir rol oynadı. Daha sonraları Augustus'a danışmanlık yapmaya devam etti, şair Horatius ve Vergilius'un da dahil olduğu bir yazar grubu kurdu.

Gaius Claudius MARCELLUS (MÖ 42 - 23): Augustus'un kız kardeşi Octavia ile eski konsül Gaius Claudius Marcellus'un oğlu olan bu adam, ani ölümüne kadar *princeps*'in büyük desteğini almıştır.

Lucius MARCIUS PHILIPPUS (Tarihler bilinmiyor ancak MÖ 56 yılında konsüldü ve kendisinden son olarak MÖ 43 yılında bahsedilir): Atia'nın ikinci kocası olan Philippus, Augustus'un üvey babası olmuştur ve görünüşe göre erken kariyeri esnasında ona yardım etmiştir.

Gaius MARIUS (Yaklaşık MÖ 157 - 87): Iulius Caesar'ın halasıyla evli olan Marius, "yeni adam' konumundaydı. Emsalsiz bir şekilde üst üste beş kez konsül olarak gününün en ünlü Romalı kumandanı oldu. Ancak, Sulla ile rekabeti bir iç savaşa yol açtı ve Roma'yı ele geçirdikten günler sonra öldü.

MARCUS ANTONIUS (MÖ 86/83 - 30): Başarılı bir aristokrat ailenin üyesi olan Antonius'a ailesinden büyük borçlar kalmıştı ve o da bu borçları hızla artırdı. Galya Savaşının son dönemlerinde Iulius Caesar ile görev yaptı ve İç Savaş'ta onu destekledi. MÖ 44 yılında kendisine ödül olarak konsüllük verildi, bu yüzden diktatör öldüğü zaman güçlü bir konumdaydı. Augustus ile ilişkisi kötü başlasa da, bir mücadele döneminden sonra Lepidus ile iş birliği kurup II. Triumvirliği oluşturdular. Bu üçü, Özgürlükçüleri yendi, fakat daha sonra Parthlara karşı başarısız savaşı Antonius'u ölümcül bir şekilde zayıflattı, öte yandan Kleopatra ile ilişkisi de Roma'daki imajını sarstı. MÖ 31 yılındaki Actium Muharebesinde yenildikten sonra bir sonraki yıl intihar etti.

OCTAVIA (Yaklaşık MÖ 69 - 11): Augustus'un ablası olan Octavia, Gaius Claudius Marcellus ile, daha sonra da kardeşi ile olan müttefikliğini güçlendirmek için Marcus Antonius'la evlendi. İlk kocasından oğlu Marcellus, ikinci kocasından da Antonia adında iki kızı oldu.

Gaius OCTAVIUS (Ölümü MÖ 59): Augustus'un babası olan Octavius, varlıklı bir atlı sınıfı ailesinden geliyordu, ancak bu aileden Roma'da siyasete atılan ilk kişiydi. MÖ 61 yılında *praetor* seçildi, prokonsül olarak başarılı bir şekilde Makedonya'yı yönetti. Eyaletinden dönerken Nola'daki villasında öldü.

OVIDIUS (Publius Ovidius Naso, MÖ 43 - MS 17): Vergilius ve Horatius gibi şairlerden daha önceki bir nesilden gelen Ovidius, iç savaşlara girmek için çok gençti. Bütün eserlerini, Principatus döneminin barış içindeki ortamında yazmıştır. Geleneklere karşı çok saygı gösteren bir üslubu yoktu, özellikle de *Aşk Sanatı* adlı eseri Augustus'u rahatsız etmişti. Iulia yüz karası bir duruma düştüğünde o da MS 8 yılında Karadeniz'e sürgüne gönderildi.

Büyük POMPEIUS (Gnaeus Pompeius Magnus, MÖ 106 - 48): Çağının en ünlü Romalı kumandanı olan Pompeius, Sulla döneminde yüksek makamlara geldi. Olağanüstü kariyeri kuralların çoğunu çiğnemiştir. MÖ 50'li yıllarda kendisine İspanya'daki eyaletlerin komutası verildi, ama o hemen Roma'nın dışında kaldı ve vekilleriyle eyaletini yönetti. İç Savaş'ta Iulius Caesar'a karşı savaştı, MÖ 48 yılında Pharsalus'ta yenildi ve kısa süre sonra Mısır'da öldürüldü.

Sextus POMPEIUS (Sextus Pompeius Magnus Pius, yaklaşık MÖ 67 - 36): Büyük Pompeius'un küçük oğlu olan Sextus, suikastından hemen önce Iulius Caesar'a karşı askerî birlikler topladı ama daha sonraki yıllarda gerçek bir güç hâline geldi. Ana üssü olarak Sicilya'yı ele geçirdi, korkutucu bir filo kurdu. Bu ona İtalya'yı ablukaya alıp, kara liste uygulamalarından kaçan kaçakları kurtarma şansı verdi. Denizde bir miktar muharebe kazanmasına karşın en sonunda Augustus ve destekçileri tarafından yenildi.

POSTUMUS AGRIPPA (MÖ 12 - MS 14): Agrippa ile Iulia'nın en genç oğlu olan Postumus, babası öldükten sonra doğmuş olduğu için bu ismi aldı [En sonuncusu]. MS 4 yılında Augustus tarafından evlatlık edinilene kadar çok az dikkat çekti. O zaman bile hiçbir kamu görevi almadı, birkaç yıl sonra tek başına kaldı ve sürgüne gönderildi. Augustus'un ölümünden kısa süre sonra öldürüldü, bu emri kimin verdiği belli değildir.

SCRIBONIA (Ölümü MS 16'dan sonra bir tarih): Augustus'un karısı ve Iulia'nın annesi. Sürgüne giden kızına eşlik etmiştir.

Titus STATILIUS TAURUS (Tarihler bilinmiyor ancak MÖ 37 ve 26 yıllarında konsüldü): Augustus'un en sadık ve güvenilir astlarından biri olan Taurus, muhtemelen Agrippa'dan sonra ikinci kademedeydi. MÖ 16 yılında şehir başkanı yapıldı, fakat kayıtlarda gözükmediği için bu tarihten sonra ölmüş olabilir.

Lucius Cornelius SULLA Felix (MÖ 138 78): Eski, ancak son zamanlarda pek öne çıkmayan bir *patricius* ailesinin üyesi olan Sulla MÖ 88 yılında Roma'ya lejyonlarını yürütüp şehri güç kullanarak ele geçiren ilk Romalı oldu. Daha sonra, Marius'un destekçilerine ve diğer düşmanlarına karşı iç savaşta savaştı, kendisini diktatör yaptırdı ve rakiplerinin idamını meşru hâle getirmek için ilk kez kara liste uygulamaları başlattı.

TIBERIUS (MÖ 42 - MS 37): Livia ile ilk kocası Tiberius Claudius Nero'nun büyük oğlu olan Tiberius'a genç yaşta bir art arda önemli görevler ve eyalet komutaları verildi. Agrippa'nın kızı Vipsania ile evli olan Tiberius, Iulia ile evlenmek için karısından boşandı, fakat bu

evlilik çift için mutsuz bir evlilik oldu. MÖ 6 yılında kendi isteğiyle Rodos'ta inzivaya çekildi ve 10 yıl boyunca kamu hayatından uzak kaldı. En sonunda İtalya'ya dönmesine izin verildi. Gaius ve Lucius'un ölümünden sonra Augustus onu evlat edindi. Sonraki yıllarda Augustus'a eş yetkiler aldı ve MS 14'te onun yerine iktidara geldi.

VIPSANIA (MÖ 36 - MS 20): Agrippa ile Atticus'un kızı Pomponia'nın çocuğu olan Vipsania, Tiberius ile evliydi. Tiberius, Iulia ile evlenebilmek için ondan boşandı, fakat bu kararından çok pişman olduğu söyleniyordu. Vipsania da bir senatörle evlendi ve ona birçok çocuk doğurdu.

VERGILIUS (Publius Vergilius Maro, yaklaşık MÖ 70 - 19): II. Triumvirlik tarafından düzenlenen müsadereler esasında ailesine ait toprakların bir kısmını kaybetmiş gibi görünse de Vergilius, daha sonra Maecenas ve Augustus'un dostu oldu ve yeni rejimle uyumlu bir şekilde eserler verdi. *Aeneis* eseri öldüğü zaman tamamlanmamıştı ancak şairin isteklerine rağmen Augustus bu şiiri yayımlattı ve şiir büyük övgü aldı.

AİLE AĞAÇLARI

1. I. Triumvirlik
2. G. Iulius Caesar, diktatör, 100-44
3. M. Licinius Crassus, 115-53
4. L. Cornelius Sulla, diktatör, ölümü 78
5. Gn. Pompeius Magnus, 106-48
6. Mucia
7. Iulia, ölümü 54
8. Cornelia
9. P. Licinius Crassus, ölümü 53
10. Faustus Cornelius Sulla, ölümü 46 = Pompeia
11. Sextus Pompeius, 67-35

I. TRİUMVİRLİK

C. Julius Caesar, diktatör, 100–44

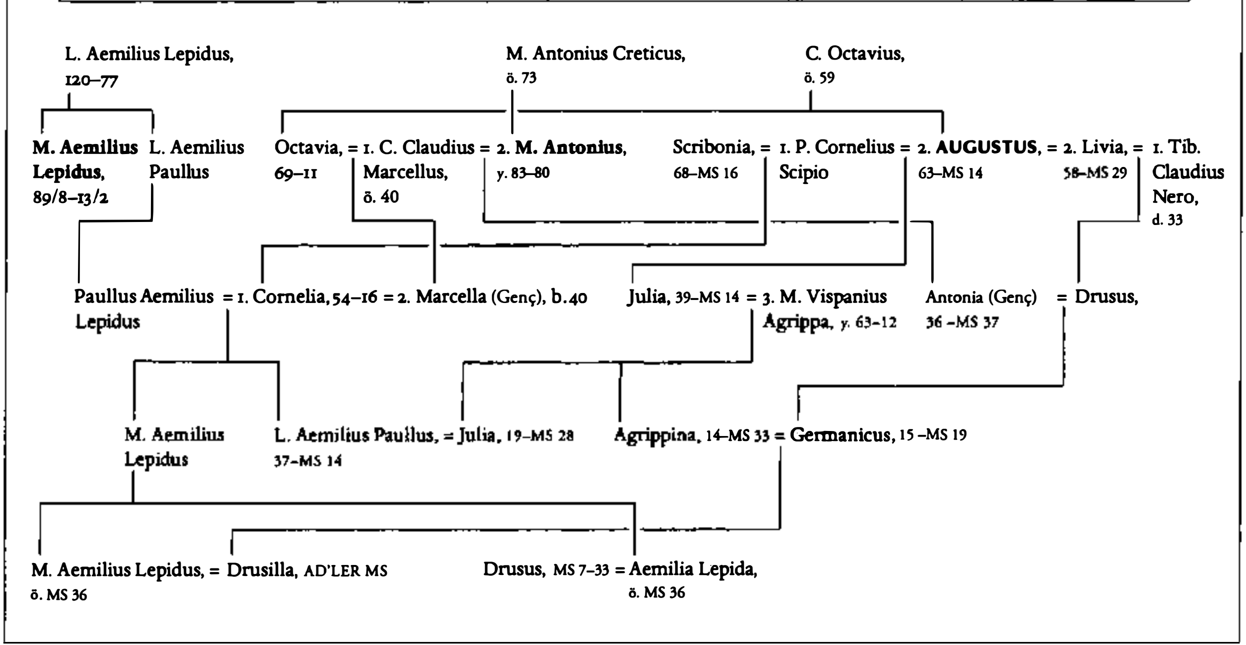
M. Licinius Crassus, 115–53

Cn. Pompeius Magnus, 106–48 = 3. Mucia = 4. Julia, d. 54 = 5. Cornelia = P. Licinius Crassus, ö. 53

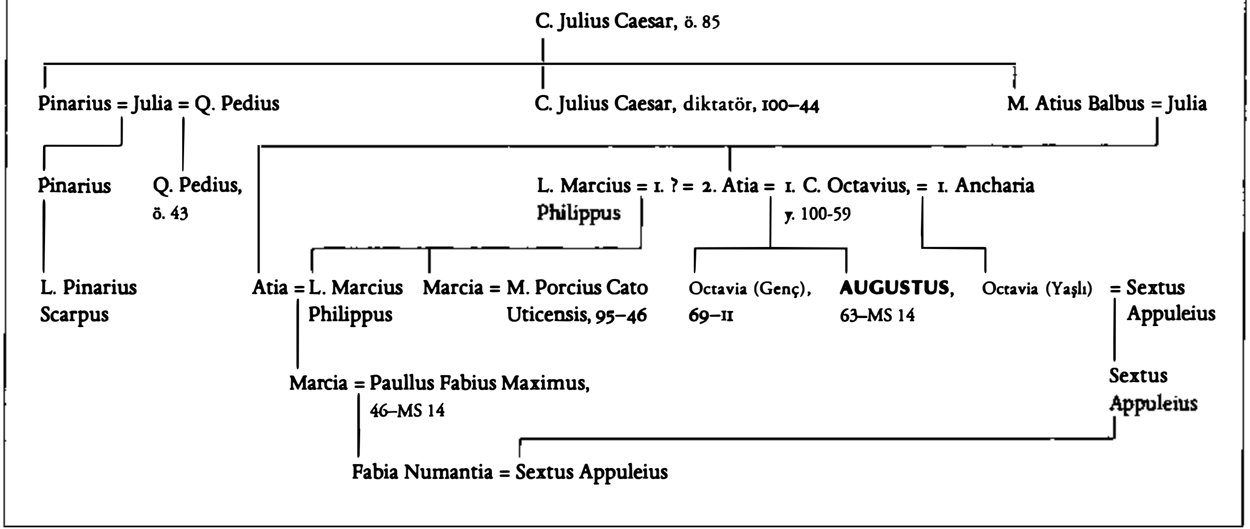
Faustus Cornelius Sulla, ö. 46 = Pompeia

Sextus Pompeius, 67–35

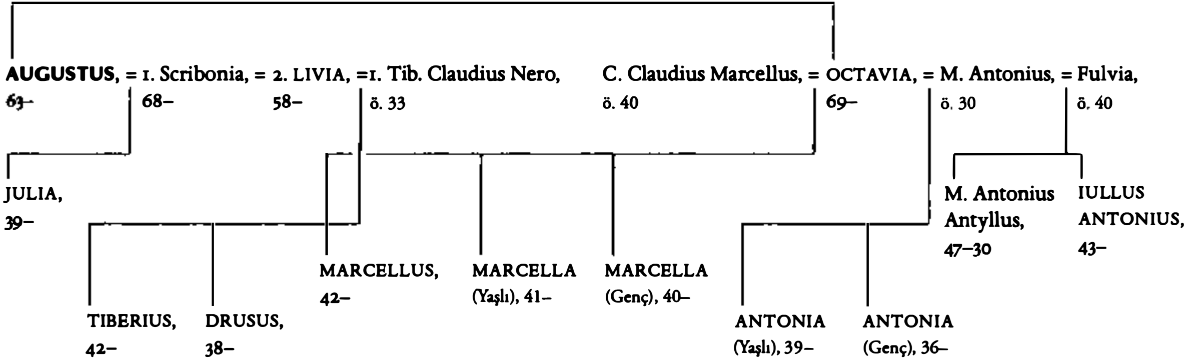
II. TRİUMVİRLİK VE TRİUMVİRLERİN NESLİNDEN GELEN KİŞİLERİN AİLE İÇİ İLİŞKİLERİ



AUGUSTUS'UN KUZENLERİ

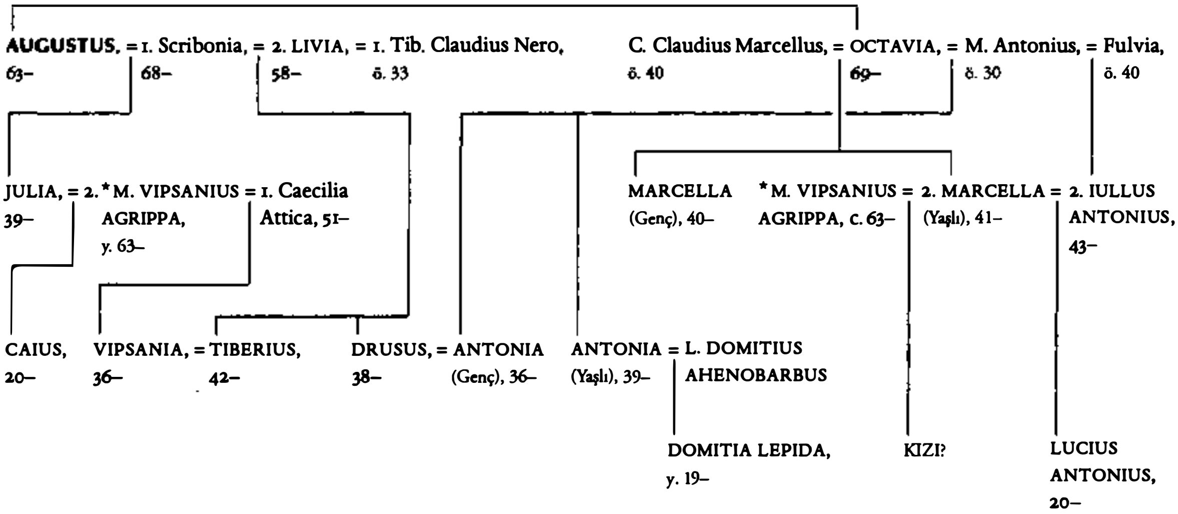


AUGUSTUS'UN AİLESİ, MARCUS ANTONIUS'UN MÖ 30 YILINDA ÖLMESİYLE LIVIA VE OCTAVIA



O zaman hayatta olan ve imparatorluk ailesine mensup kişiler büyük harfle, ölmüş ya da boşanmış olanları ise küçük harfle verilmiştir. Bütün tarihler MÖ'dür.

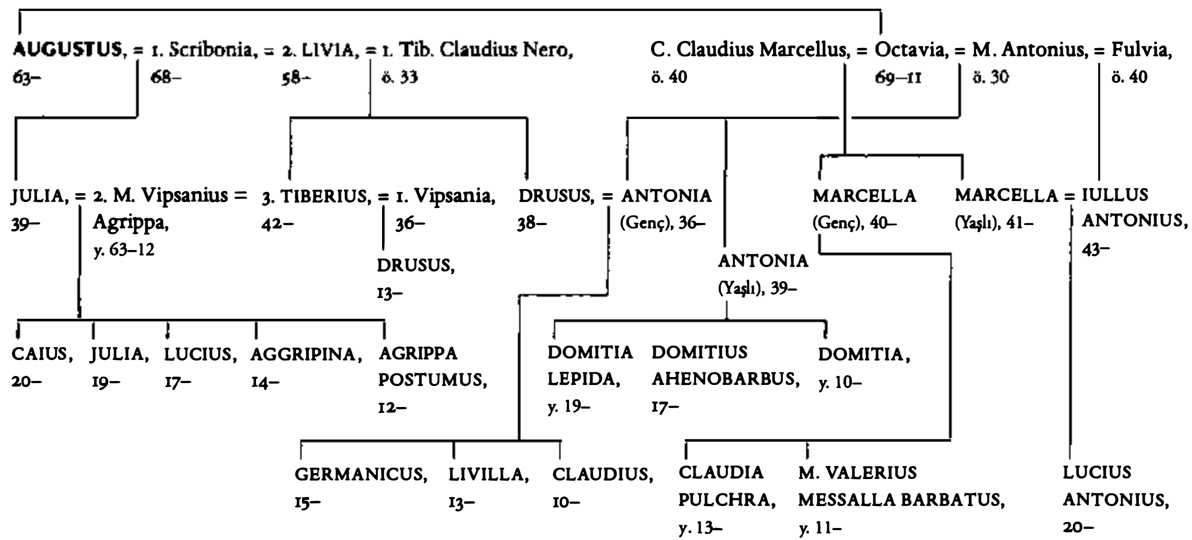
MÖ 19 YILINDA AUGUSTUS, LIVIA VE OCTAVIA'NIN AİLELERİ VE ÇOCUKLARI



* Agrippa'nın iki kez belirdiğini gösterir

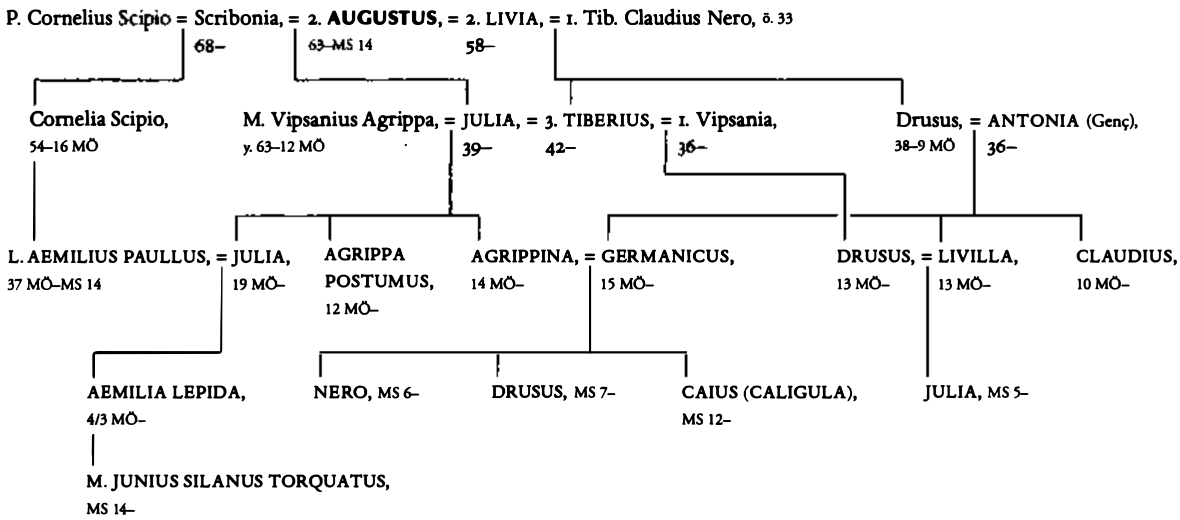
O zaman hayatta olan ve imparatorluk ailesine mensup kişiler büyük harfle, ölmüş ya da boşanmış olanları ise küçük harfle verilmiştir. Bütün tarihler MÖ'dür.

MÖ 10 YILINDA AUGUSTUS, LIVIA VE OCTAVIA'NIN AİLESİ



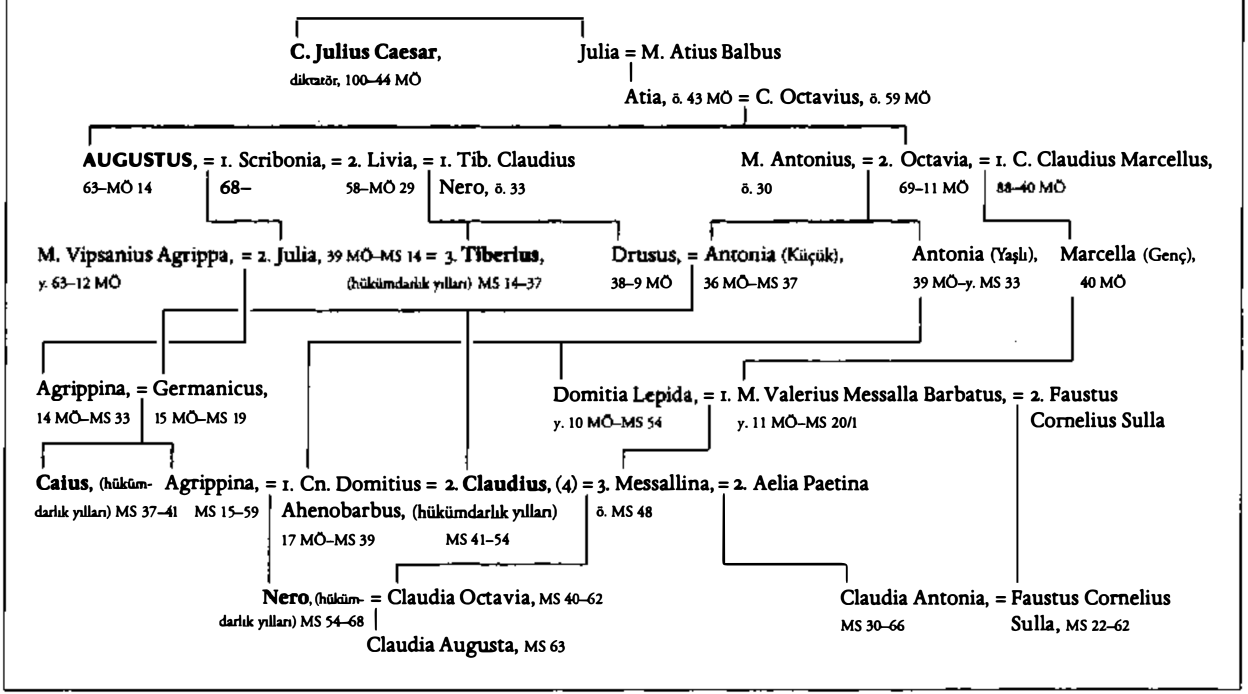
O zaman hayatta olan ve imparatorluk ailesine mensup kişiler büyük harfle, ölmüş ya da boşanmış olanları ise küçük harfle verilmiştir. Bütün tarihler MÖ'dür.

MS 14 YILINDA ÖLDÜĞÜNDE AUGUSTUS'UN SOYUNDAN GELEN KİŞİLER

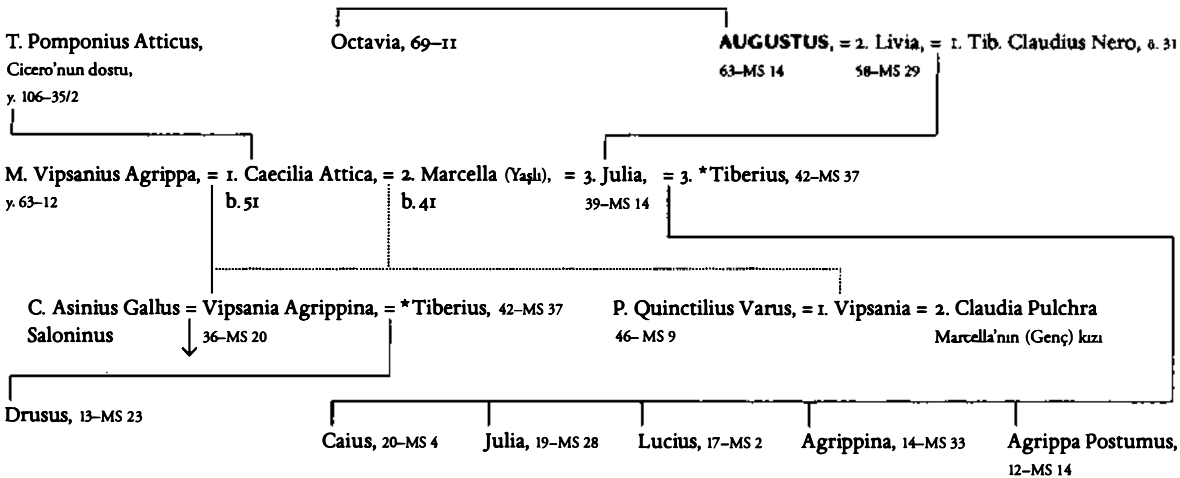


O zaman hayatta olan ve imparatorluk ailesine mensup kişiler büyük harfle, ölmüş ya da boşanmış olanları ise küçük harfle verilmiştir.

IULIUS-CLAUDIUS HANEDANINDAN GELEN İMPARATORLARI GÖSTEREN BASİT BİR AİLE AĞACI



AGRIPPA'NIN AİLESİ



* Tiberius'un iki kez belirdiğini gösterir

Çizgili şema üzerindeki noktalı hat Vipsania'nın annesinin kim olduğunun belli olmadığını gösterir.

KAYNAKÇA

Adcock, F., *The Roman Art of War under the Republic* (1940)

Alföldy, G., *Noricum* (1974)

Badian, E., *Publicans and Sinners* (1972)

Badian, E., '"Crisis Theories" and the beginning of the Principate', W. Wirth, *Romanitas and Christianitas* (1982), s. 18–41

Balsdon, J., 'Fabula Clodiana', *Historia* 15 (1966), s. 65–73

Barnes, T., 'The victories of Augustus', *JRS* 64 (1974), s. 21–6

Barrett, A., *Caligula. The Corruption of Power* (1989)

Barrett, A., *Livia. First Lady of Imperial Rome* (2002)

Barton, T., 'Augustus and Capricorn: Astrological polyvalency and imperial rhetoric', *JRS* 85 (1995), s. 33–51

Billows, R., 'The religious procession of the Ara Pacis Augustae: Augustus' *supplicatio* in 13 bc', *JRA* 6 (1993), s. 80–92

Billows, R., *Julius Caesar. The Colossus of Rome* (2009)

Bingen, J., *Hellenistic Egypt: Monarchy, Society, Economy, Culture* (2007)

Birch, R., 'The Settlement of 26 June ad 4 and its Aftermath', *Classical Quarterly* 31 (1981), s. 443–56

Boatright, M., 'The Pomerial extension of Augustus', *Historia* 35 (1986), s. 13–27

Bowersock, G., *Augustus and the Greek World* (1965)

Bowersock, G., 'Augustus and the East: The problem of succession', Millar & Segal (1990), s. 169–88

Bradley, K., 'Wet-nursing at Rome. A Study in Social Relations', Rawson (1986), s. 201–29

Brandon, C., 'Cement, concrete and settling barges at Sebastos: comparisons with other Roman harbour examples and the descriptions of Vitruvius', A. Raban & K. Houm (ed.), *Caesarea Maritima. A Retrospective after Two Millennia* (1996), s. 25–40

Brunt, P., *Italian Manpower 225 BC–AD 14* (1971)

Brunt, P., 'The administrators of Roman Egypt', *JRS* 65 (1975), s. 124–47
Brunt, P., 'Princeps and equites', *JRS* 73 (1983), s. 42–75
Brunt, P., 'The role of the Senate in the Augustan regime', *Classical Quarterly* 34. 2 (1984), s. 423–44
Camp, J., *The Archaeology of Athens* (2001)
Campbell, B., 'The marriage of soldiers under the Empire', *JRS* 68 (1978), s. 153–66
Campbell, B., 'War and diplomacy: Rome and Parthia, 31 bc–ad 235', Rich & Shipley (1993), s. 213–40
Campbell, J., *The Emperor and the Roman Army 31 BC–AD 235* (1984)
Carson, R., 'Caesar and the monarchy', *Greece & Rome* 4 (1957), s. 46–53
Carter, J., *The Battle of Actium: The Rise and Triumph of Augustus Caesar* (1970)
Cartledge, P., 'The second thoughts of Augustus on the res publica in 28/7 bc', *Greece and Rome* 31 (1984), s. 30–40
Champlin, E., 'Tiberius and the Heavenly Twins', *JRS* 101 (2011), s. 73–99
Chilver, G., 'Augustus and the Roman constitution 1939–1950', *Historia* 1 (1950), s. 408–35
Christol, M., *Une Histoire Provinciale. La Gaule narbonnaise av. J.-C. Au IIIe siècle ap. J.-C.* (2010)
Clarke, J., 'Augustan domestic interiors: propaganda or fashion?' Galinsky (2005), s. 264–78
Collins, J., 'Caesar and the corruption of power', *Historia* 4 (1957), s. 445–65
Conlin, D., *The Artists of the Ara Pacis. Studies in the History of Greece and Rome* (1997)
Connolly, P., *Greece and Rome at War* (1981)
Cooley, M. (ed.), *The Age of Augustus. Lactor 17* (2003)
Corbett, J., 'The Succession policy of Augustus', *Latomus* 33 (1974), s. 87–97
Crawford, M., *Roman Republican Coinage* (1974)
Crook, J., 'Some remarks on the Augustan Constitution', *Classical Review* 3 (1953), s. 10–12
Cunliffe, B., *Greeks, Romans and Barbarians: Spheres of Interaction* (1988)
Curchin, L., *The Romanization of Central Spain. Complexity, Diversity and Change in a Provincial Hinterland* (2004)
Delia, D., 'Fulvia Reconsidered', S. Pomperoy (ed.), *Women's History and Ancient History* (1991), s. 197–217
Dennison, M., *Empress of Rome. The Life of Livia* (2010)
Derks, T., *Gods, Temples and Ritual Practices: The Transformation of Religious Ideas and Values in Roman Gaul* (1998)
Dixon, S., *The Roman Mother* (1988)
Dowling, M., *Clemency and Cruelty in the Roman World* (2006)

Drinkwater, J., *Roman Gaul. The Three Provinces, 58 BC–AD 260* (1983)
Drinkwater, J., 'The Principate - lifebelt, or millstone around the neck of Empire?', O. Hekster, G. Kleijn & D. Slootjes (ed), *Crises and the Roman Empire* (2007), s. 67–74
Durán Cabello, R. M., 'Edifi cios de espectáculo', in X. Raventós (ed.), *Les capitales provinciales de Hispania 2. Merida: Colonia Augustua Emerita* (2004)
Dyson, S., 'Native Revolt Patterns in the Roman Empire', *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* 2. 3 (1975), s. 38–175
Dyson, S., *The Creation of the Roman Frontier* (1985)
Dyson, S., *Rome. A Living Portrait of an Ancient City* (2010)
Eck, W., 'Senatorial Self-Representation: Developments in the Augustan Period', Millar & Segal (eds) (1990), s. 129–67
Eck, W., *The Age of Augustus* (2003)
Edmondson, J. (ed.), *Augustus* (2009)
Ehrenberg, V. & Jones, A., *Documents Illustrating the Reigns of Augustus and Tiberius* (2. edisyon, 1975)
Everitt, A., *Cicero. A Turbulent Life* (2001)
Everitt, A., *Augustus: The Life of Rome's First Emperor* (2006)
Fantham, E., *Julia Augusti, the Emperor's Daughter* (2006)
Ferrary, J., 'The powers of Augustus', in Edmondson (2009), s. 90–136
Ferrill, A., 'Prosopography and the Last Years of Augustus', *Historia* 20 (1971), s. 718–31
Ferrill, A., 'Augustus and his daughter: a modern myth', in C. Deroux (ed.), *Studies in Latin Literature and Roman History* 2 (1980), s. 332–46
Feugère, M. (ed.), *L'Équipment Militaire et L'Armement de la République, Journal of Roman Military Equipment Studies* 8 (1997)
Finley, M. I. (ed.), *Studies in Roman Property* (1976)
Fishwick, D., *The Imperial Cult in the Latin West: Studies in the Ruler Cult of the Western Roman Empire* Vol. 3 (2002)
Flory, M., '*Abducta Neroni Uxor*: The historiographic tradition on the marriage of Octavian and Livia', *Transactions of the American Philological Association* 118 (1988), s. 343–59
Flower, H., 'The tradition of the spolia opima: M. Claudius Marcellus and Augustus', *Classical Antiquity* 19 (2000), s. 34–64
Franzen, P., 'The Augustan legionary fortress at Nijmegen. Legionary and auxiliary soldiers', A. Morillo, N. Hanel & E. Martín, *Limes XX: Estudios sobre la frontera romana. Roman Frontier Studies. Anejos de Gladius* 13 Vol. 1 (2009), s. 1257–69
Gabba, E., 'The Perusine War and Triumviral Italy', *Harvard Studies in Classical Philology* 75 (1971), s. 139–60
Gabba, E. (çev. P. Cuff), *The Roman Republic, the Army and the Allies* (1976)

Galinsky, K., *Augustan Culture* (1996)
Galinsky, K. (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Augustus* (2005)
Galinsky, K., *Augustus. Introduction to the Life of an Emperor* (2012)
Gardner, J., 'The Dictator', Griffi n (2009), s. 57–71
Garnsey, P., *Famine and Food Supply in the Graeco-Roman World. Responses to Risk and Crisis* (1988)
Gelzer, M. (çev. P. Needham), *Caesar. Politician and Statesman* (1968)
Goldsworthy, A., *The Roman Army at War 100 BC–AD 200* (1996)
Goldsworthy, A., ' "Instinctive genius": the depiction of Caesar the general', Welch & Powell (1998), s. 193–219
Goldsworthy, A., *In the Name of Rome* (2004)
Goldsworthy, A., *The Complete Roman Army* (2004)
Goldsworthy, A., *Caesar: The Life of a Colossus* (2006)
Goldsworthy, A., *Antony and Kleopatra* (2010)
Goudineau, C., *César et la Gaule* (1995)
Gowers, E., 'Augustus and "Syracuse"', *JRS* 100 (2010), s. 69–87
Grant, M., *Kleopatra* (1972)
Green, P., *Alexander to Actium: The Historical Evolution of the Hellenistic Age* (1990)
Greenhalgh, P., *Pompey: The Roman Alexander* (1980)
Griffin, J., 'Augustus and the poets: "Caesar qui cogere posset"', Millar & Segal (1990), s. 189–218
Griffi n, M., 'The Elder Seneca and Spain', *JRS* 62 (1972), s. 1–19
Griffi n, M. (ed.), *A Companion to Julius Caesar* (2009)
Grimal, P. (trans. A. Train), *Love in Ancient Rome* (1986)
Gruen, E., *The Last Generation of the Roman Republic* (1974)
Gruen, E., 'Kleopatra in Rome. Fact and Fantasies', D. Braund & C. Gill (ed), *Myths, History and Culture in Republican Rome: Studies in honour of T. P. Wiseman* (2003), s. 257–74
Gruen, E., 'Caesar as a politician', Griffi n (2009), s. 23–36
Gwynn, A., *Roman Education* (1926)
Hallett, J., 'Perusinae Glandes and the Changing Image of Augustus', *American Journal of Ancient History* 2 (1977), s. 151–71
Harmand, J., *L'armée et le soldat à Rome de 107 à 50 avant nôtre ère* (Paris, 1967)
Harrington, D., 'The Battle of Actium - a study in historiography', *Ancient World* 9. 1–2 (1984), s. 59–64
Hölbl, G. (çev. T. Saavedra), *A History of the Ptolemaic Empire* (2001)
Holder, P., *The Auxilia from Augustus to Trajan* (1980)
Holland, R. , *Augustus. Godfather of Europe* (2004)
Huzar, E., 'Mark Antony: Marriages vs. careers', *The Classical Journal* 81 (1985/6), s. 97–111

James, S., *Rome and the Sword. How Warriors and Weapons Shaped Roman History* (2011)

Johnson, J., 'The authenticity and validity of Antony's will', *L'Antiquité Classique* 47 (1978), s. 494–503

Jones, A., 'The *Imperium* of Augustus', *JRS* 41 (1951), pp. 112–19

Jones, A., 'The elections under Augustus', *JRS* 45 (1955), pp. 9–21

Jones, R., 'The Roman Military Occupation of North-West Spain', *JRS* 66 (1976), s. 45–66

Kennedy, D. (ed.), *The Roman Army in the East. Journal of Roman Archaeology Supplements* 18 (1996)

Kennedy, D., 'Parthia and Rome: eastern perspectives', in Kennedy (1996), s. 67–90

Keppie, L., *Colonisation and Veteran Settlement in Italy: 47–14 BC* (1983)

Keppie, L., *The Making of the Roman Army* (1984)

Keppie, L., 'A centurion of *legio Martia* at Padova?', *Journal of Roman Military Equipment Studies* 2 (1991), s. 115–21 = L. Keppie, *Legions and Veterans: Roman Army Papers 1971–2000* (2000), s. 68–74

King, D., *The Elgin Marbles* (2006)

Kos, M., *Appian and Illyricum* (2005)

Lacey, W., 'Summi Fastigii Vocabulum: The story of a title', *JRS* 69 (1979), s. 28–34

Lacey, W., *Augustus and the Principate. The Evolution of the System* (1996)

Lange, C., *Res Publica Constituta. Actium, Apollo and the Accomplishment of the Triumviral Assignment* (2009)

Lange, C., 'The Battle of Actium: A reconsideration', *Classical Quarterly* 61. 2 (2011), s. 608–23

Last, H., 'Imperium Maius: A note', *JRS* 37 (1947), s. 157–64

Le Bohec, Y., *The Imperial Roman Army* (1994)

Leon, E., 'Scribonia and her daughters', *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 82 (1951), s. 168–75

Levick, B., 'Abdication and Agrippa Postumus', *Historia* 21 (1972), s. 674–97

Levick, B., 'Julians and Claudians', *Greece and Rome* 22 (1975), s. 29–38

Levick, B., *Tiberius the Politician* (1999)

Levick, B., *Augustus. Image and Substance* (2010)

Lewis, N. Reinhold, M. (eds), *Roman Civilization. Selected Readings Vol. 1: The Republic and the Augustan Age* (3. edisyon, 1990) Liebeschuetz, J., 'The settlement of 27 bc', C. Deroux, *Studies in Latin Literature and Roman History* (2008), s. 345–65

Linderski, J., 'Aphrodisias and the *Res Gestae*: The *Genera Militiae* and the Status of Octavian', *JRS* 74 (1984), s. 74–80

Lintott, A., 'Electoral bribery in the Roman Republic', *JRS* 80 (1990), s. 1–16

Lintott, A., *The Constitution of the Roman Republic* (1999)
Lintott, A., *Cicero as Evidence* (2008)
Lintott, A., 'The assassination', in Griffin (2009), s. 72–82
Lo Cascio, E., 'The Size of the Roman Population: Beloch and the Meaning of the Augustan Census Figures', *JRS* 84 (1994), s. 23–40
Lowe, B., *Roman Iberia. Economy, Society and Culture* (2009)
Luce, T., 'Livy, Augustus, and the Forum Augustum', Edmondson (2009), s. 399–415
MacMullen, R., *Enemies of the Roman Order. Treason, Unrest and Alienation in the Empire* (1967)
MacMullen, R., *Romanization in the Time of Augustus* (2000)
McNally, M., *Teutoburg Forest AD 9. The Destruction of Varus and his Legions.* Osprey Campaign Series 228 (2011)
Magie, D., 'Augustus' War in Spain (26–25 bc)', *Classical Philology* 15 (1920), s. 323–39
Manley, J., *AD 43 The Roman Invasion of Britain - A Reassessment* (2002)
Marrou, H., *A History of Education in Antiquity* (1956)
Matyszak, P., *Mithridates the Great. Rome's Indomitable Enemy* (2004)
Maxfi eld, V., *The Military Decorations of the Roman Army* (1981)
Mayor, A., *The Poison King* (2010)
Meier, C. (trans. D. McLintock), *Caesar* (1996)
Mellor, R., *Tacitus* (1993)
Mierse, W., *Temples and Towns in Roman Iberia. The Social Dynamics of Sanctuary Designs from the Third Century BC to the Third Century AD* (1999)
Millar, F., *A Study of Cassius Dio* (1964)
Millar, F., 'Triumvirate and Principate', *JRS* 63 (1973), s. 50–67
Millar, F., *The Emperor in the Roman World* (1977)
Millar, F., 'Empire and City, Augustus to Julian: Obligations, excuses and status', *JRS* 73 (1983), s. 76–96
Millar, F. & Segal, E. (ed.), *Caesar Augustus. Seven Aspects* (corrected paperback edn, 1990)
Millar, F., 'State and Subject: the impact of monarchy', Millar & Segal (1990), s. 37–60
Millar, F., *The Roman Near East 31 BC–AD 337* (1993)
Millar, F., *The Crowd in the Late Roman Republic* (1998)
Mitchell, T., *Cicero: The Ascending Years* (1979)
Mitchell, T., *Cicero the Senior Statesman* (1991)
Morillo Cerdán, A., 'The Augustean Spanish Experience: The origin of the *limes* system?', A. Morillo, N. Hanel & E. Martín, *Limes XX: Estudios sobre la frontera romana. Roman Frontier Studies. Anejos de Gladius* 13 Vol. 1 (2009), s. 239–51

Morrison, J. & Coates, J., *Greek and Roman Oared Warships* (1996)
Mouritsen, H., *Plebs and Politics in the Late Roman Republic* (2001)
Murdoch, A., *Rome's Greatest Defeat. Massacre in the Teutoburg Forest* (2006)
Nicolet, C., 'Augustus, Government, and the Propertied Classes', Millar & Segal (1990), s. 89–128
North, J., 'Caesar at the Lupercalia', *JRS* 98 (2008), s. 144–60 Oorthuys, J. (ed.), *The Varian Disaster: The Battle of the Teutoburg Forest. Ancient Warfare* special issue (2009)
Osgood, J., *Caesar's Legacy. Civil War and the Emergence of the Roman Empire* (2006)
Paget, R., 'The ancient ports of Cumae', *JRS* 58 (1968), s. 152–69
Paget, R., 'The Naval Battle of Cumae in 38 bc', *Latomus* 29 (1970), s. 363–9
Parker, H., *The Roman Legions* (1957)
Patterson, J., 'The City of Rome Revisited: From Mid-Republic to Mid-Empire', *JRS* 100 (2010), s. 210–32
Pelling, C., *Plutarch: Life of Antony* (1988)
Pelling, C., *Plutarch and History* (2002)
Pitassi, M., *The Navies of Rome* (2009)
Platner, S. & Ashby, T., *A Topographical Dictionary of Ancient Rome* (1929)
Pollini, J., 'Appuleii and Some Others on the Ara Pacis', *American Journal of Archaeology* 90 (1986), s. 453–60
Potter, D., 'Emperors, their borders and their neighbours: the scope of imperial *mandata*', Kennedy (1996), s. 49–66
Powell, A., ' "An island amid the fl ame": The Strategy and Imagery of Sextus Pompeius, 43–36 bc', in Powell & Welch (2002), s. 103–33
Powell, A. & Welch, K. (ed), *Sextus Pompeius* (2002)
Powell, A., *Virgil the Partisan: A Study in the Re-integration of Classics* (2008)
Powell, L., *Eager for Glory. The Untold Story of Drusus the Elder, Conqueror of Germany* (2011)
Price, S., *Rituals and Power. The Roman Imperial Cult in Asia Minor* (1985)
Purcell, N., 'Livia and the Womanhood of Rome', *Proceedings of the Cambridge Philological Society* (1986), s. 78–105 = Edmondson (2009), s. 165–94
Queseda Sanz, F., '*Gladius hispaniensis*: an archaeological view from Iberia', *Journal of Roman Military Equipment Studies* 8 (1997), s. 251–70
Queseda Sanz, F., *Armas de la Antigua Iberia de Tartessos a Numancia* (2010)
Raaflaub, K. & Toher, M. (ed), *Between Republic and Empire. Interpretations of Augustus and his Principate* (1990)
Raaflaub, K., 'The political significance of Augustus' military reforms',Edmondson (2009), s. 203–28
Ramsay, J., 'The Senate, Mark Antony, and Caesar's Legislative Legacy', *Classical Quarterly* 44 (1994), s. 130–45

Ramsay, J. & Licht, A., *The Comet of 44 BC and Caesar's Funeral Games* (1997)

Ramsay, J., 'Did Mark Antony contemplate an alliance with his political enemies in July 44 B.C.E.?', *Classical Philology* 96. 3 (2001), s. 253–68

Ramsay, J., 'Mark Antony's Judiciary Reform and its revival under the Triumvirs', *JRS* 95 (2005), s. 20–37

Ramsay, J., 'The Proconsular Years: Politics at a Distance', in Griffin (2009), s. 37–56

Rawson, B. (ed.), *The Family in Ancient Rome* (1986)

Rawson, B. (ed.), *Marriage, Divorce and Children in Ancient Rome* (1991)

Rawson, B., *Children and Childhood in Roman Italy* (2003)

Rawson, E., 'Caesar's Heritage: Hellenistic Kings and their Roman Equals', *JRS* 65 (1975), s. 148–59

Rawson, E., 'The Ciceronian Aristocracy and its properties', Finley (ed.) (1976), s. 85–102

Rawson, E., *Intellectual Life in the Roman Republic* (1985)

Rea, J., 'Lease of a Red Cow called Thayris', *The Journal of Egyptian Archaeology* 68 (1982), s. 277–82

Reinhold, M., *Marcus Agrippa: A Biography* (1933)

Reynolds, J., *Aphrodisias and Rome* (1982)

Ribera i Lacomba, A. & Calvo Galvez, M., 'La primera evidencia arqueológica de la destrucción de Valentia por Pompeyo', *Journal of Roman Archaeology* 8 (1995), s. 19–40

Rice, E., *Kleopatra* (1999)

Rice Holmes, T., *The Roman Republic* Vols 1–3 (1923–8)

Rice Holmes, T., *The Architect of the Roman Empire* Vol. 1 (1928)

Rich, J., *Declaring War in the Roman Republic in the Period of Transmarine Expansion* (1976)

Rich, J. & Shipley, G. (eds), *War and Society in the Roman World* (1993)

Rich, J., 'Augustus and the spolia opima', *Chiron* 26 (1996), s. 85–127

Rich, J., 'The Parthian honours', *Papers of the British School at Rome* 66 (1998), s. 71–128

Rich, J., 'Augustus, War *and* Peace', in Edmondson (2009), s. 137–64 = L. de Blois, P. Erdkamp, O. Hekster, G. de Kleijn S. Mols (eds), *The Representation and Perception of Roman Imperial Power: Proceedings of the Third Workshop of the International Network, Impact of Empire (Roman Empire c.200 BC–AD 476).* Netherlands Institute in
Rome, 20–23 March 2002 (2003), s. 329–57

Rich, J., 'Cantabrian closure: Augustus' Spanish War and the ending of his memoirs', in Smith & Powell (2009), s. 145–72

Richardson, J., 'The triumph, the praetors and the Senate in the early second century bc', *JRS* 65 (1976), s. 50–63

Richardson, J., '*Imperium Romanum:* Empire and the Language of Power', *JRS* 81 (1991), s. 1–9

Richardson, J., *The Romans in Spain* (1996)

Richardson, J., *Augustan Rome 44 BC TO AD 14. The Restoration of the Republic and the Establishment of Empire* (2012)

Richardson, P., *Herod. King of the Jews and Friend of the Romans* (1996)

Rickman, G., *The Corn Supply of Ancient Rome* (1980)

Rihll, T., 'Lead Slingshot (*glandes*)', *JRA* 22 (2009), s. 149–69

Roddaz, J. M., *Marcus Agrippa* (1984)

Rogers, W., *Greek and Roman Naval Warfare* (1937)

Roller, D., *The Building Programme of Herod the Great* (1998)

Rose, C., 'Princes and barbarians on the Ara Pacis', *American Journal of Archaeology* 94 (1990), s. 453–67

Rosenstein, N., *Imperatores Victi* (1993)

Rost, A., 'The Battle between Romans and Germans in Kalkriese: Interpreting the Archaeological Remains from an ancient battlefield', A. Morillo, N. Hanel & E. Martín, *Limes XX: Estudios sobre la frontera romana. Roman Frontier Studies. Anejos de Gladius* 13 Vol. 3 (2009), s. 1339–45

Roth, J., *The Logistics of the Roman Army at War (264 BC–AD 235)* (1999)

Roymans, N., *Tribal Societies in Northern Gaul: An Anthropological Perspective. Cingula* 12 (1990)

Saddington, D., *The Development of the Roman Auxiliary Forces from Caesar to Vespasian (49 BC–AD 79)* (1982)

Saller, R., 'Anecdotes as historical evidence', *Greece and Rome* 27 (1980), s. 69–83

Salmon, E., 'The Evolution of Augustus' Principate', *Historia* 5 (1956), s. 456–78

Salway, B., 'What's in a name? A survey of Roman onomastic practice from 700 bc–ad 700', *JRS* 84 (1994), s. 124–45

Scheid, J., 'To honour the Princeps and venerate the gods. Public cult, neighbourhood cults, and imperial cult in Augustan Rome', Edmondson (2009), s. 275–99

Scheidel, W., 'Emperors, Aristocrats, and the Grim Reaper: Towards a Demographic Profile of the Roman Elite', *Classical Quarterly* 49 (1999), s. 254–81

Schlüter, W., 'The Battle of the Teutoburg Forest: archaeological research at Kalkriese near Osnabrück', J. Creighton & R. Wilson, *Roman Germany. Studies in Cultural Interaction. Journal of Roman Archaeology Supplementary Series* 32 (1999), s. 125–59

Schürer, E., Vermes, G. & Millar, F., *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ* Vol. 1 (1973)

Scott, K., 'The Political Propaganda of 44–30 bc', *Memoirs of the American Academy in Rome* 11 (1933), s. 7–49

Seager, R., *Pompey the Great. A Political Biography* (2. edisyon, 2002)
Seager, R., *Tiberius* (2005)
Shatzman, I., *Senatorial Wealth and Roman Politics. Collection Latomus* Vol. 142 (1975)
Sheppard, S., *Philippi 42 BC. The Death of the Roman Republic.* Osprey Campaign Series 199 (2008)
Sheppard, S., *Actium: Downfall of Antony and Kleopatra.* Osprey Campaign Series 211 (2009)
Sherk, R., *Roman Documents from the Greek East* (1969)
Sherwin-White, A., *Roman Foreign Policy in the East, 168 BC–AD 1* (1984)
Siani-Davies, M., 'Ptolemy XII Auletes and the Romans', *Historia* 46 (1997), s. 306–40
Sidebotham, S., 'Aelius Gallus and Arabia', *Latomus* 45 (1986), s. 590–602
Simpson, C., 'The date of the dedication of the Temple of Mars Ultor', *JRS* 67 (1977), s. 91–4
Slater, W., '*Pueri, Turba Minuta*', in *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 21 (1974), s. 133–40
Smith, C. & Powell, A. (ed), *The Lost Memoirs of Augustus and the Development of Roman Autobiography* (2009)
Smith, R., *Service in the Post-Marian Roman Army* (1958)
Spaul, J., *ALA2* (1994)
Spawforth, A., *Greece and the Augustan Cultural Revolution. Greek Culture in the Roman World* (2012)
Speidel, M., 'The Roman army in Judaea under the Procurators', M. Speidel, *Roman Army Studies* Vol. 2, Mavors (1992), s. 224–32
Stavely, E., 'The "Fasces" and "Imperium Maius"', *Historia* 12 (1963), s. 458–84
Stevenson, T., 'The ideal benefactor and the father analogy in Greek and Roman thought', *Classical Quarterly* 42 (1992), s. 421–36
Stockton, D., 'Primus and Murena', *Historia* 14 (1965), s. 18–40
Stockton, D., *Cicero. A Political Biography* (1971)
Swan, M., 'The consular fasti of 23 bc and the conspiracy of Varro Murena', *Harvard Studies in Classical Philology* 71 (1967), s. 235–47
Syme, R., 'Notes on the legions under Augustus', *JRS* 23 (1933), s. 14–33
Syme, R., 'The Spanish War of Augustus', *American Journal of Philology* 55 (1934), s. 293–317
Syme, R., 'The Allegiance of Labienus', *JRS* 28 (1938), s. 113–25
Syme, R., *Tacitus* (2 cilt, 1958)
Syme, R., 'Imperator Caesar: A study in imperial nomenclature', *Historia* 7 (1958), s. 172–88 = *Roman Papers* Vol. 1 (1979), s. 181–96
Syme, R., 'Livy and Augustus', *Harvard Studies in Classical Philology* 64 (1959), s. 27–87

Syme, R., *The Roman Revolution* (karton ciltli, 1960)
Syme, R., *History in Ovid* (1978)
Syme, R., 'The conquest of North-West Spain', *Roman Papers* Vol. 2 (1979), s. 825–54
Syme, R., 'Neglected children on the *Ara Pacis*', *American Journal of Archaeology* 88 (1984), s. 583–9
Syme, R., *The Augustan Aristocracy* (1986)
Talbert, R., 'Augustus and the Senate', *Greece and Rome* 31 (1984), s. 55–63
Tatum, W., *The Patrician Tribune Publius Clodius Pulcher* (1999)
Taylor, L. Ross, *Party Politics in the Age of Caesar* (1949)
Taylor, L. Ross, 'The rise of Julius Caesar', *Greece and Rome* 4 (1957), s. 10–18
Taylor, L. Ross, *Roman Voting Assemblies: From the Hannibalic War to the Dictatorship of Caesar* (1966)
Taylor, L. Ross, 'The dating of major legislation and elections in Caesar's first consulship', *Historia* 17 (1968), s. 173–93
Tchernia, A., 'Italian wine in Gaul at the end of the Republic', P. Garnsey, K. Hopkins & C. Whittaker (ed.), *Trade in the Ancient Economy* (1983), s. 87–104
Todd, M., *Roman Britain* (3. edisyon, 1999)
Todd, M., *The Early Germans* (2004)
Toher, M., 'Augustus and the Evolution of Roman Historiography', Raaflaub & Toher (1990), s. 139–54
Torelli, M., *Typology and Structure of Roman Historical Reliefs* (1982)
Treggiari, S., *Roman Marriage* (1991)
Treggiari, S., 'Divorce Roman Style: How easy and frequent was it?' Rawson (1991), s. 131–46
Trillmich, W. (çev. C. Nader), *Colonia Augusta Emerita, Capital of Lusitania* in Edmondson (2009), s. 427–67
Tyldesley, J., *Kleopatra. Last Queen of Egypt* (2009)
Tyrell, W., 'Labienus' departure from Caesar in January 49 bc', *Historia* 21 (1972), s. 424–40
Ullman, B., 'Kleopatra's pearls', *The Classical Journal* 52. 5 (Feb. 1957), s. 193–201
Veyne, P. (çev. B. Pearce), *Bread and Circuses* (1992)
Wallace-Hadrill, A., 'Civilis Principis: between citizen and king', *JRS* 72 (1982), s. 32–48
Wallace-Hadrill, A., 'Image and authority in the coinage of Augustus', *JRS* 76 (1986), s. 66–87
Wallace-Hadrill, A., *Suetonius* (2. edisyon, 1995)
Wallace-Hadrill, A., 'Family inheritance in the Augustan Marriage Laws', Edmondson (2009), s. 250–74 = *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 27 (1981), s. 58–80

Ward, A., *Marcus Crassus and the Late Roman Republic* (1977)
Wardle, D., 'Valerius Maximus on the Domus Augusta, Augustus, and Tiberius', *Classical Quarterly* 50 (2000), s. 479–93
Wardle, D., 'A perfect send-off: Suetonius and the dying art of Augustus)Suetonius Aug. 99)', *Mnemosyne* 60 (2007), s. 443–63
Watson, G., *The Roman Soldier* (1985)
Webster, G., *The Roman Invasion of Britain* (gözden geçirilmiş baskı, 1993)
Weigel, R., *Lepidus. The Tarnished Triumvir* (1992)
Weinstock, S., *Divus Julius* (1971)
Welch, K. & Powell, A. (ed.), *Julius Caesar as Artful Reporter: The War Commentaries as Political Instruments* (1998)
Welch, K., 'Sextus Pompeius and the *Res Publica* in 42–39 bc', Powell & Welch (2002), s. 31–63
Wells, C., *The German Policy of Augustus. An Examination of the Archaeological Evidence* (1972)
Wells, C., 'What's new along the Lippe: Recent work in North Germany', *Britannia* 29 (1998), s. 457–64
Wells, P., *The Barbarians Speak. How the Conquered Peoples Shaped the Roman Empire* (1999)
Wells, P., *The Battle that Stopped Rome* (2003)
White, L., 'Herod and the Jewish experience of Augustan rule', Galinsky (2005), s. 361–87
White, P., *Promised Verse. Poets in the Society of Augustan Rome* (1993)
Wiedermann, T., 'The political background to Ovid's *Tristia* 2', *Classical Quarterly* 25 (1975), s. 264–71
Wilbers-Rost, S., 'The site of the Varus Battle at Kalkriese. Recent Results from Archaeological Research', A. Morillo, N. Hanel & E. Martín, *Limes XX: Estudios sobre la frontera romana. Roman Frontier Studies. Anejos de Gladius* 13 Vol. 3 (2009), s. 1347–52
Williams, C., *Roman Homosexuality. Ideologies of Masculinity in Classical Antiquity* (1999)
Williams, G., 'Did Maecenas "Fall from favour"? Augustan Literary Patronage', Raaflaub & Toher (1990), s. 258–75
Wiseman, T., '*Conspicui Postes Tectaque Digna Deo*: the public image of aristocratic and imperial houses in the Late Republic and Early Empire', *L'Urbs. Espace urbain et histoire* (1987), s. 393–413
Wiseman, T., 'The House of Augustus and the Lupercal', *JRA* 22 (2009), s. 527–45
Wolters, R., *Die Schlacht im Teutoburger Wald* (2008)
Woolf, G., 'Roman Peace', in Rich & Shipley (1993), pp. 171–94
Yakobson, A., '*Petitio et Largitio*: Popular participation in the centuriate assembly of the Late Republic', *JRS* 8 (1992), s. 32–52

KAYNAKÇA

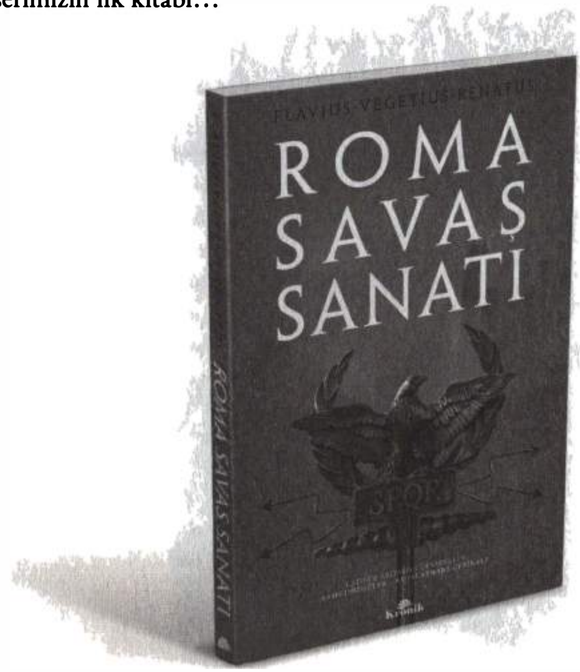
Yavetz, Z., *Plebs and Princeps* (1969)
Yavetz, Z., *Julius Caesar and his Public Image* (1983)
Yavetz, Z., 'The *Res Gestae* and Augustus' public image', Millar & Segal (1990), s. 1–36
Yavetz, Z., 'The personality of Augustus', in Raafl aub & Toher (1990), s. 21–41, 32
Zanker, P. (trans. A. Shapiro), *The Power of Images in the Age of Augustus* (1988)
Zink, S., 'Reconstructing the Palatine temple of Apollo: a case study in early Augustan temple design', *JRA* 21 (2008), s. 47–63
Ziolkowski, J. & Putnam, J., *The Virgilian Tradition. The First Fifteen Hundred Years* (2008)

Roma Savaş Sanatı

FLAVIUS VEGETUS RENATUS

ÇEVİRİ: SAMET ÖZGÜLER - KUTSİ AYBARS ÇETİNALP

MS IV. yüzyılın ortalarında doğmuş ve MS V. yüzyılın başlarında öldüğü düşünülen Romalı yazar Renatus, I. Theodosuis'a adadığı tahmin edilen bu eserinde Roma'nın askerî sorunlarına çözümler aramaktadır. XII. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Batı'da en çok okunan teknik kitaplardan biri olan *Roma Savaş Sanatı*, Antik Çağ serimizin ilk kitabı...

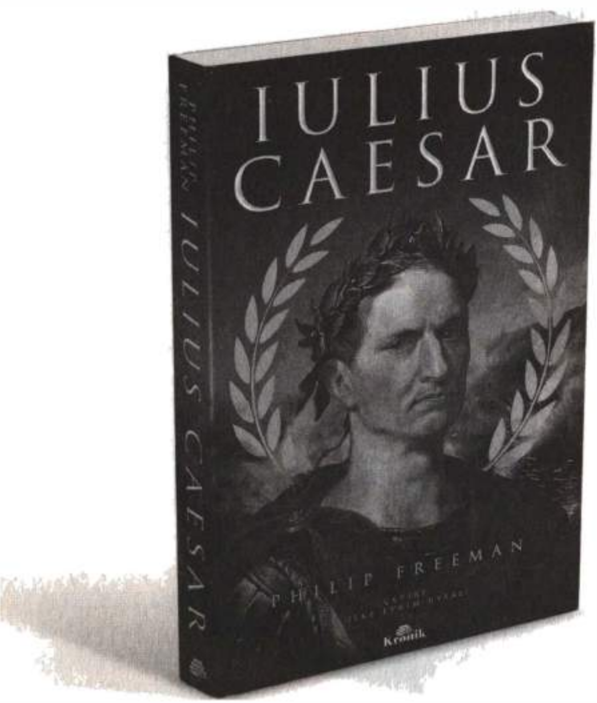


Iulius Casear

PHILIP FREEMAN

ÇEVİRİ: ÜLKE EVRİM UYSAL

Freeman, tüm şahsiyetiyle ve çelişkileriyle Casear'ın yaşamını gözler önüne seriyor. Onun tüm kudretiyle Roma'ya nasıl egemen olduğunu ve Roma'nın kaderini nasıl değiştirdiğini anlatıyor. *Iulius Casear* klasik dünyaya derin ilgisi olan okurları olduğu kadar, Casear'ı ve antik Roma'yı ilk kez keşfedecek yeni okurlar için de bir başucu kitabı…



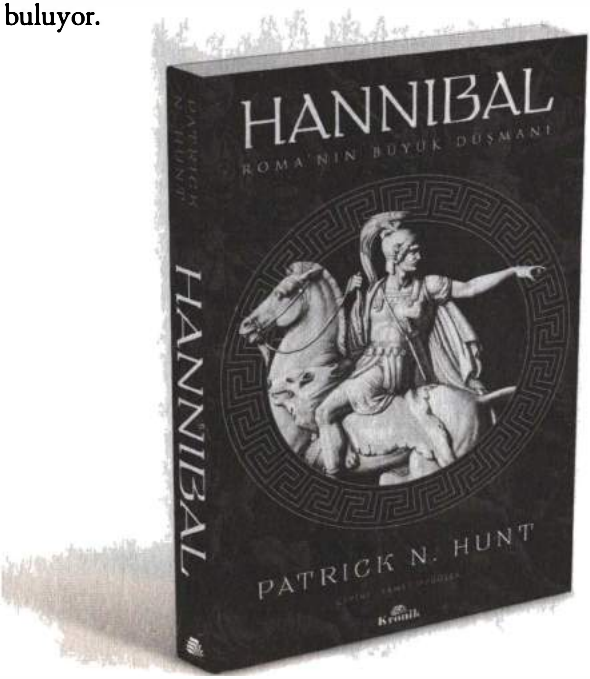
Hannibal

Roma'nın Büyük Düşmanı

PATRICK N. HUNT

ÇEVİRİ: SAMET ÖZGÜLER

Kitap, Hannibal'in gençlik dönemiyle ve yemin töreniyle açılıyor. Hannibal'in adım adım geçtiği İspanya, Pireneler ve Alpler arasında yaşanan coğrafi ve iklimsel zorlukların yanı sıra pusular da kitabın heyecanını çok üst seviyede tutuyor. Alplerin zirvesinden Apeninler ve Arno bataklıklarına, Roma zaferinden Zama Muharebesi'ne doğru adeta bir roman gibi sürükleyici biçimde ilerleyen kitap, Hannibal'ın sürgünüyle ve mirasıyla son buluyor.

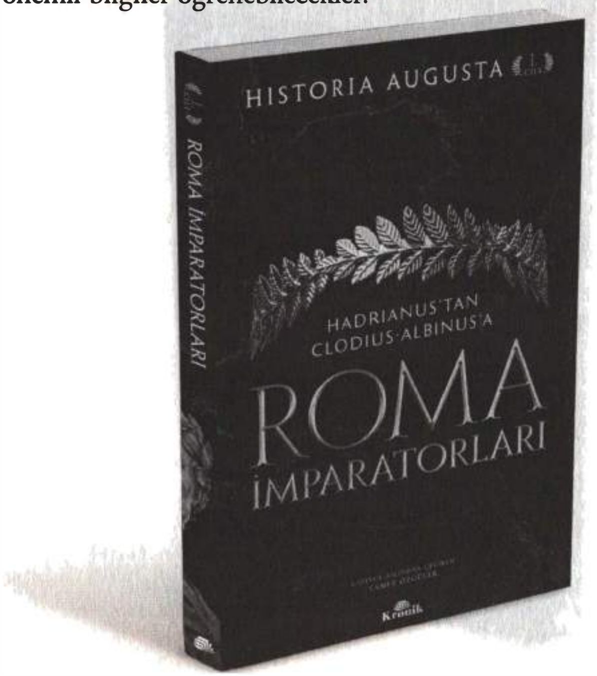


Roma İmparatorları

HISTORIA AUGUSTA

ÇEVİRİ: SAMET ÖZGÜLER

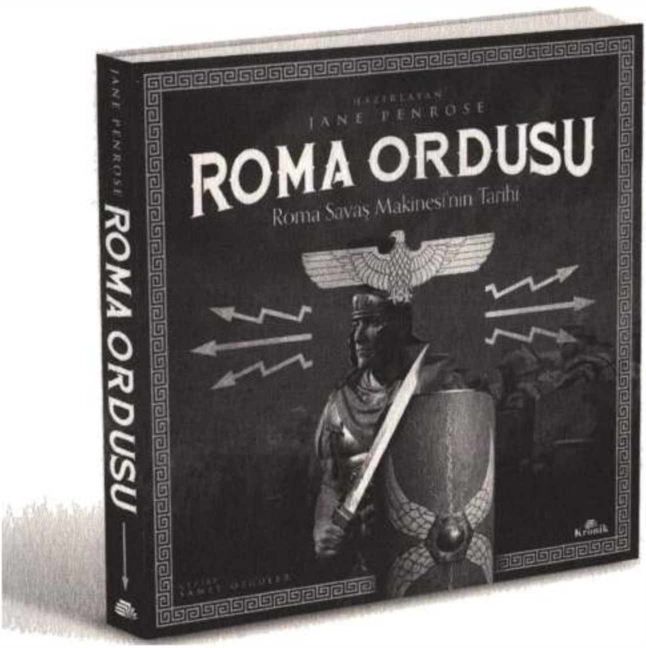
"Historia Augusta", MS 117-284 yılları arasında hüküm süren Roma imparatorları hakkındaki sayılı Latince kaynaktan biridir. Kimliği belirsiz bir yazar tarafından 4. yüzyılın sonlarında yazılan eserin bu cildinde Hadrianus'tan Clodius Albinus'a kadar hüküm sürmüş Roma imparatorlarının biyografileri yer alır. Bu ciltte okuyucular Hadrianus, Aelius, Antoninus Pius, Filozof Marcus Antoninus, Verus, Avidius Cassius, Commodus Antoninus, Helvius Pertinax, Didius Iulianus, Septimius Severus, Pescennius Niger, Clodius Albinus gibi Roma imparatorlarının hayatlarına dair çok önemli bilgiler öğrenebilecekler.



Roma Ordusu

JANE PENROSE

Osprey Resimli Tarih Dizisinden dünyanın en çok belgesele, diziye ve filme konu olan, sembol dünyasından kıyafetlerine, taktik düzeninden manevra kabiliyetine, lojistik imkânlarından efsane isimlerine kadar her yönüyle merak edilen büyülü ordularından biri: Roma ordusu…



ADRIAN GOLDSWORTHY

AUGUSTUS

ROMA VATANININ BABASI: İLK İMPARATOR AUGUSTUS...

"Goldsworthy, bu kitabında Augustus'u ele almanın zorlu bir iş olduğunu kabul ediyor. Lakin, Augustus'a dair hiçbir şeyin dikkatten kaçmamasını sağlıyor... Tıpkı Iulius Caesar biyografisi gibi bu da, Antik Roma ile ilgilenen herkes için temel bir kitap."

INDEPENDENT

"Harikulade bir araştırma ve elden düşmeyecek bir kitap."

SIMON SEBAG MONTEFIORE

Roma'nın şiddetli siyasi ortamına atıldığında 19 yaşındaydı. Katledilen Iulius Caesar'ın hem büyük yeğeni hem de varisiydi. Bütün tersliklere ve çok daha deneyimli rakiplerinden gördüğü muhalefete rağmen neredeyse beş asır boyunca ayakta kalmış olan Cumhuriyet'i üstü örtülü bir monarşiyle değiştiren kişi oldu. Yaratmış olduğu sistem, imparatorluğa yaklaşık 250 yıllık bir istikrar sağladı. Roma sadece onun döneminde en büyük ve en zengin olarak hatırlandı. Gençlik yıllarında atılgan, eli kanlı, savaş beyi olarak bilinirken ilerleyen yaşlarında devletin biricik muhafızı olarak kendine yeni bir yol çizdi. 43 yıl boyunca mutlak güce sahip oldu. Roma'nın ilk imparatoruydu: Gaius Iulius Caesar Octavianus Augustus...

İngiliz tarihçi Adrian Goldsworthy bu biyografide, antik kaynaklardaki derin bilgisinden yararlanarak, Augustus'un uzun hayatını daha önce hiç olmadığı kadar detaylı bir şekilde anlatıyor. Sıra dışı karakteriyle, dostlarıyla-düşmanlarıyla, kazandığı zaferlerle, Roma İmparatorluğu'nu yenileme girişimleriyle, gençliğindeki savaşçı ve ihtiyarlığındaki bilge ruhuyla bambaşka bir Augustus portresi çiziyor.

Augustus: Roma'nın İlk İmparatoru, dünya tarihine damga vurmuş bir lideri yakından tanımak isteyen tarih severler için son derece sürükleyici bir başucu kaynağı...

THG 0733340 SEO
THG 0733340 SEO
Kronik
₺60,00
KDV'den muaftır.
kronikkitap.com kronikkitap
ISBN: 978-605-7635-68-6
9 786057 635686